ماخمۇتجان ئىسلام

ھايات قاينام ملەردا

شىنجاڭ باشلار ـ ئوسمۇرلەر نەشرىياتى

مؤقۇنلى لايىھىلىگۈچى: غالىب شاھ

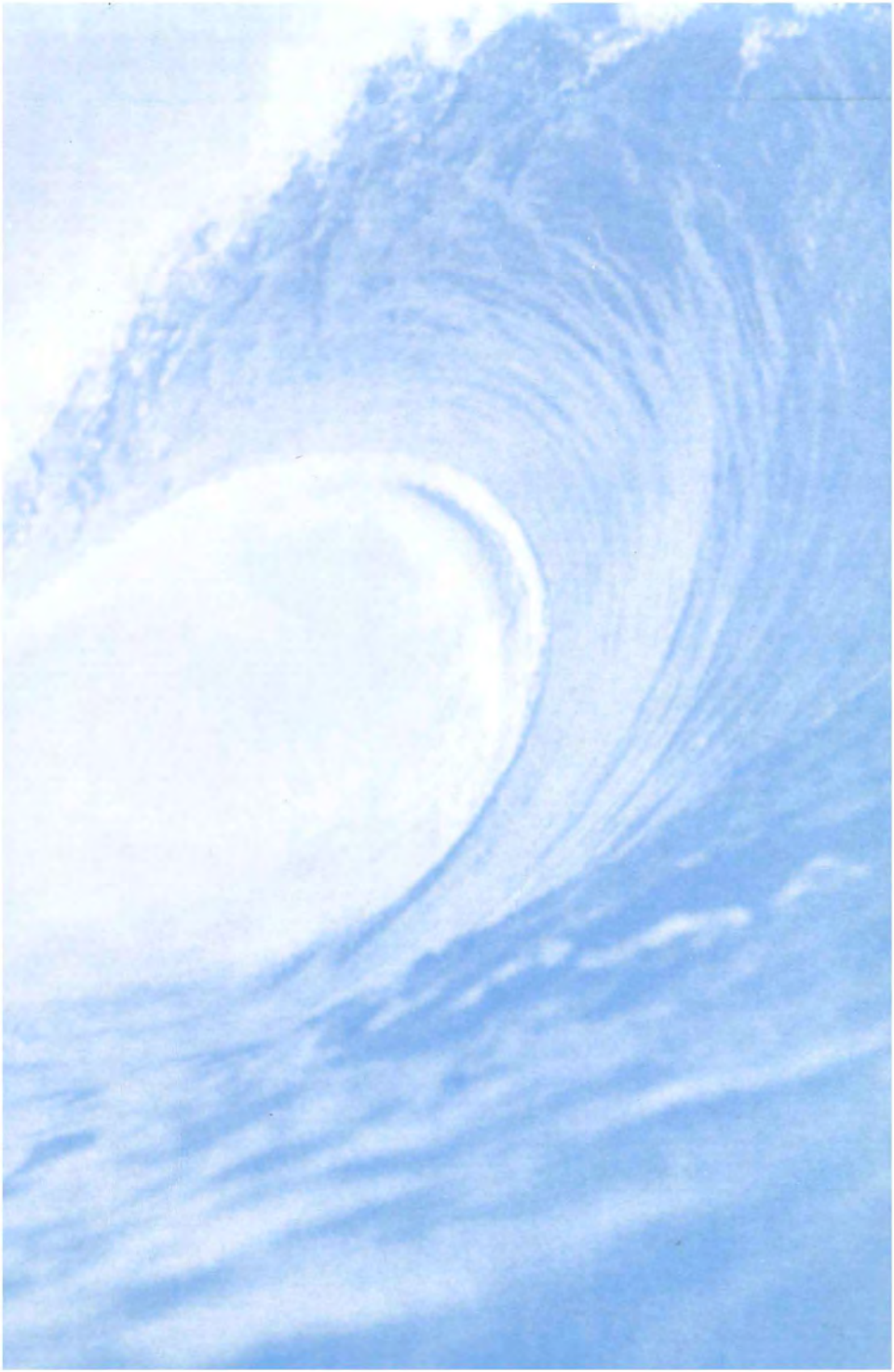
ھايات قانىلىملىرىدا

ھايات قانىلىملىرىدا

شىجاڭ باشلار . ئۇسۇللار نەشرىياتى

ISBN 978-7-5371-4006-1
9 787537 140065
باھاسى: 18.00 يۈەن

ماخمۇتجان ئىسلام

ھايات قاينامىلىرىدا

ـــــــئۇچ قىز ھەققىدە ھېكايە

(رومان)

شىنجاڭ ياشلار - ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى

مەسئۇل مۇھەررىدىرى: نىجات مۇخلىس
مەسئۇل كوررېكتورلىرى: ئابلىز ئابباس
دىلىيار تۇرسۇن
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: غالىب شاھ

ھايات قاينامليرىدا

(رومان)

ئاپتورى: ماخمۇتجان ئىسلام

*

شىنجاڭ ياشلار ـ ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى غالىبىيەت يولى 2 ـ كوچا، 1 ـ قورۇ، پ: 830049)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ يىبەيغبك باسما چەكلىك شىركىتىدە بېسىلدى
ئۆلچىمى: 1168×850مم، 32 كەسلەم، باسما تاۋىقى: 11.125
2001 ـ يىل 12 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2008 ـ يىل 2 ـ ئاي 3 ـ بېسىلىشى
ISBN978-7 — 5371 — 4006 — 5
باھاسى: 18.00 يۈەن

بېسىلىشتا، تۈپلەشتە خاتالىق بولسا نەشرىياتىمىزغا ئۆزىتىڭ، تېگىشىپ بېرىمىز

مۇندەرىجە

مۇقەددىمە 1
بىرىنچى قىسىم ئاداشقان تۇمۇچۇق 19
ئىككىنچى قىسىم ياش ئارىلاشقان كۆلكە 129
ئۈچىنچى قىسىم بەخت ئۆز قولۇڭدا 251
خاتىمە 342

مۇقەددىمە

مەن يىگىرمە تۆت ياشقا كىرە ـ كىرمەيلا بويتاق قالارمەن دەپ زادىلا ئويلىمىغانىدىم . تەقدىرىمگە پۇتۇلگىنى شۇنداقمىدىكىن ، خۇددى كۆز تەگكەن ، گۈللەر ئەمدىلا پورەك بولغاندا بىر دىنلا باھار جۇدۇنى بولۇپ ئۇششۇك تەگكەندەكلا ئىش بولدى ، مېنىڭ سۆيۈملۈك ئايالىم — كىچىكىمىزدىن بىر مەھەللىدە چوڭ بولغان ، ئۇنىۋېرسىتېتنى تاماملىغانغا قەدەر بىللە ئوقۇغان ، مەن سادىقەت بىلەن سۆيگەن ۋە «سەن بىلەن ئۆمۈرلۈك ھەمراھ بولىمەن» دەپ ماڭا ۋەدە بەرگەن يۈرەك پارەم ئانارگۈل تۇنجى تۇغۇتتىلا مېنى يالغۇز قالدۇرۇپ ، ئەبەدىيگە كۆز يۇمدى . مانا تۇنۇگۈن ئۇنىڭ يىل نەزىرىنى تۇگەتتىم . تۇنۇگۈن نەزىردە ۋە بۇگۈن ئەتىگەن تۇپراق بېشىدا ئوقۇلغان دۇئالارنىڭ شاراپىتىدىن مىكىن ، بىر يىلدىن بۇيان يۈرەك ـ باغرىمنى ئۆرتەپ ، چاياندەك چېقىپ ، يەلكەمدىن تاغدەك بېسىپ كەلگەن مۇڭ ، قايغۇ ـ ھەسرەت ۋە ئەلەم سەل يەڭگىللىگەندەك بولدى .

مېنىڭ خېلىلا پۇللۇق بىر ئاغىنەم بولىدىغان . ئۇ پات ـ پاتلا بىزنى مېھمان قىلىپ تۇراتتى . شۇنداق چاغلاردا ئۇ : «مېنىڭ بىر ئىشقا پەقەت چىدىغۇچىلىكىم يوق . ناۋادا مەن ئۆلۈپ كەتسەم ، باشقىلارنىڭ مېنىڭ ئۆلۈمۈم بىلەن پەرۋايى پەلەك . ئۇلار يەنىلا ياشاۋېرىدۇ ، مېنىڭ ئۆلۈمۈم ئۇزىتىلىۋاتقان ، بالا ـ چاقام ، دوست ـ بۇرادەرلىرىم يىغلاۋاتقان ، قايغۇرۇۋاتقاندا ، ئۇ ـ

لار يەنىلا ئۆزلىرىنىڭ ئەيش - ئىشرەتلىرىنى قىلىۋېرىدۇ : بىر-
لىرى توي قىلىدۇ ، بىرلىرى مەشرەپ ئۆينايدۇ ، بىرلىرى
ھاراق - شاراب ئىچىدۇ ، يەنە بىرلىرى ئاشنىدارچىلىق قىلىدۇ .
شۇڭا تىرىكلىكىمىزدە بىرەر كۈنمۇ قايغۇرغۇم ، مۇڭلانغۇم يوق .
ئىمكانىنىڭ بارىچە تاپقان - تەرگەنلىرىمنىڭ ھۇزۇرىنى كۆرۈپ ،
خۇشال ياشىغۇم كېلىدۇ » دەيدىغان . بۇرۇن بۇ سۆزگە تازا دىق-
قەت قىلمىغانىدىم . بىر يىلدىن بۇيانقى ئەمەلىيەت ئارقىلىق ، بۇ
سۆزنىڭ ھەقىقەت ئىكەنلىكىگە ئىشىنىپ قالدىم . سۆيۈملۈكۈم
ئانارگۈل ئالەمدىن ئۆتتى . بۇرۇن بىزگە بۇ ھاياتتا بىر - بىر-
مىزدىن ئايرىلىپ ياشاش زادىلا مۇمكىن ئەمەستەك ، بىر -
بىرىمىزدىن ئايرىلغان ھامان ياشاشنىڭ ، ھاياتنىڭ ھېچقانداق
مەززىسى بولمايدىغاندەك تۇيۇلاتتى ، قۇياش ، ئاي كۆككە پارلاپ
چىقمايدىغاندەك ، ئالەمنى زۇلمەت باسىدىغاندەك بىلىنەتتى . ئەم-
ما ئەمەلىيەت ئۇنداق بولمىدى . توغرا ، مەن قاتتىق ئازابلاندىم ،
ھەر قېتىم ئۇنى ئەسلىگەندە ، ئۇ كۆز ئالدىمدا پەيدا بولغاندا ،
خۇددى ئازار يېگەن دەمدارەدەك بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتكەنمۇ بول-
مىدۇم . خېلى كۈنلەرگىچە گېلىمدىن تاماق ئۆتمىدى ، رەڭگىم
سارغىيىپ ، پۈت - قولۇمدا مادار قالماي ، ئورۇن تۇتۇپ يېتىپمۇ
قالدىم . بىراق ئۆلۈپ كەتمىدىم ، باشقىلارنىڭ تەسەللىلىرى بە-
لەن يەنىلا ياشاپ كەلدىم . قايغۇ - دەردلىرىمنى تاماكىدىن ئال-
مىدىم ، بەزىدە ھاراقمۇ ئىچتىم ، توي - ئولتۇرۇشلارغىمۇ باردىم .
ئانارگۈلۈمنىڭ يوقلۇقى تۇپەيلى جاھان ئۆزگىرىپ كەتمىدى ،
ھەممىلا ئادەم يەنىلا ئۆز ئىشى بىلەن ئاۋارە ئىدى . ئۇلار كۈلەت-
تى ، ناخشا ئېيتاتتى ، ئۇسسۇل ئوينايتتى ، ژارقىراپ - جارقىرە-
شاتتى ، قايسىدۇر بىرلىرىگە ئامەت - بەخت تىلىسە ، قايسىدۇر
بىرلىرىنى تولىمۇ سەت سۆزلەر بىلەن تىللايتتى ، قارغايتتى .
كۈندۈزى قۇياش ، تۇنلىرى ئاسماندا ئاي پەيدا بولاتتى . يەر شارى
ئۆز ئوقىدا چۆرگىلەۋەردى . ئانارگۈلۈم ئۆتكەن يىلى دەل مۇشۇ-

داق چاغدا — ئىيۇلدا ئالەمدىن ئۆتكەنىدى . ئۇ — شۇ كۆز يۇمۇشى بىلەن قايتا كۆز ئاچمىدى ، ئەمما ئۇ كۆز يۇمغاندىن كېيىن كۆز ، قىش ، باھار ئۆتۈپ ، قايتا ياز كەلدى . گۈللەر ئېچىلدى ، شېكەر ـ شېرىن مېۋىلەر پىشتى . مەندىن باشقىغا ئانارگۈلنىڭ يوقلۇقى بىلىنمىدى ، ھېچقانداق تەسىر قىلمىدى . ھايات ئەنە شۇنداق ئىكەن . مەندەك ، ئانارگۈلدەك بىرەرىنىڭ ئالەمدىن ئۆتۈشى بىلەن ئۇنىڭ پەرۋايى پەلەك ئىكەن . بارلىق مەۋجۇداتنىكى ياشاش ئۇمىدى ھەممىنى ئۇنتۇلدۇرۇپ ، داۋاملىق ياشاش ئۈچۈن ھەرىكەت قىلىشقا ئۇندەيدىكەن .ئۇ بارلىق دەرد ـ ئەلەم ۋە خۇشاللىق ـ شادلىقنى كۆڭلىگە سىغدۇرۇپ ، داۋاملىق ئالغا مېڭىۋېرىدىكەن . ھايات دېگەن بۇ تولىمۇ چىرايلىق ، مېھرىبان ھەمدە سۇرلۇك ، رەھىمسىز ئۇستاز ساڭا ھەممە ـ ھەممىنى ، كۆلگەنگە كۆلۈپ قوشۇلۇشنى ، يىغلىغانغا يىغلاپ تۇرۇپ تەسەللى بېرىپ قويۇپ ، يەنىلا ئۆز ھەلەكچىلىكىڭدە بولۇشنى ئۆگىتىدىكەن . ئادەملەر خۇددى كېيۇرى خانىم ئېيتقاندەك ، ھەر بىر دەۋرده كۆڭۈللۈك ھەم مەنىلىك ياشىيالايدىكەن .

مەن بىرەر خالىي جاي تېپىپ ئاز ـ تولا ئارام ئالاي دېگەن خىيالدا بۇ باغچىغا كىرگەنىدىم . مەن كۆڭلۈمده ئويلىغاندەك خالىي جاينى تاپالمىدىم . بۇ يەردىمۇ ھايات ئۆز يولىنى داۋام قىلىۋاتاتتى . مەن كۆڭلۈمده ئويلىغاندەك خالىي جاينى ئادەملەر ئىگىلىگەن بولۇپ ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆز ئىشى بىلەن بەند ئىدى : بەزىلەر دەرەخ ئاستىدىكى سايىده ، يېشىل چىمەنلەر ئۈستىده بەخىرامان ئۇخلاپ ، شاھلىق ھۇزۇرىنى سۇرۇۋاتاتتى ؛ بەزىلەر ئۇچ ـ تۆتتىن بولۇپ ، قىزىق ـ قىزىق لەتىپە ، يۇمۇر ئېيتىشىپ ، قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ ، ھاراق ئىچىشىپ ، شاھ مەشرەپ شەرىپىگە قەسىدىلەر ئوقۇشۇۋاتاتتى ؛ بەزىلەر داستىخان سېلىپ ، بىرنەچچه گىردىنى ئۇشتاق ئوشتۇپ قويۇپ ، پىيالىلەرگە چاينى خۇددى ئەتىۋارلىق زەمزەم سۇيىدەك بىر ئوتلامدىنلا قۇيۇ-

شۇپ ، بوش ئاۋازدا پاراڭ سېلىپ ئولتۇرۇشاتتى ؛ بەزىلەر خېلى چوڭ سورۇن تەييارلاپ ، ناخشا ـ ئۇسسۇل قىلىشۋاتاتتى ؛ ناگان ـ ناگاندا گۇللەر تۇڭدە ، بۇككىدە مەجنۇنتاللار ئاستىدا مۇھەببەتلىشۋاتقان قىز ـ يىگىتلەرمۇ كۆرۈنۈپ قالاتتى .

مەن ئاخىر بۇككىدە چىنار تۇڭىگە ئورنىتىلغان ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردۇم . بۇ يەر باغچىنىڭ ئىچكىرىسىگە جايلاشقان بولۇپ ، كۆڭلۈمدىكىدەك بولمىسىمۇ ، بىرئاز خالىي ئىدى . ئالدى تەرىپىمدىكى گۇللۇكتە رەڭدار گۇللەر ئېچىلىپ كەتكەنىدى . قىزىل ، ئاق ، سارغۇچ ئەتىرگۇللەر ، سەبدە گۇللەر ، ياڭيۇگۇللەر رەتلىك تىكىلگەن بولۇپ ، چىرايلىق گۇلچەمبىرەككە ئوخشايتتى . ئۇنىڭ نېرىسىدىكى تارغىنا يولدىن خېلى يىراقتىنلا كېلىۋاتقانلارنى كۆرگىلى بولاتتى . ماڭا خېلىلا يېقىن جايدا ئۇچ يىگىت ئولتۇرۇشقانىدى . ئۇلار قوغۇن ـ تاۋۇز ، تونۇر كاۋىپى ، توخۇ گۆشى قاتارلىقلارنى ئالدىغا يېيىلغان گېزىت ئۈستىگە تىزغان هالدا گەپنى ئاز قىلىپ ، ئالدىرىماي هاراق ئىچىۋاتاتتى ، يېنىدا دۇتار بار ئىدى .

مەن ئۆتكەن كۈنلەر— ئانارگۈل بىلەن بىللە ياشىغان چاغلارنى ئەسلەش بىلەن بەند ئىدىم . كىشىلەر «كۆنگەن يامانمۇ ، كۆيگەنمۇ ؟» دېسە ، «كۆنگەن يامان» دېيىشىدىكەن . مەنمۇ ئانارگۈلگە ئەنە شۇنداق «كۆنۈپ» قالغانىدىم . بىز كىچىكىمىزدىن بىللە ئۆسكەچكە ، «كۆنۈپ قېلىش» داۋاملىدا بارا ـ بارا «كۆيۈش» ، ئاخىرىدا «سۆيۈش» شەكىللەنگەن ، بۇ ئۇچى بىرلىشىپ ، هېچقانداق كۈچىنىڭ بۇزۇپ تاشلاشقا قۇدرىتى يەتمەيدىغان مۇھەببەت قورغانى پەيدا بولغانىدى . مانا شۇ قورغان بۇزۇپ تاشلاندى ، ئۇنى ئۆلۈم بۇزۇۋەتتى . شۇڭا مېنىڭ بۇ «كۆنۈش» ۋە «كۆيۈش»تىن قالغان دەرد ـ پىراقتا چىدىمىقىم ناهايىتى تەسكە چۈشتى . ئۆلۈپلا قۇتۇلاي دەپ ئويلىدىم ، بىراق ئەزرائىل مېنىڭ جېنىمنى ئېلىشقا كەلمىدى . ئۆزۈمنى ئۆلتۈرۈۋېلىش

قولۇمدىن كەلمەيتتى . مېنىڭ قان ـ قېنىمغا سىڭىپ كەتكەن قارىشىمدا ، ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋېلىش يېگىتلىك ئەمەس ئىدى . مەن ھېچبولمىغاندا ئانارگۈلنىڭ ئارزۇ ـ ئۇمىدلىرى ئۈچۈن بولسىمۇ ياشىشىم كېرەك ئىدى . ئادەم ئۈچۈن ياشاش بىلەن ئۆلۈش ئوتتۇرىسىدا قېلىشتىن ئارتۇق ئازاب بولمىسا كېرەك . چىن يۈرەكتىن سۆيگەن ئادىمىڭدىن ئايرىلىپ قېلىش سېنى ئۆلۈشكە قىستايدۇ ، ئەمما ئۇنىڭ «ئامرىقىم ، مېنى ئۇنتۇما ، ئارزۇ ـ ئارمانلىرىم ساڭا قالدى ، ئەۋلادلارنىڭ كېلەچىكى ئۈچۈن بولسىمۇ ، مەن ۋە ئۆزۈڭ ئۈچۈن ئىككى كىشىلىك ئىشلە !» دېگەن ئۇمىدى سېنى ياشاشقا ئۇندەيدۇ . ياشاشىمۇ ، ئۆلۈشمۇ ئاشۇ سەن ئايرىلىپ قالغان مەشۇقۇڭ ئۈچۈن . قانداق قىلىشىڭ كېرەك ؟ ئەلۋەتتە ، ھەممە دەرد ـ ئەلەمگە چىداپ ياشىشىڭ كېرەك . چۈنكى ساڭا ھەمراھ بولۇۋاتقىنى ئاشۇ جېنىڭدىنمۇ ئارتۇق كۆرىدىغان مەشۇقۇڭنىڭ ساڭا بولغان مۇھەببىتى ، ساداقىتى ، ئارزۇ ـ ئۇمىدى . سەن ئۇنىڭ جىسمىدىن ، جىسمانىي ھۇزۇرىدىن ئايرىلغان بىلەن ، ئۇنىڭ مۇھەببىتى ، ساداقىتىدىن ، ئارزۇ ـ ئۇمىدىدىن ئايرىلغىنىڭ يوق . سەن مۇشۇلاردىنمۇ ئايرىلىپ ، جىسمانىي لەززەت بېرەلمەيدىغان بولۇپ قالغىنى ئۈچۈنلا ئاشۇ مەشۇقۇڭ ئۈچۈن ئۆلسەڭ ، سەن ھەقىقىي يېگىت ئەمەسسەن . رومىن رولان ئېيتقاندەك ، بەزىلەرنىڭ ھاياتى تىپتىنچ كۆلگە ، بەزىلەرنىڭ ئاق بۇلۇتلار لەيلىشىپ يۈرگەن چەكسىز ئاسمانغا ، بەزىلەرنىڭ مۇنبەت تۇزلەڭلىككە ، يەنە بەزىلەرنىڭ ئۇزۇك ـ ئۇزۇك تاغ چوققىسىغا ئوخشايدۇ ، ھەممە ئادەمنىڭ ھاياتى ، ھايات تارىخى ، ھايات سەپىرىدە قالدۇرغان ئىزى ئوخشاش بولمايدۇ . ھايات خەنجىرى كۆكسىگە تەڭلەنگەندە ئۇنىڭغا تىك قارىيالمغان ، ھايات دەررىسى بېشىغا تەگكەندە مىشچان قىزدەك ۋايسىپ كەتمىگەن ، ھايات لەئىلەرىڭ شېرىن مەي تولغان جامنى تەڭلىگەندە ئىچەر ـ ئىچمەيلا مەست بولۇپ قالمىغان ، ھايات گۈزەل پەرى سىياقىدىكى شەيتاننى ئالـ

دىغا ئەۋەتكەن ، ئۇ شەيتان نازۇ كەرەشمە قىلغاندا سىمابتەك ئېرىپ كەتمىگەن ئادەملا ھەقىقىي ئىنسان بولالايدۇ . ھەممىلا ئادەمنىڭ ھاياتلىق سەپىرىدە ئالەمنى زىلزىلگە كەلتۈرگۈدەك ئىشلارنى قىلالىشى ناتايىن . ئەمما ھاياتلىق سىناقلىرىغا بەرداشلىق بېرىشنىڭ ئۆزىمۇ چوڭ ئىش . چۈنكى مۇشۇ ئىشمۇ ھەممىلا ئادەمنىڭ قولىدىن كەلمەيدۇ . شۇڭا مەن ئانارگۈلۈمنىڭ ئارزۇ-ئۇمىدى ئۈچۈن بىر يىلدىن بۇيان ھايات سىناقلىرىغا بەرداشلىق بېرىپ ياشاپ كەلدىم ، ۋىجدانىم ئالدىدا يۈزۈم قىزارمىدى…

ماڭا يېقىنلا يەردە ئولتۇرغان يىگىتلەر ئەمدى سەل قىزىشقا باشلىدى .

— ئاداش ،— دېدى ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى بۇرۇتلۇق يىگىت ،— ھېلىقى ئادەمنىڭ يۈرەك ـ باغرىنى شامدەك ئېرىتىۋېتىدىغان ناخشاڭغا چاله ، هه ، هه ، ھېلىقى «سەن كەتتىڭ…» دەپ باشلىنىدىغانغا .

بادامدوپپىلىق ، قارا كۆز ، قاپقارا قاشلىق يىگىت دۇتارنى قولىغا ئېلىپ سازلاپ ناخشا باشلىدى :

سەن كەتتىڭ ئامرىقىم بەكمۇ يىراققا
ئاھ ، مېنى جۇدالىق دەشتىگە تاشلاپ .
ئۆرتەندىم پىراقتا قىلدەك تولغىنىپ ،
يۈرىمەن مۇڭلىنىپ ، دەردتە كۆز ياشلاپ .

يىگىتنىڭ ئاۋازى تولىمۇ مۇڭلۇق ئىدى . ئۇنىڭ كۆز چاناقلىرى لىققىدە ياشقا تولدى .

ناۋادا بىر كۈنى بارسام يېنىڭغا ،
ئويناقلاپ چىقامسەن مېنىڭ ئالدىمغا ؟

گاھ سۆيۈپ ،
قۇچاقلاپ ،
لېۋىمنى چىشلەپ ،
بېلىقتەك چۆمەسەن ئىللىق باغرىمغا ؟

دۇتارچى يىگىت بىردىنلا ئۈن سېلىپ يىغلىۋەتتى .
— يىغلىۋال ، ئاداش ،— دېدى بۇرۇتلۇق يىگىت ،— يىغا ئادەم كۆڭلىدىكى دەردلەرنى يۇيۇپ ، ئۆزى بىلەن بىللە سىرتقا ئېقىتىپ چىقىدۇ ـ دە ، يەڭگىللەپ قالىسەن .
مېنىڭمۇ كۆڭلۈم بۇزۇلۇپ ، كۆزۈمگە ياش كەلدى . ئۆلۈم ياش ـ قېرى دەپ ئايرىمايدىكەن ، ياخشى ـ يامان دەپمۇ يۇرمەيدىكەن . بەزىلەر : «تۇغۇلۇش ئۆلۈشنىڭ باشلىنىشى» دەيدۇ . شۇنداق بولسا كېرەك ، بەزىلەر دۇنياغا تۆرىلىپ «ئىگە»لىمەي تۇرۇپلا ئۆلۈپ كېتىدۇ . بەزىلەر نەچچە ئون يىل ياشايدۇ ، بىراق ئۇلارنىڭ ئۆلۈكتىن ھېچقانداق پەرقى يوق ، ئىچىدۇ ، يەيدۇ ، ئەمما باشقىلارغا زىيان ـ زەخمەت يەتكۈزىدۇكى ، تېرىقنىڭ پىنىسچىلىك پايدا ـ مەنپەئەت يەتكۈزمەيدۇ . ئۇلاردا غايە ، ئارزۇ ، سۆيگۈ ـ مۇھەببەت ، مېھىر ـ شەپقەت دېگەنلەردىن قىلچە ئەسەر يوق . دېمەك ، مۇنداقلارمۇ ئەمەلىيەتتە ئۆلگەنگە تەڭ . ۋەھالەنكى ،ئەنە ئاۋۇ دۇتارچى يىگىت ۋە مەندەكلەرنىڭ قەلبى سۆيگۈ ـ مۇھەببەت ، مېھىر ـ شەپقەت ، ۋاپا ، دىيانەت بىلەن تولغان ، مەشۇقلىرىمىز ۋاقىتسىزلا ياشاش ھوقۇقىدىن مەھرۇم قالغان ، بىز بولساق مۇھەببەت ، كۆلكىلەردىن ئايرىلىپ ، قايغۇ ـ ھەسرەتكە چۆككەن . بۇ تەقدىرمۇ ؟ ھاياتنىڭ بىمەنە چاقچىقىمۇ ؟ ھايات چىن ئاشىق ـ مەشۇقلارنى مۇراد ـ مەقسىتىگە يەتكۈزمەمدۇ ؟ بەزىدە ئادەمنىڭ «راست ، شۇنداق» دېگۈسى كېلىدۇ . چۇنكى تارىختا ئۆتكەن پەرھاد ـ شېرىن ، لەيلى ـ مەجنۇن ، تاھىر ـ زۆھرە ، رابىيە ـ سەئىدىلەرنىڭ قايسىبىرى ۋىسالغا ،

مۇرادقا يەتكەن ؟...

بىر دىنلا دىققىتىم يولغا ، ياق ، تارغىنا يولدىن بىر - بىرىگە سىغدىشىپ ، قول تۇتۇشۇپ كېلىۋاتقان ئۇچ قىزغا بۇرالدى . ئۇچ قىز ئوخشاشلا كىيىنگەنىدى : ئۇچىسىدا خانئەتلەستىن تىكىلگەن كۆكرەك پۇرمە كۆڭلەك ، بېشىدا يېشىل خاڭدەنگە قىزىل ئەتىر - گۈل نۇسخىسى چۈشۈرۈلگەن دوپپا ، پۇتىدا ئاق پايپاق ۋە ئەت رەڭ باسنوشكا بار ئىدى .

ئۇلار ماڭا يېقىنلا جايغا— ئازغىنە سۇ شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقان ئېرىق بويىغا كېلىپ ، بۇرۇن كېلىپ ئولتۇرۇشقانلار تىزىپ قويغان خىشلار ئۈستىگە قولياغلىقلىرىنى سېلىپ ئولتۇرۇشتى . ئۇلارنىڭ مەسۇم چىرايىدا ، كېيىكىنىڭكىدەك شوخ كۆزلىرىدە بىر خىل هاياجان بار ئىدى . شۇ هاياجان تۈپەيلىدىنمۇ ياكى ئىيۇل قۇياشىنىڭ قىزدۇرۇشى سەۋەبىدىنمۇ ، مەڭزلىرى كەچ كۈزدە قىزىرىپ پىشقان ئانارەك قىزىرىپكەتكەنىدى ، قۇندۇزەك قاپ- قارا قاشلىرى ئوتتۇرىسىدا ، چىرايلىق بادامەك بۇرنىنىڭ ئۈس- تىدە بىلىنەر - بىلىنمەس تەر تامچىسى پارقىرايتتى .

بۇ ئۇچ قىز ئوخشاشلا چىرايلىق ئىدى . ئاللا ئۇلارغا گۈزەل- لىك ئاتا قىلغاندا زادىلا بېخىللىق قىلمىغان ، ئۇلاردىن گۈزەللىك جەھەتتە قىلچە نۇقسان تېپىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى . ئۇلار تاڭ سەھەردە يېڭىلا پورەك بولغان قىزىل ئەتىرگۈلگە ، كۆزنى ئوت- قاشتەك چاقنىتىپ ، يۈرەكلەرنى ئوينىتىدىغان ئانار چېچىكىگە ئوخشايتتى .

مەن ئۇلارغا خۇددى ئوماق سېغىللىرىمغا زوقلانغاندەك هە- ۋەستە قارىدىم . شۇ چاغدا يادىمغا شائىرنىڭ مۇنۇ مىسرالىرى كەلدى :

نەۋائىي مەدهىيىلەپ ئۆتكەن شەرقنىڭ
قىزى ئۇ—
ئون سەككىز مىڭ ئالەمدە داڭلىق .

زېمىن ئۇستىدىكى جەننەت پەرىسى ،
ھۆسنىمۇ ، كۆڭلىمۇ ئوخشاش چىرايلىق .*

ئاھ ، ياشلىق ! نەقەدەر غۇبارسىز ۋە نەقەدەر گۈزەلسەن ! سېنىڭ غۇبارسىزلىقىڭ ۋە گۈزەللىكىڭ مانا شۇ قىزلاردا تولۇق نامايان . ئۇلار ياشلىق گۈلىستانىغا— ئىنسان ھاياتىنىڭ ئەڭ كۆڭۈللۈك نەۋباھارىغا يېڭىلا قەدەم قويغان . ئۇلارنىڭ گىرىم — پەردازسىز چىرايىدا ياشلىق باھارىنىڭ ئالتۇن قۇياشى جىلۋىلىنىدۇ ، غۇبارسىز كۆڭۈللىرىدە كەچ كۈزنىڭ شەبنەمىدەك تازا ئارزۇ — ئىستەكلەر مەۋج ئۇرىدۇ . سېنى ئەزەلدىن شائىرلار پەسىللەر ئەركىسى كۆكلەم — باھارغا ئوخشىتىپ مەدھىيىلەپ كەلگەن . سەن ھەقىقەتەنمۇ باھاردەك جۇشقۇن ، ئوماق ۋە جاسارەتلىك...

— ئۇھ... يەلكىمىزدىكى ئېغىر تاغنى غۇلاتتۇق ، مانا ھازىر ئالىي مەكتەپكە كىرىش ئىمتىھانىنىڭ ئەڭ ئاخىرقىسىنى تۇگەتتۇق ،— دېدى كۆزى خوتەن ئاھۇسىنىڭ كۆزىدەك شوخ ، كۈلگۈنچەك قىز ،— ئەمدى بىزنى ھاياتنىڭ قانداق قىسمەتلىرى كۈتۈۋاتىدىكىن ؟

— پېشانىمىزگە پۈتۈلگىنى باردۇر ،— دېدى كۆزى تىنىق بۇلاقتەك قىزمۇ ئۇھ تارتىپ ،— مېنىڭ مېدىتسىنا ئۇنۋېرسىتېتىدا ئوقۇپ دوختۇر بولغۇم بار ئىدى . بىراق شۇ مۇتەئەسسىپ ئانام «بولدى ، مۇشۇنچىلىك ئوقۇغىنىڭمۇ يېتەر ، رەسىدە بولۇپ قالدىڭ . ھېلىھەم قولۇم — قوشنا خوتۇنلار كۈسۈلدىشىپ يۇرۇشۇۋاتىدۇ . يەنە ئوقۇيمەن دەپ قېرى قىز بولۇپ قالساڭ ، مەن بېشىمنى كۆتۈرۈپ يۈرەلمىگۈدەكمەن... » دەپ كوتۇلداپلا تۇرۇۋاتىدۇ .

---

* رەھىم قاسىمنىڭ «چولپان» ناملىق داستانىدىن ئېلىندى .

— ئۇنداق ئۇمىدسىز بولما ، گۈلناز ،— دېدى پۈتۈن ۋۇجۇ-دىدىن بىر خىل تەمكىنلىك چىقىپ تۇرىدىغان ، ئاستى لەۋزى بىلەن ئېڭىكى ئوتتۇرىسىدىكى ئاق قوناقچىلىك قارا خالى خويما ياراشقان قىز .

— ھەي··· ئاداش ، ئەمما ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان شەكىللەن-گەن ئادەت ، خۇراپاتلىقنىڭ تەسىرىگىمۇ سەل قارىغىلى بولماي-دۇ . «ئەلگە كىرسەڭ ئېلىڭچە ، سۇغا كىرسەڭ بېلىڭچە» دېگەن-دەك ، بىز ئۇيغۇر ئۇشلۇق ئاشۇ كوچىغا ھۇنەرۋەن ـ كاسىپ-لار يىغىلغان ، ئەرلەر ئەتىگەندە دۇكانلىرىغا چىقىپ كەتسە ، قاراڭغۇ چۈشكەندىلا ئۆيگە قايتىدۇ . ئۇلارنىڭ بىكارچى خوتۇنلە-رى بولسا كۈن بويى دېگۈدەك ئۇ يەر ـ بۇ يەرگە غۇژمەك بولىشۇۋلىپ غەيۋەت قىلىشىدۇ . ئۇلارنىڭ بۇزلىرىنىڭ ئاغزى-دىن چىقىدىغان گەپلەر شۇنداق سېسىقكى ، ئەيىۋھانناس ، ئۇلار-نى ئاڭلىغاندىن ، ئادەمنىڭ بىرەر ئوچۇق گۆر بولسا كىرىۋالغۇسى كېلىدۇ ،— دېدى گۈلناز غەزەب ۋە مەيۇسلۇك بىلەن ،— مۇنداق سېسىق گەپلەر ، ئومۇمەن ، قىزلار ھەققىدە بولىدۇ . قىزلار ئون تۆت ـ ئون بەش ياشلارغا كىرمەيلا غەيۋەتلەرنىڭ ھۇجۇم نۇقتىسىغا ئايلىنىدۇ ، ئۇلار ئانچە ـ مۇنچە تالا ـ تۇزگە چىقتى-مۇ ، بولدى ، «جىگدە چېچىكى پۇراپ قاپتۇيەي··· » ، دېگەندەك گەپلەر ھەرقاچان ئانا بولغۇچىنىڭ قۇلىقىنى يەپ تۇرىدۇ . مۇشۇ چاغقىچە ئانامنىڭ ، مېنىڭ ئاڭلىغانلىرىمۇ ئاز ئەمەس . شۇڭا يەنە بەش ـ ئالتە يىل ئوقۇيمەن دېسەم ، ئاتا ـ ئانام ماقۇل بولماسلىقى مۇمكىن .

— بولدى ، بولدى ، — دېدى تۇنجى رەت ئېغىز ئاچقان قىز ،— ئەمدى ئۇھ دېگەندە يەنە مۇنداق كۆڭۈلسىز گەپلەرنى قىلمىساڭلارچۇ . قالدىسىنى كېيىنچە كۆرەرمىز ، بۇگۈن كۆڭۈل-نى ئاۋۇندۇرىدىغان گەپلەرنى قىلايلى . ماڭە ، ئاداش گۈلنار ، ئاۋۇ مۇز كالتەكچىدىن بىرنەچچە سۇتلۇك مۇز كالتەك ئەكېلە ،

ئەجەبمۇ قىزىدىغۇ بۇ جاھان .

گۈلنار مۇز كالتەك ئەكەلدى . قىزلار ھۇزۇر بىلەن مۇز كالتەك يېيىشكە باشلىدى . ئەمدىلا ئۈچۈرما بولغان بۇ تۇمۇچۇقلار ھاياتقا — جۇدۇن ـ چاپقۇنلۇق ۋە قاينام ـ دولقۇنلۇق يېڭى ئالەم بوسۇغىسىغا قەدەم ئېلىش ئالدىدا ، ئۆز تەقدىرلىرى ھەققىدە ئويلىنىۋاتاتتى .

— ئۆزۈڭچۇ ، مۇقەددەس ، نېمىلەرنى ئويلاۋاتىسەن ؟— دەپ سورىدى گۈلناز .

مۇقەددەس ئاۋۇال كۆزىنى يۇمدى ، بىر پەستىن كېيىن كۆزىنى يوغان ئېچىپ ، كۆز قارىچۇقىنى خىلمۇخىل شەكىلدە ئويناتتى ، ئاندىن :

— مېنىڭ خىسلەتلىك ، ئۈچالايدىغان ئادەمگە ئايلىنىپ ، پۇتۇن ئالەمنى ئايلانغۇم بار ،— دېدى ۋە بۇلبۇلگويادەك قاقاقلاپ كۈلۈۋەتتى ،— ھەي··· ئىمتىھان تۈگىدى ، ئەتىدىن باشلاپ ئارزۇجەدۋىلىنى تولدۇرىدىغان گەپ . ئارزۇيۇمنىڭ كۆپلۈكىدىن نېمىدەپ يېزىشنى بىلەلمەي بېشىم قېتىۋاتىدۇ . ئارزۇ دېگەن بەربىر ئارزۇ ، ئىمتىھاندىن ياخشى ئۆتەلەيدىغانلىقىم ، ئالىي مەكتەپنىڭ بىرەرىگە قوبۇل قىلىنالايدىغانلىقىمغا ئىشەنچىم كامىل . شۇڭا بىرىنچى دەرىجىلىك ئارزۇيۇمنىڭ نېمىلىكىنى بېكىتىشىم كېرەك . نەچچە ۋاقىتتىن بۇيانمۇ ئويلاندىم . ئۆزۈم بىر خىيالپەرەس ، شائىر ، يازغۇچى دېگەنمۇ خىيالپەرەس ، ئۇلار ئادەم ئويلىمىغان نەرسىلەرنى ئويلاپ تاپىدۇ ، ئادەم كۆڭلىدە بارىدەك ، دېمەكچى بولۇۋاتقاندەك ، ئەمما دەي دېسە تاپالمايۋاتقان گەپلەرنى يازىدۇ . شۇڭا ئەدەبىيات كەسپىدە ئوقۇپ ، كەلگۈسىدە شائىر بولايمىكىن دەيمەن ، قانداق ؟

— بوشاشماي تىرىشىدىغانلا بولساڭ ، يارىملىق شائىرە بولالايدىغانلىقىڭغا ئىشىنىمەن ،— دېدى گۈلناز ،— خاتىرەڭدىكى مۇھەببەت لىرىكىلىرىڭ گېزىت ـ ژۇرناللاردا چىقىۋاتقان

ئوچۇق - ئاشكارىلا «كۆيدۇم ، سۆيدۇم··· » دېگەندەك سۆزلەر بىلەن تولغان شېئىرلاردىن مىڭ ھەسسە ياخشى . مېنىڭچە ، سېنىڭ ئارزۇيۇڭ ياخشى تاللانغان ئارزۇ . بىزنىڭ خەلقىمىز جىسمانىي جەھەتتىكى داۋالىنىشقا قارىغاندا ، لۇشۇن ، زۇنۇن قادىرى ، ئابدۇرېھىم ئۆتكۇر ، تېيىپجان ئېلىيوف ، زوردۇن سابىر لارغا مەنىۋى ئۇستازلارنىڭ روھىي جەھەتتىن كۆپرەك داۋالىنىشقا موھتاج .

— سۆزۈڭ بەرھەق ، گۈلناز ،— دېدى گۈلنار بىرخىل ھايا جان بىلەن ،— مۇقەددەستە بار تالانت مەندىمۇ شۇنداق تالانت بولغان بولسا ، مەنمۇ مۇقەددەسنىڭ ئىزىدىن ماڭغان بولاتتىم . ئاللا سېنى ئارزۇيۇڭغا يەتكۈزگىسى ، مۇقەددەس .

— ئۆزۈڭچۇ ، گۈلنار ، نېمىلەرنى ئويلاۋاتىسەن ؟— دېدى مۇقەددەس شوخلۇق بىلەن گۈلنارنىڭ مەڭزىگە چوككىدە بىرنى سۆيۈپ ،— گۈلنازدەك بۇرۇنراق ياتلىق بولۇپ ، ئۆي خوتۇنى بولاي دەۋاتمايدىغانسەن ؟

قىزلار زوق - شوخ بىلەن كۈلۈشتى .

— ئاغزىڭنى ئۇشۇتمە ، مۇقەددەس ،— دېدى گۈلناز بىرئاز باتىنغاندەك قىلىپ ،— مېنىڭ ياتلىق بولغۇم كېلىپ كەتكىنى يوق ، مانا مۇشۇنداق ئازادە ، ئىمكان تولۇق ئاي - كۈنلەردە كىمنىڭمۇ ئوقۇماي ، كەڭتاشا يايرىماي تار ئۆيگە— قەپەسكە كىرىۋالغۇسى بار ؟ ! مەن پەقەت رېئاللىقنى دەۋاتىمەن . ناۋادا بىچارە ئاتا - ئانام «ئوقۇمايسەن» دەپ تۇرۇۋالسا ، ئۇلارنىڭ كۆڭلىگە ئازار بەرگۈم يوق . مەن ئۇلارنىڭ يالغۇز بالىسى ، ئۆزۈمنى قۇربان قىلساممۇ ، ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلاي دەيمەن .

— ۋاي تاۋى نازۇكەي ، «كېۋەزلىككە چالما ئاتسام ، زىغىر لىققا تو كەتتى» دېگەندەك ، مەن چاقچاقنى گۈلنارغا قىلسام ، سەن نېمانداق تۇخۇمى يوقالغان مېكىيانەدەك كاكىلداپ كېتى-

سەن ؟— دەدى مۇقەددەس ، — شۇ تاپتىلا خورازدىن بىرى بولسا بوپتىكەن ساڭا !

قىزلار يەنە زوق - شوخ بىلەن كۈلۈشتى .

— كىم بىلىدۇ ، خورازنى ھەممىدىن بۇرۇن ئۆزۈڭ تېپىۋا-لامسەن تېخى...

— بولدى ، بولدى ، — دەدى گۈلنار ،— نومۇس قىلمايدىغان شەيتانلار ، خەق ئاڭلىسا نېمە دەيدۇ ؟

گۈلنار مەن تەرەپكە قارىدى ، قارىدىيۇ ، خجىل بولغانلىق-تىنمۇ ياكى باشقا سەۋەب بارمۇ ، دەرھاللا كۆزىنى ئەپقېچىپ ، يەرگە قارىۋالدى . بىرئازدىن كېيىن ئىككى يېنىدا ئولتۇرغان مۇقەددەس بىلەن گۈلنازنى ئۆزىگە تارتىپ ، ئۇلارغا بىرنېمىلەرنى پىچىرلىدى . شۇئان قىزلار مەن تەرەپكە تەڭلا قارىدى . مەن بەك ئوڭايسىزلاندىم . ئۇلارنىڭ سۆزلىرىگە قۇلاق سالمىغان بىپەرۋا قىياپەتتە ، ئالدى تەرىپىمدىكى گۈللەرگە قارىۋالدىم .

— ئۆزلىرى يازغۇچى ئۇمىدجان مۇھەممىدى بولامدىلا ؟

يېنىمغا قارىدىم . ئۇلار مېنىڭ قېشىمغا كەلگەنىدى . بۇ سوئالنى مەندىن ھەممىنىڭ ئالدىدىراق تۇرغان مۇقەددەس سورا-ۋاتاتتى .

— شۇنداق ، ئۇمىدجان مۇھەممىدى بولىمەن . ئەمما يازغۇ-چى ئەمەس ، پەقەت ئاددىي ئەدەبىيات ھەۋەسكارىمەن ،— دەدىم مەن .

— كەمتەرلىك — تولىمۇ ياخشى پەزىلەت . بىراق ئۇ چەك-تىن ئېشىپ كەتسە ھاكاۋۇرلۇققا ئوخشاپ قالىدۇ .

— بۇمۇ ماڭا ئايان ، ئەمما ، سىڭىللىرىم ، يازغۇچى دېگەن ناھايىتى ئۇلۇغ نام ، ئۇ ھەتتا بىر مىللەتكە ۋەكىللىك قىلىش دەرىجىسىگە يەتكەنلەرگىلا بېرىلىدۇ . قېنى ئولتۇرۇڭلار ،— دەدىم مەن ئۇلارنى ئورۇندۇققا تەكلىپ قىلىپ .

ئورۇندۇقتا پەقەت سىغدالغاندىلا ئىككى ئادەم ئولتۇرغىلى

بولاتتى . ئۇلار ئۇنىمىغىنىمغا قويماي ، مېنى ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزدى . تەكەللۇپلاردىن كېيىن «بوپتىلا ، ھەممىڭلار تارتىنساڭلار ، ئۇستاز يېنىدا مەن ئولتۇراي» دەپ ، يېنىمدا مۇقەددەس ئولتۇردى ، گۇلنار بىلەن گۇللۇكنىڭ سېمونتلانغان قېرىدا ئولتۇردى .

— سىلەر مېنى قانداق تونۇۋالدىڭلار ؟— دېدىم مەن گەپنى نەدىن باشلاشنى بىلەلمەي .

— ئۆزلىرىنى ياشلارنىڭ تونۇمايدىغىنى بولمىسا كېرەك ،— دېدى مۇقەددەس ،— ئەدەبىيات دەرسلىكىدە ئەسەرلىرى بار . مۇئەللىم دەرس ئۆتكەندە تەرجىمھالىرىنى سۆزلەپ بەرگەن ، بىزگە سۈرەتلىرىنىمۇ كۆرسەتكەن . «بالىلىقنى تېپىۋالدىم ئانا سەھرادىن» ، «ئانا يۇرت سۆيگۈسى» قاتارلىق شېئىرلىرى ۋە ياشلىق سۆيگۈسى تەسۋىرلەنگەن ھېكايىلىرى ياشلار سۆيۈپ ئوقۇيدىغان ئەسەرلەر . بىز ئۇچىمىزنى ئۆزلىرىگە چوقۇنغۇچىلارنىڭ ئالدىنقى ۋەكىللىرىدىن دېسەك بولىدۇ .

— شۇنچىلىك ئىشەنچ قىلغىنىڭلار ، ھۆرمەتلىگىنىڭلار ئۈچۈن رەھمەت ، سىڭىللىرىم ،— دېدىم مەن بىر خىل خىجىللىق ئىلكىدە ،— ئەدەبىياتقا ھەۋەس قىلغۇچىلار ئۇچۈن ئەسەرلىرىنى ئوقۇرمەنلەرنىڭ سۆيۈپ ئوقۇغانلىقىدىن ئارتۇق مۇكاپات يوق . بىراق تەجرىبىسىزلىكىم ، ئىقتىدارىمنىڭ تۆۋەنلىكى تۈپەيلىدىن خەلقىمگە يارىغۇدەك كۆپرەك ئەسەر يازالمىغانلىقىمدىن ئەپسۇسلىنىمەن .

— كۆڭۈللىرىنىڭ بىئارامىلىقى تۈگىسە ، بەلكىم تېخىمۇ ياخشى ئەسەرلەرنى يازارلا...

مەن يالت قىلىپ گۇلنازغا قارىدىم .

— گۇلناز ، شۇ تاپىنىڭ ئۆزىدە مۇشۇ گەپنى قىلىشنىڭ زۆرۈرىيىتى بارمىدى ؟— دېدى گۇلنار گۇلنازغا ئاچچىقلانغاندەك .

— ئۇستاز ، كۆڭۈللىرىگە ئالمىسىلا . بىزنىڭ ئۆزلىرىگە

كەلگەن كۆڭۈلسىزلىكلەردىن خەۋىرىمىز بار ،— دېدى مۇقەد-
دەس ،— تېخى تۇنۇگۈن ئاخشام ئەدەبىيات مۇئەللىمىمىز بىزگە
ئايالىلىرىنىڭ يىل نەزىرىسىنى قىلغانلىقلىرىنىمۇ دەپ بەرگەن ،
بىز ھەممىمىز قايغۇرغان ، مۇمكىن بولغاندا كۆڭۈل قويۇپ تە-
سەللى بېرىشنى ئويلاشقانىدۇق ، ياتاقتا خېلى كېچىگىچە ئۆزلىرى
ھەققىدە پاراڭلاشقانىدۇق . بىراق مۇنداق تېز ۋە تاسادىپىي ئۇچ-
رىشىپ قېلىشىمىزنى راستتىنلا ئويلىمىغانىدۇق . بىزنىڭ كۆ-
ڭۈل يارلىرىغا تۇز چېچىش نىيىتىمىز يوق . گۈلنازنىڭ ئاغزى
ئىتتىك بولغىنى بىلەن كۆڭلى تۇز .

— ھېچقىسى يوق ، سىڭىللىرىم ، ھاياتتا نېمىلەر بولمايدۇ ؟
ھاياتتا پەقەت تاماشىبىن بولمايدۇ . بىز ھەممىمىز ھايات سەھنە-
سىدىكى ئارتىس— ئويۇن كۆرسەتكۈچى . ھايات گۈزەل ، ئۇ
گۈزەللىكتە ئىللىق باغرىنى كەڭ ئېچىپ تۇرغان مېھرىبان پە-
رىشتىگە ئوخشايدۇ ؛ شۇنداقلا ھايات رەھىمسىز ، ئۇ رەھىمسىز-
لىكتە سېنى يۇتۇۋېلىشقا تەييار تۇرغان قاينامغا ، ئەپلىك قۇرۇل-
غان باسماقتا ئوخشايدۇ . شۇڭا ئىنسان شادلىققىمۇ ، كۆڭۈلسىز-
لىككىمۇ بەرداشلىق بېرىشنى ئۆگىنىۋېلىشى كېرەك ،— دېدىم
مەن كۆڭلۈمدىكى مۇڭنى بىلىندۇرمەسلىك ، ھايات يولىغا ئەمدىلا
قەدەم باسقان سەبىي قىزلارنى مەيۈسلەندۈرۈپ قويماسلىق ئۈ-
چۈن ،— سىلەرنى گۈزەل ئىستىقبال كۈتۈپ تۇرىدۇ . توغرا ،
كۈن بەزىدە تۇتۇق ، بەزىدە ئوچۇق ، ئاينىڭ ئون بەشى قاراڭغۇ ،
ئون بەشى يورۇق بولىدۇ ؛ ھاياتتا بەخت ـ سائادەتمۇ ، ئازاب ـ
ئوقۇبەتمۇ بولىدۇ ، ھاياتلىق يولىدا گۈل ـ گۈلىستانمۇ ،
تىكەن ـ چاتقاللىقمۇ بولىدۇ . لېكىن غايىلىك ، ئىرادىلىك ئادەم-
لەر ھامان ھاياتتىن گۈزەللىك ، ئىلھام ، بەخت تاپالايدۇ .

— مانا بۇ كۆڭۈلدىكى گەپ بولدى ، رەھمەت ، ئۇستاز ،—
دېدى گۈلنار تارتىنچاقلىق بىلەن ۋە ماڭا يالت قىلىپ بىر قاراپ
قويدى ،— مەندىغۇ ئۇلۇغ غايە يوق ، پەقەت ئىمكانىيەت بولسا

ئەدەبىيات كەسپىدە ئوقۇپ ، كەلگۈسىدە يىراق ـ چەت يېزىلارنىڭ بىرىدە ئەدەبىيات ئوقۇنقۇچىسى بولغۇم بار . بىز ئۇچۇن ھەممىلا پەن ناھايىتى مۇھىم ، زامانىۋى مىللەت بولۇش ئۇچۇن ئالدى بىلەن زامانىۋى پەن ـ بىلىمنى تولۇق ئىگىلىمەي بولمايدۇ . بىراق ، مېنىڭ قارىشىمچە ، ھەممىدىن بۇرۇن ئادەمگە «ئۆزى» نى تونۇتۇش كېرەك . ئادەم «ئۆزى»نى تونۇغاندىلا ، ئاندىن نېمە قىلىش كېرەكلىكىنى چۈشىنەلەيدۇ ۋە غايە تۇرغۇزۇپ ، غايىگە يېتىش ئۇچۇن قەيسەرانە كۈرەش قىلالايدۇ .

— باركاللا ، سىڭلىم ،— دېدىم مەن ،— مېنىڭ قارىشىمچە ، بىر ئادەم ئۇچۇن ئېيتقاندا ، غايە دېگەن «ئۇلۇغ» ياكى «كىچىك» دەپ ئايرىلمايدۇ ، سىزنىڭ ئاشۇ ئارزۇيىڭىز ھەممىدىن ئۇلۇغ . توغرا ئويلاپسىز ، ئادەم ئالدى بىلەن «ئۆزى»نى تونۇشى كېرەك . لېكىن بۇ ئاسان ئىش ئەمەس . بۇ يولدا سىزدەك مىڭلىغان ـ مىليونلىغان ئادەم تىرىشچانلىق كۆرسىتىشى زۆرۈر . مانا ، سىلەر تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى تاماملاپ ، ئالىي مەكتەپ ئىمتىھاننىمۇ تۇگىتىپسىلەر . ئالدىڭلاردا جەننەت دەرۋازىسى تۇرۇپتۇ ، ئۇنى ئېچىش ئۆزۈڭلارغا باغلىق .

— دېمەك ، سىلى بىز بۇ يەرگە كەلگەندىن كېيىن قىلىشقان ھەممە گەپلەرنى ئاڭلاپلا ـ دە ؟— سورىدى مۇقەددەس .

— ياق ، ھەممىسىنى ئاڭلىمىدىم ،— دېدىم مەن مۇقەددەسـ نىڭ سوئالىدىكى مەقسەتنى چۈشىنىپ ،— دەسلەپتە ھاياجان بىلەن چىگىراق قىلىشقان سۆزۈڭلارنىلا ئاڭلىدىم .

قىزلار بىر ـ بىرىگە قارىشىپ كۈلۈشتى .

— بىز تېخى چاقچاقلىرىمىزنىمۇ ئاڭلاپ قالدىمىكىن دەپ بەك خىجىل بولىۋېدۇق .

— چاقچاقنىڭ نېمە يامىنى بار ؟— دېدىم مەن ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى تىندۇرۇپ ، — كۈلكە ـ چاقچاق دېگەن جاننىڭ ئوزۇقى . بىز ئۇيغۇرلار كۈلكە ـ چاقچاق ، ناخشـ

دىن ئايرىلالمايمىز ، ئۇنىڭسىز ھاياتنىڭ مەزمۇنسىز بولمايدۇ . لېكىن ، كۇلكە ـ چاقچاق بىلەنلا ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈۋەتسەك بولمايدۇ . ۋاقىت خۇددى ئۇنچە ـ مەرۋايىتقا ئوخشايدۇ . ئىجتىھاتتىن ئىبارەت قىزىل يىپ بىلەن بۇ ئۇنچە ـ مەرۋايىتلارنى بىر ـ بىرىگە چاتقاندىلا ، ئاندىن ئۇ نۇر چېچىپ ـ جۇلالاپ تۇرىدىغان گۆھەرگە ئايلىنالايدۇ . ۋاقىت ، بولۇپمۇ ياشلىقنىڭ ھەربىر دەقىقىسى تولىمۇ قىممەتلىك . ئۇ قولدىن كەتسە ، پۈتۈن دۇنيانىڭ بايلىقى بىلەنمۇ سېتىۋالغىلى بولمايدۇ .

سەل يىراقتىن دۇتارغا تەڭكەش قىلىنغان ناخشا ئاڭلاندى :

ئەجرىدىن تاغلار ئارا ئالماسۇ ، زەر تاپقاي كىشى ،
چوڭ ئېقىن ـ قاينام ئارا نۇرلۇق گۆھەر تاپقاي كىشى .
ئەجىرسىز ياپماس بېدىشنى تال ـ ئۇزۇم مونچاقلىرى ،
تۆكسە تەر چۆللەرگە ، يانتاقتىن شېكەر تاپقاي كىشى .
كەزسە پەرھادتەك كۆيۈپ ئاتەشتە ھىجران دەشتىنى ،
جان كۆيەر شېرىن سۇيەت ماھى ـ قەمەر تاپقاي كىشى .
ئىجتىھات قىلسا قۇدۇق قازغانغا ئوخشاش يېڭىدە ،
نۇر ـ جۇلاسى مەڭگۇ ئۆچمەس پەن ـ ھۇنەر تاپقاي كىشى .
مەرىپەت ـ پەن جەۋھىرىدۇر ئادەمزات ئەقلىنىڭ
ئۇ بىلەن نۇرانە يول ، ئىقبال ، زەپەر تاپقاي كىشى .*

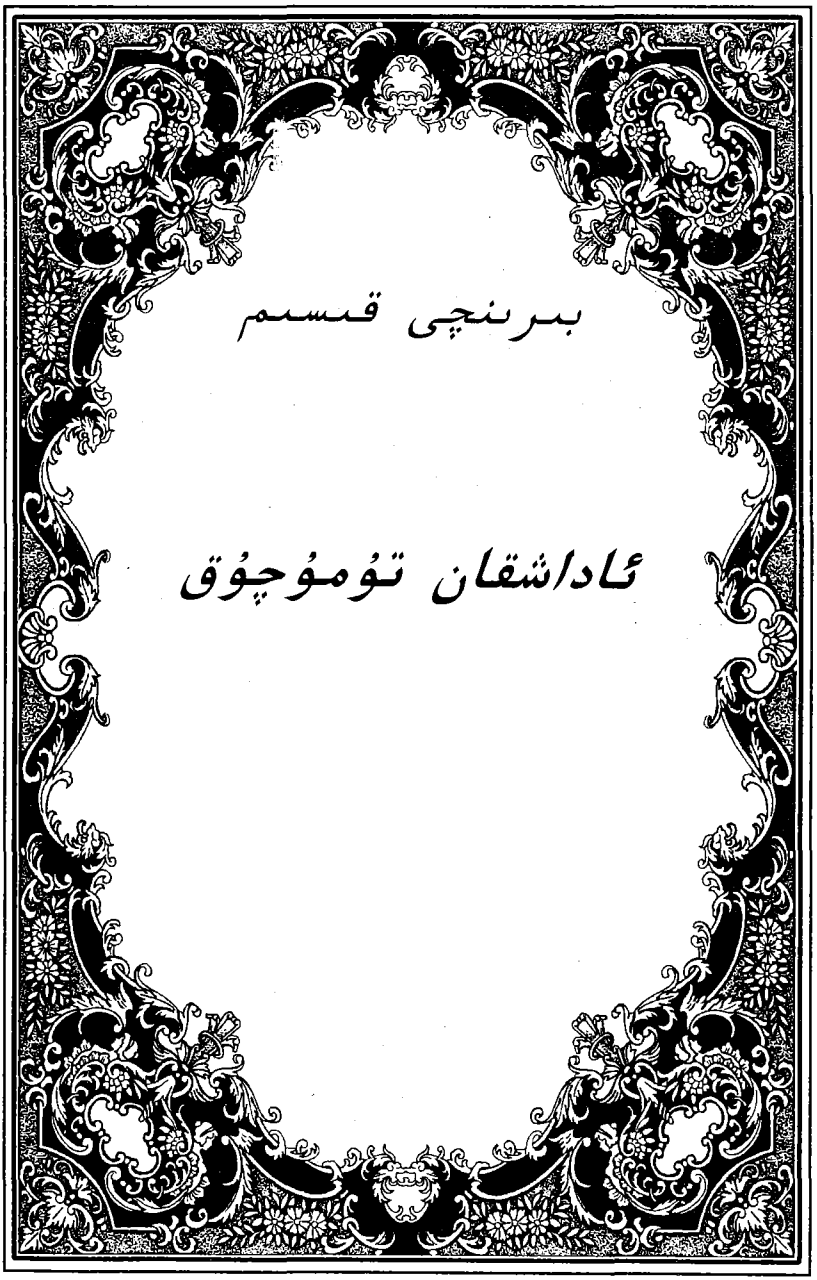
قىزلار بىلەن خېلى ئۇزاق پاراڭلاشتىم . بىللە سۇرەتكە چۈشتۇم . ئاخىر كۇن تاغ كەينىگە ئۆتۈپ ، غەربىي ئۇپۇقنى شەپەق ، باغچە ئىچىنى بولسا قىزىللىق قاپلىدى . قىزلار مەن بىلەن كۆزى قىيمىغان ھالدا خوشلاشتى .

— بۇگۇنكى كۆرۈشۈشتىن ئىنتايىن خۇشالمىز ۋە خىجىلمىز ،— دېدى گۇلنار ،— ئۆزلىرىنى كۆپ ئاۋارە قىلدۇق . ئاللا

* بۇ شېئىر شائىر مۇھەممەتئېلى زۇنۇنىڭ «ۋىسال سەھەرى» ناملىق توپلىمىدىن ئېلىندى .

يەنە ئۇچرىشىشقا نىسىپ قىلسا ، قىممەتلىك ۋاقىت ۋە مۇبارەك سۆزلىرىنى بىزدىن ئايىمىغايلا .

— قولۇم كۆكسۈمدە ، سىڭىللىرىم ، سىلەر بىلەن ھەرقانداق ۋاقىتتا پىكىرلىشىشكە تەييارمەن ،— دېدىم .

بىرىنچى قىسىم
ئادالىشقان تۇمۇچۇق

بىز ئىنسان — تۈرمۇشتا نادان بىر بالا ،
ئالدىنىپ ھەم ئالداپ ياشايمىز پەقەت .
بەزىدە چىرايلىق قەپەس بىزلەرگە
تۈيۈلار كۆڭۈلدە كۈتكەن ھۆر جەننەت .
شۇ قەپەس مېھرىدىن قۇتۇلماق قىيىن
ئادەمنىڭ ئەقلىگە نەپسى مىنگەندە .
قۇتۇلار قەپەستىن جەسۇر ئادەملەر
ھاياتنىڭ قەدرىنى بىلىپ يەتكەندە .

1

مەن هوشۇمغا كېلىپ كۆزۈمنى ئاچقاندا، بېشىم بىر قىز-نىڭ يوتىسىدا ئىدى. قىز ماڭا قاراپ تۇراتتى. مەن چۆچۈپ ئورنۇمدىن تۇردۇم. بۇ قانداق جاي؟ مەن قانداقلارچە بۇ يەرگە كېلىپ، قىزنىڭ يوتىسىغا بېشىمنى قويۇپ ئۇخلاپ قالدىم؟ بۇ قىز كىم؟

كىچىككىنە خانىنىڭ ئىچى هاراق بۇسى ۋە تاماكا ئىسىغا تولغانىدى. مەن غۇۋا چىراغ يورۇقىدا قىزغا قارىدىم. بۇ قىز ماڭا تونۇشتەك، قەيەردىدۇر بىر يەردە كۆرگەندەك تۇيۇلدى. بىراق بېشىم قېيىپ، لوقۇلداپ ئاغرىپ تۇرغاچقا، نەدە كۆرگەنلىكىمنى زادىلا ئەسكە ئالالمىدىم. نەدىندۇر بوش مۇزىكا ئاۋازى، ئاياغلارنىڭ بىر خىل رىتىمدا شىپىرلاشلىرى، ئىككى يان تەرەپتىن ئەر - ئاياللارنىڭ پىچىرلاشلىرى، قايسىدۇر بىرىنىڭ يالۇرۇشلىرى، ئايال كىشىنىڭ نازلىق ئەركىلەشلىرى، كىملەرنىڭدۇر چاۋاك چېلىپ كۈلۈشلىرى، «قېنى، قېنى، يەنە بىرنى سۆيە!» دېيىشلىرى ئاڭلىناتتى. ئۆزۈمنى خۇددى بىر خىيالىي دۇنياغا كىرىپ قالغاندەك هېس قىلدىم.

ئاستا - ئاستا، بۇگۈن چۈشتىن كېيىن بىر بۇرادىرىمنىڭ بەش - ئالتىمىزنى بۇ شەهەردىكى داڭلىق «مارجان بۇلاق» رېستورانىغا مېهمانغا چاقىرغانلىقى، ئۇ يەردە يەپ - ئىچىپ، مۇزىكا - ناخشا ئاڭلاپ تاماشا قىلغانلىقىمىز، كەچ كىرگەندە ئۇچ - تۆت بۇرادىرىمىزنىڭ زۆرۈر ئىشلىرىمىز بار ئىدى،— دەپ كېتىپ قالغانلىقى، ئاخىرىدا تۆتىمىز قېلىپ هاراق ئىچىپ يۈمۈر، لەتىپە سۆزلەشكەنلىكىمىز، مەن «ئەمدى هالىمىزغا

ژاي ، بولدى قىلايلى ، بولمىسا ئۆيىمىزنىڭ ئىشىكىنى تاپالماي تالادا قالمايلى » دېسەم ، ئۇلارنىڭ بىرسىنىڭ مېنى مازاق قىلىپ «خوتۇنۇڭ يوق ئۆيگە نېمىگە ئالدىرايتىتىڭ ؟ ياكى پۇتۇشۇپ قويغان بىرەرى بارمىدى ؟ بولدى ، ئۇنۇت ئۇ پۇتۇشكەن قىزىڭنى ! ئۇنىڭ بىلەن ئەتە كۆرۈشەرسەن . قىز دېگەن تېپىلماسنىڭ خورمىسى ئەمەس ، جان بولسا جاھان ، ئاش بولسا قازان دەپتىكەن . مۇشۇ زامانداا قىز دېگەن بىر موچەنگە ئون . بۇگۈن پۇخادىن چىققۇدەك ياشايمىز ، يۇرەك چىلاشقۇدەك ئىچىمىز··· » دېگەنلىكى يادىمغا كەلدى . بىز يەنە ئىچىشتۇق . دەسلەپتە «ئەركەكنىڭ ئىچىدىغىنى مۇشۇ » دەپ ، «قەھرىمانلىق كارامىتى » ماركىلىق «ئىلى ئالاھىدە ھارىقى »نى ئىچكەندۇق ، تۆت ـ بەشەيلەن كەتكەندىن كېيىن ، «ناپولېئون »نى ئىچتۇق . راست گەپنى قىلسام ، يېگىتلىك چاغلىرىمدا بىر ـ ئىككى بوتۇلكا ھاراق دېگەننى چىرايىمنى تۇرمەي ، «چىرت » قىلىپ بىرنى تۇكۇرمەي ئىچۈۋەتەتتىم . بەزىلەر «ھاراق بوتۇلكىدا جىم تۇرغان بىلەن ئاشقازانغا كىرسە جىم تۇرمايدۇ ، يا باشتىن ، يا پۇتتىن ئالىدۇ » دېسە ، زادىلا ئىشەنمەيتتىم . قىرلىق ئىستاكانغا تولدۇرۇپ ، يەتتە ـ سەككىز ئىستاكان ئىچسەمۇ قۇمغا سىڭگەندەك سىڭىپ كېتەتتى . مانا ئەمدى ئۇ ياشلىق چاغلار ئۆتۈپ كەتكەن . ئۇنىڭ ئۈستىگە «خوتۇن كىشىنىڭ تۇللۇقىدىن ، ئەر كىشىنىڭ بويتاقلىقى ياماں » دېگەندەك ، شۇنچە يىللاردىن بۇيانقى بويتاقلىقىم مېنى جىسمانىي جەھەتتىن خېلىلا خوراتقانىدى . شۇڭا ھاراقنى بۇرۇنقىدەك كۆتۈرەلمەس بولۇپ قالغانىدىم . بۇگۈن خىلمۇخىل ھاراقنى ئارىلاشتۇرۇپ ئىچۈۋەرگەچكە ، ئاقۇۋەت بېشىم پىرقىراشقا ، ئاغرىشقا ، كۆڭلۈم ئاينىشقا باشلىدى . «ئادەم باشلىق ئات » تىنمۇ بىرى تۇگىگەن چاغدا ھەممەيلەن ئوبدانلا قىزىغان ، تەڭشەلگەنىدى . مەن ئۇلارنىڭ «ئەمدى كېچىلىك بەزمىخانىغا بېرىپ ، راسا ھۇزۇر سۈرەيلى » دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانىدىم···

— سىڭلىم ، بۇ ... بىر ئىستاكان ... قايىناق سۇ تاپ ... تاپقىلى بولارمۇ ؟— دېدىم مەن .

قىز چىقىپ كەتتى . خېلىدىن كېيىن بىر ئىستاكاننى كۆتۈرۈپ كىردى .

— مانا ، قاينىاق سۇ ، ئىچىۋالسىلا بىرئاز ياخشى بولۇپ قالسىلا ،— دېدى قىز ۋە ئىستاكاننى قولۇمغا تۇتقۇزدى .

ئىستاكاندىكىسى خېلىلا سوۋۇغان قاينىاق سۇ ئىكەن ، مەن ئۇنى بىر كۆتۈرۈپلا گۇپۇلدىتىپ ئىچىۋەتتىم ، ئەمما پايدىسى بولغاندەك تۇيۇلمىدى . بۇگۈن خىلمۇخىل ھاراقنى ئارىلاشتۇرۇپ ئىچكەنلىكىمدىنمىكىن ، كۆڭلۈم ئېلىشىپ ، بېشىم قېيىپ تۇراتتى . مەن ئورنۇمدىن تۇرماقچى بولدۇم ، بىراق ئەمدىلا ئورنۇمدىن تۇرۇشۇمغا پۇتۇم دىرىلدەپ تىترەپ ، مەزمۇت دەسسەپ تۇرالماي ، يەنە ئورنۇمغا ئولتۇرۇپ قالدىم .

— سىڭلىم ، بۇ قەيەر ؟

— بۇ «ئالتۇن يۇلتۇز» كېچىلىك بەزمىخانىسى ، ئىككىنچى نۇمۇرلۇق ئايرىم خانىسى .

— مېنى بۇ يەرگە كىم ئەكەلدى ؟

— بىز كىرگەندە ، بۇ يەردە سىلىدىن باشقا ئۇچ يىگىت بار ئىكەن ، شۇلار باشلاپ كەلگەن بولسا كېرەك .

— بىز دېگىنىڭىز كىملەر ؟

— مېنىڭ مۇشۇ بەزمىخانىدا بىللە ئىشلەيدىغان قىز دوستلىرىم .

— ئۇلار قېنى ؟

— سىلى بىللە كەلگەن يىگىتلەر بىلەن بىللە چىقىپ كەتتى .

— چىقىپ كەتتى ؟ نەگە كەتتى ؟

— بۇنى بىلمەيمەن ، يىگىتلەر باشلىغان يەرگە كەتكەندۇر .

— ئىككىنچى قانداقچە يالغۇز قالدۇق ؟

— بىز كىرىپ ، مەن يانلىرىغا ئولتۇرۇشۇم بىلەن تەڭلا ،

سىلى مەن تەرەپكە قىيسىيىپ ، يوتامغا باشلىرىنى قويۇپ ئۇخلاپ قالدىلا . مېنىڭ سىلىنى شېرىن ئۇيقۇدىن ئويغىتىۋەتكۈم كەلمىدى . ھاراقنى جىقراق ئىچىپ قويغان ئوخشايلا . بۇنداق ئىش پات - پات بولۇپ تۇرىدۇ . بىزنىڭ ۋەزىپىمىز مېھمانغا ياخشى ھەمراھ بولۇپ ، ئىمكانقەدەر ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلىش . مەن سىلىدەك ياۋاش مېھمانغا ئامراق .

قىزنىڭ ئاۋازىنىمۇ بىر يەردە ئاڭلىغاندەك قىلاتتىم . ئەمما ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغانسېرى كاللام تېخىمۇ چىگىش بولۇپ كەتتى . مەن ئۇنىڭغا سەپسالدىم . چىراي تونۇش ، نەدە كۆرگەندىمەن ؟ بۇرۇن مەن بىلەن ئالاقىلەشكەن بىرەر ئەدەبىيات ھەۋەسكارىمىدۇر ؟ ئەدەبىياتقا دائىر يىغىنلاردا كۆرۈشكەن قىزمىدۇر ؟ ياكى تونۇش - بىلىشلەرنىڭ قىزىمىدۇر ؟

لېكىن شۇ تاپتا بۇلارنى سورىغۇدەك ھالىم يوق ئىدى . بىر تەرەپتىن ھاراقنىڭ ئازابى ، يەنە بىر تەرەپتىن بىر خىل ئوڭايسىزلىق مېنى قىينايتتى . نائىلاج :

— ۋاقىت خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالغان بولسا كېرەك ؟— دېدىم .

— شۇنداق ،— دېدى قىزمۇ ئەسنەپ ،— سائەت بىردىن ئاشتى .

— مەن مۇشۇ ھالىمدا ئۆزۈم يالغۇز ئۆيۈمگە قايتالمايدىغاندەك قىلىمەن .

— چۈشىنىپ تۇرۇپتىمەن . بۇ يەردە تۇنىگىلى بولمايدۇ . دوستلىرىڭىزنىڭ بىرى كېتەر چېغىدا «ناۋادا بۇ دوستىمىزنىڭ ھالى ياخشى بولماي قالسا ، خاتىرجەم ھالدا ئۆيىگە ئاپىرىپ قويۇڭ» دېگەنىدى ،— دېدى قىز تەڭقىسلىقتا قالغاندەك .

— ھالىمنى كۆرۈپ تۇرۇپسىز ، مالاللىق يەتمىسە ، خالىسىڭىز ئاپىرىپ قويامسىزكىن ،— دېدىم مەن .

قىز ئاۋۇال سومكىسىنى مۇرىسىگە ئاستى ، ئاندىن كېلىپ

مېنى يوللىدى . بىز سىرتقا قاراپ ماڭدۇق . پۇتۇم كالۇشىپ ھەربىر دەلدۇگىگەن چېغىمدا ، جەينىكىم قىزىنىڭ قانداقتۇر يۇمشاق ، ئەمما ئېلاستىكلىق بىر يەرلىرىگە تېگەتتى ـ دە ، كۆڭلۈمدە بەش ـ ئالتە يىلدىن بۇيان ئۆلگەندەك جىمىپ كەتكەن بىر تونۇش ۋە ناتونۇش ھېسسىيات تېپىچەكلىگەندەك قىلاتتى...

بىز مىڭ تەستە ئىشىك ئالدىغا چىقىپ ، بىر تاكسىغا چۈشتۇق .

2

دېرىزىدىن كىرگەن كۈن نۇرىنىڭ قىزدۇرۇشى بىلەن ئويغىنىپ سائەتكە قارىدىم ، ئوندىن چارەك ئۆتۈپتۇ . بېشىم لوقۇلداپ ، پۇتۇن بەدىنىم ئۇرۇپ چېقىۋەتكەندەك سىرقىراپ ئاغرىيتى . مەن ئاستا ئورنۇمدىن تۇرۇپ دېرىزە تۈۋىگە كەلدىم ، قورۇ ئىچى ، قورۇدىكى گۈللۈك جىمجىت ئىدى . دېرىزىنى ئېچىۋېدىم ، سېرىنگۇلنىڭ باھارنىڭ سالقىن شامىلى بىلەن بىللە كىرىپ كەلگەن خۇش ھىدى دماغقا گۈپپىدە ئۇرۇلدى . خېلى يىراقتىن كاككۇك ئاۋازى كېلەتتى . بالىلىق چاغلىرىمدىن تارتىپ كاككۇك ئاۋازىغا ھېرىسمەن ئىدىم . شۇ سەۋەبتىنمىكىن ، كاككۇك ئاۋازىنى ئاڭلاپ ، كۆڭلۈم سەل ئېچىلغاندەك بولدى .

بىردىنلا ئاخشامقى قىز ئېسىمگە كەلدى . دەرھاللا يۇيۇنۇش ئۆيىگە كىرىپ ، يۈز ـ كۆزۈمنى ھاپىلا ـ شاپىلا يۇيدۇم ـ دە ، مېھمانخانىغا ، يانداكى ياتاق ئۆيگە ، ئاشخانىغا قارىدىم . قىز يوق ئىدى . ئۇ قىز ئاخشاملا كېتىپ قالغانمۇ ياكى تاڭ ئاتقاندىن كېيىن كەتكەنمىدۇر ؟ تاڭ ئاتقاندىن كېيىن كەتكەن بولسا ، كېچە نەدە ياتقاندۇر ؟ ھەر نېمە دېگەنبىلەن ، ئاخشام ئۇ ماڭا ياردەم

قىلغانىدى . شۇڭا رەھمەت ئېيتالمىغانلىقىمدىن ئەپسۇسلاندىم .

قورۇ يېنىدىكى ئاشخانىغا چىقىپ ، خام قېيما قىلىپ ئېتىل-گەن ئۇگرىدىن بىر قاچا ئېچتىم - دە ، قورۇغا قايتىپ ، گۈل-لۈككە ياسالغان ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردۇم .

ئىدارىمىزنىڭ بۇ ئەپچىلگىنە ئائىلىلىكلەر قورۇسىغا چۆر-گىلىتىپ ئالتە بىنا سېلىنغان بولۇپ ، ئوتتۇرىسى گۈللۈك ئى-دى . گۈللۈكنىڭ چۆرىسىگە ئاساسەن سېرىنگۈل تىكىلگەن ، سېرىنگۈللەر شۇ تاپتا ھۇپپىدە ئېچىلىپ كەتكەن ، قورۇ ئىچىنى سېرىنگۈلنىڭ خۇش ھىدى قاپلىغانىدى . مۇشۇ قورۇ ئالدىدىن ئۆتكەن ھەرقانداق پىيادە يولۇچىمۇ دىمىغىغا سېرىنگۈل ھىدى گۇپپىدە ئۇرۇلغاندا ، بىردەم توختاپ ، ئاندىن يولىنى داۋام قىلا-تى . گۈللۈك ئوتتۇرىسىدىن چاسا شەكىلدە يول ئېلىنغان ، يول-نىڭ ئىككى قاسىنىغا قۇلماق تېرىلىپ ، تۆمۈر باراڭغا ئېلىنغا-نىدى . باراڭ ئاستىغا ، گۈللۈكنىڭ ئەپچىل جايلىرىغا ياغاچ ئو-رۇندۇقلار ياسالغانىدى . بۇ گۈللۈك ئاشۇ بىرنەچچە تۈپ تاشئال-ما ، گىلاس ، قارىئۆرۈك دەرىخىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، خىلمۇ خىل گۈللەرگە تولغان ئىسمى - جىسمىغا لايىق گۈللۈك ئىدى . گۈللۈكنىڭ چۆرىسى ۋە باراڭلارغا ئېلىكتر چىراغلىرى ئورنە-تىلغان بولۇپ ، يازنىڭ كەچقۇرۇن - ئاخشاملىرى قورۇدىكىلەر بۇ يەرگە چىقىپ ، سالقىنلىغاچ سوقا - سۆھبەتلەردە بولاتتى ، بەزىلەر كىتاب ئوقۇيتتى ، بەزىلەر شاھمات ئويناياتتى . ئوقۇغۇ-چىلار دەرس تەكرارلايتتى .

ئەمدىلىكتە بېشىمنىڭ ئاغرىشى خېلىلا پەسلىگەنىدى . بىر-دىن يېنىمدىلا كاككۇك سايرىۋەتتى . مەن شۇ ياقتا قارىدىم . ھەممىدىن ئېگىزرەك ئۆسكەن ، گۈللىرى غۇنچىدە ئېچىلغان سېرىنگۈل ئۈستىدە كاككۇك سايراۋاتاتتى . ئويلىنىپ قالدىم . ئادەملەرنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ ، تەبىئەت دۇنياسىمۇ ئۆزگە-رىۋاتاتتى . ئون نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا ، بۇ شەھەردە كاككۇكنىڭ

ئاۋازىنى ئاڭلاش ئادەمنىڭ خىيالىغىمۇ كىرمەيتتى . مانا ئەمدى لىكتە ، شەھەر ئىچىدىكى باراقسانلاشقان قورۇلاردا كاككۇك ئاۋازى ، شەھەر ئەتراپىدىكى بۈككىدە ئورمانلىقلاردا بۇلبۇل ئاۋازى ئىمۇ ئاڭلىغىلى بولىدىغان بولدى . ئىگىلىكنىڭ راۋاجلىنىشى پۇقرالارنىڭ ئىقتىسادىي تۇرمۇشىغا باياشاتلىق ئەكەلدى . لېكىن «بىر ياخشىغا بىر يامان ھەر يەردە بار» دېگەندەك ، ياخشىلىق ۋە يامانلىق قوشكېزەك ئىكەن . ئىقتىسادىي تۇرمۇشنىڭ ياخشىلىنىشى بىلەن «پۇل ھەممىدىن ئەلا» دەيدىغان قاراشنىڭ تەسىرىمۇ بەزىلەرنىڭ كاللىسىدىن ئورۇن ئالدى ، «ئالتۇن سېرىق بولسىمۇ ، ئادەمنىڭ كۆڭلىنى قارا قىلىپ قويالايدۇ» دېگەندەك ، ياخچۇق ـ ھەمىيانلاردىكى پۇلنىڭ كۆپىيىشى بەزىلەرنى ئادەمگەرچىلىك ، ئېسىل ئەخلاق ـ پەزىلەتلەردىن تەزدۇرۇپ ، ھەشەمەتخور ، ھاكاۋۇر ، ئىسراپخور ، ئالا كۆڭۈل ، قارا كۆڭۈل قىلىپ قويدى . بەزىلەرنىڭ مىڭ بىر جاپادا بەرپا قىلىنغان گۈللۈك ـ چىمەنلىكلەرنى چەيلەپ ـ پايخان قىلىپ ئوينىغىسى ، ئاشۇ كاككۇك ، بۇلبۇللارنى تۇتۇۋېلىپ شورپا قىلىپ ئىچكۈسى كېلىدىغان بولۇپ قالدى . بەزىلەر پۇل تېپىش ئۈچۈن ھالال ئەجىر قىلىش يولىغا ئەمەس ، قىسقىغىر يوللارغا ماڭدى…

مەن يەنە كاككۇك سايراۋاتقان سېرىنگۈلگە قارىدىم . سېرىنگۈلنىڭ ئۇ تەرىپىدە بىر تۈپ چىمەنگۈل غۇنچىدە ئېچىلىپ كەتكەنىدى . سېرىنگۈلنىڭ بۇ تەرىپىدىن قارىغاندا ، سېرىنگۈلنىڭ چوڭ ـ چوڭ يېشىل يوپۇرماقلىرى ، ئۈششاق ئاقۇچ گۈللىرى ۋە ئوتقاشتەك چىمەنگۈل قوشۇلۇپ ھادىس گۈزەل مەنزىرە ھاسىل قىلغانىدى . مەن زەن سېلىپ قارىۋېدىم ، شۇ مەنزىرە ئىچىدە ئاخشامقى قىزنىڭ سېيماسى كۆرۈنگەندەك بولدى . ئەجەبلا تونۇش چىراي ـ ھە ؟ بۇ قىزنى بۇرۇن زادى قەيەردە ئۇچراتقاندىمەن ؟

ئاخشامقى قىز يەنە كاللامغا كىرىۋالدى . ھاياتتا مۇنداق ئىش

بولۇپ تۇرىدۇ : سەن بىرەرنى ئۇچراتقاندا ، ئۇنى بۇرۇن بىر يەردە كۆرگەندەك تۇيغۇدا بولىسەن . بىراق دەماللىقائەسكە ئالال-مايسەن . سەن ئۇنى بۇرۇن ئۇچراتقان بولۇشۇڭمۇ ، زادىلا ئۇچ-راتمىغان ، بىرەر يەردە سۇرىتىنى كۆرگەن ياكى بىرەرىگە ئوخ-شىتىپ قالغان بولۇشۇڭمۇ مۇمكىن ، بەزىدە ئۇنداق تۇيغۇ چاقماق تېزلىكىدە ئۆتۈپ كېتىدۇ ، سەنمۇ ئۇنى تېزلا ئۇنتۇپ كېتىسەن ؛ بەزىدە ئۇنداق بولمايدۇ ، سەن ئۇنى ئەسكە ئالالمايسەن ، ئەمما ئۇنتۇپ كېتەلمەي ، نېمە ئۈچۈندۇر ئازابلىنىسەن ، بىرەر نومۇس-لۇق ئىش قىلىپ قويغاندەك ، ئۇنىڭ ئالدىدا قەرزدارەك ھېسسى-ياتتا بولىسەن . شۇ تاپتا مەندىمۇ شۇنداق ھېسسىيات بار ئىدى . مېنىڭ بۇرادەرلىرىم ماڭا ھاراقنى كۆپ ئىچۈرمىگەن ، ئاشۇ بەزمىخانىغا ئېلىپ بارمىغان بولسا ، مەن مۇنداق بىر روھىي ئازابقا قالمىغان بولاتتىم . ئاخشام مەن مەست بولۇپ قالغاندىن كېيىن زادى قانداق ئىشلارنىڭ بولغانلىقى يادىمدا يوق ئىدى . «ئەدەپسىزلىك قىلىپ قويغاندىمەنمۇ ؟ مېنىڭ ئاشۇ مەست ھالى-تىمنى ، بىر قىز بىلەن كېچىدە بىللە يۈرگىنىمنى تونۇش - بىلىشلەر كۆرۈپ قالغان بولسا ، نېمىلەرنى ئويلاپ قالغىدۇر ؟ » دېگەن سوئاللار كاللامغا كېلىۋېدى ، يۈزۈم ۋىللىدە قى-زاردى . خۇددى شۇ تاپتا بىرى تىكىلىپ قاراۋاتقاندەك خۇدۇكسى-نىپ ئەتراپىمغا قاردىم ، خۇداغا شۈكرى ، ئەتراپتا ئادەم يوق ئىدى .

چۈش بولاي دەپ قالغانىدى . مەن ئاشۇ قىزنى ئۇنتۇي دېگەن مەقسەتتە ئۆيگە قايتىپ كىردىم . مېنىڭ بۇ ئۆيۈم بىنانىڭ بىرىنچى قەۋىتىدە ئىدى ، ئۆزۈم ياتىدىغان ئۆي ۋە كىتابخانامنىڭ دېرىزىسى گۈللۈككە قارايتتى . مەن دېرىزە تۈۋىگە قويۇلغان شىرە ئالدىدا ئولتۇرۇپ ، قولۇمنى سوزۇپلا كىتاب ئىشكاپىدىن «چالمۇشى» رومانىنى ئالدىم - دە ، كىتابنى ئاچتىم . كۆزۈم كىتابنىڭ ئاخىرقى بەتلىرىدىكى مۇنۇ قۇرلارغا چۈشتى :

«ئېيتقىنا ، فەرىدە ، بۇنچىلىك چوڭقۇر ۋاپانى ، مىسلىسىز نازۇك قەلبنى كىچىككىنە چالىقۇشى كۆكسىگە قانداق سىغدۇرغاندۇر ؟... دۇنيادا ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇشاشمايدىغان ، كۈچىنى يوقاتمايدىغان ھېچقانداق تۈيغۇ يوق . «مەلۇم ۋاقىتتىن كېيىن فەرىدەنى مۇنچىلىك چوڭقۇر ياخشى كۆرەلمەي قالارمەنمۇ ، يەنى بۇ شېرىن ھېسلاردىن مەھرۇم بولسام ! » دەپ ئويلايتتىم . شۇنداق پەيتلەردە ، يېنىپ تۇگەپ كېتىشىدىن قورقۇپ چىراغنى ئۆچۈرگەندەك ، مەنمۇ سېنىڭ ئوبرازىڭنى كۆزۈمدىن يىراقلاشتۇرۇشقا تىرىشاتتىم . تاغلاردا مەن ئىسمىنى بىلمەيدىغان بىرخىل گىياھ ئۆسىدۇ ، فەرىدە ، ئادەم دائىم ئۇنى پۇرىسا ، بارا - بارا پۇرىقىنى سەزمەيدىغان بولۇپ قالىدۇ . بۇنىڭ داۋاسى مەلۇم مەزگىل ئۇنىڭدىن يىراقلىشىش ، ھەتتا ئادەم بەزىدە— شۇ خۇشبۇي پۇراقنى سېغىنىش ھەۋىسى بىلەن— ھەرقانداق باشقا بىر پۇراقنى ، يەنى مەنىسىز «سېرىنگۇل»نى پۇراپ سالىدۇ... بۇ گىياھ خۇشبۇي پۇرىقى تۇپەيلىدىن بەزىدە بەختسىزلىككەمۇ ئۇچرايدۇ . ئادەملەر ئۇزۇۋېلىپ سولاشتۇرىدۇ ، قوللىرىدا تىتىۋېتىدۇ . فەرىدە ، مەن داغۇ ھەسرەتتىن تېخىمۇ چوڭقۇرلاشقان كۆزلىرىڭ ، ئازاب - ئوقۇبەتتىن پۈچۈلغان گۈزەل يۈزۈڭ بىلەن سېنى قوللاردا ئەزگەنسېرى تېخىمۇ كۈچلۈك خۇش پۇراق تارقىتىدىغان گۈلگە ئوخشىتىمەن... »

فەرىدە كامراننىڭ بۇ سۆزلىرىگە ئىشىنىدۇ ، ئۇنى كەچۈرىدۇ ، ئۆزىنى ئۇنىڭغا ئاتا قىلىدۇ . نېمە ئۈچۈن ؟ چۈنكى ئۇ كامراننى چىن قەلبىدىن ياخشى كۆرەتتى ، سۆيەتتى . مۇھەببەت — جىبراننىڭ سۆزى بىلەن ئېيتقاندا ، تولىمۇ ئۇلۇغ ، مۇقەددەس ، ئۇنىڭ شان - شۆھرىتى يەر ۋە ئاسمانغا تارقالغان . مۇھەببەتتە سىناق ئېلىپ بېرىشقا — ئۆزۈڭ ياخشى كۆرگەن قىزىل ئەتىرگۈلدىن قەستەنگە يىراقلىشىپ ، باشقا گۈللەر بىلەن

ئارىلىشىپ بېقىشقا بولىدۇ . بىراق مۇنداق سىناش— باشقا گۈل-لەر بىلەن ئارىلىشىپ بېقىشنىڭ چېكى بولۇشى كېرەك . سىناق قىلدىم دەپ باشقا گۈللەرنى پۈراپ كۆرۈشكە ، ھەتتا شېخىدىن ئۈزۈۋېلىشقا ، كامىرانغا ئوخشاش «سېرىقگۈل» گىمۇ كۆيدۈم دەپ ، ئۇنىڭ بىلەن ئاپاق - چاپاق بولۇپ ، بىر ياستۇقتا باش قويۇپ يۇرۇشكە بولمايدۇ ، مۇنداق قىلىش «سېغىنىش» ھېسسىياتى بىلەن «پۈراپ سېلىش» بولماستىن ، بەلكى قىزىل ئەتىر-گۈلنى ئۇنتۇش ، ئۇنى خورلاش ، مۇھەببەتكە خىيانەت قىلىش بولىدۇ . فەرىدە كامىراننىڭ «سېرىقگۈل» بىلەن توي قىلىشقا پۈتۈشكەنلىكىدەك خەۋەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ، كامىراننى ياخشى كۆرگەنلىكى ئۈچۈنلا ئۇنى ئوسال قىلىشنى خالىماي ، نەچچە يىل سەرسانە ھايات كەچۈرىدۇ ، تۇرغۇن رىيازەت ، خورلۇق تارتىدۇ . بۇ بىر قىز ئۈچۈن ئاسان گەپمۇ ؟ ھازىر ئاشۇ فەرىدەدەك مۇھەببەتكە سادىق ، ۋاپادار قىزدىن قانچىسى تېپىلار ؟

خۇددى ناخشىلاردا ئېيتىلغاندەك ، «تونۇشۇش مۇشكۈل ئەمەس ، ئايرىلىش بەكمۇ ياماں .» مانا مەنمۇ ئاخشام كۆرگەن قىزنى ئۇنتۇيالمايۋاتىمەن . ئەلۋەتتە ، بىر كۆرۈپ كۆيۈپ قېلىش مۇمكىن بولسىمۇ ، مېنىڭ ئۇ قىزنى ياخشى كۆرۈپ قېلىشىم مۇمكىن ئەمەس ئىدى . ناۋادا مېنىڭ ۋۇجۇدۇمدا بىر قىزنى بىر كۆرۈپلا ، بولۇپمۇ ئاخشامقىدەك ھالەت - شارائىتتا كۆرۈش بەنلا ياخشى كۆرۈپ قالىدىغان يەڭگىلتەكلىكتىن قىلچە ئەسەر بولىدىغان بولسا ، نەچچە يىللاردىن بۇيان بويتاق يۈرمەس ئىدىم . ئۇنى ئۇنتۇيالماسلىقىم ، بىر تەرەپتىن تۇنۇگۈنكىدەك بىسەرەمجان ھالىتىمدە ماڭا ياردەم قىلغانلىقى تۈپەيلى ئۇنىڭغا ئادەمگەرچىلىك جەھەتتە قەرزدار بولغانلىقىمدىن بولسا ، يەنە بىر تەرەپتىن ، ئۇ-نىڭ چىرايىنىڭ بىرئاز تونۇشلۇقى ، بۇرۇن قەيەردىدۇر كۆرگەن-لىكىم ، ئەمما ئەسلىيەلمەيۋاتقانلىقىمدىن ئىدى .

مەن ئىختىيارسىز قولۇمدىكى رومانىنى ۋاراقلاشقا باشلىدىم .

كىتاب ئارىسىدىن بىر پارچە سۆرەت چىقتى . سۆرەتتە مەن ئوتتۇ-رىدا ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان ، ئۇچ قىز ئارقامدا ئۆرە تۇرغانىدى . بۇ بۇنىڭدىن ئالتە يىل بۇرۇن مەن ئانا شەھىرىمىنىڭ باغچىسىدا تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ يېڭىلا ئالىي مەكتەپكە كىرىش ئىمتىھانىنى تاماملىغان ئۇچ قىز بىلەن بىللە چۈشكەن سۆرەت ئىدى . سۆرەتنىڭ ئارقىسىغا «سۆرەتتىكىلەر سولدىن ئوڭغا : گۈلنار ، مۇقەددەس ، گۈلناز» دەپ يېزىلغانىدى . سۆرەتكە ئىز-چىكىلەپ قارىدىم ، ئوتتۇرىدىكى مۇقەددەس— مەن ئاخشام كۆر-گەن قىز ئىدى .

بېشىم «پىرراڭ» قايغاندەك بولدى ـ دە ، يەنە ئاغرىشقا باشلىدى . مەن دەرھاللا ئاخشام مەن بىلەن بىللە كېچىلىك بەزمە-خانىغا بارغان ئۇلپەتلىرىمىنىڭ بىرى بولغان ئەخمەتجانغا تېلېفون بېرىپ ، ئۇنى دەرھال كېلىشكە چاقىردىم...

3

ئەخمەتجان خېلى كېچىكىپ كەچقۇرۇن سائەت بەشتىن ئاش-قاندا كەلدى . ئۇ كەلگۈچە ئارىلىقتا مەن بازارغا چىقىپ ، گۆش ، تۇخۇم ، پىشۇرۇلغان كالا پاچىقى ، مېۋە ـ چېۋە ، كۆكتات ۋە لەڭمەن پىلتىسى قاتارلىقلارنى ئەكىردىم . بىرنەچچە خىل قورۇما قورۇدۇم . بويىتاقلىق ھاياتىمدا بىرنەچچە خىل تاماق قىلىش ، قورۇما قورۇشنى ئۆگىنىۋالغانىدىم . پولۇ بىلەن لەڭمەن قىلىشقا خېلى ئۇستا ئىدىم . ئىشتىن چۈشكەندىن كېيىن باشقا ئالاھىدە ئىشلار بولمىسا ، كاللام قۇرۇقدىلىپ ، ئىلھام كەلمىگەن چاغلاردا ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈش— زېرىكىشتىن خالىي بولۇش ئۈچۈن تۇجۇ-پىلەپ خېمىر يۇغۇراتتىم ، گۆشتىن تارتىپ بارلىق لازىملىق

كۆكتاتلارنى زېرىكمەي ئولتۇرۇپ ئۇششاق قەلەمچە قىلىپ قورۇ-
ما قورۇيتتىم ، مېنىڭ مۇنداق قورۇمامنى يېگەن بۇرادەرلىرىم
ئاغزىنى تەمشتىپ : «بىرەر رېستورانغا بېرىپ قورۇما ئۇستىسى
بولساڭمۇ نەچچە مىڭ يۈەن مائاش ئالغۇدەكسەن ، بولۇپمۇ گۆش
ۋە كۆك مۇچ قەلەمچىسى قورۇماڭنى خېلى مەنمەن دېگەن ئۇس-
تاملار قورۇيالمايدۇ» دەپ چاقچاق قىلىشاتتى .

ئەخمەتجان ئۇچ يىلنىڭ ئالدىدا ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ چەت ئەل
تىللىرى فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەن بولۇپ ، هازىر «دوستلۇق»
ساياھەتچىلىك شىركىتىدە ئاممىۋى مۇناسىۋەت بۆلۈمىنىڭ دە-
رېكتورى بولۇپ ئىشلەيتتى . تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈر-
گەنگە قەدەر خەنزۇچە ، ئۇنىۋېرسىتېتتا چەت ئەل تىللىرى فاكۇل-
تېتىدا ئوقۇغاچقا ، ئىنگلىز ، رۇس ، خەنزۇ تىل - يېزىقلىرىغا
پىششىق ئىدى . ئۇنىڭ ئۇستىگە پۇت - قولى چاققان ، گەپدان
ئىدى ، ئولتۇرۇشلاردا خىلمۇخىل مىللەتلەرنىڭ لەتىپە - يۇمۇر-
لىرىنى سۆزلەپ ، سورۇننى قىزىتىۋېتەتتى ، گارموننىمۇ ، ئې-
لېكترونلۇق رويالنىمۇ ئوبدانلا چالالايتتى . ئادەتتىكى سۆھبەت-
لەردىمۇ خېلى چوڭقۇر پىكىر يۈرگۈزۈپ ، كۆڭۈلگە ياققۇدەك
گەپلەرنى قىلالايتتى . ئۆز گېپىدە تۇراتتى ، ۋەدىگە ۋاپا قىلاتتى .
شۇڭا دوست - بۇرادەرلەر ئۇنىڭغا ئامراق ئىدۇق .

— قانداق ، بىرەر - ئىككى رومكىدىن قېقىشمىزمۇ ؟ —
دېدىم مەن تاماقنى يەپ بولۇپ ، قۇرۇق تەخسىلەرنى يىغىشتۇرۇ-
ۋېتىپ .

— شۇ تاپتا زادىلا هاراق ئىچكۈم يوق ، پوككىدە چۈشۈپ
ئۇخلىۋالسام دەيمەن ، — دېدى ئەخمەتجان يەرلىك چاي دورىلىرى
ئارىلاشتۇرۇلۇپ دەملەنگەن چايدىن بىر ئوتلىۋېلىپ ، — بوپتۇ ،
سېنىڭ كۆڭلۈڭ ئۈچۈن ئىچسەك ئىچتۇق .

مەن ئېگىز پۈتلۇق خرۇستال رومكىدىن ئىككىنى ئەكې-
لىپ ، «ئىلى پادىشاهى» هارىقىدىن تولدۇرۇپ قۇيدۇم .

— مۇشۇ تۇنجى رومكىنى بىرلا كۆتۈرۈپ ئىچىۋېتىمىز ، ئۇنىڭدىن كېيىنكىسى ئىختىيارى بولىدۇ ، قېنى خوشە !— دېدىم مەن .

— بۇگۈن قالتىسقۇ سەن ، ئاخشامقى قىز ئوبدان دورا بولغان ئوخشايدۇ ،— دېدى ئەخمەتجان كۈلۈپ ،— خەقلەرنىڭ «كۆزىسەك كۆزگە دورا ، سۆيسەك يۈرەككە» دېگىنى يالغان ئەمەس ئىكەن ـ دە !

بىز رومكىنى ئۈرۈشتۈرۈپ كۆتۈرۈۋەتكەندىن كېيىن ، رومكىلارغا هاراق قۇيۇۋېتىپ :

— بۇۋىلارنىڭ «گۈگۈم ۋاقتىدا قىز كۆرمە ، قاش ـ كۆزىنى ئۇز كۆرمە» دېگەن سۆزى بار ، ئەخمەتجان ،— دېدىم مەن ،— ئاخشام ئۆزۈمنىڭ مەستلىكى ، شارائىتىنىڭ غۇۋا ـ خىرەلىكى تۈپەيلى ، ئۇ قىزنى تۈزۈك كۆرگىنىمۇ يوق . بۇگۈن مەن دەل مۇشۇ مەسىلە توغرىسىدا سەن بىلەن پاراڭلاشماقچىمەن . ماڭا دېگىنە ، ئاشۇ «كېچىلىك بەزمىخانا» دېگىنىڭ زادى قانداق جاي ؟

— سەن بېرىپ باقمىغانمىدىڭ ؟— سورىدى ئەخمەتجان هەيران بولۇپ .

— بېرىپ باقمىغان .

— بۇ تولىمۇ ئەپسۇسلىنارلىق ئىش ئىكەن ،— دېدى ئەخمەتجان ۋە رومكىدىكى هاراقنى ئىچتى ، زاكۇسكا يېدى ، ئاندىن تاماكا تۈتاشتۇردى ،— ئۆزۈڭ يازغۇچى ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەدەبىي ژۇرنالدا مۇهەررىرلىك قىلىسەن . ئۆزۈڭ ياشاۋاتقان جەمئىيەتنى ، ئۇنىڭ بىر تەركىبىي قىسمى بولغان ، شەهەرلەردە خېلى سالماقنى ئىگىلەيدىغان «كېچىلىك بەزمىخانا»لارنى چۈشەنمەسىڭ ، قانداقمۇ ياخشى ئەسەر يازالايسەن ؟ خەقلەرنىڭ «ئەدەبىيات تۇرمۇشتىن يىراقلاپ كەتتى» دەپ خاپا بولۇشلىرى بىكار ئەمەس ئىكەن . گورکىينىڭ «يازغۇچى هەممە نەرسىنى— تۇرمۇشنىڭ هەممە ئېقىملىرىنى ۋە بۇ ئېقىملارنىڭ بارلىق ئۇششاق تارماقلى-

رىنى ، تۇرمۇشنىڭ ھەممە زىددىيەتلىرىنى ، ئۇلارنىڭ پاجىئە ۋە كومېدىيىلىرىنى ، ئۇنىڭ قەھرىمانلىقلىرى ۋە ئىپلاسلىقلىرىنى ، يالغانلارنى ۋە ھەقىقەتنى بىلىشى كېرەك» دېگەنلىكى ئېسىمدە . سۆزلەڭ دېسە ، «تۇرمۇش مۇرەككەپ ، ئۇ سېنىڭ ئويلىغىنىڭدەك ئەمەس ، ئۇ سېنىڭ ئىرادەڭگە بويسۇنمايدۇ» دەپ ، باشقىلار غىڭ قىلالمىغۇدەك سۆزلەيسەن ، ئەمما مانا ، ئۆزۈڭ شۇ تۇرمۇشنى ، ئەتراپىڭدا بولۇۋاتقان ئىشلارنى چۈشەنمەيدىكەنسەن ئەمەسمۇ ؟ يا-كى سەن ئاشۇ پېشۋا - ئۇستاز يازغۇچىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىمىغاندەك قىلدىڭ ؟

دەماللىققا لايىق گەپ تاپالمىدىم . رومكامدىكى ھاراقنى ئال-دىرىماي ئىچتىم . ئەخمەتجاننىڭ سۆزلىرى ھەق ئىدى . يازغۇچى-لار تۇرمۇشتىن ئايرىلىپ قېلىۋاتاتتۇق . ئەتراپىمىزدا بولۇۋاتقان نۇرغۇن ئىشقا ئەدىبىنىڭ كۆزى بىلەن قارىمايۋاتاتتۇق ، ئوقۇرمەن-لىرىمىزنىڭ ئارزۇلىرىنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ ، ئىشخان-دىن ، ئۆيدىن چىقماي ، خىيال بىلەن قاچاندۇر بىر چاغلاردىكى تۇرمۇش جۇغلانمىلىرىغا تايىنىپلا ئۇنى - بۇنى يېزىپ يۈرۈۋاتات-تۇق . شۇڭا يازغانلىرىمىز خۇددى توك توخۇلىرى تۇغقان تۇخۇم-لاردەك ئوپمۇئوخشاش ، مەززىسىز ئىدى .

ئەخمەتجان بىردىنلا ئورنىدىن تۇردى - دە :

— يۇر ، ئاغىنە ، مېنىڭ بۇ يەردە قۇرۇقتىن - قۇرۇق سۆزلىگىنىمدىن ، ئۆز كۆزۈڭ بىلەن كۆر ، بىز شۇ «كېچىلىك بەزمىخانا»غا بارايلى ، «مىڭ ئاڭلىغاندىن ، بىر كۆرگەن ئەلا» ئەمەسمۇ ؟— دېدى .

— بىز بارساق قانداق بولىدۇ ؟— دېدىم مەن ئىككىلە-نىپ ،— خەق كۆرسە نېمە دەيدۇ ؟

— نېمە دېگۈسى كەلسە ، شۇنى دېمەمدۇ ،— دېدى ئەخمەتجان ھايا‌جان بىلەن ،— ئۇ بارسا بولمايدىغان جاي ئەمەس ، پەقەتلا بىر ئاممىۋى سورۇن . ئاممىۋى سورۇن دېگەنگە ھەممىلا ئادەم—

ئاددىي پۇقرامۇ ، خېلى يوغان ـ يوغان باشلىقمۇ ، خوجايىنلارمۇ ، مەنەبك ، سەندەك خىزمەتچىلەرمۇ باردۇ . گەپ ئۇ يەرگە بېرىپ نېمە قىلىشتا .

— بۇ نېمە دېگىنىڭ ؟— دېدىم ھەيرانلىقتا .

— ھېچنېمە دېگىنىم ئەمەس ، سەن ئۇ يەرگە نورمال كۆڭۈل ئېچىش ئۈچۈن بارامسەن ياكى ئەيش ـ ئىشرەت قىلغىلى بارامسەن ، دېگىنىم .

— سەن ئۇنداق جايغا پات ـ پات بېرىپ تۇرامسەن ؟

— بېرىپ تۇرىمەن ، بۇ خىزمىتىمنىڭ ئېھتىياجى . ھەر كۈنى دېگۈدەك ئېلىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن ، چەت ئەللەردىن كەلگەن خوجايىنلار بىلەن ئۈچرىشىپ تۇرىمەن . سۆھبەتلىرىمىزنىڭ ئوڭۇشلۇق بولۇشى ئۈچۈن ئۇلارنى كۆڭلى تارتقان جايغا ئېلىپ بارىمەن ، «كېچىلىك بەزمىخانا» مانا شۇنداق جايلارنىڭ بىرى . ئۇنىڭ چوڭ زالى ، ئايرىم خانلىرى بار ، چوڭراقلىرىنىڭ سۇ ئۈزۈش كۆلچەكلىرى ، بىلىيارتخانا ، «يۇمىلاتما توپخانا»لىرى ، ئاشخانىلىرى ، ياتاقلىرى بار . چوڭ زالنىڭ چۆرىسىگە سافا قويۇلۇپ ، ئوتتۇرىسى تانسا سورۇنى قىلىنغان . بۇ يەردە دوست ـ بۇرادەرلەر پىۋا ، ۋىنو ئىچىپ پاراڭلاشقاچ ، مۇزىكا ـ ناخشا ئاڭلاپ ، تانسىدىن ھۇزۇرلانسا بولىدۇ . بۇ يەرنىڭ ھەققى ئەرزانراق . ئايرىم خانلار خىلمۇخىل ، ئۇچ ـ تۆت كىشىلىك ، بەش ـ ئالتە ، توققۇز ـ ئون كىشىلىك سافالار قويۇلغان ، «كارائوك» ئورۇنلاشتۇرۇلغان . بۇ يەردە مۇڭدىشىش ، «كارائوك»قا تەڭكەش قىلىپ ناخشا ئېيتىشقا بولىدۇ ، خالىساڭ چوڭ زالغا چىقىپ تانسا ئويناساڭ بولىدۇ . ئايرىم خانلارنىڭ ھەققى قىممەت . قىز دوستلىرىڭ بولسا ئېلىپ بارساڭ بولىدۇ . قىز دوستۇڭ بولمىسا ، قىزلار بىلەن مۇڭداشقۇڭ ،تانسا ئويناغۇڭ كەلسە ، مۇلازىملارغا دېسەڭ ، «ئۇچتە ھەمراھ بولغۇچى» خانقىزلارنى چاقىرىپ بېرىدۇ ، ئۇلارغا يەپ ـ ئىچۈرگەندىن باشقا

قا ، يەنە «چاي پۇلى» بېرىسەن . مۇنداق خانقىزلار ھەممە بەزمە-خانىدا بار .

— ئۇلارنى چاقىرسا ئۆيگە كېلەمدۇ ؟

— كېلىدۇ ، «چاي پۇلى»نى بەرسەڭلا بولىدۇ .

— سەن ئاخشام بىللە بولغان قىزنىڭ ئىسمىنى بىلەمسەن ؟

— بىلمەن .

— جەزمەن چاقىرغۇ نومۇرىنى يېزىۋالدىڭغۇ دەيمەن ؟

— ئەلۋەتتە .

— بىز مۇنداق قىلايلى ، دوستۇم ،— دېدىم مەن ،— بىز ئۇ يەرگە بارمايلى . سەن ئاشۇ قىزغا چاقىرغۇ قىل ، ئۇ ئاخشام مەن بىلەن بىللە ئولتۇرغان قىزنى ئېلىپ مۇشۇ ئۆيگە كەلسۇن ، بىز مۇشۇ يەردە پاراڭلىشايلى .

— ئۇ قىزىڭنىڭ ئىسمى نېمە ؟

— مۇقەددەس .

ئەخمەتجان چاقىرغۇ قىلدى .

4

قىزلار كەلگۈچە ، بىز لازىمەتلىكلەرنى مېھمانخانىغا ئەكىرىپ داستىخان تەييارلىدۇق . داستىخان خېلى مول راسلاندى . مەن ئۆيۈمدە بار نازۇ نېمەتلەر— قەنت ـ گېزەك ، ياڭاق ، ئۆرۈك مېغىزى ، بادام ، ئۈزۈم ، گۈلە ـ قاق قاتارلىقلارنىمۇ تىزدىم .

— خەقلەر «ئۆيدە خوتۇن بولمىسا بوران چىقىدۇ» دەيدىكەن ، ئەمما سېنىڭ ئۆيۈڭ تامامەن باشقىچە ، دائىملا باھاردەك ئىللىق ،— دېدى ئەخمەتجان مېنى ئۇچۇرۇپ ،— ئەگەر قىز بولۇپ قالساڭمۇ مېڭ يېگىتنىڭ كۆزى چۈشىدىغان قولى گۈل

قىز بولاركەنسەن . ئەمسە مەن دەرۋازا ئالدىغا چىقاي ، قىزلار-نىڭ كېلىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالدى .

ئەخمەتجان تېخى ئۆيلەنمىگەنىدى . ئەمما شىركەتتىن ئۇنىڭ ئەمەلىي خىزمىتىنى كۆزدە تۇتۇپ خېلىلا چوڭ— تۆت ئېغىزلىق ئۆينى ئوبدانلا بېزەپ بەرگەنىدى . ئۇنىڭ ئۆيىدىنمۇ ئادەتتە ھەممىلا نەرسە دېگۈدەك تېپىلاتتى . ئىشكاپلىرىدىن جۇڭگو ۋە چەت ئەللەرنىڭ خىلمۇخىل ھاراق - تاماكىلىرى ، توڭلاتقۇسىدىن تۇرلۇك سوغۇق ئىچىملىكلەر كەم بولمايتتى . ئۇ ئەدەبىياتقا ، ئەدەبىياتچىلارغا ھېرىسمەن بولغاچقا ، بوش ۋاقىتلىرى چىقىپ قالسىلا مېنىڭ قېشىمغا كېلەتتى ياكى مېنى ئۆيىگە چاقىرتاتتى . بىز ئەدەبىيات ھەققىدە ، يېڭىدىن ئېلان قىلىنغان بەزى ئەسەرلەر ھەققىدە پاراڭ قىلىشاتتۇق . بىلىم ۋە ئۇچرىشىش دائىرىسىنىڭ كېڭىكى تۇپەيلىدىن ئۇنىڭ ئىدىيىسى خېلىلا ئازاد ئىدى ، ھەممە ئىشقا ئەتراپلىقراق ، زامانىۋى قاراش نۇقتىسىدىن قارىيالايتتى . بولۇپمۇ ئەنئەنە ۋە ئەخلاق مەسىلىسىدە مۇتەئەسسىپلىكتىن يىراق بولغاچقا ، بەزى گەپ - سۆزلىرى قېلىپتىن سەل چىقىپ كەتكەندەك تۇيۇلسىمۇ ، ئورۇنلۇق ، يېڭىچە ئىدى .

ئەخمەتجان ئىككى قىزنى باشلاپ كىردى ۋە :

— مانا ، پەرىشتەڭنى باشلاپ كەلدىم ،— دېۋېدى ، تەقى - تۇرقى خۇددى داڭلىق مودېللارغا ئوخشايدىغان ، چېچىنى سارغۇچ بويىۋالغان ، پەردازنى قويۇق قىلغان قىز :

— سىز بۇ ئەنجىرنى* ئاخشام بەك بوزەك قىلغان بولسىڭىز كېرەك ، ئىشك ئالدىغا كېلىپ بولغاندىن كېيىن «كىرمەيمەن ، قايتىپ كېتىمەن» دەپ تۇرۇۋېلىپ ، ئەخمەتجان ئاكاش بىلەن ئىككىمىز يالۋۇرۇپ - يېلىنىپ يۇرۇپ مەڭ تەستە ئەكىردۇق ، بىزگە جىق سۆيۈنچە بەرمىسىڭىز بولمايدۇ ،— دېدى ماڭا .

---

* ئەنجىر— ئىنگلىزچە «پەرىشتە» دېگەن سۆز .

مۇقەددەس— مەن بۇنىڭدىن ئالتە يىل بۇرۇن تۇنجى رەت ، ئاخشام ئىككىنچى رەت كۆرگەن قىز ئىشىك تۆۋىدىلا بىر خىل ئوڭايسىزلانغان قىياپەتتە يەرگە قاراپ تۇراتتى .

— سىلەردىن سۆيۈنچە ئايلانسۇن ،— دېدىم مەن ئارىدىكى تارتىنىش كەيپىياتىنى تۇگىتىش مەقسىتىدە ،— بىر كۆرگەن تونۇش ، ئىككى كۆرگەن دوست . دوستلار بىر ـ بىرىدىن نېمىنى ئايىسۇن ؟ ! قېنى ، ئالدى بىلەن ئىچكىرىگە مەرھەمەت !

ھەممەيلەن مېھمانخانىغا كىرىپ ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ، مەن ساھىبخانا سۈپىتىدە چاي قۇيدۇم .

— پاھ ، بۇگۈن قالتىس مېھمان بولغۇدەكمىز ،— دېدى سارغۇچ چاچلىق قىز ،— يەنە تىزىدىغانغا توخۇ سۇتى يوقمىدى ؟

— لازىم بولسا ، ئۇمۇ تېپىلىدۇ ،— دېدى ئەخمەتجان چاقچاقنى باشلاپ ،— سىلەردەك ساھىبجامالىلارغا جاننى تەسەددۇق قىلىشقا تەييار تۇرغىنىمىزدا ، توخۇ سۇتى دېگەن قانچىلىك نەرسە ئىدى ؟ !— ئۇ مۇقەددەسكە تازا زەن سېلىپ قارىۋېتىپ سۆزىنى داۋام قىلدى ،— بۇ ئىلارنىڭ «بويتاقنىڭ ئەقلى ئىككى كۆزىدە» دېگەن گەپنى ئاڭلىۋېدىم ، ئاداش ئۇمىد ، سېنىڭ ئەقلىڭ راستىنلا كۆزۈڭدە ئىكەن . بەش ـ ئالتە يىلدىن بۇيان نېمانداق بويتاق يۈرىدىكىن دېسەم ، ئەسلىدە مۇشۇنداق بىر پەرى پەيكەرنى ئىزلىگەنىكەنسەن ـ دە .

— بولدى ، ئەخمەت ، قۇرۇق گەپنى ئاز قىل . قېنى ، قىزلار ، تارتىنماي ئالغاچ ئولتۇرۇڭلار ،— دېدىم مەن ،— قانداق تاماق يېگۈڭلار بار ؟

— ھەممە نەرسە بار ئىكەن ، ئاۋارە بولمىسىلا ،— دېدى مۇقەددەس تۇنجى رەت ئېغىز ئېچىپ .

مەن مۇقەددەسكە قارىدىم . ئۇ پەرداز قىلمىغان ، ئاشۇ ئالتە يىلنىڭ ئالدىدىكىدەكلا گۈزەل ئىدى . ئەمما بۇرۇنقى شوخ كۆزلىرىدە بىر خىل ھەسرەت بارەدەك ئىدى . ئۇنىڭدىكى يەنە بىر

ئۆزگىرىش— چېچىنى كېسىپ كالتە قىلىۋالغانلىقى ئىدى .
— مۇنداق بولسۇن ، ئاداش ، سەنمۇ تاماق قىلىمەن دەپ ئاۋارە بولما ، مەن قىزلارنىڭ ئىمىگە ئامراق ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلىمەن ، شۇڭا سىلەر بىردەملىككە پاراڭلاشقاچ ئولتۇرۇڭلار ، مەن شاققىدە سىرتقا چىقىپ كىرەي ، ھايال بولمايمەن ،— دېدى ئەخمەتجان ۋە يېنىمغا كېلىپ قۇلىقىمغا شۇڭىرلىدى ،— ئۆيدە «ئادەم باشلىق ئات»تىن بىرى بار ئىدى ، شۇنى ئەكېلەي .
ئەخمەتجان چىقىپ كەتتى ، ئۆي ئىچى جىمىپ قالدى . مەن ئاشخانىغا چىقىپ ، چەينەككە قاينىق سۇ جىقلاپ كىرگىنىمدە ئىككى قىز كۈسۈرلىشىۋاتاتتى .
— ئۇمىدجان ئاكا ، مەن ئىسىم ـ شەرىپىڭىز ، تەرىپىڭىزنى پەرىشتەدىن ئاڭلىغان ، بىر كۆرۈشسەم ، پاراڭلاشسام دېگەن ئار-زۇدا ئىدىم . ئەگەر مېنىڭ مۇشۇ كۈچلۈك ئارزۇيۇم بولمىغان بولسا ، پەرىشتە بۇگۈن بۇ ئۆيگە زادىلا كىرمىگەن بولاتتى ،— دېدى سېرىق چاچلىق قىز ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن ،— بىز «كېچىلىك بەزمىخانا»لاردا خانقىز بولۇپ ئىشلەيدىغانلار ئۆزى-مىزنىڭ راست ئىسىم ـ فامىلىسىنى ئىشلەتمەيمىز . مەن ئەسلىي ئىسمىمنى دەپ يۈرمەي ، ھازىرقى ئىسمىم پەرىزات ، مۇقەددەس-نىڭ ھازىرقى ئىسمى بولسا پەرىشتە . مەن سىز ۋە ئەخمەتجان ئاكاشنى ئۆز كۆرگەنلىكىم ، بۇنىڭدىن كېيىنمۇ سەمىمىي دوست-لاردىن بولۇپ ئۆتەلىشىمىزگە كۆزۈم يەتكەنلىكى ئۈچۈنلا مەخپى-يەتلىكنى ئاشكارىلاپ ، راست ئىسمىمىزنى دەپ بېرىۋاتىمەن . بىزگە ئايان ، بىز جەمئىيەتنىڭ ئەڭ تۆۋەن قاتلىمىدىكىلەرمىز ، باشقىلارنىڭ نەزىرىدە پەسلەرمىز ، شۇڭا باشقىلار پەقەت بىز بە-لەن بىرەر ئاخشام كۆڭۈل ئېچىۋېلىشنىلا ئويلايدۇ ، ئەمما كۆزگە ئىلمايدۇ ، بىز بىلەن بىللە ئولتۇرغانلىرىدىمۇ ئۆز ئىسمىنى ئېيتمايدۇ ، ئۆزلىرىنى باشقا يۇرتلاردىن كەلگەنلەر دەپ تونۇشتۇ-رىدۇ ، ئەتىسى دوقۇرۇشۇپ قالساقمۇ ، كۆرمەسكە ، تونۇماسقا

سېلىۋالىدۇ...

— بولدى قىلساڭچۇ ،— دېدى مۇقەددەس .

— ئۇمىدجان ئاكىدىن خىجىل بولۇشنىڭ نېمە ھاجىتى ؟— دېدى پەرىزات ،— مېنىڭ قورساقتىكى ھەممە گەپنى ئۇمىدجان ئاكىغا تۆكۈۋالغۇم بار ، ئەلۋەتتە بۇگۈنلا ئەمەس ، ئەمما بۇگۈن ئۆزىمىزنى ئازراق تونۇشتۇرۇپ قويساق . مەن ساختىلىق قىلىش ، يالغان سۆزلەشنى خالىمايمەن . بىزنى ئۇمىدجان ئاكا چۈشەنسۇن ، پۈتكۈل جەمئىيەت چۈشەنسۇن .

— بۇنىڭمۇ ۋاقتى بولۇپ قالار ،— دېدى مۇقەددەس تولىمۇ ئوڭايسىزلىنىپ ،— تۇنجى كۆرۈشۈشتىلا ۋاتىلداپ كەتسەڭ ، بىر ۋالاقەككۇر ئىكەن دەپ قالمىسۇن يەنە .

— خوپ ، پەرىشتەم ، ئەمىسە مەن تازىلىق ئۆيىگە چىقىپ كىرەي ،— دېدى پەرىزات ۋە چىقىپ كەتتى .

ئۆيدە— مېھمانخانىدا مۇقەددەس بىلەن ئىككىمىزلا قالدۇق .

— ئاخشام سىزنى بەكلا بىزەۋىتە قىلدىم ، تولىمۇ خىجىل مەن ، كەچۈرۈڭ ،— دېدىم مەن مۇقەددەسكە .

— ھېچقىسى يوق ، ئۇ ھېچقانچىلىك ئىش ئەمەس ،— دېدى مۇقەددەس ئېغىر خۇرسىنىپ ،— ئەسلىدە بۇ ئۆيگە ئىككىنچى قەدەم باسمايمەن ، ئۆزلىرى بىلەن كۆرۈشمەيمەن دېگەن نىيەتكە كەلگەنىدىم . لېكىن ئەخمەتجان بىلەن پەرىزات چىڭ تۇرۇۋالدى ، ئۇمىدجانىنىڭ سىلەر بىلەن كۆرۈشكۈسى ، تەشەككۇر بىلدۈرگۈسى ، پاراڭلاشقۇسى بار ئىكەن ، دېدى . ئەڭ مۇھىمى ، قەلبىمدىكى ئۆزۈم سۆز بىلەن ئىپادىلەپ بېرەلمەيدىغان بىر ھېسسىيات يەنە مېنى بۇ ئۆيگە باشلاپ كىردى . ئاخشامدىن بېرى نۇرغۇن ئويلاندىم ، خىجىللىق ۋە ئىنتىلىش ئارىسىدا ئازابلاندىم . ئاخىر خىجىللىق ئىنتىلىشنى يېڭىپمۇ قالغانىدى . ئەمما ئۆزلىرىنىڭ تەكلىپ قىلىشلىرى ئىنتىلىشىمگە مەدەت بەردى ، مەن خىجىلىلىقنى قايرىپ قويۇپ ئالدىلىرىغا كىردىم . بايا پەرىزاتنىڭ سۆزى-

نى ئاڭلىدىلا ، مەن ھازىر ئاشۇ «كېچىلىك بەزمىخانا»لاردىكى «ئۇچكە ھەمراھ بولغۇچى» خانقىزلارنىڭ بىرىمەن ، كىشىلەر نەزىرىدىكى «يولدىن چىققان بۇزۇقلار»نىڭ بىرىمەن .

— بولدى سۆزلىمەڭ ، سىڭلىم ، كۆڭلىڭىزنى يېرىم قىلماڭ . مەن بۇگۈن پەقەت تۇنۇگۈنكى ئوساللىقىم ئۈچۈن سىزدىن كەچۈرۈم سورايمەن ، باشقا ئويدا بولغىنىم يوق . بىز ئۇچۇن تېخى پاراڭلىشىش پۇرسىتى كۆپ ،— دېدىم ئىمكانقەدەر تارتىنىش ـ خىجىللىقنى تۇگىتىش ئۈچۈن ،— مەنمۇ ئۆمرۇمدە ھاراق ئىچىپ مەست بولۇپ تۇنۇگۈنكىدەك ئوسال ھالغا چۈشۈپ قالمىغانىدىم ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ، بۇ ئىش سىزنىڭ ئالدىڭىزدا كۆرۈلگەچكە بەك سەت بولدى . بايا پەرىزات ئېيتقاندەك ، ئادەمـلەرنىڭ بىر ـ بىرىنى چۈشىنىشى ھەممىدىن مۇھىم . بىز ئىنسان ، ھاياتلىق يولىدا بىلىپ ـ بىلمەي سەۋەنلىك ئۆتكۈزۈپ قويىمىز . مانا مۇشۇنداق چاغلاردا ، بىز ئەتراپىمىزدىكىلەرنىڭ چۈشىنىشىگە ، ئەپۇ قىلىشىغا ، مەدەت بېرىشىگە موھتاجمىز .

— ئۇغۇ شۇنداق ،— دېدى مۇقەددەس يەنە ئېغىر خۇرسىنىپ ،— ئالتە يىل بۇرۇن ئۆزلىرى بىلەن كۆرۈشكەندىن كېيىنكى تۆت يىل ئىچىدە ئۆزلىرى بىلەن قايتا كۆرۈشۈش ، مۇڭدىشىش ئىستىكىدە بولغانىدىم . گېزىت ـ ژۇرناللاردىن ئەسەرلىرىنى ئوقۇغاندا كۆڭلۈمدە خۇشاللىق ۋە ئىپتىخارلىق تۇيغۇسى ئۆركەشلەيتتى . بىراق كېيىنكى ئىككى يىل ئىچىدە ، بۇرۇنقىدەكلا ئۆزلىرىنى ئۇنتۇيالمىدىمۇ ، كۆرۈشۈپ قېلىشتىن كۇنـدىن ـ كۇنگە بەكرەك قورقىدىغان بولۇپ قالدىم ، ھەر قېتىم ئەسەرلىرىنى ئوقۇغاندا ، گويا ئۆزلىرى بېشىمدا ماڭا نەپرەت بىلەن تىكىلىپ تۇرغاندەك تۇيۇلاتتى ، يۈزۈم ئوت ئېلىپ ، نومۇستىن ئۆلگۈدەك بولۇپ كېتەتتىم . مەنمۇ ئۆزلىرى بىلەن «كېچىلىك بەزمىخانا»نىڭ ئايرىم خانىسىدا ئۇچرىشىپ قالارمەن دەپ خىيالىمغا كەلتۈرمىگەنىدىم . راست گەپنى قىلسام ، ئىككى

يىلدىن بېرى پىسخىكامدا شەكىللەنگەن پەرۋاسىزلىق تۈپەيلىدىن ئاشۇ ئايرىم خانىدا ، يولدا ، تاكسىدا كىشىلەرنىڭ ئۆزلىرىگە دىققەت قىلماپتىمەن . پەقەت ئۆيگە كىرىپ ، چىراغنى ياققاندىلا چىرايلىرىغا سەپسالدىم ۋە تونۇپ ، پۈت ـ قولۇمدا مادار قالمىدى ، «ئاھ ، تونۇپ قالغان بولسا ـ ھە !... » دېدىم ـ دە ، ئۆزلىرىنى كارىۋاتقا ياتقۇزۇپ قويۇپلا كېتىپ قالدىم .

— مەن مەستلىكتە سىزگە قوپاللىق قىلمىغاندىمەن ؟

— ياق .

«خۇداغا شۈكرى ،— دېدىم ئىچىمدە ،— ناۋادا ، ئاشۇ خۇدۇمنى تۇزۇك بىلمىگۈدەك مەست ھالىتىمدە بىرەر نالايىق ئىش قىلىپ قويغان بولسام ، چوڭ شەرمەندىچىلىك بولماسمىدى ؟ »

ئاشۇ چاغدا مېھمانخانىغا پەرىزات ، ئارقىدىنلا ئەخمەتجانمۇ كىرىپ كەلدى . ئۇ راست دېگەندەك بىر بوتۇلكا «ئادەم باشلىق ئات »نى ۋە پىشۇرۇلغان بېلىق ، توخۇ كاۋىپى ، تونۇر كاۋىپى ، شاكىلات ، سېغىز قاتارلىق نەرسىلەرنى ئەكەلگەنىدى .

— ئەخمەتجان راستىنلا قىزلارنىڭ كۆڭلىنى بىلىدىكەن ،— دېدى پەرىزات كۈلۈپ ،— قاراڭلار ، ساپلا قىزلار ئامراق نەرسىلەرنى ئەكەپتۇ .

— قېنى ، قىزلار ، ئالدى بىلەن قورساقنى ئازراق قۇيۇچلۇۋېلىڭلار ، بولمىسا ھېلى بىر ـ ئىككى رومكا ئىچمەي تۇرۇپلا يېلى چىقىپ كەتكەن توپقا ئايلىنىپ قالماڭلار ،— دېدى ئەخمەتجان .

— بىزنى شۇنداق بوش چاغلاۋاتامسىز ؟— دېدى پەرىزات ،— نى ـ نى ئەركەكلەرنىمۇ مەي ـ شاراب ئىچىشتە شاما قىلىۋەتكەنمىز . قېنى ، ئەركەك بولسىڭىز قۇيىڭە ھاربىقىڭىزنى .

يەپ ـ ئىچىش رەسمىي باشلاندى . بۇگۈن كۆڭلۈم ھاراقنى زادىلا تارتمايتتى . شۇڭا ئالدىمدىكى رومكىغا قۇيۇلغان ھاراقنى بىر كۆتۈرۈشتىلا ئىچىۋەتمەي ، ھەر قېتىم نۆۋەت كەلگەندە كە-

چىككىنە ئوتلاپ قويۇپ ، ئۇلارنىڭ يەپ - ئىچىشلىرىگە قاراپ ئولتۇرۇپ خىيالغا چۆكتۇم .

«ئەخلاق— ئادەم زىننىتى» دېگەن ھېكمەت ھەممىگە ئايان . شەرم - ھايا ئەنە شۇ ئەخلاقنىڭ ئەڭ نۇرانە بەلگىسى . شۇڭا ئەجدادلىرىمىز «ھايالىق كىشى— باھالىق كىشى» دېگەن ۋە ئەخلاق نەمۇنىلىرى بىلەن ئادەم تەربىيىلەشنى شەرىئەت ۋە قانۇن مىزانلىرى بىلەن چەكلەشتىن قىممەتلىك كۆرگەن . ئادەمدىن شەرم - ھايا كەتسە ئورنىغا بالا - قازا كېلىدۇ ، دەپ چۈشەنگەن ؛ ئاتا - ئانا ، چوڭلارنى ھۆرمەتلەش ، كىچىكلەرنى ئىززەتلەشنى قان - قېنىغا سىڭدۈرگەن ؛ مەيلى شاد - خۇراملىققا چۆمگەن ياكى دەرد - ئەلەم قاينىملىرىغا چۆككەن ، جاپا - رىيازەتتە قالغان چاغلىرىدىمۇ ئەخلاقنى ئۇنتۇمىغان . راست ، قىزىلگۈلسىز باغقا بۈلبۈل يولىمىغاندەك ، ئەدەپ - ئەخلاقسىز ئادەمگىمۇ ھەقىقىي بەخت - تەلەي يولىمايدۇ . ئۇزۇكنىڭ قىممىتى كۆزىدە بولغىنىدەك ، ئادەمنىڭ قىممىتى ئەدەپ - ئەخلاقى بىلەن ئېرىشكەن ھۆرمىتىدە بولىدۇ . ئۆمۈرنىڭ ئۇزۇن - قىسقىلىقى مۇھىم ئەمەس ، مۇھىمى ئادەمنىڭ گۈزەل ئەخلاقى بىلەن نۇسرەت ۋە ھۆرمەتكە نائىل بولۇپ ياشىيالىشىدۇر . گۈزەل ئەخلاق ئادەمنىڭ تىلىنىمۇ ، دىلىنىمۇ بېزىيەلەيدۇ ۋە ئۇنىڭغا مەڭگۈلۈك گۈزەللىك ، ھۆرمەت ئاتا قىلالايدۇ . ھېلىھەم ئېسىمدە ، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىم ئىدى . بىر كۈنى تەنەپپۇس ۋاقتىدا ، بىزنىڭ ساۋاقدىشىمىز ئاسىيە يولدا گازىر چېقىپ كېتىۋاتقاندا ، ئۇنىڭغا پاتىمە مۇئەللىم ئۇچراپ قالدى - دە ، «ئاسىيە !— دېدى مۇئەللىم ئۇنى توختىتىپ ،— قىز بالا دېگەننىڭ يولدا بىرنەرسە يەپ مېڭىشى ياراشمايدىغان قىلىق ئىكەنلىكىنى بىلمەمسىز ؟ قىزلار ئۇچۇن ئەڭ زور زىننەت ۋە ئەڭ ئۇلۇغ بايلىق پاكىزلىق ۋە پاكلىقتۇر . توغرا ، ئۇ ھەممىلا ئادەمگە لازىم ، ئەمما قىزلار ئۇچۇن تېخىمۇ زۆرۈردۇر . ئەخلاقسىز قىزلار خەلق ئارىسىدا ياخشى نام چىقىرالمايدۇ ، ئەتىۋارىمۇ بولمايـ

دۇ .» بۇ سۆز شۇ چاغدا ماڭمۇ قاتتىق تەسىر قىلغانىدى . شۇ چاغلاردا بىز ئۇيغۇللارمۇ كۆچىلاردا بىرنەرسە يېمەيتتۇق . مېۋە - چېۋە يېسەكمۇ ئۇنى خالىيراق جايغا ئاپىرىپ يەيتتۇق . قىز - ئوغۇللارنىڭ بىللە ئولتۇرۇپ هاراق ئىچىشى دېگەن ئۇخ-لاپ قالغاندا چۈشىمىزگىمۇ كىرمەيتتى . مانا هازىرچۇ ؟ تامامەن بۇنىڭ ئەكسىچە . چوڭ بىلەن كىچىكنىڭ ، ئوقۇتقۇچى بىلەن ئوقۇغۇچىنىڭ ، قىز بىلەن ئوغۇلنىڭ ئوتتۇرىسىدا شەرم - هايا دېگەن ئاساسەن قالمىغان ، بىللە ئولتۇرىدۇ ، تاماكا چېكىدۇ ، هاراق ئىچىدۇ ؛ ئوغۇل - قىزلار كوچىلار ، باغچىلار ، يوللار ، كىنو - تىياتىرخانىلاردا ئىرماش - چىرماش بولۇپ يۈرۈشىدۇ ، هەتتا ئاپتوبۇسلاردىمۇ شۇنداق . كوچا - كويلاردا ئۇنى - بۇنى يېيىش ئادەتكە ئايلانغان . قىزلارمۇ كوچىلاردا ئۆرۈك ، ئالما ، نەشپۈت ، بۆلجۇرگەن ، هەتتا بانان ، كۆكۇاشلارنى مالاچلىتىپ يەپ ، شۆپۈكىنى كۆرگەنلا يەرگە تاشلاپ ، چاينا‌ۋاتقان سېغىزىدىن چاكىلدىتىپ ئاۋاز چىقىرىپ كېتىۋېرىدۇ...

كۆڭلۈم بىر قىسما بولۇپ قالدى . بۇ زادى غەربلىكلەرنىڭ بىزنىڭكىگە تامامەن ئوخشاشمايدىغان ئەخلاق قارىشىنىڭ ، ئاشۇ قاراشلارنىڭ كىنو - تېلېۋىزىيىدە كۆرسىتىلىۋاتقان ئەمەلىي ئى-پادىلىرىنىڭ تەسىرىمىدۇر ياكى ئۆزىمىزدىكى ئەخلاق ، ئەخلاق قارىشىنىڭ بۇزۇلۇشىمىدۇر ؟ ياكى بىزنىڭ قاراشلىرىمىز ئاشۇ زامانىۋى مىللەتلەرنىڭ قارىشىنىڭ ئارقىسىدا قېلىۋاتامـدى-غاندۇر ؟...

5

يەپ - ئىچىش داۋام قىلىۋاتاتتى . دىققەت قىلىپ ئولتۇر-دۇم ، مۇقەددەسمۇ هاراقنى جىق ئىچمىدى ، ئەمما پەرىزات سەل قىزىشقا باشلىغانىدى .

— قېنى ، ئەخمەتجان ، ھاراقنى قۇيىڭە ، مۇنداق ئېسىل ھاراقنى تاپقاندا ئىچمەي نېمە قىلاتتۇق ، خۇددى ياخشى تاماق ئېشىپ قالغۇچە ، يامان قورساق ئېتىلىپ كەتسۇن دېگەندەك ،— دېدى پەرىزات .

— بولدى قىل ، ئاداش ،— دېدى مۇقەددەس بىرنەرسىدىن ئەنسىرىگەندەك ،— ھېلى بىكار سەتچىلىك بولۇپ قالمىسۇن ، يەنە .

— ھېچ ئىش بولمايدۇ ، ئەنسىرىمە ،— دېدى پەرىزات ئەخمەتجان قۇيغان ھاراقنى گۇپپىدە كۆتۈرۈۋېتىپ ،— مەن دېگەن كىم؟ مەن دېگەن پەرىزات ، پەرىزات زادىلا مەست بولمايدۇ . بۇگۈن مەست بولۇپ قالساممۇ كۆڭلۈم توق ، يېنىمدا يۆلەيدىغان ئادەمىم بار ، قېنى ، ئەخمەتجان ، مانا بۇ يەرگە — يېنىمغا كېلىپ ئولتۇرۇڭا .

ئەخمەتجان نېمىدىندۇر قورۇنغاندەك ، ئورنىدىن مىدىرلىمىدى ، پەرىزاتنىڭ كۆزى ئۇنىڭغا تىكىلگەنىدى . بۇ كۆزدە بىر خىل ئۆتۈنۈش ۋە ئىنتىلىش بار ئىدى . مەن پەرىزاتنىڭ كۆڭلىدىكىنى چۈشەنگەندەك بولدۇم ـ دە :

— ئەخمەتجان ، مەن بۇگۈن ھۆركىرەپلا يۈرىدىغان بۇقىنىڭ دىر ـ دىر تىترەۋاتقانلىقىنى كۆرۈۋاتامدىمەن ـ نېمە ؟— دېدىم مەن چاقچاق ئارىلاشتۇرۇپ ،— قوپە ، پەرىزاتنىڭ يېنىغا بېرىپ ئولتۇر .

ئەخمەتجان پەرىزاتنىڭ قېشىغا بېرىپ ئولتۇرۇشىغا ، ئۇ ئەخمەتجانىنىڭ قۇچىقىغا چىقىۋالدى ـ دە ، بوينىغا گىرە سالدى . ئەخمەتجان دەرھاللا :

— پەرىزات ، مۇنداق قىلمايلى ، سەت تۇرىدۇ ،— دېدى ـ دە ، پەرىزاتنى قۇچىقىدىن چۈشۈرۈۋەتتى .

— مانا ، ئەھۋال مۇشۇنچىلىك ئەمەسمۇ ؟— دېدى پەرىزات ۋە بېشىنى قوش قوللاپ تۇتۇپ بىردىنلا يىغلىۋەتتى . ھەممىمىز نېمە

دېيىشنى بىلەلمەي خىجىلچىلىقتا قالدۇق .

— بولدى ، ئاداش ، يىغلىما ،— دېدى مۇقەددەس پەرىزاتقا يېقىنلىشىپ ،— بۇ يەردە يىغلىغۇدەك ئىش بولمىدىغۇ ؟

— يىغلىغۇدەك ئىش بولمىدىمۇ ؟— دېدى پەرىزات ئېسەدەپ تۇرۇپ ،— بەزمىخانىلاردا باشقا ئەرلەر بىزدىن : «يېقىن كەلمەدىك ، قۇچىقىمغا چىقمىدىك ، ئەركىلىمىدىك ، ئۇ يەر — بۇ يېرىڭنى تۇتقىلى ، سۆيگىلى قويمىدىك ، پۇلنى بىكارغا ئالامسەن» دەپ خاپا بولىدۇ ، بىزنى ئادەم ئەمەس ، قونچاق ئورنىدا كۆرىدۇ . مانا بۇ ئەخمەتجان بولسا ياراتماي ، پەس كۆرۈۋاتامدۇ ؟ كېلىك دېسەممۇ يېنىمغا كەلمەيۋاتامدۇ ؟ قۇچىقىغا چىقىپ ئەركىلەپ قويسام ، يىرگەنگەندەك چۈشۈرۈۋەتتىغۇ ؟

— بۇ ... بۇ... ،— دېدى ئەخمەتجان نېمە دېيىشنى بىلەلمەي .

— بولدى سۆزلىمەك ،— دېدى پەرىزات ۋە مەيدىن ئۆزى بىر رومكا قۇيۇپ ئىچىۋېتىپ داۋام قىلدى ،— مەنمۇ سىزگە چاپلىشىۋالماقچى ئەمەسمەن ، كۆڭلى خۇش بولسۇن دەپ ئەركىلەپ قويغانىدىم ، سىز بۇنى خاتا چۈشەندىڭىز . مېنىڭ بۇنى بىلگۈچىلىكىم بار . توغرا ، بىز پەسلەر ، سىز يىرگىنىشكە ھەقلىق .

— خاپا بولماڭ ، سىڭلىم ،— دېدىم مەن ۋە ھەممەيلەننى قەدەھكە تەكلىپ قىلدىم ،— قېنى خوشە ، بارلىق كۆڭۈلسىزلىكلەر تۈگىسۇن ، سالامەتلىكىمىز ، دوستلۇقىمىز ئۈچۈن !

ھەممەيلەن ھاراقنى ئىچىۋەتتۇق .

— بىزدە سىلەرنى پەس كۆرىدىغان ئاڭ يوق . سىلەرنى ئۆز سىڭلىمىز ، دوستىمىز كۆرۈپ چاقىردۇق . پەس كۆرىدىغان غەرەز بولسا ، چاقىرماس ئىدۇق . مەن مۇقەددەسنى يەنە ئىككى دوستى بىلەن بىللە ئالتە يىل بۇرۇن بىر كۆرگەن ، بىز بىللە سۇرەتكىمۇ چۈشكەن . مەن شۇ سۇرەتنى قەدىرلەپ ساقلاپ كېلىۋاتىمەن . شۇنىڭدىن بۇيان ئۇلار بىلەن كۆرۈشۈش ، پىكىرلى-

شىشنى ئارزۇلاپ كەلگەنىدىم . ئاخشام مۇقەددەس بىلەن تاساد-
پىي ئۇچرىشىپ قالدىم ، ئەمما مەستچىلىكتە تازا تونۇيالمىدىم .
بۇگۈن چۈشتە ھېلىقى بىللە چۈشكەن سۈرەتنى قايتا كۆرگەندىلا ،
سۈرەتتىكى بىر قىزنىڭ مۇقەددەس ئىكەنلىكىگە ئىشەندىم . شۇڭا
بۇگۈن رەسمىي تونۇشۇش ئۈچۈن سىلەرنى چاقىرتقان . سىلەرنىڭ
كەلگەنلىكىڭلارغا مەنمۇ ، ئەخمەتجانمۇ خۇشال .

— يەنىلا ئۇمىدجان ئاكام ئادەمنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنىدە-
كەن ،— دېدى پەرىزات يېغلاشتىن توختاپ ، — ئەركەك دېگەن
قىز بالىنىڭ كۆڭلىنى ئوتۇشنى بىلىشى كېرەك . ئەكسىچە قولـ-
ئىزنى ، ئۇمىدجان ئاكا ، ئىككىمىز قايتىدىن بىر كۆرۈشۈۋېتەيـ-
لى ، سىز ماۋۇ قارىۋايدەك بىغەرەز ئەمەس ئىكەنسىز ، ياخشى
دوست بولۇشقا يارايدىكەنسىز .

— قارا قازاننىڭ ئېشى تاتلىق جۇمۇ ،— دېدى ئەخمەتجان .

— تېخى كۆرىمىز ،— دېدى پەرىزات كۈلۈپ ۋە ئورنىدىن
تۇرۇپ مەن بىلەن قايتا قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى . مۇقەددەس
جىممىدە ئولتۇراتتى . ئەمما ئۇنىڭ چىرايىدا ئەمدى تەبەسسۇم
پەيدا بولغانىدى .

— بىز مۇنداق يەپ ـ ئىچىپلا ئولتۇرۇۋەرسەك راستىنىلا
مەست بولۇپ قالىمىز . قېنى ، ئۇمىدجان ئاكا ، ئەڭ ياخشى لازىر
نۇرلىق پلاستىنكىلىرىڭىز بولسا قويىڭە ، ئانچە ـ مۇنچە
ناخشا ـ مۇزىكا ئاڭلاپ ، ئۇسسۇل ـ تانسا ئويناىلى ،— دېدى
پەرىزات .

مەن بىر ئۇيغۇرچە پلاستىنكىنى قويدۇم . بۇ ناخشىسى يوق
لىرىك مۇزىكىلار پلاستىنكىسى ئىدى . ھەممەيلەن ئوتتۇرىغا چۇـ-
شۇپ ئۇسسۇل ـ تانسا ئويىنىدۇق . مۇقەددەس ئۇسسۇلنى چىرايـ-
لىق ئويناىدىكەن . ئۇنىڭ ئۇسسۇلى ھازىرقى زامان ياشلىرى
رېستورانلاردا ئويناپ يۈرگەن ئەرەب ، ھىندى ، ئافرىقىلىقلارنىڭ
بەلنىڭ تۆۋىنىنى كۆپ چىقىرىپ ، يانپاشنى تولغايدىغان ، ھېچ

ئەھمىيەتسىزلا قۇيۇندا ئۇچقان قامغاقتەك پىرقىراۋېرىدىغان ، كۆكسىنى زىيادە لىغىرلىتىدىغان ئۇسسۇللىرىدىن تامامەن باشقىچە — ھەقىقىي ئۇيغۇر ئۇسسۇلى ئىدى . پۈت - قول ھەرىكەتلىرى خۇددى مەجنۇنتالنىڭ يەلپۇنۈشى ، يىلاننىڭ سويلىشىدەك سىپتا ، لۈەن ، سىلىق ئىدى . قاش - كۆزلىرى ، چىرايىدىكى ئىپادىلەر مۇزىكىنىڭ رىتىم ، مەزمۇنىغا تولۇق ماسلاشقانىدى .

ئۇيغۇرچە پلاستىنكا ئۆگەپ ، تۇركچە ناخشىلار ئېلىنغان بىر پلاستىنكىنى قويدۇم . بىرنەچچە شوخراق مۇزىكىغا تانسا ئويناشقا دۇق . «ئۆلۈمدىن باشقىسى تاماشا» دېگەن ناخشا باشلىنىۋېدى ، ھەممىمىز جىممىدە ئولتۇرۇپ ئاڭلىدۇق . ناخشا تۇگىشىگە پەرىزات بىردىنلا ھاياجانلىنىپ سۆزلەپ كەتتى :

— راستىنلا ئۆلۈمدىن باشقىسى تاماشامۇ ؟ بىر قارىساڭ شۇنداقتەكمۇ تۇيۇلىدۇ ، ھايات ئاجايىپ گۈزەلدەك ، ھەممىلا ئادەم بەختىيار - باياشات ، خۇشال - خۇرامدەك كۆرۈنىدۇ ، ئەمەلىيەتتىچۇ ؟ بەزىلەرنىڭ بېشىغا كەلگەن ئىشلار ، خورلۇقلار ئۆلۈمدىنمۇ يامان . مانا بىزدەك «ئۇچكە ھەمراھ بولغۇچى» خانىزادىلارنىڭ تۇرمۇشىنىمۇ تاماشادەك ئۆتۈۋاتىدۇ دېگىلى بولامدۇ ؟ بەلكىم بىز بىلەن بىرەر - ئىككى قېتىم بىللە بولغانلار شۇنداقمۇ ئويلايدىغاندۇر ، ئەمما بىز تارتىۋاتقان خورلۇقلارنى چۈشەنمەيدۇ ، چىرايىمىزدا كۈلكە - ناز بولغىنى بىلەن ئىچىمىزدە قان يىغلايدىغانلىقىمىزنى بىلمەيدۇ ، شۇڭا بىزنى پەس كۆرىدۇ ، قونچاق ھېسابلايدۇ . بىزدىمۇ ئادەمىي ھېسسىيات ، كۆڭۈل بارلىقىنى ، ئىختىيارلىق بولۇشى كېرەكلىكىنى ئويلاپمۇ قويمايدۇ ، سەللا رايىغا باقماي قالساق ئاڭ سەت تىللار بىلەن ھاقارەت قىلىدۇ . خانىزلارنىڭ ھەممىسىلا ئەسكى ئەمەس ، ئۇلارنىڭ خانىزلىق بولۇپ قېلىشىدىكى سەۋەبلەر ھەرخىل ، بەزىلەر بۇ ئىشنى ئۆز ئىختىيارى بىلەن تاللىغان ، ئۇلاردىكى مەنمەنلىك ، شۆھرەتپەرەسلىك ئۇلارنى مۇشۇ يولغا باشلىغان ؛ بەزىلەر تۇرمۇشتا قاتتىق زەربىگە

ئۇچرىغانلىقى ، ياشاشنىڭ باشقا يولىنى تاپالمىغانلىقى تۇپەيلىدىن ئادىشىپ بۇ يولغا كىرىپ قالغان . ئۇلارنىڭ كۆپچىلىكى «ئۇچكە ھەمراھ بولۇش» تىن باشقا ئىشنى قىلمايدۇ — ئىپپەت ـ نومۇسىنى ساتمايدۇ .

— تېخى شۇنداق ئىشلارمۇ بولامدۇ ؟ — دەپ سورىدىم مەن ھەيرانلىق بىلەن .

— ئۇمىدجان ئاكا ، — دېدى پەرىزاتمۇ ھەيرانلىق بىلەن ، — گېزىت ، تېلېۋىزورلاردىكى «شەھۋانىيلىققا زەربە بېرىش» داۋاىمدا مېھمانخانىلار ، ساناتلار ، ساتىراشلىق ـ پەردازچىلىق دۇكانلىرىدىن شەھۋانىي ئىشلار بىلەن شۇغۇللانغانلىقى ئۈچۈن نەق مەيداندا تۇتۇلغانلار توغرىسىدىكى خەۋەرلەرنى كۆرمىدىڭىزمۇ ؟ توغرا ، بىزدە غەرب ئەللىرىدىكىدەك «قىزىل چىراغ رايون» لىرى يوق ، ئەمما قانۇنسىز ھالدا شەھۋانىيلىق بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلار يوق ئەمەس . ئاشۇ بىر تۈركۈم نەپسى بالالار ، «پۇل» دېسە ھەرقانداق رەزىللىكتىن يانمايدىغانلار قانۇنلۇق قۇرۇلغان بەزى سورۇنلارنى شەھۋانىيلىق سورۇنلىرىغا ئايلاندۇرۇۋالغان…

پەرىزات سۆزدىن توختاپ ، بىر رومكا ھاراق قۇيۇپ ئىچتى ، ئاندىن :

— ئاباياىم دېگىنىمدەك ، مەن بۇگۈن سۆزلىمەكچى ئەمەس ئىدىم . قارىغاندا ئۇمىدجان ئاكام يازغۇچى تۇرۇپمۇ بۇ ئالەمدىكى خىلى كۆپ ئىشلاردىن خەۋەرسىز ئىكەن ، ئاشۇنداق سورۇنلارغا بېرىپمۇ باقمىغان ئوخشايدۇ ، — دېدى خۇرسىنىپ ، — قورسىقىمدا نۇرغۇن گەپ بار ، ئۇنى دېمىسەم ئازابلىنىمەن . ئەمما بىرەرىگە دەي ، قورسىقىمنى بوشىتىۋالاي دېسەم ، بەزى چاكىنا ئادەملەرنىڭ سۆزۈمنى ئاڭلاپ بولۇپ مەسخىرە قىلىشىدىن ، يېيىۋېتىشىدىن ئەنسىرەپ كەلگەنىدىم . يازغۇچى دېگەن ئالىيجاناب بولىدۇ . شۇڭا بۇگۈن كەچۈرمىشلىرىمنى سۆزلەپ بېرەي ، بۇنىڭ بەلكىم بىزدەكلەرنى چۈشىنىشىگىلەرگە پايدىسى

بولۇپ قالار .

مەن تېلېۋىزورنى ئۆچۈرۈۋەتتىم ، ئۆيۈ ئىچى جىملىققا چۆكتى . ھەممىمىز گويا ئاجايىب بىر ھېكايە ئاڭلايدىغاندەك قىزغىنشتا پەرىزاتقا تىكىلدۇق .

6

— مەن ئاتا ـ ئانامنىڭ كەنجى ، شۇنداقلا بىردىنبىر بالىسى ئىدىم ،— دەپ كەچۈرمىشىنى باشلىدى پەرىزات ،— مېنىڭ ئاتام خەنزۇ ، ئانام ئۇيغۇر ئىدى . ئاتام ئانامنى قىماردا ئۇتۇۋالغانىكەن . سىلەر كۈلمەڭلار ، كېيىنچە بىلسەم ، ئازادلىقتىن ئىلگىرى مۇنداق ئىشلار بولۇپ تۇرىدىكەن . ئازادلىق ھارپىسىدا ، مېنىڭ ئاتام ۋە ئانامنىڭ يېڭىلا ياتلىق بولغان ئېرى گومىنداڭ ئارمىيىسىدە ئىشلەيدىكەندۇق . مېنىڭ ئاتام لېيەنجاڭ ، ئانامنىڭ يولدىشى بەنجاڭ ئىكەن . بىر كۈنى ئاخشىمى ئۇلار بەش ـ ئالتە ئادەم قىمار ئويناپتۇ . قىمار ناھىيە بازىرىدىكى بىر قاۋاقخانىدا ، كونىلارنىڭ ئېيتىشىچە شوپاڭخانىدا بولغانىكەن . بۇ شوپاڭخانىنىڭ ئىشكىتىن كىرىشتىكى چوڭراق خانىسىدا ئاش ـ تاماق ، ھاراق ، تاماكا ۋە ھەر خىل سوغۇق ، ئىسسىق قورۇمىلار سېتىلىدىكەن ، ئايرىم خانىلىرىدا ئولتۇرۇشلار بولىدىكەن ، قىمار ئويناشلىدىكەن ، ھەتتا ئەر ـ ئايال ئوتتۇرىسىدىكى شەھۋانىي ئىشلارمۇ بولۇپ تۇرىدىكەن . ئەسكەرلەر بىر ئايرىم خانىدا پۇل چىقىرىشىپ ھاراق ـ شاراب ئىچىشىپتۇ ، بارا ـ بارا قىزىپ قىمار ئويناپتۇ . لېيەنجاڭ ھەممىنى ئۇتۇپ قۇرۇقداپ قويۇپتۇ . ھېلىقى بەنجاڭ قايىل بولماپتۇ ، ئەمما دو تىكەي دېسە ھېچنېمىسى قالمىغاچقا ، ئۆيلەنگىنىگە ئىككى ئاي بولغان ئايالىنى دو

تىكىپتۇ ، لېكىن ئۇنىڭ ئامىتى قاچقانىكەن ، ئامەت ـ تەلەي ئۇنىڭغا قۇچىقىنى ئاچماپتۇ ، ئاياللىنىمۇ ئۇتتۇرۇپ ، شۇ ئاخشىمىلا ئاياللىنى لىيەنجاڭغا تاپشۇرۇپتۇ .

شۇنىڭدىن كېيىن ئاتا ـ ئانام ئىككى پەرزەنت كۆرۈپتۇ ، تۇنجىسى ئوچ ئايلىق بولاي دېگەندە ، ئىككىنچىسى ئون ئىككى ياشلارغا كىرگەندە ئۆلۈپ كېتىپتۇ . ئۇلار خېلى يىللارغىچە بالىسىز ياشاپتۇ . خۇددى «بالىلىق ئۆي بازار ، بالىسىز ئۆي مازار» دېگەندەك ، ئۇلار تولىمۇ دىلخەستىلىك ئىچىدە كۈن ئۆتكۈزۈپتۇ ، ھەرخىل ئامال ـ چارە قىپتۇ ، دۇئا ـ تىلاۋەت قىپتۇ ، ئاللادىن تىلەپتۇ . ئاخىر مېھىر ـ شەپقەتلىك ئاللانىڭ رەھمى كەلگەنمۇ ، قانداق ، ئۇلار خېلىلا ياشىنىپ قالغان ، ھېلىقى «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» بولغان چاغلاردا مەن تۇغۇلۇپتىمەن .

مەن مۇشۇنداق بىر ئائىلىدە چوڭ بولدۇم ، شۇڭا ئەتىۋارلىق ، ئەركە ئىدىم . ئاتا ـ ئانام نېمە دېسەم شۇنى قىلىپ بېرەتتى ، ئاسماندىكى ئايىنى ئۈزۈپ بېرىڭلار دېسەم ، شۇنداق قىلىشقىمۇ تەييار ئىدى .

مەن تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقاندا ، ئاتام قازا قىلدى ، ئانا ـ بالا ئىككىمىز يالغۇز قالدۇق . بىزنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالىمىز ياخشى ئەمەس ئىدى ، ئانامنىڭ ھەر كۈنى كۆكتات سېتىپ تاپقان پۇلىغا تايىنىپ تۇرمۇش كەچۈرەتتۇق . ئانام ھەر قانچە قىينىچىلىق تارتسىمۇ ، مېنى تىرىشىپ ـ تىرمىشىپ يۈرۈپ ئوقۇتتى . ئۇ پات ـ پاتلا مېنى قۇچىقىغا ئېلىپ ، ئەركىلىتىپ ئولتۇرۇپ : «قىزىم ، ياخشى ئوقۇغىن ، مەندەك قارا قورساق بولۇپ قالما ، ئوقۇش ئارقىلىق بەختىڭنى تاپ ، جاپا ـ مۇشەققەتلەردىن قۇتۇل» دەيتتى . مەكتەپتە مۇئەللىملەرمۇ : «ۋەتەنىڭ ، خەلقىڭ كەلگۈسى سىلەرگە باغلىق . بىر دۆلەت ، بىر مىللەتنىڭ روناق تېپىشى ئىلىم ـ پەن سەۋىيىسىگە باغلىق . شۇڭا سىلەر تىرىشىپ ئوقۇپ مەدەنىيەت ، مول بىلىم ئىگىلەپ ،

ۋەتەن ، خەلقە ياراملىق ئادەم بولۇڭلار » دەيتتى . مەنمۇ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇشنى ئارزۇ قىلاتتىم .

ئاخىر تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ كاتتا شەھەرلەر-نىڭ بىرىدىكى پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئەدەبىيات فاكۇل-تېتىغا قوبۇل قىلىندىم . بىراق نېمە ئۈچۈندۇركى ، مەن ئۆز ئارزۇيۇمغا — ئالىي مەكتەپتە ئوقۇش نىشانەمگە يەتكەندىن كې-يىن ، ئوقۇش قىزغىنلىقىم سوۋۇشقا باشلىدى .

مەن ئىككىنچى يىللىقنى تاماملاپ ، تەتىلدە ئۆيگە كەلدىم . ئىككى يىللىق هاياتىم چوڭ شەھەردە ئۆتكەچكە ، بۇ كىچىككىنە ناهىيە بازىرى ماڭا تولىمۇ كۆرۈمسىز ، مەززىسىز تۇيۇلدى . بۇ يەردە كاتتا رېستورانلار ، بەزمىخانىلار يوق ئىدى ، هەممە ئادەم تۇرمۇش هەلەكچىلىكىدە ئالدىراشلا يۈرۈشەتتى . ئانامۇ ئەتىگەن-دىلا كۆكتات ساتقىلى چىقىپ كەتسە ، گۈگۈم چۈشكەندە هېرىپ - چارچاپ قايتىپ كېلەتتى . مەن ئەتىدىن - كەچكىچە كىچىككىنە رەڭسىز تېلېۋىزورغا قاراپ ئولتۇراتتىم . بەزى - بەزىدە كوچىلارغا چىقىپ ماگىزىن ئارىلايتتىم . لېكىن بۇ ناهىيە بازىرىدە قانچىلىك ماگىزىن بار دەيسىلەر ، بىرەرمىدىلا تۈگەپ قالاتتى ، كۆڭۈلگە ياققۇدەك نەرسىلەرمۇ يوق ئىدى . زېرىكىش مېنى هالىمدىن كەتكۈزۈڭاتاتتى ، كىتاب ئوقۇشمۇ كۆڭلۈمنى ئاۋۇندۇرالمىدى .

مانا شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ساۋاقداشلار ئولتۇرۇشىغا قاتنىشىپ قالدىم . ئىككى يىلدىن بېرى كۆرۈشمىگەن بۇ ساۋاق-داشلىرىم مېنى ئالاهىدە قىزغىن كۈتۈۋالدى ، بەزىلىرى قۇچاق-لاپ - يىغلاپ كۆرۈشتى . بۇلارنىڭ بەزىلىرى ئالىي مەكتەپلەردە ئوقۇيتتى ، ئالىي مەكتەپكە ئۆتەلمىگەنلەرنىڭ بەزىلىرى توي قى-لىۋاپتۇ ، بەزىلىرى باشلانغۇچ مەكتەپتە خەلق ئوقۇتقۇچىسى بو-لۇپ ئىشلەۋېتىپتۇ ، بەزىلىرى بولسا ئۇششاق تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىۋېتىپتۇ .

يەپ ـ ئىچىشلاردىن كېيىن ناخشا ـ مۇزىكىلار باشلاندى . ئوغۇللار ئاق هاراق ، قىزلار ئاز ـ تولىدىن پىۋا ، ئۈزۈم هارىقى ئىچكەن بولغاچقا ، خېلىلا قىزىپ قالغانىدى . مەنمۇ ئۆمرۈمدە تۇنجى رەت ساۋاقداشلىرىمنىڭ زورلىشى بىلەن ئۈزۈم هارىقى ئىچتىم . شۇڭا نەچچە كۈنلەردىن بۇيانقى ئىچ پۇشۇقۇم خېلىلا چىقىپ قالغاندەك ئىدى ، ئۇلارغا قوشۇلۇپ ناخشا ئېيتتىم ، ئەپـ لەشتۈرەلمىسەممۇ ئۇسسۇل ئويناندىم ، هەممەيلەن ۋاڭ ـ چۇڭ قىلىشاتتى ، قاقاقلاپ كۈلۈشەتتى ، «سالامەتلىك ئۈچۈن ! دوستـ لۇقىمىز ئۈچۈن ! بەختىمىز ئۈچۈن !» دەپ توۋلىشاتتى . هايات دېگەن ئاجايىپ ، بىر قىرىساڭ خۇددى بۇ ئالەمدە هېچقانداق قايغۇ ـ ئەلەم يوقتەك ، هەممە ئادەم شاد ـ خۇرامدەك ، خۇددى شۇ تاپتىكىدەكلا . بىر قىرىساڭ هېچقانداق خۇشاللىق يوقتەك ، ئادەملەرنىڭ هەممىسىنى قايغۇ بېسىۋالغاندەك ، زېرىكىش ، مەزـ زىسىزلىك ئۆز ئىلكىگە ئېلىۋالغاندەك ، خۇددى مەن يالغۇز قالـ غان چاغلاردىكىدەك .

تانسا باشلىنىۋېدى ، بىر ئوغۇل بالا كېلىپ مېنى تانسىغا تارتتى . بۇ ئوغۇل بالىنىڭ ئىسمى قادىر بولۇپ ، مېنىڭ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ساۋاقدىشىم ئىدى . ئۇمۇ مەن بىلەن تەڭ ئالىي مەكتەپكە ئۆتكەن ، ئەمما ئاتا ـ ئانىسىنىڭ بىرلا ۋاقىتتا قاتناش هادىسىسىدە ئۆلۈپ كېتىشى تۈپەيلى ، ئۇششاق ئۇكا ـ سىڭىللىرىغا قارايدىغان ئادەم بولمىغاچقا ، مەكتەپكە بارالمىغانـ دى . ئۇ كېلىشكەن ، بۇغداي ئۆڭ ، قارا كۆز ، قارا قاش ، قاپقارا ۋە بېشىغا پاتماي قالغاندەك كۆرۈنىدىغان قويۇق چاچلىق يىگىت ئىدى . راستىمنى دېسەم ، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئاخىرقى يىللىقىدىكى چاغدا مەن ئۇنىڭغا ئوبدانلا هەۋەسلىنىدىغان ، بىرەر كۈن كۆرمىسەم كۆرگۈم كېلىدىغان ، سېغىنىدىغان بولۇپ قالغانـ دىم . مەن تانسا ئويناۋېتىپ :

— نېمە ئىش قىلىۋاتىسىز ؟— دەپ سورىدىم .

— بۇرۇن ئاتا ـ ئانام ئىشلىگەن مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق قىلىۋاتىمەن ،— دېدى ئۇ .
— ئەھۋالىڭىز قانداقراق ؟
— قەدىر ئەھۋال .
— ئىككى يىلدىن بېرى سىلەرگە خەتمۇ يازالمىدىم .
— بەلكىم كاتتا شەھەردىكى ئالىي مەكتەپتە بولغاچقا ، بىز- دەك تومپايلارنى ئۇنتۇپ قالغانسىز ؟
— ئۇنداققۇ ئەمەس ، ساۋاقداشلىق مېھرى دېگەن باشقىچە بولىدىكەن ، بۇنى بۇگۈن ھەقىقىي ھېس قىلدىم .
— ئۇنىڭدىنمۇ كۈچلۈكرەك مېھىر ، ھېسسىياتمۇ بولىدۇ ،— دېدى قادىر ۋە بىلىمدىن چىڭراق تۇتۇپ ، مېنى ئۆزىگە تارتتى .
— مېنى ئەسلىدىڭىزمۇ ؟
— ئەسلىسەممۇ نېمە ئىلاج ، بۇ ئاسماندىكى غازىنىڭ شورپىسىغا ئېغىز تەمشىتقاندەك ئىش ـ دە .
بەدىنىمىز بىر ـ بىرىگە سۈركىلىشى بىلەن پۈتۈن ۋۇجۇدۇمدا ئاجايىپ شېرىن بىر سېزىم پەيدا بولدى .
مېنىڭ تۇنجى خۇشاللىقىم ۋە دەرد ـ ئەلەملىرىممۇ ئەنە شۇ ئۇچرىشىشتىن باشلاندى . شۇنىڭدىن كېيىن ، قادىر بىلەن بىر- نەچچە قېتىم ئۇچراشتىم . بىز بەزىدە ئاشپۇزۇللاردا تاماق يېگەندىن كېيىن ، سوغۇق ئىچىملىكلەر دۇكىنىغا كىرىپ ، خالىغىراق بۇرجەكتە ئولتۇرۇپ ، ئۇزاق ـ ئۇزاق سۆزلىشەتتۇق . قادىر بەزىدە مېنى دەريا بويلىرىغا ، يېزا باغلىرىغا ئېلىپ باراتتى . ئاجايىپ ئىش ، يېزىدا قوغۇنلۇقلار ، قوناقلىقلار ، كېۋەزلىكلەرنى ئايلىنىشىمۇ ئۆزگىچە بىر خۇشاللىق ئىكەن . قوغۇنلۇق قىرىدا ياكى كاۋا چېچەكلىرى ، ھەشقىپىچەكلەر چۈمكىگەن باراڭ ـ ساتمىدا ئولتۇرۇپ ، قوغۇننى تىلىپ ئەمەس ، مۇشتلاپ يېرىپ يېيىشىمۇ قىزىقارلىق بولىدىكەن .

بىر كۈنى بىز سۇ ئامبىرىغا چىقتۇق ، قولۇاققا چۈشۈپ ئويىنىدۇق ، سۇغا چۆمۈلدۇق . ئاخىرى سۇ ئامبىرى بويىدىكى بۇككىدە سۆگەتلىككە كىرىپ ، ئەپلىك بىر جايىنى تاپتۇق ـ دە ، ئاچىققان پىششىق گۆش ، سامسا ، سوغۇق ئىچىملىكلەر بىلەن تاماقلاندۇق . ئاندىن پاراڭلاشقاچ ئولتۇرۇپ قىزىل ئۈزۈم ھارىقى ئىچىشتۇق . ئەتراپىمىزدىن پىچىرلىشىشلار ، ۋىلىق ـ ۋىلىق كۈلۈشۈشلەر ، سۆيۈشۈشلەر ئاۋازى كېلەتتى ، ئەمما ئادەم كۆرۈنمەيتتى . ھاراقنىڭ تەسىرىمۇ ياكى ئاشۇ ئادەمنىڭ نېرۋىلىرىنى غىدىقلايدىغان ئاۋازلارنىڭ تەسىرىمۇ ، ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن ، ئۆزۈمنى قادىرنىڭ باغرىغا ئاتتىم ـ دە ، ئىختىيارىمنى ئۇنىڭغا تولۇق تاپشۇردۇم...

پەرىزات يەنە بىر رەت خۇددى دەمداردەك بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتى .

7

— بىر رومكا ھاراق قۇيىڭە ، ئەخمەتجان ،— دېدى پەرىزات .

— ھەممىز تەڭ ئىچەيلى ،— دېدىم مەن .

بۇ نۆۋەت ھەممىز رومكىلىرىمىزدىكى ھاراقنى بىر كۆتۈرۈپلا ئىچىۋەتتۇق . پەقەت مۇقەددەسلا ئۇنداق قىلمىدى . ئۇ بىر نەرسىدىن خىجىل بولۇۋاتقاندەك ، قورۇنۇۋاتقاندەك ، ئازابلىنىۋاتقاندەك قىلاتتى . ئۇ پەرىزاتقا قاراپ :

— بولدى ، ئاداش ، ئەمدى ئىچمە ، سۆزلىمە ، ۋاقىتنمۇ بىر يەرگە بېرىپ قالدى ، قايتايلى ،— دېدى .

— ھېچ ۋەقەسى يوق ، مەندىن ئەنسىرىمە . سۆزۈمنى باشلىغانىكەنمەن ، ئاخىرىنى تۈگىتەي ، ئىچىمنى بوشىتىۋالاي ،

ئەتە - ئۆگۈن گېپىمنى دەپ بەرگۈدەك مۇنداق ياخشى ئادەملەرنى تاپالامدىمەن - يوق؟ ئۇمىدجان ، ئەخمەتجان ئاكىلار بىلەن يەنە كۆرۈشەلەمدىمەن ، يوق؟ بۇنى بىلمەيمەن ،— دېدى پەرىزات ۋە كەچۈرىمىشىنى سۆزلەشنى داۋام قىلدى ،— سۇ ئامبىرى بويىدىكى سۆگەتلىكتە ھېلىقى ئىش يۈز بېرىپ بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن تەتىل ۋاقتىم توشقاچقا مەكتەپكە قايتىپ كەلدىم . ئەمدى ئوقۇش ماڭا مەززىسىز تۇيۇلۇشقا باشلىدى ، چۈنكى مەن كىشىلىك تۇرمۇشنىڭ ئەڭ ئاخىرقى چېكىنى كۆرگەنىدىم : مەن پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتىنى پۈتتۈرسەم بىر ئۆمۈر ئوقۇتقۇچى بولىمەن ، ھەر ئايدا بىرنەچچە يۈز كويلا — قورساق تويغۇزۇشقا يەتكۈدەكلا مائاش ئالىمەن ، بۇنىڭ نېمە مەززىسى؟ ھازىر ئۇچۇر دەۋرى بولۇپلا قالماي ، يەنە يۇقىرى ئىستېمال دەۋرى . ئاشۇ ئازغىنە پۇل بىلەن زامانغا لايىق ئىستېمال قىلغىلى ، ياسانغىلى ، تۇرمۇشتىكى بېھبساب ئۇششاق - چوڭ ئىشلارنىڭ ھۆددىسىدىن چىققىلى بولامدۇ؟ تارتقان جاپاغا لايىق پاراغەت بولمايدۇ . ھالبۇكى ، ھازىر يانچۇق - ھەميانلىرىنى پۇلغا تولدۇرۇپ ، ھەشەمەتلىك داچىلاردا ، پىكاپلاردا ئولتۇرۇپ ، كاتتا رېستوران ، بەزمەخانىلاردا ئەيش - ئىشرەت قىلىۋاتقانلارنىڭ ئوندىن توققۇزى ئالىي مەكتەپتە ئوقۇغان ئەمەس ، مەدەنىيەت سەۋىيىسى تۆۋەن . ئاشۇلارغا قارىسا ئادەمنىڭ كۆزى قىزىرىدۇ ، ئوقۇيمەن دەپ ئۆتكۈزۈۋەتكەن ئۆمرىگە ئىچ ئاغرىتىدۇ . شۇڭا مەن ئوقۇغانلىرىمنىڭ نېمە پايدىسى؟ پۇرسەت ، شارائىت بولسا ، بىر كۈنلىمۇ خۇشال ئۆتكۈزگەن ئەۋزەل ، دەپ ئويلىدىم . مەن ئىمتىھانىغا كانتىنىڭ تەلىماتىغا چوقۇناتتىم . ئۇ : «ئادەمنىڭ ئۆزى مەقسەت» دېگەندەك . بۇ «ئادەم ئەقىل - ئىدراكقا ئىگە ھايۋانات ، ئەقىل - ئىدراك ئادەمگە مۇكەممەل تەبىئەت ئاتا قىلغان ، ئادەمنىڭ تەبىئىتىگە مۇناسىپ تۇرمۇش ئۆتكۈزۈشىنىڭ ئۆزى ئەخلاق ؛ ئادەم ئۆزىنى پەقەت ۋاستىلا دەپ قارىماي ، مەقسەت دەپ بىلىشى

كېرەك» دېگەنلىك ئىدى. شۇڭا مەن ئۆزۈم ياخشى كۆرگەن يىگىت بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت قىلىشنى نومۇسلۇق ئىش دەپ قارىمىغانىدىم.

بىرەر ئايدىن كېيىن ئۆزۈمدە ئۆزگىچە بىئارامىلىقلارنى ھېس قىلىپ، دوختۇرخانىغا بېرىپ كۆرۈندىم، مەن ھامىلىدار بولۇپ قالغانىدىم. ناۋادا مەكتەپ بۇ ئىشنى بىلىپ قالسا، مېنى مەكتەپتىن ھەيدىۋېتەتتى، خەلقئالەم ئالدىدا رەسۋا بولاتتىم. مەن بۇنىڭدىن كۆرە غىپپىدىلا تىكىۋېتىشنى لايىق كۆردۈم.

مۇشۇ ھالەتتە نەگە باراي؟ ئۆيگە قايتايمۇ؟ ئۆيگە قايتسام ئانامنىڭ، يۇرتداشلىرىمنىڭ يۈزىگە قانداق قارايمەن؟ بېرىپلا قادىر بىلەن توي قىلالىشىم مۇمكىنمۇ؟ ياق! خىزمىتىم، پۇلۇم بولمىسا قانداق كۈن ئۆتكۈزىمەن؟ قېرىپ قالغان ئاشۇ تۇل ئانامغا يەنىلا ئېغىرلىقىمنى سالامدىمەن؟ پۈتۈن يۇرت توي قىلماي تۇرۇپلا ھامىلىدار بولۇپ قالغانلىقىمنى بىلىپ كەتسە، مېنىڭ ئۇ يۇرتتا بىرەر ئەرنىڭ پېشىنى تۇتالىشىم مۇمكىنمۇ؟

مەن دېگىز بويى رايونلىرىدا پۇل تاپماق ئوڭاي دەپ ئاڭلىغانىدىم. شۇڭا ئاشۇ ياقلارغا بېرىپ، بىرەر ئىش تېپىپ ئىككى-ئۈچ يىل ئىشلەپ، بىرئاز دەسمايىگە ئىگە بولغاندىن كېيىن يۇرتۇمغا قايتىپ باراي دەپ ئويلىدىم - دە، دوختۇرخانىغا بېرىپ قورساقتىكى بالىنى ئالدۇرۇۋېتىپ، «ئانام قاتتىق ئاغرىق ئىكەن، مەن ئۆيۈمگە كەتتىم، بەلكىم قايتىپ كېلەلمەسلىكىم مۇمكىن» دېگەن مەزمۇندا بىر پارچە خەت يېزىپ ياتاقتا قالدۇرۇدۇم ۋە دېگىز بويىدىكى شەھەرلەرنىڭ بىرىگە ماڭغان پويىزغا چىقتىم. ئۇ يەرگە بېرىپ زادى نېمە ئىش قىلىمەن؟ بۇنى بىلمەيتتىم. كاللامدا پەقەت پۇل تاپقىلى بولىدىغانلا ئىش بولسا شۇنى قىلارمەن، يا قاينامدىن چىقارمەن، يا سايرامدىن، دېگەن خىياللا بار ئىدى.

پويىزدىن چۈشتۈم، بۇ يەر ماڭا تامامەن ناتونۇش ئىدى.

بۇ يەردە بىرەر تونۇش - بىلىشمىمۇ يوق ئىدى . قورسىقىم ئېچىپ كورۇلداۋاتاتتى . يانچۇقۇمدا ئوتتۇز يۈەنچە پۇل قالغاندى . مەن : «ئاددىيىراق تاماقلانسام ، بۇ پۇلۇم ئۇچ - تۆت كۈنگە يېتەر ، ئاچ‌قورساق ئىشلىدىغانغا بىرەر ئىش تېپىۋالسام پۇلۇممۇ بار بولار» دەپ ئويلىدىم ، شەھەرنى ئىككى - ئۈچ سائەت ئايلاندىم ، قورسىقىم تېخىمۇ ئېچىپ كەتتى . يول بويىدا سۈيۇقئاش سېتىلىۋاتاتتى ، سۈيۇقئاش ئەرزان بولىدىغان دەپ ئويلىدىم - دە ، باھاسىنى سورىمايلا ئىككى قاچا ئالدىم . ئاشنى ئىچىپ بولغاندا خوجايىن : «يېگىرمە يۈەن» دېدى . ئىلاج يوق ، ئىچىپ بولغان ئاشنى قۇسۇپ بەرگىلى بولمايتتى . ئاچچىق يۇتۇۋالغاندەك تولغىنىپ تۇرۇپ پۇلنى تۆلىدىم .

يانچۇقۇمدا بىرنەچچە يۈەنلا قالدى ، ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك ؟ ئاھ ، پۇل ! ئادەمنى زار قىلغانمۇ پۇل ، خار قىلغانمۇ پۇل ! قايسىبىر قولى كەڭ سېخىي ئادەم ماڭا بىرنەچچە يۈەن پۇل بېرەر ؟ مەن ئۆمرۈمدە تۇنجى رەت پۇل دېگەن نەرسىنىڭ نەقەدەر قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى ھەقىقىي ھېس قىلدىم .

قاراڭغۇ چۈشۈۋاتاتتى . قەيەرگە بارىمەن ؟ قەيەردە قونىمەن ؟ مەن مۇشۇ غەم بىلەن تۇرغاندا ، يېنىمغا بىر كىچىك مىنىبۇس كېلىپ توختىدى ۋە ئۇنىڭدىن چىرايى مايمۇنغا ئوخشايدىغان بىر‌ەيلەن چۈشۈپ مەندىن :

— ياتاقتا ياتامسىز ؟— دەپ سورىدى . بۇ مەن سەرسانلىقىمنى باشلىغاندىن بېرى ، تۇنجى بولۇپ ماڭا تەشەببۇسكارلىق بىلەن گەپ قىلغان ئادەم ئىدى . مېنىڭ ئۇن سېلىپ يىغلىغۇم كەلدى .

— مەن بىرەر ئىش تېپىپ ئىشلەي دەپ كەلگەن ، پۇلۇم تۈگەپ كەتتى ، ياتاقتا ياتقۇدەك پۇلۇم يوق ،— دېدىم . مايمۇن بىردىنلا روھلىنىپ ، كۆزلىرى ئويناپ كەتتى .

— پۇلىنىڭ كارى چاغلىق ، ياتاققا ئورۇنلىشىپ ، خىزمەت تېپىپ ئىشلەپ پۇل تاپقاندا بەرسىڭىزمۇ بولىدۇ ،— دېدى ئۇ .

مەن رەھمەت بىلدۇرۇپ مىنىبۇسقا چىقتىم . مىنىبۇستا بىر ئىككىسىزدىن باشقا ئادەم يوق ئىدى . مايمۇن مەندىن :

— نېمە ئىش قىلاي دەيسىز ؟ ئازراق پۇل تاپاي دەمسىز ، جىقراقمۇ ؟— دەپ سورىدى .

— بۇ نېمە دېگىنىڭىز ؟— سورىدىم مەن .

— ئازراق پۇل تېپىش ئوڭايراق . جىق پۇل تېپىش ئۇچۇن جىق دەسمايە بولۇشى كېرەك ،— دېدى مايمۇن ،— دەسمايە جىق بولمىسا ، جىق پۇل تاپمەن دېيىش خام خىيال .

— مەندە دەسمايە يوق ،— دېدىم مەن ،— بىرەر ئاشپۇزۇل ياكى مېھمانسارايدا مۇلازىم بولۇپ قاچا ـ قۇچا ياكى يوتقان ـ كۆرپىلەرنى يۇيسام بولىدۇ .

— قارىسام سەھرالىق ئەمەس ، شەھەرلىكتەك قىلمسىز ،— دېدى مايمۇن ،— ئازراق پۇل تېپىش بىلەن شۇكرى قىلمەن دېسىڭىز كۆپ جاپا تارتمىسىز ، شۇڭا جىق پۇل تېپىشىڭىز كېرەك .

— بايا دېدىمغۇ ، مەندە دەسمايە يوق .

مايمۇن پىخىلداپ كۇلدى ۋە :

— سىزنىڭ مۇشۇ قىران ياشلىقىڭىز ، ھۆسن ـ جامالىڭىز ـ نىڭ ئۆزى چوڭ دەسمايە ، مۇشۇ دەسمايە بىلەن سودا قىلسىڭىز ناھايىتى ئوڭاي ، تېز ، كۆپ پۇل تاپالايسىز !— دېدى .

مەن ئۇنىڭ نېمە دېمەكچىلىكىنى چۈشەندىم ـ دە ، ئۇنى بۇزۇق ، شەرمەندە ، يۇزسىز دەپ تىللىدىم ۋە :

— ماشىنىنى توختات ! مەن چۈشۈپ قالىمەن ،— دېدىم . بىراق مايمۇن سۆزلىرىمگە پىسەنت قىلماي ، ماشىنىنى تېخىمۇ تېز ھەيدەپ قاپقاراڭغۇ بىر جايغا بارغاندا توختاتتى ۋە كۆزىنى يۇمۇۋېلىپ :

— مانا ئەمدى چۈشۈڭ ، بۇ يەر لۇكچەكلەرنىڭ ماكانى ، ئۇلار تۇتۇۋېلىپ ، پۇخادىن چىققۇدەك ئوينىۋېلىپ ، ئاندىن جېنىڭىزنى

ئېلىشى مۇمكىن ،— دېدى .

بۇ سۆزنى ئاڭلاپ قورقۇپ ، يۈرىكىم ئاغزىمغا تىقىلىپ قالـغاندەكلا بولدى ـ دە ، ئورنۇمدىن قىمىرلىيالمىدىم . مايمۇن ماشىنىنى ھەيدەپ كېتىۋېتىپ ماڭا نەسىھەت قىلدى :

— بىزنىڭ بۇ يەردىكىلەر ئېپىپەت ـ نومۇسى بىلەن سودا قىلىپ پۇل تېپىقانلارنى ئەمەس ، نامرات ـ گادايلارنى مەسخىرە ـ زاڭلىق قىلىشىدۇ ، كىمنىڭ پۇلى بولسا ، بەگ غوجام ، خان ئاغىچام شۇ ؛ كىمنىڭ پۇلى بولمىسا ، دىۋانە ، غالچا شۇ . سىزنىڭ پۇلىڭىز بولسا ، ھەممەيلەن سىزگە تەزىم قىلىدۇ ، لالما ئىتتەك ئەتراپىڭىزدا قۇيرۇق شىپاڭلىتىدۇ . سىزنىڭ پۇلىڭىزنىڭ قەيەردىن كەلگەنلىكىنى كىم سوراپ يۈرەتتى ؟ بۇ يەردە تونۇش ـ بىلىشلىرىڭىز ، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىڭىز بولمىغاندىن كېيىن بەش ـ ئالتە تۈمەن تېپىپ ، يۈرتىڭىزغا قايتىپ ، بىرەرى بىلەن توي قىلىۋېلىپ ، بايا‌شات تۇرمۇش كەچۈرسىڭىز نېمىسى يامان ؟

— ئىككى ـ ئۈچ يىلدا بەش ـ ئالتە تۈمەن تاپالامدىمەن ؟

— چاتاق يوق ، ئۇنىڭدىن كۆپرەكمۇ تاپالايسىز .

ھالىم مۇشۇ تۇرسا ، ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلىماي نېمە ئىلاجىم ؟ بەش ـ ئالتە تۈمەن دېگەن ئاز سان ئەمەس . ئۇ ھەرقانداق ئادەمنىڭ كۆزىنى قىزارتىپ ، كۆڭلى تاش بولسىمۇ ئېرىتەلەيدۇ . مەنمۇ بوشىشىپ قالدىم . ھايات شۇنداق ، پۇلى بارنىڭ گېپى ئوڭ ، پۇلى يوقنىڭ گېپى توك . تەۋەككۇل دەرياسىغا كېمەمنى سالغانىكەنمەن ، خاھى ئاقسۇن ، خاھى چۆكسۇن ، ئۇنىڭدىن غەم قىلىپ ئولتۇرۇشۇمنىڭ نېمە ھاجىتى ؟ ئۇرۇق ـ تۇغقان ، تونۇش ـ بىلىشىم ، يانچۇقۇمدا پۇلۇم بولمىغان مۇشۇ ھالىتىمدە ، يەنە ئار ـ نومۇس دېگەنلەرنى ئويلىشىمنىڭ نېمە ھاجىتى ؟ بۇلارنى ئويلاپ ئولتۇرسام ، مەن ئاچ قېلىشىم ، ھەتتا ئۆلۈكۈم قايسىبىر پاسكىنا بۇلۇڭ ـ پۇچقاقتا قېلىشى مۇمكىنغۇ ؟ بوپتۇ .

لا ، «تەۋەككۈلچىنىك بىر ناخشىسى ئارتۇق» دەيدىكەن ، مەنمۇ ئاشۇ «ئارتۇق ناخشا»نى توۋلاپ باقاي ، ئۇ ماڭا يا ئامەت ئەكېلەر ، يا پالاكەت . ئاشۇ مايمۇنمۇ توغرا دەيدۇ ، كۆپرەك پۇل تېپىپ قايتىپ كەتسەم ، ئانام ، ئەلە ـ مەھەللەم ئالدىدا يۈزۈمنى كۆتۈرۈپ يۈرەرمەن ، بەختىمنى تېپىپ ، قالغان ئۆمرۈمنى بايا-شاتلىق ئىچىدە ئۆتكۈزەرمەن .

— بوپتۇ ، سۆزىڭىزنى ئاڭلاي ،— دېدىم ئاخىر مايمۇنغا ،— ئەمما مېنى ئالدىماڭ .

مايمۇن ھىجايدى ۋە :

— مانا بۇ گېپىڭىز جايىدا ،— دېدى لەۋلىرىنى تەمشىتىپ ،— ئايال خەق دېگەننىڭ ئۆزى بىر چوڭ بايلىق ، ئۇنىڭدىن ئۆزى پايدىلىنىپ ، ئۆزىنى شاد قىلماسلىق— چوڭ ئەخمەقلىق .

ماشىنا بىر مېھمانسارايىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى . مايمۇن مېنى خوجايىنىنىڭ ئالدىغا باشلاپ كىردى . خوجايىن قىرىق ياشلاردىكى سېمىز ، ياپما قاپاق ، پاناقراق ئايال ئىدى . ئۇ مېنى كۆرۈپ تولىمۇ خۇش بولدى ، نۇرغۇن نەرسىلەرنى سورىدى .

— مەن بۇياققا خىزمەت ئىزلەپ كېلىۋېدىم ،— دېدىم .

— مېھمانسارايدا مۇلازىم بولۇشنى خالامسىز ؟— دېدى ئۇ .

— خالايمەن ،— دېدىم مەن ،— سىزگە رەھمەت .

مېنى باشلاپ كەلگەن مايمۇن بۇ مېھمانسارايىنىڭ ئېتىۋارلىق خىزمەتكارى ئىكەن . شۇ ئاخشىمى ئۇ ياتقىمغا كىرىپ كەلدى ـ دە ، تۈزۈك گەپ ـ سۆز قىلمايلا مېنى كارىۋاتقا تارتتى . ھەرنېمە دېگەنبىلەنمۇ بەربىر مۇشۇنداق ئىشنى قىلىدىغان بولغاندىكىن ، يەنە كېلىپ ئۇ مېنىڭ شەپقەتچىم بولغاندىكىن ، مەن ئۇنىڭغا ماقۇل بولۇشۇم كېرەك ئىدى ، ئەمما زىيادە چارچاپ كەتكەنلىكىمدىن :

— بىرەر كۈندىن كېيىن بولسا قانداق ؟— دېدىم يېلىنىپ .

— بولمايدۇ ،— دېدى مايمۇن ،— بۇ بىر قائىدە ، بۇ يەرگە

كەلگەن ئاياللار تۇنجى كۇنى سىناقتىن ئۆتكۈزۈلىدۇ ، سىناق ئارقىلىق ئۇنىڭ قىز ياكى چوكانلىقى بەلگىلىنىدۇ .

— قىز بولسا نېمە بولدى ، چوكان بولسا نېمە بولدى ؟ بۇنىڭ نېمە پەرقى بار ؟— سورىدىم مەن .

— ئەلۋەتتە پەرقى بار ،— دېدى مايمۇن ،— قىز بولسا ، ھەقـ قى يۇقىرى بولىدۇ ، يۇز يۈەن كىرىم قىلسا ، ئوتتۇز يۈەن ئۆزگە بېرىلىدۇ ؛ چوكان بولسا ، ھەققى تۆۋەنرەك بولىدۇ ، يۇز يۈەن كىرىم قىلسا ، ئۆزگە يىگىرمە يۈەن بېرىلىدۇ ، بۇ خۇددى كارخا ـ نىلاردا ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرگە دەرىجە بەلگىلەپ ، شۇ دەرىجـ ـىسگە قاراپ ئىش ھەققى بەرگەندەكلا ئىش .

قورسىقىمدا جىن بولغاچقا ، مەن ئەلۋەتتە سىناقتىن قورقاتـ ـتىم ، شۇڭا :

— مەن ئەمدىلا يىگىرمە ئۇچ ياشقا كىردىم ، خۇدا ھەققى قىزمەن ، شۇڭا سىناپ كۆرمىسىڭىزمۇ بولار ،— دېدىم .

— ياق ،— دېدى مايمۇن ،— بۇ مېھمانسارايدا ئىشلىگەن قىز ـ لار ئوتتۇز ـ قىرىقتىن ئاشىدۇ ، بىرەرىمۇ سىناق قىلىنماي قالغان ئەمەس .

نائىلاج ئۇنىڭ رايىغا باردىم . مايمۇن مېنى يالىڭاچلاپ ، ئەتراپىمنى چۆرگىلەپ قاراپ چىقتى ، ئاندىن ئىشنى باشلىدى . يۈرىكىم پوك ـ پوك بولغاچقا ، ئىمكانقەدەر ئۇنىڭغا ئاللىقاچان بىرەر ئەر بىلەن بىللە بولغانلىقىمنى بىلدۈرۈپ قويماسلىق ئۈـ چۈن زور قىزغىنلىق بىلدۈرۈش بىلەن بىللە تولىمۇ ئازابلانغان قىياپەتتە نازۇكەرەشمە قىلدىم . لېكىن بۇ سەت مايمۇن تەجرىبـ ـىلىك ئىكەن ، ئۇ يەنىلا قىز ئەمەسلىكىمنى بىلىۋالدى .

— راست گەپنى دېسەم ، مەن پەقەت ياخشى كۆرگەن يىگىتىم بىلەن ئىككى قېتىملا بىللە بولغان . شۇڭا سىز خوجايىن ئالدىدا ياخشى گەپىمنى قىلىپ قويسىڭىز ، سىزدىن ئۆمۈر بويى خۇش بولاي ،— دېدىم مەن .

— ماقۇل ،— دېدى مايمۇن ئىشنى تۈگىتىپ بولۇپ ، تاماكا چېكىپ ئولتۇرۇپ ،— مەن مۇشۇ مېھمانسارايغا مۇلازىملىققا كەل-گەن قىزلارنى سىناقتىن ئۆتكۈزىدىغان بىردىنبىر ئادەممەن ، خوجايىن مېنىڭ گېپىمگە ئىشىنىدۇ . بەزىلەر ئەسلىدە قىز بول-سىمۇ سىناقنى باشلىغاندا گەپكە كىرمەي ، بويۇنتاۋلىق قىلىپ ئاللا - چۈقان كۆتۈرۈپ يۇرۇپ ، چوكانلار قاتارىغا كىرىپ قالى-دۇ . سىز خېلى غەرەز ئۇقىدىكەنسىز ، مەن خوجايىنغا قىز ئىكەن دەپ قويای .

شۇنداق قىلىپ مەن خوجايىن بىلەن مېھمانسارايدا مۇلازى-مەت قىلىش توغرىسىدا توختام تۈزدۈم ، مۇددىتى ئىككى يىل بولدى .

بۇ مېھمانسارايدا مەندىن باشقا مۇلازىم قىزدىن ئالتىسى ، ئەر مۇلازىملاردىن مايمۇن باشلىق بەشەيلەن بار ئىدى . بىز قىز-لار خېرىدار ئىزلەپ ھەرگىز سىرتقا چىقمايتتۇق ، خېرىدارلارنى ئاشۇ ئەر مۇلازىملار تېپىپ كېلەتتى . بەزى خېرىدار ئىشنى تۈگەتكەندىن كېيىن ھەقنى بەرمىسە ياكى دېگەن نەقتە بەرمەي ئاۋارىچىلىك پەيدا قىلسا ، ئىشنى ئاشۇ ئەر مۇلازىملار توغرىلايت-تى . شۇنداقلا ئۇلار مېھمانسارايىنىڭ ئامانلىقىنى ، تەرتىپىنى قوغدىغۇچىلار بولۇپ ، ئاز - تولا بىر نەرسە ئوندۇرۇۋېلىشقا كۆزى يەتكەنلەرنى بايقاپ قالسا ، ياتاقتا باستۇرۇپ كىرىپ تەك-شۈرگەن بولۇپ ، ئۇلارنى تۈتۈۋالاتتى - دە ، ساقچىخانىغا ئاپىرى-مىز دەپ پوپوزا قىلاتتى . ئاشۇ بىچارە خېرىدارلار يالۋۇرۇپ - يېلىنىپ ، يېنىدا بارىنى ئوتتۇرىغا چىقىراتتى . مۇنداقلارنىڭ كۆپىنچىسى باشقا جايلاردىن كەلگەنلەر بولۇپ يانچۇقى خېلى تۇم بولغاچقا ، يۈز - ئابرۇيىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ئىككى - ئۈچ مىڭ يۈەن بېرەتتى . ئەلۋەتتە ، بۇنىڭمۇ بىزدەكلەرگە پايدىسى تېگەتتى .

بۇ شەھەردە بىزدەك «مۇلازىمەت» بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلار

ئۇچ دەرىجىگە ئايرىلىدىكەن . مەن بۇنى ئاڭلىدىن خېلى ۋاقىتلار ئۆتكەندىن كېيىن بىلدىم . بىرىنچى دەرىجىدىكىلەر چوڭ شەھەر-لەردىن كەلگەن ، ئالىي مەلۇماتقا ئىگە ، ھەتتا بەزىلىرى بىرنەچچە خىل چەت ئەل تىلىنى بىلىدىغان ساھىبجامالىلار ئىدى . مۇنداقلار ئاساسەن چەت ئەللىكلەر ، مۇھاجىرلار بىلەن «بازا ئۇرۇشى» ياكى «پارتىزانلىق ئۇرۇشى» قىلىشاتتى . مۇنداقلارنىڭ كىرىمى ئالاھىدە يۇقىرى ئىدى . ئەسلىدە مېنىڭ شەرتىممۇ مۇشۇ دەرىجە-گە توشاتتى ، ئەمما ئۆزۈم تۇرۇۋاتقان مېھمانسارايىنىڭ خوجايىنى بىلەن توختام تۈزۈشۈپ بولغاچقا ئۇنىڭغا خىلاپلىق قىلسام بول-مايتتى ، سەللا تاپتىن چىقىدىغان بولسام مايمۇن قاتارلىقلار جاز-نى ئېلىپ ئالىقاندا قويايتتى .

مەن ئەمەلىيەتتە ئىككىنچى دەرىجىدىكىلەر قاتارىدا ئىدىم . بۇ دەرىجىدىكىلەر ئۇتتۇرا ـ كىچىكرەك شەھەرلەردىن كەلگەنلەر بولۇپ ، كۆپىنچىسى ئاز ـ تولا پۇل تېپىش ئۈچۈن ئىش ئىزلەپ كەلگەنلەر ، ھەر خىل سەۋەبلەر تۈپەيلى ئۆيىدىن چىقىپ كەتكەنلەر بولۇپ ، بەك چىرايلىق ئەمەس ، ئەمما ياشلار— يىگىرمە بەش ياشتىن تۆۋەنلەر ئىدى . مۇنداقلارنىڭ مۇقىم سورۇنى بولغاچقا ، سىرتلارغا خېرىدار ئىزلەپ چىقمايدىغانلار ئىدى .

ئۇچىنچى خىلدىكىلەر ئاساسەن يېزىلاردىن ، نامرات جايلار-دىن ، خېلى بۇرۇنلا يولدىن چىققانلىقى ئۈچۈن ئەرلىرىدىن ئاج-راشقان ، يۇرتىدىن قېچىپ كەلگەنلەر ئىدى . مۇنداقلار ئاساسەن قاتناش بېكەتلىرى ، پىرىستان ـ پورتلار ، كىنو ـ تىياتىرخانىلار ئەتراپىدا ھەربىر ئىدى . بىرەر خېرىدار تېپىۋالسا يېقىن ئەتراپتىكى خالىيراق جايلاردىلا ئىشنى تاماملايتتى ، ھەققى ناھا-يىتى تۆۋەن ئىدى . مۇنداقلار ئاسان تۈتۈلۈپ قالىدىغانلىقى ، تۈتۈلۈپلا قالسا نەچچە يۈز يۈەنلەپ جەرىمانە تۆلەيدىغانلىقى ئۈچۈن ياز كۈنلىرى ئىشنى تېز تاماملاش ، بىرەر شەپە بولۇپ قالسا تېزلا قېچىش ئۈچۈن كۈسارمۇ كىيىشمەيتتى .

بۇرۇن ئادەم دېگەن تولىمۇ مۇرەككەپ دېسە ، زادى قانداق مۇرەككەپتۇر دەپ ئويلىناتتىم . ئەمدى بىلدىمكى ، ئادەم راستىنلا ھەم ئۇلۇغ ، ئالىيجاناب ، ھەم تولىمۇ پەس ، شەخسىيەتچى ئىكەن . ماڭا ئوخشاش ئىش بىلەن شۇغۇللانغان ئاياللارنىڭ ھەممىسىلا تۇرمۇش كەچۈرۈشنىڭ يولىنى تاپالماي مۇشۇنداق ئىشنى قىلىشقا مەجبۇر بولغان ئەمەس ، بەلكى بىر قىسىملىرى ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن قىلغان . ئۇلار ئەسلىدە ھالال سودا بىلەن شۇغۇللانغان ، ئەمما بەزىلەرنىڭ «مېھمان كۆتۈش» بىلەن شۇغۇللىنىپ ئوڭايلا پۇل تېپىۋاتقانلىقى ، ئېسىل كىيىنىپ ، ئالىي دەرىجىلىك زىبۇ زىننەتلەرنى ئىشلىتىپ يۈرگەنلىكىنى كۆرۈپ شۆلگىيىي ئېقىپ ، كۆزى قىزارغان ـ دە ، ئەسلىدىكى سودىسىنى تاشلىۋېتىپ ، «مېھمان كۆتۈش» كە كىرىشكەن . يەنە بەزىلەرنىڭ ئىدىيىسى زىيادە ئازاد بولۇپ كەتكەن . مەسىلەن ، ئالايلۇق ، مەن بىلەن بىللە ئىشلەيدىغان بىر قىز ئەسلىدە ئېرى بىلەن «شېرىن ئاي» ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن كېلىپ بۇ سارايغا چۈشكەن . ئۇنىڭ ئېرى «مېھمان كۆتۈش» بىلەن كۆپ پۇل تاپقىلى بولىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ ، كۆزى قىزىرىپ : «سەنمۇ بىر يىل مۇشۇ ئىشنى قىلىغىن» دېگەن . ئۇ قىز زادىلا ئۇنىمىغان ، ئەر ـ خوتۇن جېدەلىلەشكەن ۋە ئەر : «ئەگەر ماقۇل بولمىسالىڭ ، سېنى قويۇۋېتىمەن !» دېگەن . ئاخىر قىز : «سەن يۇمشاق باش بولۇشتىن نومۇس قىلمىغان يەردە ، مەن نېمىدىن قورقاتتىم ؟ !» دەپ ، خوجايىن بىلەن بىر يىللىق توختام تۈزگەن . ئۇ قىز «مېھمان كۆتۈش» نى باشلىغان كۈنى ، ئاشۇ ئەر غەرق مەست ھالدا مېنىڭ ياتقىمغا كىردى . مەن ئۇنىڭغا : «خوتۇنۇڭ باشقا ئەر بىلەن ياتسا ئازابلانمىدىڭمۇ ؟» دېسەم ، ئۇ : «نېمىگە ئازابلىناتتىم ؟ ھايۋانلارمۇ ئازابلانمايدىغۇ ؟» دېدى . «ئۇنداقتا سەنمۇ ھايۋانمۇ ؟» دېسەم ، ئۇ : «توغرا ، پۇل ئادەملەرنى ھايۋانغا ئايلاندۇرۇپ قويىدى» دېدى . مانا ، دۇنيادا مۇشۇنداق ئادەملەرمۇ بولىدىكەن .

مەن شۇ مېھمانسارايغا كېلىپ ، ئۇچىنچى كۈنى بۇ يەردە ئىشلەپ كېلىۋاتقىنىغا بىر يىلدىن ئاشقان بىر قىز بىلەن سۆزلىشىپ قالدىم . مەن ئۇنىڭدىن :

— سىز مۇشۇ تۇرمۇشىڭىزدىن رازىمۇ ؟— دەپ سورىدىم .

— دەسلەپتە تولىمۇ نومۇسلۇق ئىش قىلغاندەك تۇيۇلدى ، كۈنلەر ئۆتىۋېدى ، كۆنۈپ قالدىم ، ھازىر رازىمەن ،— دېدى ئۇ .

— قانچە پۇل تاپتىڭىز ؟

— مەن ئىككى يىللىق توختام تۈزگەن ، ھازىر تاپقان پۇلۇم يەتتە تۈمەندىن ئاشىدۇ ، توختام مۇددىتى توشقاندا ، ئون ئىككى - ئون ئۇچ تۈمەنچە بولىدۇ ،— دېدى ئۇ ۋە بىردىنلا قىزىپ سۆزلەپ كەتتى ،— بەلكىم بىرەر زاۋۇتتا ئىشچى بولۇپ ئىشلىگەن بولسام ، ھەر ئايدا ئۇچ - تۆت يۈز يۈەن ھەق ئالغان بولاتتىم . بۇ پۇلنى ھەرقانچە سىقىپ - يالاپ يۇرۇپ خەجلىگەندىمۇ يىلدا پەقەت بىرەر يۈز يۈەن ئىقتىساد قىلالىسام ، قىرىق يىل ئىشلەپ پېنسىيىگە چىققاندا ئاران تۆت - بەش مىڭ يۈەن تېجىيەلىگەن بولاتتىم . مانا مۇشۇنىڭ بىلەن ئون ئىككى - ئون ئۇچ تۈمەننى سېلىشتۇرۇپ كۆرۈڭە ، سېلىشتۇرسىڭىزلا چۈشىنىپ قالىسىز . بەزىلەر بۇ ئىشنى ئەخلاقسىزلىق ، ھەتتا جىنايەت ئۆتكۈزۈش دەپ قارايدۇ . توغرا ، ئەنئەنىۋى ئەخلاق ، قانۇن نۇقتىسىدىن ئالغاندا شۇنداقتەك تۇيۇلىدۇ ، ئەمما ئوبدانراق ئويلانسىڭىز ، زادىلا ئۇنداق ئەمەس . بۇ دېگەن تاۋار ئىگىلىكى دەۋرى ، تاۋار ئىگىلىكى دەۋرىدە ھەممىلا نەرسە تاۋار بولىدۇ ، بۇ ئەلۋەتتە ئادەمنىمۇ ، ئادەمنىڭ ھەربىر ئەزاسىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ . ئوبدانراق ئويلانسىڭىز ھەممىلا ساھە ، ھەممىلا كەسىپتە ئادەملەرنىڭ جىسمىنىڭ بىر قىسمىنى سېتىۋاتقانلىقىنى كۆرىسىز : ئالىملار ، يازغۇچىلار ئەقلىنى ، يەنى كاللىسىنى ساتىدۇ ؛ ناخشىچىلار بولسا ئاۋازىنى ساتىدۇ ؛ پۇتبولچىلار پۇتىنى ساتىدۇ ؛ بوكسچىلار مۇشتىنى ساتىدۇ ھەم خەققە ئۇرالىسا ئۇرۇۋال دەپ بەدىنىنى تۈتۈپ

بىرىدۇ . تېخى قان ساتىدىغانلار ، بۆرىكىنى ساتىدىغانلار ، كۆز قارىچۇقىنى ساتىدىغانلارمۇ بار ، دېمەك ، ھەممىسى ئوخشاش ، ھەممىسى ئاشۇ نەرسىلەرنى— بەدەننىڭ مەلۇم ئەزاسىنى سېتىش ئارقىلىق ھەققە— پۇلغا ئېرىشىدۇ . بۇ تەڭ قىممەتتە ئالماشتۇ- رۇش بولىدۇ . ئېيتىپ بېقىڭە ، بۇ ئوغرىلىق ، يانچۇقچىلىق ، بۇلاڭچىلىق قىلغاندىن ، بېيۇروكراتلارنىڭ ھوقۇقىنى پۇلغا سېتىد- شى ، پاراخورلارنىڭ پارا ئېلىشى ، خىيانەتچىلەرنىڭ خىيانەت قىلىشىدىن ياخشى ئەمەسمۇ ؟ ئۇنىڭ ئۇستىگە بىزنىڭ بۇ كەسىپ- مىزمۇ جەمئىيەتنىڭ ئېھتىياجى ، خۇددى جەمئىيەت ئۇچۇن ئام- مىۋى ھاجەتخانا لازىم بولغاندەكلا . ئەگەر شەھەردە ئاممىۋى ھا- جەتخانا بولمىسا ، ئادەملەر ھەممىلا يەردە چوڭ ـ كىچىك تەرەت قىلسا ، شەھەر ھاجەتخانىغا ئايلىنىپ قالىدۇ . سىز شەھەرگە ئاممىۋى ھاجەتخانا لازىم ئەمەس دېيەلەمسىز ؟

بەزى ئادەملەر مانا شۇنداق شەرمەندە ھالغا چۈشكەن . مەن ئاشۇلارنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ھەيران قالغان ، ئۇلارغا نەپرەتلەن- گەن ھەم ئىچىمنىمۇ ئاغرىتقان . ئەمما بارا ـ بارا ئۆزۈممۇ شۇلاردەك نەپرەتلىك ، بىچارە ھالغا چۈشۈپ قالدىم…

8

پەرىزاتنىڭ كەچۈرمىشىنى ئاڭلاپ كېچىچە ئۇيقۇم كەلمە- دى ، كۈندۈزىمۇ كۆڭلۈمدىكى غەشلىك تۇگىمىدى ، قولۇم ئىشقا بارمىدى . ئىش شەرەيىم ئالدىدا ئولتۇرۇپ ، شەرەدىكى ئەسەر- لەرنى بىرنەچچە رەت قولۇمغا ئالغان بولساممۇ ، زادىلا ئوقۇغۇم كەلمىدى .

ھايات ھەسەلدەك ، ئاشىق ـ مەشۇقلارنىڭ لېۋىدەك تاتلىق ،

شۇنداقلا كەكرىدەك ، تازا ۋايىغا يېتىپ پىشقان ئۇچلۇق كۆك مۇچىتەك ئاچچىق . هايات باهاردىكى رەڭدار ، خۇش پۇراق گۈل-لەرگە تولغان گۈلزار ۋە يازنىڭ خىلمۇخىل مېۋىلىرى پىشقان باغدەك گۈزەل ، شۇنداقلا سۇسىز ، گىياهسىز چۆلدەك سەت . ئۇنىڭ يولى مۇقەددەس ، پەرىزاتتەك ساددا ياشلار ئويلىغاندەك تۇپتۇز ئەمەس . ئادەملەرنىڭ هايات ، بەخت ، پۇل توغرىسىدىكى بىلىشى ، چۈشەنچىسى ، قارىشى چوڭقۇر ۋە ئەتراپلىق بولمىغانلە-قى ئۈچۈن بىلمەيلا خىلمۇخىل سەۋەنلىكلەرگە يول قويىدۇ - دە ، ئاقىۋەتتە ئۆمۈرلۈك دەرد - ئەلەم ، پۇشايمانغا قالىدۇ . هايات ، بەخت دېگەن زادى نېمە ؟ بەزىلەر هايات ، بەخت دېگەن مۇئەييەن ئارزۇ ، غايە يولىدا ئىزدىنىش ، كۈرەش قىلىش دەپ قارايدۇ ؛ بەزىلەر بولسا ياخشى كىيىنىش ، ياخشى يەپ - ئىچىش دەپ قارايدۇ ؛ يەنە بەزىلەر كۆپ پۇل تېپىپ ، ئەيش - ئىشرەتتە ئۆتۈش دەپ قارايدۇ . هاياتلىق يولىدا بەزىلەرگە بەخت خۇددى يولدا كېتىۋېتىپ بىر پارچە ئالتۇن تېپىۋالغاندەك تاسادە-پىي كېلىپ قالىدۇ . بەزىلەر ئۆزىنىڭ ئاللىقاچان قولغا كەلگەن بەختىنى گويا يولدا بىرەر تەڭگىسى چۈشۈپ قالغاندەك يوقتىپمۇ قويىدۇ . بىز بۇلارنى هەقىقىي بەخت دېيەلەمدۇق ؟ بەزىلەر ئۆز-لىرىنىڭ ئارزۇ ، غايىسى يولىدا ئۆمۈر بويى ئىزدىنىدۇ ، كۈرەش قىلىدۇ ، سان - ساناقسىز رىيازەت چېكىدۇ ، بىراق ئارزۇ ، غايىسىگە يېتەلمەي قالىدۇ ، لېكىن بىز ئۇلارنىڭ هاياتىنى بەخت-سىزلىك ئىچىدە ئۆتكەن دېيەلەمدۇق ؟ گېئورگى شۇست : «مەن شۇنداق بىر هېسسىياتقا كەلدىمكى ، كىشى پەقەت ئىشلەۋاتقان ئىشنىڭ هۆددىسىدىن ئوبدان چىققاندىلا ئاندىن هەقىقىي بەختكە ئېرىشەلەيدىكەن ، بولمىسا بەخت دېگەن يىلتىزسىز دەرەخكە ، مەنبەسىز سۇغا ئايلىنىپ قالىدىكەن» دېگەنىكەن . قايسىدۇر بىر شائىرمۇ مۇنداق يازغانىكەن :

بۇرادەر ، زەيكەشىنىڭ ، سۇزۇك كۆلچەكىنىڭ ،
قىلمىغىن ، سەن توختام سۇيىگە ھەۋەس .
ئەۋزەلدۇر مىڭ يىلدىن تاغ سۇيى بولۇپ ،
شاۋقۇنلاپ ، دولقۇنلاپ ئۆتكەن بىر نەپەس .

بۇ يەردىكى «قىلىۋاتقان ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىش» ، «تاغ سۇيىدەك شاۋقۇنلاش ، دولقۇنلاش» ، مېنىڭچە ، «ئەل - ئاۋام ئۈچۈن ئاز - تولا بولسىمۇ پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزىدىغان بىرەر ئىشنى ۋايسىماي - قاقشىماي جان كۆيدۈرۈپ ئىشلىسەك بەخت دېگەن شۇ» دېگەنلىك بولسا كېرەك . چۈنكى ئادەمنىڭ ھەممىسىنىڭلا ئالەمنى زىلزىلگە كەلتۈرەلىگۈدەك بۇيۇك ، كاتتا ئىشلارنى قىلىپ كېتەلىشى ناتايىن . لېكىن ئادەملەر ئۆزلىرىنىڭ ئاددىي ئورۇنلىرىدىكى ھالال تەرى بىلەن قىلغان ئىشلىرى ئارقىلىقمۇ ئۇلۇغ بولالايدۇ . «ئادەم بۇ ئالەمگە نېمە ئۈچۈن كەلگەن ۋە نېمە ئۈچۈن ياشايدۇ ؟» دەپ سوئال سورالسا ، ھەممەيلەننىڭ بىردەك «بەخت ئۈچۈن كەلگەن ۋە بەخت ئۈچۈن ياشايدۇ» دەپ جاۋاب بېرىدىغانلىقى ئېنىق . ئەمما «بەختنى قانداق يارىتىش كېرەك ؟» دەپ سورالسا ، جاۋابىنىڭ بىردەك بولۇشى ناتايىن . ئادەمنمۇ ، ھايۋانمۇ ياشايدۇ ، ئەمما ھايۋاندا ئارزۇ ، غايە ، ۋىجدان ، مۇھەببەت بولمايدۇ ، بۇلار پەقەت ئادەمدىلا بولىدۇ . ناۋادا ئادەملەرمۇ ئارزۇ ، غايە ، ۋىجدان ، مۇھەببەتتىن ئايرىلسا ، ھالال تەر ئەجرى ۋە پاك سۆيگۈ - مۇھەببىتى بىلەن بەخت يارىتىشقا تىرىشمىسا ، ئۇنىڭ ھايۋاندىن پەرقى بولمايدۇ .

خىياللار بىلەن بولۇپ ، كۈننىڭ قانداق كەچ بولغانلىقىنىمۇ بىلمەي قاپتىمەن . كەچتە ئۆيگە قايتىپ ئىشكنى ئاچسام ، ئىشىك ئاستىدىن كىرگۈزۈلگەن بىر پارچە خەت ئۇچرىدى . كونۋېرتقا ئادرېس ياكى خەت ئەۋەتكۈچىنىڭ ئىسمى يېزىلمىغانىدى . مۇنداق خەتلەر پات - پات كېلىپ تۇرىدىغانلىقى ، ئۇنىڭ ئۇستىگە قورسىقىم خېلىلا ئاچقانلىقى ئۈچۈن خەتنى ئوقۇشقا ئالدىرىماي ،

ئاۋۋال چاي دەملەپ ، توڭلاتقۇدىن ئاخشام قېپقالغان قورۇمىلارنى ئېلىپ قورساقنى توقلىدىم . ئاندىن كۈتۈپخانامغا كىرىپ بايقى خەتنى ئاچتىم . بۇ مۇقەددەسنىڭ خېتى ئىكەن :

ھۆرمەتلىك ئۈمىدجان ئاكا !

ئاخشام پەرىزاتنىڭ دېگەنلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن قانداق ئويلىغانلىقلىرىنى بىلمەيمەن . ئەسلى ئۆزۈم ئالدىلىرىغا بېرىپ پاراڭلىشىش ، ئۆزۈمنىڭ كەچۈرمىشلىرىنىمۇ سۆزلەپ بېرىشنى ئويلىغانىدىم . ئەمما ئاخشام پەرىزاتنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى ئاڭلاپ تولىمۇ بىئارامىلىق ، خىجىللىق ئىلكىدە قالدىم . ئۇ بۇرۇن بۇ ئىشلار ھەققىدە بىزگە ئېغىز ئاچمىغانىدى . ئۇ تېخى پات - پاتلا بىزگە : «ئۇچتە— بىللە ئولتۇرۇش ، مەي - شاراب ئىچىشىش ، تانسا ئويناشتا — ھەمراھ بولساڭلارلا بولدى . ئەرلەر ئۇ يەر - بۇ يەرلىرىڭلارنى تۈتۈپ ئەركىلىتىپ قويسىمۇ مەيلى ، خاپا بولۇپ كەتمەڭلار ، لېكىن ھەرگىزمۇ ئىپپەت - نومۇسۇڭلارنى يوقىتىپ قويماڭلار » دەپ ئاگاھلاندۇرۇپ تۇراتتى . بىز ھەمراھ بولغان بەزى ئەرلەر بەتقىلىقلىق قىلسا ياكى بىزنى بوزەك ئەتمەكچى بولسا ، مەردانىلىك بىلەن ئوتتۇرىغا چىقىپ بىزنى قوغدايتتى ؛ بەزى ئەرلەر تاماشىنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن چىدىماسلىق قىلىپ ھەققىمىزنى بەرمەي جېدەل چىقارسا ، ئۇ زاكونلىشىپ يۇرۇپ ياكى ئامانلىقنى قوغداش خادىملىرىنى باشلاپ كېلىپ ، ئاشۇ ئەرلەردىن ھەققىمىزنى ئېلىپ بېرەتتى . شۇڭا بىز بىرنەچە-چىمىز ئۇنى ھەدىمىز ، ھىمايىچىمىز ئورنىدا كۆرۈپ ھۆرمەتلەيتى-تۇق . ئاخشامقى گەپلەرنى ئاڭلاپ بولۇپ كۆڭلۈم چۈشۈن يەۋالغاز-دەك بولۇپ قالدى . بەلكىم سىلەر بىز ئۇچكە ھەمراھ بولغۇچى قىزلارنىڭ ھەممىسىنىڭ كەچۈرمىشى پەرىزاتنىڭكىگە ئوخشاش ، دەپ ئويلاپ قالغانسىلەر . ئاشۇنداق ئويلىغان بولساڭلار ، بۇ بىز ئۇچۇن ئۇۋالچىلىق ، بولۇپمۇ ماڭا ھاقارەت ، ھەقسىزلىق بولـ-

دۇ . شۇڭا مەن مۇشۇ خەت ئارقىلىق ئۆزلىرىگە كەچۈرمىشىمنى سۆزلەپ بېرىشنى لايىق كۆردۈم .

بىز ئاشۇ ئالتە يىلنىڭ ئالدىدا ئانا شەھىرىمىزنىڭ باغچىسىدا كۆرۈشكەندىن كېيىنكى بىر ئايدىن ئارتۇقراق ۋاقىت تولمۇ تەقەززالىق ، تىت - تىتلىق ئىچىدە ئۆتتى . ئاخىر دۇمباقمۇ يېرىلدى : بىز ئۇچ دوست — مەن ، گۈلنار ۋە گۈلناز ئالىي مەكتەپكە قوبۇل قىلىنغانلىق توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇشنى تاپشۇرۇۋالدۇق . ئۇچىلىمىز ئارزۇ جەدۋىلىگە بىرىنچى قىلىپ توشقۇزغان مەكتەپلەرگە قوبۇل قىلىنغانىدۇق . شۇ چاغدىكى خۇشاللىقىمىزنى تىل بىلەن ئىپادىلەپ بېرىشكە ئاجىزمەن ، ھەقىقەتەن خۇشاللىقتىن گۈلقەلبىرىمىز ئېچىلغان ، ئاغزىمىز قۇلىقىمىزغا يەتكەن ، خۇددى توشقاندەك سەكرىشىپ ، ئانىسىنى كۆرگەن ئوغلاقتەك ئۇيناقلاپ كەتكەنىدۇق . بېيجىڭدە — مۇقەددەس پايتەختىمىزدە ئوقۇشتەك ئارزۇيۇمغا يەتكەچكە ، مېنىڭ خۇشلۇقۇم تېخىمۇ چەكسىز ئىدى . مېنىڭ كۆز ئالدىمدا ھادىس گۈزەل بىر مەنزىرە قۇچاق ئاچقانىدى : مانا مەن ئالىي بىلىم يۇرتىدا ئەدەبىيات كەسپى بويىچە مۇكەممەل تەربىيىلىنىپ جەمئىيەتكە قەدەم قويدۇم . ئەمدى ماڭا لى بەي ، دۇ فۇ ، پوشكىن ، لېرمونتوف ، بايرون ، شېكسپىر ، نەۋائىي ، گۈمنام ، تاگور ، يېسىنىن··· دېگەنلەر ناتونۇش ئەمەس ، ژۇرناللارغا داڭلىق ئەدىبلەر قاتارىدا مېنىڭمۇ ئەسەرلىرىم بېسىلىۋاتىدۇ . ئەدىبلەر بىلەن ھەمسۆھبەتتىمۇ بولۇپ تۇرىمەن . شېئىرلىرىمنى كۆتۈرۈپ ژۇرنال تەھرىر بۆلۈملىرىگە بارسام ، مۇھەررىرلەر ھۆرمەتتە كۈتۈۋالىدۇ . شېئىر توپلاملىرىمنى سېتىۋالغۇچىلار قول قويدۇرۇۋېلىش ئۈچۈن ئالاھىدە ئىزدەپ كېلىشىدۇ ، شېئىرلىرىم ھەققىدە ئوبزورچىلار-مۇ ئوبزورلارنى يېزىشىدۇ ، ھەرخىل مۇھاكىمە يىغىنلىرىدا مېنى سۆزگە تەكلىپ قىلىشىدۇ··· ئاھ ، ئۇمىدجان ئاكا ، يۈرەك دېگەن مۇشتۇمچىلىك كىچىككىنە بىر نەرسە بولغان بىلەن شۇنچە چوڭ

خۇشاللىقنى سىغدۇرۇپ كېتەلەيدىكەن ، يېرىلىپ كەتمەيدىكەن . ئاشۇ چاغدا مېنىڭ قانات ياساپ ئۇچقۇم ، پۈتۈن ئالەمنى ئارىلاپ «مەن ئالىي بىلىم يۇرتىغا قوبۇل قىلىندىم» دەپ ۋارقىرىغۇم كەلگەنىدى . ئۆمۈربويى ئېتىز - ئېرىق بىلەن ھەپىلىشىپ ۋىلا-يەتتىڭ مەركىزىي شەھىرىنى كۆرۈشكىمۇ پۇرسەت چىقىرالمىغان ئاتا - ئانامۇ خۇشاللىقتا كۆز يېشى قىلغان ، پېشانەمگە سۆيۈپ : «ئارزۇيۇڭغا يەت ، قىزىم ، ياخشى ئوقۇپ بەختىڭنى تاپ ، يۇزى-مىزنى يورۇق قىل !» دېيىشكەنىدى .

گۈلنار ئوقۇشنى تېز پۈتتۈرۈش ، تېز خىزمەتكە چىقىش ئارزۇسى بويىچە ئاتا شەھىرىمىزدىكى پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىغا — ئالىي كۇرس سىنىپىغا كىردى . بىچارە گۈلنازغا ئۆزىنىڭ پەرزەنتىكىدەكلا ئالىي مەكتەپتە ئوقۇش نې-سىپ بولمىدى ، ئاتا - ئانىسى : «ئوقۇشقا زادىلا ئەۋەتمەيمىز» دەپ چىڭ تۇرۇۋالدى . ئۇ قاقشىدى ، يالۋۇردى ، يىغلىدى ، لې-كىن ئۇنىڭ ئەنئەنىۋى كونا ئادەتنىڭ تەسىرى ۋە مەدەنىيەتنىڭ قەدىرگە يەتمەيدىغان قارا قورساق كىشىلەرنىڭ كوت - كوتلىرى تۈپەيلى جاھىللىقى قالقان ئاتا - ئانىسىنىڭ يۈرىكى ئېرىمىدى .

ھۆرمەتلىك ئۇستاجان ئاكا ، بۇ ئالەم ئاياللار ۋە ئەرلەردىن تەشكىل تاپقانلىقى ئۈچۈن ئىنسان تۇرمۇشىنىڭ ئاجايىپ - غارا-يىپلىقى بەلگىلەنگەن ، شۇڭا بۇ تۇرمۇشتا گۈزەللىكمۇ ، رەزىل-لىكمۇ ، پاكلىقمۇ ، ناپاكلىقمۇ بار . ئادەمنىڭ نەپسى ۋە غە-زەپ - نەپرىتى ئەقىل - ئىدراكتىن ئۈستۈن كېلىپ ، ئەخلاق ۋە ئاقىلانىلىكنىڭ چەك - چېگرىسىنى بۇزۇپ تاشلىغاندا ، رەزىل-لىك ئۆزىنى تولۇق نامايان قىلىدۇ . ئەمەلىيەتتە ، ئادەم ئاتا بىلەن ھاۋا ئانا جەننەتتە شەيتاننىڭ ئازدۇرۇشى بىلەن چەكلەنگەن مېۋىنى يېگەندىن تارتىپ ئىنسانىيەت دۇنياسىدا ئەر - ئايال ئوتتۇرىسىدىكى ئۆزگىچە ئالاقىنىڭ تۇنجى قەدىمىنى باسقان . شۇ-نىڭدىن بۇيان ، بۇ قەدەمنى بىز ئىنسانلار داۋام قىلىپ كېلىۋاتى-

مىز . ئەپسۇسلىنارلىقى شۇكى ، بۇ ئۇزۇلمەس سەپەر يولىدىكى قىلتاق ـ تۇزاقلارغا بىرەدەملىك ھاياجان ياكى ئازدۇرۇش تۇيغۇلىرى ئويغىلىدۇ . بولۇپمۇ ھازىرقىدەك تاۋار ئىگىلىكى دولقۇنىدا زىيادە مادىدىي تەلەپ پۈتكۈل جەمئىيەتنى غاجىلاۋاتقانلىقى ئۈچۈن ، غەربلىكلەرنىڭ «ئەركىن جىنسىي تۇرمۇش» قارىشىنىڭ تەسىرى تۇيغۇلىرىدىن بەزى تېخى كۆزى ئېچىلمىغان ، ئالەمنى توغرا تونۇپ يەتمىگەن ناتىۋان قىزلار مادىدىي تەلەپنى قاندۇرۇش ۋە مۇستەقىل ياشاپ كۆرۈش ئۈچۈن ئۇنداق تۇزاقلارغا ئوڭايلا چۈشۈپ قالىدۇ . قەپەس — ئەركىنلىكنى بوغىدىغان نەرسە . لېكىن ئۇ بەزىدە ئالتۇن ـ كۈمۈشتىن ياسالغان ، ئۇنچە ـ مەرۋايىت ، رەڭدار گۈل ـ چېچەكلەر بىلەن بېزەلگەن ، ئىچىگە ئالتۇن قوندۇق ، ئالتۇن دانچۇق قويۇلغان بولىدۇ . ئۇ ئادەمنىڭ زوقىنى قوزغايدۇ ، كۆزنىڭ يېغىنى يەيدۇ ، ئۇنى كۆرگەن بۇلبۇل ، كاككۇك ، تۇمۇچۇقلارنىڭ قەپەسنىڭ نېمىلىكىنى تولۇق چۈشەنمىگەنلىرى ، ئۇنىڭغا كىرىپلا قالسا چىقماقنىڭ قىيىن ياكى مۇمكىن ئەمەسلىكىنى بىلمىگەنلىرىنىڭ ئۇنىڭغا كىرىپ كۆرۈپ باققۇسى كېلىدۇ . كىرگەندىن كېيىن ، ئاز ساندىكىلىرى ئۇنىڭغا كۆنۈپ قالىدۇ ، ئەمما مۇتلەق كۆپ سانداكىلىرى پۇشايمان قىلىدۇ ، قايتىپ چىقماقچى بولىدۇ ، بىراق قايتىپ چىقىش ئاسانغا چۈشمەيدۇ ، بۇ يولدا ئۇلارنىڭ بەزىلىرى قۇربان بولىدۇ ، بەزىلىرى غايەت زور بەدەل تۆلەيدۇ . مانا مەن ئاشۇنداق قەپەسكە ئالدىنىپ ، ئېزىپ كىرىپ قېلىشقا تاسلا قالغان تۇمۇچۇقلارنىڭ بىرىمەن .

مەندىكى سەۋەنلىك ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ ئۇچىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان باھار كۈنلىرىدە كۆرۈلدى . بۇ سەۋەنلىك پەرىزات ئۆتكۈزگەن تۇنجى سەۋەنلىككە ئوخشاپ كېتىدۇ .

تۆتىنچى ماي كۈنى چۈشتىن كېيىن مەكتەپ بىزنى بايرام مۇناسىۋىتى بىلەن دەم ئېلىشقا قويۇۋەتتى . مەن بىر ئوغۇل

ساۋاقدىشىم بىلەن تۆت يىلدىن بۇيان (ئەلۋەتتە ، بۇ ئىككى يىل تەييارلىقتا خەنزۇچە ئۆگىنىش بىلەن ئۆتكەن كۈنلەرنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ) ياخشى ئۆتۈپ كەلگەن . مۇنداق ياخشى ئۆتۈشۈش ساۋاقداشلىق مېھرى بىلەن باشلىنىپ ، بارا ـ بارا دوستلۇققا ، مۇھەببەتكە ئايلانغانىدى . ئۇ كېلىشكەن ، سەمىمىي ، تىرىشچان يىگىت ئىدى . مەن ئۇنى ھەقىقەتەن ياخشى كۆرەتتىم ، ئۆمۈرلۈك ۋاپادارىم بولىدۇ ، دەپ ئويلايتتىم . شۇ كۈنى ئىككىمىز تاماشا قىلغىلى يېخىيۇەن باغچىسىغا باردۇق . گەرچە بىز بېيجىڭدا بولساقمۇ ، بۇ باغچىغا پات ـ پات كېلىپ ئويناش پۇرسىتى بولمايتتى . شۇڭا كۆپرەك كۆرۈۋېلىشنى ، باغچىدىكى تەبىئىي گۈزەللىكتىن كۆپرەك ھۆزۈرلىنىۋېلىشنى ئويلىغان بولساق كېرەك ، بىز قايتايلى دېگەندە ، ۋاقىت خېلىلا كەچ بولۇپ قالغانىدى ، شۇنداقلا قورساقمۇ ئوبدانلا ئاچقانىدى . بىز يېمەك ـ ئىچمەكلەر دۇكىنىدىن بولكا ، چاي سۇيىدە پىشۇرۇلغان تۇخۇم ، سوغۇق ئىچىملىكلەرنى ئېلىپ يېشىل چىمەنلىكتىكى مەجنۇنتال ئاستىغا كېلىپ قورساق توقلىدۇق . بىز شۇ چاغدىلا دىققەت قىلدۇقكى ، بىزنىڭ ئەتراپىمىز ئاشىق ـ مەشۇقلار بىلەن تولغانىدى ، ئۇلار دەرەخ ئاستى ، گۈل تۈۋى ، تاش ئورۇندىقلاردا ئولتۇرۇشقان بولۇپ بىر ـ بىرىنى قۇچاقلىشىپ ، سۆيۈشەتتى ، ئادەمنىڭ نازۇك نېرۋىلىرىنى قوزغايدىغان سۆزلەرنى قىلىشاتتى ، بەزىلىرى يېشىل چىمەن ئۈستىدە— ھەممىگە كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان ئوچۇق-چىلىقتىلا ئىرماش ـ چىرماش يېتىشاتتى . بەزىلىرى بېشىغا چاپىنىنى ياكى ئۈستىگە نېپىز ئەدىيال يېپىۋالغان بولسىمۇ ، ئەمما نېمە ئىش قىلىۋاتقانلىقى مانا مەن دەپلا بىلىنىپ تۇراتتى .

— ۋاي خۇدايىمەي ، نېمىدېگەن سەتچىلىك بۇ ،— دېدىم مەن گەرچە بىز مەجنۇنتال ئاستىدا بولغاچقا ھېچكىم كۆرمەيدىغان بولسىمۇ يۈزۈمنى تۆتۈۋېلىپ .

— ئۇلارغىمۇ نېمە ئىلاج ؟— دېدى سۆيگەن يىگىتىم مېنى

ئۆزىگە يېقىن تارتىپ ،— بەزىلىرىنىڭ يۇرۇۋاتقىنىغا نەچچە يىل بولغان ، بەزىلىرى توي خېتىمۇ ئېلىشقان ، لېكىن ئۆي قىسلىقى تۈپەيلىدىن توي قىلىپ بىر ئۆيدە بولالمىغان . بەزىلەر نەچچە ئەۋلاد كىچىككىنە بىر ئېغىز ئۆيدە ياشايدىغان بولغاچقا ، ئەر ـ ئاياللىق ئوتتۇرىسىدىكى نازۇك مۇناسىۋەتنى قىلىش ئۈچۈن بۇ يەرگە كەلگەن...

سۆيگەن يىگىتنىم يۇزۇمنى تۆتۈۋالغان قولۇمنى چۈشۈردى ، مېنى بېلىمدىن تۇتۇپ چىڭ قۇچاقلىدى ، پىشانەمگە ، كۆزۈمگە ، مەڭزىمگە ، ئاندىن لېۋىمگە سۆيدى . ۋۇجۇدۇم توك تەپكەندەك لەرزىگە كەلدى ، ئاجايىپ بىر سېزىم پۈتلىرىمنىڭ بارماقلىرىنىڭ ئۈچىدىن باشلاپ چۈمۈلە ماڭغاندەك قىمىرلاپ كېلىپ لېۋىمگە يىغىلدى . مەنمۇ سۆيگەن يىگىتىمگە گىرە سالدىم ، ئۇ تېخىمۇ ئەسەبىيلەرچە سۆيدى ، ۋۇجۇدۇم قىزىدى ، يىگىتىمنىڭ بىر قولى كۆكسۈم ئۈستىدە مىدىرلىدى . ئەس ـ ھوشۇمنى يوقاتقاندەك ئىدىم ، پۈتۈن كاللامدا بىر خىل ئىنتىلىشتىن باشقا ھېچ نەرسە يوق ئىدى . بىز ئاستا ـ ئاستا چىمەنلىككە قۇچاقلاشقان ھالدا قىيسايدۇق...

ئۇمىدجان ئاكا ، ئادەم دېگەن جاسارەتلىك ، قەيسەر ، قەتئىي تەۋرەنمەيدىغان ، شۇنداقلا بەزىدە تولىمۇ ئاجىز ، بوشاڭ ، بۇرنىنىڭ ئۇچىنى كۆرۈپلا باشقا ھەرقانداق نەرسىنى كۆرەلمەيدىغان مەخلۇق ئىكەن . بەزىدە ئادەمنىڭ ھاياتىدا شۇنداق جىددىي ، خىيالىغىمۇ كەلمىگەن ، چۈشىگىمۇ كىرمىگەن ئۆزگىرىش بولىدىكەنكى ، ئادەم خۇددىنى ، ھوشىنى ، نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي قىسقا ۋاقىتلىق ھاياجانىنىڭ ، تەنتەك ھەۋەسنىڭ بىھۇدە قۇربانى بولۇپ كېتىدىكەن . ئەنە شۇ قىسقىغىنا مۇددەتتە ، مەن سۆيگۈگە تەشنا بىر قىز ئۆزى سۆيگەن يىگىتنىڭ سۆيۈشى ، بىللە بولۇشىدىن قانچىلىك ھۇزۇر ئالغان ۋە ئۆزىنى قانچىلىك بەختىيار ھېس قىلغان بولسا ، ئۆزۈمنى ئۇلاردىن تۆمەن مىڭ ھەسسە بەختىيار

هېس قىلغانىدىم ، جاھاندا ئۇنىڭدىن ئارتۇق ھۇزۇر ـ لەززەتنىڭ بولۇشىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرمىگەن ، ئەمەلىيەتتە ئاشۇ قىسقا مۇددەتلىك ھۇزۇر ـ ھالاۋەتنىڭ پارلاق ئىستىقبالىمنى خاراب قىلىش ئۈچۈن پۈت ـ قولۇمغا سېلىنغان كويزا ـ كىشەن ئىكەنلىكىنى ئويلاپ باقمىغانىدىم . بىز قىزلار شۇنداق ئىرادىسىزمۇ ؟ شۇنداق بوشاڭ ـ ئاجىزمۇ ؟ مەن ياق دېيەلمەيمەن . ئاجىز بولمىسام ئاشۇ دەقىقە ئىچىدە كەلگەن لەززەتلىك تۇيغۇنىڭ ھۇجۇمىغا بەرداشلىق بېرىپ پاكلىقىمنى ساقلاپ قالمامتىم ؟ !

ئارىدىن ئىككى ئايچە ۋاقىت ئۆتمەيلا ھامىلدار بولۇپ قالغانلىقىم ئاشكارىلاندى . نادانلىقىمدىن بولسا كېرەك ، ھەيران قالدىم : ئەجەب ـ ھە ، بەزىلەر توي قىلىشىپ ، بىر ياستۇقتا باش قويۇپ نەچچە يىللار ئۆتسىمۇ ، پەرزەنت كۆرۈشكە تەشنا بولۇپ ، ھەرخىل ئاماللارنى قىلىپ باقسىمۇ پەرزەنت يۈزى كۆرەلمەيدۇ ، ئەمما مەن نېمە ئۈچۈن ئاشۇ بىر قېتىم ، پەقەت بىر قېتىمدىلا ھامىلدار بولۇپ قالىمەن ؟

مەكتەپ مەندىن بالىنىڭ ئاتىسىنى جىق سۈرۈشتە قىلدى ، مېنىڭ سۆيگەن يىگىتىمنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئالغۇم ، ئۇنىڭ ئىستىقبالىنىمۇ خاراب قىلغۇم كەلمىدى . ئۇ ماڭا : «جېنىم مۇقەددەس ، بىرەر يىلدىن سەللا ئارتۇق ۋاقىت قالدى ، چىدىغىن ، ئوقۇش پۈتتۈرۈپلا ، مەن سەن بىلەن توي قىلىمەن ، زادىلا ۋاپاسىزلىق قىلمايمەن» دەپ يالۋۇرغانىدى . شۇڭا مەكتەپتىكىلەرگە «بىر ئولتۇرۇشقا بارغان ، شۇ يەردە ئازراق قىزىل ئۈزۈم ھارىقى ئىچكەنلىكىمنى بىلمەمەن ، شۇنىڭدىن كېيىن نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلمەيمەن» دەپ يالغان ئېيتتىم . ئۇلار مېنى مەكتەپتىن ھەيدىۋەتتى .

مەن ئۇرۇمچىگە قايتىپ كېلىپ بىر ئاددىي مېھمانسارايغا چۈشتۈم . مەن ئاشۇ ھالىتىمدە ئۆز يۇرتۇمغا— ئاتا ـ ئانامنىڭ ئالدىغا كېتەلمەيتتىم .ئاشۇ بىچارە ئاتا ـ ئانام مەندىن نەقەدەر

چوڭ ئۇمىدلەرنى كۆتكەن - ھە؟ ئۇلار مەن ئوقۇشقا قوبۇل قىلىنغاندا خۇشاللىقىدا يىغلاپ ، مېنى باغرىغا بېسىپ ، پېشانەمگە سۆيۈپ تۇرۇپ : «ئارزۇيۇڭغا يەت ، قىزىم ، ياخشى ئوقۇپ بەختىكىنى تاپ ، يۇزىمىزنى يورۇق قىل ! » دېمىگەنمىدى ؟ ئۇلار يېمەي - ئىچمەي دېگۈدەك پۇل جەملەپ ، ھەر يىللىق ئوقۇش پۇلى ، تاماق پۇلى ، ياتاق پۇلى ۋە پارچە - پۇرات خىراجەتلەر ئۈچۈن يەتتە - سەككىز مىڭ يۈەندەك پۇل ئەۋەتىپ مېنى ئوقۇتقان ئەمەسمىدى ؟ ئاشۇ پۇللار ئۇلارنىڭ قان - تەرى بەدىلىگە كەلگەن ئەمەسمۇ ؟ دېھقانچىلىق بىلەنلا شۇغۇللىنىدىغان ، قوشۇمچە ھۈنىرى بولمىغان دېھقانلىنىڭ بىر يىلدا يەتتە - سەككىز مىڭ يۈەن پۇل تاپمىقى ئاسان گەپمۇ ؟ مەن ئاشۇ قان - تەر بەدىلىگە كەلگەن پۇللارنى دەپسەندە قىلغان ، ئۇلارنىڭ ئارزۇ - ئۇمىدلىرىنى يەرگە ئۇرغانلىنىڭ ئۈستىگە قورسىقىمنى تومپايتىپ ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا قانداق بارالايمەن ؟ ئۇلار ئەل - يۇرت ئالدىدا نومۇسىتىن ئۆلۈپ قالمامدۇ ؟ مەنمۇ يۈزۈمنى قانداق كۆتۈرۈپ يۈرەلەيمەن ؟

شۇڭا ، سۆيگەن يىگىتىمنىڭ ئوقۇشى پۈتكەنگە قەدەر ئۇرۇمچىدە ئۆزۈمگە لايىق بىرەر ئىش تېپىپ كۈن ئۆتكۈزۈپ تۇرۇش نىيىتىگە كەلدىم . لېكىن بۇ يەردە بىرەر ئۇرۇق - تۇغقان ياكى تونۇش - بىلىشىم يوق ئىدى .

مانا شۇنداق «چىقىپ كېتەي دېسەم ئاسمان يىراق ، كىرىپ كېتەي دېسەم يەر قاتتىق» دېگەندەك موھتاجلىقتا قالغان كۈنلىرىمنىڭ بىرىدە پەرىزات بىلەن تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالدىم . بۇ ئۇنىڭ دېگىز بويلىرىدىكى شەھەر تۇرمۇشىدىن بىزار بولۇپ ئۇرۇمچىگە قايتىپ كېلىپ ، كېچىلىك بەزمىلەندا خانىم بولۇپ ئىشلەپ يۈرگەن چاغلىرى ئىكەن .

مەن كەچقۇرۇن تاماق يېيىش ئۈچۈن مېھمانساراي يېنىدىكى ئاشخانىغا كىرگىنىمدە ، پەرىزات يەنە بىرقانچە قىز - ئوغۇل

بىلەن بىللە تاماق يەۋاتقانىكەن . مەن يېرىم لەڭمەن بۇيرۇتقاندىم ، خېلى ۋاقىتقىچە تاماق چىقمىدى . شۇ ئارىلىقتا پەرىزات ماڭا بىرنەچچە رەت قارىدى .

— تاڭچاڭ ، مېنىڭ تاماقبىم قاچان چىقىدۇ ؟— دېدىم مەن سەل چېچىلىپ .

— خاپا بولماڭ ، خانقىز ،— دېدى تاڭچاڭ ،— باشقا مېھمانلار بۇيرۇتقان قورۇمىلار كۆپرەك بولغاچقا ، ئاشپەز ئۇستام ئۇلگۈرەلمەيۋاتىدۇ .

— بەزىدە خېرىدار چاقىرىپ كارنىيى يىرتىلغۇدەك بولۇپ كېتىدىغان ، بەزىدە چۈش قورۇپ ئولتۇرۇپ ئۇخلاپ قالىدىغان ئاشپەزلەرنىڭ ھازىرقىدەك چاغلاردا ھالى ئۇستۇن بولۇپ قالىدۇ ، بىرەر قاچا لەڭمەن ، پولۇ ، بەش ـ ئالتە مانتا يەيدىغانلارغا قاراشقا چولىسى تەگمەيدۇ ،— دېدى پەرىزات يېنىمغا كېلىپ ،— يۇرۇڭ ، سىڭلىم ، بىز تاماقنى ئاۋۇ شىرەدە بىللە يەيلى .

ئۇ مېنى ئۇنىمىغىنىمغا قارىماي ، ئۆز يېنىغا ئاپىرىپ ئولتۇرغۇزدى . تاماقتىن كېيىن باشقىلاردىن ئايرىلىپ قېلىپ مەن بىلەن بىللە مېنىڭ ياتقىمغا كىردى . ئۇ سوراپ تۇرۇۋالغاچقا ، نائىلاج كەچۈرمىشلىرىمنى سۆزلەپ بەردىم ۋە ئاخىرىدا ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالماي يىغلىۋەتتىم . بۇ ھەم پۇشايمان ، خورلۇق يېشى ، ھەم مىننەتدارلىق يېشى ئىدى .

— يىغلىماڭ ، سىڭلىم ،— دېدى پەرىزات ئېغىر خۇرسىنىپ ،— بۇ دۇنيادا كىمنىڭ دەردى يوق ؟ ھەتتا پۇچۇق كېسەك ، مايماق ئېشەكنىڭمۇ دەردى بار . سىزنىڭ دەردىڭىز مېنىڭ دەردىمگە ياماقمۇ بولالمايدىكەن . «غېرىبنىڭ دەردىگە غېرىب يېتەر» دېگەن گەپ بار . مەنمۇ غېرىب ، يۇرۇڭ مەن بىلەن .

مەن بار ـ يوق مۇلكۇمنى— كىيىم ـ كېچەك ۋە كۇندىلىك لازىمەتلىكلىرىم قاچىلانغان سومكامنى ئالدىم ـ دە ، پەرىزاتقا

ئەگىشىپ ، ئۇ ئىجارە ئېلىپ ئولتۇرۇۋاتقان ئۆيگە كەلدىم . بۇ بىر خۇيزۇ دېھقان سالغان ئۈچ قەۋەتلىك بىنانىڭ ئىككىنچى قەۋىتىدىكى ئاشخانا ، تازىلىق ئۆيىدىن باشقا بىر كىچىك ، بىر چوڭ ئىككى ئېغىزلىق ئۆي ئىدى . ئۆي خوددى يېڭى توي قىلغان ياشلارنىڭ ئۆيىدەك جابدۇلغانىدى ، تېلېۋىزور ، لازېر ئۇرۇلۇق پلاستىنكا قويغۇچى ئاپپاراتمۇ بار ئىدى . پەرىزات ماڭا بىر ئاچ-قۇچنى تۇتقۇزۇپ :

— مانا بۇ ئۆي تاكى ھەر ئىككىمىز ياتلىق بولۇپ ئايرىم - ئايرىم ئۆي تۇتقانغا قەدەر ئىككىمىزگە تەئەللۇق . بۇنىڭدىن كېيىن ئىككىمىز ئاچا - سىڭىل ، ئۆتكەن ئىشلارنى تىلغا ئالمايمىز ، راھەت - پاراغەتتىمۇ ، جاپا - مۇشەققەتتىمۇ بىرگە بولىمىز ،— دېدى .

— مېنىڭ يا پۇلۇم ، يا خىزمىتىم بولمىسا ،— دېدىم مەن خىجىللىق بىلەن ،— سىزگە ئېغىرىمنى سېلىۋەرسەم قانداق بولىدۇ ؟

— نادان قىز ، سىزدە ھازىرچە پۇل بولمىسا مەندە بار ، خىزمەتتىن غەم قىلماڭ ، جان بولسا جاھان ، ئاش بولسا قازان ، دېگەننى ئاڭلىمىغانمىدىڭىز ؟— دېدى پەرىزات قاقاقلاپ كۈلۈپ .

ئۇمىدجان ئاكا ، مانا شۇنىڭدىن بۇيان مەن پەرىزات بىلەن بىللە ياشاپ كېلىۋاتىمەن . بەلكىم سىلى «ئاشۇ پەرىزات سۆزلەپ بەرگەندەك ياشاۋاتامسىلەر ؟ » دەپ سورارلا . ياق ، ئاكا ، ئۇنداق ئەمەس ، ئەزىزىرايى خۇدا ئۇنداق ئەمەس . پەرىزاتمۇ ئۇنداق ئىشلاردىن قول ئۈزگەن . بارا - بارا چۈشەندىمكى ، بىز ئولتۇرۇۋاتقان بىنادا ماڭا ئوخشايدىغان قىزلاردىن يەنە بىرنەچچىسى بار ئىكەن ، بۇلار ئارىسىدا خەنزۇ ، خۇيزۇ قىزلىرىمۇ ، ئۇيغۇر ، قازاق قىزلىرىمۇ بار . مۇنداق قىزلار بۇ شەھەرنىڭ باشقا جايلىرىدىمۇ بار ئىكەن . بۇلارنىڭ ئەھۋالى بىر - بىرىگە ئوخشاشمايدىكەن . بەزىلىرىنىڭ ئەھۋالى مېنىڭكىگە ئوخشايدىكەن . ئىسمىنى

مالى دەپ ئاتىۋالغان سەھرالىق خەنزۇ قىزى توي قىلىشقا پۇل جۇغلاش ئۈچۈن ؛ شياۋخۇك دېگەن خۇيزۇ قىز كۆڭلىنى خۇش قىلىش ، ئوبدان يەپ ، ياخشى كىيىنىش ئۈچۈن ؛ مەكەن دېگەن قازاق قىز ئاتا ـ ئانىسى ئالەمدىن ئۆتكەچكە ، سىڭلىسى ۋە ئىنىسىنى داۋاملىق ئوقۇتۇش ئۈچۈن ؛ ئالىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان ئايپاشا دېگەن ئۇيغۇر قىزنىڭ ئائىلىسىنىڭ ئىقتىسادي ئەھۋالى ناچار بولغاچقا ، ئوقۇش پۇلى ۋە باشقا خىراجەتكە كېتىدىغان پۇللارنى غەملەش ئۈچۈن خانىقز بولۇپ ئىشلەيدىكەن . سىز «بۇ ئىش بىلەن قانچىلىك پۇل تاپقىلى بولار» دەپ ئويلاۋاتقانسىز . بۇ دەسمايە كەتمەيدىغان ئەپلىك كەسىپ . ئادەتتە بىر ئاخشام بىرەرىگە ھەمراھ بولغاندا يۈز يۈەن چاي پۇلى بېرىدۇ . سېخىيراق خېرىدار بولۇپ قالسا ، ئىككى ـ ئۈچ يۈز يۈەنمۇ بېرىۋېتىدۇ . كۆڭلۈمدىكى گەپنى دېسەم ، ئەرلەرنىڭ بەزىلىرىمۇ ئەخمەق . ئۇلار ئاشۇ خانىقزلارنىڭ بىرەرى بىلەن ياخشىراق تونۇشۇپ قالسا ، پات ـ پات چاقىرىپ مېھمان قىلىدۇ ، ھېيت ـ بايراملاردا تېخى كىيىم ـ كېچەك ئېلىپ بېرىدۇ ياكى بەش ـ ئالتە يۈز يۈەن بېرىۋېتىدۇ . مۇشۇنداق ھېسابلىغاندا ، بىرەر يىلدا يەتتە ـ سەككىز مىڭ يۈەننى ئويناپ ـ كۈلۈپ يۈرۈپ تاپقىلى بولىدۇ .

ئۈمىدجان ئاكا ، مېنىڭ قىلىۋاتقان ئىشىم مانا شۇ . ئىمانىم بىلەن قەسەم قىلىمەنكى ، مەن پەقەت «ئۇچكە ھەمراھ» لا بولىمەن ، باشقا ئىشنى قىلمايمەن . ئاشۇ ئۆزۈم سۆيگەن يىگىت بىلەن يېخىيۇەن باغچىسىدا نادانلارچە بىللە بولۇپ سالغاندىن باشقا ، غەيرىي يىگىتلەر بىلەن زادىلا بىللە بولغىنىم يوق . بىراق ، ئۆزۈمنىڭ خانىقز بولغانلىقىمدىن تولىمۇ ئەپسۇسلىنىمەن . مۇشۇ ئىش تۈپەيلى ، مەن ئۆزۈمنى قۇربان قىلىش بەدىلىگە ئىستىقبالىنى ساقلاپ قالغان يىگىتنىمۇ مېنى تاشلىۋەتتى . بىزنى پەقەت بىرەر ئاخشام كۆڭلىنى ئېچىۋېلىش ئۈچۈنلا بەزى ئەركەكلەرنىڭ ئىزدەشلىرىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، پۈتكۈل جەمئىيەت پەس كۆرىدۇ

دۇ . ئاشۇنداق «ئۇچكە ھەمراھ» بولغۇچى خېلى كۆپ خانقىز تۇرمۇش قۇرۇش يولىدا ئوڭۇشسىزلىقلارغا ئۇچرىغان . راست گەپنى دېسەم ، مۇنداق خانقىزلار چىرايلىق ، يېگىتلەرنىڭ ئوڭايلا كۆزى چۈشىدۇ ، ئۇلار بىلەن تونۇشقۇسى ، مۇھەببەتلەشكۈسى كېلىدۇ . ئەمما ئۇلارنىڭ خانقىز بولغانلىقىنى بىلگەن ھامان خۇددى ئىبلىسقا يولۇققۇپ قالغاندەكلا قاچىدۇ ، ھەتتا مۇھەببەتلەشكەن ، ئۆمۈرلۈك بىللە بولىمىز دېيىشكەنلىرىمۇ تاشلىۋېتىدۇ .

ئۇمىدجان ئاكا ، بۇگۈن مەن خۇددى پەرىزاتقا ئوخشاشلا ئۆزلىرىنى يازغۇچى ، ئاق كۆڭۈل ، ئالىيجاناب ، پەرىشتىلەر قوۋۇمىگە مەنسۇپ كىشى ، بىزنى توغرا چۈشىنەر دەپ قارىغاچقا ، ئەھۋالىمنى دەپ بەردىم . مەندىن نەپرەتلەنسىلىمۇ ئىختىيارلىرى ، مەن بۇنىڭدىن ھەرگىز خاپا بولمايمەن ، بۇ ئۆزۈمنىڭ شورى ، ئۆزۈم تاپقان بالا . ناۋادا توغرا چۈشىنىپ ، بۇنىڭدىن كېيىن كۆرۈشۈپ تۇرۇشنى خالىسىلا ، چاقىرغۇغا تېلېفون قىلارلا . سىلىنىڭ بىر ھېكايىدە مۇنداق يازغانلىقلىرى يادىمدا : «كىشىلەر ئۆزلىرىگە خاس ھايات يولىنى تاللىۋالىدۇ . ئۇلار تاللىغان قايسى خىل ھايات يولىغا نەپرەتلىنىش كېرەك ؟ بەزىلەر ياغاچچى ، بەزىلەر تامچى ، ساتىراش ، بەزىلەر خۇشامەتچى ، تەخسىكەش ، بەزىلەر دىۋانە ـ تىلەمچى . ئۇلار ئۆزى ئۈچۈن شۇ يولنى تاللىغان ۋە شۇ يولغا مۇھەببەت باغلاپ ، چىن دىل بىلەن بېرىلگەن . بۇلارنىڭ قايسىبىرىدىن نەپرەتلىنىش كېرەك ؟ ئۇلار شۇ يولنى— ئاشۇ كەسىپنى تاللىغانكەن ، ئۇلار ئۇنىڭدىن ۋاز كەچمەيدۇ ، شۇ كەسىپ ئۇلارغا قەدىرلىك . سەن نەپرەتلىنەمسەن ياكى ھېسداشلىق قىلامسەن ، بۇ ئۇلارغا بەرىبىر .» ئەلۋەتتە ، سىلى بۇلارنى بىر ۋاپاسىز— «شاختىن ـ شاختا قونۇپ يۈرۈش» ، مۇھەببەتتە «ھەممىنى كۆرۈش» يولىنى تاللىغان شالاق قىز ھەققىدە سۆزلىگەندە دېگەن ۋە ئاخىرىدا : «سىزنىڭ ۋاپاسىزلىقىڭىز تاسادىپىي ئەمەس ، بەلكى مۇقەررەر ، تەبىئىي خا-

راكتېرىكىزده بار بولغان نەرسە ، شۇڭا رېئال ۋە تەبىئي نەرسە-
لەرنى نەپرەتلىنىش ھاجەتسىز » دەپ خۇلاسە قىلغان . مېنىڭ خاتا-
لقىز بولۇشۇم موھتاجلىق تۇپەيلىدىن بولغان . شۇڭا «ماڭا نەپ-
رەتلەنمەيدۇ » دەپ ئىشىنىمەن .

ھۆرمەت بىلەن : مۇقەددەس

خەتنى ئوقۇپ بولۇپ مۇقەددەسكە ئىچىم ئاغرىدى ، ئۇنىڭ
ئاشۇ ۋاپاسىز يىگىتىگە ئاچچىقىم كەلدى . ئوغۇل بالا - ئەركەك
دېگەنمۇ ئاشۇنداق نامەرد بولامدۇ ؟ بىر قىز ئۆزىنى ساڭا ئاتىغان ،
بارلىق ئار - نومۇسقا چىداپ سېنى قوغدىسۇنۇ ، سەن ئۇنى
ئەرزىمەس سەۋەنلىكى ئۈچۈن تاشلىۋېتەمسەن ؟ ئۇنداقتا سېنىڭ
ئېشەكتىن نېمە پەرقىڭ ؟

ئىنسان تۇرمۇشى مۇھەببەتتىن ئايرىلمايدۇ ، مۇھەببەت ئىن-
سانلا مەۋجۇت ھەرقانداق جايدا بار . ئەمما مۇھەببەت دېگەن زادى
نېمە ؟ بۇنى ئەستايىدىل ئويلانغانلار كۆپ بولمىسا كېرەك . شۇڭ-
لاشقىمۇ ، ئەسلىدە تولىمۇ شېرىن ، لەززەتلىك بولغان مۇھەببەت
بەزىلەرنى بىر ئۆمۈرلۈك قايغۇ - ھەسرەت ، دەرد - ئەلەمگە
قالدۇرۇۋاتىدۇ ، ۋەيران قىلىۋاتىدۇ . بىز مۇھەببەت ، ئەخلاق
مەسىلىلىرىدە ھەدىسلا قىزلار ، ئاياللارنى ئەيىبلەپ ، ئەركەك-
لەرگە چاپان يېپىشقا ئادەتلىنىپ قالغان . قىز - چوكانلار-
نىڭ ئېيىپىت - نومۇسىنىڭ بۇلغىنىشىدا ئەركەكلەرنىڭ مەسئۇلى-
يىتى بارمۇ ، يوق دېگەن مەسىلىنى زادى - زادىلا تىلغا ئالماي-
مىز . ئەڭ ئەقەللىيسى ، ئاياللىمىز قىز تۇغسا ، گۈناھىنى ئۇنىڭغا
ئارتىپ قويىمىز . مانا مۇشۇنىڭ ئۆزىمۇ ئەر جىنس بىلەن ئايال
جىنس ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەتنى چۈشەنمىگەنلىكىنىڭ ئىپادە-
سى . ئەگەر بىز مۇھەببەتنى پىسخىكىدىكى بىر خىل رېئاللىق ،
ھادىسە دەپ قارىساق ، ئۇ ھالدا ئادەمدە يات جىنس بىلەن بىر
گەۋدە بولۇش ئىستىكى پەيدا بولۇپ ، شۇ ئىستەك بىلەن تەڭ
شەكىللەنگەن ھېسسىيات مۇھەببەت بولىدۇ . ئەگەر ئۇ ۋاقىتلىق

جىنسىي تەلەپ بىلەنلا چەكلەنسە ، ھايۋانىي مۇھەببەت بولىدۇ . ئەگەر ھەر ئىككى تەرەپتە تەڭ شەكسىلەنسە ، بىر - بىرىنى ھۆرمەتلەش ، بىر - بىرىگە بەخت تىلەش ، ئۆمۈرلۈك بىللە ئۆتۈش ئارزۇسى بىلەن يۇغۇرۇلغان بولسا ، ۋاپا - ساداقەتنى دائىمىي ھەمراھ قىلسا ، چىن ئىنسانىي مۇھەببەت بولىدۇ . مۇ-ھەببەتنىڭ ئەڭ يۇكسەك پەللىسى «بىر گەۋدە بولۇش» تۇيغۇسى-دۇر . خۇددى ئامېرىكىلىق پسىخولوگ ۋېلىيام جېمىس ئېيتقان-دەك : «ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدا مۇھەببەت شەكسىلەنسە ، ئۇلار بىر جان - بىر تەن بولىدۇ . ناۋادا قارشى تەرەپ قازا قىلسا ، يەنە بىرى ئۆزىنىمۇ ئۆلگەندەك ھېس قىلىدۇ . بىرى سەۋەنلىك ئۆتكۈزسە ، يەنە بىرى ئوخشاشلا نومۇس قىلىدۇ .بىرى ھاقارەت-لەنسە ، يەنە بىرىمۇ ئۆزىنى ھاقارەتلەنگەن ھېسابلايدۇ . » مۇقەدد-دەسنىڭ سۆيگەن يىگىتىدە مانا شۇنداق ھېسسىيات بولغانمۇ ؟ ياق دېسەم توغرا بولماس . مۇنداق ھېسسىيات ئۇنىڭدا مۇقەددەسنىڭ تېنىگە ئېرىشىشتىن بۇرۇن بولغان بولۇشى مۇمكىن . ئەمما ئۇن-داق ھېسسىيات ئاشۇ باغ سەيلىسىدىن كېيىن بارا - بارا يوقال-غان ، مۇقەددەسنىڭ كېچىلىك بەزمىخانىدا خانىمز بولغانلىقىنى ئۇققاندىن كېيىن بولسا ، ئابرۇيىپەرەسلىكىنىڭ ئۆتكۈر قىلىچى ئۇنداق ھېسسىياتنى تەلتۆكۈس ۋەيران قىلغان .

ھەي ئادەملەر ، ئادەملەر ، مەن سىلەرنى سۆيىمەن ، شۇنىڭ بىلەن بىرگە سىلەردىكى ھايۋانىيلىقنىڭ ئىمكانقەدەر تېزرەك يو-قىلىپ ، ئادەمىيلىكنىڭ نۇرلىنىشى ، جۇلالىشىنى تىلەيمەن .

9

كېچە خېلى ئوبدانلا ياغقان يامغۇر تەبىئەت دۇنياسىنى چاڭ - توزانلاردىن تازىلاپ ، ھاۋاغىمۇ پاكلىق ئاتا قىلغانىدى .

ئاسماندا بىرەر پارچىمۇ بۇلۇت كۆرۈنمەيتتى ، ماي قۇياشىنىڭ ئىللىق نۇرى ئەتىگەندىلا ئەتراپنى قىزدۇرغاندى . قورۇ ئىچىدىكى گۈل ـ گىياھلار بۆلەكچىلا جانلىنىپ كەتكەندى . يامغۇر سۈيىدە يۇيۇلغان يېشىل يوپۇرماقلار گويا يېشىل ياقۇتتەك يالتىرايتتى ، گۈل بەرگىلىرىدە توختاپ قالغان يامغۇر تامچىلىرى نىڭ تېخى پارلىنىشقا ئۇلگۈرەلمىگەنلىرى جۇلالىق سەدەپتەك جىلۋىلىنەتتى . كاككۇك زوق بىلەن سايرايتتى .

مەن دېرىزە تۈۋىدە مۇشۇ شەھەرنىڭ باھارىنى ئەڭ ياخشى ناماياں قىلىپ بېرەلەيدىغان بۇ مەنزىرىگە ھېرىسمەنلىك بىلەن قاراپ تۇراتتىم . بىرنەچچەيلەن ناشتا ئۈچۈن ئۆيلىرىگە نان ، سۈت ئەكىرىپ كېتىۋاتاتتى . بىرنەچچەيلەن گۈللۈك ئوتتۇرىسىدىكى يولدا ئاستا قەدەم بىلەن ئۇياق ـ بۇياققا مېڭىپ يۈرەتتى . ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان پېشقەدەم قازاق يازغۇچى كۆڭلىگە يېڭى پىكىرلەر كەلدىمىكىن ، يانچۇقىدىن ئەپچىل خاتىرىسىنى چىقىرىپ بىرنېمىلەرنى يازدى . ئەللىك ياشىنىڭ قارىسىنى ئالغان ئۇيغۇر شائىر ئايال غۇچچىدە ئېچىلغان سېرىنگۈلنى قايرىپ پۇراپ خادىن چىقىۋالماقچىدەك قايتا ـ قايتا پۇرىدى . ھۆرمەتكە سازاۋەر شائىرلىرىمىزنىڭ بىرى ئاستا ـ ئاستا ئايلىنىپ مەن تۇرغان دېرىزىگە يېقىنلاشقاندا مۇنۇ مىسرالارنى ئوقۇدى :

باھار كەلدى ، چىمەن كۈلدى ، چىمەندە گۈل تۇمەن كۈلدى ،
نە گۈلكى ، ھەممە جان كۈلدى ، كۈلەر جانانە ـ جانانە .
باھار كەلدى ، قۇياش كۈلدى ، قۇياشلىق ئەلمۇ خۇش كۈلدى ،
رەقىبلەر قان يۇتار ئەمدى ، كۈنى ۋەيرانە ـ ۋەيرانە...

ئەنە ئاۋۇ ئاتمىش ياشلاردىن ھالقىغان ، ئېگىز بوي ، ئورۇق ، قارا قاش ، قاڭشارلىق ، كۆزلىرى سەل ئولتۇرۇشقان شائىر پۈتۈن دىققىتى بىلەن كاككۇك ئاۋازىغا قۇلاق سېلىۋاتىدۇ .

بەلكىم ئۇ ياشلىقىنى ، ھازىرقىدەك باغلار قاراڭغۇلاشقان ، كاك-كۇك زوق بىلەن سايرىغان مەۋسۇمدە ئۆزىنى ياخشى كۆرۈپ قالغان ، ئەمما باي ئاتا - ئانىسى بېرىشنى خالىمىغان قىزنى ئېلىپ قېچىپ ، دەريا بويى— يارداڭلىقتا ئۆتكۈزگەن كۈنلىرىنى ئەسلەۋاتامدىكىن...

ئاشۇلاردەك مۇشۇ قورۇدا ئولتۇرىدىغان ئەدىپلەر بىر ئۆمۈر گۈزەللىك ، ياخشىلىق ، چىنلىقنى كۈيلەپ ئۆتكەن . ئۇلارنىڭ ھاياتقا بولغان چوڭقۇر مۇھەببەتكە تولغان ئەسەرلىرى خەلق قەلبىگە ئورناشقان ، ئۇلارنىڭ كۈلكىسىگە كۈلكە قوشقان ، دەردىگە دەرمان بولغان . ئۇلار ھاياتقا چىن مۇھەببەت باغلىغاچقىلا ، خەلق ، تارىخ ئالدىدا ۋىجدان ئازابىغا قالمايدىغان ئەسەرلەرنى يازالىغان . ھېلىھەم ئۇلارنىڭ ھەربىر تىنىقىدا گۈزەل ھاياتقا ، ھاياتنى ئەقىل - ئىدراكى ۋە قاداق باسقان قوللىرى بىلەن گۈللەندۇرۇۋاتقانلارغا بولغان سۆيگۈ - مۇھەببەت ؛ ھاياتنى ، باشقىلارنىڭ سائادىتىنى خاراب قىلىش كويىدىلا بولۇۋاتقانلارغا بولسا غەزەپ - نەپرەتنىڭ يالقۇنى لاۋۇلداپ تۇرىدۇ . ئۇلارنى ھەر قېتىم ئۇچرىتىپ ، ئۇلۇغ قولۇمنى كۆكسۈمگە قويۇپ سالام بەرگىنىمدە ، يۈرىكىمنىڭ ئۇلارغا بولغان ھۆرمەتتە تەپچەكلەۋاتقانلىقىنى سېزىمەن ، ئۇلار بىلەن زامانداش ، قورۇداش بولۇپ ياشاۋاتقانلىقىمدىن پەخىرلىنىمەن ، شۇنداقلا ھاياتنى ئاشۇلاردەك سۆيەلمىگەنلىكىمدىن خىجىل بولىمەن . كىشىلىك ھايات خۇددى بىر كىتاب ، دۆت - كالۋالار ئۇ كىتابنى شۇنداقلا ۋاراقلاپ ئۆتكۈزۈۋېتىدۇ ، ئەقىللىقلەر بولسا كۆڭۈل قويۇپ تەپسىلىي ئوقۇيدۇ . ئۇ بىر دانە كىچىكلا شام ئەمەس ، بەلكى بىز قولىمىزدا ۋاقىتلىق كۆتۈرۈپ تۇرۇۋاتقان مەشئەل ، بىز ئۇنى تازا نۇرلاندۇرۇشىمىز ، تولۇق يانداۇرۇشىمىز ، ئاندىن كېيىنكى ئەۋلادقا تاپشۇرۇشىمىز كېرەك . بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا مۇھەببەت باغلاش ، ئۇنى چىن دىلدىن سۆيۈش كېرەك . بىزنىڭ سۆيگۈ - مۇھەببىتىمىزلا ھاياتـ

لىق ئۇچۇن كۆيسە - كۆيسە تۇگىمەيدىغان ماي بولالايدۇ . كۆپىنچە ، بىز «هاياتتىن كۆپ نەرسىگە ئېرىشەلمىدۇق ، ئۇنىڭ جاپاسىنى كۆپ تارتتۇق» دەپ ئاغرىنمىز ، ئەمما ئۆزىمىزنىڭ هاياتىنى گۈزەللەشتۈرۈشكە زادى قانچىلىك بەدەل تۆلىگەنلىكىمىزنى هېسابلاپ كۆرمەيمىز ، هاياتتىن ئېرىشكەنلىرىمىز ئاز بولغاچقىلا ئۇنىڭ گۈزەل بولىدىغانلىقىنى خىيالغا كەلتۈرمەيمىز . ئەمەلىيەتتە ، خۇددى رومىن روللان ئېيتقاندەك ، هايات زادىلا توختاپ قالمايدىغان رەهىمسىز جەڭ . هەقىقىي ئادەم بولاي دېگەن كىشى هەر دائىم كۆرۈنمەس دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلىشى كېرەك . ئۆزىمىزنىڭ تەبىئىتىدىكى جان ئالالايدىغان كۈچ ، دۈشمەننىڭ كۆڭلىگە ياقىدىغان ئىستەك ، نادانلىق ، قاششاقلىق قاتارلىقلار ئۆزىمىزنى نابۇت قىلىدۇ . بىز شۇلارغا قارشى كۈرەش قىلىمىساق ، هاياتلىق بىزگە ئاتا قىلغان گۈزەللىك ، لەززەتتىن بەھرىمەن بولالماي قالىمىز . مۇشۇنداق ئويلىغاندىلا ، مەن پات - پاتلا «هاياتنى قانچىلىك سۆيەلىدىم ؟ مەجەزىمدىكى ناچارلىقلارغا قارشى قانداق كۈرەش قىلالىدىم ؟ هاياتنى گۈزەللەشتۈرۈشكە قانچىلىك ئەجىر سىڭدۈرەلىدىم ؟» دەپ ئۆزۈمدىن سورايمەن ۋە خىجىللىق ئىلكىدە يەرگە قارايمەن . راست ئەمەسمۇ ؟ مۇقەددەسىتەكلەرنىڭ چىرايلىق ئالتۇن قەپەسكە ئادىشىپ كىرىپ قېلىشىدا مېنىڭ ۋە مەندەكلەرنىڭ مەسئۇلىيىتى يوقمۇ ؟ قانۇن ۋە ئەخلاق ئارقىلىق ئۇلگە كۆرسەتكۈچىلەرنىڭ مەسئۇلىيىتى يوقمۇ ؟ ئاشۇ كېچىلىك بەزمىخانىلارغا بېرىپ ، مۇقەددەستەك قىزلارنى قونچاق قىلىپ كۆڭۈل ئاچقۇچىلار ئۆزلىرىنىڭ ئايالىلىرى ، قىز بالىلىرى بارلىقىنى ئويلىمامدىغاندۇر ؟ ئۇلارنىڭ نەزىرىدىكى هايات پەقەت ئاشۇنداق ئويناش - كۈلۈش ، يەپ - ئىچىشلامىدۇر ؟...

هاياتنىڭ مەنىسى باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىشتا . سەن پەقەت مەۋجۇتلۇقۇڭنىڭ باشقىلارغا ئاز - تولا پايدىسى بارلىقىنى هېس قىلىپ يەتكەندىلا ، ئاندىن هاياتىڭنىڭ ئەهمىيىتىنى ۋە بۇرچۇڭنى

بىلەلەيسەن . ھاياتلىقنى بىر ئويۇن دەپ بىلگەنلەر ھېچقانداق ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرالمايدۇ ، ئۆزىگە ئۆزى خوجا بولالمىغانلار ئەبەدىي قۇل بولىدۇ . چۈنكى ، ھاياتنا ئۆتۈپ كەتكىنى پەقەت بىر چۈش ، كەلگۈسىدىكىسى ئۈمىدتۇر .

ناشتىدىن كېيىن ئاپتوبۇسقا ئولتۇرۇپ ئىدارىگە ماڭدىم . بۇگۈن كوچىلار ، كوچىلاردىكى ئادەملەر ئۆزگىچە تۇيۇلۇۋاتاتتى . ئادەملەرنىڭ بەزىلىرى ھەيۋەتلىك بىنالار ، سودا سارايلىرىغا ئالدىراش كىرىپ - چىقىۋاتاتتى . ئۇ يەر - بۇ يەردە غالتەكلىك ھارۋىلاردا قۇرۇق ، ھۆل مېۋە - چېۋە سېتىۋاتقانلار بويۇن توۇرلىرىنى كۆپتۈرۈپ خېرىدار چاقىراتتى . ئەپچىلگىنە سومكا كۆتۈرۈۋالغان بالىلار «بەش كويغا ئۈچ جۈپ» دەپ ، قولىدىكى پايپاقنى پۇلاڭلىتاتتى . يوپكا ، كۆڭلەك ، باشياغلىق كۆتۈرۈۋالغان ئاياللارمۇ يولدىن ئۆتۈۋاتقانلارنى توسۇۋېلىپ : «قارىڭە ، ئېلىپ قويۇڭ ، بالىلىرىڭىز خۇش بولۇپ قالىدۇ» دېيىشەتتى . ھەممە - ھەممە تىرىكچىلىك ھەلەكچىلىكىدە ئىدى . ئۇلار ئارىسىدىكى بەزى ئالدامچىلارنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، كۆپىنچىسى ھالال ئەمگەك ئارقىلىق ئۆزىگە ۋە باشقىلارغا پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزۈۋاتاتتى . ئەلۋەتتە ، شۇ تاپىنىڭ ئۆزىدە پاسكىنا بۇلۇڭ - پۇچقاقلاردا پۇلنى دەپ رەزىللىك بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقانلار — زەھەر سودىسى قىلىۋاتقانلار ، قايسىدۇر بىر قىز - چوكانىنى ئىپپەت - نومۇسىنى سېتىشقا دالالەت قىلىۋاتقانلار ، بىرەرىنىڭ يانچۇقىغا كونۇبرتقا قاچىلانغان پۇلنى تېقىۋاتقانلارمۇ يوق ئەمەس ئىدى . ئەمما بۇلار بەربىر ئاز ساندا ئىدى . ئاشۇ ئاددىي - ساددا كىيىنگەنلەرنىڭ مۇتلەق كۆپچىلىكى گەرچە ئاپتاپ ، بوران - چاپقۇندا يۈز - كۆزى قارايغان ، كىيىملىرى مەينەتلەشكەن بولسىمۇ ، پاك كۆڭۈل ، سەمىمىي يۈرەككە ئىگە ئىدى ، ھېچبولمىغاندا ، ئۇلار كۆپرەك پۇل تاپالمايۋاتقان ، كۈنلىرىنى سەرىقتالچىلىق ئىچىدە ئۆتكۈزۈۋاتقان بولسىمۇ ، ھېچ كىشىگە يامانلىق تىلى-

مەي ، ئورا كولىماي ، ھالال تەر ـ ئەجرىگە تاپىنىپ ياشاۋاتقانلار ئىدى . چۈنكى مۇشۇ ئاددىي ئىنسانلار خارەزىملىك بۇيۇك ئالىم زەمەھشەرى ئېيتقاندەك ، مۇنداق ئەقىدىگە ئىشىنەتتى : «پېشانەڭنىڭ ھالال ئەمگەك بىلەن تەرلىشى قۇرۇق كىبىر ۋە مەغرۇرلۇقتىن چىرايلىق . سېنىڭ بىر يۈتۇم سۇغا ئىگە بولماي تۇرۇپمۇ ئىپپەت ۋە نومۇسۇڭنى ساقلىشىڭ ، دەريالارغا ئىگە بولۇپ تۇرۇقلۇق ، يۇزۇڭدە بىر تامچە سۇ كۆرۈنمەسلىكتىن ياخشىراق . »

ئەمما بىز ئەنە شۇ ئاددىي ئادەملەردىن يىرگىنىمىز . يېنىدىن ئۆتكەندە سۇركىلىپ كەتسەك ، بۇنى ئۆزىمىزدىن كۆرمەي ، ئۇلارغا غادىيىپ ـ ئالىيىپ قارايمىز ياكى چىرايىمىزنى پۈرۈشتۇرۇپ ، ئۆزىمىزنىڭ ئالىيجانابلىقى ، ئادەم كۆپ يەردە تۆكۈرۈشنىڭ ئەدەپسىزلىك ، مەدەنىيەتسىزلىك ئىكەنلىكىنىمۇ ئۇنتۇپ شالاقلىقىدە تۆكۈرىمىز . ئاشۇلارنىڭ كۆكسىدە قىزىل يۈرەك ، تومۇرىدا قىزىل قان بارلىقىنى ئەسكە ئالمايمىز .

كۆڭلۈم بىر قىسما بولۇپ قالدى . ئەجەب ـ ھە ، نېمە ئۈچۈن مەن بۇلارنى بۇرۇن ئويلاپ باقمىدىم ؟ ئۇلارنى بۇرۇن كۆرمىگەنمىدىم ؟ ياق ، كۆرگەن . ھەر كۈنى كۆرگەن . ئەمما بىر ئىنسانغا ، ئەدىبكە خاس كۆزدە قارىمىغان . «پەقەت ھايات شۇنداق ، بۇ ئالەمدە ئادەملەر بىر خىللا ياشىمايدۇ» دەپلا قارىغان . بۈگۈن نېمىشقا باشقىچە قارىدىم ؟ روشەنكى ، بۇ — پەرىزات ، مۇقەددەسلەرنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ھايات ، جەمئىيەت توغرىسىدا شەكىللىنىۋاتقان يېڭى چۈشەنچىلەرنىڭ تەسىرى ئىدى . «كۆرگىنىڭدىن كۆپتۇر كۆرمىگىنىڭ ، كۆرمىگەنى كۆرىسەن ئۆلمىگىنىڭ» دېگەنلەر نەقەدەر ئەقىللىق ، دانا ـ ھە ! ئېلىكترون ، ئۇچۇر دەۋرىگە قەدەم قويغان XX ئەسىرنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا كۆرۈلۈۋاتقان بەزى ئىشلار ھەقىقەتەن غەلىتە . ئاخشاملىرى رېستورانلاردا ، شىرە ـ شىرەلەرگە ئۇستى ـ ئۈستىلەپ تىزىلىپ كەتكەن تاماق ـ قورۇمىلار تۈزۈكرەك چوكا

تەگمەيلا چوشقىلارنىڭ يالاقلىرىغا قاراپ ماڭىدۇ . بىرەر تەخسە-سى ، بىرەر بوتۇلكىسى نەچچە يۈز يۆەنگە كەلگەن قورۇما ، ھاراق-لارنى يەپ - ئىچكەنلەر يوغان قورساقلىرىنى تومپايتىۋېلىپ تانسا ، بەللىرىنى تولغاپ دىسكو ئويناشقا ياكى كېچىلىك بەزمىخا-نىلارنىڭ ئايرىم خانىلىرىغا كىرىۋېلىپ «توقلۇققا شوخلۇق» قە-لىشقا چۈشىدۇ . بۇ يەردە خەجلەنگەن پۇللار ئاشۇلارنىڭ ھالال تەر ئەجرىدىن كەلگەنمۇ ؟ ياق ، بۇ پۇللارنىڭ كۆپىنچىسى خەلق-نىڭ ، دۆلەتنىڭ پۇلى ، ھارامدىن كەلگەن پۇل . ئاشۇ بىر قېپى ئوتتۇز - قىرىق يۆەنلىك ئالىي تاماكا ، بىر بوتۇلكىسى بىرەر مىڭ يۆەندىن ئاشىدىغان ھاراقلارنى ئىچكەنلەر ئۇلارنى ئۆز پۇلىغا ئالغان ئەمەس . ئۇلارنى ئۆز پۇلىغا ئالغانلار ئۆزلىرى چېكەلمەي-دۇ ، ئىچەلمەيدۇ . ھالبۇكى ، بەزىلەر بولسا بىر بۇردا نان ئۈچۈن كوچىلاردا «ھەق دوست» دەپ قول كۆتۈرۈپ يۈرۈشىدۇ . بۇلار-نىڭ قايسىبىرىگە نەپرەتلىنىش كېرەك؟ ئاشۇ خەلقنىڭ قان - تەرى بەدىلىگە كەلگەن نازۇنېمەتلەرنى بۇزۇپ چېچىۋاتقانلارغا ، ھوقۇق ، پۇل سودىسى قىلىپ ، ھاجەتمەنلەرنى قاقتى - سوقتى قىلىۋاتقانلارغا نەپرەتلىنىش كېرەكمۇ ياكى جان بېقىش كويىدا قول سوزۇۋاتقان ئاجىز ، مېيىپ - مەجرۇھلارغا نەپرەتلىنىش كېرەكمۇ ؟ ھاياتنىڭ بوران - چاپقۇنلىرىدا نىشاندىن ئادىشىپ ، ھايات قاينىمىدا چۆرگىلەپ يۈرگەن مۇقەددەستەكلەرگە نەپرەتلە-نىش كېرەكمۇ ياكى ئۇلارنى قونچاق ئورنىدا كۆرۈپ ، سەممىي ياردەم قولىنى سۇنۇشنىڭ ئورنىغا ئۇلارنىڭ ئىپپەت - نومۇسىنى دەپسەندە قىلىش بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقانلارغا نەپرەتلىنىش كې-رەكمۇ ؟...

ئاپتوبۇس ئالغا كېتىۋاتىدۇ ، مېنىڭ ئوي - خىياللىرىمۇ سوزۇلۇۋاتىدۇ .

10

ئىشخانامدا ئولتۇرۇپ ژۇرنالنىڭ يېڭى سانلىرى ئۈچۈن ئەسەر تاللاۋاتاتتىم ، كۆزۈم تەرجىمە قىلىپ ئەۋەتىلگەن بىرنەچچە يۇمۇر ، لەتىپىگە چۈشۈپ قالدى . ئۇلارنىڭ بىرىدە مۇنداق دېيىلگەنىدى :

«— سىز شېئىرنى ياقتۇرامسىز ؟— دەپ سوراپتۇ يىگىت .

— ياقتۇرىمەن ،— دەپتۇ قىز .

— سىزنىڭچە ، ژېنگرىيە شائىرى فىدوپېنىڭ : ‹ھايات مەن ئۈچۈن ھەممىدىن قىممەت ، ھاياتتىنمۇ قىممەت مۇھەببەت ، لېكىن كېچىمەن ھەر ئىككىسىدىن ، ھۆرلۈك ـ ئەركىنلىك ئۈچۈن› لا پەقەت ، دېگەن شېئىرى قانداقراق ؟

— ياخشى ئىكەن ، ئەمما بىر مىسرانى ئۆزگەرتسە بولغۇدەك .

— قايسى مىسرانى ؟

— ئۈچىنچى مىسرانى .

— قانداق ئۆزگەرتسە بولار ؟

— ‹لېكىن كېچىمەن ئىككى قېرىندىن› دەپ ئۆزگەرتىش كېرەك .»

يەنە بىرىدە مۇنداق دېيىلگەنىدى :

«كىنودىكى قىز قاچىدىغان ، يىگىت قوغلايدىغان كۆرۈنۈش- لەرنى كۆرۈۋېرىپ زېرىككەن يىگىت يېنىدىكى قىز دوستىدىن سوراپتۇ :

— ناۋادا مەن قاچسام سىز قوغلارسىزمۇ ؟

— ئائىلىڭىز تەرەپكە قاچسىڭىز قوغلايمەن ، ئۆيدىن تالاغا قاچسىڭىز قوغلىمايمەن ،— دەپتۇ قىز .

— نېمىشقا ؟

— سىز ئاشۇ پۇلدار ئائىلىڭىزدىن قاچسىڭىز ، مەن يەنە نېمىدەپ سىزنى قوغلايتتىم ؟ »

ئۇچىنچى بىرىدە بولسا مۇنداق دېيىلگەنىدى :

«توماس مەلۇم مالىيە گۇرۇھىنىڭ باش لېدىرى ئىدى . بىر كۈنى ئۇ كاتىپى ئەيلىسكە :

— ئەيلىس ، سىز ماڭا كاتىپ بولۇپ كۆپ جاپا تارتتىڭىز . ئەمدى سىزنى راھەتكە چىقىراي دەيمەن ، ماڭا ياتلىق بولۇشنى خالامسىز ؟— دېدى .

— جان ـ دىل بىلەن خالايمەن ،— دېدى ئەيلىس .

— بىراق سىز ئەمدىلا ئون سەككىز ياش ھەم بەك چىرايلىق ، مەن بولسام سەكسەنگە كىرىپ قالدىم ، مېنى قېرى دېمەمسىز ؟

— ھەرگىز ئۇنداق دېمەيمەن ، توقسان ياشقا كىرگەن بولسىڭىز تېخىمۇ ياخشى بولاتتى ،— دېدى ئەيلىس . »

ئەخلاق مانا شۇ قەدەر بۇزۇلۇۋاتاتتى ، ئىككى جىنس ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەتمۇ «پۇل»نى ئاساس قىلىشقا ئۆتكەنىدى . «ئالتۇننى كۆرسە ، پەرىشتىمۇ يولدىن ئازار » دېگەندەك ، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ : «ھايا — بەندە ئۇچۇن ھەممە ياخشىلىقلارنى ئەكېلىدۇ » دېگەن نەسىھەتىمۇ ، بۇيۇك پەدەر ـ بۇزرۇكۋارلىرىمىزنىڭ : «نىكاھ قىلىنغۇچى قىز بىلەن يىگىتنىڭ يېشى بىر ـ بىرىگە مۇۋاپىق بولۇشى كېرەك ، مۇنداق ياش مۇناسىۋىتىنىڭ نورمال بولۇشىنى تەبىئەت بەلگىلەيدۇ . تەبىئەتكە خىلاپ بولغان نىكاھ ئىشەنچلىك نىكاھ ئەمەستۇر··· دۇنيانىڭ راھىتى بايلىقتا ئەمەس ، بەلكى كۆڭۈل تىنچلىقىدۇر . » دېگەندەك تەنبىھلىرىمۇ ئۇنتۇلۇۋاتاتتى .

مەن شۇ كۈنى ئىشتىن چۈشۈپ مۇقەددەسكە چاقىرغۇ قىلىدىم ، ئۇ ھايال بولمايلا تېلېفون قايتۇردى .

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ، مۇقەددەسمۇسىز ؟

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام ،ئۇمىدجان ئاكامۇ ؟
— بۇگۈن كەچقۇرۇن ئىشتىڭىز بارمۇ ؟
— يوق .
— بەزمىخانىغا بارمىساڭلارمۇ بولامدۇ ؟
— بولىدۇ .
— مەن بىرەر ئاشپۇزۇلدا ئولتۇرۇپ تاماق يېگەچ پاراڭلاشساق ، دەپ ئويلىۋېدىم .
— ئەلۋەتتە بولىدۇ . بىراق ، سىلى مېنىڭ خېتىمنى كۆردىلىمۇ ؟ ئوقۇپ چىقتىلىمۇ ؟
— ئوقۇدۇم ، ئوقۇغاچقا سىزگە تېلېفون قىلدىم — دە .
— ئەمدى…
— قالغان گەپنى كۆرۈشكەندە دېيىشەرمىز . مۇمكىن بولسا ، پەرىزات ۋە باشقا تونۇش قىزلىرىڭىزدىن بىر — ئىككىنى ئېلىۋېلىڭ .
— ماقۇل . قەيەردە كۆرۈشەيلى ؟
— سائەت ئالتىدە ، «باغچا كوچىسى»دىكى «قىزىل ئەتىرگۈل» تېز تاماقخانىسىدا كۆرۈشەيلى . مەن شۇ يەردە ساقلاپ تۇرىمەن .

«قىزىل ئەتىرگۈل» تېز تاماقخانىسى ئانچە چوڭ بولمىغان بىلەن ئۇيغۇر بىناكارلىق سەنئىتى بويىچە ئوبدانلا بېزەلگەن ، پاكىز ، ئازادە ، بولۇپمۇ تاماق — قورۇمىلىرىنىڭ ئالاھىدە تەمىلىكلىكى بىلەن داڭق چىقارغان ئاشخانا ئىدى . بىرنەچچە ئايرىم خانىلىرى بولۇپ ، ئۇيغۇرلارنىڭ مېھمانخانا ياساش ئادىتى بويىچە ئاستىغا گىلەم سېلىنغان ، تام ياقىلىتىپ كۆرپە سېلىنىپ ماموق ياستۇقلار قويۇلغان بولۇپ ، ئوتتۇرىدا پوتى پاكار تاماق شىرەسى بار ئىدى . تاملىرىغا دوتار ، تەمبۇر ، راۋابلار ئېسىلغان ، لازىم نۇرلىق پلاستىنكا قويۇش ئاپپاراتى ، تېلېۋىزور ، گارمون قاتارلىقلارمۇ بار ئىدى . خالىغانلار ئۇيغۇر سازلىرى بىلەن ناخشا —

مۇزىكا قىلاتتى ، خالىغانلار پلاستىنكا قويۇپ ، جۇڭگو ، چەت ئەللەرنىڭ ناخشا ـ مۇزىكىلىرىنى ئاڭلايتتى . مەن مۇشۇنداق جابدۇتۇلغان بەشىنچى نومۇرلۇق خانىدا مۇقەددەسلەرنى ساقلىدىم . مۇنداق سورۇندا ئولتۇرۇشنىڭ ئۇلارغا قىيىن بولىدىغانلىقى ماڭا ئايان ئىدى . ئۇلار سافا ، ئورۇندۇقلاردا ئولتۇرۇپ ئۆگىنىپ قالغان ، ئاياغنى سېلىۋېتىپ كۆرپە ئۈستىدە يۇكۇنۇپ ياكى چازا قۇرۇپ ئولتۇرۇش ئۇلارغا بەسى مۇشكۇل ئىدى ، ئەمما مەن قەستەنگە شۇنداق قىلدىم . مەن بۇنىڭ ئۇلارغا مىللىتىمىزنىڭ ئەدەپ ـ قائىدىلىرىنى ئۆگىتىشنىڭ تۇنجى قەدىمى بولۇشىنى ئارزۇ قىلاتتىم . چۈنكى ھاياتنىڭ چۈشەنمەك قىيىن چاقچاقلىرى بەزىدە ئادەمنى يېڭىلا ئۇچۇرما بولغان كەپتەردەك ئۇچۇرۇپ ئەرشكە ئاچىقىپ شادلاندۇرۇپ ، ئاندىن ئادەم ئەس ـ ھوشىنى يوقاتقاندا بىردىنلا تېگى يوق ھاڭغا تاشلىۋەتكەندەك ، بەزىدە باھار يامغۇرى قۇرۇپ قاقشال بولۇپ قالغان گۈل ـ گىياھلارنىڭ يىلتىزىغا كۈچ بېرىپ ئۇلارنى كۆكلەتكەنكە ئوخشاش ، باھار شامىلى بولۇپ ئەسلىدە پاك بولغان كۆڭۈلنىڭ بىر يەرلىرىدە ساقلىنىپ قالغان ئۇمىد ئۇچقۇنلىرىنى پۈۋلەپ يالقۇنغا ئايلاندۇرالايدۇ .

شۇڭا مەن بۇ سورۇنغا بىر جانجىگەر ناخشىچى دوستۇمنىمۇ تەكلىپ قىلىپ قويغانىدىم . بۇ ئېگىز بوي ، قارا ، قويۇق بۇدۇر چاچلىق ، ئۆزىنى توختاتقان ، ئاۋازى ياڭراق دوستۇم ئۆزىنىڭ چىن مۇھەببەت ، ئەدەپ ـ ئەخلاق ، ئاتا ـ ئانا توغرىسىدىكى ئادەمنىڭ يۈرەك بېغىشىغا تېگىدىغان ناخشىلىرى بىلەن خەلقىمىز قەلبىدە مۆھتەرەم ئورۇنغا ئىگە ئىدى . ناخشا ـ يارقىن شېئىر ۋە شۇنىڭغا لايىق كامالىي مۇزىكىنىڭ قوشۇلۇشىدىن ھاسىل بولغان يۈرەك كۈيى قانقان كۆڭۈلنى ئېرىتەلەيدۇ ، مۇزلۇق كۆڭۈلدە سۆيگۈ ـ مۇھەببەت ، مېھىر ـ شەپقەت گۈلخانىنى يېنىدۇرالايدۇ ، لايىغەزەللەرنى قەيسەرگە ، ئۇمىدسىزلەرنى ئۇمىد ئىگىدۇ

سىگە — ھاياتىي كۆچى قاياق ئەزىمەتكە ئايلاندۇرالايدۇ...

«ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم» دېگىنىچە مۇقەددەسلەر كىرىپ كەلدى. ئۇ بۇگۈن ئالدىنقى كۈنلەردىكىگە قارىغاندا خېلىلا ئېچىلىپ قالغانىدەك قىلاتتى. گىرىم — پەردازسىز چىرايىدا بىلىنەرلىك خۇشاللىق قوشۇلغان ياشلىق گۈزەللىكى جىلۋىلىنەتتى. ئالدىنقى كۈنلەردە پۈشايمان — ئۆكۈنۈش تۈپەيلىدىنمۇ ياكى ئەندىشە، نومۇس تۈپەيلىدىنمۇ، ئېيتاۋۇر سولغۇن، سېرىقراق كۆرۈنگەن مەڭزى مانا بۇگۈن سۈزۈلۈپ، يېڭىدىن قىزىللىق يۈگۈرۈشكە باشلىغان ئالمىغا، غەملىك كۆزى تىنىقلىقىدىن بىلىنەر — بىلىنمەس ئۇيناقلايدىغان بۇلاققا ئوخشاپ قالغانىدى. پەرىزات بولسا يەنىلا شوخ ئىدى.

— ئۇمىدجان ئاكا، ئەسلىدە مەن سىزنى، ئەخمەتجاننى ۋە سىز قەدىرلەيدىغان دوستلىرىڭىزنى بىر مېھمان قىلاي دەپ ئويلىغانىدىم، — دېدى پەرىزات سەمىمىيلىك بىلەن، — يەنىلا سىز چاققان كېلىپ بىزنى خىجىل قىلىپ قويدىڭىز.

— ياخشى كۆڭلىڭىزگە رەھمەت! — دېدىم مەن.

— رەھمەت دەيسىزغۇ؟ — دېدى پەرىزات بىر خىل ھەيرانلىق بىلەن، — مەن مېھمان قىلاي دېسەم مېھمان بولغىڭىز يوقمۇ ياكى مېنىڭ پۇلۇمنى...

— ئۇنداق ئويلاپ كەتمەڭ، پەرىزات. مېھمان بولۇشقا ئالدى بىلەن مەن تەييار. دېمەكچىمەنكى، ئۆتكەندە ئۆزىڭىز دېگەندەك بىز ئاكا — سىڭىللارمىز، قېرىنداش ئوتتۇرىسىدا تۇزۇتنىڭ، سەن مېھمان قىلدىڭ، مەن قىلالمىدىم دەپ خىجىل بولۇشنىڭ زۆرۈرىيىتى بارمۇ؟

— بۇ دېگىنىڭىزغۇ ناۋاتتەك گەپ بولدى، — دېدى پەرىزات قايتا ئېچىلىپ، — ئەمما سىز چوڭ سودىگەر، خوجايىن ئەمەس. سىز ۋە سىزگە ئوخشايدىغان خىزمەتچىلەرنىڭ مۇنداق چوڭ شەھەردە ئاز — تولا مائاشقا تايىنىپ كۈن ئۆتكۈزمىكىڭلارمۇ قىيىن.

مۇنداق چوڭ شەھەردە كۈن نۇرى بىلەن ھاۋادىن باشقىسىنىڭ ھەممىسى «پۇل» دەيدۇ . ئائىلىنى بېقىش كېرەك ، بالىلارنى ئوقۇتۇش كېرەك ، توي ـ تۆكۈن ، ئۆلۈم ـ يېتىم دېگەندەك ئىشلاردىمۇ ئادەمگەرچىلىك قىلىش كېرەك . مەن بىلمەن ، بەرمەر تويغا بارسىڭىز ئادەتتە بىرەر يۈز يۈەن قويمىسىڭىز بولمايدۇ . ناۋادا بىر ئاي ئىچىدە ئاشۇنداق تويدىن يەتتە ـ سەككىزى بولسا ، قانچىلىك پۇل كېتىدۇ ؟ سىزغۇ يازغۇچى ، ئانچە ـ مۇنچە ئەسەر يېزىپ تۇرىسىز . ئەمما تەرەققىي تاپقان جايلارغا قارىغاندا ، بىزنىڭ بۇ ئارقىدا قالغان يۇرتتىكى قەلەم ھەققىنى پەقەت چاي ، تاماكا پۇلى دېيىشكىلا بولىدۇ . تېخى شۇ پۇلنىمۇ ۋاقتىدا ئالالمايسىز . ئاشۇ ئالىي ئىنژېنىر ، پروفېسسور دېگەنلىرىڭىزنىڭ ئىش ھەققى بەزىدە بىر ئەسكى ـ تۈسكىلەرنى يېغىپ ساتقۇچىنىڭ بىر ئايدا تاپقان پۇلىغا يەتمەيدۇ . شۇڭا سىزنى قىينىپ قويمايلى دېمەكچىمەن .

مەن پەرىزاتقا قارىدىم . ئۇنىڭ چىرايىدا ، كۆزىدە زادىلا مەنسىتمەسلىك ، كۆرەڭلىك ئىپادىسى يوق ئىدى . ئەگەر شۇنداق ئىپادە بولغان بولسا ، مەن باشقىچىرەك گەپ قىلماقچىدىم . شۇڭا :

— سۆزىڭىزنى رەت قىلماقچى ئەمەسمەن . ئەمما سىلەردەك قەدىرلىك تۇغقانلارنى بىر ـ ئىككى نۆۋەت مېھمان قىلىشقا قۇرۇم يېتىدۇ ، بۇنىڭدىن خاتىرجەم بولۇڭ . «تەڭ يېگەن تەنگە سىڭەر» ئەمەسمۇ ؟— دېدىم مەن كۈلۈپ تۇرۇپ ،— بىز مۇنداق قىلايلى ، ھەركىم ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان تاماق ، قورۇمىنى بۇيرۇسۇن . ھەشەمەتچىلىك ، ئىسراپخورلۇق قىلمايلى .

— بۇ بولىدىغان چارىكەن ،— دېدى مۇقەددەس دەرھاللا مېنى قوللاپ ،— بىر شىرە تاماق ـ قورۇمىنى بۇيرۇتۇۋېلىپ بۇزۇپ ـ چاچقانىنىڭ راستىنلا زۆرۈرىيىتى يوق . لوقمان ھەكىمۇ «يۇز نەسىھەت» تە : «ئاز يېيىش ۋە ئاز سۆزلەشنى ئادەت

قىل» دېگەن . «ئاز بولسا ، ساز بولىدۇ» ئەمەسمۇ ؟
تاماق ـ قورۇملار ھەركىمنىڭ ئىختىيارلىقى بىلەن بۇيرۇ-
تۇلدى .
— نېمىشقا مۇشۇ چاغقىچە مۇشۇنداق قىلىشنى ئويلىمىغان-
دۇق ؟— دېدى مۇقەددەس ،— «سانى بار ، ساپاسى يوق» دېگەن-
دەكلا ئىش قىلىپ كەپتۇق . قارىسائ شىرەدىكى تاماق ـ قورۇما
بىر دۆۋە . ئاخىرىدا قورساقنىڭ يەنىلا يېرىمى توق ، يېرىمى ئاچ .
ئادەم ئېغىزغا تېتىغۇدەك بىر نەرسە يېيەلمىگەن .
— «جېنى ئاغرىمغانىنىڭ يېنى ئاغرىمايدۇ» ئەمەسمۇ ؟—
دېدى پەرىزات ،— بۇرۇن ئىسراپ بولامدۇ ـ بولمامدۇ ، كارىمىز
نېمىتى ؟ چۈنكى ئۇ پۇل بىزنىڭ ئەمەس ، ئاشۇ بىزنى «كۆڭۈل
ئاچىدىغان قونچاق» دەپ بىلىدىغانلارنىڭ پۇلى ئىدى ـ دە .
شۇ ئەسنادا مېنىڭ ناخشىچى دوستۇم سالام بىلەن كىرىپ
كەلدى ۋە :
— كەچۈرگەيسىلەر ، كېچىكىپ قالدىم ،— دېدى .
مۇقەددەس دەرھاللا ئورنىدىن تۇرۇپ ، خۇشخۇيلۇق بىلەن :
— بۇنى كېچىكىپ قېلىش دېگىلى بولماس ، ھېكىمجان ئا-
كا ،— دېدى سەمىمىي تۇرده ،— بىزمۇ تېخى بايىلا كەلدۇق .
قېنى يۇقىرى ئۆتسىلە . سىلىنى بۇرۇن تېلېۋىزوردىلا كۆرگەن-
دۇق ، بۇگۈن رەسمىي كۆرگەنلىكىمىزدىن ئىنتايىن خۇشالمىز .
سالام ـ سەھەت قىلىشىپ ئورۇنلىشىپ بولغاندىن كېيىن :
— قېنى ، ئاداش ، ئۆزۈڭلىنىڭ نېمە يېگۈڭلار بار ؟— دېدىم
مەن ھېكىمجانغا ،— بىز بۇگۈن بۇرۇنقى ئادەتنى بۇزۇپ ، ئۆزە-
مىز خالىغان تاماق ـ قورۇمىنى بۇيرۇتتۇق .
— ھېكىمجان ئاكىمىزنىڭ مانتا يېگۈسى بارمىكىن ،— دېدى
پەرىزات .
— ئاچچىقسۇ ـ لازىسى بىلەن ـ ھە ،— دېدىم مەن .
بۇ چاقچاقنى ھەممەيلەن چۈشەندى بولغاي ، كۈلۈشۈپ كەت-

تى . ھېكمجانمۇ كۈلگىنىچە :

— چىشىڭىنىڭ باردا گۆش يە ، تاڭلا بەش كۈندىن كېيىن ھالۇغا ئۆتمەيدۇ چىشىڭ ، دېگەن ناخشا بار ئەمەسمۇ ،— دېدى .

تاماق ـ قورۇمىلار كەلتۈرۈلدى . گەرچە ھەركىم ئۆزى خالىغانىنى بۇيرۇتقان بولسىمۇ ، ئەمما بۇيرۇتمىلارنىڭ ھەممىسى يەنىلا ئورتاق ئىدى .

بىرەر قۇر تاماق يېيىلگەندىن كېيىن :

— قانداق ، ئاز ـ تولا بولسىمۇ ئىچىملىك ئىچىمىزمۇ ؟— دەپ سورىدىم مەن .

— ئېغىزغا تېتىغۇدەك تاماقنى يېدۇق ، شۇ تاتلىق ئاغزىمىز ـ نى ئاچچىقلاشتۇرۇپ نېمە قىلارمىز ؟ ئەڭ ياخشىسى ئىچىمىسەك ، مۇمكىن بولغاندا ھېكمجان ئاكىمىزنىڭ بىرەر ـ ئىككى ناخشـ ـسىنى ، ئۆزلىرىنىڭ كۆڭۈلنى يايرىتىدىغان سۆزلىرىنى ئاڭلـ ـساق ،— دېدى مۇقەددەس .

— شۇ ھاراق ـ شاراب دېگەن نەرسىدىن جاق تويدىغۇ كىشى ،— دېدى پەرىزات ،— مەن مۇقەددەسىنىڭ سۆزىگە قوشۇلـ ـمەن . بۇگۈنكىدەك مۇنداق ياخشى سورۇندا ھاراق ـ شارابنىڭ نېمە زۆرۈرىيىتى ؟

مەن ھەممەيلەنگە قارىدىم .

— مەنغۇ ئەزەلدىن ھاراق ـ شاراب دېگەننى ئاغزىمغا يولاتمايـ ـمەن ،— دېدى ھېكمجان ،— بۇنى ھەم كەسپىم بەلگىلىگەن . سىلەر ئاڭلاشنى خالىساڭلار ناخشا ئېيتىپ بېرىش ئۈچۈن قولۇم كۆكسۈمدە .

ھېكمجان دەسلەپ دۇتار بىلەن «دېھقان قوشاقچى» دەپ ئاتالغان تىلى چۈچۈك شائىرنىڭ تېكىستىگە ئىشلەنگەن «ئۇ سېـ ـنىڭ ئاتاڭ ، ئۇ سېنىڭ ئاناڭ» دېگەن ناخشىنى ئېيتتى .

ناخشا ئاخىرلاشقاندا :

— بىزدە «ئانا ئايىغىدا جەننەت بار» دېگەن ماقالنى بىلمەيدـ

غانلار يوق . ئوخشاشلا ئاتا ئايغىدىمۇ سەككىز جەننەت بار ،— دېدى مۇقەددەس هاياجان ۋە ئۆكۈنۈش بىلەن ،— بىر ئادەم «مېنىڭ ياخشىلىق قىلىشقا ئەڭ هەقلىق ئادىمىم كىم ؟ » دەپ سورىغاندا ، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام قايتا ـ قايتا : «ئاناڭ ، ئاندىن قالسا ئاتاڭ » دەپ جاۋاب بەرگەنىكەن . بۇيۇك ئەدىب رىزا ئۇددىن ئىبنى فەخرۇددىنمۇ : «قانچىلىك بەختكە ۋە بۇيۇك مەرتىۋىلەرگە ئېرىشىمەڭ ، ئاتا ـ ئانىڭنىڭ هەر ۋاقىت ئۇنتۇماڭ ، ئۇلارنى ئىتائەتمەن بولۇپ هۆرمەت قىلىڭ ، نەسىهىتىنى ئاڭلاڭ ، رازىلىقىنى ئېلىڭ ، موهتاجلىقلىرى ۋە قايغۇ ـ هەسرەتلىرىنى تۇگىتىشكە تىرىشىڭ··· » دېگەن . ئەمما بىزچۇ ؟ ئاتا ـ ئانىنى بەزىدە قاڭغىر قاقشىتىۋاتىمىز ، ئۇنتۇۋاتىمىز ، خورلاۋاتىمىز . بايىقى ناخشىدا دېيىلگەندەك ، ئاي ـ يىللاپ يوقلىمايۋاتىمىز ، رازى قىلىش ئۈياقتا تۇرسۇن ، بىرەر پارچە خەت يېزىپ بولسىمۇ تەشنا لىقتا پۇچۇلانغان كۆڭلىگە تەسەللى بېرەلمەيۋاتىمىز .

هەممەيلەن جىمىپ كەتتى . ناخشىمۇ ، مۇقەددەسىڭ سۆزىمۇ هەممەيلەننىڭ يۈرىكىگە تەسىر قىلغانىدى .

راست ، «ئاچلىقتا قالساڭمۇ ، ئاتا ـ ئاناڭنى تاشلىما » دېگەندەك ، ئاتا ـ ئانىنى هۆرمەتلەش ، باشتا كۆتۈرۈش كېرەك ئىدى . ئاتا ـ ئانىنىڭ بالىلىرىنىڭ ياردىمىگە ئەڭ موهتاج بولغان كۈنلىرى— قېرىلىق چاغلىرى بولىدۇ . شۇنداق ئىكەن ، مۇشۇنداق چاغلاردا ئۇلارنى تېخىمۇ هۆرمەتلەش كېرەك ئىدى . ئەمما بىز زادى نېمە قىلىۋاتىمىز ؟ ئەدەپ ـ ئەخلاقنىڭ بۇزۇلۇشى تۈپەيلىدىنمۇ ياكى هەدىسلا ئانا سۈتى بىلەن ئەمەس ، سوسكىدا كالا سۈتى بىلەن بېقىلغانلىقىمىز تۈپەيلىدىنمۇ ، ئەيتاۋۇر ئەقلىمىز بۇلغىنىپ كەتكەچكە ، ئاتا ـ ئانىمىزنى— بىزنى قاتارغا قوشمىز دەپ ياشلىق ماغدۇرىنى يوقىتىپ ، بېلى يادەك ئېگىلگەن ، كۆزلىرى خىرەلەشكەن ، چاچلىرى ئاقىرىپ شالاڭلاشقان ، يۈزلىرىنى قورۇق باسقان ئاتا ـ ئانىمىزنى كۆڭۈلدىن يىراقلاشتۇرۇپ قويغا-

نەدۇق . ئاتا ـ ئانا چۈمۈلىدەك يىغقانىنى توخۇدەك چېچىپ سورۇ-
ۋاتاتتۇق . «ئاتاڭغا نېمە قىلساڭ ، بالاڭدىن شۇنى كۆرىسەن»
دېگەن ھېكمەتنى ئۇنتۇغانىدۇق...
ھېكمجان ئەمدى يەنە بىر يېڭى ناخشىنى باشلىدى :

ئۆمۈرنىڭ قىممىتى نەدە ؟
ھالال ئەمگەك ـ ھالال تەردە .
ھاياتقا — چىن گۈزەللىككە ،
ساداقەتمەن ئايال ـ ئەردە .
ئۆمۈرنىڭ قىممىتى نەدە ؟
ۋاپاغا ئاشنا يەردە .
ئۆمۈرنى ئەڭ سۈباتلىقلار
بېزەيدۇ مەڭگۈگە زەردە .

ناخشىدىكى مارش ئاھاڭلىرىغا يېقىنراق كېلىدىغان ئاساسىي كۈي ، خەلق ناخشىلىرىدىكىگە ئوخشاش دولقۇنسىمان رېتىم ۋە ھېكمجانىنىڭ جۈشقۇن ، جاراڭلىق ، ئەمما مۇڭلۇق ئاۋازى قوشۇ-لۇپ يۈرەكلىرىمىزنى تىترەتتى .

ئۆمۈرنىڭ قىممىتى ، ئەمەلىيەتتە ئادەمنىڭ قىممىتىدۇر . ئادەمنىڭ قەدىر ـ قىممىتى گۈزەل ئەخلاق ـ ئەدەپتە . بۇ گۈزەل ئەدەپ ـ ئەخلاق بولسا ياخشىلىق ، ئالىيجانابلىق ۋە ئاقىل ـ دانالىقتا ئىپادىلىنىدۇ . بۈيۈك پەيلاسوپ ئىبنى مۇھەممەد نەسەفى ئېيتقاندەك : «كامىل ئىنسانىدا تۆت نەرسە— ياخشى سۆز ، ياخشى كەسىپ ، ياخشى خۇلق ۋە مەرىپەت كامالغا يەتكەن بولىدۇ . ئۇنىڭ تىلى پاك ، دىلى پاك ۋە نىيىتى پاك بولىدۇ .»
ناخشا داۋام قىلىۋاتاتتى :

ئۆزىنى سۆيمىگەن ئىنسان
قالۇر غەپلەتتە ، كۈلپەتتە .
ئۇنىڭ كۆڭلى ئىچەلمەس سۇ
بەخت ، نۇسرەت ، مۇھەببەتتە .
ئۆزۈڭنى سۆي هامان ئىنسان
كۆيۈن بارچىگە شەپقەتتە .
ئۇنىڭسىز بولمىغاي قەدرىڭ
ئۆمۈر سۈرسەڭمۇ جەننەتتە .

ناخشا ئاخىرلىشىۋېدى ، هەممەيلەن قىزغىن چاۋاك چالىدۇق .

— هېكىمجان ئاكامغا رەهمەت !— دېدى مۇقەددەس قىزغىنلىق بىلەن ،— هېكىمجان ئاكىمىزدەك چولپان بىلەن تونۇشتۇرغان ئۇمىدجان ئاكامغىمۇ رەهمەت . تولىستوي ئېيتقاندەك ، ئادەم چىرايلىق بولغانلىقى ئۈچۈنلا سۆيۈملۈك بولمايدۇ ، بەلكى سۆيۈملۈك بولغاچقا چىرايلىق بولىدۇ . «كىشىلەرگە سۆيۈملۈك بولۇشنى هەركىم ئارزۇ قىلىدۇ ، بۇنىڭدىن كېلىدىغان لەززەتنى هەركىم سۆيىدۇ ،— دەيدۇ ئىبنى فەخرۇددىن ،— لېكىن سۆيۈملۈك بولۇش ئۈچۈن بىرلا يول بار ، ئۇ بولسىمۇ باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىشتۇر . » بىراق «باشقىلارغا ياخشىلىق قىلىش» ئۇنچىۋالا ئوڭاي ئەمەس . بۇنىڭ ئۈچۈن ئادەم بايىقى ناخشىدا ئېيتىلغاندەك ئۆز قەدرىنى بىلىشى ۋە ئۆزىنى سۆيۈشنى ئۆگىنىۋېلىشى كېرەك .

— مېنىڭ بۇگۈنكى بىر مەقسىتىمۇ سىلەر بىلەن مۇشۇ هەقتە پىكىرلىشىش ،— دېدىم مەن هەممەيلەننى تاماق - قورۇمىلاردىن ئالغاچ ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلىۋېتىپ ، — ئەجدادلىرىمىز «ئابرۇيۇڭنى ياش چېغىڭدىن ساقلا» دەپ ناهايىتى توغرا ئېيتقان . ئابرۇي ئۆزىنى بىلىش ، ئۆزىنى سۆيۈش بىلەن

زىچ مۇناسىۋەتلىك . ئەخلاق - پەزىلەت ۋە نام - ئابرۇي خۇددى بىر تۇپ دەرەخنىڭ غولى ۋە شېخىغا ئوخشايدۇ . شاخلارنىڭ باراقسان بولۇش - بولالماسلىقى غولدا ھاياتىي كۈچىنىڭ بار - يوقلۇقىغا باغلىق . ئادەمنىڭ ئەخلاق - پەزىلىتى ئەمەلىي سۆز - ھەرىكىتىدە ئىپادىلىنىدۇ ، نام - ئابرۇيمۇ ئەمەلىي سۆز - ھەرىكىتىدە كۆرۈلىدۇ . ئەخلاق - پەزىلەت ئارقىلىق نام - ئابرۇي تاپقىلى بولىدۇ ، ئىززەت - ئابرۇي ئادەمنىڭ قەدىر - قىممىتىنى ئاشۇرىدۇ . شۇڭا بۇۋىلار «ئابرۇينى ئالتۇنغا ئال ، جاننى كېپەككە سات» دېگەن . بۇنىڭدىكى مەنە ئۆزۈڭنى خار قىلغۇچە ، ئەقىل ، كۈچۈڭنى ئىشلەت ، قۇلدەك ئىشلە ، بەگدەك يە دېگەندىن ئىبارەت . سىلەرمۇ بەلكىم بىر ئۆمۈر خانقىز بولۇپ ئۆتۈشنى خالمايدىغانسىلەر ؟ چۈنكى ئاي - يىللار ئۆتىدۇ ، ئادەمدىن ياشلىق گۈزەللىكى كۆچىدۇ ، ئۇنى ئۆمۈرنىڭ خازان پەسلى كۈتىدۇ .

— سۆزىڭىزغۇ بەرھەق ، ئۇمىدجان ئاكا ،— دېدى پەرىزات ،— بىراق بىزنىڭ قولىمىزدىن نېمە ئىش كېلىدۇ ؟ بىز سودا - سېتىق دېگەندىن خەۋەرسىز ، باشقىچە ھۈنەر ، ئىقتىدارىمىزمۇ يوق تۇرسا .

— ئادەم بۇ دۇنياغا ھەممىنى بىلىدىغان ، ھەممە ئىش قولىدىن كېلىدىغان بولۇپ تۇرەلمەيدۇ ، ھەممىنى تۇرلىپ چوڭ بولغانسېرى ئۆگىنىدۇ .

— شۇنداق ،— دەپ سۆزۈمگە قوشۇلدى ھېكمجان ۋە چاي-دىن بىر ئوتلىۋېلىپ داۋام قىلدى ،— گەپ ئادەمنىڭ بىرەر ئىشنى قىلالماسلىقىدا ئەمەس ، ئالدى بىلەن شۇ ئىشنى قىلىشنى خالاش - خالىماسلىقى ، چىدام - سۈباتىنىڭ بار - يوقلۇقىدا . شۇڭا بۇۋىلار «غەيرىتىڭ بولسا يۇلتۇز سانايسەن» دېگەن .

— لېكىن بىز نېمىمۇ قىلالارمىز ، ئۇمىدجان ئاكا ؟ — دېدى مۇقەددەس ئوڭايسىزلىنىپ .

— بۇ ، سىز ، پەرىزات دەيدىغان گەپ ئەمەس ، سىڭلىم ،— دېدىم مەن بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ ،— سىلەردە مول بىلىم بار ، بۇ ئۇچۇر دەۋرى ، بازار ئىگىلىكى دەۋرى ، قىلايلى دېسەكلا ئىش جىق . بىز چوڭ ئىشلارنى ھازىرچە تىلغا ئالماي ، ئاددىي ، كىشىلەر ئادەتتە كۆزگە ئىلمايدىغان ئىشلارنىلا دەپ تۇرايلى . بايا پەرىزات «ئالىي ئىنژېنىر ، پروفېسسور دېگەنلىرىڭىزنىڭ ئىش ھەققى بەزىدە بىر ئەسكى ـ تۇسكىلەرنى يېغىپ سانتۇچىنىڭ بىر ئايدا تاپقان پۇلىغا يەتمەيدۇ » دېدى . مەن بۇنىڭغا ھەرگىز ئەجەبلەنمەيمەن ، راست شۇنداق . لېكىن كۆپ كىشىلەر ئاشۇلارنى ياراتمايدۇ ، ئۇلارنىڭ قىلمۇاتقان ئىشىنى «پاسكىنا ، مەينەت ئىش » دەپ قارايدۇ . مېنىڭچە ، ئۇلارنىڭ قىلمۇاتقان ئىشى ھالال ، پاك ئىش . ئاشۇلارنىڭ كۆرۈنۈشى سەت بولسىمۇ ، قەلبى پاك . يېقىندا مۇنداق بىر ئىش بولدى : قوشنىمىزنىڭ قىزى ئالتۇن زىبۇزىننەتلىرىنى كىچىككىنە بىر سۇلياۋ خالتىغا سېلىپ يۆگەپ ، دالاندىكى شىرە ئۈستىگە قويۇپ قويغانىكەن ، نېمە سەۋەبتىندۇر ئۇ نەرسە پولغا چۈشۈپ قاپتۇ . ئۇي خىزمەتچىسى ئۆي تازىلىغاندا ، ئۇنى ئېچىپ قاراپ باقماي ، مېۋە ـ چېۋىلەرنىڭ شۆپۈكى بولسا كېرەك دەپ ، ئەخلەتلەر بىلەن بىللە ئاچىقىپ ، ئەخلەت ساندۇقىغا تاشلۇۋېتىپتۇ . ئەسكى ـ تۇسكىلەرنى يىغقۇچى ئەخلەت ساندۇقىنى مالتىلىغاندا ، ئاشۇ ئالتۇن جابدۇقلار قولىغا چىققانىكەن ، ئۇ سۈرۈشتە قىلىپ يۈرۈپ ، ئاخىر قوشنىمىزغا تاپشۇرۇپ بەردى . ئاشۇ ئالتۇن جابدۇقلار كەم بولغاندىمۇ تۆت مىڭ يۈەنگە يارايدىكەن . بىز مانا شۇنداق پاك ، ھالال ئادەمنى قانداقمۇ ئالىيجاناب دېيەلمەيمىز ؟ ! ئۇلارنى قانداقمۇ ئۇكلەپ قويغان قوي كاللىسىدەك ھەجىيىپلا تۇرۇپ ، خۇشامەت بىلەن جان باقىدىغان ، ئالدىغا كەلگەن پايدا ـ مەنپەئەتنى ئالدى ـ ئارقىسىغا قارىماي ھاپ قىلۇېتىدىغان پاراخور ، خىيانەتچى «ئالىيجانابلار » بىلەن سېلىشتۇرالايمىز ؟

— گەپ نىيەتنىڭ پاك ياكى پاك ئەمەسلىكى ، قىلىۋاتقان ئىشنىڭ ھالال ـ ھاراملىقىدا ،— دېدى ھېكىمجان ،— بىز كوچا تازىلىغۇچىلارنىمۇ كۆزگە ئىلمايمىز . ئەمما ئاشۇلار بولمىسا ، شەھەرنى ئەخلەت بېسىپ كەتمەمدۇ ؟ خېلى كۆپلەر ساتىراشلارنى ياراتمايمىز ، ئەمما ئاشۇلارنىڭ ھالال ئەمگىكى بولمىسا ، ئەرلەر ـ نى ساقال ـ بۇرۇت بېسىپ ، چېچى ئۆسۈپ ، دەرۋىشلەردەك بولۇپ قالمامدۇ ؟ قىزلار چاچلىرىنى قانداقمۇ خىلمۇخىل پاسوندا ياستىپ ، ياشلىق گۈزەللىكىنى نامايان قىلالايدۇ ؟ ئۇلار پاخما ـ باش جەددالاردەك بولۇپ قالمامدۇ ؟

ھەممەيلەن جىمىپ كەتتى .

شۇ تاپتا ، ماڭا ئايان ئىدىكى ، مۇقەددەسنىڭمۇ ، پەرىزاتنىڭ ـ مۇ ، ئۇلارنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان ئىككى ساددا ، بېشىدىن ھاياتـ نىڭ تۈزۈكرەك ئىسسىق ـ سوغۇقى ئۆتمىگەن ، پەقەت پۇل تېپىش ئوڭاي ئىكەن دەپلا ھازىرقى «ئۇچكە ھەمراھ بولغۇچى خانقىز »لار قاتارىغا كىرىپ قالغان قىزنىڭ كاللىسىدىمۇ جىددىي كۈرەش كېتىۋاتاتتى .

دۇنيادا ياخشى ئىشنى قىلماق قىيىن ، يامان ئىشنى قىلماق ئاسان ، ياخشى ئىشنى قېتىرقىنىپ ئىزدىمىسەڭ تاپالمايسەن ، يامان ئىش بولسا ئەتراپىڭدا ئايلىنىپلا يۈرىدۇ ، سېنى ئۆزى ئىزدەپ كېلىدۇ . لېكىن يامانىنىڭ يولى تار ، ياخشىنىڭ كەڭ ، ياخشىنىڭ يولى يەتتە ، يامانىنىڭ كالتە .

ئادەم ھاياتلىقىنىڭ ئاچال يولىغا كەلگەندە ، ئۇنىڭغا ئەڭ تەس كېلىدىغىنى تاللاش . خۇددى چۆچەكلەردە ئېيتىلغاندەك ، ئالدىڭدا بارسا كېلەر ، بارسا يا كېلەر ، يا كەلمەس ، بارسا كەلمەس دېگەندەك يوللار تۇرغاندا ، سەن قايسىسىنى تاللايسەن ؟ ئېنىقكى ، كۆپلەر بارسا كېلەر يولنى تاللايدۇ . لېكىن بۇ تاللاشنىڭ نەتىجـ ـسى «ئاتىقى چىقمىغان ئەردىن ، ئاتىقى چىققان دۆڭ ياخشى» ، دېگەندەكلا بولىدۇ . بارسا كەلمەس دېگەن يولنى تاللىغانلارنىڭ

بىھىساب جاپا ـ رىيازەت چېكىدىغانلىقى ئېنىق . ئەمما ئۇنىڭدا جاسارەت ، چىدام بولسا ، ئۇ ئاخىر مۇراد ـ مەقسىتىگە يېتىدۇ ، مۇراد ـ مەقسىتىگە يېتەلمىگەن ھالەتتىمۇ داڭق چىقىرىپ ، ئابـ رۇي قازىنىپ ، ئەل ئارىسىدا ئەبەدىيگە تەرىپلىنىدۇ .

— دانىشمەن كۇڭزىنىڭ مۇنداق بىر سۆزى بار : «كەسپىي ئورۇننىڭ يوقلۇقىدىن ئەنسىرىمەي ، كەسپىي ئورۇنغا خاس قابـ لىيەتنىڭ يوقلۇقىدىن ئەنسىرەش كېرەك . ئۆزىنى چۈشىنىدىغان ئادەمنىڭ يوقلۇقىدىن ئەنسىرىمەي ، بەلكى ئۆزىدە باشقىلارنىڭ چۈشىنىشىگە ئەرزىگۈدەك قابىلىيەتنىڭ بـار ـ يـوقلۇقى ھـەقـ قىدە ئـەزدىنىش كېرەك» ،— دېدى مۇقەددەس جىمجىتلىقنى بۇزۇپ ،— سىلەر دېگەندەك ، ھازىرقى دەۋردە قىلاي دېسەڭ ھەققىقەتەن ئىش كۆپ . ئەمما بىزدە خېلى كۆپ ئىشنى قىلالىغۇـ دەك قابىلىيەت يوق .

— بوۋىلار «كۆز قورقاق ، قول باتۇر» دەپ ناھايىتى توغرا ئېيتقان ،— دېدىم مـەن رىغبەتلەنـدۈرۈش مەقسىتىدە ،— قابىلىيەتنى ئەمەلىيەت داۋامىدا يېتىلدۈرگىلى بولىدۇ . گەپ جۈرئەت قىلىش ـ قىلالماسلىقتا .

— توغرا دېدىڭىز ، ئۇمىدجان ئاكا ،— دېدى پەرىزات روھلـ نىپ ،— راست گەپنى قىلساق ، بىز بىرەر ئىش قىلىشنى ئويـ لاشمىدۇق ئەمەس ، ئويلاشتۇق ، ئەمما جۈرئەت قىلالمىدۇق ، ھازىرقى ئاسان پۇل تاپقىلى بولىدىغان ئىشتىن مەھرۇمىزنى ئۇـ زەلمىدۇق .

— بۇ سەممىي گەپ ، زور ئىلگىرىلەش ،— دېدىم مەن ،— شۇنداقلا بۇ مەسىلىنىڭ ئاچقۇچى . مەن سىلەر قىلىۋاتقان ئىشنى تامامەن ناچار ئىش ، دەپ قارىمايمەن . بىر تەرەپتىن ، مۇنداق ئىشنى تېخى ھەممىلا ئادەم توغرا چۈشىنىدىغان ، ئۇنىمۇ بىر خىل كەسىپ دەپ قارايدىغان مۇھىت شەكىللەنگىنى يوق ، شۇڭا مۇتـ لەق كۆپ ساندىكىلەر ئۇنى نومۇسلۇق ئىش دەپ قارايدۇ ؛ يەنە

بىر تەرەپتىن ، سىز زادى باشقىلار خالىغانچە ئويناتمىدىغان قوناچاق بولماقچىمۇ ياكى ئۆزىڭىزنىڭ ۋۇجدانى بويىچە ، باشقىلارغا بېقىنمايدىغان ، ئۆز ئەركىڭىزگە ئۆزىڭىز ئىگە ، ئىززەت ـ ئابرۇيىڭىزنى قوغدايدىغان غۇرۇرلۇق ئىنسان بولماقچىمۇ ؟ مانا مۇشۇ ئىككى يول ئوتتۇرىسىدىكى پايدا ـ زىيانىنى ئوبدان دەڭسەپ كۆرگەندىلا ، نېمە قىلىش كېرەكلىكىنى بىلىۋالالايسىلەر .

قىزلار بىر ـ بىرىگە قاراشتى . مەن ئۇلارغا دىققەت قىلدىم . مۇقەددەس ۋە پەرىزاتنىڭ كۆزىدە ئىشەنچ ھەم كەلگۈسىدىكى بىر خۇشاللىقنىڭ شولىسى چاقنىغاندەك قىلاتتى . ئۇلارنىڭ يېنىدىكى ئىككى قىز بولسا بايا دېيىلگەن گەپلەرنىڭ مەنىسىنى چۈشىنىپ يېتەلمىگەندەك ، بىر خىل ھەيرانلىق بىلەن مۇقەددەس ۋە پەرىزاتقا قارىشاتتى .

— ماقۇل ، ئۇمىدجان ئاكا ، بىز بۇ ئىش ھەققىدە تازا ياخشى ئويلىنايلى ،— دېدى مۇقەددەس ،— بىراق بىز بۇ يەردە بىرەر ئىش قىلايلى دېسەك ، نوپۇسىمىز بۇ يەردە ئەمەس ، باشقا تونۇش ـ بىلىشلىرىمىزمۇ يوق . بەزى رەسمىيەتلەرنى ئۆتەشتە چوقۇم قىينىلىپ قالىمىز .

— بۇنىڭدىن خاتىرجەم بولۇڭلار ،— دېدىم مەن قەتئىي تۇرۇپ ،— بۇنىڭ ئىلاجىنى مەن قىلاي .

11

ئىككى كۈندىن بۇيان «مۇقەددەسلەر زادى نېمە ئىش قىلسا بولار ؟» دېگەن خىيال كاللامدىن كەتمىدى . توغرا ، ئىش دېگەنغۇ تولا . مەسىلەن ، بىرەر ئاشخانا ، رېستوران ، مېھمانخانىغا بېرىپ مۇلازىم ، كۈتكۈچى بولسىمۇ بولىدۇ . مۇلازىم ، كۈتكۈچى قوبۇل

قىلىمىز دەيدىغان ئىلانلار كۆندە دېگۈدەك تېلېۋىزورلاردىمۇ بېرە-لىپ تۇرىدۇ . لېكىن بۇنى مۇقەددەسلەر خالامدۇ ؟ يەنە كېلىپ ، مۇنداق ئىشنىڭ ئاخىرى قانداق بولىدۇ ؟ بىر - ئىككى يىل ئۆتۈپ ، ئاشۇ رېستوران ، مېھمانخانىلار تىجارەتنى ياخشى يۈرۈش-تۇرەلمەي تاقىلىپ قالسا ، مۇقەددەسلەر نەگە بارىدۇ ؟ بىرەر دۇكان ئېچىپ ، ھاراق ، تاماكا دېگەندەك كۆندىلىك لازىمەتلىك-لەرنى سېتىپ ، ئاممىۋى تېلېفون ئورناتسىچۇ ؟ بۇنىڭدا پەقەت بىرەر ئادەمنىڭلا ئىشى ھەل بولىدۇ ، كۆپ ئادەمنى ئورۇنلاشتۇر-غىلى بولمايدۇ . چۈنكى مۇنداق دۇكانىنىڭ كىرىمى ئاز بولغاچقا ، بىرەرلا ئادەمنى باقالايدۇ . چوڭراق تۈرلۈك ماللار ياكى يېمەك - ئىچمەك دۇكىنى ئاچسىچۇ ؟ بۇنىڭغا خېلى كۆپ دەسمايە كېتىدۇ ، ئىجارىسىمۇ يۇقىرى بولىدۇ . ئۇنىڭ ئۈستىگە مۇنداق دۇكانلارغا مال ئەكېلىش ئۈچۈن ئىشەنچلىك ئەركەكتىن ئىككى-ئۈچى بولمىسا بولمايدۇ . مۇنداق ئىشەنچلىك ئەركەكنى نەدىن تېپىش كېرەك ؟

ئەتىگەندىن بۇيان «ئويغانغان زېمىن» رومانىنىڭ ئىككىنچى تومىنى ئوقۇۋاتقاندىمۇ مۇشۇ خىيال ماڭا ئارام‌لىق بەرمىدى . ئەسلىدىغۇ بۇ رومانىنى بۇرۇنمۇ ئوقۇغانىدىم ، بىردەملىككە بول-سىمۇ ئاشۇ خىيالدىن ئازاد بولارمەن دېگەن نىيەتتە قايتا ئوقۇغان بولسامۇ ، يەنىلا ئاشۇ خىيالدىن قۇتۇلۇشۇمغا يۆلەك بولالمىدى . دەرۋەقە ، «سەن ياخشى— مەن ياخشى ، تونۇر قىزىق ، نان ياخ-شى» دېگەندەك ، قىلىمەن دېگەن ئىشنى ئۆز ۋاقتىدا قىلغان ياخشى . زەمەھشەرى ئېيتقاندەك ، ئۆز ۋەدىسىدە تۇرمايدىغان ، تۇرلۇك ۋەج - سەۋەب كۆرسەتكۈچى ئادەم مەرد ۋە ھېممەتلىك ئىنسان بولالمايدۇ . پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەبىرى بويىچە ئېيتقاندا ، يالغان سۆزلەش ، ئامانەتكە خىيانەت قىلىش ، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلماسلىق مۇناپىقنىڭ مۇھىم بەلگىلىرىدۇر . دېمەك ، مەن ۋەدىگە ۋاپا قىلىشىم ، مۇقەددەسلەرگە قىلغان لەۋزىمدە تۇرۇشۇم

كېرەك ئىدى . ئەمما ئۇيان ئويلاپمۇ ، بۇيان ئويلاپمۇ ، ئۇلار قىلىشقا مۇۋاپىق كېلىدىغان ، ئالاھىدە كۆپ دەسمايە كەتمەيدىغان ، بىراقلا ئاشۇ بىرنەچچە قىزنى تەڭ ئورۇنلاشتۇرغىلى بولىدىغان ئىشنى ئويلاپ تاپالمايۋاتاتتىم .

قۇياش شەھەرنىڭ غەربىدىكى تاغقا باش قويدى ، ئاسمانىنى شەپەق قىزغۇچ رەڭدە بويىدى . لەرزان شامال ئۇرۇۋېدى ، قورۇدىكى سېرىنگۇللەر خۇشال سىلكىنىپ ، قورۇنى ۋە ئۆيىنچىنى بىردىنلا سېرىنگۇلنىڭ خۇش ھىدى قاپلىدى . قەيەردىدۇر كاككۇك زوق بىلەن چاڭىلداپ سايرىۋەتتى :

كاككۇك... كاككۇك... كا... كا... كاككۇك...

شۇنداق ، كاككۇك ئەسرلەردىن بۇيان ئۆزىگە ۋاپاسىز يار قىلىپ سايراۋاتىدۇ . ئۇ ئاشۇ سايرىشى بىلەن ئۆز ئاشقىنى ئىزدەۋاتىدۇ . رىۋايەت قىلىنىشىچە ، مۇشۇ «كاككۇك» دەپ سايراۋاتقىنى زەينەپ ئىمىش ، ئۇنىڭ ئاشىقى كاككۇك شور دەريانىڭ ئۇ تەرىپىدە ئىمىش ، ئۇ «زەينەپ ، زەينەپ !... » دەپ سايرارمىش . ئۇلار ھەر يىلى ماي ئېيىنىڭ ئاخىرلىرىدا— قىزىلگۇللەر راسا ۋايىغا يېتىپ ئېچىلغاندا ، بىر ـ بىرى بىلەن دىدارلىشىش ئۈچۈن ئىككى ياقتىن يولغا چىقارمىش . دەل شور دەريانىڭ ئوتتۇرىسىغا بارغاندا— بىر ـ بىرى بىلەن دىدارلىشىپ ، پىراق ـ ھىجران ئازابلىرىدىن قۇتۇلۇپ ، ۋىسال شارابىدىن قانغۇدەك ئىچىشكە بىرنەچچە دەقىقە قالغاندا ، خۇشاللىقى تۇيۇلىدىن «كاككۇك» ، «زەينەپ» دەپ سايراپ سالارمىش ـ دە ، بىر ـ بىرىگە سوۋغا ئۈچۈن چىشلەپ كەلگەن قىزىلگۈلى شور دەريىغا چۈشۈپ كېتەرمىش . ئۇلار قۇرۇق قول كۆرۈشۈشتىن خىجىل بولۇپ ئارقىسىغا قايتارمىش...

بۇ رىۋايەت راستمۇ ـ يالغانمۇ ، بۇنىسى نامەلۇم ، ئەمما ئاشۇ كاككۇكنىڭ ھەر يىلى باھاردا سايراپ كېلىۋاتقانلىقى ، ئۇلارنى ئەدىبلەرنىڭ ۋاپادار ئاشىق ـ مەشۇقلارنىڭ سىمۋولى سۈپىتىدە

مەدھىيىلەپ كېلىۋاتقانلىقى راست . ئاشۇ كىچىككىنە قۇش جېنىدا مۇراد ـ مەقسىتىگە يېتىش ، ئەھدىسىگە ۋاپا قىلىش ئۈچۈن شۇنچە ئازاب ـ ئوقۇبەتلەرگە بەرداشلىق بېرىپ ، ئۇمىد بىلەن ياشاۋاتقان يەردە ، ئەقىل ۋە تەپەككۇر ئىگىسى بولغان ئىنسان مۇراد ـ مەقسىتىگە يېتىش يولىدا جاپا ـ مۇشكۈللەرگە يولۇققاندا ئۇمىدسىزلەنسە ، ۋەدىسىگە ۋاپا قىلالمىسا ئۇمۇرلۇك لەنەتگەردى بولۇپ قالماسمۇ ؟...

شۇ چاغدا خىيالىمنى بۇزۇپ تېلېفون جىرىڭلىدى . مەن تۇرۇپكىنى قولۇمغا ئالدىم :

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم !

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام ، ئۇمىدجان ئاداش ،— قارشى تەرەپتىن ئەخمەتجاننىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى ،— نېمە قىلىۋاتسەن ؟

— نېمە قىلاتتىم ، «توخۇ داڭگال چۈشەيدۇ ، ئۆچكە يۇمغاقسۇت» دېگەندەك ، كىتاب ئوقۇپ ، خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپتىمەن ،— دېدىم مەن .

— خىيال سۈرۈپ ئويلىنىۋەرمەي ، دەرھال بىزنىڭكىگە كېلىگىن ، ئويلىرىڭنى ئويلىشىپ بېرىمىز ،— دېدى ئەخمەتجان ،— بايا بىرنەچچە بۇرادەر تېلېفون قىپتۇ ، تەييارلان ، شېكەردەك شەنبىنى ئازادە ئۆيۈڭدە ئۆتكۈزىمىز ، دەيدۇ . شۇڭا دەرھاللا ساڭا تېلېفون قىلىشىم ، سەن بولمىساڭ ، كۆڭلۈم يېرىم بولىدۇ .

«ماقۇل» دېمەي ئىلاجىم بولمىدى .

مەن بارغاندا ، قالغان ئۈچ بۇرادەر يىغىلىپ بولغانىدى . ئۇلار ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ تىل ـ ئەدەبىيات مۇئەللىمى ئەسقەر ، مەلۇم نازارەت مەمۇرىي ئىشخانىسىنىڭ مۇدىرى قاسىم ، «ئالتۇن تۇپراق» يېشىل يېمەكلىكلەر شىركىتىنىڭ دېرىكتورى مۇراتجانلار ئىدى . بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆز ئورۇنلىرىدا خىزمەتنى بەجا-نىدىل ئىشلەيدىغان ، بوش ۋاقىتلىرىدا ئويۇن ـ تاماشىنىمۇ ۋايىغا

يەتكۈزىدىغان ، ئاق كۆڭۈل ، خۇش چاقچاق ، ئەدەبىياتقا ھېرىسمەن بۇرادەرلەر ئىدى . قاسىمنىڭ يېشى مەن بىلەن ئوخشاش بولۇپ ، قالغانلار مەندىن بىر ـ ئىككى ياش ئەتراپىدا كىچىك ئىدى . ئۇلار مەن بىلەن «خېلى كۆنلەر بولدى ، دىدارلىشالمىدۇق» دەپ قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى .

— نېمە قىلىپ يۈرۈۋاتىسەنكىن ، بۇرادەر ،— دېدى قاسىم قولۇمنى چىڭ تۇتۇۋېلىپ ،— ئىككى ـ ئۈچ ئايدىن بۇيان گېزىت ـ ژۇرناللاردا ئىسمىڭنى كۆرمەيمىز . بىزدىغۇ باشقىچە ئوي بولمايدۇ ، ئەمما يىراق ـ يىراقلاردىكى چوقۇنغۇچىلىرىڭ ئەنسىرەپ قالىدۇ جۇمۇ ! ئانىسى قىچا يېغى بىلەن تېرىق ئۇنىدا قىلىنغان بۇلماقتا ئېغىز ئالدۇرغان بەزىلەر «ئۇمىد دېگەن يازغۇچۇڭ ئۆلۈپتۇ ، تۇرمىگە كىرىپ قاپتۇ» دەپ پىتنە ـ پاساتمۇ تارقىتىدۇ .

— قاسىمكام راست دەيدۇ ،— دېدى ئەسقەر ،— مۇنداق ئىشلار دائىملا بولۇپ تۇرىدۇ . بىرەر ناخشىچى ، ئۇسسۇلچى تېلېۋىزىزور ئېكرانىدا بىر ـ ئىككى ئاي كۆرۈنمەي قالسا ، يازغۇچى ـ شائىرلارنىڭ مۇبارەك ئىسمى گېزىت ـ ژۇرناللاردىن بىرەر ـ ئىككى ئاي يوقىلىپ كەتسە ، ئۇلار كاسسىسىغا ئۇرۇپلا گەپ تېپىپ ، قاسىمكام دېگەندەك ئىغۋالارنى تارقىتىدۇ . شۇڭا ئۇنىڭ بۇنى يېزىپ ئېلان قىلىپ تۇرمىسىڭىز بولمايدۇ ، ئۇمىدجان ئاكا .

— چوڭراق نەرسىگە تۇتۇش قىلدىڭمۇ يا ؟

— شۇنداق قارىسام ، ئۇمىدنىڭ كۆزىدە بىر مۇڭ ، چىرايىدا ھارغىنلىق بار ، شۇنىڭغا قارىغاندا بىرەر قىزغا كۆيۈپ ، پۈچىلىنىپ يۈرۈۋاتقاندەك ،— دېدى مۇراتجان چاقچاق قىلىپ .

— سەن پاكارنىڭ ئەقلىڭ جايىدا جۇمۇ ، نەق گەپنى قىلدىڭ ،— دېدى ئەخمەتجان مەن ئەكەلگەن كالا پاچىقىنى توغراۋېتىپ گەپكە ئارىلىشىپ ،— ئۇمىد يېقىندا شۇنداق بىر قىزنى

تېپىۋالدىكى ، هاي... هاي ، مەن مۇشۇ چاغقىچە ئۇنداق ساھىبجا-
مالنى كۆرمىگەنمەن ، بەلكىم مۇنىڭدىن كېيىنمۇ كۆرمەسمەن .
— تېخى مۇنداق ئىشمۇ بار دەڭلار . ھەي ئۇمىد ، ھەي ئۇ-
مىد ، شۇڭا جىمىپ كېتىپتىكەنسەن - دە !— دېدى قاسىم ماڭا
ئەمدىلا كۆرۈۋاتقاندەك سەپسېلىپ قاراپ ،— سەن ئاغىنىدارچە-
لىققا يارىماي قېلىۋاتامسەن - قانداق ؟ قارىغىنا ، سېنىڭ مۇشۇن-
داق چوڭ ئىشنىمۇ بىزدىن يوشۇرۇپ يۈرگىنىڭنى !
مەن بۇ گەپلەرگە ئىپادە بىلدۈرمەي ، پەقەت كۈلۈپلا قوي-
دۇم . مېنىڭ بۇ ھەقتە سۆزلىگۈم ، بۈگۈنكىدەك پۇخادىن چىققۇ-
دەك كۆڭۈل ئاچمىز دەۋاتقاندا ، مۇقەددەسلەرنىڭ ئىشى توغرى-
سىدا سۆزلەپ ، بۇرادەرلەرنىڭ كەيپىنى ئۇچۇرغۇم يوق ئىدى .
ئاز - تولا تاماق يېيىلىپ بولغاندىن كېيىن ، ئەخمەتجان
رومكىغا «ئىلى پادىشاھى»دىن تولدۇرۇپ قۇيۇپ ، قەدەھنى كۆ-
تۈرۈپ تۇرۇپ سۆز باشلىدى :
— مەن ساھىبخانىلىق سالاھىيىتىم بىلەن جاكارلاپ ئۆتەي-
كى ، سورۇنىمىزنىڭ كۆڭۈللۈك ئۆتۈشى ئۈچۈن ئىداربىدىكى
خىزمەت توغرىسىدا ، مۇشۇ سورۇندا يوق ئادەم توغرىسىدا سۆز-
لەشكە رۇخسەت يوق . ئۇنىڭدىن باشقا چاقچاق ، لەتىپە ، يۇمۇرلار
بولسا ، ھەتتا سەل بەدئۇرەك بولسىمۇ سۆزلەشكە بولىدۇ . ئەمە-
سە خوشە !
شاراب - مەي تولدۇرۇلغان قەدەھ ئۇچ مەرتەم ئايلاندۇرۇل-
غاندىن كېيىن ھەممىمىزنىڭ كۆزى خۇمارلىشىشقا باشلىدى .
چاشقانغىمۇ ئازغىنە ئىچۈرۈپ قويسا ، «ھەي ، قېنى سەن مۇشۇك
دېگەن لاتا» دېگۈزەلەيدىغان «ئىلى پادىشاھى» قېنىق يېشىل رەڭ
بوتۇلكا ئىچىدە جىم تۇرغىنى بىلەن ئاشقازانغا كىرگەندىن كې-
يىن ، بەدەننى قىزىتىپ ، تومۇردىكى قاننى ئۇرغۇتۇپ ، مۆرە-
مەسنى گەپتان - زۇۋاندازغا ، كالانپايىنى چاققانغا ، قورقۇنچاقنى
قاپ يۈرەككە ئايلاندۇرۇۋېتەتتى . بۇ ھال مۇشۇ سورۇندىمۇ ئۆز

ئىپادىسىنى تاپتى . ئادەتتە ئالدىراپ سۆز قىلمايدىغان ئەسقەر لەتىپە باشلىدى :

«كۇنلەرنىڭ بىرىدە ، ئېرىدىن كۆڭلى ئاغرىغان بىر چوكان روھى چۈشكۈن ھالدا دېڭىز ساھىلىدا كېتىۋاتسا ، يېرىمى قۇمغا كۆمۈلگەن بىر بوتۇلكا ئۇچراپتۇ . چوكان بوتۇلكىنى قولىغا ئېلىپ ، بوتۇلكىنىڭ ئاغزىنى ئاچقانكەن ، بوتۇلكىدىن قاپقارا ئىس - تۈتەك كۆتۈرۈلۈپتۇ . خېلىدىن كېيىن ئىس - تۈتەك ئارىسىدا بىر ئالۋاستى كۆرۈنۈپتۇ ۋە ئۇ چوكانغا :

— سەن مېنى قاماقتىن قۇتۇلدۇردۇڭ . ساڭا تەشەككۈر بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئۈچ تىلىكىڭنى ئورۇندايمەن . بىراق شۇنى بىلىپ قالغىنكى ، سەن نېمىنى تىلىسەڭ ، ئېرىڭمۇ شۇ نەرسەگە ئىگە ئىككى باراۋەرىدە ئاشۇ نەرسىگە ئېرىشىدۇ ،— دەپتۇ .

— نېمىشقا ئەمدى ؟— دەپتۇ چوكان ،— ئۇ دۆيۈز مېنى تاشلىۋېتىپ ، ئۆزىنى باشقا چوكان قويىنىغا ئاتقان تۇرسا ؟

— كىتابتا شۇنداق يېزىلغان ،— دەپتۇ ئالۋاستى . چوكان ئۇنىڭدىن يۈز ئاھىرىكا دوللىرى تىلەپتۇ . شۇئانلا ئۇنىڭ ئالدىدا يۈز ئاھىرىكا دوللىرى ، يېراقتىكى ئېرىنىڭ ئالدىدا ئىككى يۈز ئاھىرىكا دوللىرى پەيدا بوپتۇ . چوكان ئىككىنچى رەتتە ئالماس كۆزلۈك ئېسىل مېدالىئون تەلەپ قىلغانكەن ، دەرھاللا ئالدىدا دېگىنىدەك ئېسىل مېدالىئون پەيدا بوپتۇ . يېراقتىكى ئېرىنىڭ ئالدىدا بولسا ئۇنىڭكىدىن ئىككى ھەسسە ئېسىل مېدالىئون پەيدا بوپتۇ .

— ئالۋاستى ، مەن نېمىنى تەلەپ قىلسام ، ئېرىم راستىنلا ئىككى باراۋەر ئارتۇق نەرسىگە ئېرىشەمدۇ ؟— دەپ سوراپتۇ چوكان .

— شۇنداق ،— دەپتۇ ئالۋاستى .

— ئۇنداق بولسا ،— دەپتۇ چوكان ،— مېنى چالا ئۆلۈك قىلىپ قوي ! »

بۇ لەتىپىگە ھېچكىم كۆلمىدى .

— ئەسقەر ئەپەندى ، لەتىپەڭغۇ بولمىدىكەن ، لېكىن ھېچ-كىمنى كۆلدۇرەلمىدىڭ ، شۇڭا ماڭۇ بىر رومكا ھاراقنى ئىچىسەن ،— دېدى ئەخمەتجان ۋە ئۇنىڭغا بىر رومكا ھاراق قۇيۇپ بەردى . ئەسقەر ھاراقنى سەل غۇدۇراپراق ئىچىۋەتتى .

— قاسىمكا ، ئەمدى نۆۋەت سېنىڭ ،— دېدى ئەخمەتجان . قاسىم يۇمۇر باشلىدى :

«كامانىدروپكىدىن كەچقۇرۇن قايتىپ كەلگەن ئوبلوموف ئۆيگە كىرىپلا تاماق قىلىش ئۈچۈن خېمىر يۇغۇرۇۋاتقان ئايالى لىدىيەنى قۇچاقلاپ كارىۋاتقا سۆرەپتۇ .

— ۋاي تەنتەك ، بولمايدۇ ، قولۇم خېمىردا ،— دەپتۇ لىدىيە . ئەمما ئېرى زادىلا ئۇنىماپتۇ . ئاخىر لىدىيە ‹مەن تاماقنى تەييارلاپ بولغىچە تالاغا چىقىپ كۆڭلىڭىزنى خۇش قىلىپ كىرىڭ› دەپ ئېرىگە يىگىرمە رۇبلى بېرىپتۇ . سىرتقا چىقىپ كەتكەن ئېرى ئارىدىن ئون - يىگىرمە مىنۇت ئۆتەر - ئۆتمەيلا قايتىپ كىرىپتۇ .

— نېمانداق بالدۇرلا قايتىپ كىردىڭىز ؟ كۆڭلىڭىزنى خۇش قىلمىدىڭىزمۇ ؟— دەپ سوراپتۇ لىدىيە .

— كۆڭلۈمنى خۇش قىلدىم ،— دەپتۇ ئېرى ،— ئىشىك ئالدىغا چىقسام قوشناڭ ناتاشا ئۇچراپ قالدى . ‹نەگە ماڭ-دىڭىز ؟› ، دېدى ، مەقسەتنى ئېيتسام ، ‹ياخشى گەپكەن ، بىزنىڭ ئۆيگىلا كىرىڭ› ، دېدى . كىردىم ، كۆڭلۈمنى خۇش قىلدىم - دە ، قايتىپ چىقتىم .

— يىگىرمە رۇبلى قېنى ؟

— ناتاشاغا بەردىم .

— ۋاي ئەخمەق ، ئۇنىڭ ئېرى دائىملا مەن بىلەن ئويناپ كۆڭلىنى خۇش قىلىۋېلىپ ، ماڭا ھېچ نەرسە بەرمەيتتى ،— دەپتۇ لىدىيە . »

هەممەيلەن پاراققىدە كۆلۈشتۇق .

مەن مۇشۇ چاغقىچە مۇنداق كۆلكىنى كۆرمىگەنىدىم . گويا ئۆينىڭ تورۇسى تېشىلىپ كېتەمدىكىن دەپ قالدىم . كۆلۈۋېرىپ ، ئەسقەر گىلەم ئۈستىدە قورسىقىنى تۇتۇۋېلىپ ، بىر نەرسىنىڭ قەغىشىنى قىلغان كىچىك بالىدەك تېپچەكلەپ ـ دومىلاپ كەتتى .

— يا... يا... ياشاپ... كەت ، قاسىم ،— دېدى مۇراتجان مىڭ تەستە كۆلكىدىن ئۆزىنى باسالماي .

بوتۇلكىدىن ئۇچى قۇرۇقدىلىپ تۆتىنچىسىنىڭ ئاغزى ئېچىلغاندا ، هەممەيلەن خېلىلا قىزىپ قالغانىدۇق . قاسىم بىردىنلا :

— بايا ئەخمەتجان ئۈمىدنى ئاجايىپ گۈزەل بىر ساھىبجامالىنى تېپىۋالدى ، دېۋېدى . بۇغۇ بەك بەلەن ئىش بوپتۇ . دېگىنە ئۈمىد ، ئەمدى نېمە قىلاي دەيسەن ؟— دەپ سوراپ قالدى .

— نېمە قىلاتتى ؟ توي قىلىدۇ ، بويتاقلىقىنى ئاخىرلاشتۇرىدۇ . هېلىمۇ ئۈمىد ئانارگۈلنىڭ قارىسىنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ تۇتىتى ، ئالتە يىل بولدى ئەمەسمۇ ، ئالتە يىل ،— دېدى مۇراتجان .

— خاتا ئويلاپ قالماڭلار ،— دېدىم مەن دەرھاللا ،— بايا ئەخمەتجان چاقچاق قىلىپ شۇنداق دەپ قويدى . ئۇ مېنىڭ ئالتە يىلنىڭ ئالدىدا تاسادىپىي كۆرۈشۈپ قالغان بىر تونۇشۇم ئىدى ، يېقىندا يەنە تاسادىپىي كۆرۈشۈپ قالدۇق .

— قەيەردە ؟

— كېچىلىك بەزمىخانىدا .

— نېمە ، نېمە ؟ سەنمۇ كېچىلىك بەزمىخانىغا باردىڭمۇ ؟— قاسىم تېخىمۇ هەيران قالدى .

— باردىم .

— مۇنداق دە ، ئۈمىد ، مۇناقىمۇ هۇنىرىم بار دېگىن ، ئۇ قىز نېمە ئىش قىلىدىكەن ؟

— ئاشۇ بەزمىخانىدا «ئۇچكە ھەمراھ بولغۇچى» ئىكەن .

قاسىم ئېغىر تىنىدى ، تاماكا تۇتاشتۇردى ، ئەخمەتجاندىن بىر رومكا ھاراق قۇيۇشنى ئۆتۈندى . ھاراق قۇيۇلغان رومكىنى قولغا ئالغاندىن كېيىن ئۇنى ئۇياق - بۇياققا چۆرگىلەتتى ، گويا ئاجا-يىپ بىر نەرسە بارەك ، رومكىنىڭ ئىچىگە ئۇزاق تىكىلىپ قارىدى ، ئاندىن بىراقلا كۆتۈرۈۋېتىپ ، ئاغزىغا بىر چوكا قورۇما سالدى . تاماكىسىنى قاتتىق بىر شورۇۋلىپ ، ئالدىرىماي سۆز باشلىدى :

— ئاشۇ كېچىلىك بەزمىخانا دېگەنگە ، ئۆزۈم ئىشخانا مۇدىرى بولغاچقا ، بەزى - بەزىدە خۇددى بوينۇمدىن باغلىغاندەك مەجبۇ-رىي بارىمەن ، بۇ پەقەت خىزمەت ئېھتىياجى ئۈچۈن . شۇڭا بەزمە-خانا دېگەننى چۈشىنىمەن ، ئۇ يەردىكى «ئۇچكە ھەمراھ بولغۇ-چى» خانىمزلارنىمۇ چۈشىنىمەن . ئۇلارنى ئەخلاقىي جەھەتتىن تامامەن بۇزۇلغانلار دەپ بىر تاياقتا ھەيدەشكە بولمىسىمۇ ، ئەمما قىزىل كۆزلەر دېيىشكە بولىدۇ ، پىشىڭ تېگىپ كەتتىمۇ ، بول-دى ، سەندىن بىر - ئىككى يۈز يۆەن ئۇندۇرۇۋالمىغىچە بولدى قىلمايدۇ . پۇللا بېرىمەن دېسەڭ ، ھەممىنى قىلىشقا تەييار . بۇرادەر ئۇمىد ، سەن يازغۇچى ، ھەممىمىز ھۆرمەيلەيدىغان ئا-دەم . كۆڭلۈڭگە كەلسىمۇ دەپ قويماي ، سېنىڭ ئۇ يەرگە بارغە-نىڭ ، يەنە كېلىپ شۇ يەردىن بىر قىز تېپىۋالغىنىڭ ياخشى بولماپتۇ . راست ، كېچىلىك بەزمىخانىدىكى ئاشۇ قىزلار بىر - بىرىدىن چىرايلىق ، تىرناقتا توختىغۇدەك قىزلار . ئەمما ئىچكى گۈزەللىك ، ئەخلاق جەھەتتىچۇ ؟ بىز ، سەندەكلەرگە ئۆمۈرلۈك ھەمراھ بولۇشقا يارىمايدىغان قىزلار . ئۇلار پەقەت پۇل بېرىپ ، بىرەر ئاخشامغىلا كۆڭۈل خۇشى قىلىشقا يارايدۇ .

— ئۇنداقمۇ دەپ كەتمە ، قاسىم ،— دېدى مۇراتجان مېنى خىجىلچىلىقتىن قۇتۇلدۇرماقچى بولغاندەك ،— كېچىلىك بەزمە-خانا ۋە ئۇ يەردىكى قىزلارنىڭ ھەممىسىلا سەن دېگەندەك ئەسكى

ئەمەس . ئاشۇ قىزلارنىڭ كۆپىنچىسى تۇرمۇشتا ھەرخىل ئوڭۇش-سىزلىققا ئۇچراپ ، كۈن ئۆتكۈزۈشنىڭ باشقىچە يولىنى تاپالماي شۇ يەرگە بېرىپ قالغانلار . گەپ — سەن بىزنىڭ ئۇلار بىلەن قايسى خىل مۇناسىۋەتتە بولۇشمىزدا . ئۇلارنىڭ كۆپلىرى پەقەت يەپ - ئىچىش ، تانسا ئويناشتا ھەمراھ بولىدۇ ، باشقا ھەرقانداق تەلەپنى رەت قىلىدۇ ، ئۇلار خۇددى پاكىستاننىڭ «كىشىلىك دۇنيا» دېگەن كىنوسىدىكى مەشھۇر سوتچىنىڭ سابىق سۆيگىنى-دەكلا پاك قىزلار . مەنمۇ خىزمەت ئېھتىياجى تۈپەيلىدىن كېچە-لىك بەزمىخانىلارغا بارىمەن . ئەگەر كېچىلىك بەزمىخانا بارسا بولمايدىغان جاي بولسا ، نېمە ئۈچۈن مەملىكەت ، دۇنيانىڭ ھەممە چوڭ شەھەرلىرىدە شۇنچە جىق قۇرۇلىدۇ ؟ ئۇ بىر كۆڭۈل ئاچى-دىغان جاي ، ئەمما ئاز ساندىكى كىشىلەر ئۇ يەرنى باشقىچە مەقسەتتە ئىزدەيدۇ . يېقىندا مەن ئاشۇنداق كېچىلىك بەزمىخانىلا-ردا ئىشلەيدىغان قىزلاردىن ئالتىنى شىركەتكە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويدۇم . ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ياخشى تەربىيە كۆرگەن ، مەلۇماتـ-لىق ،ئىقتىدارلىق قىزلار بار . ئەمەلىيەتتە ، بىزنىڭ ئۇلارنى ئۆزىمىزنىڭ سىڭىللىرىدەك كۆرۈپ ، ئىمكان يارتىپ ئۇلارغا يار- يۆلەك بولۇش ، ئۇلارنىڭ قەدىر - قىممىتىنى چۈشىنىشـ-گە ، بىرەر توغرا كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىشىغا يارەم قىلىش مەجبۇرىيىتىمىز بار .

— ھەرنېمە دېگەنبىلەن ، ئۇمىد كېچىلىك بەزمىخانىدىن تاپـ-قان قىز بىلەن توي قىلسا بولمايدۇ ،— دېدى قاسىم .

— مەن ئۇ گەپنى چاقچاق قىلىپ دەپ قويغانىدىم ،— دېدى ئەخمەتجان ،— سىلەر ئۇ گەپنى راستقا چىقاردىڭلارغۇ ؟ ئۇ قىز ئۇمىدجانىنىڭ كونا تونۇشى ئىكەن ، تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالدى ، خالاس .

مۇشۇنداق ھاراق ئىچىپ ، ئاز - تولا قىزىپ قالغان چاغدا ، مېنىڭ ئۇلار بىلەن مۇقەددەسلەرنىڭ ئىشى توغرىسىدا پاراڭلاش-

قۇم ، تالاش ـ تارتىش قىلغۇم كەلمىدى . شۇڭا ئىپادە بىلدۈرمىدىم .

ئولتۇرۇش ئاخىرلىشىپ بۇرادەرلەر تارقىغاندىن كېيىن :

— مېنىڭ مۇقەددەسلەرگە يارەدەم قىلغۇم بار . مۇراتجان ئېيتقاندەك ، بىزنىڭ ئۇلارنى ھالال ئەمگەك بىلەن ياشاشقا يېتەكلەش مەجبۇرىيىتىمىز بار ، — دېدىم مەن ئەخمەتجانغا ، — قاسىمغا ئوخشاشلار كىچىلىك بەزمىخانىلارغا بېرىپ ئاشۇ قىزلار بىلەن كۆڭۈل ئاچىدۇيۇ ، يەنە ئۇلارنى پەس كۆرىدۇ . ئاشۇلار بىزنىڭ سىڭلىمىز ـ قېرىندىشىمىز ئەمەسمۇ ؟ ناۋادا ، بىزمۇ ئۇلارنى پەس كۆرسەك ، يارەدەم قولىمىزنى سۇنمىساق ، ئۇلار تېخىمۇ چۇشكۈنلىشىپ كەتمەمدۇ ؟ ئەمما مەن ئۇلارنىڭ قانداق ئىش قىلسا بولىدىغانلىقىنى ئويلاپ تاپالمىدىم . سېنىڭ بۇ ھەقتە بىلىدىغانلىرىڭ كۆپ ، ئويلاپ كۆرسەڭ .

— ماقۇل ، — دېدى ئەخمەتجان .

12

«ئادەمنى بەختلىك قىلىدىغان نەرسە پۇل ـ بايلىق ئەمەس ، ئەخلاق ـ پەزىلەت ، — دەيدۇ بۇيۇك مۇزىكانت بىتخوۋېن ، — بۇ مېنىڭ ئەمەلىي تەجرىبەم . مېنى مۇشكۈل ئىچىدە قوللىغان نەرسە ئەخلاق ـ پەزىلەت ، ئۆزۈمنى ئۆلتۇرۇۋېلىشتىن ساقلاپ قالغان نەرسىمۇ سەنئەتتىن باشقا ، يەنىلا ئەخلاق ـ پەزىلەت .» تاگورنىڭ سۆزى بويىچە ئېيتقاندا ، ئەخلاق جەھەتتىكى ئىلگىرىلەش ئۆز مەنپەئىتىنى ئويلاشتىن باشقىلارنىڭ مەنپەئىتىنى ئويلاشقا ئۆزگىرىشتە ئىپادىلىنىدۇ .

يۇقىرىقىلار ئۇلۇغلارنىڭ ئەخلاق توغرىسىدىكى قاراشلىرى

ئىدى . بىز قانداق قارايمىز ؟ ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن ئېيتقاندا ، پەقەت ئەنئەنىلەرگە ، شەكىلگە ئېسىلىۋالمىز . بىرەرى دوپپا كىيگەن بولسا ئەدەپلىك ، دوپپا كىيمىگەن بولسا ئەدەپسىز دەيمىز . ئەلۋەتتە ، دوپپا چىرايلىق ، يارىشىملىق نەرسە ، ئۇنى كىيگەن ياخشى . بىراق ئۇ ئەدەپلىك ياكى ئەدەپسىزلىكنىڭ سىمۋولىمۇ ؟ بىز ئۆزىمىزنىڭ تۇغۇلغاندا ۋە باقىي ئالەمگە ماڭغاندا دوپپىسىز ئىكەنلىكىمىزنى ئەستىن چىقىرىپ قويىمىز . ئادەم ئاتا بىلەن ھاۋا ئانا تۆرەلگەندە دوپپىسى ، رومىلى بارمىدى ؟ بىز ئادەتتە رومال ئارتمىغان ، چۈمپەردە تارتمىغان ئاياللارنى ئەدەپسىز ، بىھايا دەيمىز ، ئەمما ئىنسانىنىڭ ئالەمدىكى بارچە گۈزەللىكلەردىن گۈزەل ئىكەنلىكىنى ، ھەربىر ئىنسانىنىڭ ئۆزىدىكى گۈزەللىكىنى نامايان قىلىش ، باشقىلارنىڭ ئۇ گۈزەللىكتىن توغرا نىيەتتە بەھرلىنىش ئەركىنلىكى بارلىقىنىمۇ ئويلاپ قويمايمىز ، ھەتتا «مىڭ بىر كېچە» ھېكايىسىنىڭ بارلىققا كېلىشىگە سەۋەب بولغان ئايالنىڭ ساندۇقتا ، ساندۇق ئىچىدىكى قىرىق قەۋەتلىك ئەينەك ساندۇق ئىچىدە تۇرۇپمۇ ، پۈرسەت بولسىلا باشقا ئەرلەر بىلەن ناشايان مۇناسىۋەتتە بولۇپ ، قىرىق ئۆزۈك يىغقانلىقىنى ئەسكە ئېلىپ قويمايمىز . بىز ئەرلەر ئۆزىمىز بەزىمىخانىلارغا ۋە قانداقتۇر سورۇنلارغا بېرىپ ، كۆڭۈل خۇشى قىلغان قىزلارنى ئەدەپسىز دەيمىزيۇ ، «ئۆزۈم بۇ يەرگە نېمىدەپ كەلدىم ؟ نېمە ئۈچۈن ئاشۇ قىزلارغا ئاچ كۆزلۈك بىلەن قارىدىم ؟ ئۇلارنى كۆڭۈل خۇشى قىلىشقا زورلىدىم ؟ مۇشۇ چاغدا ئۆزۈمنىڭ ئايالى ، ھەدە ـ سىڭىللىرى ، قىزىم نېمە ئىش قىلىۋاتقاندۇر ؟ » دەپ ئۆزىمىزدىن سوراپ كۆرمەيمىز . «خۇرجۇنىڭ ئالدىنى كۆرۈپ ، ئارقىسىنى كۆرمەسلىك» دېگەن مۇشۇمىكىن ؟

ئەتىگەندىلا ئورنۇمدىن تۇرۇپ ، دېرىزىنى ئېچىپ سىرىنگۇلىرگە قاراپ ، خۇش ھىدىنى ھىدلاپ ، كاككۇكنىڭ يېقىملىق ئاۋازىغا قۇلاق سالغاچ خىيال سۈرگىنىمدە ، كاللامغا ئەنە شۇنداق

ئۆزۈمنۇ مۇكەممەلرەك چۈشەندۈرۈپ بېرەلمەيدىغان پىكىر كېلىۋاتىدى . ئاخىر بىردىنلا ئاخشامقى سورۇندىكى قاسىمنىڭ كېچىلىك بەزمىخانىدا ئىشلەيدىغان قىزلارنى «قىزىل كۆزلەر» ، «پۇللا بېرىمەن دېسەڭ ، ھەممىنى قىلىشقا تەييار» ، «ئۇلار پەقەت پۇل بېرىپ ، بىرەر ئاخشامغىلا كۆڭۈل خۇشى قىلىشقا يارايدۇ» دېگەن سۆزلىرى جاراڭلىغاندەك بولدى . بۇ قاسىمنىڭلا ئەمەس ، جەمئىيەتتىكى كۆپ سانلىق ئەرلەرنىڭ قارىشى ئىدى . ناۋادا ، ئاياللار پىكىر قىلىدىغان بولسا ، بۇنىڭدىنمۇ بەتتەر سۆزلەرنى قىلىشى تۇرغانلا گەپ ئىدى . مۇقەددەس ھەقىقەتەن ئاشۇنداق قىزمۇ ؟ ئۇنىڭ يېنىدىكى كۆزلىرىدىن سەبىلىكى چىقىپ تۇرغان قىزلارمۇ ئاشۇنداق ئەدەپسىز ، بىز پەس كۆرۈشكە لايىق قىزلارمۇ ؟...

بۇ سوئاللارغا قەلبىم «ياق !» دەپ جاۋاب بېرەتتى . ئەمەلىيەتتە ئۆزىمىز بىھايا ، ئەدەپسىز ، پەس . ئۇلارنى ئاشۇ كويغا ئۆگەتكەن ئۆزىمىز . شۇنداق بولمىسا ، نېمە ئۈچۈن ئاشۇ «پەس» قىزلارنى بىللە ئولتۇرۇشقا ، بىللە ھاراق ـ شاراب ئىچىش ، تانسا ئويناشقا چاقىرىمىز ؟ نېمە ئۈچۈن بارلىق چىقىملىرىنى تۆلىگەندىن سىرت ، يەنە ئۇلارغا تاپان ھەققى ئۈچۈن بىرەر يۈز يۈەن ، سېخىيلىقىمىز تۈتۈپ كەتسە بىرنەچچە يۈز يۈەن بېرىمىز ؟ بۇ ماھىيەتتە ، ئۇلارنى پاتقاققا تېخىمۇ پېتىشقا زورلىغانلىقىمىز ئەمەسمۇ ؟...

تېلېفون جىرىڭلىدى .

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ، ئۇمىد ئاداش ، ياخشى تۇرۇپسەنمۇ ؟— بۇ ئەخمەتجاننىڭ ئاۋازى ئىدى .

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام ، ئەخمەتجان ، ئەتىگەنلىكىڭ خەيرلىك بولسۇن !— دېدىم مەن .

— ئاخشام بىر گەپنى قىلىۋېدىڭ ،— دېدى ئەخمەتجان ،— مەن ئويلاپ قويدۇم . ھەقىچان ناشتا قىلمىغانسەن ، كەلسەڭ ،

بىللە ناشتا قىلغاچ ، شۇ ھەقتە پاراڭلاشساق ھەم بۇگۈنكى ناۋات-تەك يەكشەنبىنى قانداق ئۆتكۈزۈشنىڭ پىلانىنى تۈزسەك .

تاڭ قۇياشىنىڭ نۇرىغا چۆمگەن شەھەر .

تاكسىدا كېتىۋېتىپ ئەتراپقا زوقمەنلىك بىلەن نەزەر سالدىم . يوللارغا سۇ چېچىش ماشىنىسى بىلەن تەكشى سۇ چېچىلغانىدى . يولنىڭ ئىككى قاسىنقىدىكى تەكشى ئۆسكەن قارىغاي ، چوڭ يوپۇرماقلىق رەيھان دەرەخلىرى ، ئۇلارنىڭ ئاستىدىكى ياپيېشىل چىمەن ۋە گۈللەر تاڭ قۇياشىغا سالام بېرىۋاتقاندەك لەرزان تەۋرىنەتتى . چاسا - دوقمۇشلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى گۈللۈكلەرگە ئورنىتىلغان فونتانلاردىن ئېتىلىپ چىقىۋاتقان سۇ تامچىلىرى قۇياش نۇرىدا مەرۋايىتتەك ۋالىلداپ ، گۈلچاچقۇدەك تەرەپ - تەرەپكە چېچىلاتتى . ھەيۋەتلىك بىنالار بىر - بىرى بىلەن بوي تالاشقاندەك ، مەغرۇر ھالدا كۆككە بوي سوزغانىدى . ئاشۇ بىنالارنىڭ ئارىلىرىدىن ناگان - ناگاندا كۆرۈنۈپ قالىدىغان قارلىق بوغدا چوققىسى گويا مۇشۇ شەھەرگە پاسىبان قاراۋۇلدەك تاڭ قۇياشى نۇرىغا چۆمۈلۈپ ۋالىلداپ تۇراتتى . يېشىللىققا چۆمكەلگەن قىزىلتاغ شەھەرنى باغرىغا بېسىپ ئەركىلىتىۋاتقان مېھرىبان ئانىدەك كۆرۈنەتتى . بۇ شەھەر ھەقىقەتەن ئادەمنىڭ زوقى كەلگۈدەك گۈزەللىككە تولۇۋاتاتتى .

مەن ئۆيگە كىرىپ كەلگەندە ، ئەخمەتجان ناشتىلىق تەييارلاپ ، ھەتتا گۆش پىشۇرۇپمۇ ئۈلگۈرگەنىكەن . بىز گۆشنى يەپ ، شورپىغا تەييار چۆپ سېلىپ ئىچىپ ناشتا قىلدۇق . شۇندىلا :

— قېنى دېگىنە ، ئەخمەتجان ، قانداق ئويلاندىڭ ؟— دېدىم مەن .

— بۇ ئۆيدە ھازىر ئىككىمىزدىن باشقا ئادەم يوق ، شۇڭا كۆڭلىمىزدىكى گەپنى قىلىشايلى ، — دېدى ئەخمەتجان ، — ئۇمىدجان ئاكا ، ئالدى بىلەن مەن سەندىن سورىۋالاي ، سېنىڭ

مۇقەددەسكە كۆڭلۇڭ زادى قانداقراق؟

— ئەخمەتجان ئۇكا، مەن ھازىر مۇقەددەسنى ئۆزۈمنىڭ سىڭلىسى ئورنىدا كۆرىمەن. ئۇ بىر ئاداشقان، ئادىشىپ ئاشۇ «ئۇچكە ھەمراھ بولغۇچى» دېگەن چىرايلىق قەپەسكە كىرىپ قالغان تۇمۇچۇق. مېنىڭ پەقەت ئۇنى كىشىلەر پەس كۆرىدىغان قەپەستىن قۇتۇلدۇرغۇم، ئەركىن قۇشقا، ئىززەت ـ ھۆرمەتكە سازاۋەر، ھالال ئەمگىكى بىلەن ئۆز قەدرىنى تاپىدىغان قىزغا ئايلاندۇرۇش ئويۇم بار، خالاس،— دېدىم ھاياجان بىلەن،— ئەلۋەتتە، بۇ يالغۇز ئاشۇ بىر مۇقەددەسنىڭلا ئىشى بولغان بولسا، ھەل قىلىش بەك ئوڭاي بولاتتى. يەنە پەرىزاتمۇ بار، ئۇلار بىلەن بىللە بولۇۋاتقان بىرنەچچە سەبىي قىزمۇ بار. شۇڭا سەندىن مەسلىھەت سوراپ ئولتۇرۇپتىمەن.

— ئەمىسە مەن توغرا ئويلاپتىمەن،— دېدى ئەخمەتجان ماڭا چاي قۇيۇۋېتىپ،— بىزدە ھازىر ئورگانلار ئىسلاھاتى بولۇۋاتىدۇ، كان ـ كارخانىلارمۇ ئادەم قىسقارتىۋاتىدۇ. شۇڭا ئۇلارنى دۆلەت ئىگىلىكىدىكى ئورۇنلارغا ئورۇنلاشتۇرۇش مۇمكىن ئەمەس. خۇسۇسىي، يەككە ئىگىلىكتىكى چوڭراق، ئىقتىسادىي ئۇنۇمى ياخشىراق كارخانا، شىركەتلەرمۇ كۆپ ئەمەس، ئۇلار يەنە بىر تەرەپتىن دۆلەتنىڭ بەزى ئېتىبار بېرىش سىياسەتلىرىدىن كۆپرەك بەھرلىنىش ئۈچۈن ئىش ئورنىدىن قالغان ئىشچى ـ خىزمەتچىلەرنى ئالدىنراق ئورۇنلاشتۇرۇۋاتىدۇ، ئۇلارنىڭمۇ ئۆزىگە تۇشلۇق دەردى بار، مۇنداق ئورۇنلارغا ئورۇنلاشتۇرۇشمۇ ئوڭاي ئەمەس. شۇڭا ئۇلارنىڭ بىرلىشىپ، بىرەر تىجارەت بىلەن شۇغۇللانغىنى ياخشىكەن. مەن ئۇيان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ كۆرسەم، ھازىرقى بازار ئەھۋالىدىن قارىغاندا، ساتىراشلىق ـ پەردازچىلىق كەسپى بىلەن شۇغۇللانسا بولغۇدەك. بۇ كەسىپنىڭ تەرەققىيات ئىستىقبالى بار، ئىقتىسادىي ئۇنۇمى ياخشى، كۆپ دەسمايە كەتمەيدۇ، ئۇنىڭ ئۇستىگە قىزلارنىڭ شۇغۇللىنىشىغا

باب كېلىدۇ . دۇنيادا ئەر - ئاياللارلا بولىدىكەن ، بۇ كەسىپ ئۆلمەيدۇ . ئادەتتە بىز ئەرلەر چېچىمىزنى بەش - ئالتە يۈەنگە ياستىمىز . ھازىر ساتىراشخانىلار ئاياللاردىن ئاشمايدىغان بولۇپ كەتتى . چاچنى بۇدۇر قىلدۇرۇش ، خىلمۇخىل رەڭلەردە بويىتىش ئەۋج ئالدى . توي قىلىدىغان قىز ۋە ئۇنىڭ قولدىشىنىڭ گىرىمى تۆت - بەش يۈز يۈەن ، توي دېگەن كۈندىلا بار ، گىرىم قىلىشنى ئالدىن زاكاز قىلىدىغان گەپ .

ھەي ، نېمىشقا مېنىڭ ئەقلىمگە كەلمىگەندۇر ؟ ئەخمەتجان - نىڭ دېگەنلىرى تامامەن ئورۇنلۇق ئىدى . ناۋادا ئۇلار ساتىراش-لىق - پەردازلىق دۇكىنىنىڭ يېنىغىلا گۈل دۇكىنى ئاچسا ، ئىش تېخىمۇ كۆڭۈلدىكىدەك بولمامدۇ ؟ ھەر خىل بايراملاردا ، بولۇپمۇ ھازىر ياۋروپالىقلاردىن ئۆگىنىپ ، يىلدىن - يىلغا ئەۋج ئېلىۋاتقان «ئاشىق - مەشۇقلار بايرىمى» دېگەندەك چاغلاردا ، بىرتال قىزىلگۈل يىگىرمە بەش — ئوتتۇز يۈەنگە چىقىدۇ ، بىر توي ماشىنىسى ئۈچ - تۆت يۈز يۈەنگە بېزىلىدۇ ئەمەسمۇ ؟

— ئۇلار ئالدى بىلەن تەربىيىلىنىشى كېرەكقۇ دەيمەن ؟

— ئەلۋەتتە شۇنداق ،— دېدى ئەخمەتجان ،— ھازىر مۇنداق تەربىيىلەش ئورنىدىن شەھىرىمىزدە بىرنەچچىسى بار . ئەگەر يۇقىرى تېخنىكا ئۆگىنىمىز دېسە ، دېڭىز بويىلىرىدىكى شەھەرلەر-گە بېرىپ ئۆگىنىپ كەلسىمۇ بولىدۇ .

— تەربىيىلىنىشكە قانچىلىك ۋاقىت كېتەر ؟

— نورمال تەربىيىلىنىشكە ئۇچ ئايچە ۋاقىت كېتىدۇ . مۇ-ئەييەن ھۈنەر - تېخنىكىنى ئۆگىنىپ ، دۇكاننى ئېچىۋېلىپ ، ئاندىن بىر - ئىككىدىن بىلىم ئاشۇرسىمۇ ياكى يۇقىرى تېخنىكا-لىق ئۇستىدىن بىرەرنى تەكلىپ قىلىپ ، ئىش ئورنىدا — ئەمەلىيەت داۋامىدا تەربىيىلەنسىمۇ بولىدۇ .

— بۇگۈن سېنىڭ باشقا ئىشىڭ بارمۇ ، ئەخمەتجان ؟— دەپ سورىدىم مەن . بۇ سوئالىم ئەخمەتجانغا تۇيۇقسىز ۋە ئورۇنسىز-

دەك تۇيۇلدىمۇ ، قانداق ، ئۇ ماڭا قاراپلا قالدى . خېلىدىن كې-
يىن :

— ئەجەب بۇنى سوراپ قالدىڭا ؟— دېدى .

— ئەگەر زۆرۈر ئىشىڭ بولمىسا ، بىز مۇقەددەس ، پەرىزات-
نى چاقىرتىپ ، بۇ ئويىمىزنى ئۇلارنىڭ سەمىگە سېلىپ كۆرسەك
دەيمەن . ئۇلار ئۆزى نېمە دەيدىكىن ،— دېدىم مەن .

— باشقا ئىشىم يوق . بۇگۈنغۇ يەكشەنبە— دەم ئېلىش كۈ-
نى ، ھازىر ساياھەت مەزگىلى باشلانمىغاچقا ، ئادەتتىكى كۈنلەردە-
مۇ بوش ـ بىكارمەن . بىراق ، ئۇلارنى چاقىرساق نەگە بارساق
بولار ؟ مۇشۇ ئۆيدە ئولتۇرمىزمۇ ؟

— ئاشخانا ـ رېستوران دېگەنلەرگە بېرىشنىڭ ھاجىتى يوق .
ئەڭ ياخشى جاي— مۇشۇ ئۆي ،— دېدىم مەن قانداقتۇر بىر
خۇشاللىق بىلەن ،— ھەر ئىككىمىز بويتاق ، سىرتتىن تاماق
يەپ ، ئۆزىمىز ئېتىپ يەپمۇ جاق تويدۇق . لازىمەتلىكلەرنى تەي-
يارلىساق ، ئاشۇ قىزلار بىزگە بىر تاماق قىلىپ بەرسە قانداق ؟

— شۇنداق بولسىغۇ بەك ئوبدان بولاتتى ، بىراق ئاشۇ قىزلار
تاماق قىلىشنى بىلەرمۇ ؟

— پەرىزات بىلمىگەندىمۇ ، مۇقەددەس بىلىدۇ .

— ئۇنداقتا مەن ئۇلارغا چاقىرغۇ قىلىۋېتەي .

— نېمانچە ئالدىراپ ؟— دېدىم مەن ،— سەل تۇرۇپ ، بىز
بۇ ئۆيۈڭنى يېغىشتۇرۇپ ، لازىمەتلىكلەرنى تەييارلاپ بولغاندا
تېلېفون قىلساڭمۇ بولار ؟

— ھەي ئۇمىد ئاكا ، ھەي ئۇمىد ئاكا ، بەكمۇ ساددا سەن
جۇمۇ !— دېدى ئەخمەتجان ،— سەن ئۇلارنى ھازىرلا يۇگۇرۇپ
كېلىدۇ دەپ ئويلامسەن ؟ ئۇلار ئاخشام بەزمىخانىغا بارمىغان
تەقدىردىمۇ ، جەزمەن تېلېۋىزور كۆرۈپ ، ئاندىن يېرىم كېچىگە-
چە ۋاتىلداشتى . بەلكىم ھازىر ھۇزۇرلىنىپ ئۇخلاۋاتقاندۇر .
ئۇلار قىز بالا ئەمەسمۇ ، ئورنىدىن تۇرۇپ يۇيۇنۇپ ـ تارىنىشقىمۇ

خېلى ۋاقىت كېتىدۇ .

ھەقىقەتەن شۇنداق ئىكەن . مۇقەددەسلەر ئىككى سائەتلەر-دىن كېيىن كەلدى . ئاڭغىچە ئەخمەتجان بىلەن ئىككىمىز ئۆينى يىغىشتۇردۇق ، ساقال - بۇرۇتلارنى ئالدۇق . ئىمكان بولسا جۇۋاڭا ياكى چۆچۈرە ئېتىپ يېيىش مەقسىتىدە ، ئۆيدە گۆش بولسىمۇ ، بازارغا چىقىپ يېڭى گۆش ، پىياز ، دورا - دەرمان قاتارلىقلارنى ئەكىردۇق .

مەن دېگەندەك ، پەرىزاتنىڭ قورۇما قورۇشقا خېلى ئېپى بار ئىكەن ، مۇقەددەس ھەممە تاماقنى قىلالايدىكەن . بىز چۆچۈرىگە تۇتۇش قىلدۇق . مەن گۆش ، پىيازنى تۈجۈپلەپ توغراپ ، سو-قۇلغان قارىمۇچ ، زىرىدىن مۇڭاپىق ئارىلاشتۇرۇپ قېيما قىلدىم . مۇقەددەس خېمىر يۇغۇرۇپ ، يېيىپ كېسىپ جىلتا تەييارلىدى . چۆچۈرە تۇگىلىپ بولغىچە ، قازانغا ئۈستىخانلارنى سېلىپ خېلى ئۇزاق قاينىتتۇق .

— مېنىڭ سىلەرگە شۇنداق مەسىلىكىم كېلىۋاتىدۇ ، — دېدى بىزنىڭ ئىشىمىزغا خېلىدىن بىرى جىممىدە قاراپ تۇرغان پەرىزات كۈلۈپ ، — مانا سىلەرنى خۇدا قوشقان قوشماقلار دېسە بولىدۇ .

مۇقەددەس شۇ ھامان ئانار چېچىكىدەك قىزاردى - دە :

— جۆيلۈمىسەڭچۇ ، پەرىزات . مەن قانداقچە ئۈمىدجان ئاكا-نىڭ خىلى بولاي ، — دېدى .

— جۆيلۈگىنىم يوق ، كۆڭلۈمدىكى گەپنى قىلىۋاتىمەن ، — دېدى پەرىزات ۋە خۇرسىنىپ بولۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى ، — مېنىڭ مۇشۇ تەقدىر دېگەننىڭ ئادەمنى شۇنچە ئانىي تېپىپ كول-دۇرلاتقىنىغا ئاچچىقىم بار . بۇ دۇنيادا ئاق كۆڭۈل ، سەممىي ، ۋاپادار ئادەملەر شۇنچە كۆپ ئىكەنۇ ، نېمە ئۈچۈن تەقدىر بىزنى شۇنداقلارغا ئۈچراشتۇرماي ، ئاشۇ سۆيگۈ - مۇھەببەت دېگەننىڭ قەدىر - قىممىتىنى ، ۋاپا - ساداقەت دېگەننى بىلمەيدىغان قادىر-

دەك ، مۇقەددەسكە ۋاپاسىزلىق قىلغان يىگىتتەك ئادەملەرگە يو-
لۇقتۇرۇپ قويىدۇ؟ بەخت ـ سائادەتكە ئىنتىلگەن قەلبىمىزدە
ئۆمۇرلۈك ساقايماس يارا پەيدا قىلىدۇ؟

— بولدى ، ئۆزىڭىزنى ئازابلاپ چېچىلماڭ ، سىڭلىم ،— دېدىم مەن ،— خەلقىمىزدە : «تەقدىرگە تايىنىپ ياشىماي ، تەد-بىرگە تايىنىپ ياشا» دېگەن ھېكمەت بار . مېنىڭچە ، تەقدىردىن خاپا بولۇشنىڭ ، ۋاپاسىزلىق قىلدى دەپ قارىغان ئاشۇ كىشىلەر-دىن خاپا بولۇشنىڭ ھاجىتى يوق . بىز «ئەقىللىك ئۆزىنى ئەيىب-لەر ، نادان ئۆزگىنى» دېگەن ماقالنى ئەستە تۇتۇشىمىز كېرەك . ئاشۇ چاغلاردا ، سىلەر سەبىي ، ياش ئىدىڭلار ، تۇرمۇش تەجرى-بەڭلەر كەمچىل ئىدى ، شۇڭا سىلەر ئوڭايلا ھېسسىياتقا بېرىلىپ كەتكەن . چاۋاك ئىككى قولدىن چىقىدۇ ، «كۆڭۈل كۆرمىسە ، كۆز دېگەن تامنىڭ تۆشۈكى» دېگەندەك ، ئۇ چاغلاردا كۆڭۈل كۆزۈڭلار ئېچىلمىغان بولغاچقا ، كېلىپ چىقىدىغان ئاقىۋەتنى كۆرەلمەي ، چاۋاك چېلىشقا تەڭلەنگەن قولغا سىلەرمۇ قولۇڭلارنى ئۇرۇپ سالغان . سىڭلىم ، راستچىل ئادەم ئۆزىنى بىلىدۇ ، ئۆز-گىنىمۇ بىلىدۇ ، ئۆز سەۋەنلىكىگە قاتتىق ، ئۆزگىلەرنى كەچۈ-رۈشكە ماھىر بولىدۇ . خۇددى بۈيۈكلەر ئېيتقاندەك ، كىمكى باشقىلارنىڭ سەۋەنلىكىنى كەچۈرەلىسە ، ئۆزىدىكى سەۋەنلىكنى كۆرەلىسە ، بۇ ئۇلۇغلۇق نىشانى ۋە ئالىي ھىممەتلىكنىڭ ئالامە-تىدۇر .

— ئۇمىدجان ئاكىنىڭ دېگەنلىرى سەمىمىي گەپلەر ،— دېدى مۇقەددەس ،— پەرىزات ، «ھەممە گۇناھ ئۆزۈمدە تۇرۇپ ، قاپ كۆتۈرۈپ نەگە باراي؟» دېگەندەك ، ئۆزىمىز باشتا تەنتەكلىك قىلغان . بولدىلا ، ئۆتكەنگە سالاۋات . ھېلىمۇ ئالغا قارىساق كې-چىكمەسمىز .

— پاھ ، تۇككەن چۆچۈرلىرىڭدەك چىرايلىق گەپ قىلدىڭ ، سىڭلىم ،— دېدى پەرىزات بىر تال چۆچۈرنى قولىغا ئېلىپ

ئويناپ تۇرۇپ ،— قايسىدۇر بىر شائىر : «گۈناھكار گۈناھىدىن كەچمەكتىن ئەلا ، مۇكاپات بولمىغاي جاھاندا ئەسلا ! » دەپ يازغانىكەن . بىز باشقىلارنى كەچۈرگەنىكەنمىز ، بىزنىمۇ باشقىلار كەچۈرەر .

— ئەلۋەتتە كەچۈرىدۇ ،— دېدىم مەن ،— گەرچە ساختىلىق ، رەزىللىك بار بولسىمۇ ، بۇ دۇنيا يەنىلا مېھىر ۋە مۇھەببەتكە تولغان . ياخشىلار— چىن ئىنسانىي پەزىلەتلىك كىشىلەر يەنىلا كۆپ . تەڭرىم «يارلىشىڭنى مەن ياراتتىم ، يارالمىشىڭ ئۆزۈڭدىن » دېگەن . يازغۇچى زىۋېگ ئېيتقانىدەك «تاسادىپىيلىقنى تەقدىر بىلەن ئوخشاش » دەپ قاراش گۆزىدەك چاغلارىدىكى سەبىي قاراشتىنلا ئىبارەت . كامالەتكە يەتكەندە ھاياتلىق ئىزلىرىنى ئۆزىنىڭ قالدۇرىدىغانلىقىنى چۈشىنىپ قالمىسۇن . تەقدىر گويا يىغىلىپ ـ تارقىلىپ تۇرىدىغان رەڭدار بۇلۇتقا ئوخشايدۇ . ئادەملەر قانداقتۇر ياخشى بىر نەرسىگە ئېرىشكەندە تەقدىرگە تەشەككۈر بىلدۇرمەيدۇ ، ئەمما قانداقتۇر بىر نەرسىگە ئېرىشەلمىسە ياكى ئېرىشكەن نەرسىسىنى يوقىتىپ قويسا ، ھامان تەقدىردىن ئاغرىنىدۇ . بۇ ياخشى ئەمەس . تەقدىرنى تىزگىنلىيەلەيدىغان ئادەم ئۆچۈن ئېيتقاندا ، ئىشەنچ تەقدىرنىڭ خوجايىنىدۇر . شۇڭا ئادەم كۆڭۈلسىزلىكلەرگە يولۇققان چاغدا ، ئاشۇ تاش يۈرەك تەقدىرنى كۈلدۈرۈپ قويماسلىقى كېرەك . ئۇ سىزنى ھاقارەتلەشكە كەلگەنىكەن ، قورقماي ، مەردانىلىك بىلەن ئۇنىڭدىن ئۆچ ئېلىشىڭىز كېرەك .

ئۇيىنى چۆچۈرىگە سېلىنغان ئاشكۆكىنىڭ مەززىلىك ھىدى قاپلىدى ، ئېغىزلارغا دەرھاللا سېرىقسۇ كەلدى . چۆچۈرە ئۇزاق قاينىتىلغان ئۇستىخانلار شورپىسىغا سېلىنىپ ، تۇز ـ تەمى ئوبدان تەڭشەلگەچكە ، ھەقىقەتەن ئوخشىغانىدى . ئادەتتە تاماقنى كۆپ يېمەيدىغان مەن جېنىمدا ئىككى چىنە ئىچىۋەتتىم .

— بىلمەپتىكەنمەن ، مۇقەددەس ، قولۇڭ ھەقىقەتەن تاتلىق

ئىكەن جۇمۇ !— دېدى پەرىزات مەمنۇنلۇق بىلەن .

— شۇنى ئۇنتۇپ قالما ، پەرىزات ، قىيمىنى ئۇمىدجان ئاكا تەييارلىغان . كۆڭلى تاتلىق ئادەملەرنىڭ قولىمۇ تاتلىق بولسا كېرەك ،— دېدى مۇقەددەس .

— مەنمۇ ، هە ، هېلىقى نېمىتى ؟ هە ، هە ، «قىزىم ساڭا ئېيتاي ، كېلىنىم سەن ئاڭلا» دېگەن تەرزدە گەپ قىلمۇېدىم ، سەن ئاشكارىلىۋەتتىڭ ،— دېدى پەرىزات كۈلۈپ .

— چۆچۈرە ئىچمىگىلى ، بولۇپمۇ ئۆيدە قىلىنغان چۆچۈرە ئىچمىگىلى خېلى ۋاقىتلار بوپتىكەن ، ھەقىقەتەن تامىقىمدا قالـدى ،— دېدى ئەخمەتجان ،— ھەدېسىلا رېستورانغا چاپمىز ، قارىسام شىرەدە خىلمۇ خىل قورۇما ، ئەمما ئېغىزغا تېتىغۇدەك نەرسە يوق . نەچچە يۈز يۈەننى خەجلەپ بولۇپ ، يەنە قورساقنىڭ يېرىمى ئاچ ، بىرەر ئاشپۇزۇلغا كىرىپ يېرىم تەخسە لەڭمەن يەيدىغان گەپ .

— بۇ تاماق تېتىغان بولسا ، پات ـ پات كېلىپ تاماق قىلىپ بېرەيلى ،— دېدى پەرىزات ،— بىراق سىز قورقمىسىڭىزلا .

— مېنى ئۇنچىۋالامۇ تۇخۇ يۇرەك كۆرمەك ، پەرىزات ،— دېدى ئەخمەتجان چاقچاقنىڭ تېگىگە يېتىپ ،— سىلەر يولۇاس ئەمەسقۇ قورقىدىغانغا . بىراق سىلەردەك گۈزەل قىزلارنى ئىشقا سېلىشقا ئادەم خجىل بولىدىكەن .

پەرىزات كۈلۈۋەتتى ، ئاندىن :

— ئەتە ـ ئۆگۈن چىرايلىقراق قىزغا ئۆيلىنىپ قالسىڭىز ، چىرايلىق قىزنى ئىشقا سالماي دەپ ، ئۇنىڭ يېنىغىمۇ بارمامسىز نېمە ؟— دېدى .

— ۋاي سېنىڭ مۇشۇ ئاغزىڭزە ،— دېدى مۇقەددەس ۋىللىدە قىزىرىپ .

— تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇيدىغان چاغدا ، مەكتەپ بويىچە چىرايلىق هېسابلىنىدىغان بىر قىز ئۆلۈپ قېلىۋېدى ، بىر

ئوغۇل بالىنىڭ «شۇنداق چىرايلىق قىزمۇ ئۆلۈپ قالامدۇ؟» دېگەنلىكى ھېلىھەم يادىمدا،— دېدى پەرىزات تاماقتىن بوشىغان قاچىلارنى يىغىشتۇرغاچ،— بۇگۈن ئەخمەتجاندىن «سىلەردەك گۈزەل قىزلارنى ئىشقا سېلىشقا ئادەم خىجىل بولىدىكەن» دېگەن گەپنى ئاڭلاۋاتىمەن. شۇنىڭغا قاراپ...

— بولدى قىلە، پەرىزات،— دېدى مۇقەددەس ئۇنىڭ سۆزىدىنى داۋام قىلدىشىنى توسۇپ،— يۇر، قاچا - قۇچىلارنى يۇيۇۋېتەيلى.

ئۇلار قازان - قومۇچنى يىغىشتۇرۇپ كىرگەندىن كېيىن مەن ئەخمەتجان بىلەن قىلىشقان مەسلىھەتىمىزنى ئۇلارغا ئېيتتىم، ئاخىرىدا:

— بىز سىلەرنىڭ كۆڭلۈڭلەردە نېمە بارلىقىنى بىلمەيمىز. ناۋادا، بۇ ئىشنى خالىمىساڭلار، يەنە مەسىلىھەتلەشسەك بولىدۇ،— دېدىم.

— بۇ بەلەن مەسلىھەت بوپتۇ، بىز قىزلارغا لايىقكەن،— دېدى مۇقەددەس،— ئەمما، دەسمايىدە قېينىلىپ قالارمىزمۇ؟

— بۇ جەھەتتە بىزمۇ قاراپ تۇرمايمىز - دە،— دېدىم مەن.

— پۇل دېگەن مەندە خېلى بار،— دېدى پەرىزات،— ئەمما، خېلى كۆپ رەسمىيەتلەرنى ئۆتەشكە توغرا كېلىدۇ. بۇنى قانداق قىلارمىز؟

— بۇنىڭدىن ئەنسىرىمەك. بۇ يولنى مەن خېلى كۆپ ماڭغان، مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلاردا تونۇش - بىلىشلىرىم بار، ھەل قىلالايمەن،— دېدى ئەخمەتجان.

— ئەمىسە سىزگە تەشەككۇر،— دېدى پەرىزات.

— سىلەر مۇشۇنداق قىلىشقا رازىمۇ؟— دېدىم مەن.

— ئەلۋەتتە رازى،— دېدى مۇقەددەس.

— سىزنى ھازىرقى ئىشتىن مېھرىنى ئۈزەلمەسمىكىن دەپ ئويلامسىز، ئۇمىدجان ئاكا؟— دېدى پەرىزات.

— يوقسۇ ، سىڭلىم ، ئۇنداق ئويلىغىنىم يوق ،— دېدىم مەن دەرھاللا ،— دېمەكچى بولغىنىم «سىلەرنىڭ كۆڭلۈڭلەردە باشقىچە پىلان بارمۇ ، يوق؟ بۇنىڭدىنمۇ ئەپلىكرەك ئامال ـ چارە بارمۇ؟» دېگەندىن ئىبارەت .

— مەن مۇشۇ مەسىلىھەتكە قوشۇلمەن . مېنىڭچىمۇ مۇشۇ كەسىپنىڭ ئىستىقبالى بار . ئەل ئارىسىدا «ساتىراش ئۆلمىسە ، يىگىت قېرىماس» دېگەن گەپ بار ،— دېدى پەرىزات ،— ھازىر ساتىراشخانىلار قىزلاردىن ئاشمايدىغان بولۇپ قالدى . ساتىراشلىق ـ پەردازچىلىقتا قىلاي دېسە ، تېخنىكا ـ ھۈنىرىنى ئىگىلىسە ئىش جىق .

— ئۇنداق بولسا ، مەن ئەتىلا ئەمگەك ـ ئىجتىمائىي كاپالەت نازارىتىنىڭ تەربىيىلەش مەركىزىدىكىلەر بىلەن سۆزلىشەي ،— دېدى ئەخمەتجان ۋە پەرىزاتقا قاراپ داۋام قىلدى ،— سىلەر جەمئىي نەچچە ئادەم بولالايسىلەر ، قانچە ئادەم ساتىراشلىقنى ، قانچە ئادەم پەردازچىلىقنى ئۆگىنىدۇ ، مەسىلىھەت قىلىپ ، ماڭا جاۋابىنى بېرىۋېتىڭلار .

— شۇنداق ، تۆمۈرنى قىزىقىدا سوقۇش كېرەك ،— دېدىم مەن .

ئىككىنچى قىسىم
ياش ئارىلاشقان كۈلكە

قىزىلگۈلگە تىكەن ھەمراھدۇر ،
شادلىق بىلەن قايغۇ قوشكېزەك .
كۈلكە - يىغا ئەمەس يېگانە ،
بىللە ھامان قوشماق مېغىزدەك .
پۈشمان ، ئەسلەش ، شادلىق كەلسە تەڭ ،
ئادەم يىغا ئارىلاش كۈلىدۇ .
شۇ كۈلۈشتە ئىنسان ئۆمرىنىڭ
ئىزناسىز ئايان بولىدۇ .

1

تاغمۇتاغلاردىن ئېگىز ،
ئارغىبۇلاقنىڭ تاغلىرى .
ئۇستىگە قارلار يېغىپتۇ ،
ئاستىدا گۈلباغلىرى ، ياريارەي…

ئاپتوبۇس ئارغىبۇلاق تاغلىرى ئارىسىدىكى جىلغىغا ياسالغان ئاسفالت يولدا ئۇچقاندەك كېتىۋاتاتتى .

بىر ئەسلىسەم ، كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقانچە ۋاقىت ئۆتكەندەك ؛ يەنە بىر ئەسلىسەم ، ناھايىتى ئۇزاق ۋاقىت بولغاندەك . بىر چاغلاردا ئۇنىۋېرسىتېتقا ئوقۇشقا كەلگىنىمدە ، مانا مۇشۇ تاغ ئارىسىدىن ئۆتكەن ، توپا - چاڭ دەستىدىن ئاپتوبۇسنىڭ بارلىق دېرىزىسى مەھكەم ئېتىلگەن ، بىز ئاپتوبۇس ئىچىدە تازا بۇرۇقتۇرما بولغان . جىلغىدىن تۆت - بەش سائەتتە ئاران چىقىپ بولغاندا ، ئاپتوبۇس دېرىزىلىرىنى ئېچىپ ، ساپ ھاۋادىن نەپەس ئېلىپ ، ھەممەيلەن دېگۈدەك «ئۇھ…» دېيىشكەن . مانا بۇگۈنچۇ ؟ بۇ جىلغىدىن بىر سائەتكە يەتمەيلا چىقىپ بولدۇق . بۇرۇنقى توپا - چاڭ ، بۇرۇقتۇرمىلىق دېگەنلەردىن ئەسەرمۇ يوق ، يول سىلىق ، يان تەرەپلەرگە سېمونتتىن ئىشلەنگەن ئالا - بۇلا رېشاتكىلار ئورنىتىلغان . شۇ دەم ھەممەيلەننىڭ كۆڭلىدە قولى گۈل تاشيول ياسىغۇچىلارغا تەشەككۇر تۇيغۇسى ئۇركەشلەيدۇ .

ئاپتوبۇس ئارغىبۇلاق تېغى ئارىسىدىن چىقىپ ئون مىنۇت ئۆتەر - ئۆتمەيلا كۆمۈش بازىرىغا بېرىپ توختىدى . بۇ بازارمۇ ئۆزگەرگەن .بۇرۇن بىرنەچچە ئاھالە ، كىچىككىنە قاتناش بېكىتى

ئورۇنلاشقان ئۆتەڭ ئىدى ، مانا ئەمدى رەسمىي بازار تۈسىنى ئالغان ، نۇرغۇن ئاشخانا ، سودا دۇكانلىرى ، مېھمانسارايلار... سېلىنغان ، دەل - دەرەخلەر تىكىلىپ بوستانلاشتۇرۇلغان .

مەن شىلدىرلاپ سۈزۈك بۇلاق سۈيى ئېقىۋاتقان ئېرىق بويىغا بېرىپ قېرى سۆگەت تۈۋىدە ئولتۇردۇم . ئېرىق ئاستىدىكى ئۇششاق رەڭدار تاشلار قۇياش نۇرى ئاستىدا ژالىلدىشاتتى . ئېرىق بويىدىكى يالپۇز ، ئەمەنلەردىن تارقىلىۋاتقان ھىد دىماغنى غىدىقلايتتى . ئېچىلغان مامكاپ گۈللىرى يىراقتىن قارىماققا سېرىق كەھرىۋادەك جۇلالايتتى .

مەن يانچۇقۇمدىن ئىككى پارچە خەتنى ئالدىم . بۇلار گۈلنار بىلەن گۈلنازنىڭ نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا مۇقەددەسكە يازغان خەتلىرى بولۇپ ، ئەتىگەن مەن يولغا چىققاندا ، مۇقەددەس ماڭا ئەكېلىپ بەرگەنىدى .

ئاخشام بىزنىڭ ئۆيدە قوش ئۇزىتىش بولدى . مۇقەددەسلەر بۇگۈندىن باشلاپ ئەمگەك - ئىجتىمائىي كاپالەت نازارىتى تەربىيىلەش مەركىزىنىڭ تەستىقلىشى بىلەن قۇرۇلغان ، بىرنەچچە يىلدىن بۇيان كۆرۈنەرلىك نەتىجە يارىتقان «گۈزەل مەلىكە» ساتىراشلىق - پەردازچىلىق مەكتىپىدە ئوقۇيدىغان بولغانىدى . مەن بۇگۈن خىزمەت مۇناسىۋىتى بىلەن ئاقسۇ ، قەشقەر ، خوتەنلەرگە كامانداروپكىغا ماڭماقچىدىم . شۇڭا دوستلار جەم بولۇپ بۇ خۇشاللىقنى قوتلۇقلىغانىدۇق . ئولتۇرۇش ئاخىرلاشقاندا ، مەن مۇقەددەس ، گۈلنار ، گۈلناز بىلەن بىللە چۈشكەن سۈرەتنى ئاچقىپ ، مۇقەددەستىن سورىدىم :

— مۇقەددەس ، گۈلنار بىلەن گۈلنازنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋىرىڭىز بارمۇ ؟

— ئىككى يىلدىن سەل ئاشتى ، ئۇلار بىلەن ئالاقىلىشەلمىدىم ،— دېدى مۇقەددەس خۇرسىنىپ ،— مەن مەكتەپتىكى چاغدا

خەت يېزىشىپ تۇرغان .
— ئاشۇ خەتلەردىن يېنىڭىزدا ساقلىنىپ قالغانلىرى بارمۇ ؟
— بىرنەچچە پارچىسى بار .
— مەن بۇ قېتىمقى كامانداروپكا پۇرسىتىدىن پايدىلىنىپ ، ئىمكان بار ئۇلار بىلەن كۆرۈشسەم دېگەن ئۇمىدتىمەن .
— ناھايىتى ياخشى ئويلاپلا ،— دېدى مۇقەددەس خۇشاللىق بىلەن ،— مېنىڭمۇ ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى بىلگۈم ، ئۇلار بىلەن كۆرۈشۈپ ، ئۇزاق - ئۇزاق مۇڭداشقۇم بار . بەلكىم ئۇلار مېنىڭ ئەھۋالىمنى بىلمىگەچكە خەت يازمىدى ، «راھەت - پاراغەت كۆ-رۈپ بىزنى ئۇنتۇپ كەتتى» دەپ تىللاپ يۈرىدىغاندۇر . مېنىڭ ئۇلارنى ئۇنتۇپ كەتكىنىم ، ئۇلارنى كۆڭلۈمدىن چىقىرىۋەتكىنىم يوق ، ئۇلار بىلەن دائىملا خىيالەن مۇڭدىشىمەن . گۈلنازنى ئاق رومال ئارتىپ ، جايناماز‌دا تىلاۋەت قىلىپ ئولتۇرغان ، گۈلنارنى سەھرانىڭ توپىلىق يولىدا بالىلارنى ئىزلەپ كېتىۋاتقان ھالدا كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ يىغلاپمۇ كېتىمەن .
— ئەتە ئەتىگەندە مەن يولغا چىقىشتىن ئىلگىرى ئاشۇ خەت-لەردىن بىر - ئىككى پارچىنى ماڭا ئەكېلىپ بېرەلەمسىز ؟— دېدىم مەن ،— بەلكىم ئۇ خەتلەرنىڭ مېنىڭ گۈلناز بىلەن گۈل-نارنى تېپىۋېلىشىمغا ياردىمى تېگىپ قالار .
ئەتىگەن مۇقەددەس بۇ خەتلەرنى ماڭا ئەكېلىپ بەرگەن ۋە : «بۇ ئۇلارنىڭ ماڭا ئاخىرقى رەت يازغان خەتلىرى ئىكەن ، شۇ-نىڭدىن كېيىن مېنىڭ جاۋاب خەت يازماسلىقىم تۇپەيلى ئالاقىمىز ئۇزۇلۇپ قالدى» دېگەنىدى .
مەن گۈلنازنىڭ خېتىنى ئاچتىم :

سۆيۈملۈك دوستۇم مۇقەددەس !
مەن سېنى ئاللانىڭ بەركاتى بىلەن ھەممە جەھەتتە ياخشى تۇرغاندۇر دەپ ئويلايمەن ۋە شۇنداق بولۇشىنى تىلەي-

مەن !

ئەۋەتكەن خېتىڭنى تاپشۇرۇۋالغىلى خېلى كۈنلەر بو-
لۇپ قالدى ، ۋاقتىدا جاۋاب قايتۇرالمىدىم ، مېنى كەچۈر !
بەلكىم «بىر پارچە خەت يازغۇدەك ۋاقتىڭمۇ چىقمىدىمۇ»
دەپ مەندىن خاپا بولارسەن ، راست ، ۋاقىت چىقىرالمىدىم .
«نېمە ئۈچۈن ؟» دەمسەن . سەۋەبىنى ئېغىزدىن چىقىرىشقا
ماجالىم يوق . شۇ تاپتا كۆزۈم چاناقلىرى ياشقا تولغان ، ئۇ
خۇددى يىپى ئۈزۈلگەن مارجاندەك تۆكۈلۈشكە تەييار . بەل-
كىم شۇ تاپتا سەن يېنىمدا بولغان بولساڭ ، سېنى قۇچاق-
لاپ ، تاڭ - سەھەردە سايرىغان دەمدەرەك بۇقۇلداپ راسا
بىر يىغلىۋالسام ، بىرئاز يەڭگىللەپ قالغان بولاتتىم . تەق-
دىر مېنى كولىۋارلاتتىمۇ ياكى پېشانەمگە پۈتۈلگىنى شۇمى-
دىكىن ، ئېرىم ئۆلۈپ كەتتى . مانا تۈنۈگۈن قىرىق نەزىر-
سىنى بېرىپ تۇگەتتۇق . تۈنۈگۈن گۈلنار نەزىرگە ئۈلگۈ-
رۈپ كەلگەنىكەن ، ئۇنىڭغا ئېسىلىپ شۇنداق يىغلاپتىمەن-
كى ، نەزىرگە كەلگەن ھەممەيلەن ھەيران بولۇشتى ، بەلكىم
بەزىلەر مېنى ئېلىشىپ قالغان ئوخشايدۇ دەپ ئويلىغان
بولسا كېرەك ، بىر - بىرى بىلەن پىچىرلىشىپ «گۈلناز
ھاجىمنى روھىي كېسەللەر دوختۇرخانىسىغا ئاپىرىپ تەك-
شۈرتۈپ كۆرسە بولغۇدەك» دېگەنلىرىنى ئاڭلاپ قالدىم .
يەنە بەزىلەر «بىچارىنىڭ ئېرىگە بەك كۆڭلى بار ئىكەن»
دېيىشتى . مەن ئېلىشىپمۇ قالمىدىم ، راستتىنلا ئېرىمگە
بەك كۆڭلۈم بارلىقى ئۈچۈنمۇ شۇنداق يىغلاپ كەتمىدىم
(ئېرىمگە قانچىلىك كۆڭلۈم بارلىقى ، بۇرۇنقى خەتلىرىمدە
يازغان بولغاچقا ، ساڭا ئايان) . ئۇنداقتا ، نېمە ئۈچۈن شۇن-
چىۋالا ئېزىلىپ يىغلىدىم ؟ بۇنىڭغا ئۆزۈمۇ ئېنىق جاۋاب
بېرەلمەيمەن . مېنىڭ يىغلىشىم ئۆزۈم بىرەرىنى خالاپ ،
ياخشى كۆرۈپ ئاندىن توي قىلالمىغانلىقىم ئۈچۈنمۇ ؟ تەق-

دىرىنىڭ كاجلىقى تۇپەيلى سىلەر بىلەن بىللە ئالىي مەكتەپتە ئوقۇيالمىغانلىقىم ئۈچۈنمۇ ؟ ئارزۇ - ئارمانلىرىمغا يېتەلمىگەنلىگىم ئۈچۈنمۇ ؟ تۆلىگەن بەدەللىرىم تۇپەيلى بولسىمۇ تۆت يىلچە بىر ياستۇققا باش قويغان ، بىر بالامنىڭ ئاتىسى بولغان ئەر بىلەن چاچلار ئاقىرىپ قېرىغانغا قەدەر بىللە ياشىيالمىغانلىقىم ئۈچۈنمۇ ؟ ئەمدىلا يىگىرمە ئىككى ياشلارغا كىرىپ بىر بالا بىلەن تۇل بولۇپ قالغانلىقىم ئۈچۈنمۇ ؟ بىرەر ھۈنەر - تېخنىكا ئىگىلىيەلمەي ، ئۆينىڭ قۇلى بولۇپ قالغانلىقىم ئۈچۈنمۇ ؟ زامانغا لايىق ياسىنىپ - جابدۇنۇپ ، ئەركىن - ئازادە ھالدا تالا - تۈزدە يۈرەلمىگەنلىكىم ، كىنو - تىياتىرلارغا بارالمىغانلىقىم ئۈچۈنمۇ ؟ بوسۇغىدىن شۇنداقلا سىرتقا ئاتلىغان هامان قارا چۈمپەردە تارتىپ ، ئاللا ئۆزى بەخش ئەتكەن ساپ هاۋا ، قۇياش نۇرىدىن بەهرىمەن بولالمىغانلىقىم ئۈچۈنمۇ ؟...

ئاھ ، سۆيۈملۈك مۇقەددەس ! هايات دېگەن مانا شۇنداق تولىمۇ غەلىتە ئىكەن . ئادەمنىڭ هاياتىدا ، بەزىدە ئاجايىپ جىددىي ، هەتتا خىيالىغىمۇ كەلمىگەن ، چۈشىگىمۇ كىرمىگەن ئۆزگىرىشلەر بولىدىكەن . مەن ئاشۇ مەرھۇم ئېرىم بىلەن گەرچە ئۆزۈم خالاپ ، ياخشى كۆرۈپ ئەمەس ، ئاتا - ئانامنىڭ زورى ، ئۇزۇن ئەسىرلەردىن بۇيان شەكىللەنگەن ئادەت كۈچىنىڭ ئادەم كۆتۈرۈپ بولالمايدىغان بېسىمى تۈپەيلىدىن توي قىلغان بولساممۇ ، ئۇنىڭغا زادى - زادىلا ئۆلۈم تىلىمىگەنىدىم . هەتتا ئۇ تۇيۇقسىزلا ئاغرىپ دوختۇرخانىدا يېتىپ قالغان چاغدىمۇ ، ئۇنى ئۆلۈپ كېتەر دەپ ئويلىمىغانىدىم . مەن ئۇنى دوختۇرخانىدا بېشىدا تۇنەپ توققۇز كېچە - كۈندۈز باقتىم . توققۇزىنچى كۈنى كېچىسى تاڭغا يېقىن مېنىڭ كۆزۈمگە ئۇيقۇ ئىلىنىشىپ قاپتۇ . بىر چاغدا «خارتتىدە» قىلغان ئاۋاز بىلەن چۆچۈپ ئويغىنىپ

دوختۇرلارنى چاقىردىم . ئۇلار دەرھاللا كىرىپ تەكشۈردى ، ئوكسىگېن بېرىپ ، سۇنئىي نەپەسلەندۇرۇپ كۆردى ۋە ئاخىر باشلىرىنى سالدى ، ئېرىكىز جان ئۈزۈپتۇ ، دېدى . مەن داڭقېتىپ تۇرۇپلا قالدىم . مەن بىلەن ئازغىنا كەم تۆت يىل بىر ياستۇققا باش قويغان يىگىت مەن بىلەن ، بۇ دۇنيا بىلەن ئەنە شۇنداق ئۇن ـ تىنسىزلا خوشلاشتى . ماڭا ياكى بالىسىغا بىرەر ۋەسىيەتمۇ قالدۇرمىدى .

قەدىرلىك مۇقەددەس ، مەن مانا مۇشۇنداق بىتەلەي ـ شور پېشانە ئىكەنمەن . مەن گۇلدەك ياشلىقىمنى نېمە ئۈچۈن ، نېمىگە قۇربان قىلدىم ؟ ئەمدىكى كۈنلىرىمنى قانداق ئۆتكۈزۈشنى بىلمەيمەن . مەندەك بىر ياش تۇل خوتۇن ، يەنە كېلىپ ئاللىقاچان ھەج قىلىپ ھاجى خېنىم بولغان تۇل خوتۇن ئۇچۈن بۇ شەھەردە ياشىماقنىڭ نەقەدەر قىيىن ئىكەنلىكىنى كۆز ئالدىڭغا كەلتۈرەلمەيسەن . مەن خۇددى «ئۆي» دېگەن كىچىك قەپەسكە سولانغان ، ئۇنىڭ ئۈستىگە قانات ـ پەيلىرىمۇ قىرقىلغان بىر قۇشمەن ، خالاس . مەھەللىمىزدىلا بولىدىغان توي ـ تۆكۈن ، نەزىر ـ چىراغلارغا چوڭ ياشتىكى ھاجى خېنىملار بىلەن بىللە بارغاندىن باشقا ، ھويلا دەرۋازىسىدىن سىرتقا چىقىشىم مۇمكىن ئەمەس . زۆرۈرلۈك تۈپەيلىدىن بىرەر رەت چىقىپ قالىدىغان بولسام ، قېينىناتام ئائىلىسىدىكى چوڭ ـ كىچىكىنىڭلا ئەمەس ، مېنى كۆرگەنلا قولۇم ـ قوشنىلارنىڭمۇ سىبسىق گەپلىرى ئۈستۈمگە مۆلدۈرەك قۇيۇلىدۇ . قەدىرلىك دوستۇم ، ئالىمەتۇل بەرنات دېگەن ئايال ئالىم مۇنداق دېگەنىكەن : « قېينىنىلار ، سىلەر ئۆزۈڭلار ياخشى كۆرگەن ۋە سۆيگەن نەرسىنى باشقىلارنىڭمۇ ياخشى كۆرۈشى ۋە سۆيۈشىگە ئۇندەڭلار . بۇ ئالتۇنغا تېگىشكىلى بولمايدىغان ئەقىلدۇر . بەزىبىر قېينىنىلار كېلىنلىرىنى ھەر ۋاقىت خورلايدۇ ، ئۇلارنىڭ قىلغان

ئىشلىرىدىن ، ئېيتقان سۆزلىرىدىن ئەيىب تېپىپ تۇرىدۇ . پۇرسەت كەلگەندە ئوغۇللىرىغا چېقىپ يامان كۆرسىتىشكە ئۇرۇنىدۇ . ئۇلارنى زەخمەت چەكتۈرىدۇ . شۇنداق سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ھېچبىر ئورۇنسىز ، بىر ئائىلىنىڭ بەختى نابۇت بولىدۇ ، ئارىغا دۈشمەنلىك چۈشىدۇ ، ھاياتنى ئاچچىق بەسىپ ، بارلىق نەرسىلەرنىڭ لەززىتى قالمايدۇ··· ئۇلار بۇ دۇنيادىكى قىسقغىنا ئۆمرىدە چېچەك ئېچىشقا ، مېۋە بېرىشكە تەييار بولغان ياشلارنىڭ ھاياتىغا زەھەر قوشۇپ ، راھىتىنى بۇزىدۇ . مۇنداق ئەقىلسىز خوتۇنلارغا ھايات ۋاقىتىدا ھېچكىم ھۆرمەت قىلمايدۇ ، ئۆلگەندىن كېيىنمۇ ئۇلارنى ھېچكىم ئەسلىمەيدۇ . چۈنكى ئۇلار ئەسلەيدىغانلارنىڭ كۆڭلىنى قۇرۇتۇپ كېتىدۇ .» مېنىڭ بىچارە ھاجى قېينامۇ مانا شۇنداقلارنىڭ بىرى . ئۇ ئۆزىنىڭ قىزىغا كۆيۈنۈشنى بىلىدۇ يۇ ، مېنىڭمۇ ئاتا ـ ئانامنىڭ كۆز قارىچۇقىدەك كۆرۈپ ئۆستۈرگەن قىزى ئىكەنلىكىمنى زادىلا ئەسكە ئالمايدۇ . «ھەسىنكام ئاچچىق ، ئامۇتى تاتلىقمۇ ؟ » دېگەندەك بولۇپ قالمىسۇن دەپ ، كېلىن بولۇپ مۇشۇ ھويلىنىڭ دەرۋازىسىدىن كىرگەندىن باشلاپ ھۆرمەتلەپ كەلگىنىمنى بىلمەيدۇ . بەلكىم سەندە گۇناھ يوقمۇ ؟دەپ ئويلارسەن . خام سۈت ئەمگەن بەندە ئىكەنمەن ، ئۆزۈمنى سەۋەنلىك ـ گۇناھلاردىن يىراق دەپىلەمەيمەن ، ئەمما ئىمكانىنىڭ بارچە بارلىق تىرىشچانلىقنى كۆرسىتىپ ، قېينانامغا ۋە شۇ ئۆيدىكى ھەممەيلەنگە ياخشى كۆرۈنۈش ئۈچۈن قۇلدەك ئىشلىدىم ، خورلۇق تارتسامۇ ئىناق ـ پىنا قىلمىدىم ، ئەمما يەنىلا ياخشى بولالمىدىم . توي قىلغان تۆت يىل جەريانىدا ، ئەڭ خۇشال ئۆتكەن چاغلىرىم ھەج قىلىش داۋامىدىكى كۈنلەر بولدى ، خالاس . ئەمدىلىكتە ھەرنېمە دېگەنبىلەنمۇ ماڭا ھىمايە بولۇپ كەلگەن ئېرىم قازا قىلدى . مانا مۇشۇ قىرىق كۈندىن

بېرى ، ماڭا بۇ ئۆي دوزاخقا ئايلاندى . يىل نەزىرسىنى تۇگەتكەنگە قەدەر نېمە كۈنلەرنى كۆرىمەن ، بۇنى پەقەت ئاللا ئۆزى بىلىدۇ...

— هاي ... ،ئاپتوبۇسقا چىقىڭلار ، ماڭمىز ،— دەپ توۋلىغان ئاۋاز مېنى خەتنى ئوقۇشتىن توختاتتى .

2

ئاھ ، كۈلكە !

يۈرەكنىڭ چوڭقۇرىدىن ئۇرغۇپ چىققان سەمىمىي كۈلكە ! باغ كۈلكە ئاۋازىغا تولدى . بۇ باغقا مېنىڭ مۇشۇ جانجان شەھىرىمدىكى بىر بۆلۈك چوڭ ۋە كىچىك دوستلىرىم يىغىلغانىدى . ئۇلار چاقچاقلىشاتتى ، قىزىق ـ قىزىق لەتىپە ، يۇمۇرلارنى سۆزلىشەتتى ، كۈلىشەتتى . ھەممەيلەن بىرلىكتە قاقاقلىشىپ كۈلگەندە ، شۇ كۈلكە تەسىرىدىن ئۆرۈك شاخلىرى سىلكىنگەندەك بولاتتى ۋە بىرنەچچە تال پىشقان ئۆرۈك داستىخانغا چۈشەتتى .

سورۇن تازا باغجانلىغان قېرى ئۆرۈك دەرىخى ئاستىغا راسلانغانىدى . داستىخانغا قىزىرىپ پىشقان گىرده ، گۆشگىرده ، بىرنەچچە تەخسىده ناۋات ، ئۆرۈك ، گىلاس ، جىنەستە ، پارنىكلاردا پىشقان قوغۇن ، تاۋۇز تىزىلغانىدى .

شەھەرگە تۆت كىلومېتىرچە كېلىدىغان ، ئاتمىش مو يەرنى ئىگىلىگەن بۇ باغ ئاساسەن ئۆرۈكلۈك بولۇپ ، يەتتە ـ سەككىز تۈپچە گىلاس ، جىنەستە بار ئىدى . بىزدىن سەللا نېرىدا — باغ تېمى تۈۋىگە ئېسىلغان قازاندا شورپا قاينىۋاتاتتى . خېلى چوڭ كاۋاپدانغا ئۆرۈك ئوتۇنىدا ئوت يېقىلغان ، بىرنەچچە يىگىت توغ-

پىياز ، قارىمۇچ ، زىرە ، تۇخۇم ئارىلاشتۇرۇپ دۇمىلەنگەن گۆشنى زىخلارغا ئۆتكۈزۈۋاتاتتى . چوڭ بىر ئىدىشتا قايماقلىق قېتىق ۋە توڭلاتقۇدا تەييارلانغان مۇز بىلەن دوغ قىلىنغانىدى .

بىرنەچچە كۈندىن بۇيان دوستلار بىلەن بىللە شەھەرنى ئايلاندىم ، ئۆيلەردە ، رېستورانلاردا بولدۇم . بۇ شەھەر ۋە بۇ شەھەردە ياشاۋاتقان ئادەملەردە چوڭ ئۆزگىرىش بولغانىدى . شەھەر گۈزەل ھۆسنىگە تولغانىدى . يوللار كېڭەيتىلگەن ، بۇرۇنقى ئاكاتسىيىلەرنىڭ ئورنىغا چىنار ، چوڭ يوپۇرماقلىق سىدە دەرەخلىرى قويۇلغان ، ماشىنىلار يولى بىلەن پىيادىلەر يولى ئوتتۇرىسىدىكى گۈللۈكلەرگە خىلمۇخىل گۈللەر تىكىلگەن ، رەت - رەت كۆركەم بىنالار سېلىنغانىدى . خەلق باغچىسى ئالدىدىكى چوڭ مەيداندا كۆلچەكلەر ، فونتانلار ، گۈللۈكلەر ياسىلىپ ، ھەقىقىي سەيلىگاھ — ئارامگاھقا ئايلانغانىدى . ئۇلۇغ بوۋىلىرىمىز مەھمۇت قەشقەرى ، يۈسۈپ خاس ھاجىپلارنىڭ ئادەمنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەس قەبرىگاھلىرى قايتىدىن ياسىلىپ ، ئۇلارنىڭ بەھەيۋەت ھەيكەللىرى ئورنىتىلغانىدى . مەن بۇ يەرلەردە زىيارەتتە بولغان چاغلىرىمدا ، ئانا تىلىمىزنىڭ بۈيۈكلۈكىنى ئىسپاتلاش ئۈچۈن تاغ - داۋانلار ، دەريالاردىن ئۆتۈپ ، بىپايان دالىلاردا ئاتلىق كېتىۋاتقان مەھمۇت قەشقەرىنىڭ زەبەردەس قامىتىنى كۆرگەندەك ، يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ «ئەقىل كىمدە بولسا ، بولۇر ئۇ ئېسىل ؛ بىلىم كىمدە بولسا ، بولۇر ئۇ خان بىل» دېگەن ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك بولدۇم . بىر نۆۋەت مۇقەددەسكە يېزىلغان خەتتىكى ئادرېس بويىچە گۈلنازنى ئىزدەپ بارغان بولسامۇ ، «بۇ ئۆيدە ئۇنداق ئىسىملىك ئادەم يوق» دېگەن جاۋابنى ئاڭلاپ قايتتىم . شۇڭا ئۇنى ئىزدەشنى ئىشلىرىم سەل سېلىككەن چاغقا قالدۇرغانىدىم .

بۇگۈن مېنى بۇ باغقا قەدىناس دوستلىرىم ۋە بىر قىسىم ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرى شەھەرنىڭ ۋاڭ - چۆڭلىرى ، رېستو-

رانلارنىڭ هاراق بۇسلىرى ، تاماكا ئىسلىرىدىن بىر كۇنلۇك بول-
سىمۇ ئازاد قىلىش مەقسىتىدە ئاچىققانىدى .

تاماق يېيىلىپ بولغاندىن كېيىن بېشىنى پاكىز قىردۇر-
غان ، ئاقپىشماق ، يۇزىدە ئاندا ـ ساندا چېچەك ئىزى بار يىگىتۇ-
شى :

— ئاغىنىلەر ، بۇگۇن بۇ يەردە هاراق ـ شاراب ئىچىشكە
بولمايدۇ ، خەيرلىك ئولتۇرۇشىمىزغا ئاشۇ شەيتان ئويۇننىنى ئا-
رىلاشتۇرمايمىز . ناخشا ئېيتمىمىز ، ساز قىلمىمىز ، لەتىپە ، يۇمۇر
سۆزلەيمىز ، شائىر ۋە شائىرچاقلار يېڭى شېئىرلىرىنى ئوقۇيدۇ .
قانداق ، شۇنداق قىلساق بولامدۇ ؟— دېدى . بۇ پىكىرگە هەممەي-
لەن بىردەك قوشۇلدۇق .

ئالدى بىلەن مۇهەممەد دۇتارنى تەڭشەپ ناخشا باشلىدى .
بۇ پاكار بوي ، دوغلاق ، كۆزلىرى چوڭ ۋە ئويناپ تۇرىدىغان
يىگىت مېهنىڭ ئۇنىۋېرسىتېتتىكى ساۋاقدىشىم ئىدى . ئۇ چال-
غۇلارغا هېرىسمەن بولۇپ ، دۇتار ، راۋاب ، ئىسكىرىپكا چالالايت-
تى ، نەيگە هەقمۇ ماهىر ئىدى . ئاۋازىمۇ ساز بولۇپ ، خېلى
مەنمەن دېگەن كەسىپي ناخشىچىلارنى بېسىپ چۈشەتتى .

مۇهەممەد تۆت ـ بەشچە يۇرۇشلەشتۇرۇلگەن خەلق ناخشا-
سىنى ئېيتقاندىن كېيىن «ئەمدى بىرپەس پاراڭلىشىۋېلىڭلار ،
مەن بىر تال موخوركا ئوراپ چېكىۋالاي» دەپ ، دۇتارنى قويۇپ ،
يانچۇقىدىن قەغەز ، موخوركا چىقىرىپ ، سولداتچە — نەيچە قە-
لىپ يۆگەپ ، قاتتىق ـ قاتتىق شوراپ چېكىشكە باشلىدى .

— مۇهەممەد ئاكا ، هازىرغىچە موخوركا چېكىپ يۈ-
رەمسىز ؟— دەپ چاقچاق قىلدى ياشلاردىن بىرى ،— ئۇنداق
بېخىللىق قىلماڭ ، پاپىروس چېكىڭ ، پاپىروس . پاكىستاندىن
كىرگۈزۈلگەن پاپىروسلارمۇ قىممەت ئەمەسقۇ ؟

— مېنىڭ شۇ پاپىروس دېگەن بىلەن خۇشۇم يوق . موخور-
كا سۈيىگە چىلانغان قەغەزلەردىن ياسالغان ئاشۇ پاپىروس مەيدىنى

چىڭتىپ ، بەلغەم قىلىۋېتىدۇ ،— دېدى مۇھەممەد ۋە موخوركـ
سىنى شورىۋېلىپ داۋام قىلدى ،— موخوركا ساپ بولسا ، مەيدـ
نى بوشىتىدۇ ، دېگەن يەرگە باردۇ ، جېنى بار . سىلەردەك
خىمىيىۋى ئوغۇت كۈچىدە چوڭ بولغان بالىلار بىرەر نەرسىگە
يۆلىنىپ تۇرۇپ چەكمىسەڭلار ، قاتتىق بىر شورىغاندا ئارقاڭلارغا
تاراڭغىدە ئۇچۇپ كېتىسىلەر .

بۇ گەپكە ھەممەيلەن كۈلۈشتى ۋە بىرى :

— سىز قانداق چوڭ بولغان ؟— دەپ سورىدى .

— بىز ئاشۇ جاپالىق يىللاردا ئون ئۈچ بوكۇ ـ بوكىياڭلىق ئاق قوناق زاغرىسىنى يەپ چوڭ بولغان ، يىلىك تولغان ،— دېدى مۇھەممەد ،— سىلەر لازا ، ئاچچىقسۇ ، لەڭپۇڭ ، راڭپىزا دېگەنـ دەك جاننى خورىتىدىغان نەرسىلەرگە ئامراق . شۇڭا ئاغزىڭلاردا گەپ چوڭ ، ئەمما سۆڭەك يۇمشاق بولغاچقا ، پۈتۈڭلار تىترەپ تۇرىدۇ . جېنى بار ھاراقتىن ئىككى ـ ئۈچ رومكا ئىچتىڭلارمۇ ، بولدى ، كۆزۈڭلار كەچ قالغان تۇخۇمچىنىڭ جىنچىرىغىدەك پەـ لىلداپ قالىدۇ .

— كېچىسى شالداما بىلەن ياستۇق ھۆل بولۇپ كېتىدۇ .

— توي قىلىپ ئىككى ـ ئۈچ كۈن ئۆتەر ـ ئۆتمەيلا ، خوتۇن ئاجرىشىمەن دەپ جار سالىدۇ...

— يەنە تېخى جان ئاچچىقىدا پۈتىنى ئىچىۋېرىپ ھەرەم خادىمىگە ئوخشاپ قالىدۇ...

بۇ چاقچاققا ھەممەيلەن كۈلۈشتى .

— ئەمدى نۆۋەت شائىرلارغا ،— دېدى يىگىتۇېشى .

كۆپچىلىك شېئىر ئوقۇشقا ئالدى بىلەن مېنى تەكلىپ قىلـ دى . مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ ، كۆپچىلىككە تەزىم بەجا كەلتۈـ رۈپ :

— بىزنىڭ ئارىمىزدا يۇرتنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر بىر شاـ ئىر بار ، مەن ئۇنى يۇرتدىشىم ، ساۋاقدىشىم ، شۇنداقلا قەلەمدـ

شىم سۇپىتىدە ھۆرمەتلەيمەن ،— دېدىم مېنىڭ ئوڭ تەرىپىمدە ئولتۇرغان ، چاچلىرى ۋاقىتسىز ئاقىرىپ كەتكەن ، ئاشۇ ئاق چاچلىق بېشىغا بادامدوپپىسى خويمۇ ياراشقان ، كۆك كۆزلۈك ، ئاق يۈزى گەپ قىلار ـ قىلمايلا قىزلارنىڭكىدەك ۋىللىدە قىزىرىدىغان ، گېزىتخانىدا مۇھەررىر بولۇپ ئىشلەيدىغان شائىرنى ئىما قىلىپ ،— مېنى يىراقتىن مېھمان بولۇپ كەلدى دەپ ھۆرمەت قىلغىنىڭلارغا كۆپ تەشەككۈر . ئەمما «خويمۇ سەنەم سالغۇم بار ، پۇتۇم قوپال ، قولۇم گال» دېگەندەك ، شېئىر يېزىشتا مەن ئۇ شائىرغا يەتمەيمەن . شۇڭا بىز «ياندىكى موللام بار موللام ، يىراقتىكى موللام — داموللام» دېگەندەك ئىش قىلماي ، ئالدى بىلەن ئاشۇ شائىرنى تەكلىپ قىلساق .

ھەممەيلەن گۈلدۈراس ئالقىش يېڭراتتى . بولۇپمۇ ئۇ مۇنۇ مىسرالارنى ئوقۇغاندا ، ئالقىش تېخىمۇ ئەۋجىگە چىقتى :

دىلبىرىم قوي كۆزىدىن سۇ ئىچمەن ،
دىلىدىن دىلىمغا نۇر ـ يورۇق ئېلىپ .
جاھالەت ھامىيلىرى چاك توزۇتسا ،
سانجىيمەن قوۋۇرغامنى پىچاق قىلىپ .
چۈنكى مەن ھېسسىياتلىق ھايات ئادەم ،
مۇھەببەت پايخان بولسا ماڭا ماتەم .

رەقىبىنىڭ مۇشتى ماڭا ھېچ گەپ ئەمەس ،
ھەتتاكى قىلىچقا تىك بارالايمەن .
چېقىلسا قىلچە ئىززەت ـ ھۆرمىتىمگە ،
ھەتتاكى ئەۋلىيالىغا يانالايمەن .
چۈنكى مەن ھېسسىياتلىق ھايات ئادەم ،
غۇرۇرۇم پايخان بولسا ماڭا ماتەم ...

مانا بۇ ھەقىقىي شېئىر ئىدى ، شائىرنىڭ ھايات ۋە گۈزەل-

لىك ، مۇھەببەت ۋە ئەركىنلىك ، ئادالەت ۋە ئىنسانىي غۇرۇر ، ئېتىقاد ۋە ئەقىدە كۆز قارىشى مۇكەممەل ئىپادىلەنگەنىدى . پاك-لىق ۋە گۈزەللىكنىڭ نەمۇنىسى ، غايە ۋە ئەقىدىنىڭ سىمۋولى ، دۇنيانى ئۆزگەرتىش ۋە گۈزەل ھايات قۇرۇشنىڭ قۇدرەتلىك كۈچى بولغان ئادەم روھىي ۋە جىسمانىي جەھەتتىن تولۇق ئەر-كىنلىك ۋە ئازادلىققا ئېرىشكەندىلا ، ئاندىن ئۆزىنى تولۇق نامايان قىلالايدىغانلىقى روشەن يورۇتۇلغانىدى . بۇنىڭ ئاساسىنىڭ ئادەم-نىڭ ئۆزىنى بىلىشى ۋە دۇنيانى تونۇشى ، كىشىلىك ئىززىتى ۋە ئىجتىمائىي بۇرچىنى ھېس قىلىشى ئىكەنلىكىدەك ھەقىقەت كۆرسىتىلگەنىدى . ئادەم پەقەت شۇندىلا ھەقىقىي مەنىسى بىلەن ئەركىن - ھۆر ، پاك ، ئالىيجاناب ، قۇدرەتلىك بولالايدۇ .

نۆۋەت ماڭا كەلگەندە ، ئورنۇمدىن تۇرۇپ تەكەللۇپ بىلەن :

— بىر شېئىر يېزىشقا تۇتۇش قىلىۋېدىم ، تېخى پۈتمىدى ، ھازىرچە پۈتكەن كۆپلېتىنى ئوقۇپ بېرەي ، تولۇقلىشىمغا يارد-ەم بېرىڭلار تېگىپ قالار ،— دېدىم مەن ۋە مۇنۇ مىسرالارنى ئوقۇ-دۇم :

سالام قەشقەر — جەننەت ئۇچۇن ئەندازگۇل دىيار ،
بۇگۇن كەلدىم قۇچىقىڭغا ۋىسالغا يېتىپ .
يۇرەك ئويناپ ، چاقناپ كەتتى جۇپ كۆزۇم مېنىڭ ،
قۇياشمۇ سەن ، تولۇن ئايمۇ تۇرغان نۇر چېچىپ ؟ !
گۈزەللىكنىڭ سۇلتانىمۇ ئالدىڭدا خىجىل ،
يۇيۇنۇپسەن تاڭ نۇرىدا گۈلدەك ئېچىلىپ .

تەزىمدىمەن ئوڭ قولۇمنى كۆكسۈمگە ئېلىپ ،
تەزىمدىمەن خۇددى مەجنۇنتالدەك ئېگىلىپ .
باغاشلىدىڭ مېنى ئاتەش باغرىڭغا بېسىپ ،
شادلىقتا ، ئاھ ، كەتمەيدىكەن يۇرەك يېرىلىپ .

جۇپ كۆزده ياش ، باغرىڭغا مەن سىمابتەك ئېرىپ ،
كەتتىم گويا قۇمغا سىڭگەن سۇدەكلا سىڭىپ .

ھۆرلەر مەپتۇن پېشانەمگە سۆيدۈك يېنىشلاپ ،
دوستلار مانا «خۇش كېلىپسەن»دېدى قۇچاقلاپ .
سەبىيلىكىم ، ياشلىقىمغا قايتتىم ، ئانجان ،
كەك باغرىڭدا پاقلان بولۇپ يايراپ ئويناقلاپ .
قۇربىم يەتسە ، كۆتۈرسەم مەن سېنى بېشىمدا ،
مەنزىلىڭگە يەتكۈزسەم تېز يۈدۈپ ـ ھاپاشلاپ .
.....

مېنىڭ بۇ مىسرالىرىمغىمۇ كۆپچىلىك ھۆرمەت يۈزىسىدىن بولسا كېرەك ، قىزغىن چاۋاك چالدى . بىرقانچەيلەن : «ئاخىرقى ئىككى مىسرا ئالاھىدە ياخشى چىققان ، ئانا يۈرتقا بولغان مۇھەببەت ئۆزگىچە ئىپادىلەنگەن ، ھەممە ئادەم شۇنداق تونۇشقا كەلسە ئانا يۈرت جەزمەن جەننەتكە ئەندىز بولىدۇ»دېيىشتى .

ئولتۇرۇش دىگەرگىچە داۋاملاشتى . بىز قايتىشقا تەرەددۇت قىلغاندا ، بىر ياش يىگىت ئاق چاچلىق شائىرنىڭ قېشىغا كەلدى .

— بىرنەچچە شېئىر يېزىۋېدىم ، كۆرۈپ باقسىڭىز ،— دېدى ئۇ ۋە بىرنەچچە ۋاراق قەغەزنى تەڭلىدى ،— ھە راست ، يەنە مۇنۇ شېئىرلارمۇ بار ، بۇنى قوشنامنىڭ قىزى گۈلناز يازغانىكەن ، كۆرسەم خېلىلا ياخشىدەك قىلىدۇ ، بۇلارنىمۇ كۆرۈپ باقسىڭىز .

مەن ئاق چاچلىق شائىرنىڭ قولىدىن گۈلنازنىڭ شېئىرلىرىنى ئالدىم ، مەقسىتىم پوچېركىنى كۆرۈپ بېقىش ئىدى .

پوچېركا مۇقەددەسكە يېزىلغان سالام خەتنىڭكى بىلەن ئوخشاش ئىدى ، گۈلنازنىڭ مەن ئىزدەۋاتقان گۈلناز ئىكەنلىكىنى جەزملەشتۇرگەن بولساممۇ ، تېخىمۇ ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىش ئۈچۈن ھېلىقى يىگىتتىن سورىدىم .

— گۈلناز دېگەن بۇ قىز نېمە ئىش قىلىدۇ؟

— ئۇ بىر تەتۈر پېشانە چوكان ،— دېدى ياش يىگىت ،— ئاتا ـ ئانىسى ئالىي مەكتەپكە بارغىلى قويمىدى ، ئۇلار ئۇنى بىر زەرگەر يىگىتكە مەجبۇرەن ياتلىق قىلىشتى . ئەمما ئىككى يىلـ نىڭ ئالدىدا ئۇ يىگىت ئۆلۈپ كەتتى . ياش تۇرۇپلا تۇل قالغان گۈلناز ئاچا ئىرىنىڭ يىل نەزىرسىنى تۇگەتكەندىن كېيىن ئاتاـ ئانىسىنىڭ قېشىغا يېنىپ كەلگەن . تۆت ياشتىن سەل ئاشقان بىر ئوغلى بار ئىدى ، ئۇنىمۇ قېينىاتا ـ قېينانىسى ئېلىپ قالدى . گۈلناز ئاچا كۇنلىرىنى كىتاب ئوقۇش ، ئۇنى ـ بۇنى يېزىش ، دوپپا تىكىش بىلەن ئۆتكۈزىدۇ .

— گۈلناز بىلەن كۆرۈشكىلى بولارمۇ ؟ ئۇنىڭ مەندە ئۇرۇمـ چىدىكى دوستى ئەۋەتكەن ئامانىتى بار ئىدى ،— دېدىم مەن .

— گۈلناز ئاچا ئادەتتە تالا ـ تۈزگە چىقمايدۇ . مەنمۇ كەچقۇرۇن سەگىدەش ئۈچۈن ئۆگزىگە چىققاندا ، ئانچە ـ مۇنچە كۆرۈپ ، سۆزلىشىپ قالىمەن . ئەلۋەتتە ، بىزنى سىراج تام ئايـ رىپ تۇرىدۇ . بىلىشىمچە ، ئۇ پەيشەنبە كۇنى تەييارلىغان دوپپىـ لىرىنى دۇكانغا ئۆتكۈزۈش ئۈچۈن بازارغا چىقىدۇ .

— مۇشۇ پەيشەنبە كۇنى گۈلنازنى مېنىڭ ياتقىمغا باشلاپ كەلسىڭىز ، مۇمكىن بولارمۇ ؟

— بۇ ۋەزىپىنى جان ـ دىلىم بىلەن ئورۇندايمەن ،— دېدى ياش يىگىت .

3

ئىشىك چېكىلىۋېدى ، مەن قولۇمدىكى گېزىتنى شىرەگە قويۇپ ، ئالدىراپ بېرىپلا ئىشىكنى ئاچتىم . ئىشىك ئالدىدا ئۇـ

لۇشكۇنكى باغ سەيلىسىدە تونۇشقان ۋە گۈلناز بىلەن كۆرۈشتۇ-
رۇشنى ئۆتۈنگەن ياش يىگىت بىلەن چۈمپەردىلىك بىر ئايال
تۇراتتى . ياش يىگىت مەن بىلەن سالاملىشىپ كۆرۈشۈپ :
— مانا ، گۈلناز ئاچامنى باشلاپ كەلدىم ، ئۈمىدجان
ئاكا ،— دېدى .
مەن كۆز ئالدىمدا تۇرغان مۇشۇ چۈمپەردىلىك ئايالنىڭ ئاشۇ
ئالتە يىلنىڭ ئالدىدا كۆرگەن دوپپا ، ئەتلەس كۆڭلەك كىيگەن ،
چاچلىرىنى ئۇششاق ئۆرۈگەن ، كۆزلىرىدە شادلىق ۋە ئۈمىد
نۇرى چاقناپ تۇرغان شوخ گۈلناز ئىكەنلىكىگە ئىشەنمەي قالدىم .
— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ، ئۈمىدجان ئاكا ، — دېدى گۈلناز
ماڭا چۈمپەردە ئاستىدىن قارىغاندىن كېيىن . بۇ تىتىرەك ئاۋاز
ماڭا بوغۇزىغا كۈلكە ياكى يىغا پەريادى كېلىۋاتقان ئادەمنىڭ
ئاۋازىدەك تۇيۇلدى . ئۇ ئالتە يىلدىن كېيىن ئۇچراشقانلىقى-
مىزدىن خۇشال بولۇپ ، هاياجان ئىچىدە كۈلمەكچىمىكىن ياكى
ئاشۇ ئۇچرىشىشتىن كېيىنكى هايات قاينىمىدا باشتىن كەچۈرگەن
ئوڭۇشسىزلىقلىرىنى ئەسلەپ يىغلىماقچىمىكىن ؟
— قېنى ، ئاۋۋال ياتاقتا كىرىڭلار ،— دېدىم مەن .
ئۇلار ياتاقتا كىرگەندىن كېيىن قايتىدىن دۇئا قىلىپ ،
تىنچلىق - ئامانلىق سوراشتۇق . مەن بىر تەخسىگە چىرايلىق
قىزىرىپ پىشقان گىردىنى ئوشتۇپ ، دوست - بۇرادەرلەر «زې-
رىككەندە يەرسەن» دەپ ئەكېلىپ قويغان يەل - يېمىشلارنى
تىزدىم ، ئىستاكانغا چاي قۇيدۇم .
— قېنى لايىقىڭلاردا بولمىسىمۇ ، ئالغاچ ئولتۇرۇڭلار ،—
دېدىم مەن .
— بىرىڭلار ئاكام ، بىرىڭلار ئۇكام ، يات ئادەم بولمىغاندى-
كىن چۈمپەردەمنى ئېلىۋەتسەم ئەيىبكە بۇيرۇماسسىلەر ؟— دېدى
گۈلناز . مەن ياش يىگىتكە قارىدىم . ئۇ :
— ئېلىۋېتىڭ ، ئاچا ، بىردەمگە بولسىمۇ ئەركىن نەپەسلە-

نىڭ ، بۇ سىزنىڭ ئەركىڭىز ،— دېدى .

گۈلناز يۈزىدىن چۈمپەردىنى ئالدى . ئۇنىڭ چىرايى سولغۇن ئىدى ، ياش تولغان كۆزلىرى مۇڭلۇق ئاھۇ كۆزىدەك روھسىز ئىدى . بۇرۇنقى ئۇششاق قىلىپ تال ـ تال ئۆرۈلگەن چاچلىرى ئىككى تال قىلىپلا ئۆرۈلگەنىدى .

— مەن سىزگە مۇقەددەسنىڭ سالىمىنى ئەكەلدىم ،— دېدىم ۋە چامادانىمدىن مۇقەددەسنىڭ سالام خېتىنى چىقىرىپ گۈلنازغا تەڭلىدىم ،— ئۇ دوستىڭىز ساق ـ سالامەت . بۇرۇن نېمە ئۈچۈن سىزگە جاۋاب يازالمىغانلىقىنى بەلكىم بۇ خەتتە ئېيتقاندۇر . سىز گۈلنار بىلەن كۆرۈشۈپ تۇرامسىز ؟

— كۆرۈشۈپ تۇرىمەن ، ئەمما بەزىدە ئايدا بىر ، بەزىدە ئىككى ـ ئۈچ ئايدا بىر . ئۇ شەھەرگە كىرسىلا مەن بىلەن كۆرۈشمەي قالمايدۇ ، بەزىدە بىزنىڭ ئۆيدە قونۇپ قالىدۇ . ئەمما كېچىچە كىرپىك قاقماي مۇڭدىشىپ چىقمىز ،— دېدى گۈلناز .

مەن چامادانىمدىن ئىككى تال ئالتۇن ئۈزۈكنى ئېلىپ :

— مانا بۇنىڭ بىرى مۇقەددەسنىڭ سىزگە ، بىرى گۈلنارغا ئەۋەتكەن سوۋغىتى . مەن گۈلنارنىمۇ يوقلىماقچىدىم . سىزدە ئۇنىڭ ئادرېسى باردۇر ؟— دېدىم ۋە ئۈزۈكنىڭ بىرىنى گۈلنازغا سۇندۇم .

— رەھمەت !— دەپ ئۈزۈكنى ئالدى گۈلناز ،— ناۋادا سىلى گۈلنار بىلەن كۆرۈشمەكچى بولسىلا ، مەن باشلاپ چىقسام بولىدۇ .

— بىللە چىقالامسىز ؟

— مەن ئۆتكەن يىلى يازدىمۇ گۈلنارنىڭ قېشىغا چىقىپ بىرنەچچە كۈن تۇرۇپ كىرگەن . گۈلنارنىڭ قېشىغا بارىمەن دېسەم ئاتا ـ ئانام قارشى تۇرمايدۇ . بىللە چىقسام سىلى بىلەنمۇ كۆپرەك مۇڭدىشىشقا پۇرسەت بولىدۇ .

— بۇ بەك ياخشى بولدى ،— دېدىم مەن ،— قاچان چىقساق

ئەپلىك بولار ؟

— ئەتە كەچقۇرۇن چىقساق بولىدۇ ، شەنبە ، يەكشەنبە كۈنلىرى ئوقۇغۇچىلار دەم ئالىدۇ ئەمەسمۇ ؟

— ئۇنداقتا ، مەن ئەتە چۈشتىن كېيىن سائەت تۆتتە مۇشۇ مېھمانخانا ئالدىدا سىزنى ساقلاپ تۇراي .

بىز يەنە بىرئاز پاراڭلاشقاندىن كېيىن گۈلناز :

— ئۆمىدجان ئاكا ، سىلى بىلەن قانچە كۆپ مۇڭداشسامۇ گېپىم تۈگىمەيدۇ . يەنە پاراڭلىشىشقا پۇرسەت چىقار . بۈگۈنچە ، سىلىگە مۇنۇ خاتىرىنى قالدۇرىمەن ، ئوقۇپ كۆرسىلە . مېنىڭ بەزى ئىشلىرىم بار ئىدى ، ئەمدى قايتاي ،— دېدى .

— بولىدۇ ، سىڭلىم ،— دېدىم مەن ۋە ياش يىگىتكە قاراپ ،— سىزگە كۆپ رەھمەت ، ئىنىم ، ئاۋارە قىلدىم . بوش ۋاقتىڭىز چىقسا كېلىپ تۇرۇڭ . مەن قايتىپ كەتكەندىن كېيىنمۇ خەت يېزىڭ ، ژۇرنالغا ئەسەر ئەۋەتىپ تۇرۇڭ .

گۈلناز قايتقاندىن كېيىن ، مۇئاۋىن ۋالىي بولۇپ ئىشلەيدىغان دوستۇمغا ئەتە سائەت تۆتتە يېزىغا چىقىدىغانلىقىم ، بىر ماشىنا ئەۋەتىپ بېرىش توغرىسىدا تېلىفون بېرىپ قويۇپ ، گۈلنازنىڭ خاتىرىسىنى ئاچتىم . بۇ بىر كۈندىلىك خاتىرە بولسىمۇ ، ۋاراقلاپ كۆرۈپ ھېس قىلدىمكى ، ئۇ خاتىرىنى سۈۋارى يازماپتۇ ، بەلكى ئارىلاپ ـ ئارىلاپ يازغانىدى :

1992 ـ يىل 25 ـ ئاۋغۇست

بۈگۈن مەكتەپكە چىقىۋېدىم ، شىنجاڭ تېببىي ئىنستىتۇتىغا قوبۇل قىلىنغانلىق توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇشنى بېرىشتى . مېنىڭ بېشىم كۆككە يەتكەندەك بولدى ، مېنىڭ يۈزۈم يورۇق بولغانىدى . ئۇستازلىرىم ، ساۋاقداشلىرىم مېنى تەبرىكلەشتى . يۈرىكىم ھاياجاندا گۈپۈلدەيتتى ، تومۇرلىرىمدىكى قانمۇ تاغ سۈيىدەك

ئوخچۇپ - ئوخچۇپ ئېقىۋاتاتتى .

لېكىن ئۆيگە كېلىشىم بىلەن مېنىڭ خۇشاللىقىم كۆپۈككە ئايلاندى . ئانام ئۇقتۇرۇشنى قولۇمدىن ئېلىپ يىرتىپ - يىرتىپ ئەخلەت سېۋىتىگە تاشلىۋەتتى ، «ئەمدى سېنىڭ ئوقۇيدىغان مەكتىپىڭ ئەرنىڭ ئۆيىدە بولىدۇ »دېدى .

مېنىڭ ئانام بىلەن زاكونلاشقۇم ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى رەنجىتكۈم يوق ئىدى . چۈنكى ئانا بۇ دۇنيادا ئىنسان ئۈچۈن ھەممىدىن ئۇلۇغ . ئانا بولمىسا بۇ دۇنيادا بەخت - سائادەت ، مېھىر - شەپقەت بولمايدۇ ، دۇنيانىڭ گۈزەللىكى كۆزگە كۆرۈنمەيدۇ .ئانا بۇ دۇنيا ئۈچۈن مەڭگۈلۈك قۇياش ۋە سولماس باھار . مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئېيتقاندەك ، جەننەت ئانىنىڭ قەدىمى ئاستىدىدۇر ، جەننەتنىڭ خۇشبۇيلۇقى بەش يۈز يىللىق يەرگىچە يېتىپ بارىدۇ ، ئەمما ئاتا - ئانىسىغا ئازار يەتكۈزگەنلەر ۋە رەھىم - شەپقەتنى ئاغرىتىپ قىلغانلارغا يېتىپ بارمايدۇ . بىراق ، مەن شۇنى ئويلاپ قالدىم : «مېنىڭ ئانام ئەنە شۇنداق ئۇلۇغ ئانا ئەمەسمىدۇر ؟ ئۇنىڭ باغرى تاشمىدۇر ؟ ئۇ مېنىڭ خۇشاللىقىم ، بەخت - سائادىتىمنى ئويلىمامدىغاندۇر ؟ » مەن بىر سوئاللارغا «ھەئە ، شۇنداق » دېيەلەيمەن . ئاتا - ئانامنىڭ مېنى سۆيىدىغانلىقى ، ماڭا بەخت - سائادەت تىلەيدىغانلىقى ئېنىق . لېكىن ئۇلارنىڭ بەخت - سائادەت توغرىسىدىكى قارىشى مېنىڭ قارىشىم بىلەن ئوخشاش ئەمەس . ئۇلارنىڭ قارىشىچە ، ئاتا - ئانىنىڭ سىزغان سىزىقىدىن چىقماسلىق ، ئەرنى يېرىم خۇدا دەپ بىلىپ ، ئۇنىڭغا ياۋاشلىق بىلەن ئىتائەت قىلىش ، ئۆيدە ئولتۇرۇش ، جەمئىيەت ئىشلىرىغا ئارىلاشماسلىق قاتارلىقلارلا ئەدەپ - ئەخلاقنىڭ بەلگىسى ، خاتىرجەملىكنىڭ ئىپادىسى . ئوقۇيمەن ، ئەركىنرەك بولىمەن ، خىزمەت قىلىمەن دېگەنلىك شەيتانىنىڭ كەينىگە كىرگەنلىك ، ئار - نومۇسنى ئۇنتۇغانلىق . «قىز بالا — ئۆينىڭ ئادىمى» دەيدىغان ئەنئەنىۋى خىۇراپىي قاراش تۈپەيلىدىن ئۇلار

ئەلە - مەھەللىنىڭ كوت - كوت گەپلىرىدىن قورقىدۇ . يۈز - ئابرۇيىنى دەپ ، قىزلار ئون يەتتە - ئون سەككىزگە توشار - توشمايلا ، ئۇلارنى ياتلىق قىلىشقا ئالدىرايدۇ . «بىر - بىرىگە قىزىقىش ۋە بىر - بىرىگە مۇھەببەت بولمىغان قىز - يىگىتنى نىكاھ بىلەن جەم قىلىپ قويۇش — بىر - بىرىگە دۇشمەن بولغان ئىككى ئادەمنى بىر ئۆيگە قاماپ قويغانغا ئوخشاشلا بىر ئىشتۇر » دېگەندەك سۆزلەرنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرمەيدۇ .

مۇشۇنىڭ بىلەن قانات - قۇيرۇقلىرىم باغلاندىمۇ ؟ مەن ئەمدى ئارزۇ ئاسمىنىدا پەرۋاز قىلالمامدىمەن ؟ مېنى كەڭ قۇچاق ئېچىپ تۇرغان ئۇتۇق پەرىسى بىلەن دىدارلىشالمامدىمەن ؟ ۋىسال شارابىنى ئىچەلمەمدىمەن ؟

1992- يىل 5 - سېنتەبىر

بۇگۈن مۇقەددەسنى ئاستانىگە ئۇزاتتۇق .

ئاخشام گۈلنار ، مۇقەددەس ۋە مەن بىزنىڭ ئۆيدە ئۇزاق مۇڭداشقاندۇق . بىرنەچچە كۈندىن بېرى ئاشۇ دوستلىرىم ، ئۇستازلىرىم ئاتا - ئانامغا ، بولۇپمۇ ئانامغا كۆپ خىزمەت ئىشلەپ باقتى ، نەسىھەت قىلدى ، يالۇردى . لېكىن ئانام «ياق ! » دېگەندىن باشقا گەپ قىلماي ، بۇتتەك ئولتۇرۇۋالدى ، مېنىڭ يالۇرۇپ يىغلاشلىرىمغىمۇ قۇلاق سالمىدى ، كۆڭلى ئېرىمىدى .

ئاخشام تەڭقىسلىقتا قالغان گۈلنار بىلەن مۇقەددەسمۇ نائىلاج ماڭا تەسەللى بەردى .

— «زامان ساڭا باقمىسا ، سەن زامانغا باق » دېگەن گەپ بار ، دوستۇم ،— دېدى گۈلنار كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈپ ، ئەمما يەنە ئېسىدەپ تۇرۇپ ،— سەن ئاتا - ئاناڭنىڭ يالغۇز قىزى ، ئۇلارنىڭ سەندىن ئايرىلغۇسى يوق ، سەنسىز ئاشۇ ئىككى بىچارىگىمۇ قىيىن . شۇڭا ئۇلار سېنىڭ رايىڭغا بېقىشنى خالىمىدى ،

سەن ئۇلارنىڭ رايىغا باققىن ، ئۇلار كۆزىنى ياشلاپ قالمىسۇن . «ئادەم گۈلدەك نازۇك ، تاشتىن قاتتىق» دېگەندەك ، ئۇلار ساڭا قاتتىقلىق قىلغان بولسىمۇ ، بەربىر سېنىڭ ئاتا ـ ئاناڭ ، ئۇلار-نىڭ گۈلدەك نازۇك كۆڭلىگە ئازار يەتكۈزمىگىن . مەنغۇ يېنىڭ-دىلا ، سېنى پات ـ پات يوقلاپ تۇرىمەن . مۇقەددەسمۇ خەت يېزىپ تۇرىدۇ .

— شۇنداق ،— دېدى مۇقەددەسىمۇ كۆز يېشىنى قىلىپ تۇرۇپ ،— دۇنيادا ئاتا ـ ئانىدىن ئۇلۇغ نەرسە يوق ، شەرق خەلقلىرى ئارىسىدا تونۇلغان ئۇلىما ۋە پەيلاسوپ مۇھەممەد ئەل غەززالى : «بىلگىنكى ، ئاتا بىلەن ئانىنىڭ ھەققىنى ئادا قىلىش ئۇلۇغ سائادەتتۇر» دېگەنىكەن . رىزا ئۇددىن ئىبنى فەخرۇددىن-مۇ : «ئاتا ـ ئانىغا ئىتائەت قىلىش ۋە ئۇلارغا ھەر ۋاقىت ھۆرمەت قىلىش ئەڭ ئۇلۇغ ۋەزىپىدۇر . ئاتا ـ ئانىلىرىغا ھۆر-مەت قىلغۇچىلار دۇنيادا بەختلىك ۋە ئاخىرەتتە ساۋابلىق بولىدۇ» دېگەن . كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما ، دوستۇم . كىم بىلىدۇ ، سېنى بىز كۆرۈپ يەتمىگەن بىر بەخت كۈتۈۋاتامدۇ تېخى ! مەنمۇ پات-پات خەت يېزىپ تۇرىمەن .

تەسەللىلەر شۇنداق يوللۇق بولسىمۇ ، يەنىلا شۇ نەرسە كال-لامدىن ئۆتمەيتتى :پۈتكۈل دۇنيا ئېلېكترون ، ئۇچۇر دەۋرىگە قەدەم قويغان چاغدىمۇ ، مەن يەنىلا كونا ئادەتنىڭ قۇلى بولۇپ قالسام ئەجەب ئەمەسمۇ ؟ ئادەم ئۇچ ۋاخ ، ئەگەر ئۇنىڭغا ئۇلىشال-مىسا ئىككى ۋاخ تاماق يېسىمۇ ، بەتتە پولۇ ، گۆش ، سۈت تاپالمىسا ، زاغرا نان بىلەن قاينىق سۇ ئىچسىمۇ كۈن ئۆتكۈزىدۇ . ئەمما ئەقىل ـ پاراسەتتە كامالىغا يېتىپ ، ئەل ئۇچۇن كۆپرەك خىزمەت قىلالمىسا ، ئادەم ئۆزىنى قانداقمۇ ئادەم دېيەلەيدۇ ؟ دۇنيادا ئادەم ئۇچۇن ئەڭ زور بەختسىزلىك ئۆز ئەركىدىن مەھ-رۇم بولۇشتۇر . ناۋادا مەن ياتلىق بولسام ، ئۆزۈمنىڭ ھالال ئەجرىم بىلەن ئۆزۈمنى باقالماي ، ئەرنىڭ قولىغا قاراپ ، «بەر-

سەك يەيمەن ، ئۇرساك ئۆلىمەن » دېگەن ھالغا چۈشۈپ قالسام ، بۇنىڭ قۇلدىن نېمە پەرقى بار ؟ نادانلىق — ئادەمنىڭ پۈت - قولىغا سېلىنغان كويزا - كىشەن . ئىنسان مەدەنىيەت ئۆگەنمە - سە ، يېڭىلىقنى قوبۇل قىلمىسا ، ئۇ ئۆزىنىڭ قەدىر - قىممىتىنى قانداقلارچە چۈشىنەلەيدۇ ؟ !...

قاتار تىزىلغان ئاپتوبۇسلار ئاساسەن ئوقۇشقا ماڭغان ئوقۇ - غۇچىلار بىلەن تولدى . بىز مۇقەددەس بىلەن قۇچاقلىشىپ - يىغلىشىپ خوشلاشتۇق .

مېنى بىر خىل خورلۇق ھېسى قورشىۋالدى .

1992 - يىل 16 - ئۆكتەبىر

مانا مېنىڭ تويۇم بولغىلى بەش كۈن بولدى ، مېنىڭ قىز - لىق ھاياتىم ئاخىرلاشتى .

قىزىق ئىش . ئۆتمۈش زامان توغرىسىدىكى ھېكايە - چۆ - چەكلەردە ، قىز - يىگىتلەرنىڭ ئۆزئارا كۆرۈشمەي - سۆزلەش - مەي توي قىلىشىدىغانلىقىنى ئوقۇغانىدىم . مېنىڭ توي قىلىشىم - مۇ شۇنداق بولدى . مەن ئۆزۈم تەككەن بۇ زەرگەر يىگىتنى بۇرۇن كۆرۈپمۇ باقمىغانىدىم . مەن ئۇنىڭ بىلەن بىللە توي خېتى ئېلىشقىمۇ بارمىدىم . پەقەت ئانام ماڭا «ئەتە تويۇڭ بولىدۇ» دېگەندە ، مەن ھەيرانلىق بىلەن يىغلاپ تۇرۇپ : «بۇ قانداق گەپ ؟ مەن ئۇ يىگىتنى كۆرۈپمۇ باقمىسام ، خۇي - پەيلىنى بىلمىسەم ، ھەتتا توي خېتىمۇ ئالمىغان تۇرسام ، قانداق توي قىلىمەن ؟ » دەپ سوربغىنىمدا ، ئانام مۇنداق دېدى : «ئۇ يىگىتنى كۆرۈشۈڭ - لىڭ ، خۇي - پەيلىنى بىلىشىڭلىڭ ھاجىتى يوق . بىز كۆرگەن ، ئەسلىي - تەكتىنى سۈرۈشتە قىلغان . ئۇ ياخشى ئاتا - ئانىلىڭ پەرزەنتى ، ئاتا - بوۋىلىرىدىن تارتىپ زەرگەر - ھۈنەرۋەن . ھۈ - نەرۋەن ئاچ قالمايدۇ ، خوتۇن - بالىلىرىنى باقالايدۇ . جاڭزا دېگەننى بىز ئون كۈن بۇرۇن ئېلىپ بولغان . مۇشۇ ئاي -

مۇشۇ كۈنلەردە پۇل بولسا نېمىنى قىلغىلى بولمايدۇ؟ جاڭزا كەسكۈچى غوجامنىڭ ئۆيىگە بىر جۈپ ئالتۇن ھالقا بىلەن ئۈزۈك-تىن بىر جۈپ سۈڭگىتىلغانىدى، جاڭزا ئۆز پۇتى بىلەن مېڭىپ كەلدى.» توۋا دەيمەن، توۋا. مۇشۇنداقمۇ ئىش بولىدىكەنە؟ خەقلەر بىر جۈپ قىز - يىگىتنىڭ ئۆمۈرلۈك ئىشىنىمۇ پۇلنىڭ كۈچى بىلەن ئويۇنغا ئايلاندۇرۇۋېتىدىغان دەرىجىدە ئاچ كۆز بولۇپ كەتكەنمىدۇر؟ بۇنداق ئادەملەر جازاغا تارتىلمامدىغاندۇر؟

مەن ئەركىنلىكتىن ئايرىلىش دېگەننىڭ ھەقىقىي مەنىسىنى تويۇم بولغاندىن كېيىن تېخىمۇ چۈشەندىم، ئۇلۇشكۈن ئاخشام ئۇخلاش ئالدىدا، مەن ماڭا ئەر بولغۇچىغا:

— سىلى مۇشۇ تويدىن رازىمۇ؟— دېدىم.

— رازى،— دېدى ئۇ ھېچقانداق ئويلىنىپ تۇرمايلا،— ئۆزۈم ئويلىغاندىنمۇ ئۆتەررەك رازى.

— سىلى مەن بىلەن ئۆزلىرى خالاپ توي قىلىلمۇ؟

— خالاش - خالىماسلىقنىڭ نېمە پەرقى بار؟ بىزنىڭ ئەجدادلىرىمىزمۇ مۇشۇنداق توي قىلىپ كەلگەنغۇ؟ ئوغۇل چوڭ بولسا ئۆيلىنىدۇ، قىز چوڭ بولسا ياتلىق بولىدۇ، شۇ.

— سىلى مېنىڭدىن باشقا قىز بالىنى كۆرگەنمۇ؟

— كۆرگەن. ھەر كۈنى دۇكانغا ئالتۇن جابدۇق سوقتۇرۇش ئۈچۈن جۇڭانلار، چوكانلار، قىزلار كېلىپ تۇرىدۇ. ئەمما مەن ئۇلارغا تىكىلىپ قاراپ باققان ئەمەس.

— چىرايلىق قىزلارنى كۆرگەندە، يۈرەكلىرى سېلىپ باقمانمۇ؟

— بىلمەيمەن.

— سىلىدە كۆڭۈل دېگەن نەرسە بارمۇ؟

— كۆڭۈل دېگەن نېمە ئۇ؟

— مەسىلەن، «ئاۋۇ نەرسە بەلەن ئىكەن، مېنىڭ بولسا بوپتىكەن، ماۋۇ قىز بالا چىرايلىق ئىكەن، شۇنىڭغا ئۆيلەنسەم

بوپتىكەن» دېگەندەك ئويدا بولغانمۇ؟

— ياق. ماڭا ھەممە نەرسىنى ئاتا ـ ئانام تەييارلاپ بېرىدۇ، مەن ھەشقاللا دەيمەن، خالاس.

مانا مۇشۇ كىشى مېنىڭ ئېرىم بولىدۇ. مەن مۇشۇ يىگىت بىلەن بىر ئۆيدە ئەر ـ خوتۇن بولۇپ ياشىشىم كېرەك.

نىكاھمۇ قىزىق بولدى، قىز ـ يىگىت ئورنىدا ئاتىلىرىمىز نىكاھنى تۇغەتتى. نىكاھ — مېھىر ـ مۇھەببەت ئەلچىسى، ئۇ قىز ـ يىگىت ئوتتۇرىسىدا مېھىر ـ مۇھەببەت پەيدا قىلىدۇ، نىكاھ ئارقىلىق قىز ـ يىگىت بىر ـ بىرىنى ياخشى كۆرىدىغان بولىدۇ، دېگەن گەپنى ئاڭلىۋېدىم. ئەمما، نىكاھتا سورىلىدىغان سوئاللارغىمۇ بىز ئۆز ئاغزىمىز بىلەن جاۋاب بەرمىدۇق. شۇنىڭ ئۈچۈن بولسىمۇ بىزنىڭ ئارىمىزدا مېھىر ـ مۇھەببەت بولمايدىغاندەك قىلاتتى.

— مەن قانداقراق ئىكەنمەن؟— دەپ سورىدىم ئېرىمدىن.

— ئاتا ـ ئانام سىلىنى ناھايىتى چىرايلىق، ئەدەپلىك دېگەن. ئۇلارنىڭ ماختىغىنىدىنمۇ بەلەن ئىكەنلا،— دېدى ئۇ.

— سىلى مېنى ياخشى كۆرەملا؟

— ياخشى كۆرۈش قانداق بولىدۇ؟ سىلى ياخشى كۆرىدىغانغا چىمەنلىكتىكى گۈل، قەپەستىكى تورغاي ئەمەسقۇ؟ سىلى مېنىڭ خوتۇنۇم، شۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ غۇزۇزىدە ئاچچىقىم كەلدى. ئەمما ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىپ يەنە سورىدىم:

— سىلى كىتاب ئوقۇملا؟

— مەن خەت ئوقۇش، خەت يېزىشنى بىلمەيمەن.

— «مۇھەببەت» دېگەن سۆزنى ئاڭلىغانمۇ؟

— توي ـ تۆكۈنلەردە ئوقۇلغان ناخشىلاردىن ئاڭلىغان.

— ئۇنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلەملا؟

— ياق. پەقەت بىر نۆۋەت دۇكانغا كەلگەن بىر موللامنىڭ

ئاتام بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ ، «مۇھەببەت دېگىنى ئەخلاقسىز بالىلارنىڭ كوچا - كويلاردا شەرىئەت يولىدىن چىقىپ ، ئەدەبسىزلەرچە ئاپاق - چاپاق بولۇپ يۈرۈشىدىن باشقا نەرسە ئەمەس . ئۇ ئۇياتسىزلىق» دېگىنى يادىمدا .

شۇندىلا ئېرىمگە بۇ ھەقتە سۆزلەشنىڭ تامغا گەپ قىلىش بىلەن باراۋەر ئىكەنلىكىنى چۈشەندىم . قايسىدۇر بىر كىتابتىن «مۇھەببەت ئايغا ئوخشايدۇ ، ئۇ تولىسا كەمتۈك بولۇپ قالىدۇ» دېگەن سۆزنى ئوقۇغانىدىم . بىزنىڭ ئارىمىزدا كەمتۈك — ھىلال ئايچىلىك مۇھەببەتمۇ يوق ئىدى . تەقدىرنىڭ بۇ ئويۇنىغا كۈلەيمىكىن ياكى يىغلايمىكىن ؟

1993 - يىل 8 - مارت

بۈگۈن ئەتىگەندىلا ئانامنىڭ ئۆيىگە كېلىۋېدىم ، مەن ئۇچۇن چوڭ ئىككى خۇشاللىق بولدى . بىرى ، مۇقەددەستىن خەت كەلگەنكەن ، خەتكە قوشۇپ «سەككىزىنچى مارت» بايرىمىڭغا مۇبارەك دەپ بىر ئاتكرىتكىمۇ ئەۋەتىپتۇ . ئاتكرىتكا تولىمۇ چىرايلىق بولۇپ ، بىر دەستە قىزىل ئەتىرگۈلنىڭ سۈرىتى ۋە «بايرىمىڭىز قۇتلۇق بولسۇن !» دېگەن خەنزۇچە خەت بار ئىدى . ئۇنى ئاچقاندا يېقىملىق مۇزىكا ئاڭلىناتتى . ئۇنىڭغا مۇقەددەس : «سۆيۈملۈك دوستۇم گۈلناز ، ‹سەككىزىنچى مارت› خانىم - قىزلار بايرىمى ، شۇنداقلا يېڭى باھار يېتىپ كەلگەندە ، بەختىڭ ئاشۇ چىرايلىق گۈلدەك ئېچىلسۇن !» دەپ يازغانىدى . يەنە بىرى ، سائەت ئوندىن سەل ئاشقاندا گۈلنار كىرىپ كەلدى . بىز پاراڭلاشقاچ ئانام بازاردىن سېتىۋېلىپ كىرگەن كۆكنى ئادالاپ ، سوقۇپ ، چۈشتە يېڭىلىق دەپ كۆك چۆچۈرىسى قىلىپ يېدۇق . ئاندىن ئانام دۇكانغا — تۇماق - دوپپىچىلىق قىلىدىغان ئاتامغا تاماق ئەكەتتى . گۈلنار ئىككىمىز مەنزەر ئۆيگە چىقىۋېلىپ مۇڭداشتۇق . ھەر قېتىم مۇقەددەستىن خەت كەلگەن ۋە گۈلنار

بىلەن مۇڭداشقان چاغلاردا ، بۇرۇقتۇرما بولغان سۇنۇق كۆڭلۈم سەل يەڭگىللەپ قالغاندەك بولاتتى ، شۇنداقلا كۆزۈمگە ياش ، لېۋىمگە تەبەسسۇم ئولىشاتتى . دوستلىرىمنىڭ خۇشاللىقلىرىغا شېرىك بولۇپ كۈلگۈم كەلسە ، ئۆزۈمنىڭ قەپەستىكى تۇمۇچۇق-تەك تەتۇر پېشانىلىكىمدىن يېغلىغۇم كېلەتتى ، مۇشۇنداق چاغ-لاردا كۈلكە يېغا بىلەن ، يېغا كۈلكە بىلەن ئارىلىشىپ كېتەتتى . بەزىدە چىرايىمدا كۈلكە جىلۋىلەنسىمۇ ، يۈرىكىم - قەلبىمدە ھەسرەتلىك ياش ئەتىياز ئەگىزلىرىدەك يامرايتتى . ئەلۋەتتە ، بۇ ياش دوستلىرىمنىڭ ، شۇنداقلا ئاشۇلارغا ئوخشاش تۇمەنلىگەن ياشلارنىڭ خۇشاللىقىغا ھەسەت قىلغانلىقىمدىن ئەمەس ، ئۆزۈم-نىڭ ئاجىزلىقى تۇپەيلى ئاشۇ سەپتىن ئايرىلىپ قېلىپ ، ھاياتـ-نىڭ ئالتۇندىن ياسالغان تۇرمىسىدىكى مەھبۇسقا ئايلىنىپ قال-غانلىقىمدىن تۆكۈلەتتى .

ھاۋا ئوچۇق ئىدى . مەنزەر ئۆينىڭ دېرىزىسىدىن ئۆي ئىچى-گە كۈن نۇرى ئوبدانلا چۈشۈپ تۇراتتى ، شۇنداقلا قارىمۇقارشى تامدىكى دېرىزە ئېچىلغان بولغاچقا ، ئۆيدىن ئەتىيازنىڭ سالقىن شامىلى ئۆتۈشۈپ تۇراتتى . دېرىزىدىن قارىغاندا ، يېقىن - يىراقلاردىكى ئېگىز بىنالار ، بىنالارنىڭ بۇرجەكلىرىگە قادالغان ، لەپىلدەۋاتقان رەڭدار بايراقلار كۆرۈنەتتى . ئەنە ، بىر توپ كەپتەر ئۇچۇپ كەلدى . كەپتەرلەر بىردە تارقىلىپ ، بىردە غۇژمەك بولۇ-شاتتى . بىر كۆك كەپتەر توپ ئالدىدا ئۇچۇپ ، بىردىنلا ئېگىز ئۆرلەپ موللاق ئاتاتتى . مەن ئاشۇ كەپتەرلەرگە قاراپ :

— ئادەممۇ ئاشۇ كەپتەردەك ئەركىن بولسا ، نەقەدەر ياخ-شى ،— دېدىم .

— شۇنداق . ئەمما ، دوستۇم ، شۇنىمۇ بىلىشىڭ كېرەككى ، ئاشۇ ئەركىن كەپتەرلەرنىڭمۇ كۈشەندىسى بار ، بىرەر قۇغۇنەك ياكى لاچىن كېلىپ قالسا ، ئۇلارنىڭمۇ ھالىغا ۋاي ،— دېدى گۈلنار ، بۇنىڭدىن ئۇنىڭ ماڭا — كۆڭلۈمگە تەسەللى بەرمەكچى

بولۇۋاتقانلىقى چىقىپ تۇراتتى ،— ئىنسانلار ئارىسىدىمۇ ، تەبىئەت دۇنياسىدىمۇ مۇتلەق ئەركىنلىك بولمايدۇ ، ئەركىنلىك پەقەت نىسپىي بولىدۇ .

— نىسپىي بولسىمۇ بولمىغاندىن ياخشى ـ دە ! مانا مەندە شۇ نىسپىي ئەركىنلىكمۇ يوق .

گۈلنار دەرھاللا سۆز قاتمىدى . ئۇنىڭ ئويلىنىۋاتقانلىقى ، مۇۋاپىق سۆزلەرنى تېپىپ سۆزلەشكە تىرىشىۋاتقانلىقى ئېنىق ئىدى .

— بۇ سۆزۈڭ تازا جايىدا بولماي قالدى ، گۈلناز ،— دېدى گۈلنار سىلىق ـ سىپايىلىك بىلەن ،— نۇرغۇن ئىشتا ئەركىنلىكىڭ بولماي ، ئۆز خاھىشىڭ ، ئارزۇيۇڭ بويىچە ئىش قىلالمىغانلىقىڭ راست . ئەمما نىسپىي ئەركىنلىك يەنىلا سەندە بار . مەسىلەن ، مانا بۇگۈن بۇ ئۆيگە كەلدىڭ ، ھازىر بولسا مەن بىلەن پاراڭلىشىۋاتىسەن ، دېرىزىدىن سىرتقا ، ئاشۇ كەپتەرلەرگە دەخلى ـ تەرۇزسىز قاراۋاتىسەن ، باھارنىڭ قۇياشى ، ھاۋاسىدىن بەھرلىنىۋاتىسەن . بىر تەرەپتىن ئەركىنلىككە ئىنتىلىسەنۇ ، ئەمما يەنە بىر تەرەپتىن ئۆزۈڭدە مۇئەييەن ئەركىنلىك بارلىقىنى ، بۇنى كېڭەيتىش ئۈچۈن تىرىشىش زۆرۈرلۈكىنى چۈشەنمەيسەن . سەن مۇھەببەتلىشىش ئۈياقتا تۇرسۇن ، زادىلا كۆرمىگەن ، بىلمىگەن بىر ئەرگە مەجبۇرەن ياتلىق قىلىندىڭ . گەرچە ئاراڭلاردا مۇھەببەت بولمىسىمۇ تۆت ـ بەش ئايدىن بېرى بىر ئۆيدە ئەر ـ خوتۇن بولۇپ ياشاۋاتىسەن . توغرا ، ئېرىڭ ساۋاتسىز ، كۆپ نەرسىگە كاللا ئىشلىتىشنى خالىمايدۇ ، مەسىلىلەرگە ئەقىل كۆزىدە قارىمايدۇ . سەن ئۇنىڭ بىلەن ئۆمۈرۋايەت خۇددى ياغاچ ۋە لايدا ياسالغان ئىككى ھەيكەلنى بىر يەرگە ئەكېلىپ قويغاندەك جىسمانىي جەھەتتىلا قوشۇلۇپ ، روھىي جەھەتتە ئىككى دۇنيا بولۇپ ياشىماقچىمۇ ؟ سەن ئۇنىڭمۇ ئەقىل ـ ئىدراكقا ئىگە ئىنسان بالىسى ، سەۋر بىلەن پىكىرلەشسە ھامان بەزى نەرسىلەرنى

چۇشىنىدىغانلىقىنى ئويلاپ باقتىڭمۇ ؟

— ئويلاپ باقمىدىم ،— دېدىم مەن ،— بۇ ئارقىلىق سەن ئادى نېمە دېمەكچى بولىسەن ؟

— مەن دېمەكچىمەنكى ، مۇھەببەتلىشىش بەزىدە نىكاھتىن ئىلگىرى ، بەزىدە نىكاھتىن كېيىن بولىدۇ . مۇھەببەتنىڭ ھەمىسىنىڭلا نەتىجىسىنىڭ نىكاھ بولۇشى ناتايىن . نىكاھتىن كېيىنكى تۇرمۇشنىڭمۇ مۇھەببەتسىز بولۇشى ناتايىن . مۇھەببەتنى يارىتىشنى بىلىش كېرەك . سەن ئېرىڭغا ئۇمۇ بىر ئىنسان دېگەن نەزەردە قاراپ باقتىڭمۇ ؟ ئۇ ھەيكەل ئەمەس ، ئادەم ئىكەن ، ئوبدان نەزەردە باقساڭ ، ئۇنىڭدىمۇ ئۆزگىچىلىكلەر ، سۆيۈشكە ئەرزىيدىغان تەرەپلەر بارلىقىنى كۆرەلەيسەن . مەسىلەن ، سېنىڭ ئېرىڭ ئىشچان ، ھاردىم ـ تالدىم دېمەي ئىشلەيدۇ . ئۆزۈڭ ئېيتقاندەك ، سېنىڭ دىلىڭغا ئازار بەرمەيدۇ ، يات قىز ـ چوكان-لارغا يامان غەرەزدە كۆز تاشلىمايدۇ ، ئاتا ـ ئانىسىغا ھۆرمەت قىلىدۇ . بۇ ياخشى پەزىلەت ئەمەسمۇ ؟ بىر ئايال بولغۇچىنىڭ ۋەزىپىسى ئەرنى كۈتۈش ، ئۆي ئىشلىرىنى قىلىش ، بالا تۇغۇش ، بالا تەربىيىلەشلا ئەمەس ، بەلكى ئېرىگە ياخشى مەسلىھەتچى ، ئۇنىڭ ياخشى تەرەپلىرىنى قوللىغۇچى ، سەۋەنلىكلىرىنى تۈزىتىشىگە ئەقىل ـ چارە كۆرسەتكۈچى بولۇشتۇر . سەن شۇنداق قىلدىڭمۇ ؟ ئەلۋەتتە ئۇنداق قىلمىدىڭ . سەن مۇشۇ ھەقتە يېزىلغان بەزى ئەسەرلەرنى ئوقۇپ كۆرسەڭ بولغۇدەك ...

ئىشىكنىڭ چېكىلىشى بىلەن خاتىرىنى ياپتىم ۋە :

— مەرھەمەت ،— دېدىم .

ياتاققا ئاق چاچلىق شائىر قاتارلىق بىرنەچچەيلەن كىرىپ كەلدى .

— بۇرادەر ، تۈخۈم باسقان توخۇ كاتەكتىن چىقمىغاندەك ، تۇنۇگۈندىن بېرى سايەڭنىمۇ كۆرسەتمىدىڭا ؟— دەپ چاقچاق قىلـ

دى ئاقپىشماق چاقچاقچى يىگىت .

— بويتاقچىلىقتا ياشاۋېرىپ ھاجى خېنىم مەجەز بولۇپ قالمىغانلا ؟— دېدى ئۇزۇن يىللاردىن بېرى ئاكا - ئۇكىدەك بولۇپ كەتكەن پاكارراق ، يۇمىلاق يۈز ، قاچانلا قارىساڭ چىرايىدىن كۈلكە كەتمەيدىغان شائىر دوستۇم يالقۇن ،— يۇرسىلە ، ئاغىنىلەر بىلەن بىللە بىزنىڭ ئۆيگە . بالىلىرىمنىڭ ئانىسى بۇ-گۈن «ئۆي تامىقى سېغىنىپ قالغاندۇر ، ئۆزگىچىرەك بولسۇن» دەپ قىزىل بۇداچ چۆچۈرىسى تەييارلاپ قويدى . شۇنىڭدىن كېيىن باشقا ئىشلارنى ئورۇنلاشتۇرمىز .

4

قىزىل بۇداچ چۆچۈرىسى ئىچىش بىلەن چۈشتە باشلانغان سورۇن دەسلەپتە سالقىن مېھمانخانىدا ، ئاندىن ھويلىدىكى تال بارىڭى ئاستىدا داۋاملىشىپ ، كەچ سائەت سەككىزدىن ئاشقاندا ئاياغلاشتى . قارا پاقلان سويۇلۇپ شورپا ۋە كاۋاپ قىلىندى ، قىرقىلمىغان ئوغلاق گۆشىدە قىلىنغان تونۇر كاۋىپى تاماقتا قالدى . بولۇپمۇ گۈل تەشتىكىدە ئۆستۈرۈلگەن كۆك پىياز ئارد-لاشتۇرۇپ ئېتىلگەن قايماق چۆپى كۆڭۈلنى يايرىتىۋەتتى . كەپ-تەر باچكىسىنىڭ گۆشى ، ناۋات قوشۇلۇپ مەخسۇس ياسالغان مۇسەللەس چىرايلارنى ئوبدانلا قىزارتتى .

مەن ياتقىمغا قايتىپ كېلىپ ، ياتاق ئىچىنى سەل دىمىقتەك ھېس قىلدىم - دە ، دېرىزىنى ئېچىۋېتىپ بالكونغا چىقتىم . يەتتىنچى قەۋەتتىكى بۇ بالكوندىن قارىغاندا ، پۈتۈن شەھەر گويا نۇر قوينىدا تەۋرىنىۋاتقاندەك ، كوچىلاردا كېتىۋاتقان ماشىنىلار نۇر ئېقىنىدەك كۆرۈنەتتى . كۈلكە - چاقچاقلارنىڭ ، راۋاب ،

دۇتار ، ساتارنىڭ ئاۋازلىرى ؛ دوغچى ، كاۋاپچىلارنىڭ ، ئاشخانا تاڭجاڭلىرىنىڭ خېرىدار چاقىرىپ توۋلاشلىرى ئاڭلىناتتى .

مەيىن شامالدا سەگدەپ ، بۇ سېھىرلىك مەنزىرىگە نەزەر سالغىنىمدا ، شائىر ئەبەيدۇللانىڭ مۇنۇ مىسرالىرى يادىمغا كەلدى :

ئەمەستۇر لاپ ، دېسەم قەشقەر سەيىرنىڭ مۇنبىرى كەچتە ،
گۈزەل ھۆسنى شەپەق رەڭلىك شەرقنىڭ بىر گۈلى كەچتە .
بادامدوپپا ، چىمەندوپپا ، ئاقار يولدا تۇمەن دوپپا ،
ياقار ھەركىم لېۋىگە لەب سائادەت دىلبىرى كەچتە .
سادا بەرسە راۋاب تارى ، قىلار بۇلبۇل غەزەلخانلىق ،
بەلەن سازەندە قەشقەرلىق يىگىتنىڭ ھەربىرى كەچتە .
چېلىشتىن شان يارانقان كۈن ئۈچۈن تىللاردا ئالقىشلار ،
ۋىسال ئاسمانىدا ئوينار مۇھەببەت كەپتىرى كەچتە .
ئىلىم ئىشقىدا كۆيگەنلەر ئىجاد ئاتلىق جانان ئىستەر ،
تولار ھېكمەت نۇرى بىرلە كۆڭۈلنىڭ دەپتىرى كەچتە .
ئۆيى يوقمۇ دېمە رەستە بويىدا بەزمە قۇرغانىنى ،
بېرەر سۇلتان ھۆزۈرىنى ساماۋار كەۋسىرى كەچتە .
ئەگەر شائىرى مەجنۇنسەن ، كۆرۈپ كەت بۇ مەئىشەتنى ،
بۇ يەڭلىغ بىر بازار بولماس جاھاننىڭ ھېچ يېرى كەچتە .
.....

شۇنداق ، ھۈنەرۋەن ـ كاسىپلىرى ئومۇمىي ئاھالىنىڭ مۇتەلەق كۆپ قىسمىنى ئىگىلەيدىغان ، مەرىپەت ھېرىسمەنلىرى كۆپ بولغانلىقى ئۈچۈن «ئەزىزانە» دەپ ئاتىلىدىغان بۇ قەدىمىي شەھەرده مەھمۇت قەشقەرى ، يۈسۈپ خاس ھاجىپ ، نەۋائىي قاتارلىق مەرىپەت چولپانلىرى ياشىغان . خۇددى كاتتا كلاسسىك شائىرلىرىمىز ماختىغاندەك ، تەڭرىنىڭ مەرھىمىتى تېرىلگەن ، لالىزارى جەننەتتىن تۇمەن مىڭ ھەسسە ئارتۇق بولغان ، ئالدىدا روكنابات

سۈيى ۋە مۇسەللا گۈلشىنى چاغلىقلا بىر نەرسە بولۇپ قالغان ، توپىسى ئىپار ، سۈيى ئابىكەۋسەر ، تاشلىرى ئۈنچە - مارجان ، تىكەنلىرىدىنمۇ گۈل پۇرىقى كېلىدىغان ، ۋەيرانلىرىمۇ سۈلايمان دۆلىتىگە تەڭ بولغان بۇ شەھەر ھەقىقىي نەۋباھار تۈسىنى ئالغاندى . گويا بۇ شەھەردە ھەممىلا ئادەم شائىردەك ، ئەدەبىيات ھېرىسمەنىدەك ، سىز ئاشۇ شاپاق دوپپا ، كۆرۈمسىز تۈماق كىيىۋالغان بىرەرىنىڭ قېشىغا بېرىپ سوراپ قالسىڭىزمۇ نەۋائىي ، مەشرەپنىڭ بىرەر - ئىككى غەزىلىنى يادقا ئوقۇپ بېرەلەيتتى . ھۈنەرۋەن - كاسىپلار بىلەن مۇڭداشسىڭىزمۇ ، ئۇلار يانچۇقىدىن ياكى پۇل ساندۇقىدىن دەپتىرىنى ئېلىپ ، پاساھەتلىك يېزىلغان بىر - ئىككى شېئىرىنى ئوقۇپ بېرەلەيتتى . بىراق مانا مۇشۇ شەھەردە خۇراپىيلىق ، نادانلىق ، قاششاقلىقمۇ تەڭ مەۋجۇت ئىدى ۋە ئۇلار ئۆز كۈچىنى خېلىلا كۆرسىتىۋاتاتتى ، خۇسۇمەت ، ھەسەتچىلىك ، پىتنىخورلۇق ، خۇشامەتچىلىكمۇ ئەۋج ئالغاندى . ھوقۇق ۋە پۇل سودىسى قانۇن - مىزانلارنى ، ئېسىل ئەخلاقنى بۇزۇۋاتاتتى ، گۈزەللىك ۋە ئېسىللىك شەنىگە داغ چۈشۈرۈۋاتاتتى .

«ھايات شۇنداق ، كۈن ۋە تۈننى يورۇتىدىغان قۇياش بىلەن ئايىنىڭمۇ يۈزىدە داغ بار . لېكىن شۇ تۈپەيلى بىز قۇياش ۋە ئايىنى قارغىيالمايمىز ،— دەپ ئويلىدىم مەن ،— گەپ ئادەمنىڭ ئۆزىدە ، ئەقىل - پەم بىلەن ئىش كۆرۈش - كۆرەلمەسلىكىدە . «مەن ئەگرى ئەمەس ، يول ئەگرى » دەيدىغان يىلاننى دوراش ئەخمىقانىلىك ، قاراڭغۇنى قارىغاندىن كۆرە ، چىراغ ياققان ئاقىلانىلىك . »

مەن ئوبدانلا سەگىپ قالغانىدىم ، مۇسەللەسنىڭ تەسىرىمۇ خېلىلا يوقالغانىدى . شۇڭا بالكوندىن ياتاقتا قايتىپ كىرىپ ، گۈلنازنىڭ خاتىرىسىنى ئاچتىم :

1993- يىل 27- ئىيۇن

مانا ، هەج قىلىپ قايتىپ كەلگىلى ھەش - پەش دېگۈچىلا بىرھەپتە بولۇپ قالدى . بىرنەچچە كۈنىدىن بۇيان ئۆيىدىن ئۇ-رۇق - تۇغقان ، قولۇم - قوشنا پەتىچىلەر — زەمزەم سۈيى ئىچكىلى كەلگەنلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمىدى . ئەمدى مېنىڭ ئىس-مىم «ھاجى گۈلناز خېنىم» بولدى ، ئەمما كىشىلەر بەزىدە «گۈلناز ھاجىم» ، بەزىدە «ھاجى خېنىم» دەپ چاقىرىدۇ . بۇ ئىسىمنى ئاڭلىسام غەلىتە تۇيۇلۇپ كۈلگۈم كېلىدۇ . ھەج قىلىپ ھاجى بولۇشنى ھەربىر مۇسۇلمان ئارزۇلايدۇ . بۇنى بۇ قېتىم ھەج قىلىش داۋامىدا تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلدىم . چۈنكى دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن ھەج قىلىش ئۈچۈن كەلگەنلەر ئارىسىدا يېشى ئاتمىشلاردىن ھالقىغان بوۋاي - مومايلارمۇ ، يى-گىرمە ياشلار ئەتراپىدىكى ئوغۇل - قىزلارمۇ بار ئىدى . دەسلەپ-تە ئون توققۇز ياشنىڭ قارىسىنى ئالار - ئالمايلا ھەج قىلىش ماڭا غەلىتىرەك تۇيۇلدى . ئەمما مەككىگە بېرىپ ئەمەلىيەتنى كۆرگەندىن كېيىن بۇ غەلىتىلىكمۇ يوقالدى . چۈنكى ھەج قىلغۇ-چىلار ئارىسىدا مەندەك ياشتىكىلەر كۆر مىڭ ئىدى .

ھەرنېمە دېگەنبىلەن ئازغىنا كەم ئىككى ئايلىق ھەج سەپىرى-دە مېنىڭ كۆڭلۈم ، كۆزۈم خىلىلا ئېچىلىپ قالدى ، مۇشۇ كۈنلەرنى ھاياتىمدىكى ئەڭ خۇشال چاغلارنىڭ بىرى دېسەم ھەر-گىز ئارتۇق كەتمەيدۇ . سەئۇدى ئەرەبىستانىنى راۋاج تاپمىغان بىر دۆلەت بولسا كېرەك ، دەپ ئويلىغانىدىم . ئەمەلىيەتنى كۆ-رۈپ ھەيرانۇھەس قالدىم . بۇ يەردە زامانىۋى پەن - تېخنىكا ئۆز قۇدرىتىنى نامايان قىلغان ، خەلق تىرىشىپ يېڭى پەن - مەدەنى-يەت ئۆگەنگەن . چوڭ - كىچىكىنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئىنگلىز تىلىنى ئوبدان سۆزلەيدىكەن ، بالىلارنىڭ كۆپلىرى ئەنگلىيە ، ئامېرىكا قاتارلىق دۆلەتلەرگە بېرىپ ئوقۇيدىكەن . ھۆكۈمەت بىرتۇتاش ھەقسىز مائارىپ تۈزۈمىنى يولغا قويغان بولۇپ ، مائارىپ خىراجىتى دۆلەتنىڭ خامچوت پىلانىغا كىرگۈزۈلگەنى-

كەن . ئۇلارنىڭ 1990- يىلى تۇزۇلگەن «بەشىنچى بەش يىللىق پىلان»دا ، مائارىپ خىراجىتى ئومۇمىي خىراجەتنىڭ ئوتتۇز بەش پىرسەنتىنى ئىگىلىگەن . ھۆكۈمەت «باشلانغۇچ - ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇتقۇچىلىرى باكالاۋرلۇق ئۇنۋانىغا ئىگە بولغان بولۇ- شى كېرەك» دەپ بېكىتكەن . ئالىي مەكتەپلەردە ئوقۇش ھەقسىز بولۇپلا قالماستىن ، ياتاق ، قاتناش ، داۋالاش چىقىملىرىنىمۇ دۆ- لەت كۆتۈرىدىكەن . ئوقۇغۇچىلار كېسەللىك سەۋەبىدىن چەت ئەل- گە چىقىپ داۋالىنىشقا توغرا كەلسە ، ھەممە خىراجەتنى دۆلەت چىقىرىدىكەن . بۇ — مائارىپنىڭ سۈپىتىنى ، پۈتۈن خەلقنىڭ پەن - مەدەنىيەت سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلغان ئەڭ ياخشى تەدبىر ، يارىتىلغان ئەڭ ياخشى ئىمكان - شارائىت ئەمەسمۇ ؟

قىزىل دېڭىز بويىغا جايلاشقان ، سەئۇدى ئەرەبىستانىنىڭ ئەڭ چوڭ پۇل مۇئامىلە ۋە سودا مەركىزى بولغان جىددە شەھىرى- دىكى تەنتەربىيە ، كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرىنىڭ مۇكەممەل ۋە زامانىۋىلىقىدىن ھاڭ - تاڭ قالدىم . تۆت - بەش يۈلتۈزلۇق رېستورانلار ، مېھمانخانىلار بەھەيۋەت ، كۆركەم ئىكەن . ھەر يە- لى دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن كەلگەن ئىككى مىليوندىن ئارتۇق ھەج قىلغۇچى مۇسۇلمان مۇشۇ يەردىن ئۆتۈپ ، مەككە مۇكەررەمە ۋە مەدىنە مۇنەۋۋەرە شەھەرلىرىگە بارىدىكەن .

ئىسلام دىنى بارلىققا كەلگەن ۋە ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسچە- سى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام تۇغۇلغان ، دۇنيادىكى بىر مىليارد- تىن ئارتۇق مۇسۇلمانىنىڭ مەنىۋى مەركىزى بولغان مەككە مۇ- كەررەمە شەھىرىگە مۇسۇلمانلارغا شارائىت يار بەرسە ئۆمرىدە بىر قېتىم تاۋاپ قىلىش پەرز قىلىپ بېكىتىلگەن ۋە مۇسۇلمانلار ھەر قېتىملىق نامىزىدا يۈز كەلتۈرىدىغان بەيتۇللا جايلاشقانىكەن . شەھەرنىڭ مەركىزىگە بىرلا ۋاقىتتا توققۇز يۈز مىڭ كىشى ناماز ئوقۇيالايدىغان ھەم ھەج پائالىيىتى ئېلىپ بېرىلىدىغان «مەس-

چىتى ھەرەم» ئورۇنلاشقان بولۇپ ، مەسچىتى ھەرەمنىڭ ئوتتۇ-
رىسىدا كەئبە— «بەيتۇللا» ھەيۋەت بىلەن قەد كۆتۈرۈپ تۇرىدە-
كەن . ئۇنىڭ تاملىرى قوڭۇر كۇل رەڭ تاشتىن قوپۇرۇلغان ،
ئۇلى مەرمەر تاش بىلەن مۇستەھكەملەنگەن بولۇپ ، سۇرلۇك ھەم
ھەيۋەتلىك كۆرۈنىدىكەن . ئۇنىڭ شەرق تەرەپتىكى قوش قاناتلىق
ئىشىكى ئىككى يۇز سەكسەن ئالتە كىلوگرام ساپ ئالتۇندا نەپىس
ياسالغانىكەن . بەيتۇللانىڭ ئۇستىگە «قۇرئان كەرىم» ئايەتلىرى
كەشتىلەنگەن يىپەك يوپۇق يېپىلغانىكەن . يوپۇقنىڭ ئوتتۇرىسىغا
ئالتۇندىن ھەل بېرىلگەن بىر يۇز يىگىرمە كىلوگرام كۈمۈش
يىپ بىلەن «قۇرئان كەرىم» ئايەتلىرى كەشتىلەنگەنىكەن . كەئە-
بەنىڭ شەرقىي جەنۇب بۇرجىكىدە بىر قارا تاش بولۇپ ، مۇسۇل-
مانلار ئۇنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامدىن قالغان «مۇئەللەق تاش-
سىم تاش» دەپ ئاتايدىكەن . زەمزەم قۇدۇقىمۇ مۇشۇ تەرەپتە
ئىكەن . بۇ شەھەردە مەككە ئۇنىۋېرسىتېتى ، قانۇن پېداگوگىكا
ئۇنىۋېرسىتېتى ، مەدەنىيەت كۇلۇبلىرى ۋە ئاممىۋى كۈتۈپخانىلار
بار ئىكەن .

بىز بۇ شەھەردە قېينىناتامنىڭ ئاكىسىنىڭ ئۆيىدە تۇرغانى-
دۇق . ئۇلارنىڭ ئەڭ كىچىك ئوغلىنىڭ ئايالى مېنى جىق يەرلەر-
گە ئاپىرىپ ئويناتتى . ئادەملەرنىڭ سۆز ـ گەپلىرى ، يۈرۈش-
تۇرۇشلىرى شۇنداق سىلىق ، ئەدەپلىك ئىدى ، قوپاللىق ، توڭ-
لۇق ئالامەتلىرى كۆرۈنمەيتتى ، ھەممىلا يەردە مېھرىبانلىق جۇلا-
لىناتتى . كاتتا بايلارنىڭ تۆي ـ تۆكۈن ، نەزىر ـ چىراغ ئىشلە-
رىمۇ ئاددىي ئۆتكۈزۈلەتتى ، ئىسراپچىلىق بولمايتتى . ئىنساپ ،
دىيانەت ، مەغپىرەت گۇللىرى خۇشبۇي چېچىپ تۇراتتى . تولىمۇ
ھەيرانمەن ، بىزنىڭ يۇرتلاردا بىرەرى ئالەمدىن ئۆتسە ، گاللىرە-
مىز ، كۆز ياشلىرىمىز قۇرۇپ كەتسىمۇ داد ـ پەرياد قىلىپ
يىغلايمىز ، جامائەت قانچە يىغلىسا شۇنچە ياخشى دەپ ئويلايمىز ،
مېيىت نامىزىنى چۈشۈرگىچىلەرگە ئۆشرە ـ زاكات دېگەننى

ئىمكانىنىڭ بارىچە كۆپرەك بېرىشكە تىرىشىمىز . ئىقتىسادىي ئەھ-
ۋالىمىزنىڭ ناچارلىقىغا قارىماي ئۇچ ، يەتتە ، قىرىق نەپەرسىنى
قىلىمىز ، قىرىق كۈنگىچە ھەر پەيشەنبە كۈنى يەنە كىچىكرەك
نەزىر قىلىمىز . ساقال ـ بۇرۇت ئالدۇرماي ، باش ـ كۆزنى
يۇيۇپ ـ تارىماي ، قىرىق نەزىرسى تۈگىگەنگە قەدەر قارىلىق
تۇتىمىز . مانا بۇ يەردە بولسا ئۇنداق ئەمەس ئىكەن . مېيىتنى
يۇيۇپ ـ تاراپ ، كېپەنلەپ ، شۇ مەھەللىدىكى بىرقانچە كىشى
ۋە ئۆلگۈچىنىڭ ئەر ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى يېقىن جايدىكى مەس-
چىتكە نامازغا ئۇلگۈرتۇپ ئېلىپ بېرىپ ، ئىمامنى خەۋەرلەندۈ-
رۇپ قويىدىكەن . ئىمام نامار تۈگىگەندىن كېيىن مەسچىتتىكى
مۇسۇلمانلارغا بىر مېيىتنىڭ بارلىقىنى ، جامائەتنىڭ مېيىت نا-
مىزىنى چۈشۈرۈشكە خالىس قاتنىشىپ بېرىشىنى جاكارلايدىكەن ،
باشقا مەسچىتتىكىلەر تەكلىپ قىلىنمايدىكەن . مەيلى مەسچىتتە-
كى ئىمام ، ياكى نامار چۈشۈرگۈچى بولسۇن ، خالىس ئىش
قىلىدىكەن ، ھەق تەلەپ قىلمايدىكەن . لېكىن پۇل قاچىلاپ
ئۇلارغا بېرىدىغان ئىشلار قەتئىي كۆرۈلمەيدىكەن . مېيىت ئىگە-
لىرىنىڭ ئاق باغلاپ قاتتىق يىغا ـ زار قىلىشى مەنئى قىلىنىدە-
كەن . مېيىت ئۇزىتىلىپ ئۇچىنچى كۈنى خالىس خەتمىقۇرئان
قىلىنىپ ياغ پۈرتىلىدىكەن ، شۇنىڭ بىلەن ھەممە ئىش تامام
بولىدىكەن .

بۇ يەرلىكلەر ئاق رەڭنى پاكلىق ۋە دىيانەتلىكنىڭ ، يېشىل
رەڭنى ھاياتلىق ۋە بەخت ـ سائادەتنىڭ سىمۋولى دەپ قارىغاچقا ،
ئاق رەڭلىك كىيىم كىيىشكە ، ئۆيلەرنى ئاق ھاك ياكى ئاق
مەرمەر تاشلار ۋە يېشىل رەڭلىك نەرسىلەر بىلەن بېزەشكە ئامراق
ئىكەن . سۇنىڭ شۇنچە قىسلىقىغا قارىماي ھويلا ـ ئارام ۋە
ئۆيىنىڭ ئەتراپىغا كۆچەت تىكىپ ، دەل ـ دەرەخ ۋە گۈل ـ گىياھ
ئۆستۈرۈپ ئولتۇرۇشنى ئادەت قىلغانىكەن ، كۆچەتلەرنى سۇندۇ-
رۇش ۋە گۈل ـ گىياھلارنى ئۈزۈشنى ناھايىتى ئېغىر ئالىدىكەن .

ھەج - تاۋاپنىڭ بارلىق پەرز ، سۈننەت ۋە ۋاجىپلىرىنى تولۇق ئورۇنداپ ئانا يۇرتىمىزغا قايتىۋاتقاندا ، مېنىڭ كاللامدا يېڭى خىياللار پەيدا بولدى : سەئۇدى ئەرەبىستانى ئىسلام دۆلىتى ، يەنە كېلىپ «قۇرئان كەرىم» ئاساسىي قانۇن بولغان پادىشاھلىق دۆلىتى بولسىمۇ ، ئىلىم - پەننى زادىلا چەتكە قاقمايدىكەن . ئاددىلىرى پەن - مەدەنىيەت ئىگىلەشكە ھېرىسمەن ئىكەن ، ئۇلارنىڭ ياخشىلىق - يامانلىق قارىشى ناھايىتى روشەن بولۇپ ، بىزنىڭ يۇرتتىكى چالا موللاملارغا ئوخشاش نۇرغۇن نەرسىنى قارىقويۇقلا يامان دەۋەرمەيدىكەن . مەسىلەن ، بىزدە يالاڭاش يۈرگەنلەرنى «كاپىر» دەيدىغانلار ئاز ئەمەس . ئەمما بۇ يەردە ھەج - تاۋاپ جەريانىدا باش جەزمەن يالاڭاش بولۇشى كېرەك ئىكەن . ئايالىلار سىرتتا چۈمبەللىك يۈرسىمۇ ، ئۆي ئىچىدە پاكىز يۇيۇنۇپ - تارىنىپ ، زامانىۋى ياسىنىپ ، ئالىي ئەتىر ، ئىپار - ئەنبەرلەرنى ئىشلىتىپ ئەركىن - ئازادە بولۇپ ، ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە ئېرىنىڭ كۆڭلىنى ئېلىشقا تىرىشىدىكەن . مەملىكەتتە ئون بىر قىزلار ئىنستىتۇتى بار ئىكەن ، دۆلەت پەن تەتقىقات مەركىزى— «پادىشاھ ئابدۇلئەزىز پەن - تېخنىكا شەھىرى» گە پادىشاھ بۇۋاستە رەھبەرلىك قىلىدىكەن . ياشلارنىڭ كۆڭۈل ئېچىش ۋە تەنتەربىيە ئىشلىرىغا مەسئۇل بولغان «دۆلەت لىك ياشلارغا كۆڭۈل بۆلۈش باش ئورگىنى» غا پادىشاھ فەھدنىڭ چوڭ ئوغلى شاھزادە فەيسال بىننى رەئىس ئىكەن . بۇ ئورگان ئۇچۇن دۆلەت ھەر يىلى بىرقانچە مىليارد ئامېرىكا دوللىرى ئاجرىتىپ بېرىدىكەن . دېمەك ، خەلق پۇتۇن مىللەتنىڭ پەن - مەدەنىيەت سەۋىيىسىنى ئۆستۈرمىگەندە روناقلىق ، تەرەققىيات ، بەختىيار تۇرمۇش بولمايدىغانلىقىنى تونۇپ يەتكەن . مېنىڭ نادان ، ئاشۇ چالا موللىلارنىڭ ئاغزىغا قاراپ قالغان ئاتا - ئانىلىرىم ، ئاكا - ھەدىلىرىم بۇ ھەقىقەتنى زادى قاچان تونۇپ يېتەر ؟ بىزدىمۇ پاكىستانلىق ئالىم ئابدۇسالامغا ئوخشاش ، ھەرقايسى پەن

ساھەلىرىدە دۇنياغا تونۇلغان ئالىملار قاچان يېتىشىپ چىقار؟ بىز قاچانغىچە پەقەت شېئىر مىللىتى، ناخشا - ئۇسسۇل مىللىتى بولۇپ ئۆتەرمىز؟ مۇشۇنىڭ بىلەنلا دۇنيادىكى راۋاج تاپقان ئىلغار مىللەتلەر قاتارىغا ئۆتكىلى بولامدۇ؟ ماڭا ئوخشاش قانچىلىغان ئەسلىدە زور ئىستېقباللىق قىزلار قاچانغىچە نادانلىق، زامانغا زادىلا ياراشمايدىغان كونا ئەنئەنىۋى قاراشلارنىڭ قۇربانى بولار-مىز؟ بىزدىمىغۇ بىلىمگە، بىلىم ئەھلىلىرىگە ھۆرمەت قىلىش تەكىتلىنىۋاتىدۇ، ئەمما بۇ قاچان بارلىق پۇقرانىڭ ئاڭلىق ئەمەلىي ھەرىكىتىگە ئايلىنار؟ بۇ ئەللەردە قىز - يىگىتنىڭ تويىغا ئەدەبىيات - سەنئەت - تەنتەربىيە ساھەلىرىدىكى چولپانلاردىن بىرەرى قاتنىشىپ قالسا ئالاھىدە چوڭ ئىش ھېسابلىنىدىكەن. بىزدە بولسا، چوڭراق باشلىق قاتناشسا گۈلقەغەلىرىمىز ئېچىلىپ، پاتىپاراق بولۇپ، ئۇنى تۆرگە باشلايمىز. چولپانلارنى ئېتىبارغا ئېلىپ كەتمەيمىز، بۇ ھالەت قاچان ئۆزگىرەر؟*

1994 - يىل 3 - ئىيۇن

مانا، كۆزۈمنىڭ يورۇغىنىغا ئون ئىككى كۈن بولۇپ قالدى. پاقلاندەك ئوغۇل بوۋاق بۆشۈكتە ئۆخلاۋاتىدۇ، مەن ئەمدى ئانا. كۆزۈمنىڭ يورۇشى بىلەن قېينىناتام ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ مەن تۇغرۇلۇق قىلىشىدىغان «تۇغماس بايتال» دېگەندەك كوت - كوت گەپلىرىمۇ تۈگىدى. تۇغۇتۇمدىن ئون بەش كۈن ئىلگىرى قائىدە بويىچە ئاتا - ئانامنىڭ ئۆيىگە يۆتكەپ كېلىنگەندىم. شۇنىڭدىن بۇيان، ئېرىم ئىككى - ئۈچ نۆۋەت كەلدى. قېينىناتا - قېينانام بالا تۇغۇلۇپ تۆتىنچى كۈنى يوقلاپ كېلىپ، بالىغا ئابدۇسالام دەپ ئات قويۇپ بېرىپ كەتتى. مەن شۇ كۈنى ئۇلارنىڭ چىرايىدا رازىمەنلىك كۆلكىسىنى كۆردۈم. ئىككى قېيى-

* بۇ يەردىكى سەئۇدى ئەرەبىستانىغا دائىر مەلۇماتلار «ھەج قىلىش ساۋاتلىرى» دىن ئېلىندى.

ناكام ۋە بىر قېيناچامنىڭ تېخىچە بىرلا قىز بالىسىدىن باشقا بالىسى يوق ئىدى . قېيناتام ئابدۇسالامنى قولىغا ئېلىپ خېلىغىچە ئەركىلەتتى ، «مىراسخورۇم» دېدى ، قېيناناممۇ بالىنى قۇچىقىغا ئېلىپ ، پېشانىسىگە سۆيدى ، «ئاللا ئۆمرىڭىزنى بەرسۇن ، غوجام» دەپ ئاللادىن تىلىدى .

توي قىلىپ بىرەر يىلدىن ئارتۇق ۋاقىت بويۇمدا قالماسلىقى ماڭا خېلى ئېغىر هاقارەتلەرنى كەلتۈرگەن بولسا ، ئاتا ـ ئانامغىمۇ خېلى زور بېسىم بولغانىدى . شۇڭا بىز هەج ـ تاۋاپ قىلىپ قايتقاندىن كېيىن ، ئۇلار ئەر ـ خوتۇن ئىككىمىزنى ئودىخان پادىشاهىمغا ئەۋەتتى . بۇ يەردە ئاغزى كىچىكلا بىر ئورا بار ئىكەن . تۇغمىغان ئاياللار ئاشۇ ئورىغا قولىنى سېلىپ ، قولىغا نېمە چىقسا شۇنى يېيىشى كېرەك ئىكەن ، شۇنداق قىلسا تۇغىدىكەن . ئورىدىن ئۇششاق تاشمۇ ، قۇرت ـ قوڭغۇزمۇ ، ئوت ـ چۆپمۇ چىقىدىكەن ، قولىغا چىققانلىكى نەرسىگە شەك كەلتۈرمەي ، ئاللادىن پەرزەنت تىلەپ يېيىش كېرەك ئىكەن . قىزىق ، ماڭا هەرهالدا ئوبدان نەرسە — بىر تال كۆممىقوناق چىقتى .

هاياتتا ئاجايىپ تاسادىپىيلىقلار ، توغرا كېلىپ قېلىشلار ، ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان ئىشلار بولۇپ تۇرىدۇ . مىسىرىدىكى ئەلئىهرامىلارنىڭ سىرىنى پەن ئالاهىدە تەرەققىي قىلغان بۈگۈنكى كۈندىمۇ يېشەلمەيۋاتىمىزغۇ ؟ هىندىستانىنىڭ «قانلىق قىساس» كىنوسىدا گاڭگا ئانىسىنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن رەقىبلەر بىلەن ئېلىشقاندا ، كۆكرىكىگە ئوق تېگىپ تامامەن هوشسىزلىنىدۇ . مانا شۇ كۈنى «ئەرلەر بايرىمى» بولۇپ ، ئاياللار گاڭگالارنىڭ هويلىسىغا كىرىپ ، ئاللادىن ئەرلىرىگە ئامانلىق تىلىشىدۇ . گاڭگانىڭ ئانىسىنىڭ تەلىپى بىلەن گاڭگانى ياخشى كۆرىدىغان قىزمۇ ئاللادىن گاڭگاغا ئامانلىق تىلەيدۇ . گاڭگا هوشىغا كېلىدۇ . بۇ قانداقتۇر بىر سېهرىي كۈچنىڭ قۇدرىتى ئەمەس ، بەلكى بىر توغرا كېلىپ قېلىش . شۇنىڭغا ئوخشاشلا مېنى هەيران

قالدۇرىدىغان ئىش بولدى . ئاشۇ كۆممىقـوناقنى يەپ ، ئىككى ئايلاردىن كېيىن مېنىڭمۇ بويۇمدا قالدى .

مانا ، ئەمدى مەن ئانا . مەن ئۆزۈمنىڭ ئانىلىق بۇرچىنى زادى قانچىلىك ئورۇندىيالايمەن ؟ مەن ئەمدى ھاياتنىڭ پېشانىمگە پۈتكەن قىسمەتلىرىگە تەن بەرگەن ھالدا ، پەقەت مۇشۇ مەسىلىنى ئويلايدىغان بولۇپ قالدىم .

ئانا ھەقىقەتەن ئۇلۇغ . خۇددى گوركىي ئېيتقاندەك ، قۇياش بولمىسا ئالەم قاراڭغۇلۇق - زۇلمەت ئىچىدە قالىدۇ ، باھار بولمىسا گۈللەر ئېچىلمايدۇ . خۇددى شۇنىڭغا ئوخشاش ، ئانا بولمىسا ھاياتلىق بولمايدۇ ، بەخت - سائادەت ، سۆيگۈ - مۇھەببەت بولمايدۇ ، يازغۇچى ، شائىر ، ئالىم ، داھىي ، قەھرىمان··· بولمايدۇ . ئانا غۇرۇر ۋە ئىپتىخارنىڭ ، مېھىر - شەپقەتنىڭ ، سۆيگۈ - مۇھەببەتنىڭ بۇلىقى ، كىشىنى ھاياتلىققا ئىنتىلدۇرگۈچى قۇدرەت ، ھاياتلىقنى گۈمران قىلىدىغان ئەزرائىلنى يىراق قوغلىغۇچى ئەزىمەت . ھەممە ئانا ئۆز پەرزەنتىنى سۆيىدۇ ، بىراق سۆيۈشنىڭ ئۇسۇلى ئوخشاشمايدۇ . مېنىڭ ئانامۇ مېنى سۆيەتتى ، ماڭا بەخت تىلەيتتى . بىراق ئۇ «قىزىم مېنىڭ سىزغان سىزىقىمدىن چىقمىسىلا بەختلىك بولىدۇ» دەپ ئويلايتتى . ھەقىقي سۆيۈشنى ، ھەقىقي بەختمىنىڭ ئەركىنلىك ، ئەركىن سۆيگۈ - مۇھەببەت ، ئەركىن ھالال ئەمگەكتە ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى . شۇڭا ئۇ مېنىڭ بۇيۇك ئارزۇ قۇشۇمنىڭ قانات - قۇيرۇقلىرىنى قىرقىپ تاشلاپ ، كۆزىنىڭ يورۇقىدا مېنى ياتلىق قەلىپ ، ئانىلىق بۇرچىنى ئادا قىلىشنى ھەممىدىن ئەۋزەل كۆرگەنىدى . بۇنى «مېنى سۆيگەنلىك» دەپ قارىغانىدى . بالىنىڭ ئاتا-ئانىنى سۆيۈشىمۇ ئاتا - ئانىنىڭ سىزغان سىزىقىدىن چىقماسلىق ، ئۇلار نېمە دېسە خوپ ، خۇش دەپ تۇرۇشلا ئەمەس ئىدى . مەن بۇنى چۈشىنىپ تۇرسامۇ يەنىلا شۇنداق قىلدىم . ئاتا - ئانام ئۇستىدىن ئىسيان كۆتۈرۈشكە ، ئۆز ئارزۇ - ئارمانلىرىمغا يېـ

تىش ئۇچۇن دەۋرىمىزگە ياراشمايدىغان ئەنئەنىۋى قاراشلارنىڭ زەنجىر - كىشەنلىرىنى ئۇزۇپ تاشلاشقا جۇرئەت قىلالمىدىم. قىز بولغانلىقىم ئۇچۇنلا شۇنداق قىلدىممۇ؟ ياق. بىزدە نۇرغۇن يىگىتلەرمۇ ئاتا - ئانىغا بويسۇنۇشنى پەرز دەپ بىلىدۇ. بۇنى پۇتۇنلەي يامان دېگىلى بولامدۇ؟ ياق. بىر ئىنسان بالىسىنىڭ ئۆز ئاتا - ئانىسىنى ھۆرمەتلىشى ئەڭ ئېسىل پەزىلەت. لېكىن مۇنداق ھۆرمەتلەش قۇلچىلىق بولۇپ قالماسلىقى كېرەك. قۇلچىلىق— ئۆزىنىڭ ھۆرلۈك - ئەركىنلىكى بولماسلىق— مۇستەقىل ئويلاش، پىكىر قىلىش، ياشاش ئىرادىسى ۋە ئىقتىدارى بولماسلىق مۇشۇ دۇنيادىكى ئەڭ زور بەختسىزلىك. مۇشۇنى ئاتا - ئانىلىرىمىز، بارلىق قېرىنداشلىرىمىز، بالىلىرىمىز چۈشەنگەندىلا، بىزدە ئاندىن چوڭ تەرەققىيات بولىدۇ. ئاتا - ئانا بالىلار ئۈچۈن بىر باشپاناھ. ئەمما بۇ باشپاناھلىق ئەبەدىيلىك ئەمەس. شۇڭا ئاتا - ئانىلار پەرزەنتلىرىنى مۇستەقىل ياشاش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈشكە يېتەكلىشى كېرەك، ئۇلارنى پارنىكىدىكى گۈل، قەپەستىكى بۇلبۇل قىلىپ قويماسلىقى كېرەك. مۇشۇ جەھەتتە، بىز جۇڭگولۇقلار ھەقىقەتەن ئارقىدا. بىز قانداشلىقىنى بەك چوڭ كۆرىمىز، بالا - چاقىلارغا ھەممىلا يەردە چاپان ياپمىز. شۇنىڭ بىلەن بالىلارنى ئاخۇنۇم جىجىققا* ئايلاندۇرۇپ قويىمىز - دە، ئۇلار قانۇنلۇق يېشىغا يەتكەندىن كېيىنمۇ مۇستەقىل ياشاش ئىقتىدارى يوق، ئانام قاچان «يەم بېرەركىن» دەپ ئاغزىنى ئېچىپ تۇرغان كەپتەر باچكىلىرىغا ئايلىنىپ قالىدۇ. بالىلىرىمىز ئالىي مەكتەپلەرگە ئىمتىھان بەرسە، بىز مىڭلاپ ئاتا - ئانا مەكتەپ دەرۋازىسىغا توپلىشۋالىمىز، ئۇلارنى خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرىمەن دەپ تولا يول مېڭىپ، كەشىمىزنىڭ چەمى تېشىلىدۇ. بۇ بىر بىچارىلىك. بىزدىكى نامراتلىقنىڭ يەنە

* ئاخۇنۇم جىجىق— قەشقەر شەھىرىدە ئۆتكەن ئادەم بولۇپ، ئالدىغا سىزىق سىزىپ قويسىلا ئۇنىڭدىن ئۆتەلمەيدىكەن.

ببر يىلتىزى .

چەت ئەللىكلەر ، بولۇپمۇ تەرەققىي تاپقان دۆلەتلەردىكىلەر بالىلىرىنى كىچىكىدىن باشلاپ مۇستەقىل ياشاشقا ئۆگىتىدىكەن . ھەرقانچە باي بولسىمۇ ، بالىلىرىنىڭ ئورۇنلۇق تەلەپلىرىنى ئورۇندىغاندىن باشقا ، ئۇلارنىڭ بەتخەجلىك قىلىشىغا ھەرگىز يول قويمايدىكەن . بالىلار ياش قۇرامىغا يەتكەندىن كېيىن ، ئاتا - ئانا بىلەن بالا ئوتتۇرىسىدىكى ئىقتىسادىي مۇناسىۋەت خۇددى يات ئادەملەر ئوتتۇرىسىدىكى ئىقتىسادىي مۇناسىۋەتكىلا ئوخشايدىكەن ، بالىلار ئۆزىنىڭ ھالال ئەمگىكى بىلەن ياشىشى كېرەك ئىكەن . بالىلار قانچىكى مۇستەقىل ياشىسا ، مۇستەقىل ئىگىلىك تىكلىسە ، ئاتا - ئانىلار شۇنچە خۇشال بولىدىكەن . بىزمۇ قاچان شۇنداق بولارمىز - ھە ؟ بىز پەرزەنتلەرگە جان ئاتا قىلىپلا قالماي ، ئەڭ مۇھىمى ، ئۇلارغا روھ ئاتا قىلىشىمىز — ئۇلارنى مۇستەقىل ھالدا ئويلىيالايدىغان ، ئىشلىيەلەيدىغان ، نەتىجە يارىتالايدىغان قىلىشىمىز كېرەك .

5

ئىككى ياقىسى تىك ، بۇككىدە سۇۋادانلار بىلەن ئورالغان ئاسفالت يول . ئۇچقاندەك كېتىۋاتقان سانتانانىڭ كۆزنەكلىرىدىن كىرگەن غۇر - غۇر شامال ئادەمگە ھۇزۇر بېغىشلايتتى . يول ياقىلىرىدىكى ئېتىزلاردا بولۇق ئۆسكەن بۇغدايلار راسا تاختا بولۇپ ، ساغرىشقا باشلىغان . بىر گەزچە ئۆسكەن كۆممىقوناقلارنىڭ يوپۇرماقلىرى بىلىنەر - بىلىنمەس يەلپۇنىدۇ . كېۋەز لىكلەردە ئەر - ئاياللار كېۋەز تۈپلىرى تۈۋىگە توپا يۆلەۋاتىدۇ . ناگان - ناگاندا قوغۇن - تاۋۇزلۇقلار ، ئۆرۈكلۈك باغلار ئۇچراپ

تۇرىدۇ . يېشىل بوستانلار ئارىسىدىن خىش بىلەن سېلىنغان ئۆيلەرنىڭ ئاپئاق تاملىرى ، دېرىزە ئەينەكلەردىن قايتقان كۈن نۇرى ۋال - ۋۇل كۆرۈنۈپ قالىدۇ . بەزى - بەزىدە ئىتلارنىڭ ھاۋشىشى ، قويلارنىڭ سوزۇپ مەرەشلىرى ، موزايلارنىڭ قىسقا - قىسقا مۆرەشلىرى ، ئېشەكلەرنىڭ ھاڭراشلىرى ئاڭلىنىدۇ .

يېزا — قارا تىل بىلەن ئېيتقاندا سەھرا ، ئاجايىپ بىر دۇنيا ، باغرى كەڭ ، سېخىي ، ئەپۇچان مېھرىبان دۇنيا ، خۇددى ئۆزىنى ياشىنىۋاتقان دېھقانغا ئوخشاش مېھرى ئىللىق ، مىننەتسىز ، ئادەم ئۇچۇن ھېچ نەرسىسىنى ئايمايدىغان ، جاپا تارتسا زارلانمايدىغان ، خۇشاللىق كۆرسە خۇددىنى يوقىتىپ قويمايدىغان ، ھالاللىق بىلەن ياشاشنى ئۆزىگە يار قىلغانلارغا كۇتكىنىدىن ئار - تۇقراق نازۇنېمەت بېرىدىغان پاك بىر دۇنيا . كىچىكىمدە سەھرادا بولغانلىقىم ، غۇبارسىز قەلبىمگە ئۇنىڭ ئاشۇ ئىللىق سېيماسى ئورنىشىپ كەتكەنلىكتىنمىكىن ، ئاتا - ئانامنى ئويلىساملا كۆز ئالدىمغا سەھرا كېلەتتى ؛ سەھرانى ئويلىساملا ئاتا - ئانام كۆز ئالدىمدا ئايان بولاتتى . كۆزۈم بىردىنلا نەملەشتى . ئىچ - ئىچىم-دىن بىر يىغا ئېقىنى شاۋقۇنلۇق دەريا سۈيىدەك دەۋرەپ كېلىپ كۆزۈمگە يىغىلدى . مېنىڭ شۇ تاپتا ئېسەدەپ ياكى ھۆكۈرەپ يىغلىشىم مۇمكىن ئەمەس ئىدى . چۇنكى يېنىمدا گۈلناز ۋە ماڭا ناتونۇش شوپۇر يىگىت بار ئىدى . لېكىن دەۋرەپ كېلىپ كۆز چاناقلىرىمغا يىغىلغان ياشنى توختىتىپ قالالمىدىم ، يېپىدىن ئىختىيارسىز ئايرىلغان مارجاندەك ، بىرنەچچە تامچە ياش مەڭ-زىمگە سىرغىدى .

— ئۇمىدجان ئاكا ، يىغلاۋاتامدىلا ؟— دېدى گۈلناز .

— ياق ، سىكىلىم ،— دېدىم مەن كۈلۈمسىرەپ ،— ئۆزۈمچە ، كۆڭلۈم بۇزۇلۇپ...

— بىلىمەن ، شۇ تاپتا ئۆتكەنكى بىرەر ھەسرەت خىياللىرىغا

كەلدى بولغاي .

مەن بۇ گەپكە جاۋاب بەرمەي ، گۈلنازدىن سورىدىم :

— گۈلناز ، سىز سەھرانى ياخشى كۆرەمسىز ؟

— ئەجەب بۇنى سوراپ قاللىغۇ ؟

— كۆڭلىڭىزنى بىلىپ باقاي دەيمەن .

— بۇ بىر قىيىن سوئال بولدى . نېمە دەي ، ئۆزۈممۇ ئېنىق بىلمەيمەن . مەن شەھەردە ئۆستۈم . كىچىكىمدىن «سەھرايى قىيامەت» دېگەن سۆزنى خېلى كۆپ ئاڭلىدىم . شۇڭا كاللامغا «سەھرانىڭ جاپا ـ مۇشەققىتى كۆپ» دېگەن ئاڭ ئورناشقان . كېيىن چوڭ بولدۇم ، مەكتەپتە ئوقۇدۇم . سەھرا ھەققىدە يېزىلغان شېئىر ـ ھېكايىلەرنى كۆردۈم . بىرنەچچە رەت سەھراغىمۇ چىقتىم . كاللامغا ئورناشقان ئاڭنىڭ نىسپىيلىقىنى ھېس قىلدىم . مېنىڭچە ، بۇ دۇنيانى گۈزەل دېيىشكە توغرا كەلسە ، ئۇ ئاشۇ سەھرالارنىڭ گۈزەللىكى بىلەن گۈزەل ئىكەن .

— مانا بۇ ئاخىرقى سۆزىڭىز جايىدا بولدى ،— دېدىم مەن ئويغا پاتقان ھالدا ،— دۇرۇس ، سەھرادا جاپا ـ مۇشەققەت كۆپ . ئەمما سىز بىلەمسىز ، ئەنە شۇ جاپا ـ مۇشەققەت مىليون ـ مىليارد ئادەمگە توقلۇق ، شوخلۇق ، راھەت ـ پاراغەت كەلتۈردۇ . ھەقىقەتەن ئاشۇ سەھرالارسىز بۇ دۇنيانىڭ گۈزەللىكى ، ئاۋاتلىقىنى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس . سەھرا مۇقەددەس . مېنىڭ بالىلىق ، ئۆسمۈرلۈك چاغلىرىم ئەنە شۇ سەھرادا ئۆتكەن . ئۇ تولىمۇ جاپالىق يىللار ئىدى . «كاپىتالىزمنىڭ ئاق ئۇنىدىن ، سوتسىيالىزمنىڭ كېپەكلىرى ياخشى» دەيدىغان «سول» چىل تەلۇنلەر ئالەمنى مالەم قىلغان ئاشۇ يىللاردا ، ئادەملەرنىڭ ياخشىلىرى دۇشمەن قىلىپ قويۇلغاچقا ، ئادەملەر ئارىسىدا «مېھىر ـ شەپقەت» دېگەن يوقىلىپ كەتكەندەكلا بولۇپ قالغانىدى . يەرلەر تېرىقسىز قالغان . تەبىئىي ۋە سۇنئىي ئاپەتلەر قوشۇلۇپ ، ئۆيلەردىكى تاغار ، كاتلار ـ ساندۇقلار قۇرۇقدالغانـ

دى . بىر نان ئۇن بەش يۈەنگە چىققانىدى . ئەمما ئادەتتىكى بىر كادىرنىڭ ئايلىق ئىش ھەقىگى ئىككى يۈەن ئىدى . شەھەرلەردە ئاھالىلەر ئاشلىق پونكىتلىرىدىن نورما ئاشلىقنى سېتىۋېلىش ئۇچۇن كېچە - كېچىلەپ ئۆچىرەتتە تۇراتتى . شۇنداق مىڭ بىر جاپا تارتسا ، ئاران تۆت - بەش جىڭ ئاشلىق ئالاتتى - دە ، يەنە ئۆچىرەتتە تۇرۇشقا مەجبۇر ئىدى... ئاشۇ يىللاردا ، ئەگەر سەھرا مېنى ئۇجمە ، غورا - ئۆرۈك ، خىلمۇخىل جىگدىلىرى بىلەن باقمىغان بولسا ، ئاشۇ قورسىقى كەڭ دېھقانلار بېشىمنى سىلىمىغان بولسا ، بەلكىم بۇگۈنكى كۇندە مېنى كۆرەلمىگەن بولاتتىڭلار . ئائىلىدە ئانام بىلەن ئىككىمىزلا بار ئىدۇق . ئاتام ئالەمدىن ئۆتكەن ، ئاكام ھەربىي سەپكە كەتكەن ، ھەدىلىرىم توي قىلىپ ، ئۆي - ئوچاقلىق بولۇپ كەتكەن . شۇڭا ھەممە ئېغىرچىلىق بىچارە ئانامنىڭ بېشىغا قالغانىدى . مەن «ئانا ، نان ، قورساق ئاچتى» دېگەندىن باشقىنى بىلمەيتتىم . ئەنە شۇنداق چاغلاردا ، ئانام ماڭا ھېچبولمىغاندا يانچۇقىدىن بىرەر - ئىككى تال گۈلە - قاق ، چىلان ، يېمىش جىگدە ، غورا ياكى ئۆرۈك ، بىرەر تال ئالما ، ئامۇت ، شاپتۇل ياكى توغاچ چىقىرىپ بېرەتتى . ئەتىياز كېلىشى بىلەن يالپۇز ، لويلا ، ئەمەن ، كۆك تېرىپ كېلىپ چۆچۈرە ، موندەك قىلىپ بېرەتتى . ئاشلىقنى تېجەش ، ئەمما ئىمكان بار قورساقنى تولدۇرۇش ئۇچۇن ، يېگىلى بولىدىغانلىكى نەرسىلەرنى كۆپرەك ئىشلىتەتتى... شۇڭا مېنىڭ قەلبىمگە ئانام ، ئانام بىلەن قوشۇلۇپ سەھرا سىڭىپ كەتكەن . شۇنچە يىللاردىن بېرى ھاياتىمدا زور ئۆزگىرىشلەر بولغان ، بېشىمدىن نۇرغۇن ئىسسىق - سوغۇقلار ئۆتكەن بولسىمۇ ، ئەمما تاغ سۇيىدەك پاك ، ئوينىاق بالىلىق چاغلىرىم ئۆتكەن باغرى كەڭ ئانا سەھرايىم ۋە مۇمىن ، ياۋاش ، ئىشچان ئانامنىڭ مېنى بېقىش ، ئوقۇتۇش ئۇچۇن چەككەن رىيازەتلىرى ھېلىھەم يادىمدىن كۆتۇرۇلگىنى يوق . مانا ئەمدى چۇشىنىپ تۇرۇپتىمەنكى ، مېنى

ئەدەبىي ئىجادىيەت يولىغا باشلىغان كۈچ باشقا نەرسە ئەمەس ، دەل مېنى ئۆز باغرىدا ئەللەيلىتىپ چوڭ قىلغان ، ئاتام ، ئانام ، ئاكا - ئىنى ، ھەدە - سىڭىللىرىمنىمۇ پەرۋىش قىلىپ ئۆستۈرگەن ئانا سەھرا مېھرى ، ئانامنىڭ ، يۇرتداشلىرىمنىڭ شوخ كۈلكىسى ، مۇڭلۇق يىغىسى ئىدى . ئەنە شۇ يىللار مېنىڭ قەلبىمدە يالقۇنلۇق مۇھەببەت - نەپرەت تۈيغۇسى ئويغاتقان ، مۇشۇ تۈيغۇ مېنى ئانا يۇرتقا ، ئانا يۇرتىنىڭ ئوغۇل - قىزلىرىغا ، گۈل - چىمەنلىرى ، باغ - تاغلىرى ، دەريا - بۇلاقلىرىغا بىر ئەدەب كۆزىدە قاراشقا ئۆگەتكەندى . ئۆتكەن ھەپتە تۈغۇلۇپ ئۆسكەن سەھرايىمغا چىقىپ ، ئانامنىڭ تۈپراق بېشىدا ئۈزۈن ئولتۇرۇپ ، دەمدەردەك بۇقۇلداپ يىغلاپ ، دۇئا - تىلاۋەت قىلغاندىن كېيىن يالغۇز توغرا‌قتا يۆلىنىپ تۇرۇپ ئويلاندىم . ئاخىر چىقارغان خۇلاسەم شۇ بولدىكى : بىزدەك دېھقانچىلىق ئاساسىي ئورۇندا تۇرىدىغان چوڭ دۆلەتتە ، يېزا - سەھرانىڭ مېھرىدىن ، ئاق كۆڭۈل دېھقانلارنىڭ مۇھەببىتىدىن ئايرىلغاندا ھېچقانداق ئىش ۋۇجۇدقا چىقمايدىكەن ، شائىر - يازغۇچىلىقتىن سۆز ئاچقىلى بولمايدىكەن...

— مەن بىر ئېغىز گەپ قىلسام بولامدۇ ؟— دېدى ياش شوپۇر يىگىت .

— ئەلۋەتتە بولىدۇ ، ئىنىم ، نېمىشقا بولمايدىكەن ؟ !— دېدىم مەن .

— سىلەر يازغۇچىلارنىڭ ئاربىدىكى بەزىلەرنىڭ تىلى بىلەن دىلى ، ئەسىرى بىلەن ئۆزى زادىلا ئوخشاشمايدىكەن ،— دېدى شوپۇر يىگىت ،— ئۆتكەندە ۋالىي بىلەن بىللە مۇشۇ ناھىيىگە چىققانىدۇق . ھاكىم يېزىلارنى تەكشۈرۈشكە كېتىۋاتقاندا ، دېھقانلارنىڭ يۇكىنى يەڭگىللىتىش مەسىلىسى ھەققىدە سۆزلەپ كەلىپ ، ۋالىيغا مۇنداق بىر گەپنى قىلىپ بەردى : ئۆتكەن يىلى مۇشۇ ناھىيىگە بىر يازغۇچى تۇرمۇش ئۆگەنگىلى كەپتۇ . ناھىيە

ئۇنى ياخشى كۆتۈۋاپتۇ . ناھىيە دېگەنگە بىر ئاتىقى چىققان يازغۇ-
چىنىڭ كېلىشى ، ئەلۋەتتە ، چوڭ ئىش . چۈنكى خەلقىمىز بىلىم-
لىك كىشىلەرگە ، بولۇپمۇ يازغۇچى دېگەنگە ئالاھىدە ھۆرمەت
قىلىدۇ . مېنىڭمۇ يادىمدا ، قايسىدۇر بىر كىتابتا «يازغۇچى ،
شائىر دېگەن پەرىشتە سۈپەت ئادەملەر» دېيىلگەنىكەن . ئەخمەت-
جان قاسىمى ئۇستازىمىز «بىر مىللەتنى سۈتكە ئوخشاتساق ،
بىلىملىك كىشىلەر شۇ سۈتنىڭ قايمىقى ، ئەگەر سۈت قايماقتىن
ئايرىلىپ قالسا كۆك سۈتكە — تەمسىز ، لەززەتسىز نەرسىگە
ئايلىنىپ قالىدۇ» دېگەنىكەن . شۇڭا يازغۇچى - شائىر دېسە ،
مېنىڭمۇ جېنىم يايراپ كېتىدۇ . ئەمما ھېلىقى يازغۇچى بۇ
ناھىيىدە ئىككى ئاي تۇرۇپتۇ ، ياتاق ، تاماق ، تاماشا بىكاردىن
بوپتۇ . ھۆكۈمەت بىر ماشىنا ئاجرىتىپ ، نېمە لازىم دېسە شۇنى
تەق قىلىپ بېرىپتۇ . يازغىنى بىر پارچە ئەدەبىي ئەسەر بوپتۇ .
سىلەر ھەققىدە يەنە مەخسۇس كىتاب يېزىپ نەشر قىلدۇرۇپ
بېرىمەن دەپ بەش - ئالتە تۈمەن پۇل ئاپتۇ . مۇشۇنداق ئىنساپ-
سىزلىقمۇ بولامدۇ ؟

— مۇنداق ئىنساپسىزلار ھەممە يەردە بار ، ئىنىم ،— دېدىم
مەن غەزەپ بىلەن ،— دۇنيادا ئالىم ، مۇتەخەسسىس ، يازغۇچى ،
شائىر بولماق ئۇنچۇالا قىيىن ئەمەس . ئەمما چىن ئادەم بولماق
تەس . بەزىلەر بارلىقىم خەلق ئۈچۈن دەيدۇيۇ ، ئەمەلىيەتتە خەل-
قىنىڭ قان ، يىلىكىنى شورايدۇ ؛ بەزىلەر مەن ئىشچىنىڭ ، دېھ-
قانىنىڭ پەرزەنتىمەن دەپ داۋراڭ سالىدۇيۇ ، ئەمەلىيەتتە ئۆزىنىڭ
ئىشچى ئاتىسى ، دېھقان ئانىسىنى كۆرسە تەتۈر قارىۋالىدۇ . ئەنە
شۇنداق كاززاپلار يازغۇچى ، شائىرلار ئارىسىدىمۇ يوق ئەمەس .
شۇ سەۋەبتىن يازغۇچى ، شائىرلارنىڭ ، ئەدەبىياتنىڭ خەلق قەل-
بىدىكى ئىناۋىتى تۆۋەنلەپ كېتىۋاتىدۇ .

— ئۇنچىۋالامۇ ئەمەس ، ئۇمىدجان ئاكا ،— دېدى گۈلناز يە-
راقلارغا كۆز تىككەن ھالدا ھاياجان بىلەن ،— خەلق يەنىلا ئەدەبە-

ياتنى سۆيدۇ ، يازغۇچى ، شائىرلارنى قەدىرلەيدۇ .

— ئەلۋەتتە شۇنداق ، — دېدى شوپۇر يىگىت ، — خەلقىمىز بەك نادان ئەمەس ، ئاق ـ قارىنى پەرق قىلالايدۇ . زۇنۇن قادىرى ، ئەھمەد زىيائى ، تېيىپجان ئېلىيوف ، ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر ، زوردۇن سابىر قاتارلىق ئەدىبلىرىمىزنى ھۆرمەتتە تىلغا ئالىدۇ .

ئالاھازەل بىر سائەتتىن ئارتۇقراق يول ماڭغاندىن كېيىن ، يول بويىدىكى بۇككىدە سۆگەتلەر سايە تاشلاپ تۇرغان بۇلاق تۇۋىگە كېلىپ ، بىرئاز ئارام ئېلىۋېلىش ئۈچۈن توختىدۇق . بۇلاق سۈيى زۇمرەتتەك سۈزۈك ، مۇزدەك سوغۇق ئىدى . ھەممىمىز بۇلاق سۈيىدە يۇز ـ كۆزىمىزنى يۇيۇپ ، بىرنەچچە ئوچۇمدىن بۇلاق سۈيىنى ئىچتۇق . سۇنىڭ ئېسىللىقىدىن ھاياجانلانغان شوپۇر يىگىت ماشىنىنىڭ سۈيىنىمۇ ئالماشتۇرۇۋالدى . بۇلاق بويىدىكى سالقىن ھاۋا جانىنىڭ ئارامى ئىدى . مەن بۇ ھاۋانى كۆپرەك سۈمۈرۈۋالماقچى بولغاندەك ، چوڭقۇر نەپەس ئالدىم . گۈلناز بۇلاققا تىكىلىپ قاراپ :

— ھەممە نەرسە ، بولۇپمۇ ئادەملەر مۇشۇ بۇلاق سۈيىدەك غۇبارسىز ـ پاك ، غەرەزسىز ، مىننەتسىز بولسا نەقەدەر ياخشى بولاتتى ـ ھە ! — دېدى .

— لېكىن ، بىز ئادەملەر مۇشۇنداق پاكىز بۇلاق سۈيىنىمۇ بۇلغايمىز ، — دېدىم مەن ، — ئادەم دۇنياسىدىكى ئەڭ ئۇلۇغ ، ئەڭ ئېسىل نەرسە ، شۇنداقلا ئەڭ پاسكىنا نەرسە . بىزنى زىيادە شەخسىيەتچىلىك ، مەنپەئەتپەرەسلىك پاسكىنا قىلىپ قويىدۇ . بولۇپمۇ ھازىرقىدەك ، ئادەملەر ئارىسىدىكى ئىنسانىي مۇناسىۋەت ئادەمگەرچىلىك مۇناسىۋىتىدىن پۇل ، مەنپەئەت ، ھوقۇق مۇناسىۋىتىگە ئايلانغان دەۋردە ئەخلاق تېز بۇزۇلىدۇ . ئەخلاق بۇزۇلغاندىكەن ، ئادەم بۇزۇلىدۇ ، ئۇنىڭ كۆزىگە پۇل ، راھەتتىن باشقا نەرسە كۆرۈنمەيدىغان بولۇپ قالىدۇ .

— بۇ تولىمۇ دۇرۇس گەپ بولدى ، — دېدى شوپۇر يە-

گىت ،— مەن سىلەرگە بىر ۋەقەنى سۆزلەپ بېرەي ، ئۇمىدجان ئاكام يازغۇچى بولغاندىكىن ، بۇ ۋەقە بىرەر ئەسىرىگە كېرەك بولۇپ قالسا ئەجەب ئەمەس . مېنىڭ ئاكام شەھەردە ئاشخانا ئاچىدۇ . بۇ ئاشخانا چوڭ ئەمەس ، شۇنداقلا بەك كىچىكمۇ ئەمەس . ئادەتتە ئوتتۇز - قىرىق ئادەم بىمالال ئولتۇرۇپ تاماق يېيەلەيدۇ . ئۇچ ئايرىم خانىسىمۇ بار . بۇ ئايرىم خانىلاردا دوست - بۇرادەرلەر ، قىز - يىگىتلەر ئولتۇرۇش قىلىشىدۇ ، ناخشا ئېيتىپ ، ئۇسسۇل ئوينىشىدۇ . ئاشخانىدا ئاكامنىڭ ئايالى پۈل يىغىدۇ . ئۇ كۈن بويى ئاشخانىدا بولغاچقا ، بۇ يەردە بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى كۆرۈپ تۇرىدۇ . بىر كۈنى كەچقۇرۇن بارسام ، ئۇ ماڭا قاينىپلا سۆزلەپ كەتتى . «زادى نېمە بولدى ؟» دەپ سورىسام ، ئۇ : «ئۇكام ، ئاكىڭىزغا نەچچە رەت مۇشۇ ئايرىم خانىلارنى بۇزۇۋېتەيلى دېسەم ئۇنمىدى . بۇ ئايرىم خانىلارغا بەزىدە ئەرلەر ، بەزىدە ئەر - ئاياللار كىرىپ ئولتۇرۇشىدۇ . ئەر - ئايالنىڭ بىر يەردە ئولتۇرۇپ ھاراق - پاراق ئىچكىنى بىر بولمىغۇر ئىش ، چوڭ ئەدەبسىزلىك . بۇگۈن چۈشتىن كېيىن خېلى چوڭ ياشتىكى ئۇچ ئەر بىلەن ئۈچ قىز كىرىپ ئۇدۇلۇمدىكى ئايرىم خانىدا ئولتۇردى . قىزلار گىرىم - پەرداز دېگەننى بولۇشىغا قىلىشىپتۇ . چاچلىرى رەڭگارەڭ ، كىيىملىرى ھەررەڭ - سەررەڭ . ئۇلار تاماق يەپ بولۇپ ، بىرنەچچە خىل قورۇما بۇيرۇتتى ، ئاندىن ھاراق ئىچىشتى . ئايرىم خانىنىڭ ئىشىكىنى يېپىپمۇ قويمىدى ، ھەر خىل ېزەپ چاقچاقلارنى قىلىشتى . شۇنداق ئاچچىقىم كەلدى ، ئاخىر قوغلاپ چىقاردىم . قېنى بۇ ئادەملەردىكى ئەدەپ - ئەخلاق ؟ ئاشۇ چوڭلارنىڭ نومۇس قىلماي باللىرىدەك قىزلار بىلەن ئولتۇرغىنىغا يۈزى قىزارمىدىغاندۇر ؟ ھەممە گەپ ئاشۇ يۈزىنى ياپماي ، ھەررەڭ - سەررەڭ كىيىنىپ يۈرگەن ، خېلى نومۇسلۇق يەرلىرىنى ئوچۇق قويۇپ يۈرگەن ئېزىتقۇ قىزلاردا» دېدى . مەن : «خاپا بولماڭ ، چېچىل-

ماڭ ، ئاچا ، ئۇلار باشقا يامان ئىش قىلمىغاندىن كېيىن ، ھاراق ئىچسە ئۆزىنىڭ پۇلى ، بېزەپ سۆزلەرنى قىلغان بولسا ، ئۆزىنىڭ ئاغزى ، بۇنىڭلىق بىلەن ئۇلارنى ئەسكى دېگىلى بولماس » دېدىم . ئاچام : «ئاشۇ يۇزىنى ياپماس خوتۇن - قىزلارنىڭ ھەممىسى بۇزۇق . سەت يۈمۈرلارنى ئەرلەرغۇ دېسۇن ، ئاشۇ قىزلارمۇ دەۋاتـ مامدۇ ؟ دۆيۇزلەر··· » دەپ يىغلىۋەتتى . يەنە بىرنەچچە كۈندىن كېيىن بارسام ، ئاچام بىردەم خاپا بولۇپ ، بىردەم كۈلۈپ - تېلىقىپ ئولتۇرۇپتۇ . «نېمە بولدى ؟ » دەپ سورىسام ، مۇنداق دېدى : «ئۇكام ، مەن بۇگۈن بىر قىزنىڭ ئىش كۆردۈم . ئۆتكەن كۈنى سىزگە يۇزىنى ياپماس قىزلار ھەققىدە دەپ بەرگەن سۆزلەـ رىمدىن خىجىل بولۇپ قالدىم . بايا ئاۋۇ ئۇدۇلدىكى ھاجەتخانىغا كىرگەنىدىم . ئارقامدىنلا كىيىم - كېچەكلىرى مەينەت ، تور رومال بىلەن يۇزىنى ياپقان ئىككى تىلەمچى ئايال كىرىپ كەلدى . ئۇلار ھايت - ھۆيت دېگۈچىلا ئۇچىسىدىكى كونا كىيىملىرىنى سېلىپ ، سومكىلىرىدىن زامانىۋى مودا كىيىملەرنى چىقىرىپ ئالماشتۇردى . يۇز - كۆزلىرىنى يۇيۇپ ، چاچلىرىنى تاراپ - تۇزەشتۇرۇپ ، گىرىم - پەرداز قىلىشتى ، ئاندىن كۈندۈزى قاذـ چىلىك پۇل تاپقانلىقلىرىنى سوراشتى . بىرى ئاتمىش يۆەن ، بىرى يەتمىش بەش يۆەن تېپىپتىمەن ، دېيىشتى . ئاخىرىدا : ‹ئەمدى كېچىلىك بازاردا ئىككى - ئۈچتىن ئەركەكنى ئىندەككە كەلتۇرۈۋالساق ، كەم بولغاندىمۇ يۇز ئەللىك يۆەندىن تاپمىز › دەپ تاراقشىپ چىقىپ كەتتى . بۇ ھالنى كۆرۈپ ماڭ بىر توۋا دېدىم . خەق مانا مۇنداق ھۈنەرنىمۇ قىلىدىكەن : كۈندۈزى ئەسكى كىيىنىپ ، روپاچ ھالەتتە تىلەيدىكەن . كەچتە ياسىنىپ چىقىپ ئەرلەرنى ئۆۋلايدىكەن . توۋا ، توۋا ، خۇداغا شۈكرى . يۇزىنى ئوچۇق قويۇپ يۈرگەنلەردىن خاپا بولمىسام بولغۇدەك دەپ ئويلاپ قالدىم··· »

بۇ گەپنى ئاڭلاپ گۈلناز جىمىپ كەتتى . ئۇ بۇلاق سۈيىنىڭ

جىمىرلاشلىرىغا قاراپ جىممىدە ئولتۇراتتى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ كاللىسىدىكى خىيال ـ ئويلارمۇ ئاشۇ بۇلاق سۈيىنىڭ جىمىرلاشـ لىرىدەك بىر ـ بىرىگە چەمبەرسىمان گىرەلىشىپ كەتكەن بولسا كېرەك ، خېلى ئۇزۇنغىچە گەپ قىلمىدى .

— كىشىلەر لوقمان ھەكىمدىن : «ئۆزلىرى كۆرگەن ئىللەتـ لەر ۋە ئەيىبلەردىن قايسىلىرىغا داۋا تاپالمىدىلا ؟» دەپ سورىغانـ دا ، لوقمان ھەكىم : «مەن بارچە ئىللەتلەرگە ھېكمەت تۇپەيلى داۋا تاپتىم ، ئەمما بەتپېئىللىق ئىللىتىنى داۋالىيالمىدىم» دەپ جاۋاب بەرگەنىكەن ، — دېدى گۈلناز ئاخىر خۇرسىنىپ ، — ئادەمدىكى ئىنساپ ، دىيانەت ، تەۋپىق ، شۈكرى ـ قانائەت يوقالـ غاندا ، ئۇ ئۆزىنىڭ ئادەملىكىنى ئۇنتۇيدۇ ـ دە ، تويماس ئاچ كۆزگە ئايلىنىدۇ . خۇددى بىر شائىر : «ئۆز ئۆيىدە پۇۋلەپ ئىچەر دوغمۇ ، باشقا يەردە يالماپ يۈتار چوغمۇ» دەپ يازغـ نىدەك ھالەتكە ئۆتىدۇ ...

كۈن غەربىي تاغقا باش قويغان ، كۆجۈم مەھەللىدىكى ئۆيـ لەرنىڭ مورىلىرىدىن تۈتۈن ئۆرلەشكە باشلىغانىدى . بىز ماشىنـ غا چىقىپ يولنى داۋام قىلدۇق .

6

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۈم ، دوستۇم .

— ۋەئەلەيكۈم ئەسسالام .

ئۇلار قۇچاقلىشىپ ، بىر ـ بىرىنىڭ مەڭزىرىگە مەڭزىنى يېقىپ كۆرۈشتى . بىر ـ بىرىدىن قىسقىچە ئەھۋال سوراشقاندىن كېيىن :

— گۈلناز ، ئەجەب كەچ بولغاندا كېلىپ قاپسەنغۇ ؟ سېنى قانداق شامال ئۇچۇرۇپ كەلدى ؟ — دەپ سورىدى گۈلنار .

— شامال ئەمەس ، «سانتانا» ئۇچۇرۇپ كەلدى ، — دېدى گۈلناز ئۆزگىچە هاياجان بىلەن ، — قېنى ئويلاپ باقە ، مەن نېمە ئۈچۈن مۇشۇنداق كەچتە كەلگەندىمەن ؟

— يەنە ئاتا ـ ئاناڭ ئۆزۈڭ تونۇمايدىغان بىرەرسىگە ياتلىق قىلىمىز دېسە قېچىپ كەلمىگەنسەن ؟

— ئەھۋال شۇنداق بولسا ئۆزۈمنى باغرىڭغا ئېتىپلا يىغلاپ كەتمەي ، مۇشۇنداق خۇشال هالدا ساڭا گەپ قىلىپ تۇرارمىدىم ؟ مەن سېنىڭ ئالدىڭغا بىر خىزىرنى باشلاپ كەلدىم .

— ۋاي ، نېمە دەيدىغانسەن ، يەنە مېهمان بارمىدى ؟ ئۇ سېنىڭ سۆيگەن يىگىتىڭمۇ ؟

— ئاۋۋال مېهماننى ئۆيۈڭگە باشلىمامسەن .

گۈلنار شوخ كېيىكتەك تاقلاپ ئىشىك ئالدىغا چىقتى . ئىشىكتىن چۈشكەن نۇر خىرەرەك بولغاچقا ، شوپۇر بىلەن مېنى كۆردىيۇ ، ئەمما تونۇيالمىدى .

— ئىشىك ئالدىدا ساقلىتىپ بەك سەت ئىش قىلىپتىمەن ، كۆڭۈللىرىگە ئېلىشمىسىلا . قېنى ، مەرهەمەت ، ئۆيگە كىرىشسىلە ،— دېدى گۈلنار .

بىز ئۆيگە كىردۇق . مەن دىۋانغا ئولتۇرۇپ ، دۇئا قىلىپ بولۇپ ئەھۋال سورايي دەپ ئورنۇمدىن تۇرۇشۇمغا ، گۈلنار :

— ۋاي ، ئۇمىدجان ئاكامكەنغۇ !— دېگىنىچە گويا مەن بىلەنمۇ قۇچاقلىشىپ كۆرۈشمەكچىدەك ، ئالدىمغا تېزلا كەلدى ، ئەمما يېنىمدىكى ناتونۇش يىگىتتىن قورۇنغاندەك بولۇپ شاپپىدە توختىدى ،— قەدەملىرىگە مۇبارەك ! ئامان ـ ئېسەن تۇرۇپلا ، خۇدايىم ئۆمۈرلىرىنى ئۇزۇن قىلغاي !

— قانداق ؟ راستتىنلا خىزىرنى باشلاپ كەپتىمەنمۇ ؟— دېدى گۈلناز گۈلنارغا .

— راست ، راست شۇنداقكەن ، ساڭا رەهمەت !— دېدى گۈلنار ۋە جىددىي هالدا چاي تەييارلاشقا كىرىشتى .

بۇ كەڭرەك بىر ئېغىزلىق ئۆي بولۇپ ، تۆر تامغا ئوتقاشتەك چاقناپ تۇرىدىغان ئانار گۈللۈك گىلەم تارتىلىپ ، سول تەرىپىگە بىر كىشىلىك چوڭراق سىم كارىۋات قويۇلغان ، كارىۋاتقا يوتقان ـ كۆرپە يېغىلىپ ، كەشتىلەنگەن ياپقۇچ يېپىلغان ، ياپقۇچ ئۈستىگە ئەترگۈل كەشتىلەنگەن ئىككى جۇپ ياستۇق تىزىلغاندى . ئوڭ تەرەپكە بولسا يالغۇز كىشىلىك تۆت دۆڭان ، ئوتتۇرىغا تاماق شىرەسى قويۇلغانىدى . سىم كارىۋاتنىڭ ئاياغ تەرىپىگە تامغا يۆلەپ ئەينەكلىك كىيىم ئىشكاپى قويۇلغان ، ئىشىك تەرەپتىكى دېرىزە تۇۋىگە شىرە ، شىرە يېنىغا چاققانراق كىتاب ئىشكاپى قويۇلغانىدى . شىرە ئۈستىگە چىرايلىق گۈللۈك سۇلياۋ داستىخان سېلىنغانىدى . ئۆي ئىچى گەرچە بىسات كۆپ بولمىسىمۇ ، رەتلىك ، پاكىز ئىدى . ئادەمگە بىر خىل ئازادىلىك بېغىشلايتتى .

گۈلنار شىرەگە ئاق نان ، قەنت ـ ناۋات ، ياڭاق ، بادام ، ئۆرۈك مېغىزى تىزدى . قوغۇن ـ تاۋۇز پىچىپ كەلدى . يېڭىلا پىشقان توغاچ ئۆرۈكنىمۇ يۇيۇپ ئەكەلدى ، ئاندىن :

— «كەمبەغەللىنىڭ ئېشى چىشقا دورا» دېگەن گەپ بار ، قېنى ئەمسە ، ئۈمىدجان ئاكا ، ئالغاچ ئولتۇرۇڭلار ، چايمۇ هازىرلا قاينايدۇ ،— دېدى خىجىل بولغاندەك ،— بۇ يەر بازار ـ شەھەرگە يىراق ، ھەدىگەندىلا لازىم بولغان نەرسىنى تاپقىلى بولمايدۇ . لايىقىڭلاردا كۈتەلمەيدىغان بولدۇم .

— ئۇنداق دېمەڭ ، سىڭلىم ،— دېدىم مەن ،— مانا مۇشۇ شىرەدىكى نەرسىلەر مىننەتسىز سەھرانىڭ ھالال نېمەتلىرى . ياخشى دوستلار بىلەن ئولتۇرۇپ بىللە يېيىلگەن مۇشۇنداق تاماق لەززەتلىك بولىدۇ ، تەڭگە سىڭىدۇ .

— ئەمدى مەن قايتاي ،— دېدى شوپۇر يىگىت چاي ئىچىلىپ بولغاندىن كېيىن ،— ئۈمىدجان ئاكا ، سىلىنى ئالغىلى قاچان چىقسام بولىدۇ ؟

— ۋاي ، نېمانچە ئالدىراپ ؟— دېدى گۈلنارمۇ ئورنىدىن

تۇرۇپ ،— ھازىرلا تاماق تەييار قىلىمەن . مۇنداق قۇرۇقلا قايتا-سىڭىز ماڭا سەت بولمامدۇ ؟

— ھەرگىز ئۇنداق دېمەڭ ، ئاچا . ئەتىگەنلىككىچە بىرەر جىددىي ئىش چىقىپ قالسا دەخىل يەتكۈزۈپ قويماي . بۇدو چىققاندا جەزمەن ئۆز قولىڭىز بىلەن ئەتكەن تاماقنى يېمەي قايتىپ كەتمەيمەن . ئۇمىدجان ئاكامنى ياخشى كۆتسىڭىزلا مەن خۇشال بولىمەن ،— دېدى شوپۇر يىگىت .

— ئۇنىڭدا گەپ يوق ،— دېدى گۈلنار ،— ئۇمىدجان ئاكام-نى شەھەرلەردىكىدەك رېستورانلارغا ، تانسىخانىلارغا ئاپىرالمى-سامۇ ، كۆڭلى خالىغانىنى تەييارلاپ بېرىپ ، باغلارغا ، قوغۇن-لۇقلارغا ، بۇغدايلىقلارغا ئاپىرىپ سەيلە قىلدۇرىمەن .

— ئۇنداق بولسا ، ئىنىم ، مەن سىزنى توسۇماي ، ھېلىمۇ كۆپ ئاۋارە قىلدىم . سىزگە رەھمەت ،— دېدىم مەن ۋە سەل ئويلىنىۋالدىم ،— سەھرا مەشرىپىنى كۆرمىگىلى خېلى يىللار بولۇپ قالدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە ، ئەڭ مۇھىمى ، بۇ قىزلار بىلەن سېلىشتۇرغان نۇرغۇن پاراڭلىرىم بار . ئەتە كىرىپ كېتەلمەس-مەن . ئۆگۈنلۈككە— شەنبە كۈنى دەل چۈشكە ئۇلگۈرۈپ چىقسا-ڭىز ، بايا دېگىنىڭىزدەك ، گۈلنار ئۆز قولى بىلەن ئەتكەن تاماق-نى يەپ بىللە قايتساق قانداق ؟

— بەلەن گەپ بولدى ، ئەمىسە شۇنداق بولسۇن ،— دېدى شوپۇر يىگىت .

بىز شوپۇر يىگىتنى ئۇزىتىپ قويۇپ قايتىپ كىرگەندىن كېيىن :

— ئۇمىدجان ئاكا ، كۆڭۈللىرى قانداق تاماق تارتىدۇ ؟ گۈل-ناز ئىككىمىز ھەش ـ پەش دېگۈچىلا تەييارلايمىز ، تارتىنماي دەۋەرسىلە ،— دېدى گۈلنار .

— شۇ تاپتا مېنىڭ كۆڭلۈم سىلەر بىلەن پاراڭلىشىشتىن باشقا ھېچ نەرسىنى تارتمايدۇ ،— دېدىم مەن ،— شىرەدە شۇنچە

مول نېمەت تۇرۇپتۇ . كەچتە بۇنىڭدىن ئارتۇق نەرسىلەرنى يېـ
يىشمۇ سالامەتلىككە زىيانلىق .

تالاش ـ تارتىشلاردىن كېيىن ، بىز ئاخىر پاراڭغا چۈشتۇق .
مەن ئالدى بىلەن گۈلنارغا مۇقەددەسنىڭ سالىمىنى يەتكۈزدۈم ،
سۈغىسىنى بەردىم ، مۇقەددەسنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى قىسقىچە
سۆزلەپ بەردىم .

— ئۇ بىزگە نېمىشقا خەت يازمىدىكىن دېسەك ، ئەسلىي
ئەھۋال مۇنداق ئىكەن ـ دە ،— دېدى گـۈلنار ئېچىنـغان ھـالـ
دا ،— ئۇ بىچارىگە ھەقىقەتەن ئۇڭۇل بوپتۇ . ئۇنى ياخشى كۆرىـ
مەن دېگەن يىگىت ھەقىقەتەن يۈزسىز ، ۋىجدانسىز ئىكەن .

— ھەيرانمەن ، خۇدا نېمىشقا ئاشۇنداق ۋىجدانسىزلارنى ،
باشقىلارنىڭ بەختىنى گويا يولدا ئۇچراپ قالغان خەسنى دەسسـ
گەندەكلا چەيلىۋېتىپ ، يەنە تېخى كۆرەڭلىك بىلەن مەيدە كېرىپ
يۈرىدىغانلارنى جازالىمايدىغاندۇر ؟— دېدى گۈلنار ئاچچىقى بـ
لەن .

— ھەي··· بۇ دۇنيا بىر قارىساڭ شۇنداق گۈزەل ، شۇنداق
سۆيۈملۈك ، يەنە بىر قارىسـاڭ شۇنداق رەزىل ، شـۇنداق ۋەھـ
شىي ،— دېدى گۈلنار ئويلانغان ھالدا ،— دۇنيانىڭ بۇ رەزىللـ
كى ، ۋەھشىيلىكى ، ئەمەلىيەتتە ، ئادەملەرنىڭ رەزىللىكى ۋە
ۋەھشىيلىكى . بۇرۇنقى دەۋرلەردە ئۆتكەن بىر ھەكىم : «ئىنسان
ئۇچۇن ئەڭ قەبىھ ھېسابلانغان تۆت ئەيىب مەنسەپدارنىڭ ئاچچىقى
يامانلىقى ، ئالىمنىڭ يالغانچىلىقى ، دۆلەتمەننىڭ پىخسىقلىقى ،
خوتۇن كىشىنىڭ پاھىشىلىكىدىن ئىبارەت »دېگەنكەن . ئەرلەر
نىڭ شەھۋەتخورلۇقى ، ۋىجدانسىزلىقى ، ۋاپاسىزلىقى نېمە ئۇچۇن
چوڭ ئەيىب بولمايدىكەن ؟ ! ئاللا ھەممىنى تەڭ ـ باراۋەر
ياراتقان تۇرسا ، ئەرلەرنىڭ ئاياللارغا زورلۇق قىلىشى ، ئۇلارنى
خارلىشى ، خالىغانچە دەپسەندە قىلىشـى چـوڭ ئەيىب بولمامـ
دىكەن ؟ !

— بۇلار ، ئەلۋەتتە ، چوڭ ئەيىب ،— دېدىم مەن ،— ھېلىقى تۆت ئەيىب ئاشۇ ھەكىمنىڭ ئەينى چاغدىكى قارىشى ، دەۋر ـ زامان ، ماكان چەكلىمىسى ئاستىدا چىقارغان يەكۈنى . ماھىيەتـتە ، ئىنسان ئۈچۈن ئەڭ ئاددىي ـ ئەخلاق دائىرىسىدىن چىقىپ كېـتىشنىڭ ئۆزى ئەڭ چوڭ ئەيىب ، بۇ يۇقىرىدا دېيىلگەن ۋە دېيىلمىگەن نۇرغۇن تەرەپنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ . خەلقىمىزدە : «ئوغلۇڭ ئۆسسە ، ئۇلۇغلار بىلەن قوشنا بول ؛ قىزىڭ ئۆسسە ، قىلىقلىقلار بىلەن (قوشنا بول)» دېگەن گەپ بار . بۇ سۆزدە ئادەم ئۈچۈن ئىلىم ـ بىلىملىك ، ئەدەپ ـ ئەخلاقلىق بولۇشنىڭ مۇھىملىقى تەكىتلەنگەن . ئەمما بىزدىچۇ ؟ ھازىر ئەدەپ ـ ئەخلاق بۇزۇلغان . شۇڭا ئەدەپ ـ ئەخلاق توغرىسىدىكى ئەڭ ئەقەللىي ساۋاتلارنى تەكىتلەپ ئولتۇرۇۋاتىمىز . مېنىڭچە ، ھەممە تۇزىلىدۇ ، ھايات ـ تۇرمۇش ، دۇنيا بەربىر گۈزەل ، ئۇ مەڭگۈ گۈزەل بولىدۇ . سىلەر ياش ، بەختىگىلار ئالدىڭلاردا ، مۇقەددەسنىڭ بەختى ئېچىلىدۇ ، گۈلنازنىڭمۇ بەختى ئېچىلىدۇ . قارىسام ، سىز — گۈلنار بەختلىكتەك قىلىسىز ، سىزنىڭ بەختىڭىز يەنمۇ زور بولىدۇ .

— مېنى بەختلىك دېگەنلىرىگە رەھمەت ، ئۈمىدجان ئاكا ، — دېدى گۈلنار ،— مەن ھازىر راست بەختلىك . لېكىن مېنىڭمۇ بەختسىز كۈنلىرىم بولغان . ئاشۇ كۈنلەرنى ئويلىسام ، ئۆزۈمنىڭ ئەينى چاغلاردىكى نادانلىقىدىن كۈلگۈم كېلىدۇ .

— شۇ ھەقتە سۆزلەپ بېرىشنى خالامسىز ؟

— راست گەپنى قىلسام ، ئۈمىدجان ئاكا ، ئۇ كۈنلەرنى ئېغىزغا ئېلىش ماڭا بەك ئېغىر ،— دېدى گۈلنار ھەسرەت بىلەن ،— لېكىن سىلىگە سۆزلەپ بېرىشتىن قاچمايمەن . سۆزلەش مېنىڭ قەلبىمنى چۈشىنىشلىرىگە ، شۇنداقلا كەلگۈسى ھاياتىمغا پايدىلىق بولغاچقا ، مەن چىن كۆڭۈلدىن سۆزلەشنى خالايمەن . مەسىلە ئايدىڭ ، مەن قىز قەلبىدىكى پاجىئە يارىلىرىغا تۇز

سەپكەنىدىم . گۈلنارنىڭ كۆزلىرىدىكى سۈزۈك ياش تامچىلىرىنى كۆرۈپ ئوڭايسىزلاندىم . ئۇنىڭ كۆزلىرىدە ھەسرەت ، مۇھەببەت ، ئۈمىد ئۇچقۇنى تەڭ يانغانىدى .

— قېنى ، ئۈمىدجان ئاكا ، گۈلناز ، ئۇششاق — چۈششەكلەردىن ئالغاچ ئولتۇرۇڭلار ،— دېدى گۈلنار پىيالىلەرگە چەينەكتىن چاي قۇيۇۋېتىپ . ئۆزى سوۋۇغان چېيىدىن بىر ئوتلۇۋلىپ ، ئاندىن كەچۈرمىشىنى سۆزلەشكە كىرىشتى :

— مەن ھايات يولىدا ، توغرىسىنى ئېيتقاندا ، تۇنجى مۇھەببەتىمدە قەدەمنى خاتا باسقانلىقىمنى تونۇپ يەتكەندە ، گەرچە ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ ، يۇقىرى مەلۇماتلىق ، خېلى ئەقىللىق بولدۇم دېگىنىم بىلەن ئەمەلىيەتتە تولىمۇ نادان ئىكەنلىكىمنى چۈشەندىم . ئادەم پولاتتىن ياسالمىغان بولسىمۇ ، ئەمما تۇرمۇشنىڭ جاپا — مۇشەققەتلىرىگە چىدايدىكەن . بىراق خۇراپاتلىق ، نادانلىق ، بەزى ئەنئەنىۋى قاراشلار تۈپەيلىدىن پەيدا بولغان خورلۇققا چىدىمىقى قېيىن ئىكەن . مەن ئاشۇنداق خورلۇققا قالغان چاغدا — مەكتەپ پۈتتۈرۈپ كېلىپ مۇشۇ مەكتەپكە خىزمەتكە ئورۇنلىشىپ ئىككى يىل ئۆتكەندە ، قاسىم دېگەن يىگىت بىلەن توي قىلدىم . ئۇ بەش — ئالتە يىلنىڭ ئالدىدا ئالىي مەكتەپكە ئۆتەلمەي ، ئۆز يۇرتىغا قايتقان تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى ئىدى . مەھەللىنىڭ چېتىدىكى ئاتا — ئانىسىدىن قالغان ھويلىسى خېلى كەڭ ، ئىككى ئېغىزلىق ئۆيدە ئولتۇراتتى . ئادەتتە يوللاردا ئۇچرىشىپ قالساق ، ئۇ يولنىڭ چېتىغىراق چىقىپ تۇرۇپ ، مەن بىلەن ئىللىق چىراي سالاملىشاتتى . ئەمما بىز گەپ قىلىشمايتتۇق . مەن ئۇنىڭ يېنىدىن سەل يىراقلاشقاندىن كېيىن ، ئارقا تەرىپىمدىن كەلگەن ھەسرەتلىك خۇرسىنىش ئاۋازىنى ئاڭلايتتىم . شۇ چاغلاردا دۇتارنى چالا — بۇلا بولسىمۇ چېلىپ ناخشا ئېيتالايدىغانلىقىم ، ئۇسسۇل ئويناياليدىغانلىقىم ، شۇ تۈپەيلى يېزا كاتتىلىرىنىڭ ئولتۇرۇشلىرىغا قاتناشقانلىقىم مېنىڭ

بېشىمغا بالا بولغاندى . يېزىدىكىلەر — ئۆزلىرى ئاق كۆڭۈل ، ساددا ، ئەمما نادان كىشىلەر مېنى يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا ھالدا «داپشاق ، شاللاق ، ھاياسىز» دەپ تىللىشاتتى ، بەزى «قولى يەتمىگەن ئۈزۈم ئاچچىق» دېگەن تۈلكىنىڭ ھالىغا قالغان يىگىت-لەر «شەرمەندە ، بۇزۇق» دەپ ھاقارەتلەيتتى . مەن سورۇنغا قاتـ-ناشقان بەزى كاتتىلارنىڭ خوتۇنلىرىمۇ يۈزۈمدىن - يۈزۈمگە دارتمىلاپ «قانجۇق ، مىدە ئېشەك» دەيتتى ، ئۇچرىشىپ قالغاندا تۇكۇرۈپ قويۇپ ئۆتۈشۈپ كېتىشەتتى . مېنىڭ ئۆزۈمنى ئاقلاش-قا ، «مەن پاك ، ھېچقانداق ھاياسىزلىق قىلغىنىم يوق» دەپ جاكارلىشىمغا ئامال يوق ئىدى . مانا شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، كەنت مەمۇرىيىتىنىڭ ھويلىسىدا قويغان كىنونى كۆرۈپ قايتـ-ۋاتقاندا ، قاسىم مېنى دالدىغىراق تارتىپ : «سىزگە ئۇۋال بولۇـ ۋاتىدۇ . مېنىڭ ھەممىدىن خەۋىرىم بار . بىراق مەن سىزنىڭ پاكلىقىڭىزغا ئىشىنىمەن . مېنىڭ سىزگە كۆيۈپ يۇرگىنىمگە خېلى ئۇزاق بولدى . ئەمما سىزگە ئوچۇق ئېيتالمىدىم . مېنى ياراتسىڭىز ، خالىسىڭىز ، ئىككىمىز توي قىلساق» دېدى . مېنىڭ ۋۇجۇدۇمغا بىردىنلا غۇۋۇزىدە يىغا ئولاشتى . ئاشۇ كۈنلەردە ، ماڭا ئاشۇنچىلىك سۆزنىڭ ئۆزى زور تەسەللى ئىدى . روھىي بېسىم ئاستىدا مۇجۇلغان يۈرەككە ئاشۇ سۆزنىڭ ئۆزى ئاجايىپ شىپالىق مەلھەم ئىدى . ئەمەلىي تۇرمۇشنىڭ رومان ، كىنولاردا تەسۋىر-لەنگەندەك رومانتىك ئەمەسلىكىنى چىن مەنىسى بىلەن چۈشىنىپ يەتكەن مەن ئۇچۇن ئۇنىڭدىن ئارتۇق تەسەللى بولمايتتى . شۇڭا مەن بېشىمنى قاسىمنىڭ مەيدىسىگە قويۇپ ، بىلىدىن قۇچاقلاپ تۇرۇپ ، ئېسەدەپ يىغلىۋەتتىم . ئۇ دەسلەپ سەل ئېسەنكىرەپ قالدى . بىرئازدىن كېيىن چاچلىرىمنى سىيلاپ تۇرۇپ : «يىغلـ-ماڭ ، گۈلنار ، مەن بىر يېتىم بالا ، مال - مۈلكۈم ، پۇل - دۇنيايىم يوق . ئەمما سىزگە كۆيگەن ، سىزنى سۆيىدىغان يۈرـ-كىملا بار . مەن سىزگە پەقەت شۇ يۈرىكىمنىلا بېرەلەيمەن .

سىزنى ئايروپىلاندا ئۇچۇرۇپ ئەرشكە ئاچقالمايمەن ، پەقەت ساپ مۇھەببىتىمىنىڭ گۈلشەنىدە ۋاپا سۈيى بىلەن پەرۋىشلەپ ، بۇلبۇل-
گويادەك يايرىتالايمەن »دېدى . مەن بۇ سۆزلەرنىڭ ئۇنىڭ يۈرىكى-
دىن چىققان سۆزلەر ئەمەس ، بەلكى قايسىدۇر كىتابلاردىن تې-
رىپ - تۆشەپ يادلىۋالغان سۆزلەر ئىكەنلىكىنى نەدىن بىلەي .
«مېنى سۆيسە ، كۆڭلۈمگە ئازار بەرمەيدىغانلا بولسا ، مەن ھازىر-
قى خورلۇقلاردىن قۇتۇلىدىغانلا ئىش بولسا ، بولدى ، قاسىمغا
ياتلىق بولاي »دەپ ئويلىدىم - دە ، ئۇنىڭ تەكلىپىگە رازىلىق
بىلدۈردۈم . بەلكىم ، يېگىتلەرنىڭ شېرىن سۆزلىرىگە ئاسان ئە-
ئىشىنىپ كېتىش — ساددا قىزلارنىڭ ئەڭ زور ئاجىزلىقى بولسا
كېرەك . قىزلار گەرچە چوڭ بولدۇق ، ھاياتنىڭ تەمىنى تېتىپ ،
تەجرىبىلەرگە ئىگە بولدۇق دېگەنبىلەن ئۇلار يەنىلا نادان ئىكەن .
ئۇلارنىڭ بەزىسى يەنىلا سۆيگۈ ، ھايات ئالدىدا خۇددى باھار كۈد-
لىرى گۈللۈك چىمەن ئۈستىدە يېتىپ ، بەھۇزۇر ئۇچۇپ سايراپ
يۈرگەن تورغايلارغا قاراپ ، رەڭدار بۇلۇتلارغا تەلپۈنگەن بوۋاقىقا
ئوخشاشلا ساددا ئىكەن . ھايات ئاجايىپ نەرسە . ئۇ ئادەمنى ھەر
دائىم بوۋاق بالىدەك ئەركىلىتىپ ، سۆيۈپلا تۇرمايدىكەن . ئەگەر
سەن قەدىمكىنى خاتا باسساڭ ، ئۇ شۇ ھامان ئاچچىق كاچىتى
بىلەن يۈزۈڭدىن ئوت ياندۇرىدىكەن ، كۆزۈڭدىن ھەسرەت ياشلە-
رىنى ئاققۇزىدىكەن . مەن توي قىلىپ ئىككى ئايچە ۋاقىت ئۆتكەد-
دىن باشلاپ ئۆزۈمنىڭ سۆيگۈدىكى تۇنجى قەدىمىنى خاتا باسقاد-
لىقىمنى سېزىشكە باشلىدىم . قاسىم مەن ئويلىغاندەك ساددا ،
ئاق كۆڭۈل ، ئەخلاقلىق يېگىت ئەمەس ئىكەن . ئۇ ھەقىقىي
سۆيگۈ - مۇھەببەت دېگەننى چۈشەنمەيدىكەن . ئۇنىڭ مەن بىلەن
توي قىلىشى قانداقتۇر ماڭا چىن يۈرىكىدىن كۆيگەنلىكىدىن
ئەمەس ، بەلكى ئادەمدە بولىدىغان ئەقەللىي ھېسداشلىق ، شۇنداق-
لا ئۆيلەنمىگەن يېگىتتە بولىدىغان قىزلارغا قىزىقىش —
فىزىئولوگىيىلىك تەلەپتىن بولغانىكەن . ئۇ ئۆزىنىڭ دەسلەپكى

جنسىي تەلەپلىرىنى قاندۇرغان — يېڭى ئۆيلەنگەن يىگىت ئۆز مەھبۇبىنىڭ قىزلارغا خاس هۇزۇر - هالاۋەتلىرىنى كۆرۈپ بولغاندىن كېيىنلا ماهىيىتىنى ئاشكارىلىدى : ئۇ بىر قىمارۋاز ئىكەن . ئىككى - ئۈچ كۈندە قىمارۋازلارنى ئۆيگە جەم قىلاتتى . ئۇلار خۇپتەن ۋاقتىدىن تارتىپ ، ئەتىسى تاڭ ئاتقۇچە قىمار ئويناياتتى ، مەن كېچە - كېچىلەپ ئۇلارغا چاي دەملەش ، تاماق قىلىش بىلەن ئاۋارە بولاتتىم ، دەم ئالالمايتتىم ، دەرس تەييارلىيالمايتتىم ، تاپشۇرۇقلارنى كۆرەلمەيتتىم . چىرايلىق گەپلەر بىلەن نەسىھەت قىلسام ، ئاڭلاش ئۇياقتا تۇرسۇن ، ماڭا هۇرپىيىپ - چالۋاقاپ شالىنى چاچاتتى . «خوتۇن خەق دېگەننىڭ چېچى ئۇزۇن ، ئەقلى قىسقا . سەن تېخى ماڭا نەسىھەت قىلغۇدەك بولدۇڭمۇ ؟ ماڭ ، ئىشىكنى قىل··· »دەپ ۋارقىرايتتى . سەل چىڭراق تۇرسام ، قاپلاندەك ئېتىلىپ ئالدىمغا كېلىپ دېۋەيلەپ چاچىلىرىمنى يۆگەپ تۇتۇۋېلىپ ، دوملىتىپ يۇرۇپ ، كىگىز پىشۇرغاندەك تېپەتتى . ئېتىز - ئېرىقنىڭ ئىشلىرىنىمۇ ماڭا تاشلۇيېتىپ ، كۇن بويى دېگۈدەك ئىت ، خوراز بىلەن هەپىلىشەتتى ، ئىت تالاشتۇراتتى ، خوراز سوقۇشتۇراتتى . هەيران ئىدىم ، ئىت باز ، خورازباز دېگەن ئاجايىپ بولىدىكەن . قاسىم قانداق چاغدا نە - نەلەردە داڭدار ئىت ، ئېسىل خوراز بارئىكەن دېسە ، شۇ يەرگە چاپاتتى ، خوتەن ، ئاقسۇ ، تۇرپان ، غۇلجىلارغا بېرىپ ، بىر ئىتنى يىگىرمە - ئوتتۇز مىڭ ، بىر خورازنى سەككىز - ئون مىڭ يۇەنگە سېتىۋېلىپ كېلەتتى . ئۇزىمىزنىڭ ئىچىش - يېيىشىگە يوق بولسىمۇ ، بىر ئامالىنى قىلىپ ئىتنى سۇت ، يېڭى پاقلان گۆشى بىلەن باقاتتى . ئاشۇ ئىتى بىر - ئىككى قېتىملىق ئىت تالاشتۇرۇشتا داڭدار چىقىپ ، ئۇنىڭ بىلەن تالاشتۇرۇشقا ئىت چىقماي قالسا ، ئىتنى بويىپ باشقا تۇسكە كىرگۈزۈپ تالاشقا سالاتتى . ئەمەلىيەتتە ، ئىت تالاشتۇرۇش قىمار ئىدى . ئىتبازلار «ئۇتۇپ چىقىدۇ» دەپ قارىغان ئىتلىرىغا ئىككى - ئۈچ يۈز

يۇەندىن تارتىپ يېگىرمە - ئوتتۇز مىڭ يۇەنگىچە دو تىكەتتى . قايسى ئىت ئوتۇڭالسا ، ئۇنىڭ ئىگىسى نۇرغۇن پۇلغا ، كەم دېگەندىمۇ ئەللىك - ئاتمىش مىڭ يۇەنگە ئىگە بولاتتى . خوراز سوقۇشتۇرۇشمۇ شۇنداق ئىدى . قاسىم خورازلىرىنى باشقىلار بىلمەيدىغان ئۇسۇللار بىلەن باقاتتى ، ئۆگىتەتتى . راستىنلا ھەيران قالارلىق ئىش ، ھەر كۇنى ئەتىگەندە ، ئۇ خورازلىرىغا بىرىدىن تۇخۇم بېرەتتى ؛ خورازنى قولتۇقىغا قىسىپ تۇرۇپ كارنىيىنى سىقسا ، خوراز ئاغزىنى ماككىدە ئاچاتتى ، ئۇ ئاقلانغان تۇخۇمنى چاققانلىق بىلەن خورازنىڭ ئاغزىغا سېلىپلا گېلىنى قويۇۋەتسە خوراز تۇخۇمنى غۇرتتىدە يۇتىۋېتەتتى . يەنە تېخى ئون تال بادام مېغىزى ، ئون تال ئۆرۈك مېغىزى بېرەتتى . خورازلارنىڭ پۇتىغا خېلى ئېغىر نەرسىنى تېڭىپ ، ئۇلار ئامراق نەرسىلەرنى ئېگىز-رەك ئېسىپ قويۇپ ئۇزۇن - ئۇزۇن سەكرىتەتتى . بەزىدە خوراز-لارنىڭ بىخىرىنى ، بەزىدە كۆزىنى تېڭىپ قويۇپ ، بىر - بىرى بىلەن سوقۇشتۇراتتى . مۇنداق تەربىيىلەنگەن خورازلار سوقۇش-تۇرۇشتا ئەلۋەتتە ئۇتۇپ چىقاتتى . ئىت تالاشتۇرۇش ، خوراز سوقۇشتۇرۇشتا ئۇتقان پۇللارنى دەسمايە قىلىپ قىمار ئويناياتتى . ئۇتتۇرۇۋەتكەن چاغلاردا دەردىنى مەندىن ئالاتتى ، ئۇتقان چاغلىر-ىدا بولسا شەھەرگە بېرىۋېلىپ ، ئۆزىنىڭ ئۇلپەتلىرى بىلەن نەچچە كۇنلەپ تاماشا قىلاتتى . ئەلۋەتتە ، بۇ تاماشا قىلىش كۇندۇ-زى رېستورانلاردا تاماق يېيىش ، ئاخشاملىرى قايسىدۇر بىر جە-زىخورنىڭ ئۆيىدە قىمار ئويناش ، جەزىخورنىڭ دەللال خوتۇنى تېپىپ كەلگەن ئاققۇن سەتەڭلەر بىلەن بۇزۇقچىلىق قىلىش ئى-دى .

مانا مۇشۇنداق ھالەتتە ، ئۇمىدجان ئاكا ، ئىككى يىلنى ئۆت-كۇزدۇم . «ئوغرىدىن قوتۇلۇپ ، قاراقچىغا ئوچراپتۇ» دېگەندەك ، قاسىمغا ياتلىق بولمىغان چاغلاردا مېنى چۇشەنمىگەنلەرنىڭ ھاقا-رەتلىرى بىلەن روھىي جەھەتتە خورلۇقتا ئۇچرىغان بولسام ،

قاسىمغا تەگكەندىن كېيىن ھەم جىسمانىي خورلۇققا ، ھەم روھىي خورلۇققا ئۇچرىدىم . كىرىپ كېتەي دېسەم يەر قاتتىق ، چىقىپ كېتەي دېسەم ئاسمان يىراق ، «نەگە باراي دەۋاغا ، ئۆزۈم تاپقان بالاغا» دېگەندەك مىلك بىر تولغىنىپ ، مىلك بىر ئۆرتەندىم . خۇدا-غا : «ئەي ، ھەممىگە قادىر ئاللا ، مېنىلك بۇ دۇنياغا قىز بولۇپ تۆرەلگىنىم گۇناھمۇ ؟ مېنى شۇنىلك ئۈچۈن مۇشۇنچىۋالا جازالا-سەن ؟ ياكى مېنىلك — سېنىلك ئالدىڭدا ئۆتكۈزگەن ئۆزۈم سەز-مىگەن باشقا گۇناھلىرىم بارمۇ ؟ مەن ساڭا تۇمەن مىلك ھەمدۇسانا ئېيتاي ، مەندەك ئاجىز بەندىڭنى كەچۈرگىن ، يۇزمىلك تۇۋا قىلاي ، مېنى بۇ خورلۇق ۋە ئازابلاردىن ئازاد قىلغىن !... » دەپ ناله قىلدىم . مېنىلك بۇ ئاھلىرىم خۇداغا يەتتىمۇ ياكى قاسىمنىلك پەيمانى توشتىمۇ ، ئىشقىلىپ ، ئۇ ئاخىر لايىق جازا-سىنى يېدى . ئۇ قاتناشقان بىر قېتىملىق قىماردا چىققان جەڭ-گى- جېدەلدە بىر ئادەم ئۆلگەن ، ئىككى ئادەم ئېغىر يارىلانغانلى-قى ئۈچۈن قانۇن ئورگانلىرى قاسىم قاتارلىق بەش ئادەمنى قولغا ئالدى . تەكشۈرۈش - ئېنىقلاش ئارقىلىق قاسىم ئاساسلىق جىنا-يەتچى بولغاچقا ئون ئىككى يىللىق مۇددەتلىك قاماق جازاسى بېرىلدى . مەن شۇنىلك بىلەن ئاجرىشىپ ، ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇپ ، مۇشۇ كۇلبەمگە كېلىۋالدىم...

— بۇرۇنقى زاماندا ئۆتكەن بىر ھەكىم «قانداق كىشى جازاغا لايىق ؟» دېگەن سوئالغا : «ھېچقانداق ئادەم جازاغا لايىق ئەمەس . جازاغا لايىق نەرسىلەر ۋەھشىي ھايۋانلار ، ئادەملەرگە زىيان - زەخمەت يەتكۈزىدىغان يىلان - چايانغا ئوخشاش گېزەندىلەردۇر . ئەمما ، شۇنداق ئادەملەرمۇ بارکى ، ئۇلارنىلك ۋۇجۇدىدا يىرتقۇچ ھايۋانلار ۋە گېزەندىلەرنىلك تەبىئىتى بولىدۇ . مۇنداق ئادەملەر قىلغان زىيانلىرىغا بېقىپ جازالىنىدۇ . ئەنە شۇنىڭغا ئوخشاش كىشىلەرنى ھەتتا ئادەم دېيىشمۇ ئارتۇقچىدۇر» دېگەنىكەن ، — دېدى گۇلناز ئاچچىقى بىلەن ، — ئاشۇ قاسىم دېگىنىلك ئادەم

ئەمەس ، راستتىنلا ھايۋان ئىكەن . سەندەك بىر گۈزەلگە ئېرىش-
سۇنۇ ، يەنە تېخى ئايىغىڭدا باش قويماي ، سېنى خورلىغان .
ئەجەب بۇ ھەقتە بۇرۇن ماڭا ئېغىز ئاچماپتىكەنسەنا ؟ شۇ چاغلاردا
دېگەن بولساڭ ، مەن ئۇنىڭ جاجىسىنى بېرەتتىم — تىللاپ
پوسكايتىپ ، ساڭا ئۆزە قارىيالمايدىغان قىلىۋېتەتتىم ياكى بولمە-
سا ئاجراشتۇرۇپ ، دەردلەردىن خالاس قىلاتتىم . ئۆزۈڭمۇ بەك
بوشاڭ ، سەن باغرى يۇمشاقلىق قىلغان .

مەن گۈلنازنىڭ بۇ گېپىنى ئاڭلاپ كۈلۈپ كەتتىم . گۈلناز
ھەيرانلىق بىلەن گۈلنارغا قارىدى .

— ئەجەب كۈلۈپ كەتتىلىغۇ ، ئۇمىدجان ئاكا ، خاتا گەپ
قىلىپ قويدۇممۇ ؟— دېدى گۈلناز .

— ياق ، سىڭلىم ، خاتا گەپ قىلمىدىڭىز ،— دېدىم مەن
كۈلكىدىن توختاپ ،— بىراق ، بەك ساددىلىق قىلدىڭىز . دەپ
بېقىڭا ، ئاتا ـ ئانىڭىز سىزنى ئوقۇشقا بارغىلى قويمىغان ، ناتو-
نۇش كىشىگە ياتلىق قىلماقچى بولغان چاغلاردا سىز قانچىلىك
قارشىلىق كۆرسىتەلىگەن ؟ قانچىلىك ئامال قىلالىغان ؟ سىز شۇ
چاغدا بوشاڭمىدىڭىز ؟ بوشاڭ ئەمەستىڭىز . ئەمما نېمە ئۈچۈن
تەقدىرگە تەن بېرىدىڭىز ؟ بۇ يەردىكى گەپ بوشاڭلىق ، باغرى
يۇمشاقلىقتا ئەمەس ، بەلكى قارشى تۇرغىلى بولمايدىغان ، قارشى
تۇرغان تەقدىردىمۇ ئاسانلىقچە يەڭگىلى بولمايدىغان زور ئىجتىما-
ئىي كۈچنىڭ بارلىقىدا ، زامان ـ زامانلاردىن بۇيان شەكىللەنگەن
شۇكرى ـ قانائەتچانلىقتا ، يەنە يۇز ـ ئابرۇي قارىشىنىڭ كۈچ-
لۈكلۈكىدە ، «باش يېرىلسا بۆك ئىچىدە ، قول سۇنسا يەڭ ئىچى-
دە »دېگەن قاراشنىڭ ھېلىمۇ بىزنى چىڭ چۈشەپ تۇرۇۋاتقانلى-
قىدا .

قىزلار مەنۇنلۇق بىلەن بىر ـ بىرىگە قاراپ باش لىڭشى-
تىشتى .

7

مېنى يىراقتىن — خۇددى يەرنىڭ تېگىدىن كېلىۋاتقاندەك ناخشا ئاۋازى ئويغىتىۋەتتى :

كاككۇكلار كېلىپ قوندى
ياشارغان تېرەكلەرگە .
ياربمنى خيال قىلسام
ئوت كەتتى يۈرەكلەرگە .

ئاھ !... نېمىدېگەن ئېسىل ناخشا ـ ھە ! بۇ ناخشا — ئەتىگەندە ئۆكۈزلىرىنى سۇغىرىش ئۈچۈن دەريا بويىغا بارغان يىگىت سۇ ئالغىلى چىققان يارىنى كۆرۈپ ، ئۇدۇللا گەپ قىلالماي ئېيتىۋاتقان ناخشىمىكىن ؟ ياكى پادىلىرىنى يايلاققا ئېلىپ ماڭغان پادىچى يىگىت بىرنەچچە قوي ـ ئۆچكىسىنى قوشۇپ قويۇش ئۈچۈن چىققان — خېلىدىن بېرى ئوتتىدا كۆيۈپ كېلىۋاتقان قىزنى كۆرۈپ ئېيتىۋاتامدىكىن ؟ بەلكىم شۇ تاپتا ئاشۇ يىگىتنىڭ يۈرىكى ئاتەشكە ئايلانغاندۇر ، ئۇمىد ، مۇھەببەتكە تولغان كۆزلىرى بىلەن قىزغا تەشنالىق ئىچىدە مۆلدۈرلەپ قاراۋاتقاندۇر . قىزمۇ پىسسىكىدە كۈلۈپ ، قىياقتەك قاشلىرىنى ئوينىتىپ ، يىگىتكە نازلىق قاراۋاتقاندۇر...

كىچىكىمدىن ياز كۈنلىرى ئۆگزىدە يېتىشقا ئامراق ئىدىم . ئاخشاممۇ تەلەپ قىلىپ بۇ ئۆگزىگە چىقىپ ياتقانىدىم . شۇ تاپتا شەرق تەرەپ ئوتقاشتەك قىزىرىپ ، كۈن ئاستا ئۆرلەشكە باشلىغانىدى . يېقىنلا جايدىن دەريانىڭ شاۋقۇنى ئاڭلىناتتى . دەريا تەرەپتىن سوققان سالقىن شامال كۆڭلۈمنى سەگىتسە ، ئۆزى بىلەن

بىللە ئەكەلگەن خۇش پۇراقلار مەستخۇش قىلاتتى . مانا ئەمدى نەينىكى يېقىملىق ئاۋازى ئاڭلاندى . نەينى قوغۇنلۇق ساتمىسىدىكى يىگىت چېلىۋاتامدىكىن ياكى سۇ ياقىلاپ ماڭغان يىگىت چېلىۋاتامدىكىن ؟

مەن ئۆگزىدىن پەم بىلەن چۈشۈپ ، ئالدىرىماي مېڭىپ ، مەكتەپ دەرۋازىسىدىن سىرتقا چىقتىم ـ دە ، ئېرىقتىكى مۇزدەك سۇدا يۇز ـ كۆزۈمنى يۇدۇم . ئېرىق بويىدا ئولتۇرۇپ ، بىر تال تاماكا تۇتاشتۇردۇم . شىلدىرلاپ ئېقىۋاتقان ئويناق سۇغا قاراپ ئولتۇرغىنىمدا ، يېنىمغا خىزىردەك پاكىز قېرىغان بىر بوۋاي كەلدى .

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ، ئوغلۇم .

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام ، ئاتا .

بىز خۇددى ئاتا ـ بالىدەك قىزغىن كۆرۈشتۇق ، هال ـ ئەھۋال سوراشتۇق . بوۋاي مېنىڭ يېنىمدا يەكتىز بولۇپ ئولتۇر ـ دى .

— ئوغلۇم ، بۇرۇن بۇ ياقلاردا كۆرگەندەك قىلمايمەن ، شە ـ ھەردىن چىققان ئوخشىمامىلا ؟— دېدى بوۋاي .

— شۇنداق ، ئاتا ، سەھرانى كۆرەي دەپ…

— خوپ ئىش قىلىپلا ، ئوغلۇم . سەھرا باغرى كەڭ ، مېھرى ئىللىق جاي ،— دېدى بوۋاي پەخىرلىك رەۋىشتە ،— بولۇپمۇ مۇشۇنداق ياز كۈنلىرى جەننەت دېسىلە ، جەننەت . بىزنىڭ بۇ مەھەللىمىزنىڭ ھاۋاسى پاك ، سۈيى پاك ، توپىسى پاك . بىرەر ئاي تۇرسىلا بىرنەچچە يىللارغىچە سىلىگە كېسەل دېگەن مەرەز يولىمايدۇ .

— بەرھەق ، بوۋا . سەھرا ھەممىمىزنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ، يۆلەكچىسى ، ھىمايىچىسى . ئۇنىڭدىن ئايرىلساق ، بىزنى پالاكەت باسىدۇ .

— بىراقزە ، بىزنىڭ بەزى كاتتىلىرىمىز شۇ ھىمايىچىغا

هۆرمەت قىلماي ، بىئەدەپلىك قىلىۋاتىدۇ .

— قانداقسىغا دەيلا ، بوۋا ؟

— ئۇ ئوغۇلغا ھامىلدار تۇرسا ، «قىز تۇغسەن» دەيدۇ ، مەن بۇغدايغا لايىق دېسە ، «كۆپ پاختا بېرىسەن» دەيدۇ . شۇنداق قىلالمىسا ، جەرىمانە ـ پەرىمانە بىلەن باش كۆتۈرەلمەس قىلىپ قويۇۋاتىدۇ .

— مۇنداق ھالەتمۇ ئۆزگىرىدۇ ، بوۋا ، بۇ ئالەمدە نېمە ئۆزگەرمىگەن ؟ !

— بەرھەق ، بەرھەق ، بۇنىڭغا ئىمانىمىز كامىل . ھېلىھەم ھېلىقى كوممۇنا دېگەن چاغلاردىكىدىن ئاسمان ـ زېمىن ئۆزگەردى . ھۆكۈمەت ئادىل ، سىياسەت ئادىل . پەقەت شۇ تۆۋەندىكى كاتتىلار ئۆز سەنىمىگە داپ چېلىپ...

— داپ ھامان ئۆز پەدىسىگە چۈشىدۇ ، بوۋا .

— ئىلاھىم شۇنداق بولغاي .

بوۋاي ئورنىدىن تۇرۇپ مېنى ئۆيىگە تەكلىپ قىلدى ، مەن ئۆزرىخاھلىق بىلدۈردۈم . ئۇ خوشلىشىپ ئۆزاپ كەتكەندىن كېيىن ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئويلىنىپ قالدىم . راست ، بىزدە بازار ئىگىلىكى بەرپا قىلىنىۋاتقان بولسىمۇ ، يېزىلاردا يەنە نۇرغۇن ئىشلار پىلانلىق ئىگىلىك ژاقتىدىكى بىلەن ئوپمۇئوخشاش ئىدى . دېھقانلار ئۆزلىرى ھۆددىگە ئالغان يەرلىرىگە ئەھۋالغا قاراپ نېمە تېرىش مەسلىسىدە ئۆزىگە ئۆزى خوجا بولالمايۋاتاتتى . ئۇلار شال تېرىشقا لايىق يەرگە بۇغداي ـ كېۋەز تېرىشقا ؛ كۆكتات ، قوغۇن ـ تاۋۇز تېرىشقا لايىق يەرگە شال تېرىشقا مەجبۇرلىنىۋاتاتتى . دېھقانلارنىڭ ، كەڭ خەلقنىڭ مەنپەئىتى ، پارتىيە ـ ھۆكۈمەتنىڭ ئىناۋىتىنى ئەمەس ، ئۆز پايدىسىنى ، ئۆزىنىڭ يەنە بىر قېتىمدا يۇقىرىغا ئۆرلىشىنى ئويلايدىغان بەزى يەرلىك كاتتىلار يۇقىرىنى ئالداپ ، تۆۋەندىكىلەرنى جەرىمانە بىلەن قورقۇتۇپ ، دېھقانلارنى دەككە ـ دۈككىگە چۈشۈرۈپ قويغانىدى .

چامغۇر ، كاۋا توغراپ ، چۈرۈچ سېلىپ ، ئۇزۇپ تاشلاپ ئېتىلگەن سۈيۇقئاش ۋە قايماق ، كۆك پىياز سېلىپ پىشۇرۇلغان هورنان بىلەن ناشتا قىلغاندىن كېيىن :

— ئۇمىدجان ئاكا ، چۈشتە نېمە تاماق يېگۈلىرى بار ؟— دەپ سورىدى گۈلنار مەندىن .

— كاۋا مانتىسى ، قايماق چۆپى ياكى سويما توغراپ ، غورا سېلىپ قورۇما قورۇپ ، كەسكەن لەڭمەن قىلىپ بەرسىڭىز ناھايىتى خۇشال بولىمەن ،— دېدىم مەن .

— مۇنداق قىلساق قانداق بولىدۇ ، ئۇمىدجان ئاكا ، ئاتايىن بىر كەلگەنلىرىدە . ئاخشام ئالغاچ چىققان گۆشۈڭلارمۇ شۇ پېتى تۇرىدۇ . ئۇ بۇگۈندىن ئۆتسە پۇراپ قېلىشى مۇمكىن ،— دېدى گۈلنار .

— ئاشۇ گۆشلۈك قورۇمىلاردىن شەھەردە جاق تويغانمەن ، سىڭلىم . ئەگەر گۆشىنىڭ بۇزۇلۇپ قېلىش ئېھتىمالى بولسا ، ئۇنى قوشنىلارغا بېرىۋېتىڭ . ماڭا بايىقى سەھرا تاماقلىرى ياقىدۇ ،— دېدىم مەن .

شۇ چاغ يانفون جىرىڭلاپ قالدى . مەن يانفوننى قولۇمغا ئالدىم :

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم !

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام ، ئۇمىدجان ئاكا ، ياخشى تۇرۇۋاتامىلا ؟ تەنلىرى سالامەتمۇ ؟

— ناھايىتى ياخشى . سىلەرنىڭ ئوقۇشۇڭلار قانداق ؟

— هەممىمىز ناھايىتى خۇشال ، تىرىشىپ ئوقۇۋاتىمىز .

— تىرىشىڭلار ، سىڭىللىرىم . مەن هازىر گۈلنىاز بىلەن گۈلنارنىڭ ئۆيىدە . ئۇلار بىلەن كۆرۈشۈڭ .

مۇقەددەس جىمىپ كەتتى . بىرئازدىن كېيىن :

— ئۇمىدجان ئاكا ، ئۇلار ئالدىدا ناھايىتى خىجىلمەن . ئەمما... بوپتۇ ، كۆرۈشەي ،— دېدى .

گۈلنار بىلەن گۈلناز يانفوننى قولدىن - قولغا ئۆتكۈزۈپ مۇقەددەس بىلەن سۆزلەشتى ، يېغلاشتى ، بىر - بىرىگە ئامانلىق ، ئۈتۈق تىلەشتى .

— سىلىگە رەھمەت ، ئۇمىدجان ئاكا . سىلى بولمىغان بولسىلا ، بۇ دوستىمىزنى بەلكىم نەچچە يىللارغىچە تاپالماس ئىدۇق ،— دېدى گۈلنار مەڭزىدىكى ياشلارنى سۈرتۈۋېتىپ .

— ھايات ئۇمىدلىك كىشىلەرگە ھامان كۈلۈمسىرەپ قارايدۇ ،— دېدىم مەن .

— ئەمىسە گۈلناز ئىككىمىز سىرتقا چىقىپ ، چۈشلۈك تاماقنىڭ تەرەددۇتلىرىنى قىلغاچ ، بولىدىغان مەشرەپ توغرىسىدا ئۇقۇشۇپ كۆرەيلى ،— دېدى گۈلنار ۋە ماڭا بىر خاتىرىنى تەڭلىدى ،— سىلى ئۆيدە يالغۇز ئولتۇرۇپ زېرىكىپ قالمىسىلا ، بۇ خاتىرىنى ئوقۇپ كۆرسىلە .

ئۇلار چىقىپ كەتتى . مەن دېرىزە تۈۋىگە قويۇلغان شىرە يېنىدىكى ئورۇندۇققا بېرىپ ئولتۇرۇپ ، گۈلنار بەرگەن خاتىرىنى ئاچتىم . بۇ گۈلنارنىڭ كۈندىلىك خاتىرىسى ئىكەن . خاتىرىنىڭ باش تەرەپلىرىدە گۈلنارنىڭ مۇشۇ مەھەللىگە كېلىپ ، يېڭىدىن خىزمەتكە ئورۇنلاشقان چاغلىرى ، ھېسسىياتى ، خىيال - ئويلىرى يېزىلغانىدى . «ئوقۇتقۇچى بولۇپ ، كەلگۈسى ئەۋلادلارنى تەربىيىلەش — خەلقىمنى مەنسۇى جەھەتتىن داۋالاشتەك ئارزۇيۇم ئەمەلگە ئاشتى ،— دەپ يازغانىدى گۈلنار ،— خەلقىمىزنى تۇمۇرىدەك پەنجىسى بىلەن قىسۋاتقان ، ئۇلارنىڭ باشقىلاردەك تېز سۈرئەتتە روناق تېپىپ ، نامراتلىق ئاسارىتىدىن قۇتۇلۇشىغا زور دەرىجىدە پۈتلىكاشاك بولۇۋاتقان نەرسە — مەدەنىيەت جەھەتتىكى نادانلىق . نەچچە ئەسىرلەردىن بۇيان ھۆكۈم سۈرگەن جاھالەت خەلقنى مۇشۇ ھالغا — ساۋاتسىز ، پەن - تېخنىكىدىن خەۋەرسىز ھالغا چۈشۈرۈپ قويغان . ساۋاتسىزلىق زور بالا - قازا . مۇشۇنداق چەت - ياقا يېزىلاردا ئوقۇش يېشىغا توشقان بالىلار مەكتەپ

يوقلۇقى ، مەكتەپ بولسىمۇ ئارىلىقنىڭ يىراقلىقى ، شۇنداقلا خەلى كۆپ ئادەملىرىمىزدىكى دېھقانلىنىڭ بالىسى ھەرقانچە ئوقۇغىنى بىلەنمۇ يەنىلا بەرىبىر دېھقان ، ئوقۇغانلىنىڭ پايدىسى يوق ، دېگەندەك قاراشلارنىڭ تۇپەيلىدىن ساۋاتسىز قالغان . ئازاد بولغىلى شۇنچە يىللار بولغان بولسىمۇ ، مۇشۇ مەھەللىدىن ھازىرغا قەدەر ئالىي مەكتەپتە ئوقۇغان بىرەر بالا يوق ئىكەن . ئەھۋال مۇشۇ ھالدا داۋاملىشىۋەرسە قانداق بولىدۇ ؟ قانداقمۇ زامانىۋىلاشتۇرۇشتىن سۆز ئاچقىلى بولىدۇ ؟ مەن چوقۇم تىرىشىپ شەرەپلىك بۇرچۇمنى بەجانىدىل ئورۇندايمەن . »

مەن خاتىرىنىڭ تۆۋەندىكى قۇرلىرىنى تەپسىلىي ئوقۇدۇم :

1995 ـ يىل 3 ـ ئاپرېل

بۇ يەردىكىلەر ماڭا «ئۆزى گۈزەل ، مېھرى سوغۇق »دەپ ئات قويۇشتى . مەن بۇنىڭدىن خۇشالمەن . مەن ئاخىرى ئاشۇ «مېھرى سوغۇقلۇقۇم » بىلەن كەينىمدىن شاپاشلىغانلاردىن قۇتۇلۇپ ، ئۇلارنىڭ كۆڭلىدىكى ئارزۇلىرىغا چەك قويۇپ ، خېلى ئەركىن ـ ئازادە بولۇپ قالدىم . قىز بولۇپ پاك ياشىماق نېمىدېگەن قىيىن ـ ھە ؟ كۈلسەڭ «شاللاق »دېگەن ؛ يىغلىساڭ «تاۋۇزۇك » ، «نازلاۋاتىدۇ »دېگەن ؛ قوپالراق تەگسەڭ «مۇزقاپاق » دېگەن . ئەيتاۋۇر ، ئوڭ دەسسىسەڭمۇ ، تەتۈر دەسسىسەڭمۇ بولمىغان . شۇڭا كىشىلەرگە ئانچە ئارىلاشمايدىغان ، دەرىتىن بوشىغاندىكى ۋاقىتلىرىمنى خىيال سۈرۈش ، كىتاب ـ ژۇرنال كۆرۈش ، خاتىرە يېزىش بىلەن ياتقىمدا يالغۇز ئۆتكۈزىدىغان بولدۇم . تۇنۇگۈن مۇقەددەستىن خەت كەلدى . خەتتە بىر يىگىت بىلەن مۇھەببەتلىشىۋاتقانلىقىنى يېزىپتۇ . بۇرۇن بۇ ھەقتە گەپ قىلمىغانىدى . ئاشۇ دوستۇمغا ئاللا مۇھەببەتتە بەخت ئاتا قىلغاي . مۇھەببەت دېگەن ئۇلۇغ نەرسە ، جىبرائىلنىڭ سۆزى بويىچە ئېيتقاندا ، ئۇ ئاللانىڭ ئىنسانغا قىلغان ئەڭ چوڭ شاپائىتى .

بىراق ، بىزنىڭ بۇ يەرلەردە ئەنە شۇ شاپائەتتىن ئەركىن بەھرە-مەن بولالمايمىز . مۇھەببەتلىشىش دېگەن بۇ يەردە ئاساسەن يوق . ئوغلى ئون بەش - ئون ئالتىلەرگە كىرگەن ئاتا - ئانىلار ئۆزلىرى كۆڭلىگە پۈككەن قىزلىق بىرەر ئائىلىگە بارىدۇ - دە ، «بالىلار چوڭ بوپتۇ ، بەشىنى قوشۇپ قويايلى» دەپ ئۆزئارا پۈتۈ-شۈپلا توي قىلىۋېرىدۇ . قىزىق ، قانۇندا ئون سەككىز ياشقا توشۇش بەلگىلەنگەن بولسىمۇ ، بۇ يەردە ئون بەش - ئون ئالتىگە تولغان قىزلارنىمۇ ياتلىق قىلىۋېرىدۇ . ئۇلارنىڭ توي خېتىنى قانداق ئالىدىغانلىقىدىن ھەيرانمەن . ئۆتكەندە ، بىر خانىمدىن مۇنداق قىزىق گەپنى ئاڭلىدىم : ئون ئالتە ياشقا كىرگەن بىر جۈپ قىز - يىگىت يېزىلىق ھۆكۈمەتكە توي خېتى ئالغىلى بارغانىكەن ، توي خېتى كېسىدىغان كادىر : «تېخى يېشىڭلار كىچىك ئىكەن ، يەنە ئىككى يىلدىن كېيىن كېلىڭلار» دەپتۇ . شۇ چاغدا ھېلىقى قىز : «ۋاي - ۋۇي ، ئەپەندىم . بوپتۇ ، بىرنەچچە كويچەن خەجلەپ باجلىتىپ قويايلى دەپ كەلسەك ، كىچىككىنە قىزىل قەغەزلىرىنى ئەجەبمۇ ئەتىۋارلاپ كەتتىلىغۇ ؟ بىزنى يېشىڭلار كىچىككەن دەيلايۇ ، ئۆتكەندە شاڭجاڭنىڭ ئىنىسى ئون ئۈچ ياشلىق قىزغا باسقۇنچىلىق قىلسا ، ئۇلار مۇھەببەتلىشىپ-كەن دەپ گەپنى ياساپ ، توي خېتى بېرىپ توي قىلدۇرۇپلا ئىشنى تامام قىلىشتىلىغۇ ؟ سىلىچۇ ، توي خېتى بەرمىگەن بىلەن بۇ يىگىت بىلەن ئىككىمىزنىڭ بىر ئۆيدە تۇرۇۋاتقىنىغا ئىككى ئاي بولۇپ قالدى . يۇرۇڭ ، يىگىتىم ، كېتەيلى ، ئىككى يىلدىن كېيىن بىر - ئىككى بالىمىزنى كۆتۈرۈپ كېلىپ توي خېتى ئالارمىز» دەپ ، يىگىتنىڭ قولىدىن تارتىپ چىقىپ كېتىپتۇ . ھېلىقى كادىر نائىلاج ، ئۇلارنى چاقىرىۋېلىپ توي خېتى بېرىپ-تۇ .

سەھرادا مۇشۇنداق ئادەمنىڭ ھەم كۈلكىسىنى كەلتۈرىدىغان ، ھەم ئوغىسىنى قاينىتىدىغان ئىشلار تولا .

بۇگۈن چۈشتىن كېيىن ، مەكتەپ مۇدىرىنىڭ ئۆيىدە ئولتۇرۇش بولدى . ئەلۋەتتە ، بۇ مەكتەپ مۇدىرىنىڭ ئايالىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن بولغان ئولتۇرۇش بولغاچقا ، سورۇندا مەكتەپ مۇدىرىدىن باشقا ئەركەك زاتى يوق ئىدى . بىرەرقۇر تاماق يېيىلگەندىن كېيىن خانىملار دۇتار چېلىپ ناخشا ئوقۇشتى ، ئۇسسۇل ئويناشتى ، ئاخىرى مېنىمۇ دۇتار چېلىپ ، ناخشا ئوقۇپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىپ چىڭ تۇرۇۋالدى . مۇنداق تەلەپنى جاھىللىق بىلەن رەت قىلىشنىڭ ئەدەبسىزلىك بولىدىغانلىقىنى چۈشەنگەچكە ، «ئەمسە مېنى مەسخىرە قىلماڭلار» دېدىم - دە ، تېكىسىتنى ئۆزۈم قۇراشتۇرۇپ ، خەلق ئاھاڭلىرىغا سېلىۋالغان مۇنۇ ناخشىنى ئېيتتىم :

سالامەتمەن ، باياشاتمەن ،
دىلدا قىلچە زارىم يوق .
نە ئۇچۇندۇر كۆڭلۈم يېرىم ،
ياندا سۆيگەن يارىم يوق .
باغقا باقسام گۈللەر كۈلمەس ،
خۇشبۇي پۇراق - ئىپار تۆكمەس .
مەنمۇ گۈلدەك بەھوش ، مۇڭلۇق ،
بۇلبۇلۇم يوق - يارىم يوق .

خانىملار ئۇزۇندىن بۇيان بۇ سەھرادا مۇنداق مۇڭلۇق ناخشىنى ئاڭلاپ باقمىغانلىقى ، غەيرىي تۈيۈلغانلىقى ئۈچۈنمۇ ياكى ناخشا ئۇلارنىڭ كۆڭلىگە راستىنلا يارىغانلىقى ئۈچۈنمۇ ، ئەيتاۋۇر تىمتاس بولۇپ كەتتى . باشقىلار ناخشا ئېيتقاندا بولۇپ تۇرىدىغان كۈسۈرلاشلارمۇ ، پىخىلداپ كۈلۈشلەرمۇ ، بىر - بىرىنى نوقۇپ ، چىمدىشىپ ، قاش - كۆزىنى ئوينىتىپ شەيتانلىق قىلىشلارمۇ بولمىدى .

كۆككه باقسام ئايمۇ تەنها ،
جىلۋە قىلماس ، چاچماس زىيا .
مەنمۇ يالغۇز ئايدەك گويا ،
جورا - جۇپتۇم ، يارىم يوق .
گۈلگە بېقىپ مۇڭلىنىمەن ،
ئايغا بېقىپ تولغىنىمەن .
ئۆتەرمەنمۇ مەڭگۇ تەنها ،
دىلدارىم يوق ، يارىم يوق...

ناخشام تۈگىشى بىلەن ھەممەيلەن چاۋاك چېلىپ باركاللا ئېيتىشتى . مەكتەپ مۇدىرىمۇ : «مۇنداق ھۇنىرىمۇ بار دەك ، گۈلنار خانىم . ئەگەر بۇ ھۇنىرىڭىزنى بۇرۇنراق ئاشكارا قىلغان بولسىڭىز ، سەنئەت كۆركىدە سەھنىگە سىزنىلا چىقىرىپ قويۇپ ، بىرىنچىلىكنى ئۆزىمىز ئالماسمىدۇق» دېدى .

1995 - يىل 18 - ئاۋغۇست

مۇدىرنىڭ ئۆيىدىكى ئولتۇرۇشتا نېمە ئۈچۈن دۇتار چالغان ، نېمە ئۈچۈن ناخشا ئېيتقان ، نېمە ئۈچۈن ئۈسسۈل ئويىنىغان بولار ئىدىم ؟ بۇ ئىش ئاخىر كېلىپ بېشىمغا بالا بولدى . ئەمدى پۈشايمانىنى ئالىدىغان قاچا يوق .

مېنىڭ «ھۇنىرىم»قۇلاقتىن - قۇلاققا ئاڭلىنىپ ، ئاخىر يېزا كاتتىلىرىنىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ . ئۇلار بىر نۆۋەت مېنى ئۆز ئولتۇرۇشلىرىغا چاقىردى . مېنى مەكتەپ مۇدىرى باشلاپ باردى . ئۇلار دۇتار چالدۇردى ، ناخشا ئېيتقۇزدى ، ئۈسسۈل ئويناتتى . شۇنىڭدىن بۇيان ئىككى كۈندە بىر چاقىرىدىغان بولۇۋالدى .

«راست گەپ بوسۇغىدىن چىققۇچە ، يالغان گەپ يەتتە تاغدىن ئاشار»دېگەندەك ، مېنىڭ «كاتتىلار»بىلەن ئولتۇرۇشلاردا بىللە بولىدىغانلىقىم پۈتۈن يېزىغا پۇر كەتتى . شۇنىڭ بىلەن ئۇستۇمگە

هاقارەت مۆلدۈرى يېغىشقا باشلىدى . «شاللاق ، بۈزۈق ، ئەسكى كەش ، سېسىق شاپاق··· »دېگەندەك سۆزلەر قۇلاق تۈۋىمدىن كەتمەيدىغان بولدى .

توغرا ، مېنىڭ كۈنلىرىم «كاتتىلار »بىلەن ئەيش ـ ئىشرەت ئىچىدە ئۆتۈۋاتىدۇ . بۇنى مەن ئۆزۈم خالايمەنمۇ ؟ ئۇلار ھەرگىز مېنىڭ رايىمغا باقمايدۇ ، مەيلىمنى سوراپمۇ قويمايدۇ . مەن ئۇ سورۇنلارغا خۇددى بوينىمدىن باغلاپ سۆرەلگەن ئىتتەكلا بارىمەن . سورۇنلاردا ھەجىيىشقا ، يالغاندىن بولسىمۇ كۈلۈشكە ، ناخشا ئېيتىش ، دۇتار چېلىش ، ئۇسسۇل ئويناشقا مەجبۇرمەن . نېمىشقا ؟ چۈنكى مېنىڭ ياشىغۇم ، ياشاپ ئۆز ئارزۇلىرىمنى ئەمەلگە ئاشۇرغۇم ، مۇشۇنداق چەت ـ ياقا جايلاردىكى سەبىي گۆدەكلەر قەلبىگە بىلىم ئۇرۇقىنى ، مەرىپەت نۇرىنى چاچقۇم ، ئۇلارنىڭ نادانلىق ئاسارىتىدىن قۇتۇلۇشىغا ئۆز ھەسسەمنى قوشقۇم بار . مېنىڭ تەقدىرىم ئاشۇ چوڭ ـ كىچىك كاتتىلارنىڭ قولىدا . ناۋادا ئۇلارنىڭ چىشىغا تېگىپ زەردىسىنى قاينىتىپ قويسام ، ئۇلار بىرلا پۈۋلەپ ، مېنى خۇددى ئۇششۇك تەگكەن يوپۇرماقتەكلا ، ھەممە ـ ھەممىدىن مەھرۇم قىلىۋېتەلەيدۇ . شۇڭا ئۇنداق سورۇنلارغا نائىلاج بارىمەن . ئەمەلىيەتتە ، مېنىڭ ئۇ سورۇنلاردا كۆڭلۈم خۇش بولۇپ ، گۈلقەلبىرىم ئېچىلىپ كەتمەيدۇ . ئۇ يەردە يېگەن ـ ئىچكىنىم زەھەر بولىدۇ . كۈلگەن ، ناخشا ئېيتقان ، ئۇسسۇل ئويىنىغان چاغلىرىمدا ، ئۇلارنىڭ ھاراقنىڭ كۈچىدە پۈرلەشكەن كۆزلىرىنى خۇمارلاشتۇرۇپ ماڭا ئاچ كۆزلۈك بىلەن تىكىلگەنلىكلىرىنى ، قاش ـ كۆزلىرىنى يىگىتسىراپ كەتكەن خوتۇنلاردەك ئويىنىتىپ ، ئاغزىنى تەمشىپ شۆلگەيلىرىنى ئاققۇزغىنىنى كۆرگىنىمدە ، ئىچىمگە قان ـ زەردار توشۇپ كېتىدۇ . بەزىدە بىلمىگەن ھالىغا تانسا ئويناپمىز دەپ تۇرۇۋالىدۇ . تانسا ئويىنىغاندا ، بەزىلىرى مېنى ئۆزىگە چىڭ تارتىپ ، ھارامدىن سەمرىگەن قورسىقىنى قورسىقىمغا تاقايدۇ ، بەزىلىرى

هاياسىزلىق بىلەن ساغرامنى سىيلايدۇ . مۇنداق چاغلاردا پۇتۇن بەدىنىم تىكەنلىشىپ ، ئاشۇ ئادەمىي هايۋانلارغا نىسبەتەن قەلبىمدە غەزەب تاشقىنلايدۇ . بىراق ، سىلىق هەربىر كەتلەر بىلەن ئۆزۈمنى قاچۇرۇشتىن باشقا ئىش قىلالمايمەن .

مەن ئەركىن تۇمۇچۇق ، كاككۇك بولۇشنى ، ئەركىن كۆلۈشنى ، خۇشال سايراشنى خالايتتىم . شۇڭا ئادەم سىقىلىدىغان شەهەرنى ئەمەس ، كەڭ سەهرانى — تەبىئەتنىڭ ئازادىلىكى ئەڭ بەلەن ئىپادىلىنىدىغان جايىنى تاللىغانىدىم . بىراق ، بۇ كەڭ زېمىنىمۇ ئۆز كۆمۈچىگىلا چوغ تارتىدىغان ، بىرنەچچە يىللىق ئەمەلدارلىقنى خەلقە چاكار بولۇپ ئىشلەپ ، ئۇلارغا بەخت ـ ئامەت يارىتىش پۇرسىتى دەپ قارىماي ، ئۆز چۆنتىكىنى تولدۇرۇپ ، يېنىنى تولاشنىڭ پۇرسىتى دەپ قارايدىغانلار بۇلغىغانىكەن . ئەگەر ئاغزى كۆيمىسە مانتىنى قاسقىنى ، سامسىنى تونۇرى بىلەن يۇتۇۋېلىشقا تەييار تۇرىدىغان ئاشۇ كىشىلەر خۇدانىڭ جازاسىدىن قورقمامدىغاندۇر ؟ هارامنىڭ ئەڭ چوڭ گۇناھ ئىكەنلىكىنى بىلمەمدىغاندۇر ؟ ئاخىر ئەل قارغىشىغا ئۇچرايدىغانلىقىنى ، ئاشۇ قارغىش قاينىمىغا غەرق بولسا ، ئەبەدىي باش كۆتۈرەلمەيدىغانلىقىنى چۈشەنمەمدىغاندۇر ؟

مەن بۇ خورلۇقلارغىمۇ چىدار ئىدىم . چۈنكى ئارزۇ ـ ئىستەكلىرىم ماڭا سۇبات بېرىپ ، غەيرەت بېغىشلاپ تۇراتتى . ئاخىر بۇنىڭدىنمۇ زور خورلۇق مېنى بېسىۋالدى . نادان سەهرا خەلقى ئارىسىدا شەرمەندە گەپلەر تارقالدى . هەتتا «گۈلنار گۆزەل چىرايىنى ، ۋىجدانىنى ، قىزلىق ئىپپەت ـ نومۇسىنى پۇلغا ساتتى» ، «گۈزەل چىرايىنى دەسمايە قىلىپ ، باشقىلارنى تاپتىنچىقاردى» ، «ئۇ پوكۇنچىنىڭ ئويىنىشىكەن··· »دېگەندەك ئىغۋالارمۇ كۆپەيدى . بۇنىڭ بىلەن ئەلە ـ مەهەللە ، بولۇپمۇ چوڭراق ياشتىكىلەر ماڭا تامامەن يات كۆزدە قارايدىغان ، هەتتا كىچىك ئوقۇغۇچىلىرىمۇ ماڭا كۆرمىگەن ـ بىلمەيدىغاندەك قارايدىغان

بولۇپ قالدى . «قول يارىسى كېتەر ، تىل يارىسى كەتمەس» دېگەن-دەك ، قىزلىق ئىپپىتىم ، غۇرۇرۇمنى دەپسەندە قىلىدىغان بۇ گەپلەر يۈرىكىمگە زىختەك قادالدى...

1997 ـ يىل 13 ـ دېكابىر

ھەممە ئادەم ھاياتنى گۈزەل دېيىشىدۇ . بەلكىم ھايات تەلەي-لىكلەر ، بەختلىكلەر ئۇچۇن گۈزەل بولسا كېرەك . مەندەك بەتە-لەيلەرگە ئۇ گۈزەل تۇيۇلمايدۇ . مەن قاسىم بىلەن تونۇشۇپلا توي قىلىپ ، ھاياتنىڭ گۈزەللىكىنى ھېس قىلىشقا باشلىۋېدىم ، كۆز-نى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچىلا يەنە ئۇ ئۆز گۈزەللىكىدىن قالدى . مانا ئەمدى بەلەن بولدى . قاسىم ئۆز قىلمىشلىرىغا لايىق جازاغا تارتىلدى . مەن ئۇنىڭدىن نەپرەتلەنسەمۇ ، يەنە ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتىمەن . چۈنكى ، مەن ئۇنىڭغا ياتلىق بولۇش تۈپەيلى ، يېزا كاتتىلىرىنىڭ خورلۇقلىرىدىن ، ساددا ، ئاق كۆڭۈل كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىنى بىلمەسلىكى تۈپەيلىدىن پەيدا بولغان ئاھانەتلىرىنىڭ ئازابلىرىدىن قۇتۇلدۇم ، شۇنداقلا ئادەملەرنى يەنمۇ چوڭقۇرراق چۈشىنىش ، مۇھەببەتسىز ھاياتنى چۈشىنىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولدۇم . گەرچە تۆلىگەن بەدەل چوڭ بولسىمۇ ، يەنى مەن قىزلىق ئالىمىدىن ئايرىلىپ ، چوكانلىق دۇنياسىغا قەدەم قويغان — يىگىرمە تۆت يېشىمدا تۇل چوكانغا ئايلانغان بولسامۇ ، ھازىر ئۆزۈمنى ئەركىن ـ ئازادە سېزىمەن . ھايات ۋە مۇھەببەتتىن ئىبارەت بۇ شەپقەتلىك ھەم رەھىمسىز ئۇستاز مېنى ئەمدى خىلىلا سەگەك ، ئەقىللىق قىلىپ قويدى . ھايات مېنى ئەگرى ـ توقاي يولىدا ھالىمدىن كەتكۈزۈپ ، شىددەتلىك قاينىمدا پىرقىرىتىپ قورقۇتۇپ ، ئۆزى توغرىسىدا بىرقەدەر ئوبيېكتىپ قاراشقا ئىگە قىلدى . ھايات ئىنتايىن كەڭ سەھنە ئىكەن ، ئۇ گۈزەللىك ، ئالىيجانابلىق ، ياخشىلىق ۋە زەئىپلىك ، سەتلىك ، رەزىللىك ، رەھىمسىزلىك ، پەسكەشلىك بىلەن تولغانكەن . ئۇنىڭ گۈزەل

باھاری ، ئەلۋەك يازمۇ ، كۆز ، قىش ـ زىمىستانمۇ ، گۈزەل باغ ، كۆركەم دالا ، زۇمرەت سۈلىرىمۇ ، شۇنداقلا سېسىق كۆل ـ چەك ، زەيكەش ، ئېگىز داۋان ، تېنىلغاق يول ، چوڭقۇر ھاڭلىرى ـ مۇ بار ئىكەن . سەن بۇ سەھنىدە پەخەس ، زېرەك ، سالماق ، ئىدىتلىق بولمىساڭ ھەرخىل بالا ـ قازاغا دۈچار بولىدىكەنسەن ، ئۇ سېنى — ئاجىز قولۇاقنى شىددەتلىك قاينىمىغا غەرق قىلىۋې ـ تىدىكەن . يالغۇز دەرەخنى بوران ئاسانلا سۇندۇرۇۋەتكەندەك ، ھايات سەھنىسىدە سەن يالغۇز قالساڭ ، ئۇ سېنى ئوڭايلا يېقىتـ ـدىكەن ، ھاڭغا چۈرۈپ تاشلايدىكەن .

ئاھ ، يۇرىكىم ، نېمانچە تېپىچەكلەيسەن ؟ ئۆزۈڭنىڭ ئەمدى ئەركىن بولغانلىقىڭدىن خۇشال بولۇپ ، پەر قېقىپ پەرۋاز قىل ـ ماقچى بولامسەن ياكى قانداقتۇر ئۇمىد بىلەن پەقەتلا ئۆزۈڭ كۆرەلەيدىغان مەشئەلگە قاراپ ئۇچماق بولامسەن ؟ سەن كىشىلەر ـ نىڭ ۋاقىت ھەممىنى ئۇنتۇلدۇرىدۇ دېگەن سۆزىگە ئىشەنمەس ـ تىن ، قاچاندۇر بىر چاغلاردا ئۆزۈڭدە پەيدا بولغان سۆيگۈ ئۇچقۇ ـ نىنى ئەمدى دالا گۈلخانلىرىدەك ئۇلغايتماقچى بولامسەن ؟... توغرا ، ۋاقىت كۆپ نەرسىنى ئۇنتۇلدۇرىدىكەن ، لېكىن چىن مۇھەببەتنى ئۇنتۇلدۇرالمايدىكەن . ۋاقىت ئۆتسە ئالتۇنمۇ ، ئال ـ ماسمۇ خورايدىكەن ، شامال ـ بورانلار يالاپ ، قورام تاشلارنىمۇ ئۇپرىتىدىكەن ، يامغۇر سۈلىرى تاغ ـ چوققىلارنى يالاپ ھەرە كۆنىكىدەك قىلىۋېتەلەيدىكەن . ئەمما ۋاقىت ئۆتكەنسىرى مۇھەب ـ بەت — چىن مۇھەببەت كۈچىيىدىكەنكى ، ھەرگىز ئاجىزلاپ قالمايدىكەن .

بايا زېرىكىپ ئولتۇرۇپ ، بۇرۇن مۇقەددەستىن كەلگەن خەتلەرنى قايتا ئوقۇپ چىقتىم . ئۇ ئۆتكەن يىلنىڭ باشلىرىدا يازغان بىر خېتىدە مۇنداق دېگەنىكەن : «گۈلنار ، مەن ئۇمىدجان ئاكىنى پات ـ پات ئەسلەپ ، گېزىت ـ ژۇرناللاردا يېڭى ئېلان قىلغان ئەسەرلىرىنى ئوقۇپ تۇرىمەن . سەنچۇ ؟ سەن تولۇق ئوت ـ

تۇرا مەكتەپنىڭ ئۇچىنچى يىللىقىدىكى چاغلاردا ئۇنىڭغا غايىبانە ئاشىق ئىدىڭ . گەرچە بىزلەرگە دېمىگىنىڭ ـ چاندۇرمىغىنىڭ بىلەن ، ھېكايىلىرىنى ئوقۇپ ئۆكسۈپ ـ ئۆكسۈپ يىغلاپ كېتەتتىڭ . كىتابىنى يوتقانغا تىقىۋېلىپ ، ئۇنىڭدىكى سۈرەتنى يېنىشلاپ ـ يېنىشلاپ سۆيەتتىڭ . بىز ئۇمىدجان ئاكىنى كۆرگەن ھېلىقى كۈنى سەن يەنىلا چاندۇرمىدىڭ . لېكىن مەن دەققەت قىلغانىدىم ، سېنىڭ كۆزلىرىڭدە مۇھەببەت نۇرى چاقنىغان ، سەن خۇددى خوتەن ئاھۇسسەك ئۇمىد بىلەن ئۇمىدجان ئاكىغا تىكىلگەن ، لەۋلىرىڭ پەقەت ئۆزۈڭلا بىلىدىغان لەززەت بىلەن مىدىرلاپ كەتكەنىدى . شۇ كۈنى ئاخشىمى بىز تەسىراتلىرىمىز ھەققىدە سۆزلەشكەندە ، سەن خۇددى قىزىرىپ پىشقان ئانارەك قىزىرىپ تۇرۇپ : « قىز بالا ئەنە شۇنداق يىگىت بىلەن ئۆمۈرلۈك بىللە بولسا ، قانچىلىك بەختلىك بولار ئىدى ـ ھە ، دېگەنىدىڭ . ھازىرغۇ سېنىڭ ئېرىڭ بار ، ئەمما يۈرىكىڭدە ئۇمىدجان ئاكىنى سۆيەمسەن ؟ » شۇ چاغدا مەن مۇقەددەسنىڭ بۇ سوئالىنى جاۋابسىز قالدۇرغانىدىم . بۈگۈن بۇ قۇرلارنى قايتا ئوقۇۋېدىم ، يۈرىكىم ئۆزگىچە ، تېز ـ تېز سوقۇپ كەتتى . بەلكىم ، ياشلىق باھارىغا يېتىدىن قەدەم قويغاندا ، پاك قىزغا خاس يۈرىكىمدە بىخلانغان شۇ مۇھەببەت ئۆلۈپ قالمىغان بولسا كېرەك ، ھازىرمۇ يۈرىكىمنىڭ تېپىچەكلىشى ئاشۇ مۇھەببەتنىڭ كۈچىدىن بولسا كېرەك . لېكىن نېمە ئىلاج ؟ توغرا ، مەنغۇ ئۇمىدجان ئاكىنى ئۇنتۇپ قالمىدىم ، ھەردەم كۆڭلۈمدە ئەسلەپ ، كونا ـ يېڭى ئەسەرلىرىنى قايتا ـ قايتا ئوقۇپ تۇردۇم . بىراق ، ئۇمىدجان ئاكا بىزنى ئاللىقاچان ئۇنتۇپ كەتكەندۇر . ئۇ بىزنى پەقەت بىرلا كۆرگەن ، بىزنى پەقەت بىر ئوقۇرمەن چاغلايدۇ ، خالاس . بىزدەك ئۇنىڭغا ئىخلاس قىلىدىغان ، ئۇنى سۆيىدىغان ، ئۇنىڭغا سۆيگۈ خەتلىرى يازىدىغان قىزلار جەزمەن تولا . مەركىزي شەھەرنىڭ ساھىبجامالىلىرىمۇ ئۇنى جىم قويمايدىغاندۇر . ئۇنىڭ ئۇستى

گه ئاربدىن شۇنچه يىللار ئۆتۈپ كەتتى ، ئۇمىدجان ئاكىمۇ قايتا ئۆي - ئوچاقلىق بولغاندۇر . بىزدەك يىراق سەھرادىكى قىزلار - نىڭ ئۇمىدجان ئاكىغا ئىنتىلىشىمىز ئېگىز ئاسماندىكى غازنىڭ شورپىسىغا نان چىلاپ يېمەكچى بولغاندەك بىر ئىش بولۇشى مۇمكىن . لېكىن مۇھەببەت دېگەن بەربىر مۇھەببەت . ئۇنى قەپەسكە قۇش قىلىپ سولىۋالغىلى ، خەنجەر - شەمشەر بىلەن بوغۇزلىۋەتكىلى ، ئوتتا كۆيدۈرۈپ ، كەلكۈندە ئاققۇزۇۋەتكىلى بولمايدۇ . ئۇ پۈلغا ، مەرتىۋە - ئەمەلگە باقمايدىغان ئەركىن نەرسە ، ئۇنىڭ ئۈچۈن لازىمى پەقەت سەممىي ، ۋاپادار ئادەم . مانا بۇ — ئۇمىدجان ئاكىنىڭ مۇھەببەتنى چۈشەندۈرۈشى . ئۇ بىر ھېكايىسىدە مۇنداق يازغانىدى : «مۇھەببەت ، تۈپ ماھىيىتى-دىن ئالغاندا ، ئەركىن نەرسىدۇر . ئۇ تەڭسىزلىك ، زوراۋانلىق ، ئەركىنسىزلىككە ئۆچ . مۇھەببەت يەككە - يېگانە ھالدا بىر جۈپ قىز - يىگىت ئوتتۇرىسىدىكى ياخشى كۆرۈشۈش بولۇپ قالماس-تىن ، بەلكى يەنە ئەركىنلىكنىڭ ، ياخشىلىقنىڭ ، گۈزەللىكنىڭ ۋە ئادالەتنىڭ سىمۋولى . مۇھەببەت ، جىبرانىنىڭ سۆزى بويىچە ئېيتقاندا ، ئاللانىڭ زۇننارىدىن ئېقىپ چۈشكەن ئەركىنلىك چەم-بىرىكى . بارلىق كۈچلەر ئىچىدە ، پەقەت مۇھەببەتنىڭ كۈچىلا ئەڭ چەكلىمىسىز ۋە توسالغۇسىز كۈچتۇر . خۇددى روسسىل ئېيتقاندەك ، مۇھەببەت پەقەت ئەركىن ھالەتتىلا مەغرۇر چىنار-دەك بۇك - باراقسان بولۇپ شاخلىيالايدۇ . ئۇ تۇرمۇشنىڭ سىر-لىق قاتلاملىرىدىكى گۈزەللىك بىلەن ئالىيجانابلىق ، ئىدراك بە-لەن ئاق كۆڭۈللۈكنىڭ نامايەندىسى . » ھەممە ئادەم مۇھەببەتنى مانا مۇشۇنداق چۈشەنسە نەقەدەر ياخشى بولار ئىدى - ھە ! مېنىڭ خورلانغان ، پۇچىلانغان يۈرىكىم سۆيگۈ - مۇھەببەت مېھرىدىن سۇ ئىچىپ قايتا ياشىرارمۇ ؟ مەندەك چەيلەنگەن ، سولاشقان گۈل-نى يەنە قايسىدۇر بىر بۇلبۇل سۆيەرمۇ ؟...

سىرتتىن گۈلنارلارنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى . مەن خاتىرىنى يېپىپ قويۇپ ، دىۋانغا بېرىپ ، چاي ئىچكەن بولۇپ ئولتۇردۇم .

— مەن مەكتەپ ۋە مەھەللىدىكى ياش يىگىتلەر بىلەن سۆزلەشتىم : پەقەت شەھەردىن چىققان مېھمىنىم بار ئىدى ، دېدىم ، سىلىنىڭ ئىسىملىرىنى چىقارمىدىم . ئۇلار مەشرەپنى چۈشتىن كېيىنگە ئورۇنلاشتۇرىدىغان بولدى ،— دېدى گۈلنار ئىشكتىن كىرىپلا ۋە شىرە ئۈستىدىكى خاتىرىگە قاراپ قويدى .

— بۇ يەردىن مەشرەپكە قاتنىشىپ چوڭ ھاسىلات بىلەن قايتىدىغان بولدۇم ،— دېدىم مەن خۇشال ھالدا ،— لېكىنزە سىزنى كۆپ ئاۋارە قىلىپ قويىدىغان بولدۇم ، گۈلنار .

— بۇنى قانداقمۇ ئاۋارىچىلىك دېگىلى بولسۇن ، ئۇمىدجان ئاكا ، بۇ يەردە مەشرەپ پات ـ پاتلا بولۇپ تۇرىدۇ ، جىق ھەشەم كەتمەيدۇ . مەشرەپنى قىزىتىدىغان خەلق سەنئەتكارلىرى بۇ مەھەللىدە خېلى بار ،— دېدى گۈلنار قىزغىنلىق بىلەن .

قىزلار تاماققا تۇتۇش قىلدى . مەن ئايلىنىپ كىرەي دەپ سىرتقا ماڭدىم .

8

شوخ دەريا .

ياپيېشىل چىمەنلىك .

مەن سەل چارچىغان كاللامغا ئارامىلىق بېرەي دەپ ، دەريا لېۋىدە سۇغا قاراپ ئولتۇردۇم . لېكىن كاللامدىن گۈلنارنىڭ خاتىرىسىنىڭ مەن ئوقۇغان ئاخىرقى بەتلىرىدىكى سۆزلەر نېرى كەتمىدى . ھەي··· بىچارە قىزلار··· كۆز ئالدىمدا مۇقەددەس ، گۈلنار ، گۈلناز··· لار پەيدا بولدى . ئۇلارنىڭ ئوخشاشمىغان ھالەتتە

خورلۇققا ئۇچرىشىدىكى سەۋەب نېمە؟ ئۇزۇن يىللىق فېئوداللىق تۈزۈم ، دىنىي ئەسەبىيلىك تەسىرىدە شەكىللەنگەن ، زامانغا لايىق-لىشالمىغان ئەنئەنىۋى قاراش ، شۇنداقلا ئەخلاقنىڭ بۇزۇلۇشى ، مەنپەئەتپەرەسلىك ، راھەتپەرەسلىكنىڭ ئەدەپ كېتىشى . يەنچۇ؟ قىزلارنىڭ ئۆزىدىكى بوشاڭلىق ، قۇلچىلىق ، يەنى يۆلىنىۋېلىش ئىدىيىسىنىڭ كۈچلۈكلۈكى . ئۇلار باتۇرلۇق بىلەن كۆكرەك كېرىپ ئوتتۇرىغا چىقىپ ، ئۆزىنىڭ ئەركىنلىك - ھۆرلۇكىنى چىرماپ تۇرغان زەنجىر - كىشەنلەرنى چېقىۋېتىشكە جۇرئەت قىلمايدۇ . ئەركىنلىك ، مۇھەببەتنى بوغقۇچىلارغا قارشى كۈرەش قىلىشقا جۇرئەت قىلمايدۇ . «پۇچىلانغان يۇرىكىم مۇھەببەت مېھ-رىدىن سۇ ئىچىپ ياشىرارمۇ؟ سولاشقان گۈلنى يەنە قايسىدۇر بىر بۇلبۇل سۆيەرمۇ؟» دەپ ناله قىلىشنىلا بىلىدۇ . ئەقەللىيە-سى ، ئۆزلىرى بىرەر يىگىتنى ياخشى كۆرۈپ قالىدۇيۇ ، ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى ئىپادىلەشنى بىلمەيدۇ . ئۆز مۇھەببىتىنى ئىپا-دىلەشكە جۇرئەت قىلالمىغان ، ھەتتا ئۇنى نومۇس دەپ بىلگەن قىز قانداقمۇ ئۆز بەختىنى قولغا كەلتۈرەلەيدۇ؟ توغرا ، مۇھەب-بەت خانلىقىنى قىلىچ - نەيزە بىلەن قۇرغىلى ۋە سورىغىلى بولمايدۇ . مۇھەببەت پۇلنىڭ قۇلىمۇ ، بايلىق ، ئەمەل - مەرتىۋە-نىڭ سايىسىمۇ ئەمەس . لېكىن ئۇ ھېچبىر شەپسىز راۋاجلىنە-دىغان نەرسىمۇ ئەمەس . سەن ئۇنى بىخلىتىشىڭ ، ئىپادىلىشىڭ ، ئاندىن مېھىر - شەپقەت ، ۋاپا سۆيىدە پەرۋىشلىشىڭ كېرەك...

مەن بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ ، پادىلار ئوتلاۋاتقان تەرەپكە باردىم . يىگىرمە تۆت - يىگىرمە بەش ياشلاردىكى پادىچى يىگىت ئېگىزرەك ئۆسكەن يۇلغۇن تۈۋىدە كىتاب ئوقۇپ ئولتۇراتتى . ئۇ ئاياغ تىۋىشىنى ئاڭلاپ ، كىتابتىن بېشىنى كۆتۈرۈپ مەن تەرەپكە قارىدى ۋە ئورنىدىن تۇرۇپ مەن بىلەن سالاملاشتى . مەن قىزىقىش ئىچىدە ئۇنىڭدىن سورىدىم :

— ئوقۇۋاتقىنىڭىز قايسى كىتاب؟

— كارنېگنىڭ «ئىنسان تەبىئىتىدىكى ئارتۇقچىلىقلار ۋە ئاجىزلىقلار» دېگەن كىتابى .
— سىز كىتاب ئوقۇشقا ھېرىسمەنمۇ ؟
— ھېرىسمەن .
— قانداق كىتابلارنى كۆپرەك ئوقۇيسىز ؟
— بىزنىڭ بۇ چەت يېزىمىزدا كۆپ تاللاش ئىمكانىيىتى يوق ، نېمە تېپىلسا شۇنى ئوقۇۋېرىمەن . مەكتەپتىكى چاغلىرىمدا ئەدەبىي كىتابلار بىلەن پەلسەپىۋى كىتابلارنى كۆپرەك ئوقۇغانىدىم .
— كارنېگنىڭ قولىڭىزدىكى كىتابى قانداقراقكەن ؟
— كەلسىلە ، ئاكا ، ئولتۇرۇپ پاراڭلىشايلى ،— دېدى پادىچى يىگىت مېنى يۇلغۇن تۇۋىگە سېلىپ قويغان چاپىنى ئۈستىگە — بايا ئۆزى ئولتۇرغان ئورۇنغا تەكلىپ قىلىپ .
— ئۇ سىزنىڭ شاھلىق تەختىڭىز ، مەن تارتىۋالسام قانداق بولىدۇ ؟— دېدىم مەن چاقچاق قىلىپ ، — سىز ئولتۇرۇۋېرىڭ ، مەن يېنىڭىزدا سول قول ۋەزىر بولۇپ ئولتۇراي .
— بايرۇننىڭ پادىچىنىڭ شاھلىق تەختى توغرىسىدىكى شېئىرىنى ئوقۇپتىكەنلا ـ دە . ئۇ تولىمۇ ياخشى شېئىر ، مەنمۇ شۇنداق ياخشى كۆرىمەن ،— دېدى پادىچى يىگىت خۇشخۇيلۇق بىلەن ۋە مەن ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن سۆزىنى داۋام قىلىدى ،— سىلى بۇ كىتاب ھەققىدە سوراپ قالدىلا ، مەن بۇ كىتابنى ياقتۇرىمەن ، ھازىر ئۇچىنچى رەت ئوقۇشۇم . مەكتەپتىكى چاغدا «ئادەمنىڭ دانالىقى ئۆزىنى بىلىشتە» دېگەن سۆزنى خېلى كۆپ ئاڭلىغانىدىم . ئەمما تېگىگە يەتمىگەن — ھەقىقىي مەنىسىنى چۈشەنمىگەنىكەنمەن . مۇشۇ كىتابنى ئوقۇغاندىن كېيىن ئاشۇ سۆزنىڭ ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى چۈشەندىم . گەپنىڭ پوسكاللىسىنى ئېيتسام ، بىز ئۆزىمىزنى پەقەتلا چۈشەنمەي ، ھەتتا ئۆزىمىزنى چۈشىنىشنى خىيالىمىزغىمۇ كەلتۈرمەي ياشايدىكەنمىز . شۇڭا

بىزنىڭ كۆزىمىز پارقىراپ تۇرغىنى بىلەن ئەمەلىيەتتە قارىغۇ ئىكەنمىز ، خېلى يوغان كاللىمىز بولسىمۇ ، ئۇبىر قۇرۇق قاپاق ئىكەن ، كاللا ئىچىدىكى مېڭىمىز ئىشلىمەيدىكەن ، ئەقلىمىز تولىمۇ كەم ئىكەن . شۇڭا ھەق - ناھەقنى ، گۈزەل - سەتلىكنى ، ياخشىلىق - يامانلىقنى ماھىيىتىدىن ئايرىيالمايدىكەنمىز . مانا قاراڭ ، بىزنىڭ مۇشۇ يۈرتىمىز شۇنچە گۈزەل ، خۇددى باغنىڭ ئۆزى . ئەمما ئادەملىرىمىز ئۇنىڭغا لايىق ئەمەس ، نادان ، قاشاق ، كۆڭلى - كۆكسى تار . گەپ بىلىمسىزلىكتە ، ئۆزىنى ، باشقىلارنى چۈشەنمەسلىكتە . بىزنىڭ بۇ يەر چەت - خىلۋەت ، ئاز - تولا ئوقۇغانلار بەك ئاز ؛ شەھەر ، بازار دېگەننى كۆرمىگەنلەر جىق . بېكىنمە ھالەت قېرىنداشلىرىمىزنى جاھانىنىڭ نۇرغۇن يېڭىلىقلىرىدىن مەھرۇم قىلغان . شۇڭا قۇدۇق ئىچىدىكى پاقىغا ئوخشاش ، جاھان دېگەن مۇشۇ دەپ قارايدۇ ، ئۆزلىرىنى چۈشەپ ، مىدىر - سىدىر قىلالماس قىلىپ قويغان نەرسىنىڭ نېمىلىكىنى چۈشەنمەيدۇ . ئاسماندا پەرۋاز قىلغان بۇركۇتنى كۆرسە ئۇنىڭغا زوقلىنىدۇيۇ ، مەنمۇ بۇركۇتتەك ئەركىن ئۇچۇپ باقسام دېگەننى خىيالىغا كەلتۈرمەيدۇ . مەن نەۋائىي ھەزرەتنىڭ مۇنۇ رۇبائىيسىنى بەكمۇ ياقتۇرىمەن :

غۇربەتتە غېرىب شادىمان بولماس ئىمىش ،
ئېل ساڭا مۇشفىق ، مېھرىبان بولماس ئىمىش .
ئالتۇن قەپەس ئىچرە گەر قىزىلگۈل بۇتسە ،
بۇلبۇلغا تىكەندەك ئاشيان بولماس ئىمىش .

بولۇپمۇ ئاخىرقى «ئالتۇن قەپەس ئىچىگە قىزىلگۈل ئۆستۈرۈلگەن بىلەنمۇ ، ئۇ بۇلبۇلغا تىكەنچىلىكمۇ ئۇۋا بولالماس »دېگەن ئىككى مىسرا ماڭا بەك يارايدۇ . شۇنداق ئەمەسمۇ ؟ بۇلبۇلغا باغ ، كەكلىككە تاغ ياخشى ، قۇللۇق ۋە مەھكۇملۇقتىن ھەتتا قۇشلارمۇ

بىزار . بىزدىكى نادانلىق ، بىلىمسىزلىك ، قاشىقاقلىق بىز ئۇ-
چۇن قەپەس . بىراق بىزدە ئادەملەر ئۇنىڭغا ئامراق . ئۇلار باشقا-
لار ئۆزلىرى ئۈچۈن تەييارلاپ بەرگەن قەپەس ، تاقاقنىڭ قۇلۇپى
چېقىلىپ ، ئىشكى ئېچىۋېتىلگەن تەقدىردىمۇ ، ئۇنىڭدىن ئايرى-
لىشنى خالىمايدۇ . قەپەس ۋە تاقاقتىن قۇتۇلغانلىرىمۇ قايتىدىن
ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن ئۇنىڭغا بەندە بولۇشنى خالايدۇ . كونا ،
يارىماس ئادەتلەرنىڭ قۇربانى بولۇشقا ئۆزىنى ياۋاش قوزىدەكلا
تۇتۇپ بېرىدۇ . هايات ، ياشلىق ، مۇھەببەت دېگەننى چۈشەنمەي-
دۇ . ئائىلە دېگەن نېمە ؟ ئۇ جەننەت هەم دوزاخ ؛ ئائىلە چىن
مۇھەببەت ئاساسىدا قۇرۇلسا ، ئۇ جەننەت ؛ ناۋادا زورلۇق بىلەن
قۇرۇلسا ، ئۇ دوزاخ . دوزاختا ئۆگەنگەنلەر جەننەتكە كىرىشنى
خالىغانلارغا ئاسانلىقچە يول قويمايدۇ ، دوزاخ ئازابىنى تارتىۋات-
قانلارنى بەختلىك ، دەيدۇ ؛ دوزاختىن قۇتۇلۇپ ، جەننەتكە يول
ئالاي دېگەنلەرنى ئاسىي ، شاللاق ، بۇزۇق ، پەسكەش ، دەيدۇ .
چىن مۇھەببەتلەشكەنلەرنى قارغىشىدۇ . ئۆرپ ـ ئادەت ، ئەنئەنە ،
ئەخلاق ، دىن توغرىسىدا شۆلگەيلىرىنى چاچرىتىپ سۆزلەشكەن
كىشىلەر ھەقىقىي ياراملىق ئەنئەنە ، ئەخلاقنىڭ ، مۇھەببەت دىنى-
نىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى چۈشەنمەيدۇ .

— سىز مۇھەببەتنىڭ ئۆز دىنى بار دەپ قارامسىز ؟

— ئەلۋەتتە . مۇھەببەت پەقەت ئۆز دىنىغىلا ئېتىقاد قىلىدۇ .
ئەمما بىزنىڭ نادانلىرىمىز ئاللا مۇھەببەت ئۈچۈن ، ئۆزلىرى
ئۈچۈن تۇزۇپ بەرگەن قانۇننى چۈشەنمەيدۇ . شۇ سەۋەبتىن مۇ-
ھەببەتسىز ئۆتۈۋاتقان تۇرمۇش ئۇلارنىڭ قەلبىنى زېدە قىلىپ ،
ئۆزلىرىنى رەھىمسىز تۆمۈر تاپىنى ئاستىدا دومىلىتىپ يۇرۇپ
پايخان قىلىسىمۇ شۈكرى ـ قانائەت قىلىپ يۇرۇۋېرىدۇ . ھەتتا
بەزىلىرى ساداقەت ، ۋاپا ، پاكلىق ھەققىدە مەددادھقا ئوخشاش
تىنماي كاپشىغىنى بىلەن ، ئەمەلىيەتتە بولسا ھوقۇق ، بايلىق ۋە
ئاللا ياراتقان ھۆسن ـ جامالىنى دەسمايە قىلىپ ، قاراڭغۇ

بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلاردا بۇزۇقچىلىق ـ زىناخورلۇق قىلىشىدۇ . پاك قىز ـ يىگىتلەرنى بولسا ، ئەنە شۇنداقلار پەرىشتە قىياپىتىدە ئوتتۇرىغا چىقىپ بەكرەك ئەيىبلەيدۇ ، تۇخۇمدىن تۇك ئۈندۈرۈپ ، ئۆزلىرىنىڭ رەسۋاچىلىقلىرىنىڭ ئاشكارىلىنىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ، ئەركىنرەك ياشاشقا ئىنتىلگەن ، چىن مۇھەببەتلەشكەنلەرنى ئەزۋەيلەپ قارغىشىدۇ . ئۇلاردا نېمە گۇناھ ؟ ئۆز بەختى ئۈچۈن تىرىشقانلىقىمۇ ؟ ئاق ـ قارىنى ئازراق بولسىمۇ پەرق ئېتىپ ، ھايات ، مۇھەببەتنى چۈشىنىپ ، مۇھەببەتلىك ياشاشنى خالىغانلىقىمۇ ؟...

چۈش بولۇپ قالغاندى ، بىز قايتتۇق .

مەن گۇلنارنىڭ ئۆيىگە كەلگۈچە يەنىلا خىيالغا چۆمدۇم .

بىزدە ئويغىنىش ، ئەنە شۇ پادىچى يىگىتتىكىدەك ئويغىنىش بولۇۋاتىدۇ . بۇ بىر قۇتلۇق ئىش . ئەنە شۇ ئويغانغانلارنىڭ ھەر بىرى ئون ، يۈزكىشىنى ئويغىتالىسا ، ھەممەيلەن ئۆزىنى ، ئادەمىيلىك قەدىر ـ قىممىتىنى ھەم باشقىلارنىمۇ ئىززەتلەش ـ ھۆرمەتلەشنى بىلەلىسە نەقەدەر ياخشى بولاتتى ـ ھە ؟ ! «ھەرقانداق كىشىگە مەنستىمەسلىك نەزىرى بىلەن قارىما ، ھەتتا ھەربىر ئاجىز چۈمۈلىگىمۇ ھاقارەت كۆزى بىلەن باقما . ئېھتىمال ئۇلارنىڭ كۆرۈنۈشى ئايانچلىق بولسىمۇ ، ۋۇجۇدى ئادەمىيلىك خىسلىتى بىلەن لىپمۇلىقتۇر» دەيدۇ مۇھەممەد جەۋھەر زەمىندار . بۇ نەقەدەر ئاقىلانە سۆز ـ ھە ؟ ! ئىنسان ئىكەنمىز ، بىزدە ئاللا بەرگەن ئېسىل پەزىلەتلەر بار ، شۇنداقلا ھايات مۇساپىسىنىڭ چاڭ ـ توزانلىرىدا يۇقتۇرۇۋالغان كىر ـ داغلىرىمىز ، ئىللەتلىرىمىزمۇ بار . بىرىمىز ئەۋلىيا ـ ئەنبىيا ، بىرىمىز ھېچ نەرسىنى بىلمەيدىغان غاپىل ، بىرىمىز ئەرشئالادىكى پەرىشتە ، بىرىمىز يەردىكى ئەخلەت ـ خەس ئەمەس . ئەڭ ياخشى پەزىلەت ئۆز قەدرىنى بىلمەكتۇر . ئۆز قەدرىنى بىلمىگەن كىشى ئۆزگىلەرنىڭ قەدرىنىمۇ بىلمەيدۇ . ئاتا ـ بوۋىلار ئېيتقاندەك ، ئەڭ ئېغىر

دەرد — نادانلىق . ئاخشام گۈلناز سۆزلەپ بەرگەن بىر ۋەقە تولىمۇ كۈلكىلىك : ئۇلارنىڭ مەھەللىسىدە پېنسىيىگە چىققان بىر ئىشچى بولۇپ ، ئۇ مىلىچمال سودىسى قىلىدىكەن ، ئۇچ قىزى ، بىر ئوغلى بار ئىكەن . بۇ ئوغۇل تۇزۇك ئوقۇمىغانكەن ، تاماكا چېكىدىكەن ، ھاراق ئىچىدىكەن ، قىمارمۇ ئوينايدىكەن ، ھەتتا لۇكچەكلىك قىلىپ ، نەچچە قېتىم قاش - قاپاقلىرىمۇ يېرىلغانكەن . ئۆتكەن يىلى ئىككى ئايچە يوقىلىپ كېتىپتۇ . ئۆيگە كەلگەندە بولسا «قارى» گە ئايلىنىپتۇ . ئاتا - ئانا بۇنىڭدىن مەمنۇن بولۇپتۇ . بىراق ئۇ شۇ قەدەر خۇراپىي ھالغا ئۆتۈپتىكى ، ئاتىسى قىلىۋاتقان سودىنىمۇ ھارام ، ئۇنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشىنىمۇ ھارام ، دەيدىكەن . ئاتا - ئانىسى ، ھەدىلىرىگە «ھەممە قىلغان ئىشىڭ ھارام» دەپ ، ھۆرپىيىدىكەن ، دوق قىلىدىكەن . ئۇ ئاتىسى مىڭ جاپادا تېپىپ بانكىغا قويغان پۇلدىن ئەللىك مىڭ يۈەن ئېلىپ بىر ماشىنا سېتىۋېلىپ كىراكەشلىك قىلىدىكەن . ئاغرىپ دوختۇرخانىدا ئىككى قېتىم ياتقانكەن ، ئاتا - ئانىسى بىر قېتىمدا ئوتتۇز مىڭ ، يەنە بىر قېتىمدا ئون ئىككى مىڭ يۈەن پۇل بىلەن داۋالىتىپتۇ . لېكىن ئۇ ئوغۇل ئاتا - ئانىسىنى ئاشۇ ماشىنىسىغا بىر قېتىممۇ سالماپتۇ . باشقىلار سورىسا ، «ئۇلارنىڭ قىلغان - ئەتكىنى ھارام» دەيدىكەن . «ئەجەبا ، ئۇلارنىڭ سەن ماشىنا ئالغان ، سېنى داۋالاتقان پۇلى ھارام ئەمەسمۇ ؟» دەپ سورىسا ، گەپ قىلماي پۇشۇلداپ تۇرىدىكەن . ئۇ ئۆيلىنىپ-تۇ . لېكىن تويدا ناخشا - ساز بولماپتۇ . كېلىن ئۆيدىمۇ ھەممە يېرىنى يۆگەپ ، ياغلىقىنى قېشىغا چۈشۈرۈپ چىگىپ ، قارا ماسكا تاقاپ يۈرىدىكەن . ھازىرغىچە يىگىتىنىڭ ئاتىسى ئەمەس ، ئانىسى ، ھەدىلىرىمۇ كېلىنىڭ چىرايىنى كۆرمەپتۇ . قۇربان ھېيىتتا ئوقۇتقۇچى بولۇپ ئىشلەيدىغان ئىككى ھەدىسىنىڭ خىزمەتداشلىرى — خانىملار ھېيىتلاپ ئۇلارنىڭ ئۆيگە كەلگەنىكەن ، ئاشۇ خانىملار ياغلىق ئارتمىغانلىقى ، قىسقىراق يوپكا كىيىپ ، پۇتىغا

ئۇزۇن ئەت رەڭ پايپاق كىيىۋالغانلىقى ئۈچۈن ، ئۇ ھەدىلىرىگە : «بۇ جىن ـ شەيتانلارنى نېمىدەپ ئۆيگە باشلاپ كېلىشتىڭ ؟ » دەپ ، مېھمانلارنى قوغلاپ چىقىرىپتۇ ، يوغان پىچاقنى قولىغا ئېلىپ ، ھەدىلىرىنى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن دەپ قوغلاپ سۇر ـ توقاي قىپتۇ ، ئەل ـ جامائەت ئارىغا كىرىپ يۈرۈپ ، بۇ جېدەلنى مەڭ تەستە بېسىقتۇرۇپتۇ . مانا بۇنىڭغا نېمە دېگۈلۈك ؟ ئىسلام دىنى مۇشۇنداق ھالال ئەمگەكنى ، ئاتا ـ ئانىنى ، ئۇرۇق ـ تۇغقان ، ئەل ـ جامائەتنى ھۆرمەتلىمەيدىغان ، ئاق ـ قارىنى ئايرىمايدىغان ، ئۆزىدىن باشقىنى كۆزگە ئىلمايدىغان دىنمۇ ؟ ياق ، ئۇنى بۇزۇۋاتقىنى ئاشۇنداق بەزى ساختا «قارىي»لار . بىز بۇ ساختا «قارىي»لاردىن ، نادانلىق — مەنىۋى قاشاقلىقتىن قۇتۇلمىساق ، دىلىمىزنى ھەقىقىي مەرىپەت ، پاكلىق نۇرى بىلەن يورۇتمىساق ، قانداقمۇ باشقىلار قاتارىدا بايىاشات ياشاش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولالايمىز ؟ نادانلىق ، ئەخلاقسىزلىق ۋە دىنىي خۇراپىيلىق ئىسكەنجىلىرىنى بۇزۇپ تاشلاش ئۈچۈن ، ئېھمىدى پادىچى يىگىتتەك غەيلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىش كېرەك...

9

گۈلنار بىلەن گۈلناز سويمىدا قورۇما قورۇپ ، خېمىرىغا تۇخۇم چېقىپ سېلىپ ، تاشتەك يۇغۇرۇپ ، چاچتەك كېسىپ ئەتكەن لەڭمەن كۆڭۈلدىكىدەك ئوخشىغانىدى . مەن ئىشتىھا بىلەن بىر چىنە ، يەنە چارەكچە لەڭمەننى زور ئىشتىياق بىلەن يەۋەتتىم . تاماقتىن كېيىن يەرلىك چاي دوربىرى سېلىپ دەملەنگەن چايمۇ كۆڭۈلگە خوپ ياقتى . سەھرا تاماقلىرى ئۈچۈن شەھەرلەردىكىدەك ھەشەم كەتمەيدۇ ، لېكىن يەنىلا شەھەر تاماق-

لىرىدىن تەملىك ، سىگىشلىك . سۇيىنى ئۇزۇن قاينىتىپ ، پە-قەت چامغۇر توغراپ ئېتىلگەن سۇيۇقئاشمۇ شەھەرلەردە بىرەر كىلوچە گۆش ، پەمىدۇر ، كۆكمۇچ توغراپ ئەتكەن سۇيۇقئاشلار-دىن ؛ قايماق ۋە كۆك پىياز بىلەن ياكى سۇ مايدا پىياز سارغايتىپ قىلغان چۆپلەرمۇ شەھەرلەردىكى گۆشلۈك لەغمەن ، قولداما دې-گەنلەردىن ؛ كاۋا ، قىزىل بۇداچتا قىلىنغان سامسىلارمۇ شەھەر-دىكى پەرمۇدە ، گۆشگىردىلەردىن تەملىك . بۇ نېمە ئۇچۇندۇر ؟

مەن خاتىرەمگە بەزى يېڭى پىكىرلەرنى قىسقىچە خاتىرىلەپ ئولتۇرغىنىمدا ، ئۆيگە سالام بىلەن بىر يىگىت كىرىپ كەلدى ۋە :

— گۈلنار خانىم ، مەشرەپ ئەھلى چوڭ باغقا تەييار بولدى ، مېھمانلارنى باشلاپ بارامليكىن ، — دېدى .

بىز يىگىتكە ئەگىشىپ چوڭ باغقا كەلدۇق . بۇ راستتىنلا «چوڭ» دېگۈچىلىكى بار باغ ئىكەن . ھەرخىل مېۋىلىك دە-رەخلەر — ئانار ، ئەنجۈر ، ئالگىرات ، قوتۇر ئامۇت ، نەشپۈت ، شاپتۇل ، ئۆرۈكلەر رەتلىك تىكىلگەنىدى . باغدىكى يوللارنىڭ ئىككى تەرىپىگە ئۈزۈم ئۆستۈرۈلگەن بولۇپ ، يولنى ئۈزۈم بار-چىكى چۈمكەپ تۇراتتى . مەشرەپ سورۇنى باغدىكى يوللار تۇتاشقان جايغا — ئۈزۈم بارچىكى چۈمكەپ تۇرغان چاسا مەيدانغا تۇزۈلگەن-دى .

ئوتتۇرىغا كەڭ سورۇن چىقىرىلىپ ، ئەتراپقا شىرە ، ئورۇن-دۇقلار قويۇلغان ، شىرەلەرگە داستىخانلار سېلىنىپ ، تۇرلۈك نازۇنېمەتلەر — نان ، سامسا ، تىلىنغان قوغۇن ـ تاۋۇز ، ئۆ-رۈك ، يېڭىلا كاۋاكشىغان توغاچ ، گىلاس ، ئەينۈلا قاتارلىقلار تىزىلغانىدى . بىر تەرەپكىرەك كىگىز ـ گىلەملەر سېلىنغان بولۇپ ، ئۈستىدە خەلق سەنئەتكارلىرى — داپچىلار ، راۋابچىلار ۋە بىر قالۇنچى ئولتۇراتتى .

— ئوھوي ، ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكىدىكى سازچى ، ناخ-

شىچى ، ئۇسسۇلچىلاردىنمۇ بىرنەچچىسى ، يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ كادىرلىرىمۇ كەپتىغۇ ،— دېدى گۈلنار ،— ئادەتتە مەشرەپ بۇ سورۇندا بولمايتتى ، پەقەت ناھىيە ، ۋىلايەت ۋە باشقا جايلاردىن كاتتا مېھمانلار كەلگەندىلا مۇشۇنداق داغدۇغا مۇشۇ يەردە بولاتتى .

— ئۇمىدجان ئاكاممۇ ئۇنداق كاتتىلاردىن قېلىشمايدۇ ،— دېدى گۈلناز .

— ئۇغۇ شۇنداق ، بىراق بۇ يەردىكى يېزا كاتتىلىرى ئۇمىدجان ئاكامنى تونۇمايدۇ ـ دە . ئەتىگەن سەنمۇ يېنىمدا بارغۇ ، مەن ياشلارغا مەشرەپ ئۇيۇشتۇرۇش ھەققىدە گەپ قىلغاندىمۇ ئۇمىدجان ئاكامنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئالمىغان . يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ ئورنىمۇ بۇ يەردىن خېلى يىراق ، ئۇلار قانداق خەۋەر تاپتى ؟ ناھىيىلىك سەئىەت ئۇمىكىدىكىلەر قانداقچە كېلىپ قالدى ؟— دېدى گۈلنار .

مەن بۇنىڭدىكى سىرنى ئويلاپ تاپتىم : مېنىڭ يېزا مەشرىپى كۆرۈش نىيىتىم بارلىقنى ئاڭلىغان شوپۇر تۇنۇگۈن قايتىپ بېرىپ ۋالىيغا ئېيتقان ، ۋالىي ناھىيىدىكىلەرگە ، ناھىيىدىكىلەر يېزىدىكىلەرگە ئۇقتۇرۇش قىلغان . مەن بۇ گەپنى گۈلنار ۋە گۈلنازغا دېمىدىم . لېكىن خىجىللىق ئىلكىدە قالدىم . مۇنداق ھەشەم قىلىشنىڭ ، كۆپ كىشىلەرنى ئاۋارە قىلىشنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق ئىدى . ۋالىي جەزمەن ياخشى ئورۇنلاشتۇرۇشنى ، بىراق چاندۇرماسلىق ، ماڭا بىلىندۇرۇپ قويماسلىقنى تاپىلىغان .

— بەلكىم يېزا كاتتىلىرىنىڭمۇ مۇشۇنداق بىر مەشرەپ ئويىنىغۇسى كەلگەن بولسا ،— دېدىم مەنمۇ گۈلنارغا چاندۇرماستىن ،— ئۇلارنىڭ ئويى بىلەن سىزنىڭ مەشرەپ ئۇيۇشتۇرۇشىڭىز تەبىئىي ھالدا بىر يەردىن چىقىپ قالغان بولسا كېرەك .

— بەلكىم··· ،— دېدى گۈلنار ،— سىلى ھەقىقىي بىر مەشرەپ كۆرىدىغان بولدىلا .

ھەممەيلەن ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن چىنىلەردە يۇمغاق-سۈت پۇرىقى گۇپۇلدەپ تۇرغان ، قارىمۇچ سېلىنغان شورپا ، لېگەن - لېگەنلەردە گۆش ، تونۇر كاۋىپى كەلتۇرۇلدى ، ئارقىدىنلا شىرەلەرگە سوغۇق ئىچىملىكلەر ۋە ئاق ، قىزىل مەي - شارابلار قويۇلدى .

قورساقلار ئاز - تولا توقلانغاندىن كېيىن ، ئورۇنلاشتۇرۇلغان ساقىيلار قەدەھلەرگە مەي قۇيدى .

— بىز پات ئارىدا «يازنىڭ ئۇچ ئىشى»غا ، مۇھىمى ئورمىغا جىددىي كىرىشىپ كېتىمىز . شۇڭا ئورما ئالدىدىن ھاردۇقنى چىقىرىپ ، غەيرىتىمىزنى ئۇرغۇتۇۋېلىش نىيىتىدە بۇ مەشرەپنى ئۇيۇشتۇردۇق . بىز بۇ دۇنياغا ئىشلەش ، جاپا تارتىش ئۈچۈنلا ئەمەس ، ئويناش - كۈلۈش ئۈچۈنمۇ كەلگەن ،— دېدى يىگىرمە بەش - يىگىرمە ئالتە ياشلاردىكى بىر يىگىت ئورنىدىن تۇرۇپ ، قولىنغا قەدەھنى ئېلىپ ،— بۇگۈن پۇخادىن چىققۇدەك ئىچەيلى ، ئوينايلى ، كۈلەيلى . ئەمىسە مەن ھەممىڭلارنى قەدەھكە تەكلىپ قىلىمەن . خوشە !

مەي ، سوغۇق ئىچىملىك ، چاي قۇيۇلغان قەدەھ ، چىنىلەر تەڭلا كۆتۈرۈلدى .

— سۆز قىلغان يىگىت كىم بولىدۇ ؟— دەپ سورىدىم مەن گۇلنارىدىن .

— يېزىلىق پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى ، يېزا باشلىقى ئىلھامجان بولىدۇ .

— مەلۇماتلىق يىگىتتەك قىلىدۇ .

— شۇنداق ، ئالىي مەكتەپنى تاماملىغان ، ئۆتكەن يىلى ۋىلايەتتىن بۇ يەرگە ئەۋەتكەن . ئۆزى ئوچۇق - يورۇق ، نەزەر دائىرىسى خېلىلا كەڭ ، دېھقانغا كۆيۈنىدىغان يىگىت ،— دېدى گۇلنار ،— ئۇ يېزا باشلىقى بولغان بىر يىلدىن سەل ئارتۇق ۋاقىتتىن بۇيان ، خېلى كۆپ ئامال - چارىلەرنى قىلىپ ، دېھقان-

لارنىڭ سېلىقىنى ئوبدانلا يەڭگىللەتتى ، يېزىنىڭ مەدەنىيەت پائا-
لىيەتلىرىنى جانلاندۇردى ، مەكتەپلەرنىمۇ تەكشۈرۈپ ، مائارىپ
سېلىنمىسىنى ئاشۇرىدىغانلىقىنى بىلدۈردى ؛ ئوقۇتقۇچىلارنىڭ
يېڭا باشقا ئىشلارغا ئىشلىتىۋالغان ئىككى ئايلىق ئىش ھەققىنى
ھەل قىلىپ بەردى .

— مۇشۇنداق يېڭا باشلىقلىرى كۆپەيسە ، يېزىلارنىڭ ئىشلە-
رى جەزمەن روناق تاپىدۇ ،— دېدىم مەن .

مەشرەپ باشلاندى . ئالدى بىلەن خەلق سەنئەتكارلىرى ساز
چېلىپ ، ناخشا ئېيتتى . ناخشىلار مۇقاملاردىن باشلىنىپ ، بىر-
قانچە داستان ئارقىلىق شوخ ئۇسسۇل پەدىلىرىگە ئۆتتى . ياشلار ،
قېرىلار ، ئوغۇللار ، قىزلار بەزىدە ئارىلىشىپ ، بەزىدە ئايرىم -
ئايرىم گۇرۇپپا بويىچە ئۇسسۇل ئويناشتى . سورۇن قىزغىن
كەيپىياتقا تولدى . ئارىلاپ كۇلكە - چاقچاقمۇ بولدى . لەپەر
ئوينالدى ، سورۇندا سەۋەنلىك ئۆتكۈزگەنلەرنى جازالاش يۇزىسە-
دىن كەپتەر ئۇچۇرۇش ، چىلان يېگۈزۈش ، سامسا يېقىش ، تامغا
رەسىمىنى چىقىرىش قاتارلىق ئويۇنلارمۇ ئوينالدى . سورۇندىكى
يەتتە ياشتىن يەتمىش ياشقىچە بولغانلارنىڭ ھەممىسى خۇشال
ئىدى . بىزنىڭ خەلقىمىز مانا مۇشۇنداق ، قارىماققا بىغەم كۆرۈنە-
گىنى بىلەن ناخشا - ئۇسسۇلغا ئىچ - ئىچىدىن زوقمەن ، شوخ
ۋە خۇش چاقچاق ! ئۇلار ھايات كەچۈرۈشنى ئۆگەنگەن . سەۋر -
تاقەت ، چىدام ، شۇكرى قىلىشنى ئۆگەنگەن ، چەكلىك - قىسقا
ھاياتىدا ئۆتكەن ۋە كەلگۈسىدىكى جاپا - راھەتلەر ، قايغۇ -
خۇشاللىقلار توغرىسىدا كۆپ باش قاتۇرغاندىن كۆرە ، شۇ بىر
كۈن ، شۇ بىرەر - ئىككى سائەتلىك ۋاقتىنى لەززەتلىك ئۆتكۈ-
زۈشنى ئۆگەنگەن .

ئەمدى نۆۋەت ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكىدىكىلەرگە كەلگەنە-
دى . ئۇلار ئاساسەن يېڭى ، زامانىۋى مۇزىكا - ناخشىلارغا چال-
دى . زىلۋا بويلۇق بىر قىز ناخشا باشلىدى :

كەلسەڭ ئەگەر ، بۇگۈن كەل يارىم ،
ئەتە كەلسەڭ ، بۇ چىرايىم يوق .
ئارىسىدا يىگىت ـ قىزلارنىڭ ،
بۇگۈن كەلگىن ، ئەتە جايىڭ يوق .

ناخشا ئېيتىلىۋاتقاندا ، ياش يېزا باشلىقى بىر جۈپ قەدەھنى تولدۇرۇپ مېنىڭ يېنىمغا كەلدى ۋە :

— خوش ، ئەزىز مېھمان ، مېنىڭ بۇ سورۇندا كۆپ گەپ قىلىپ ئۆزلىرىنى مالال قىلغۇم يوق . مەنمۇ ئۆزلىرىگە چوقۇنغۇ-چىلارنىڭ بىرىمەن . مەن مۇشۇ قەدەھنى تۇتۇش ئارقىلىق ئۆزلىرىگە ھۆرمەت بىلدۇرىمەن ۋە «تاڭغا تەلپۈنگەنلەر» دېگەن ھېكايە-لىرىدە تەسۋىرلەنگەندەك يېزا باشلىقى — دېھقاننىڭ ھەقىقىي چاكىرى بولۇشقا ۋەدە بېرىمەن ،— دېدى .

— رەھمەت ، ئىنىم ،— دېدىم مەن .

ناخشا تۆۋەندىكى مىسرالار بىلەن ئاياغلاشتى :

مەن تاقەتسىز تۇغۇلۇپتىمەن ،
كۆپ تاقەتكە ئىقتىدارىم يوق .
قانداق كىرەي باغلارغا يالغۇز ،
جەننەتكىمۇ سەنسىز رايىم يوق .

گۈلدۇراس ئالقىش ياڭرىدى . ناخشىچى قىز قايتا ـ قايتا ئېگىلىپ تەزىم قىلىپ كۆپچىلىككە ھۆرمەت بىلدۇردى .

سورۇن ئوبدانلا قىزىغان ، بولۇپمۇ ياشلار شاراب ـ مەي ، ناخشا ـ ساز تەسىرىدە خېلىلا قىزىشقانىدى . ئۇلار ساز چېلىنىپ ناخشا ئېيتىلسىلا ئوتتۇرىغا چۈشۈپ ، ئۇسسۇل ـ تانسا ئويناي-تى . يىگىتلەر قىزلارنىڭ قۇلىقىغا نېمىنىدۇر پىچىرلايتتى ، قىزلار بولسا «ۋىلىق ـ ۋىلىق» كۈلەتتى ياكى يىگىتكە ھايا بىلەن

خۇمارلىق قاراپ قويۇپ ، بېشىنى تۆۋەن سالاتتى .

كىمدۇر بىرى «گۈلنار خانىم بىر ناخشا ئوقۇپ بەرسە قانداق ؟ »دەپ توۋلىۋېدى ، گويا ھەممەيلەن شۇنداق دېيىلىشىنى كۈتكەندەك ، بىردىنلا گۈلدۇراس ئالقىش ياڭراتتى ، ئالقىش خېلى ئۇزۇنغا سوزۇلدى . گۈلنار ماڭا ، گۈلنازغا قارىدى . بىز «ناخشا ئېيتىڭ ، ناخشا ئېيتمىسىڭىز ئەدەپسىزلىك بولىدۇ » دېگەن مەنىدە باش لىڭشىتتۇق .

گۈلنار ئۆزىگە تەڭلەنگەن دۇتارنى ئېلىپ سازلاپ ، مىكروفون ئالدىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ :

— ئۆزۈڭلەرگە مەلۇم ، ماڭا ناخشا ئېيتمىغىلى خېلى ئۇزاق بولۇپ قالدى . ناخشىنى ياخشى ئېيتالمىسام كۆڭلۈڭلەرگە ئالماسسىلەر ، — دېدى . ئامما ئالقىش بىلەن جاۋاب بەردى .

گۈلنار دۇتار چېلىشقا ماھىر ئىكەن . ئۇنىڭ چېلىۋاتقىنى مەن زادىلا ئاڭلاپ باقمىغان بىر ئاھاڭ ئىدى . ناخشىنىڭ تېكىستى بولسا مەن خېلى يىللار ئىلگىرى ژۇرنالدا ئېلان قىلغان بىر شېئىر ئىدى :

گۈزەلدۇر بۇ جاھان ـ دۇنيا ،
ئۇنىڭغا گەر كۆيۈپ ئۆتسەڭ .
تېپىپ ئۇندىن گۈزەللىكنى ،
ساداقەتتە سۆيۈپ ئۆتسەڭ .

گۈلنارنىڭ ئاۋازىمۇ ئۆزگىچە ئىدى : بىر ئاڭلاشقا تاغدىن ، بۇلاقلاردىن ئېقىپ كېلىپ قوشۇلۇپ ھاسىل بولغان ئەزىم دەريانىڭ كۈچلۈك دولقۇنلىرىنىڭ ئاۋازىغا ، بىر ئاڭلاشقا بەس ـ بەستە چېپىپ كېلىۋاتقان تۇلپارلارنىڭ تەكشى باسقان قەدەملىرىنىڭ ساداسىغا ، يەنە بىر ئاڭلاشقا بۇلاقنىڭ رىتىملىق بۇلدۇقلاشلىرىغا ، يىراقتا سايرىغان كاككۇكنىڭ كۆڭۈلنى مەپتۇن ئەيلەپ ،

يۇرەكنىڭ زىل تارىلىرىنى چېكىدىغان مۇڭلۇق يېقىملىق ئاۋازىغا ئوخشايتتى .

قىلىش ناله باهار ، ياز ـ قىش
ئەمەستۇر مەردكه لايىق ئىش .
كۆلەر بەختىڭ پۇتۇن ئەلگه ،
تولۇق كۆڭۈل بۆلۈپ ئۆتسەڭ .

پۇتۇن سورۇن گۈلنارنىڭ ناخشىسىغا تىمتاس هالەتته قۇلاق سالاتتى .

كۆلەر ئىقبال قىزى ئويناپ ،
گۈزەللىككه سېنى چىللاپ .
ئۇمىد ، غەيرەتته سەن مەڭگۇ ،
هالال قان ـ تەر تۆكۈپ ئۆتسەڭ .

گۈزەل ئالەم كۆيۈپ ئۆتسەڭ ،
ساداقەتته سۆيۈپ ئۆتسەڭ...

ناخشا تاماملىنىشى بىلەن پۇتۇن سورۇننى باهار گۈلدۇرما-مىسى ، ياز قىيانلىرىنىڭ گۈركىرەشلىرىدەك ئالقىش قاپلىدى . گۈلنارنىڭ كۆز چاناقلىرى ياش تامچىلىرىغا تولغاندى . بۇ ئۇنىڭ ئۆز قەلبىنى چۈشىنىپ يەتكەن ئاشۇ ساددا ، ئاق كۆڭۈل قېرىنداشلىرىغا بىلدۇرگەن تەشەككۈر يېشى ؛ خورلۇق ، ئازابلاردىن قۇتۇلغان قىزنىڭ ئەركىن نەپەس ئالغانلىقىنىڭ خۇشاللىق يېشى ؛ كەلگۈسىگه تەلپۈنگەن يۇرەكنىڭ ئۇمىد يېشى ئىدى . ئاشۇ ياش بىلەن ئۇنىڭ يۇرىكىگه ئورناپ كەتكەن قايغۇ ـ ئازابلار يۇيۇلۇاتاتتى ، كەلگۈسىدىكى بەخت گۈلشەنىنىڭ گۈلچىمەنلىرى

سۇغىرىلىۋاتاتتى ، شېرىن سۆيگۈ ـ مۇھەببەتنىڭ ئالتۇن قەسرى-
گە ئۇل سېلىنىۋاتاتتى . گۈلنارنىڭ لېۋىدە بولسا كۈلكە جىلۋىلە-
نەتتى ، ئۇنىڭ ھاياجان بىلەن سەل ئېچىلغان ئاغزى گويا ئاپرېل
ئايلىرىنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىدىكى ئەتىرگۈل غۇنچىسىغا ئوخ-
شايتتى . ئۇنىڭ مەڭزىگە سىرغىپ چۈشكەن ياش تامچىلىرى كەچ
كۈزدىكى قىزارغان ئانار يۈزىدە پارقىراپ تۇرغان تاڭ شەبنەمىنى
ئەسلىتەتتى . ھاياجاندىن لەرزىگە كەلگەن ۋۇجۇدى قىشنىچە بەر-
گىدىن ئۆزۈلمەي تۇنجى باھار شامىلىغا يولۇققان يوپۇرماقتەك
يېنىك تەۋرىنەتتى . ياش ۋە كۈلكە··· كۈلكە ۋە ياش··· گۈلنارنىڭ
مۇشۇ دەمدىكى چىرايىغا قاراپ ، ئادەم ياشنىڭ كۈلكىگە ياكى
كۈلكىنىڭ ياشقا ئارىلىشىپ كەتكەنلىكىنى ئايرىيالمايتتى . ئۇ
كۈلۈۋاتامدۇر ياكى يىغلاۋاتامدۇر ؟ ئەمما بۇلار ماڭا ئۇنىڭ تارد-
خىنى بىلگەنلىكىم ، قەلبىنى بىرقەدەر چۈشەنگەنلىكىم ئۈچۈن
ئايدىڭ ئىدى . ئۇ ئەمەلىيەتتە كۈلۈۋاتاتتى ، ئۇنىڭ كۈلكىسىگە
ياش ـ يىغا ئارىلاشقانىدى . بەزىلەر : «كۈلۈپ تۇرۇپ يىغلامدۇ
ياكى يىغلاپ تۇرۇپ كۈلەمدۇ ، بۇنىڭ نېمە پەرقى بولسۇن»
دېيىشى مۇمكىن . بۇنىڭ زور پەرقى بار . ئۆزىنىڭ قىلغانلىرد-
نىڭ تامامەن خاتا بولغانلىقىنى تونۇپ يەتكەن ئادەم پۇشايمان
قىلىپ ئۆكۈنۈپ يىغلىغاندىلا ، بىھۇدە ۋە باشقىلارغا زىيان ـ
زەخمەت يەتكۈزۈپ ئۆتكەن ئۆمرىگە ئېچىنىپ ، ئۆزىنىڭ نادان ،
ئەقىلسىز ، تەجرىبىسىزلىكىنى مەسخىرە قىلىپ كۈلىدۇ . ئۇۋال-
لىققا ئۇچرىغان كىشى بولسا ، باشقىلار ، بولۇپمۇ ئۆزى ئالاھىدە
قەدىرلەيدىغان كىشىلەر ھەق ـ ناھەقنى تونۇپ ، ئۆزلىرىنىڭ
چۈشەنمەسلىك تۈپەيلى تىل ـ ھاقارەتلەر بىلەن ئازار بەرگەنلىكد-
نى چۈشىنىپ ، ئۇنىڭغا چىن كۆڭۈلدىن ھېسداشلىق قىلىپ ،
كەچۈرۈم سوراش ھالىتىگە ئۆتكەندىلا كۈلۈپ تۇرۇپ ھاياجاندا
كۆز يېشى قىلىدۇ . گۈلنار مانا ھازىر شۇ ھالەتتە ئىدى . ئۇ
كۆچىلىكىنىڭ ئۆزىنى چۈشەنگەنلىكى ، ئۆزىگە مەدەت بېرىۋاتقاد-

لىقىدىن ، بۇرۇنقى خورلۇق تارتقان كۈنلىرىنىڭ تۈگەپ ، ئالدىدا بىر داغدام يولنىڭ — شادلىق قىزى ۋىسال چوققىسىدا قۇچاق ئېچىپ تۇرغان ئۇمىد يولىغا چىققانلىقىنى كۆرۈپ يەتكەنلىكىدىن خۇشال ئىدى . شۇڭا ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ يىغلاۋاتاتتى . هاياتلىقنىڭ ئەڭ ئاخىرقى قىممىتى مەۋجۇتلۇقتا ئەمەس ، بەلكى ئادەمنىڭ ئويغىنىشى ۋە پىكىر قىلىش ئىقتىدارىدا . كىمكى هاياتلىقنى ئويۇنغا ئايلاندۇرۇپ قويسا ، هېچقانداق ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرالمايدۇ . ئۆزىگە ئۆزى ئىگە بولالمىسا ، ئەبەدىيگە قۇل بولىدۇ . هايات ئارزۇدىن ئايرىلسا مەزمۇنسىز بولىدۇ . ئارزۇ بولغاندىمۇ ، شۇ ئارزۇغا يېتىش ئۈچۈن سۈباتلىق بىلەن كۈرەش قىلمىغان ئادەمنىڭ هاياتىمۇ ئوخشاشلا مەزمۇنسىز بولىدۇ . هەربىر ئادەم تۇرمۇش يولىدا جاپا - رىيازەت چەككەنلىكى ، تۇرمۇشنىڭ ئاچچىق - چۈچۈكلىرىنى تولۇق تېتىغانلىقى تۈپەيلىدىن هايات گۈزەل ، لەززەتلىك بولۇپ تۇيۇلىدۇ . هاياتلىقنىڭ ئۆتمۈشىنى چۈش ، كەلگۈسىنى ئۈمىد دەپ بىلگەن كىشى هاياتلىق كىتابىنى بىپەرۋالىق بىلەن ئەمەس ، بەلكى ئەستايىدىللىق بىلەن يازىدۇ ، ئوقۇيدۇ . رومىن رولاننىڭ سۆزى بويىچە ئېيتقاندا ، هايات زادىلا توختاپ قالمايدىغان ، ئارام ئالمايدىغان رەھىمسىز جەڭ ، ئومۇمەن ئىنسان دەپ ئاتاشقا لايىق بولالمىغان ئادەم هەردەم - هەردە - قىقە كۆرۈنمەس دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلىپ تۇرىدۇ . تەبىئىي مايىللىقتىكى ئادەمنى جاندىن جۈدا قىلالايدىغان كۈچ ، دۈشمەنىڭ كۆڭلىدىكى ئىستەك ، مۇجمەل ئوي - خىياللار ، ئۆزىنى ئۆزى خاراب قىلىش هەققىدىكى نىيەت قاتارلىقلار هاياتلىقتىكى جاهىل دۈشمەنلەردۇر . مۇشۇ دۈشمەنلەرنى يېڭەلمىگەن — ئۆزىنى ، ئۆزىنىڭ ئىنسانىي قەدىر - قىممىتىنى ، باشقىلارغا ئاز - تولا پايدىسى بارلىقىنى چۈشەنگەن كىشىلا غالىب بولالايدۇ . بىر مۇكەممەل هايات ئادەمنىڭ ئۆسمۈرلۈك ، قىرانلىق چاغلىرىنىلا ئەمەس ، ياشانغان چاغلىرىنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ . ئەتىگەنىلا

ەدىكى گۈزەللىك ۋە چۈش ۋاقتىدىكى نۇرانىلىق - پارلاقلىق ، ئەلۋەتتە ، ياخشى . ئەمما ئادەم ئەگەر پەردىنى كەڭ ئېچىۋېتىپ ، چىراغنى ياندۇرۇپ قويۇش ئارقىلىق گۈگۈم پەيتىدىكى جىمجىتلىقتىن خالىي بولماقچى بولسا ، بۇ ئۆتۈپ كەتكەن ئەخمەقلىق بولىدۇ . ئادەم گۈگۈم پەيتلىرىدىمۇ تاغقا باش قويماقچى بولۇۋاتقان قۇياشتەك ئىمكانىنىڭ بارچە ئاخىرقى نۇرلىرىنى تولۇق چېچىپ ، هاياتلىق ئۈپۈقىنى قىزىل شەپەققە پۈركىشى كېرەك . ئادەم هاياتلىق يولىدىكى تىكەنلەرنى دەسسەپ - چەيلەپ ئۆتۈشى كېرەك . يولۇققان بەختسىزلىكلەرنى قانچە كۆپ ئويلىساق ، ئۇ بىزگە شۇنچە كۆپ زىيان - زەخمەت يەتكۈزىدۇ . هاياتلىق دۇنياسىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا مۇنداق خەتلەر يېزىلغان ئىككى تۈۋرۈك ئورنىتىلغان : ياخشىلىق يولى ، جىنايەت يولى . سەن مۇشۇ دەرۋازا ئالدىغا كەلگەندە ئىككى يولنىڭ بىرىنى تاللايسەن . قايسى يولغا مېڭىشقا هېچكىم سېنى زورلىيالمايدۇ ، ئۇ پەقەت ئۆز ۋىجدانىڭغا ، ئۆزۈڭنىڭ قەدىرىنى قانچىلىك بىلىشىڭگە باغلىق . ياخشىلىق قىلماق قىيىن ، يامانلىق قىلماق ئاسان ، هەقىقىي ياخشى ئادەم بولماق مۇشكۇل ، يامان ئادەم بولماق بەك ئوڭاي . شۇڭا دانىي ئېيتقاندەك : «خەق نېمە دېسە دەۋەرسۇن ، سەن ئۆز يولۇڭغا مېڭىۋەر !» گۈلنار مانا مۇشۇلارنى چۈشىنىپ يەتكەندى . شۇڭا كۈلۈپ تۇرۇپ يىغلايتتى...

مەشرەپ داۋام قىلىۋاتاتتى . ئۆزى نامرات بولسىمۇ ، مەنىۋى پاكلىقى بىلەن بايلىقات مۇشۇ ئادەملەرنىڭ كەتمەن - ئورغاق تۇتۇپ قاداقلاشقان قوللىرى ، توپا ، لاي ، قوي - ئۆچكە مايالقىرى ، كالا ، ئېشەك تېزەكلىرىگە دەسسەپ يۇرۇپ قارايغان پۇتلىرى ئۇسسۇل دېگەنىنىڭ چېكىنى چىقىرىۋاتاتتى . ئۇلار هەربىرىكەتلىرىنىڭ كۆپ خىل ، تېز ، چاققانلىقى جەهەتتە هەر قانداق دىسكو ، تولغىما ئۇسسۇل چولپانلىرىدىن ئېشىپ چۈشەتتى .

— مانا بۇ هەقىقىي ئۇيغۇر ئۇسسۇلى !— دېدىم مەن زوقمەن-

لىك بىلەن ،— شەھەرلەردىكى بەزى تويلاردا ، رېستورانلاردا ياشـ
لىرىمىز ئويناۋاتقان ئەبجەش ئۇسسۇللار ئۇيغۇر ئۇسسۇلىغا ئوخـ
شىماي قالدى . بىزنىڭ كىملەردىندۇر ئۆگىنىۋالغان مايمۇن ،
شاتۇتىغا خاس دورامچىلىقىمىز ئۇسسۇللىرىمىزنى مىللىي ئالاھـ
ىدىلىكتىن مەھرۇم قىلىپ قويۇۋاتىدۇ .

— بۇنى بىر دېمەڭ ، ئۇمىدجان ئاكا ،— دېدى گۈلناز بىر خىل ئاچچىق بىلەن ،— مېنىڭمۇ تىياتىرخانىلارغا بېرىپ كۆـ
سىرت كۆرمىگىنىمگە خېلى يىللار بولۇپ قالدى . ئۆتكەندە بىر نۆۋەت تېلېۋىزوردا بېرىلگەن كونسېرت نومۇرلىرىنى كۆرۈپ شۇنداق خىجىل بولۇپ كەتتىم . ئۇلارنىڭ ئۇسسۇللىرى ئۇسسۇلـ
مۇ ؟ كەچكىچە كاسسىسىنى تولغاپ ، يانپىشىنى چىقىرىدىغان ھىندى قىزى ياكى كىندىكىنى ئوچۇق قويۇپ كۆكسىنىلا لىغىرـ
لىتىدىغان ئەرەب قىزى بولمىغاندىكىن ، ئۇيغۇرچە ئۇسسۇلنى تۈزۈك ئويناسا بولمامدۇ ؟ نومۇس قىلماي كۇسرىنى كۆرسەتـ
مەكچىدەك ، بىر پۇتنى تاماشىبىنلارغا قارىتىپ ئالاھىدە كۆتۈـ
رۈپ قويۇشلىرىچۇ تېخى !

— يىگىتلەر ېھلىنىڭ تۆۋىنىگە سۇيۇقئاش بارمىغاندەك تىزـ
نى پۈكۈپ يورغىلىسا ، قىزلار ئۇيغۇرچە ئۇسسۇللارنىڭ باشقا ھەرىكەتلىرى يوقتەك پىرقىراۋېرىدىكەن ،— دېدى گۈلنارمۇ گۈلنازغا قوشۇلۇپ ،— يىگىت دېگەننىڭ ئۇسسۇلى مەرد ـ مەردانە بولمامدۇ ؟ بەزى يىگىتلەرنىڭ ئۇسسۇل ئويىنىغاندىكى بەل تولـ
غاشلىرى ، قول ھەرىكەتلىرى قىزلارنىڭكىگە ئوخشايدۇ ، ئادەم ئۇنى يىگىتچە ياسانغان قىزمىكىن دەپ قالىدۇ . ناخشا ـ مۇزىكـ
لىرىمىزدىمۇ دوراش ، تەقلىد قىلىش كۆپ . ھىندى ، ئەرەب ، تۈرك ، ئۆزبېكچە ناخشا ـ مۇزىكىلارنى ئەينەن كۆچۈرۈۋېلىپ ، تېكىستىنى ئۇيغۇرچىلاشتۇرۇپلا «ئىجاد قىلدىم» دېگۈچىلەر خېلى بار .

ئەھۋال شۇلار دېگەندەك ئىدى . ئۇزۇن يىل بېكىنمە ھالەتتە

تۇرغانلىقىمىز ، ئۆزلىرىنى «ھەقىقىي ماتېرىيالىزمچى ، مارك-سىزمچى ، ساداقەتمەن كوممۇنىزمچى» دەپ ئاتىۋالغان كىشىلەر-نىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ساھەسىدە يۈرگۈزگەن مۇستەبىتلىكى تۈپەيلى بۇرۇقتۇرما بولۇپ كەتكەنلىكىمىزدىن ، ئېچىرقاپ ، قاغ-جىراپ كەتكەن ئادەم ئاش ـ تاماق ، سۇ ـ چاينى تاللىمىغاندەكلا ئىش قىلدۇق . تۇغان ئېچىلغان ھامان گۈرۈلدەپ ئاققان سۇغا ئۇنىڭدا نۇرغۇن غەلدە ـ غەشلەرنىڭمۇ بارلىقىغا قارىماي ئۆزىمىز-نى ئاتتۇق . «ياندىكى موللامنىڭ قەدرى يوق» دېگەندەك ، ئەسىر-لەردىن بۇيان بىزگە ھەمراھ ، مەنسۈى يۆلەك بولۇپ كەلگەن ناخشا ـ ئۇسسۇللىرىمىز باشقىلارنىڭكىگە يەتمەيدىغاندەك تۇيۇ-لۇپ قالدى . شۇڭا يەتتە ـ سەككىز ياشلىق باللىرىمىزمۇ ئۇي-غۇرچە ئۇسسۇلنى ئەمەس ، ئەرەبچە ، ھىندىچە ، ئۆزبېكچە ئۇس-سۇلنى ئويناىدىغان ، شۇلارنىڭ ناخشىلىرىنى ئېيتىدىغان بولۇپ قالدى . دوراش زادى قانچىلىك نەپ بېرىدۇ ؟ خەقنى زادى قانچە-لىك دورىيالايمىز ؟ شاتۇتى ھەرقانچە تىرىشقىنى بىلەن ئادەمچە زادى قانچىلىك سۆزلىيەلەر ؟ باشقىلارنىڭ چاپىنىدا تۇزۇك تەرلە-گىلى بولامدۇ ؟ بۇ مەسىلىلەرنى ئويلايدىغان چاغ كەلدى…

شۇ چاغدا يېزا باشلىقىنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى :

— قېرىنداشلار ، ئەمدى پېشقەدەم سەنئەتكارىمىز ئۆمەر بوۋا بىر مۇقام ئېيتىپ بەرسە قانداق ؟

— بولىدۇ ! بولىدۇ ! — كۆپچىلىك تەڭلا توۋلىدى . مىكرو-فون ئالدىغا مەن ئەتىگەن ئېرىق بويىدا پاراڭلاشقان بوۋاي كەل-دى .

— ئەل ـ جامائەت ، ئەزىز تۇغقانلار ، مەندىن ياشلىق بەكلا يىراقلاپ كەتكەن ، مۇقامنى ئەۋجىگە كۆتۈرۈپ توۋلىغۇدەك مادار يوق ، شۇڭا مۇقامنى نەۋرەم ئەكرەمجان بىلەن بىللە توۋلىسام ئەيىبكە بۇيرۇماسسىلەر ؟— دېدى بوۋاي . شۇئان بوۋاينىڭ يېنىغا ئون ئىككى ياشلاردىكى چاققانغىنە تەمبۇر كۆتۈرگەن ئوغۇل بالا

كەلدى . بوۋاي دۇتار ئالدى . ئىككىيلەن ئورۇندۇققا ئولتۇرۇپ ، چالغۇنى تەڭشۇۋالغاندىن كېيىن مۇقامنى باشلىدى :

ئەگەر سەن خانى خاقانسەن ، ئۆلەرسەن ئاقىبەت بىر كۈن ، ۋەگەرسەن شاھى دەۋرانسەن ، ئۆلەرسەن ئاقىبەت بىر كۈن . ئەگەر مىڭ يىل ئۆمۈر كۆرسەڭ تىرىكلىك كويىدا غاپىل ، ئەجەلنىڭ شەربىتىن ئاخىر ئىچەرسەن ئاقىبەت بىر كۈن··· كەل ئى مەشرەپ تاۋازۇ قىل ، خۇدا يادى بىلەن بولغىل ، بۇ يۇرگەننىڭ ھېسابىنى بېرەرسەن ئاقىبەت بىر كۈن .

بوۋاينىڭ ئاۋازى خۇددى يىراقتىن كېلىۋاتقان كاراۋان قوڭغۇراقلىرىنىڭ ئاۋازىدەك ياڭراق ، يېقىملىق ، ئۇزۇلمەس ئىكەن . ئۇ شۇنچە ياشىنىپ قالغىنىغا قارىماي ، بىرەر قېتىم ھاسىراپمۇ قالمىدى ، زىيادە كۈچەپمۇ كەتمىدى ، ئاۋازىدا بوغۇلۇش ، خىرقىراشمۇ كۆرۈلمىدى . ئاۋۇ ئون ئىككى ياشلاردىكى بالىنىڭ ئاۋازىچۇ تېخى ، خۇددى قازسا ـ قازسا زادىلا ئايىغى ئۈزۈلۈپ قالمايدىغان ئالتۇن ـ گۆھەر كانىغا ئوخشايتتى ، گويا ئاۋاز ئۇنىڭ بەستىدىكى ئۇگە ـ ئۇگىلەردىن ئوخـچۇپ كېلىۋاتقاندەك ، كۈچـەپ ـ كۆپۈپ كەتمىسمۇ شۇنداق تەبىئىي چىقاتتى . ئۇ ئىككىيلەن مۇقامنى ئوقۇپ بولۇپ ، مەرغۇلنى چالدى . ھەيران ئىدىم ، بالا تەمبۇرنى ئالاھىدە ماھىرلىق بىلەن چالماقتا ئىدى . ئۇ مۇنداق ماھىرلىقنى نەلەردە يۈرۈپ ئۆگەندىكىن ؟ مۇشۇنداق مەشرەپلەر ئۇنىڭغا مەكتەپ ، ئەل ـ جامائەت ئۇستاز بولغانمىكىن ؟ كاكـكۇك ، تۇمۇچۇقلارنىڭ سايراشلىرى ، تاغ سۇيىنىڭ شارقىراشلىرى ، بۇلاقلارنىڭ رىتىملىق شىلدىرلاشلىرى ، دالا شامالىلىرىنىڭ ئىسقىرتىشلىرى ، سۇۋادان ، چىنار ، جىگدە يوپۇرماقلىرىنىڭ شۇرلاشلىرى··· ئۇنىڭغا تەمبۇرنى مۇشۇنداق چېلىشقا ئۆلگە بولغانمىكىن ؟ ئانا زېمىنىنىڭ ئىللىق تىنىقى ئۇنىڭغا ئىلھام بەرگەنمىكىن ؟

مەرغۇل تاماملىنىشىغا مەن تۇنجى بولۇپ چاۋاك چالدىم . ماڭا گۈلنار ، گۈلناز ، سورۇندىكى تامامى جامائەت قوشۇلدى . ھۆرمەت ـ ئىززەت ئالقىشىنىڭ تەسىرىدە ئۇزۇملەرنىڭ يوپۇرماقـ لىرىمۇ چاۋاك چالدى ، بەھەيۋەت باراڭ سىلكىندى ، بىر توپ كەپتەر پەر قېقىپ ساماغا كۆتۈرۈلدى ، يىراقلاردا گۈلدۇرماما گۈلدۇرلىدى . بۇ خەلقنىڭ ئۆز سەنئىتىگە ، ئۆز سەنئەتكارىغا بولغان چەكسىز ۋە يالقۇنلۇق مۇھەببىتىنىڭ نامايەندىسى ئىدى .

10

— ئۇمىدجان ئاكا ، سىلىنىڭ بارلىق ھېكايىلىرىدىكى قىزلار شۇنداق چىرايلىق . سىلى «مۇھەببەتلەشكەن قىزلار چىرايلىق بولۇشى كېرەك» دەپ قارامىلا ياكى قىزلارنى چىرايلىق دەپ تەسۋىرلەشتە باشقا سەۋەب بارمۇ ؟ كۆرۈمسىز قىزلاردىمۇ مۇھەببەت بولىدۇغۇ ؟— دېدى گۈلنار گۈلنارغا يارەملىشىپ كۆكتات ئادالاۋاتىپ .

— مەن كۆرۈمسىز قىزلاردا مۇھەببەت بولمايدۇ دېمەكچى ئەمەسمەن ، — دېدىم تاماكامنى قاتتىق بىر شورتۇپلىپ ، — ئادەملا بولىدىكەن ، ئۇنىڭدا مۇھەببەت بولىدۇ . پاختەكتە بار كۆكۈل تورغايدىمۇ بولىدۇ . مەسىلەن ، «پارتىزدىكى بۇۋىمەرىيەم چېركاۋى» رومانىدىكى بەتبەشىرە كاشمۇدۇ گۈزەل سىگان قىزى ئىسمىراداغا چىن كۆڭلىدىن ھېسداشلىق قىلىدۇ ، ئۇنى كۆپ قېتىم ئۆزىنىڭ خەۋپكە ئۇچرىشىغا قارىماي قۇتقۇزىدۇ ، ھېسداشـ لىق مۇھەببەتكە ئايلىنىدۇ ، ئۇ ئىسمىرادانى چىن كۆڭلىدىن ياخشى كۆرۈپ قالىدۇ ، ئاخىردا ئۇ قەبرىستانلىقتا ئىسمىرادانىڭ جەسىتىنى قۇچاقلاپ يېتىپ ئۆلۈپ قالىدۇ . دېمەك ، مۇھەببەت

چىراي تاللىمايدۇ ، خەلق ئېيتقاندەك : «چىرايلىق چىرايلىق ئەمەس ، سۆيگەن چىرايلىق .» مېنىڭ قىزلارنى چىرايلىق دەپ تەسۋىرلىشىمدە مۇنداق سەۋەبلەر بار : مەن خەلقىمنى سۆيىمەن ، ئۇلارنىڭ بىر بۆلىكى بولغان قىزلارنى ، يىگىتلەرنىمۇ سەت دېگۈم يوق ؛ قىزلارنى ھۆرمەتلەيمەن ، ئۇلارنى سەت دېيىشكە تىلىم بارمايدۇ ؛ لەيلىنىڭ گۈزەللىكىنى بىلىش ئۈچۈن مەجنۇننىڭ كۆزى كېرەك بولغىنىدەك ، ھەرقانداق قىز ئۇنى سۆيگەن يىگىتنىڭ نەزىرىدە ھەممىدىن چىرايلىق ، شۇڭا قىزلارنى سەت دەپ تەسۋىرلىگىم كەلمەيدۇ .

— نوبەل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن ئامېرىكىلىق مەشھۇر دراماتورگ ئىۇجىن ئونېل : «مۇھەببەت خۇددى مونارىسانىڭ تەبەسسۇمىدەك مەڭگۈلۈك سىر » دېگەنىكەن ،— دېدى گۈلناز كۆكتاتلارنى يۇيۇۋېتىپ ،— مەن ئۇنداق ئويلىمايمەن . سىلىچۇ ، ئۇمىدجان ئاكا .

— ئاۋۋال سىز شۇنداق ئويلىماسلىقتىكى ئاساسىڭىزنى سۆزلەپ باقسىڭىز .

— ئۇ مەندىكى بىر تۈيغۇ ، ئاساسنى كۆرسىتىپ بېرەلمەيمەن ،— دېدى گۈلناز ،— بىراق ھېۋگو «ھايات گۈل ، مۇھەببەت ھەسەل » دېسە ، شېكسپىر «مۇھەببەت بىر خىل شېرىن ئازاب » دېگەنىكەن ؛ رومېن رولان : «مۇھەببەت ئىنتىلىش » دېسە ، تەيۋەنلىك يازغۇچى لولەن : «مۇھەببەت ھاياتلىق يالقۇنى . ئۇ بولمىسا ، ئالەم قاراڭغۇلۇققا ئايلىنىدۇ » دېگەنىكەن . ئەنگلىيىلىك شائىر روبېرت براۋنىڭ «مۇھەببەت ئەكېتىلسە ، يەر شارىمىز گۆرىستانغا ئايلىنىدۇ » دېسە ، بالزاك «مۇھەببەت ئازابلىق كۆزلەرگە جان ، سارغايغان يۈزلەرگە ئەتىرگۈل رەڭدىكى قىزىللىق ئاتا قىلىدۇ » دەپتىكەن . مۇشۇلارغا قاراپ ، مۇھەببەت سىرلىق بولمىسا كېرەك ، دەپ ئويلايمەن .

— سىزنىڭ قارىشىڭىز قانداق ، گۈلنار ؟— دەپ سورىدىم

مەن ياڭاق ياغىچىدىن ياسالغان ئەچىلغىنە تەڭنىگە ئۇن ئېلىۋاتقان گۈلناردىن .

— نېمە دېسەم بولار ، ئۈمىدجان ئاكا ، مەن بۇ ھەقتە تۈزۈك ئويلىنىپ باقمانمۇ ئەمەسمەن . بىراق ، مەن ئۇنىلىنىڭ قارىشى مۇڭاپىقكەن دەيمەن ،— دېدى گۈلنار تارتىنچاقلىق بىلەن ،— چۈنكى ، چىن مەنىسىدىكى مۇھەببەت پەقەت ئادەملەرگىلا خاس ، ئەمما ئادەمنىڭ ئۆزى بىر سىرلىق ئالەم .

— گەپنىڭ پوسكاللىسىنى ئېيتتىڭىز ،— دېدىم مەن ئۆزۈمۇ سەزمىگەن بىر خىل ھاياجان بىلەن ،— ھەممە گەپ مانا مۇشۇ يەردە . ئادەم سىرلىق ئالەم بولغانىكەن ، ئۇنىڭغا تەئەللۇق بولغان مۇھەببەتمۇ ئەلۋەتتە سىرلىق بولىدۇ . قېنى ئېيتىڭا ، گۈلناز ، سىز ئۆزىڭىزنى چۈشىنەمسىز ؟ مېنى ، گۈلنارنى چۈشىنەمسىز ؟ چۈشەنسىڭىز ، قانچىلىك دەرىجىدە چۈشىنىسىز ؟— گۈلناز جاۋاب بەرمىدى . مەن پىيالەمدىكى سوۋۇغان چېيىمدىن بىر ئوتلۇۋېلىپ ، سۆزۈمنى داۋاملاشتۇردۇم ،— دېمەك ، ئادەمنى چۈشەنمەك قىيىن ، مۇھەببەتنىمۇ چۈشەنمەك قىيىن . شۇڭا سىز يۇقىرىدا سۆزلىرىنى نەقىل كەلتۈرگەن كاتتا ئەرباباللارنىڭ مۇھەببەت ھەققىدىكى تەبىرىمۇ بىردەك ئەمەس . مەن مۇھەببەتنى «ئىككى جىنىستىكى ئادەمنىڭ بىر - بىرىنى مۇئەييەن دەرىجىدە چۈشىنىشى ، بىر - بىرىدىكى گۈزەللىك ۋە ئوخشاشلىقنى تاپقانلىقى ،شۇ تۈپەيلىدىن بىر - بىرىنى ھۆرمەتلىشى» دەپ قارايمەن .

گۈلناز گۈلنارغا قاراپ مەنىلىك كۈلۈپ قويدى ۋە :

— ئاشۇ ئادەملەر گەپنى ئۇنداق مۇرەككەپلەشتۈرۈۋەتكىچە ، سىلىگە ئوخشاش ئاددىي ، چۈشىنىشلىك قىلىپ دېسە بولمامدىغاندۇ ؟— دېدى .

— بۇ ئۇلارنىڭ گۇناھى ئەمەس ، ھەربىر مىللەتنىڭ ، شۇنداقلا ھەربىر ئادەمنىڭ تەپەككۇر ئۇسۇلى ئوخشاش بولمايدۇ ،— دېدىم مەن ۋە گۈلناردىن سورىدىم ،— نېمە تاماق قىلاي دەۋاتىسىز ؟

سىز ؟

— سەھراچە تاماق — ياپما قىلايمىكىن . قايماق ۋە بىرنەچچە كۆك كەپتەرنى سويدۇرۇپ ئەكىلىپ قويدۇم .

— بەك كايىپسىز ، مەن تۇغمەن مىجەز ، ھەرقانداق تاماق بولسا بولۇۋېرەتتى . «بىر بىكار ئوننى بىكار قىپتۇ» دېگەندەك ، سىزنى ئارام ئالغىلى قويمىدىم .

— ئۇنداق دېسىلە خىجىل بولۇپ قالىمەن ،— دېدى گۈلنار ھەقىقەتەن ئادەمنىڭ ئىچى ئاغرىغۇدەك قىياپەتتە ،— سىلى كۈندە كىلىپ تۇرىدىغان مېھمان ئەمەس ، گۈلنازمۇ شۇنداق . «تاپقىنى گۈل كەلتۈرەر ، تاپالمىغىنى بىر باش پىياز» دېگەندەك ، ئەسلىدىغۇ تۆگە ،تاي سويسام بولاتتى ،بۇنىڭغا ئىلاجىم يوق ، شۇنداقتىمۇ مۇشۇ خىلۇەت سەھرادىن تاپقىلى بولىدىغان نەرسىلەر بىلەن ئېغىزلىرىغا تېتىغۇدەك بىر - ئىككى ژاخ تاماق قىلىپ بەرمىسەم قانداق بولىدۇ ؟ بىزنى يات كۆرۈۋاتاملا يا ؟

مەن گۈلنارنىڭ كۆزىگە قارىدىم . ئۇنىڭ مەيۈسانە كۆزىدە ئۇمىد ، خۇشاللىق ، شۇنداقلا تەشنالىق نۇرى ئۇچقۇنلايتتى . دەر-ھال كۆزۈمنى ئەپقاچتىم . ئۇنىڭ خاتىرىسىنى ئوقۇمىغان ، ھېچ نەرسىدىن خەۋەرسىز بولغان بولسامغۇ بەزى سۆزلەرگە ئىپادە بىلدۇرمەي ، بىپەرۋاراق يۈرۈۋەرسەم بولۇۋېرەتتى . سۆيگۈ - مۇھەببەت تولىمۇ نازۇك نەرسە ، ئۇنىڭغا تەگكەن تېرىقچىلىك تاش ئۇنى ئەينەكتەك چۈل - چۆل قىلىۋېتەلەيدۇ . مۇھەببەت ئەسلىدە تەڭداشسىز شېرىن ، ئادەمگە شادلىق بېغىشلايدىغان نەرسە بولسىمۇ ، تۇرلۇك بىخەستەلىك ، بىپەرۋالىق ۋە باشقا توسالغۇلار تۈپەيلىدىن ، ئۇ ئاچچىق ، ئازابلىق ، ئادەمنى بىئارام قىلىدىغان ، قورقۇنچقا سالىدىغان ، ھەتتا ئەقلىدىن ئاداشتۇرىدىغان نەرسىگە ئايلىنىپ قالىدۇ . پاك مۇھەببەت ھاياتلىقتىكى بىرخىل ئاكتىپ ئامىل ، بەخت بۇلىقى . ئۇ ئۆلۈم ۋە ئۆلۈم قورقۇنچلىرىنى يېڭەلەيدۇ ، مۇھەببەت بولغاندىلا ھاياتلىقنى قوغدىغىلى ۋە خۇشال

داۋاملاشتۇرغىلى بولىدۇ . بىر ئادەمنىڭ ئۆمرى قىسقا ، گۈزەل-لىكمۇ خۇددى گۈلدەكلا بولۇپ ، ئۆمرى ئۇزۇنغا بارمايدۇ . بى-راق ، مۇھەببەت خۇددى گۆھەر ، ئالماستەك مۇشۇ ئالەم بىلەن تەڭ ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرىدۇ . ئۆزىنى سۆيگەن ئادەمنى خۇشال قىلىش مۇھەببەتنىڭ ئاساسىي مەقسەتلىرىنىڭ بىرى . پىسخولو-گىيە نۇقتىسىدىن ئالغاندا ، بىر ئادەمدە يات جىنس بىلەن بىۋاسە-تە قوشۇلۇش ئارزۇسى تۇغۇلۇپ ، شۇنىڭغا ئەگىشىلا پەيدا بول-غان تۇيغۇ - ھېسسىيات مۇھەببەت دەپ ئاتىلىدۇ . ئىككى جاننىڭ بىر تەن - جان بولۇشى ، خۇددى قوشكېزەكلەردەك ، بىرىگە تاياق تەگسە ، يەنە بىرىنىڭمۇ ۋايجان دېيىشى ؛ بىرى يىغلىسا ، كۈلسە ، خورلانسا ، يەنە بىرىنىڭمۇ يىغلىشى ، كۈلىشى ، خورلىنىشىغا ئوخشاش ھالەتكە يېتىشى — مۇھەببەتنىڭ يۇقىرى پەللىسى بولى-دۇ . مېنىڭ ئانارگۈل بىلەن بولغان مۇھەببىتىم ئەنە شۇنداق مۇھەببەت ئىدى . بىرەرى ئۇنىڭ شەنىگە تىرناقچە داغ چۈشۈرىدە-غان گەپنى قىلسا ، دەرھالا غەزەب بىلەن «ياق ، ئۇنداق ئەمەس ! » دەيتتىم . ئۇنىڭ پۇتىغا تىكەن سانجىلسا ، «ئاھ !... ئاشۇ تىكەن مېنىڭ كۆز قارىچۇقۇمغا سانجىلسىچۇ ! » دەيتتىم . ھەربىر ئەسىرىم تاماملانغاندا ، ئالدى بىلەن ئۇنىڭغا كۆرسىتە-تتىم ، پىكرىنى ئالاتتىم . ئىشلار توغرىسىدا مەسلىھەتلىشەتتىم . بۇ مەن ئۈچۈن ئەڭ خۇشاللىق ئىدى . ئۇمۇ مېنى قوللايتتى . چاي ، تاماقلىرىمنى ۋاقتىدا تەييارلاپ بېرەتتى . ئەسەر يېزىۋاتقە-نىمدا ، يېنىمدا ئۇزاققىچە زېرىكمەستىن ئولتۇراتتى . ھاۋا ئىس-سىق كۈنلىرى يەلپۈپ قويياتتى ، چاي دەملەپ ئەكېلىپ بېرەتتى . بىرەر كىتابىم نەشر قىلىنسا ، قولىدىن چۈشۈرمەي پەپلەپ ، خۇددى بوۋاقنى سۆيگەندەك سۆيۈپ كېتەتتى ، بۇرۇن ئوقۇمىغان-دەك ، ئىشتىياق بىلەن ئوقۇيتتى . ئانارگۈل ئالەمدىن ئۆتىۋېدى ، روھىم ئۇنىڭ بىلەن كەتكەندەك ، ئەس - ھوشۇمنى يوقىتىپ قويدۇم . ئىلھام ، ھەۋەسلىرىمۇ يوقالدى ، خېلى ئۇزۇنغىچە ھېچ

نەرسە يازالمىدىم . كەچ كۈزنىڭ ئاي تولۇن بولغان بىر ئاخشىمى مەن توساتتىن بىر ئىشنى ھېس قىلدىم — ئانارگۈلنىڭ مېنىڭ جىسمىم ، روھىمنىڭ بىر قىسمىغا ئايلىنىپ كەتكەنلىكىنى تۇيۇدۇم : ئۇ مېنىڭ يېنىمدا ماڭا قاراپ ئولتۇرۇۋاتىدۇ ، مەن بىلەن تەڭ نەپەس ئېلىۋاتىدۇ··· شۇ چاغدا مەن : « ئانارگۈل مەن بىلەن بىللە ، مەڭگۈ بىللە » دېدىم . مانا مۇشۇنداق تۇيغۇ ماڭا قايتىدىن قەلەم تۇتقۇزغان . شۇنىڭدىن بۇيان ھەربىر ئەسىرىم تامام بولغاندا ، ئۇنى قولۇمغا ئېلىپ قويۇپ : «ئانارگۈل ، كۆرۈپ بېقىڭ» دەيدىغان بولدۇم . شۇنداق چاغلاردا ماڭا : «ياخشى يېزىپسىز ، جېنىم ··· » دېگەن سادا ئاڭلانغاندەك بولىدۇ ، ئانارگۈل يېنىمدا تۇرۇپ ، مەمنۇنلۇق بىلەن كۈلۈۋاتقان ھالەتتە كۆزۈمگە كۆرۈندۇ··· مەن گۈلنارنى ياخشى كۆرۈپ قالدىم . ئۇ سۆيۈشكە ئەرزىيدىغان قىز . بىراق ياخشى كۆرۈش مۇھەببەتكە تەڭ ئەمەس . مەن كۆڭلۈمدىكى ئانارگۈلنىڭ ئورنىنى ئۇنىڭغا بېرەلمىدىم ، يوق ؟ ئانارگۈلنىڭ ئورنىنى ئەمەس ، باشقىراق ئورۇن بەرسەم ، ئۇ ئىككىسى ئارازلىشىپ قالامدۇ ، يوق ؟ بۇنداق ئورۇن بېرىش گۈلنارغا خورلۇق بولۇپ قالامدۇ ، قانداق ؟ بۇلارنى مەن تېخى ئويلاپ ، تەكتىگە يېتىپ بولالمىغانىدىم . لېكىن بىر زامانلاردا بولسىمۇ ، گۈلنار مېنى ياخشى كۆرگەن ، ھازىر ھەرقانداق خىيالنىڭ بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ، مېنى ھۆرمەتلەۋاتقانىكەن ، مەن ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئازار بېرىپ قويسام ، ئۆمۈر بويى ۋىجدانىي ئازاب تارتىشىم تۇرغانلا گەپ ئىدى .

شۇڭا مەن :

— بۇ يەردە يات كۆرۈش مەسىلىسى مەۋجۇت ئەمەس . يات كۆرگەن بولسام ، گۈلنازنى ئېلىپ ، سىزنى ئالاھىدە يوقلاپ كەلمەس ئىدىم ،— دېدىم «سىز» سۆزىنى ئالاھىدىرەك ئۇرغۇدا چىقىرىپ ،— مەن سىزنى ، گۈلنازنى ، مۇقەددەسنىمۇ ياخشى كۆرىمەن ، سىلەر مېنىڭ يۈرەك پارەمدەكلا . شۇڭا ئىككى كۈن

دىن بۇيان بۇ يەردە ئۆز ئۆيۈمدىكىدەكلا ئەركىن - ئازادە يۈرۈۋا-تىمەن .

— بىزنى ئۆز ، بۇ ئۆينى ئۆز ئۆيلىرىدەك كۆرگەن بولسىلا ، بايىقىدەك گەپنى قىلمىسىلا ئادەمنى ئۈمىدسىزلەندۈرۈپ··· ،— دېدى گۈلنار . دېمەك ، مېنىڭ «بۇ يەردە ئۆز ئۆيۈمدىكىدەكلا ئەركىن - ئازادە يۈرۈۋاتىمەن» دېگەن سۆزۈم ئۇنىڭغا ياقمانىدى .

مەن ئۇلارنىڭ تاماق قىلىشىغا كاشىلا بولماسلىق ئۈچۈن سىرتقا چىقتىم . مەكتەپ ئىچىنى ئايلاندىم . ئاخىر گۈللۈك تۈۋۈ-گە ياسالغان سېمونت ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردۇم . گۈللۈكتە-كى قىزىلگۈل ، سېرىق ئەتىرگۈللەر ئېچىلىپ تۇرگەن ، كۆز-لۈك گۈللەر تېخى غۇنچىلىمىغان ، پەقەت سەبدە گۈللەرلا ھۆپپىيىدە ئېچىلىپ تۇراتتى .

گۈللەرگە قاراپ ئولتۇرۇپ ، كۆزۈمگە سەبدە گۈللەر ئارە-سىدا گۈلنار كۆرۈنگەندەك بولدى - دە ، گۈلنارنىڭ خاتىرىسىدە-كى ماڭا تەئەللۇق گەپلەر كاللامىغا كىرىۋالدى : «ئاھ ، يۇ-رىكىم ··· قانداقتۇر ئۇمىد بىلەن پەقەت ئۆزۈڭلا كۆرەلەيدىغان مەشئەلگە قاراپ ئۇچماق بولامسەن ؟ كىشىلەرنىڭ ۋاقىت ھەممىنى ئۇنتۇلدۇرالايدۇ دېگەن سۆزىگە ئىشەنمەستىن ، قاچاندۇر بىر چاغلاردا ئۆزۈڭدە پەيدا بولغان سۆيگۈ ئۇچقۇنىنى ئەمدى دالا گۈلخانلىرىدەك ئۇلغايتماقچى بولامسەن ؟··· قىز بالا ئەنە شۇنداق يىگىت بىلەن ئۆمۈرلۈك بىللە بولسا ، قانچىلىك بەختلىك بولار ئىدى - ھە !··· مېنىڭ خورلانغان ، پۇچىلانغان يۈرىكىم سۆيگۈ-مۇھەببەت مېھرىدىن سۇ ئىچىپ قايتا ياشىرارمۇ ؟ مەندەك چەيلەن-گەن ، سولاشقان گۈلنى قايسىدۇر بىر بۇلبۇل سۆيەرمۇ ؟··· » مۇشۇ ھەربىر جۈملە سۆزگە قانچىلىك ھەسرەت ، ئازاب ۋە ئۇمىد مۇجەسسەملەنگەن - ھە ؟ بۇ ئازابلانغان يۈرەكنىڭ پەريات - نالە-سى ، مۇھەببەتكە ئىنتىلگەن يۈرەكنىڭ مۇرۇۋۋەت تىلىگەن نىدا-سى ئەمەسمۇ ؟ بۇنىڭغا نېمىدەپ جاۋاب بېرىش كېرەك ؟

تۇنجى مۇھەببەت ، گەرچە تۇرلۇك سەۋەبلەر تۇپەيلى رېئال تۇرمۇشتا مېۋىلىيەلمەي قالسىمۇ ، ئەمما ئۇ ئەبەدىي توزۇمايدىغان بىر چېچەك . ئادەمنىڭ مۇھەببەت ئوتىدا كۆيگەن ۋاقتىنىڭ ئۇ-زۇن ياكى قىسقا بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ، ئۇ ھەقىقىي مۇھەببەتلا بولىدىغان بولسا ، ئۇنىڭدىن ھەرقانداق ۋاقىت بەربىر گۈزەل ، شېرىن بولىدۇ ، ھەرقانداق ئازابلار ئۇنىڭ ئالدىدا ھېچنېمە ئە-مەس . چىراي — تاشقى گۈزەللىك ، دەرۋەقە ، مۇھەببەتنىڭ بىر خىل ئامىلى . بىراق قەلب ، ئىدىيە ، ئەخلاق گۈزەللىكى مۇھەب-بەتنىڭ پۈختا ئاساسى . گۈلناردا بۇ شەرتلەرنىڭ ھەممىسى بار . ئۇ بىر سولغان گۈل بولسا ، مەن بىر مىسكىن بۇلبۇل . ھەر ئىككىمىزنىڭ بەخت قولۇنقى ھايات دەرياسىنىڭ رەھىمسىز قاينـ-مىدا غەرق بولغان . بىراق ، بۇنىڭلىق بىلەن ھەر ئىككىمىز چۈشكۈنلىشىپ كەتمىگەن ، ھەر ئىككىمىز يەنىلا ھاياتنى سۆيـ-مىز ، كەلگۈسىگە تەلپۈنىمىز ، بىزنىڭ مۇھەببەت ھۇزۇرىنى كۆرۈش ھوقۇقىمىز بار . بۇلارغا قىل سىغمايدۇ . مۇنداق ئورتاقـ-لىقلار بىزنى يېقىنلاشتۇرىدۇكى ، ھەرگىز يىراقلاشتۇرمايدۇ . مۇھەببەت دېگەن شارغىمۇ ئوخشايدۇ ، قولۇڭ بوشىشىپ قالسا ، ئۇچۇپ كېتىدۇ . يېڭىنە ، تىكەن تەگسىلا تېشىلىپ كېتىدۇ . ئۇنى ئېھتىيات ۋە ساداقەتنىڭ تاۋار ياغلىقىغا ئوراپ ئاسراش كېرەك . خۇددى تىككەن كۆچەتنى ئاسرىمىسا قۇرۇپ ، سۇنۇپ ، يارامسلىق دەرەخ بولالمىغاندەك ، مۇھەببەتمۇ پەرۋىش قىلىنمىسا كۆچىيەل-مەيدۇ ، نابۇت بولىدۇ . ھەربىر ئادەم ئۆز مۇھەببىتىنىڭ ، ئۆز بەختىنىڭ يارانقۇچىسى . «ئۇجمە پىش ، ئاغزىمغا چۈش» دەپ ئولتۇرغان كىشىگە مۇھەببەت ، بەخت ئاسماندىن ياكى غايىبتىن چۈشمەيدۇ . ئانارگۈلۇمنىڭ ئالەمدىن ئۆتكىنىگە يەتتە يىلچە بو-لۇپ قالدى . ئۇ گەرچە مېنىڭ قەلبىمدە ياشاپ كېلىۋاتقان بولسـ-مۇ ، بەربىر تىرىك ئادەمنىڭ ئورنىنى باسالمايدۇ . مەنۋى جە-ھەتتە ماڭا يۆلەك بولسىمۇ ، ناۋادا مەن مۇدۇرۇپ كەتسەم يۆلىيەل-

مەيدۇ ، ئاغرىپ يېتىپ قالسام ، بىر پىيالە قايناق سۇ بېرەلمەيدۇ . ئىنساندا مەنىۋى تەلەپ - ئارزۇلاردىن باشقا ، فىزىئولوگىيىلىك تەلەپ - ئىنتىلىشمۇ بولىدۇ . مۇھەببەتمۇ ئۇنداق فىزىئولوگىيىلىك تەلەپنى چەتكە قاقمايدۇ . مۇنداق تەلەپنى جىسمى ئۆلگەن ئادەمنىڭ قاندۇرۇشى مۇمكىن ئەمەس . مۇشۇلارنى ئويلىغاندا ، مېنىڭ ئانارگۈلگە بولغان پاك مۇھەببىتىمنى ساقلىغان ئاساستا ، تۇرمۇش ئۇچۇن جورا تاپىدىغان ۋاقىتتىممۇ بولۇپ قالغانىدى . بولمىسا ، بەزىلەرنىڭ مېنى باشقىچە چۈشىنىپ قېلىشى ، ھەتتا مەن ھاياتنى پەرزەنتسىز - ئەۋلادسىز ئۆتكۈزۈپ قېلىشىم مۇمكىن ئىدى . ماڭا گۈلنار ئەلۋەتتە لايىق . بىراق بۇ يەردە يەنە نۇرغۇن رېئال مەسىلىلەر بار...

مەكتەپ دەرۋازىسىدىن «سانتانا» نىڭ كىرىپ كېلىشى مېنى خىيالدىن ئويغاتتى . بىزنى ئالغىلى ماشىنا چىققانىدى .

11

مەن ياتاقتا يۇزۇمنى يۇيۇپ تۇرۇشۇمغا ، ئاق چاچلىق شائىر قاتارلىق بىرنەچچەيلەن كىرىپ كەلدى .

— پاھ ... پاھ ، بۇرادەر ، بار ئىكەنسىز . ناۋادا ۋالىيغا تېلېفون بەرمىگەن بولساق ، بۇگۇن تېلېۋىزوردا سىزنى ئىزدەيدىغان ئېلان بەرمەكچى بولغانىدۇق ،— دېدى ئاق چاچلىق شائىر قولۇمنى چىڭ قىسىپ تۇرۇپ .

— گۈلنار ، گۈلناز ئاچىلاردەك قىزلار بىلەن بىللە بولىدىغان ئىش بولسا ، ھەممە ئەركەكنىڭ يوقىلىپ كەتكۈسى كېلىدۇ ،— دېدى شوپۇر يىگىت چاقچاق قىلىپ ،— گۈلنار ئاچامنىڭ چۈشتىكى ياپمىسى تامىقىمدا قالدى . ئاشۇنداق قولى تاتلىق قىز

ئوبدان باققاچقا ، قارىڭا ، ئۇمىدجان ئاكامنىڭ يۈزى گۈشگىرده-
دەك ۋالىلداپ تۇرىدۇ .
مەن كارىۋاتتا ئولتۇرغان گۈلنار بىلەن گۈلنازغا قارىدىم .
گۈلنارنىڭ يۈزى خجىللىق ئىلكىده بىلىنەرلىكلا قىزارغانىدى .
مەن شائىرلارنى گۈلنار بىلەن گۈلنازغا ۋە ئۇلارنى ئاق چاچلىق
شائىر قاتارلىقلارغا تونۇشتۇردۇم .
— ئۆتكەنده قوشنىڭىز بولغان شائىر بالىدىن ئەۋەتكەن
شېئىرلىرىڭىزنى كۆردۇم ،— دېدى ئاق چاچلىق شائىر گۈلناز-
غا ،— پىكىرلەردە كۆپ يېڭىلىق بار ئىكەن ، ئەمما سەنئىتى تازا
دېگەندەك ئەمەس . مەن گېزىتته ئىشلىتىشكە بىرىنى تاللاپ قوي-
دۇم . قالغانلىرىغا پىكرىمنى يازدىم ، ئۇمىدتەك مۇھەررىرنىڭ
قولىدىن ئۆتسە ، ژۇرنالغا يارايدۇ .
— رەھمەت ، ئۇستاز ،— دېدى گۈلناز ھۆرمەت بىلەن .
— بۇنىڭغا رەھمەت بىھاجەت ، سىڭلىم . بىز گېزىت -
ژۇرنالنى سىلەردەك ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرى بىلەن چىقىرالاي-
مىز . سىلەر ياخشى ئەسەرلەرنى قانچىكى كۆپ ئەۋەتسەڭلار ، بىز
شۇنچە خۇش بولىمىز ،— دېدى ئاق چاچلىق شائىر ،— سىلەردەك
جۇشقۇن ياشلارنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەتته بىزدەكلەرگە جەڭ ئېلان
قىلىپ ، ئەدەبىي ئىجادىيەتتىمۇ جۇشقۇنلۇق يارىتىشڭلارغا شۇنچە
تەشنامىز .
— ئۇستاز ، ئولتۇرۇپ سۆزلىسىلە ،— دېدى گۈلنار .
— قاراڭلار ، گەپ بىلەن بولۇپ ، سىلەرنى ئولتۇرۇشقىمۇ
تەكلىپ قىلماپتىمەن ،قېنى ، قېنى ، ئولتۇرايلى ،— دېدىم مەن .
— بۇرادەر ، ئاۋۇل سىز ئولتۇرۇڭ ، سىز يىراقتىن كەلگەن
مېھمان ،— دېدى ئاق چاچلىق شائىر .
— يىراقتىن كەلگەن مېھمان بولساممۇ ، ھازىر مۇشۇ ياتاق-
نىڭ خوجايىنىمەن ، يەنى ساھىبخانىمەن ، ساھىبخانا مېھماندىن
بۇرۇن ئولتۇرۇۋالغان نەده بار ؟

ھەممەيلەن ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ، گۈلنار ياتاقتا بار ئىستاكانلارغا قاينىق سۇ قۇيدى . سەھرادىن ئالغاچ كەلگەن قوغۇننى پىچاي دېۋېدىم ، شوپۇر يىگىت «سىلى ئولتۇرۇۋەرسىلە» دەپ ، قوغۇننى پىچىپ ، پەتنۇسقا ئېلىپ ، مېھمانلارنىڭ ئالدىغا بىر - بىرلەپ بېرىپ تۇتتى . گۈلناز ئۆرۈك ، توغاچنى يۇيۇپ ئەكەلدى . ئاندىن :

— ئۇمىدجان ئاكا ، سىلەر بەخۇدۇك ئولتۇرۇپ پاراڭ سېلىشسىلا ، بىز قايتايلى ،— دېدى .

— بۇ سۆزۈڭلار دۇرۇس بولمىدى ، سىڭىللىرىم ،— دېدى ئاق چاچلىق شائىر ،— بىز كىرىشىمىزگە سىلەر كېتىمىز دېسەڭلار ، بىزنىڭ كۆڭلىمىزگە كەلمەمدۇ ؟ بىزمۇ بۇ يەردە ئۇزۇن ئولتۇرمايمىز . يۇرتىمىزنىڭ بىرمۇنچە ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرى ئۇمىد بىلەن كۆرۈشمىز دەپ ئىككى كۈندىن بۇيان بېشىمنى ئاغرىتىۋەتتى . ئۇلار سىرتتا ساقلاپ تۇرىدۇ ، ئۇلار ئارىسىدا قىزلارمۇ بار . بىز بىرەر ئەپلىك جايغا بېرىپ ، تاماق يېگەچ پاراڭلىشىمىز . بۇ سىلەر ئۈچۈنمۇ بىر پۇرسەت ، نۇرغۇن ھەۋەسكار بىلەن تونۇشۇپ قالىسىلەر .

گۈلناز بىلەن گۈلنار بىر - بىرىگە ، ئاندىن ماڭا قارىدى .

— شۇنداق قىلىڭلار ، سىڭىللىرىم ، بىز بىلەن بىللە بولۇڭلار ، نۇرغۇن يېڭى گەپ ئاڭلايسىلەر ، كۆڭلۈڭلەرمۇ ئېچىلىپ قالار ،— دېدىم مەن .

— بىراق ، مەن ... ،— دېدى گۈلناز ئارىسالدى بولۇپ .

— ئۇنداق «بىراق - پىراق» لىرىڭىزنى قويۇڭ ، سىڭىلىم ، ياش ئەدەبىيات ھەۋەسكارى جۇرئەتلىك بولۇشى كېرەك ، بولمىسا بىر ئىشنى ۋۇجۇدقا ئاچىقالمايدۇ ،— دېدى ئاق چاچلىق شائىر ،— مەن ئەدەبىيات ھەۋەسكارى قوشنىڭىزدىن سىزنىڭ ئەھۋالىڭىزنى ئۇقتۇم . بۇرۇقتۇرمىلىقتىن ئۆزىڭىز قۇتۇلۇشىڭىز كېرەك ، باشقا بىرى سىزنى قۇتقۇزۇپ قويمايدۇ ، ئۆزىڭىز تەـ

ېرىشچانلىق بىلەن ئىزدىمىسىڭىز ، ئەركىنلىك ، بەخت ئۆزى بە-
رىپ ئىشىكىڭىزنى قاقمايدۇ . سىزدە ئىستىدات بار ئىكەن ،
ئەدەبىياتچىلار بىلەن كۆپرەك ئۇچرىشىپ قۇلاق موللىسى بولسە-
ڭىز ، سىزدە ئۈمىد زور .

بىز بىنادىن چۈشكەندە ، بىنا ئالدىدىكى گۈللۈك قېشىدا بىر توپ قىز - يىگىت ساقلاپ تۇرغانىكەن .

— بۇلار يۇرتىمىزنىڭ ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرىنىڭ بىر قىسمى ،— دەپ بىر - بىرلەپ تونۇشتۇردى ئاق چاچلىق شائىر .

مەن ئوغۇللار بىلەن قول ئېلىشىپ ، قىزلار بىلەن تەزىم ئارقىلىق كۆرۈشتۇم .

— بىز مۇشۇ گۈللۈك قېشىدا بىرلىكتە سۈرەتكە چۈشۈۋالا-
لى ،— دېدى ئورۇقراق ، كۆزەينەك تاقىغان ، فوتوئاپپاراتى بار يىگىت .

بۇ يەردە بىر پارچە ئەمەس ، نەچچە ئون پارچە سۈرەتكە چۈشۈشكە توغرا كەلدى . مەن گۈلنار ، گۈلنازلار بىلەنمۇ بىرگە ۋە ئايرىم - ئايرىم سۈرەتكە چۈشتۇم .

— بۇ تولىمۇ بەلەن ئىش بولدى ،— دېدى گۈلنار ماڭا شۇڭىلاپ .

بىز «قىزىل يۇلغۇن» رېستورانىغا يېتىپ كەلگەندە ، بۇ يەردىمۇ بىزنى ئون نەچچە ئوغۇل - قىز كۈتۈپ تۇرغانىكەن . يۇمىلاق شەكىلدىكى زالنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۇسسۇل ، تانسا سورۇ-
نى بولۇپ ، ئۇنى چۆرگىلىتىپ تاماق شىرەلىرى ئورنىتىلغانە-
كەن . زالدا يېنىك مۇزىكا ئاڭلىنىاتتى . دېرىزە تەكچىلىرىگە خىل-
مۇ خىل گۈللەر تىزىلغانىدى . تۆت تەرەپكە ۋە تورۇسقا ئورنىتىل-
غان ھاۋا تەڭشىگۈچلەردىن چىقىۋاتقان سوغۇق شامال زال ئىچە-
نى ئوبدانلا سالقىنلاشتۇرغانىدى .

— بىز بۇگۈن ھەشەمەتچىلىك قىلمايمىز ،— دېدى ئاق چاچ-
لىق شائىر ھەممىمىز ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ،— ئالدى

بىلەن ئازراقتىن نېرىن چۆپ يەپ ، ئاندىن ھەربىر شىرەگە بىر-نەچچىدىنلا قورۇما بۇيرۇيمىز — شۇ شىرەدە ئولتۇرغانلارنىڭ ھەربىرى ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان قورۇمىدىن بىرنىلا بۇيرۇيدۇ ، يەپ تۈگىتىش ئاساس . سۆھبەتىمىزنىڭ ئوڭۇشلۇق بولۇشى ئۇ-چۇن ئاق ھاراق ئىچمەيمىز . ياخشى تەييارلانغان قىمىزنىلا ئىس-تېمال قىلىمىز .

— بۇنىڭدا بەك پىخسىقلىق بولۇپ قالامدۇ ، قانداق ؟— دېدى ياشلاردىن بىرى .

— ئۇنداق بولمايدۇ ، — دېدى ئاق چاچلىق شائىر ، — مېنىڭچە مۇنداق قىلىشنى ئۇمىدمۇ قوللايدۇ . بىز ھەممىمىز دېگۈدەك دېھقانىنىڭ پەرزەنتى ، ئاشلىقنى ئىسراپ قىلىش تۈزكور-لۇق بولىدۇ . بىز ئەدىبلەرنىڭ تىلىمىز بىلەن دىلىمىز ، يازغىنە-مىز بىلەن ھەربىكتىمىز بىردەك بولۇشى كېرەك . بۈگۈنكى سورۇن ئەمەلىي ھەربىكەت بىلەن ئۇلگە كۆرسىتىشىمىزنىڭ ئوبـ-دان پۈرسىتى .

— بۇ بەلەن گەپ بولدى ،— دېدىم مەنمۇ ،— باي ئەللەردە ، ئادەملەر ئاشپۇزۇللاردا تاماق يەپ ئاشۇرۇپ قويسا ، تاماققا تۆلـ-گەن پۇلدىن ئۈچ باراۋەر ئارتۇق جەرىمانە تۆلەيدىكەن .

تاماق يېيىلىپ ، بىر - ئىككى پىيالىدىن قىمىز ئىچىلگەن-دىن كېيىن ، مەن ئولتۇرغان شىرەدىكى بىر قىز :

— ئۇمىدجان ئاكا ، ئەدەبىياتىمىزنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىغا قانداق قارايلا ؟— دەپ سورىدى .

— شېئىرىيىتىمىز جانلاندى ، رەڭدارلاشتى ؛ ھېكايە ، پو-ۋېست ، رومانچىلىق راۋاجلاندى ،بىراق يېڭىلىق ئازراق ، ئوخ-شاشلىق كۆپرەك ؛ دراماچىلىق ، ئوبزورچىلىق ، بالىلار ئەدەبىيا-تى بىرقەدەر ئاجىز ،— دېدىم مەن .

— بەزىلەر كىتابلار كاساتلاشتى ، ئادەملەر كىتاب ئوقۇمايدى-غان بولۇپ قالدى ، دېيىشىدىغۇ ؟

— بۇ خەلقىمىزگە قىلىنغان ھاقارەت . بىزنىڭ خەلقىمىز مەرىپەتپەرۋەر ، كىتابخۇمار . بىزدە ئەل پايدىلانسۇن دەپ خۇسۇسي كۇتۇپخانا ئاچقانلارمۇ خېلى كۆپ . مەن ئالدىنقى يىلى بىر دۇئانىنىڭ تىلەپ تاپقان پۇلىغا كىتاب سېتىۋېلىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن ،— دېدىم مەن ،— گەپ بىزنىڭ قانداق كىتاب يېزىشىمىزدا . خەلقنىڭ مەنىۋى مەدەنىيىتىك تەلىپى ئاشقان ئەھۋالدا ، ئۇلار ھەممىنى قارىقويۇقلا ئوقۇۋەرمەيدۇ ، تاللاپ ئوقۇيدۇ . كىتاب ياخشى بولسا ، تالىشىپ سېتىۋالىدۇ ، زوق بىلەن ئوقۇيدۇ . ئەل كۆڭلىگە ياقىقان بەزى كىتابلارنىڭ بەش ـ ئالتە قېتىملاپ قايتا ـ قايتا بېسىلىشى بۇنىڭ جانلىق پاكىتى ئەمەسمۇ ؟

— بەرھەق ،— دېدى ئاق چاچلىق شائىر ،— بەزى كىتابلار نەشرىدىن چىقىپ بەش ـ ئالتە كۈن ئۆتەر ـ ئۆتمەيلا تۈگەپ كېتىدۇ . بەزى كىتابلار بېسىلىپ قالىدۇ . بۇنىڭدىكى سەۋەب يېڭىلىقنىڭ — ئوقۇغان كىشىگە بېرىدىغان نەپنىڭ يوقلۇقىدا . ھالۋېنى كۆپ يېسە ، ئەمەن تېتىيدۇ ـ دە . بىر قېلىپتا قۇيۇلغان كېسەكتەك چىققان نەرسىلەرنى ھېچكىم ياراتمايدۇ .

— بىزنىڭ ئوقۇرمەنلەرنى «ئەسىرىمنى ، كىتابىمنى ئوقۇ-مىدىڭ» دەپ ئەيىبلەشكە ھەققىمىز يوق . بازاردا مېلىنى داڭلاپ ئەڭ كۆپ ۋاراقىرىغان ھۆپىگەرنىڭ مېلى ئەڭ ناچار بولىدۇ . مال سەرخىل بولسا ، خېرىدار ئۆزى كېلىدۇ ،— دېدىم مەن ،— بىزنىڭ بەزى يازغۇچىلىرىمىز ، شائىرلىرىمىز ئۆزىنى دانىشمەن ، ئەلنى زىيادە نادان چاغلاپ ، ئۇلارنى ئەخمەق قىلغاندەكلا ئەسەر يازىدۇ ، ئۆزىنىڭ كونا ، قاتمال ئىدىيە ، قاراشلىرىنى باشقىلارغا تاڭماقچى بولىدۇ . بۇنى ئەل ئەلۋەتتە قوبۇل قىلمايدۇ ـ دە . بىزنىڭ ئەسىرىمىزدە جانلىق ئادەم ، يېڭى پىكىر-ھېكمەت ، يېڭى بىلىم ، يېڭى ئۇچۇر ھەم گۈزەللىك بولۇشى كېرەك .

— مەن سەھرادىن كەلگەن بىر ئوقۇنقۇچىمەن ،— دېدى

گۈلنار تارتىنچاقلىق بىلەن ،— مېنىڭمۇ ئەدەبىيات بىلىملىرىدىن ئانچە خەۋىرىم يوق . ئەمما دېھقانلار بىلەن كۆپ ئارىلىشىدىغان بولغاچقا ، ئۇلارنىڭ ئەدەبىيات ھەققىدىكى بەزى پىكىرلىرىنى ئاڭلاپ قالىمەن . ئۇلارنىڭ دېيىشىچە ، ھەقىقىي دېھقان تۇرمۇشى يېزىلىغان ئەسەرلەر يوق دېيەرلىك ئىكەن . دېھقانلار ئۇنداق رومان تاپتى ، مۇنداق باي بولدى دېگەندەك خەۋەر تۇسىدىكى كۆپتۇرمە ئەسەر كۆپرەك ئىكەن ، ئۇلارغا رومان تېپىش ـ باي بولۇشنىڭ چارە ـ تەدبىرلىرىنى كۆرسىتىپ بېرەلەيدىغان ، ئۇلارنىڭ يۈرەك سۆزلىرى ، ئارزۇ ـ ئارمانلىرى ، خۇشاللىق ـ قايغۇلىرى ئىپادىلەنگەن ئەسەر بەك ئاز ئىكەن . ئاياللار تۇرمۇشى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن ئەسەرلەردە ئازاب ، مۇڭ ، ھەسرەت ، پۇشايمان ، ھەتتا ئۆلۈمدىن باشقا ، كىشىنى روھلاندۇرالايدىغان نەرسە كەم ئىكەن .

— بۇلارنىڭ ھەممىسى ئەدىبلىرىمىزنىڭ ئىدىيە ـ ئاڭنى ، بىلىمىنى يېڭىلاشقا ، ماھارەتنى داۋاملىق ئۆستۈرۈشكە سەل قارىغانلىقىنىڭ كاساپىتى ،— دېدى ئاق چاچلىق شائىر ،— بەزىلەر «سول» لۇشيەن دەۋرىدە ئۆتكەن كۈنلەرنىڭ تەجرىبە ـ ساۋاقلىرىنى سەلبىي جەھەتتىن يەكۈنلىۋالغاچقا ، بەك ئېھتىياتچان بولۇپ قالغان ؛ بەزىلەر «بىخەتەر رايون» دەپ مۇھەببەت ، ئەخلاق ، نىكاھ ، ئائىلە دائىرىسىگىلا كىرىۋالغان ؛ بەزىلەر بازار ئىگىلىكىنىڭ تەسىرىدە ئىقتىسادىي ئۇنۇمگىلا دىققەت قىلىدىغان بولۇۋالغان . شۇڭا خېلى كۆپ ئەسەردە يېڭىلىق ، ئىجادىيلىق يوق .

— بىر قىسىملار ئەسەر ئېلان قىلىنغاندىن كېيىنلا ئۇنىڭ پۈتكۈل مىللەتنىڭ نەرسىسىگە ئايلىنىدىغانلىقىنى ئويلىماي ، مەسئۇلىيەتسىزلىك قىلىدۇ ،— دېدى كىمدۇر بىرى .

بىز ھەرقايسى شىرەلەرگە بېرىپ ، ئۇ يەردىكى ھەۋەسكارلار بىلەنمۇ پاراڭلاشتۇق . ئۇلار مەن ، ئاق چاچلىق شائىردىن خىلمۇ خىل سوئاللارنى سوراشتى . بىزگە ئالغاچ كەلگەن ئەسەرلىرىنى بەردى . بەزى ياشلارنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەت ھەققىدىكى قاراشلىرى

ری بۆلەكچىلا يېڭى ئىدى . مەن بۇنىڭدىن تولىمۇ خۇشاللاندىم . مۇشۇنداق جۇشقۇن ، يېڭى پىكىرلىك ياشلارنىڭ ئەدەبىيات قوشۇنىغا كىرىپ كېلىشى ئەدەبىياتىمىزدا پات ئارىدا يېڭى بىر دولقۇنىنىڭ كۆتۈرۈلۈشىدىن دېرەك بېرەتتى . ئەدەبىياتىمىزنىڭ ۋارىسلىرى خەلق قوشاقلىرىدىن تىلدىكى راۋانلىق ، پىششىقلىق ، قۇرۇلمىدىكى سەكرەتمىلىك — هازىرقى ئىبارە بىلەن ئېيتقاندا ، بوشلۇق قالدۇرۇشنى ، كلاسسىك ئەدەبىياتتىكى پىكىرنى تېرەنلىك — هېكمەتنىڭ موللۇقى ، تىلدىكى پاساهەت ، يوشۇرۇن مەنىلىك بولۇشنى ، جاهان ئەدەبىياتىدىكى هەر خىل ئېقىملارنىڭ ئىپادىلەش ، بەدىئىي گۈزەللىك جەهەتتىكى ماهارەتلىرىنى ئىگىلەپ ، بىرلەشتۈرسە ، ئەدەبىياتىمىزنىڭ ئالەمنى هەيران قالدۇرارلىق نەتىجىلەرگە ئېرىشىشى تۇرغانلا گەپ ئىدى .

شۇ چاغ بىز ئولتۇرغان شىرە يېنىغا ئوتتۇرا بوي ، بۇدۇرگە مايىل قويۇق قارا چاچلىق ، كېلىشكەن بىر يىگىت كەلدى ۋە ئاق چاچلىق شائىر بىلەن قەدىناسلارچە كۆرۈشۈپ بولۇپ :

— بۇگۈن مۇبارەك قەدەملىرى يېتىپ قاپتۇ ؟— دېدى .

— ئۇرۇمچىدىن بۇ دوستىمىز ،— دەپ مېنى كۆرسەتتى ئاق چاچلىق شائىر . مەن دەرهال ئورنۇمدىن تۇردۇم ،— يازغۇچى ئۇمىدجان مۇهەممىدى كەلگەندى ، بىردەم پاراڭلىشايلى دەپ بۇ يەرگە كېلىشىمىز .

— مۇبارەك ، مۇبارەك !— دېدى ياش يىگىت مەن بىلەن قىزغىن كۆرۈشۈپ ،— بۇگۈن رېستورانىمىز ئۇچۇن بىر خاسىيەتلىك ئىش بوپتۇ . هەرقايسىلىرىدەك ئەزىزلەر بىلەن دىدارلىشىش مېنىڭ ، شۇنداقلا رېستورانىدىكى جامائەتنىڭ دائىملىق تىلەك ـ ئارزۇيىمىز . هەرقايسىلىرىنىڭ كېلىشىدىن بىخەۋەر ئىكەنمەن ، ئالدىلىرىغا چىقالمىغىنىمغا ئىنتايىن خىجىلمەن .

— بۇ يىگىت مۇشۇ رېستورانىنىڭ دىرېكتورى بولىدۇ ،— دەپ تونۇشتۇردى ئاق چاچلىق شائىر ،— ئۆزى ئەدەبىياتقا زوق-

مەن ، مەرىپەتپەرۋەر يىگىت . ئەدەبىي ئىجادىيەتكە تەئەللۇق بىرەر يىغىن ، ئولتۇرۇشلىرىمىز بولسا قىزغىن قوللاپ ، ياخشى ئو-رۇنلاشتۇرۇپ بېرىدۇ .

— سىزگە رەھمەت ،— دېدىم مەن ،— خەلق ئەدەبىياتنى قوللاپ ، ئۇنىڭغا يار - يۆلەك بولۇپ بېرىدىغانلا بولسا ، ئۇ ئۆز بۇرچىنى جەزمەن ياخشى ئورۇندىيالايدۇ .

— بىر دۆلەتتە شاھ ۋە شائىر بولمىسا بولمايدۇ ،— دېدى دىرېكتور يىگىت ،— شاھ بولمىسا ، ئەل سەركىسىز پادىغا ئوخ-شىشىپ قالىدۇ ،شائىر ، يەنى ئەدەبىياتچىلار بولمىسا ، ئەل نام - نىشانسىز ، شان - شۆھرەتسىز ، نادان ھالەتتە قالىدۇ . ئەدەبىياتچىلار ئەقىل ئىگىلىرىدۇر . بۇ ئالەم ئىشلىرىنى بىر ياقلىق قىلىشتا ئەقىل ئىگىلىرى بىلەنلا مەسلىھەتلىشىشكە بولى-دۇكى ، نادان ، دۇشمەن ، ھەسەتخور ، رىياكار ، قورقۇنچاق ، دۇنياپەرەس ۋە ھاۋايى - ھەۋەسكە بېرىلگەن كىشىلەر بىلەن مەسلىھەتلىشىشكە بولمايدۇ .

— قېنى ، ئىنىم ، بىز بىلەن بىرەم بىللە ئولتۇرۇڭ .

— ئولتۇرمامدىغان ھەرقايسىلىرىدەك ئەزىزلەر بىلەن ،— دېدى دىرېكتور يىگىت ،— كەچۇرۇشسىلە ، ئازراقلا ئىشىم بار ، شاققىدە تۇگىتىپلا كېلەي .

رېستورانغا ۋىلايەتلىك سەنئەت ئۆمىكىنىڭ بىرنەچچە ساز-چى ، ناخشىچى ، ئۇسسۇلچىلىرى كىرىپ كەلدى . بىر مۇلازىم قىز ئۇلارنى رېستورانىنىڭ سەھنىسىگە باشلىدى . شۇ چاغ سەھنە-دە دىرېكتور يىگىت پەيدا بولدى . ئۇ مىكروفون ئالدىغا كېلىپ :

— ھۆرمەتلىك خانىمزلار ، بەرنا يىگىتلەر ، خانىملار ، ئەپەن-دىملەر ، ئالدى بىلەن ھەربىرلىرىگە ئالىي ئېھتىرام ،— دېدى ۋە قولىنى كۆكسىگە قويۇپ ، ئېگىلىپ تەزىم قىلدى ،— بۇگۈن رېستورانىمىزغا ئىككى ئەزىز مېھمان قەدەم تەشرىپ قىلدى . ئۇلار بىز سۆيۈنىدىغان ، دىدارلىشىشنى ئارزۇ قىلىدىغان ئاق

چاچلىق شائىر ۋە يازغۇچى ئۇمىدجان مۇھەممىدى !— زالدا گۈل-دۇراس ئالقىش ياڭىرىدى ، ھەممە ئۆرىتۆپە بولدى . بىزمۇ ئورنىمىزدىن تۇرۇپ ، كۆچىلىككە سالام ئارقىلىق تەشەككۈرىمىزنى بىلدۈردۇق ،— مەن بۇگۈنكى سورۇننى قىزىتىش ، بۇ رېستورانىمىز تارىخىدىكى قۇتلۇق كۈننى خاتىرىلەش ۋە ئاشۇ ئىككى ئەدىبنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن سەنئەتكارلارنى تەكلىپ قىلدىم . بۈگۈنكى ئولتۇرۇش تامامەن ھەقسىز بولىدۇ . مەن كۆچىلىكنىڭ سورۇننى راسا قىزىتىپ ، چاڭ چىقىرىۋېتىشىنى ئۈمىد قىلىمەن !

رېستورانىنى يەنە ئالقىش قاپلىدى . قەيەردىندۇر پەيدا بولغان سىنئالغۇچى چاققانلىق بىلەن سۈرەتكە ئېلىشنى باشلىۋەتتى . مۇزىكا ، ناخشا ، ئۇسسۇللار ئورۇندالدى . كۆچىلىك بىزنى شەئىر ئوقۇپ بېرىشكە تەكلىپ قىلدى .

ئۆلسەمۇ نەپرەتتىن كۈندە مىڭ قېتىم ،
«ھاياتمەن» دەيدىكەن نامەردلەر تېخى .
يوتقاندەك بىلىنگەن ئوخشايدۇ ھەتتا
ئۇستىگە يېقىلغان نەپرەتنىڭ تېغى .
مەردلەرچۇ ؟
ئۆمرىدە بىر ئۆلەر ، بىرلا ،
لېكىن ئۇ خورلۇققا ئوق بولغان ئۆلۈم .
قېنىدىن گۈل ئۈنۈپ شۇڭا بۈككىدە ،
كۆرسىتەر ئەۋلادقا ئۆلۈمنى «كۆرۈم» .

ئاق چاچلىق شائىرنىڭ بۇ شېئىرى ئالقىش ساداسىغا كۆمۈلدى . كىملەردۇر «ياشاپ كەت ، ئەزىمەت !» دەپ توۋلىدى ، «ئاتاڭغا رەھمەت !» دېدى . مەنمۇ شېئىر ئوقۇدۇم . رېستوران ئالقىش ساداسىدىن تىترىدى . يىگىت ـ قىزلار بىزگە گۈلدەستە

تۇتتى ، يىگىتلەر باغرىغا بېسىپ ، بىزنى مەھكەم قۇچاقلىدى ، قىز - چوكانلار هايالىق كۈلۈمسىرەشلىرى بىلەن «يىگىت دېگەن سىلەردەك بولسا» دېگەن مەنىدە قاراشتى .

بىر ئەدەب ئۇچۇن مۇشۇنداق ئالقىشلارغا ئېرىشىشتەك خۇشاللىق بولمىسا كېرەك . سەن ئۇچۇن زۆرۈرى ئەسىرىگىنىڭ گېزىت - ژۇرناللاردا ماختىلىشىلا ئەمەس ، ئەڭ مۇهىمى ئۇنىڭ ئەل ئارىسىغا تارقىلىشى ، ئۇلارنىڭ سۆيۈپ ئوقۇشىغا نائىل بولۇشى ؛ سورۇنلاردا ، دەرسخانىلاردا ، ستانوك يانلىرىدا ، ئېتىز قىرلىرىدا ، چېگرادىكى قاراۋۇلخانىلاردا مەمنۇنلۇق بىلەن تىلغا ئېلىنىشىدۇر .

بىز رېستوراندىن قايتىۋاتقاندا :

— ئۇمىدجان ئاكا ، مەن ئەلنىڭ سىلەرنى قەدىرلەيدىغانلىقىنى بىلەتتىم ،— دېدى گۇلنار هاياجان بىلەن ،— بىراق بۇگۈنكىدەك نەق مەيداننى كۆرمىگەنىدىم . ئەل سىلەرنى هەقىقەتەن چىن مۇهەببەت بىلەن هۆرمەتلەيدىكەن .

— بۇ ئەمەلىيەتتە ئەلنىڭ ئۆز ئەدەبىياتىنى قەدىرلىشى ، ئۆز ئەدەبىياتىنى سۆيۈشى ، ئۆز ئەدەبىياتىنى گۈللەندۇرۇش ئۇچۇن ئەجىر سىڭدۇرۇۋاتقان بارلىق ئەدىبلەرگە بولغان مۇهەببىتى ،— دېدىم مەن ،— بۇ سۆيۈش ، بۇ مۇهەببەت ، بۇ هۆرمەت بىزگە ئىلهام ، تۇرتكە ، قامچا . ئۇنى بىز ئۆزىمىزنى ئۇلاردىن ئۇلۇغ ، دانا هېسابلىشىمىزغا دەستەك قىلىۋالساق بولمايدۇ . شۇنداقلا بولسا ، بىز ئەلنىڭ نەزىرىدىن چۈشىمىز - دە ، تۇگەشكىنىمىز شۇ .

— ئۇمىدجان ئاكا ، قاچان قايتىلا ؟— سورىدى گۇلنار .

— ۋاقتىم ئاز قالدى ، تېخى خوتەنگە بېرىشىم كېرەك . شۇڭا ئەتە يولغا چىقماقچىمەن ،— دېدىم مەن .

— ۋاي نېمانچە ئالدىراپ ؟— دېدى گۇلنار .

— ئادەم خۇددى چۈش كۆرگەندەك ،— دېدى گۇلنار نېمىنە-

دۇر ئويلانغاندەك ،— نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا چۈشمىزدە كۆرگەن-دەكلا كۆرۈشۈۋىدۇق ، بۇ قېتىممۇ يەنە شۇنداق بولدى . دۇنيانىڭ ئىشلىرى قىزىق ، كۆرگۈڭ يوق ئادەمنى كۈندە نەچچە رەت كۆرۈپ بىزار بولىسەن ، ئەمما كۆرگۈڭ بار ئادەمنى كۆرەي دەپمۇ كۆرەلمەيسەن ، ئالاھىدە بىر كۆرگىنىڭدە بولسا ، قانماي تۇرۇپلا يەنە ئايرىلىسەن . بەزىلەر بىلەن نەچچە يىللار بىر يەردە ياشايسەن ، بېرىش - كېلىش قىلىسەنۇ ، ئايرىلغان ھامان خۇددى چۈشتەكلا ئۇنتۇيسەن ؛ بەزىلەرنى بىر - ئىككى رەت كۆرۈسەنۇ ، ئۆمۈربويى ئەستىن چىقارمايسەن ، ئۇنتۇي دەپمۇ ئۇنتۇيالمايسەن .

— شائىرانە سۆزلەپ كەتتىڭغۇ ؟— دېدى گۈلناز ،— بۇ كۆزگە ئەمەس ، يۈرەككە تالىق ھېسسىيات . نەق گەپكە كەلسەم ، ئۇمىدجان ئاكا ، بىزنىڭ ئۆيگە بارماي ، ئۆز قولۇم بىلەن ئەتكەن بىر ژاخلىق تاماقنى يېمەي كېتەملا ؟

— يەنە پۇرسەت بولىدۇ ، سىڭلىم . مەن ھەر يىلى دېگۈدەك كېلىپ تۇرىمەن . سىلەرمۇ ئۇرۇمچىگە بېرىڭلار ، ئەمدى ئالاقەمىز ئۇزۇلۇپ قالمىسۇن ،— دېدىم مەن ،— ھېلىمۇ نەچچە كۈن-دىن بېرى كۆپ ئاۋارە قىلدىم ، سىلەرگە رەھمەت . ئەمدى خوش .

— مۇنداق خوش دېسەك بولماس ،— دېدى گۈلناز ،— بىز تېخى مۇقەددەسكە خەت يازمىز ، ئەتە ئەتىگەنده سىلىنى ئۇزاتقىلى كېلىمىز .

راست دېگەندەك ، ئۇلار ئەتىگەنده كەلدى . مېنى ئۇزاتقىلى ژالىي دوستۇممۇ كەلدى .

— بۈگۈن پارتكومدا يىغىن بار ئىكەن ، سېنى خوتەنگىچە ئۇزىتىپ بارالمايدىغان بولدۇم ، دوستۇم . بىراق شوپۇر ماشىنا بىلەن ئاپىرىپ قويىدۇ ،— دېدى ئۇ .

— زۆرۈرىيىتى يوق ئىدى ، ھېلىمۇ نەچچە كۈنلەردىن بۇيان تازا ئاۋارە قىلدىم ،— دېدىم مەن .

— بىزدەك خەلق ۋەكىلى بولغانلار سىلەردەك ئەدىبلەرنى

ئاسرىمىساق بولمايدۇ . ئەسلىدە بولسا سىلەرنى دائىم تۆرگە چىقارساق ، ھەتتا بېشىمىزدا كۆتۈرسەك بولاتتى ،— دېدى ژالىي دوستۇم تىترەڭگۈ ئاۋازدا ،— بىراق ، ئەپسۇس ، ئەپسۇس ، ئۇنداق قىلالمايۋاتىمىز . پۈتكۈل مىللەتنىڭ مەدەنىيەت ساپاسىنى ئۆستۈرمەي ، رونا قىلىنىۋاتقان سۆز ئاچقىلى بولمايدۇ . مىللەتنىڭ ساپاسىنى ئۆستۈرۈشتە سىلەرنىڭ تۆھپەڭلەر زور . خەلق سىلەرنى قەدىرلەيدۇ ، سىلەرمۇ خەلقنىڭ ئۈمىدىنى ئاقلىشىڭلار كېرەك .

ژالىي دوستۇمغا قايىل بولدۇم . بىزنىڭ بارلىق كاتتىلىرىمىز مەسىلىنى مۇشۇنداق ئويلىسا ، بىلىمگە ، بىلىم ئەھلىلىرىگە كۆيۈنۈشنى ئەمەلىي ھەرىكىتى ئارقىلىق ئومۇملاشتۇرسا نەقەدەر ياخشى بولاتتى ـ ھە ؟

ئەڭ ئاخىرقى خوشلىشىدىغان پەيت كەلدى . گۈلنار ، گۈلناز ، مۇقەددەسكە ، ماڭا تەييارلىغان خەت ، سوۋغىلىرىنى بەردى .

— خوش !— دېدىم مەن .

— خوش ، ئامان بولسىلا ،— دېدى گۈلناز .

— خوش !— دېدى گۈلنار ۋە بارلىق خىجىلچىلىقنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ ، يۈگۈرۈپ كەلگىنىچە بېشىنى كۆكسۈمگە قويۇپ يىغلىۋەتتى .

— يىغلىماڭ ، گۈلنار ،— دېدىم مەن ،— سىز يىغلاڭغۇ ئەمەس ، مەردانە ، سۈباتلىق قىزغۇ ؟ قىش ئۆتۈپ كەتتى ، باھار كەلدى . بۇ باھاردا سولغان گۈل قايتىدىن جانلىنىدۇ ، كۆكلەيدۇ ، ئېچىلىدۇ ، بۇلبۇل يەنە ئۇنى چىن ئىشقى بىلەن سۆيۈپ سايرايدۇ . بۇلبۇل ئۇچۇنمۇ مىسكىنلىك ئەبەدىي ئەمەس ، ئۇمۇ باھاردا قايتىدىن جانلىنىدۇ ، روھلىنىدۇ ، گۈل ئۈچۈن ئۆزىنى بېغىشلايدۇ .

بۇ سۆزنى گۈلنار زادى قانچىلىك چۈشەندى ، بۇ ماڭا نامەلۇم . ئەمما مەن ئاخىرقى رەت ماشىنا دېرىزىسىدىن قارىغاندا ، ئۇ ماڭا قاراپ قول پۇلاڭشىتىۋاتاتتى ، كۆزلىرىدە يىغا ئارالاشقان كۈلكە جىلۋىلىنەتتى .

ئۇچىنچى قىسىم
بەخت ئۆز قولۇڭدا

بەخت ئەمەس تەلەي يا ئامەت ،
بەخت پەقەت ھالال تىرىشىدە .
جەننەت ياكى يات ئەلدە ئەمەس ،
كىندىك قېنىك تامغان يېرىشىدە .
بەخت كەلمەس ئىلاھتىن ، كۆكتىن ،
بەخت ھامان ئىشچان قولۇشىدا .
بەخت باردۇر سۇبات ، غەيرەتتە
تايماي ماڭغان داغدام يولۇشىدا .

1

خوتەن .

لاسكۇيدىكى چىرايلىق باغ .

ئەمگەكچان خەلقىمىز باغقا ، بولۇپمۇ باغ ياساشقا ئامراق . قەيەرگىلا ئۆي ياسىسا ، ئالدى بىلەن ئۆي ئەتراپىغا ھەرخىل دەل ـ دەرەخلەرنى تىكىپ جەزمەن بىر باغ قىلىدۇ . باغ بولسا ئۆزىنىڭ شەرىن ـ شەربەت مېۋىلىرى ، گۈل ـ چېچەكلىرىنىڭ خۇشبۇي پۇرىقى ، ساپ ھاۋاسى ، قۇشلارنىڭ يېقىملىق ئاۋازى بىلەن ئادەمنى مەپتۇن قىلىدۇ ، ھۇزۇرلاندۇرىدۇ . مانا ئەمدىلىكتە مۇنداق باغلار بىر ـ ئىككى مولۇق ئەمەس ، بىرنەچچە يۈز ، بىرنەچچە مىڭ مولۇق قىلىپ ياسالغان . بۇرۇنقىدەك كىچىككىنە يەرگە نەچچە ، ھەتتا ئون نەچچە خىل مېۋە كۆچىتى تىكىپ «ئەبجەش باغ» قىلىشتىن ، بىر خىللا مېۋە كۆچىتى تىكىلگەن «كۆلەملەشكەن باغ» بەرپا قىلغان ، مۇنداق كۆلەملەشكەن ئالمىلىقلار ، ئۆرۈكلۈكلەر ، چىلانلىقلار ، ياڭاقلىقلار ، كارىدورلاشقان ئۈزۈملۈكلەر يۈرت ھۆسنىگە ھۆسن قوشقان .

بىز ئولتۇرۇۋاتقان بۇ باغ پەقەت مېۋە ـ چېۋىلىرىدىن پايدىلىنىش ئۈچۈنلا ئەمەس ، ئاساسلىقى سەيلە ـ ساياھەت قىلىپ ، كۆڭۈل ئېچىش ئۈچۈن ياسالغان كىچىكمۇ ، بەك چوڭمۇ بولمىغان «ئەبجەش باغ» بولۇپ ، مېۋىلىرى سەرخىل ، بىرنەچچە يېرىگە ئەللىك ـ ئاتمىش ، بىر ـ ئىككى يۈز ئادەم سىغىۋىدەك كۆڭۈل ئېچىش سورۇنلىرى ياسالغان مېھرى تارتىملىق باغ ئىدى . بۇ باغدا بىزدەك ئەدەبىيات خۇشتارلىرى بىرنەچچە قېتىم سۆھبەت ، ئولتۇرۇش ، كۆڭۈل ئېچىشلارنى ئۆتكۈزگەن ، ئەمما ئۇلار ئۈزۈن

ئۆتمەيلا ئۇنتۇلغان . لېكسىن 1985 ـ يىل 8 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنىگە قەدەر بۇ يەردە ئۆتكەن ئىككى ھەپتىلىك خاسىيەتلىك ، كۆڭۈللۈك كۈنلەر شىنجاڭدىكى نۇرغۇن ئەدىبىنىڭ ، خوتەن خەلـ قىنىڭ قەلبىدە خۇددى تاڭ سەھەردىكى جۇلالاپ تۇرغان چولپانـ دەك ساقلىنىپ كېلىۋاتاتتى . شۇڭا مەن بۇ يەرگە خوتەندىكى بىرنەچچە ئەدىب بىلەن ئاشۇ كۈنلەرنى ئەسلەش ، ئۆزلىرىمىز كۆڭۈل بولىدىغان مەسىلىلەر ئۈستىدە پاراڭلىشىش ئۈچۈنلا چىقـ قانىدىم .

ئالدىمىزدىكى شىرەگە خىلمۇخىل مېۋە ـ چېۋە ، ئاق نان ، گۆشگىردە ، تونۇر كاۋىپى ، كەپتەر گـۆشى ، ئېكـىكى ئاپقۇر مەيزاپ — مۇسەللەس تىزىلغانىدى . بىز پاراڭلىشىشنى ئاساسىي مەقسەت قىلغاچقا ، كۆپ ئادەممۇ ، سازچى ، ناخشىچى ، ئۇسسۇلـ چىلارمۇ چاقىرىلمىغانىدى . بىز نازۇنېمەتلەرگە باققاچ پاراڭلـ شىپ ئولتۇراتتۇق .

— ئۇ كۈنلەرنى مەنمۇ ھەرگىز ئۇنتۇمايمەن ،— دېدى باغقا قارايدىغان ئوتتۇز بەش ياشلار چامىسىدىكى دېھقان ،— ھەر قېتىم بۇ باغقا مېھمانلار كەلسە ، «بۇ باغدا بىر چاغلاردا زۇنۇن قادىرى قاتارلىق نۇرغۇن يازغۇچىلار مېھمان بولغان» دەپ پەخىرلىنىپ سۆزلەپ بېرىمەن . ئۇ چاغدا ، بۇ باغقا ئاتام قارايتتى ، مەن يارەملىشەتتىم . ئاتام ھەر كۈنى ئەتىگەندە ئامۇت ، شاپتۇللارنىڭ سەرخىللىرىنى تاللاپ ئۈزۈپ ياغلىققا ئوراپ زۇنۇن قادىرغا ئەكىرىپ بېرەتتى . بەزىدە ئۇ ئادەم ئۆزى باغقا كىرىپ ، مېۋىلەرـ نى ئۆز قولى بىلەن ئۈزۈپ يەيتتى ۋە بىز بىلەن سەممىي پاراڭلـ شاتتى ، ئەھۋالىمىزنىڭ قانداقلىقىنى سورايتتى . مەن ھەيرانلىق ئىلكىدە «ئۆزى داڭلىق يازغۇچى بولغىنى بىلەن نېمىدېگەن كەمـ تەر ، سەممىي ، دېھقان مىجەز ئادەم ـ ھە ؟» دەپ ئويلايتتىم . ئويلىغانسېرى ھۆرمىتىم ئاشاتتى . بۇرۇن بەزىلەردىن يازغۇچى ، شائىر دېگەننىڭ ئەسىرىنى ئوقۇپ ھۈزۈرلانسا بولىدۇ ، ئۆزىنى

كۆرمىگەن ياخشى ، دېگەن گەپنى ئاڭلىغانىدىم . ئەمما زۇنۇن قادىرىنىڭ ئەسىرى بىلەن ئۆزى ، تىلى بىلەن دىلى ئوخشاش ئىكەن .

— شۇنداق ،— دېدى ئۆزىگە قارىغاندا چېچى زىيادە بالدۇرلا ئاقىرىپ كەتكەن ، پاكارراق ، سەل سېمىز يازغۇچى ،— ئۇنداق ئېسىل ئادەمنى تاپماق تەس ، خۇددى ئاق كۆڭۈل ، ساددا دېھقانىنىڭ ئۆزى .

— مەن «كاتتا شائىر» تۇرۇپمۇ ، زۇنۇنكامنىڭ ئالدىغا تەزىم بىلەن باراتتىم ،— دېدى ئېگىز بوي ، چېچى بۇدۇرگە مايىل ، ئورۇقراق ، قارا قاشلىق ، كۆزلىرى سەل ئىچكىرى شائىر ،— ئۇ ھەر قېتىم كۆرۈشكەندە ، «ھە ، گاداي ، قىزىق - قىزىق گەپلىرىڭنى باشلىمامسەن» دېگەندە جېنىم يايراپ كېتەتتى . چاقچاق قىلاتتىمىۇ ، ئەمما كۆڭلۈمدە «ئەدەبسىزلىك بولۇپ قالىدىمۇ ، قانداق» دەپ ئويلاپ ئوڭايسىزلىناتتىم ، بىراق زۇنۇنكام ھەربىر چاقچىقىمنى ئاڭلاپ ، كۆزلىرىدىن ياش چىققۇدەك كۈلەتتى . ئەسەرلىرى بىلەنلا ئەمەس ، پەزىلەتلىرى بىلەنمۇ ھەقىقىي يازغۇچىغا ئايلانغان بۇ چىن ئىنسانىنى كۈلدۈرەلىگىنىمدىن ئالەمچە خۇش بولاتتىم .

ئۇ كۈنلەر ھەقىقەتەن تولىمۇ مەنىلىك ، كۆڭۈللۈك ئۆتكەندى . زۇنۇن قادىرىدەك مەشھۇر يازغۇچىلار بىلەن بىللە بولۇپ ئۇلارنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەت توغرىسىدىكى سۆزلىرىنى ، ئەمەلىي تەجرىبىلىرىنى ئاڭلاش بىزدەك ئەدەبىيات مەستانىلىرى ئۈچۈن ئالتۇن - گۆھەر تېپىۋالغاندىنمۇ قىممەتلىك ئىدى . ئۇنى بىر كۆرۈش ئىستىكىدە بولۇپ يۇرگەن دېھقانلار ئۇنىڭ قولىنى خۇددى خىزىرنىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇۋالغاندەك تۇتۇۋېلىپ ئۇزۇنغىچە قويىۋەتمىگەن ، كۆزىگە سۈرگەن ، ئالاھىدە قوي سويۇپ ، ئۆيلىرىگە باشلاپ مېھمان قىلغانىدى . بوزاقتىكى بەش يۈز يىللىق قېرى ياڭاق ، نەچچە يۈز يىللىق ئەنجۈر ، ئاقسارايدىكى بەش يۈز

ئاتمىش يىللىق چىنار ، يورۇقلاشتىكى تەۋەررۈك ئۈزۈم تۈۋىدە ھەۋەسكارلار ، دېھقانلار زۇنۇن قادىرى بىلەن بەس - بەستە سۇرەتكە چۈشكەنىدى .

شۇ بىر ئىش يادىمىزدىن زادىلا چىقمايتتى . بىز مانا مۇشۇ باغدا تۇرۇۋاتقان كۈنلەرنىڭ بىرىدە قاراقاش ناھىيىلىك ھۆكۈمەت كەچلىك زىياپەتكە تەكلىپ قىلدى . بىز سورۇنغا يېتىپ بارغاندا ھەممە تەييارلىق پۈتكەن ، شىرەلەر نازۇنېمەتكە كۆمۈلۈپتىلگەنىدى . سورۇنغا ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكىدىكىلەرمۇ كەلگەنىدى . تولىمۇ قىزغىن كەيپىياتتا داۋاملىشىۋاتقان سورۇندا ، ھەممىنىڭ كۆزى زۇنۇن قادىرىدا ئىدى . كىشىلەر بۇ ھۆرمەتلىك يازغۇچىسىنى كۆرگەنلىكىدىن بەكمۇ خۇشال ئىدى ، ئۇنى ئۈزاقراق كۆرۈۋېلىشنى ئۈمىد قىلاتتى ، شۇڭا ئۇ كۆزلەر گويا تالمايدىغاندەك قىياپەتتە مىتمۇ قىلماي زۇنۇن قادىرغا تىكىلگەنىدى . زالدا :

— ھازىر «غۇنچەم» دراممىسىدىن ئاريە ، ناخشىنى روزىنسا ئورۇندايدۇ ،— دېگەن ئاۋاز ياڭرىدى .

ئوتتۇرغا دېھقان قىزچە ياسانغان روزىنسا چىقتى . ئۇ ئالدى بىلەن «ئورما ناخشىسى»نى ئورۇندىدى . پۈتۈن زالدا ھايجان . يۈرەكلەر ئۆزگىچە رىتىمدا خۇشاللىق بىلەن سوقاتتى . روزىنسا ئىككىنچى ناخشىنى باشلىدى :

ئالمىلار پىشىپ قاپتۇ
شاخ - شېخىدا مەي بولۇپ .
يار بىزدىن يامانلاپتۇ
بۇلۇت توسقان ئاي بولۇپ .

روزىنسا پائۇزا ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ ، شىرەدىكى ئالمىلار ئىچىدىن راسا ۋايىغا يېتىپ ، قىزىرىپ پىشقان بىر ئالمىنى ئالدى - دە ، ئۇنى مېھىر - مۇھەببەت بىلەن سۇرتۇپ ، ناخشىنى

داۋاملاشتۇرغاچ زۇنۇن قادىرى ئولتۇرغان تەرەپكە ماڭدى :

مەن بارايمىكىن ئۇندا ،
يار كېلەرمىكىن مۇندا .
يارغا يار كېرەك بولسا ،
قول سېلىپ كېلەر مۇندا .

روزىنىسا ناخشىسى توگىگەندە زۇنۇن قادىرنىڭ ئالدىغا بېرىپ بولغاندى . ئۇ ئالمىنى ئىككى قوللاپ تەزىم بىلەن زۇنۇن قادىرغا تۇتتى . پۇتۇن زالدا گۇلدۇراس ئالقىش ياڭراپ ئۇزۇنغا سوزۇلدى . زۇنۇن قادىرى ئورنىدىن تۇرۇپ ، ئالمىنى ھۆرمەت بىلەن ئالدى ۋە :

— رەھمەت ، رەھمەت ! — دېدى . ئۇنىڭ كۆزلىرى ياشقا تولغاندى ، زالدىكى ئالقىش ياڭرىتىۋاتقان كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىمۇ ، «غۇنچەم» دراما سىدا غۇنچەمنىڭ رولىنى ئالغان — ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان مۇشۇنداق ئېسىل ئەسەرنىڭ ئاپتورىنى بىر كۆرۈش ئارزۇسىدا ئوتتەك يېنىپ كەلگەن روزىنىسانىڭ كۆزىمۇ ياشقا تولغاندى . بۇلار خۇشاللىق ، ھاياجان ، تەشەككۇر ، ئۇمىد ياشلىرى ئىدى...

— ئەدەب ئۇچۇن ئەلنىڭ ئالقىشىدىن ئارتۇق مۇكاپات يوق ، — دېدى ئورۇق شائىر ، — مانا ، ئارىدىن ئۇزۇن يىل ئۆتۈپ كەتكىنى يوق ، بىراق زۇنۇنكامەدەك ئەلنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشكەن خېلى كۆپ ئەدەب ئارىمىزدىن كېتىپ قالدى . ئەھمەد زىيائى ، تېيىپجان ئېلىيوف ، ئابدۇكېرىم خوجا ، ئابدۇرېھىم ئۆتكۇر ، ئابلىز نازىرى ، جاپپار ئەمەتلەر ئۇ دۇنياغا كەتتى .

— قاھار جېلىلمۇ شۇنداق ، — دېدى ئاق باش يازغۇچى ، — ئۇ تېخى ياش ئىدى ، ياش جەھەتتە بىزدىن بەك پەرقلىنىپ كەتمەيتتى . گويا ئەدەبىياتىمىزغا كۆز تەگكەندەكلا ئىش بولدى .

بەزىدە «ياخشىغا كۇن يوق ، يامانغا ئۆلۈم» دېگىنى راستمىكىن دەپ قالىمەن . بەزىلەرنىڭ ئەلگە ھېچقانداق پايدىسى يوق ئىكەنۇ ، ناھايىتى ئۇزۇن ياشايدىكەن ، ئۆلۈم ئاشۇنداقلارغا كەلسە بولمامدۇ ؟

— «كىم بىلەر ئەل قەدرىنى ، بىلگەي شۇ ئەلنىڭ دەردىنى» دېگەندەك ، ئەلنىڭ غېمىنى يەپ ، ئەلنىڭ ئوتىدا كۆيىدىغانلار ئۇزاق ياشىيالمايدۇ .— دېدى ئورۇق شائىر ،— لېكىن ھاياتنىڭ قىممىتى ئۇزۇن ياكى قىسقا ياشاشتا ئەمەس ، بەلكى قانداق ياشاشتا . ئەل غېمىنى يېمەي ئۇزاق ياشىغانلار ، ئەمەلىيەتتە ئۆلۈك . ئۇلار راستتىنلا قازايى قەدەر يېتىپ ئۆلگەندىمۇ ، ئۆلگەن پېتى ئۇنتۇلىدۇ . ئەل غېمىنى يەپ ، قىسقىلا ياشاپ ئۆلۈپ كەتكەنلەر بولسا ، ئەل قەلبىدە ئەبەدىي ھايات . ئۇلارنىڭ ئەل قەلبىدە تىكلىگەن ھەيكەللىرى ئەسىرلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن يېقىلىپ چۈشمەيدۇ .

— توغرا ، ئەل قەلبىدە زۇنۇن قادىرغا ئوخشاش يېقىلماس ھەيكەل تىكلەش ھەممىدىن مۇھىم ، — دېدىم مەن ،— ئەدىبلەر ئارىسىدا ئۆزىنىڭ يېقىلماس ھەيكىلىنى ئەل قەلبىدە تىكلەش ئۈچۈن تىرىشىۋاتقان زوردۇن سابىردەك ئەدىبلەرمۇ ئاز ئەمەس . بىزنىڭ خەلقىمىز جىگەرلىك ، ئىشچان ، ئەقىللىق ، باتۇر ، قەيسەر ، دۇنيادىكى باشقا مىللەتلەردىن قېلىشمايدۇ . خەلقىمىز «ئۇ دۇنيادا سەككىز جەننەت بار ئىمىش . بىز ئۇ جەننەتنى كۈتۈپ تۇرماي ، مۇشۇ يۇرتتا توققۇزىنچى جەننەتنى قۇرىمىز» دېگەن ئىرادە بىلەن ئىشلەۋاتىدۇ . ئۇلارنىڭ ئىرادىسى ، قەيسەرلىكى ھەمدە تارتىۋاتقان جاپا ـ مۇشەققەتلىرى ئەدىبلىرىمىزنى تەسىرلەندۇرمەمدۇ ؟ بىز مۇشۇنداق خەلقنى كۆيلىمىسەك ، ئۇلارنىڭ كۆلكىسىگە تەڭ قوشۇلۇپ ، دەردىگە تەڭ يىغلاشمىساق ، يۇزىمىزنى قانداق كۆتۈرۈپ يۈرەلەيمىز ؟ ۋىجدان سورىقىغا قانداق جاۋاب بېرەلەيمىز ؟

— ئۇمىدجان ، سىز نەچچە يىلنىڭ ئالدىدا مېنىڭ دېھقان توغرىسىدىكى شېئىرلىرىم ھەققىدە سۆزلىگەندە ، «ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنى دېھقانلارسىز تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس . بىزنىڭ ئەدەبىي ئەسەرلىرىمىزدە دېھقانلار تەسۋىرلەنمىسە ، دېھقانلارنى نەزەردىن ساقىت قىلساق ، ئەدەبىياتىمىز قاناتسىز قۇش ، يىلتىزسىز گۈل ، يېپسىز لەگلەكتەك بولۇپ قالىدۇ . چۈنكى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ توقسان پىرسەنتى دېھقان ، ئۇلارنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسى چەكلىك ، چالا ساۋات ، ساۋاتسىزلارمۇ خېلى كۆپ . دىنىي ۋە ئەنئەنىۋى ئەقىدە ، ئادەتلەر ھېلىھەم ئۇلارنى چۈشەپ تۇرۇۋاتىدۇ . ئۇلار ئۆمۈر بويى ھارماي ـ تالماي ئىشلەپ كېلىۋاتسىمۇ ، يەنىلا ھەرخىل توسالغۇ ۋە ئاپەتلەر تۈپەيلىدىن ھالال تەر ـ ئەجرىنىڭ قەنتىنى تولۇق چاقالمايۋاتىدۇ... » دېگەنىدىڭىز . مەن بۇ سۆزنى ياقتۇرۇپ قالدىم . مەرھۇم يازغۇچىمىز زۇنۇن قادىرى بىلەن ھەرقېتىم كۆرۈشكىنىمىزدە ، ئۇ مېنى «دېھقان قوشاقچى» دەيتتى . بۇ سۆز ماڭا ناھايىتى ياقاتتى . «دېھقان قوشاقچى» بولسام نېمە بوپتۇ ؟ دېھقان ھەممىدىن ئۇلۇغ ، ھەقىقىي دېھقان بولماق تەس . شۇڭا مەن دېھقانىنى تاللىۋالدىم . ئەگەر ئېتىزدىكى دېھقان مەن يازغان «قوشاق» لارنى ئېيتقاچ ئورما ئورۇپ ھاردۇقىنى چىقىرالىسا ، مەشرەپ ـ ئولتۇرۇش سورۇنلىرىدا يازمىلىرىمنى دېكلاماتسىيە قىلالىسا ، مۇھەببەتلىشىۋاتقان قىز ـ يىگىتلەر بېيىتلىرىمدىن نەقىل ئېلىپ ، سالامنامە يېزىپ ، شۇنىڭ بەدىلىگە بىر ـ بىرىگە كۆڭۈل ئىسسىقىنى ئۆتكۈزۈپ ، ئارزۇ ـ ئارمىنىغا يېتەلىسە ، بەس ! ماڭا شۇ كۇپايە .

— ھەممە ئەدەب مانا مۇشۇنداق تونۇيالىسا ، بەكمۇ خوپ ئىش بولاتتى ،— دېدى ئاق باش يازغۇچى ،— ئەمما بىزدە ھازىر ئەخلاق ، ئادەمىيلىك خېلى ئېغىر دەرىجىدە بۇزۇلغان ، بۇنىڭدىن ئەدەبلىرىمىزنىڭ بىر قىسمىمۇ مۇستەسنا ئەمەس . بىز بۇ يەردە دېھقانىنىڭ دەردىگە يىغلاۋاتقاندا ، دېھقانىنىڭ ئەجرىدىن سەمىرىۋاتـ

قان ، ئۇلارنى ھەدەپ شوراۋاتقان ، شۇنداق ھالەتتىمۇ يەنە دېھقان-نى «مەينەت ، قالاق» دەپ قارغاۋاتقانلار يوق ئەمەس . بىز ئەخ-لاقنى ياخشىلاش ، ئادەمىيلىك قەدىر - قىممەتنى تولۇق تونۇش ، مىللەتنىڭ مەدەنىيەت ساپاسىنى ئۆستۈرۈش توغرىسىدىمۇ چۈقان سالمىساق بولمىغۇدەك .

— ناۋاتتەك گەپ قىلدىڭىز ،— دېدى بايات-ن بېرى گەپ قىلماي جىم ئولتۇرغان ئېگىز بوي ، يۈزى يۇمىلاق ، ئاقپىشماق شائىر ،— ئەخلاقنىڭ بۇزۇلۇشى مىللەت ئۈچۈن چوڭ بالا - قازا . ئۇ دېنىي ئەسەبىيلىك ، قالاق ئەنئەنىۋى قاراشلار بىلەن بىرلىشىۋالسا ، تېخىمۇ زور جاھىل كۈچكە ئايلىنىپ ، جەمئىيەتنى مالىمان قىلىدۇ . بىز روناق تاپمىز دەيدىكەنمىز قارا كۈچكە تايانساقلا بولمايدۇ ، ئالدى بىلەن خەلقنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسى-نى ، ئەخلاق ساپاسىنى ئۆستۈرۈشىمىز كېرەك . بىزنىڭ يازغا-چىلىرىمىز ، خۇددى «قوشاق»چىمىز دېگەندەك ، سۇ ، كۆمۈر ، مۇھەببەت گۈلى ، نەپرەت نەيزىسىگە ئايلىنىشى — ئۇسسۇزلارغا ، توڭلىغانلارغا ، چىن كۆيۈشكەنلەرگە ئوچۇق - يورۇقلۇق بىلەن تەقدىم قىلىنىپ ، ئۇلارغا ئىلھام ، كۈچ - مەدەت بېرىشى ؛ ئەخ-لاق ، ئىنساپ جەھەتتە بۇزۇلغانلارغا ، ئىناقلىق ، ئىتتىپاقلىق ، ئالغا ئىلگىرىلەش ، جەڭگىۋارلىققا پۈتلىكاشاڭ بولىدىغان ناچار ئىللەتلەرگە نەيزىدەك سانجىلىشى كېرەك .

ئەخلاقنىڭ بۇزۇلۇشى ، ئادەمنىڭ قەدىر - قىممىتى ھەققىدە گەپ بولۇۋېدى ، مەن مۇقەددەس ، پەرىزات ، گۈلنار ، گۈلنازلار-نى ئەسكە ئالدىم . ئۇلار ئەنە شۇ بۇزۇلغان ئەخلاقنىڭ ، ئادەمىي-لىك قەدىر - قىممىتىنى چۈشەنمەسلىكنىڭ ، نادانلىقنىڭ ئۆز ۋاقتىدىكى قۇربانلىرى ئىدى . بىزدە مۇشۇنداق قىزلار ، يىگىتلەر ئازمۇ ؟ يېزىلىرىمىزدىكى نادانلارنىڭ تىلغا ئالماي تۇرايلى ، ئەنە شۇلاردەك خېلى يۇقىرى مەلۇماتلىقلارمۇ بۇزۇلغان ئەخلاققا يەم بولۇۋاتىدۇ ئەمەسمۇ ؟ ئاچ كۆزلۈك ، نەپسانىيەتچىلىك ، شەھۋا-

نىيلىقىنىڭ ئېزىتقۇلىرى بىزنىڭ خېلى ـ خېلى «مەنمەن» دېگەن ئادەملىرىمىزنى پاتقاقتا تىقىپ قويۇۋاتامدۇ؟ «شېكەر يالىتىلغان ئوقلار» ئۇزۇن يىللىق ستاژغا ئىگە كومموئىنستلىرىمىزنى، بەزى يۇقىرى دەرىجىلىك كادىتلىرىمىزنى موللاق ئاتقۇزۇۋاتامدۇ؟ بۇزۇلغان ئەخلاق ناتوغان قىزلىرىمىز، سەبىي ئوغۇللىرىمىزنى ئاق ئالۋاستىنىڭ، شەھۋانىلىقىنىڭ قوينىغا كىرگۈزۈپ، ئۇلارنى خۇددى ئەمدىلا ئېچىلىشىغا ئۇشۇك تەگكەن غۇنچىلاردەك نابۇت قىلىۋاتامدۇ؟ «زەھەر تاشلاتقۇزۇش»، «يېغىپ تەربىيىلەش» ئورۇنلىرىدىكى ياش ئوغۇل ـ قىزلارنى كۆرگەندە ئادەمنىڭ ئىچى سىيرىلىدۇ. تۇرمە، ئەمگەك بىلەن ئۆزگەرتىش ئورۇنلىرىدىكى ياش، بالا جىنايەتچىلەرنى كۆرگەندە، ئادەمنىڭ ئۇلارنىڭ ئاشۇنـچىلىك ياشتا جىنايەت ئۆتكۈزۈشىگە ئىشەنگۈسى كەلمەيدۇ. ئەمما ئۇلار ئۆتكۈزگەن جىنايەتلەرنى ئاڭلىغاندا، ئادەمنىڭ غەزەب ئوتى كۆچلۈك يالقۇنغا ئايلىنىدۇ. بۇ ئەخلاقسىزلىقنىڭ بۇزۇلۇشىنىڭ، قەدىر ـ قىممەتنى، ھاياتنى چۈشەنمەسلىكنىڭ، نادانلىقنىڭ گۇناھى بولماي نېمە؟ روھىي نامراتلىق ئىقتىسادىي نامراتلىقتىن يامان. ئەمما بىز ئەلنى روھىي نامراتلىقتىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن زادى قانچىلىك ئىش قىلۋاتىمىز؟ مەرھۇم زۇنۇن قادىرنـدەك پېشۋالىرىمىزغا ئوخشاش، يارقىن ئەسەرلىرىمىز، ئېسىل پەزىلەتلىرىمىز بىلەن ئۇلاردىكى چىن ئىنسانىي تۇيغۇنىڭ ئويغىنىشى، ۋۇجۇدىدا ئېسىل پەزىلەتنىڭ يېتىلىشىگە تۇرتكە بولالىدۇقمۇ؟ ئەدىبىنىڭ بۇرچى پەقەت ئەيىب ـ نۇقساننى كۆرسىتىپ قويۇشلىمۇ؟ دەرد تۆكۈش، قورساق كۆپۈكىنى چىقىرىشلىمۇ؟ بۇلار ئەدەبىياتىمىز يېڭى بىر ئەسىرگە يۈزلىنىۋاتقان چاغدا، ھەممە ئەدىب ۋىجدانەن ئويلىنىدىغان مەسىلە ئىدى. سەن ئەسەرنى ياش تۆكۈپ تۇرۇپ ياكى شاد كۈلكىدە يازساڭ، ئوقۇرمەن ئۇنى ئوقۇغاندا يىغلاپ ياكى كۈلۈپ تۇرۇپ، ئۆز قەلبىدە زور بىر ئويغىنىشنى ـــ ئىرادە، جاسارەت، غەيرەتنى پەيدا قىلالىشى، شۇ

ئارقىلىق يېڭى ئاڭ ، يېڭى تونۇش ، ئالىيجاناب غايىگە ئىگە بولا-
لىشى كېرەك . ئىنسان روھىنىڭ ئىنژىنېرى بولماق ئانچە ئوڭاي
ئەمەس . بۇنىڭدا ئەدەب ئۆزىنىڭ خەلق ، تارىخ ئالدىكى بۇرچىنى
تونۇپ ، بارلىقىنى ئەدەبىياتقا بېغىشلىيالىشى ، خەلق ، ۋەتەن ئۈ-
چۈن جان پىدالىق بىلەن ئىشلىيەلەيدىغان روھتىن زادىلا تايماس-
لىقى كېرەك . ئۇ شۇنداللا ئوچۇق ـ ئاپتاپلىق كۈنلەردە تۈيۈق-
سىزلا پەيدا بولىدىغان قارا بۇلۇت ، يامغۇر ، جۇت ـ بوراندىن
ئالدىن خەۋەر بېرەلەيدۇ ، پۈتۈن ئالەمنى قاراڭغۇلۇق قاپلىغان
كۈنلەردىمۇ باشقىلار كۆرمىگەن ، بۇلۇتلار كەينىدە چاقناۋاتقان
كۈن نۇرىنى كۆرسىتىپ بېرەلەيدۇ ، شۇنداقلا ئۇسسۇغانغا زىلال
سۇ ، توڭلىغانغا يالقۇن ـ ئوت ، مادارسىزغا كۈچ ، روھسىزغا
جان بولالايدۇ .

— «مالىنىڭ كۆپلۈكى بايلىق ئەمەس ، ھەقىقىي بايلىق رو-
ھىي بايلىقتۇر » ،— دېدى «دېھقان قوشاقچى » ،— بۇنداق روھىي
بايلىق مەرپىەت ، مەدەنىيەت ، ئەدەپ ـ ئەخلاقنىڭ سەرخىللىشى
ئارقىلىق جۇغلىنىدۇ . ھەرقانداق ماددىي بايلىقنى تۇرلۈك
ئاپەتلەر يوق قىلىۋېتىشى مۇمكىن . بىراق خەلقنىڭ ئېڭىغا ،
قەلبىگە ، تارىخقا سىڭىپ كەتكەن روھىي بايلىقنى يوقىتىۋېتەلە-
يدىغان كۈچ تېخى پەيدا بولغىنى يوق .

— بەرھەق ، بەرھەق ،— دېدى ئاق باش يازغۇچى ،— بۇ
سىزنىڭ «كاتتا شائىر » لىقىڭىزغا لايىق گەپ بولدى . ئەخلاقنىڭ
بۇزۇلۇشى تېلېۋىزورلار ئارقىلىق شەھەرلەردىن باشلىنىپ ، ھا-
زىر يېزا ـ قىشلاقلارغىچە كېڭەيدى . جىنسىي تۇرمۇشقا ئائىت
كۆرۈنۈشلەر غەرب ئەللىرىنىڭ كىنو ـ تېلېۋىزىيىلىرىدىن ئۆزە-
سىزنىڭ كىنو ـ تېلېۋىزىيىلىرىگە ، جىنسىي تۇرمۇشقا ئائىت
دورا ئېلانلىرى سىمتاناب تۈرۈكلىرىدىن تېلېۋىزىيە ئېلانلىرى ،
قانۇنسىز تەشۋىق ۋەرەقلىرىگە كۆچتى . ئاخىر شۇنداق كۆرۈ-
نۈشلەر ئايرىم ئاتالمىش «ھۆسن تۈزەش » دۇكانلىرى ، مېھمانسا-

رايلار ، دەللاللارنىڭ ئۆيلىرىدە ئەھۋالىيەتكە كۆچتى . پۇلپەزلىك ، مەنمەنچىلىك ، شۆھرەتپەرەسلىكلەر بۇنداق ئەخلاقسىز بۇزۇقلۇقتا ، پاراخورلۇق ، خىيانەتچىلىك ۋە باشقا نۇرغۇن ناچار ئىللەتلەر گە يول ئاچتى .

— يىلتىز بىزنىڭ نادانلىقىمىزدا ، نادانلىق تۈپەيلىي ، ياخشى ـ ياماننى ، ھەقنى ـ ناھەقنى ئايرىماي ، قارىغۇلارچە دورامچىلىق قىلىشىمىزدا . ئىككى نان تاپقاندا ، تۈنۈگۈن ئاچ قالغانلىقىمىزنى ئويلىماي ، بىرىنى داپ قىلىپ چېلىشىمىزدا ،— دېدىم مەن .

— بۇ گەپنىڭ توري بار ،— دېدى ئاقپىشماق شائىر ،— راست ئەمەسمۇ ؟ ياشلىقتىكى گۈزەللىككە نېمە يېتىدۇ ؟ ئەمما بىزنىڭ ئەمدىلا ئون بەش ـ ئون ئالتە ياشقا كىرگەن قىزلىرىمىز بىر ئوبدان قاپقارا چېچى تۈرسا ، ئۇنى بويىاپ سېرىق ، قىزىل ، ھەتتا ئالىيېشىل قىلىۋالىدۇ ؛ ساغرىسىغا چۈشۈپ ، ئادەمنىڭ زوقىنى كەلتۈرىدىغان چېچىنى كېسىپ «بۇدۇر قىلدۇردۇق» دەپ ، قۇشلارنىڭ چۈۋۈق چاڭگىسىغا ئوخشىتىۋالىدۇ . يۇز ، لەۋلىرىنى ھەررەڭ ـ سەررەڭ بويىۋالىدۇ . بۇمۇ مەدەنىيەتمۇ ؟ دەرۋەقە ، ئاز ـ تولا پەرداز قىلىش يامان ئىش ئەمەس . ئەمما ئۇنى ئارتىسلار سەھنىگە چىققاندا ، چىرايىنىڭ رەڭمۇرەڭ چىراغ نۇرىدا تاتىراڭغۇ كۆرۈنۈپ قالماسلىقى ئۈچۈن ، چوكان ـ جۇۋانلار يۈزلىرىگە چۈشكەن داغ ، دەسلەپكى قورۇقلارنى يوشۇرۇش ئۈچۈن قىلسا بولىدۇ .

— ئوماق قىزلىرىمىزدىكى يۆلىنىۋېلىش ئىدىيىسى ، يەنى ياتلىق بولغىچە ئاتا ـ ئانام ، ياتلىق بولغاندىن كېيىن ئېرىم باقىدۇ دەيدىغان قاراشمۇ ئۇلارنىڭ ئوڭايلا چۈشكۈنلىشىپ كېتىشىدىكى بىر سەۋەب ،— دېدىم مەن ،— مۇستەقىل ياشاش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈشكە سەل قاراش بىز ئاتا ـ ئانىلارنىڭمۇ چوڭ ئاجىزلىقى . كۆڭزى : «ئەگەر ئۆزىنىڭ ئەخلاقى دۇرۇس بولمىسا

سا ، ئۇنداقتا باشقىلارنىڭ ئەخلاقىنى قانداقمۇ دۇرۇس قىلغىلى بولسۇن ؟ » دېگەنىكەن . شۇڭا بىز ئاتا ـ ئانىلار بالىلىرىمىزغا ئۆزىمىزنىڭ گۈزەل ئەخلاقى ئارقىلىق ئۈلگە كۆرسىتىمىز زۆرۈر .

— بىر دانىشمەن «ئەدەپ ـ ئەخلاقنىڭ تۈپ مەنبەسى ۋە مەركىزىي نۇقتىسى — ئەقىل . ئىلىم ـ مەرىپەت ئەقىلدىن تارقىلىدۇ » دېگەن ،— دېدى ئاق باش يازغۇچى ،— لېكىن ، ئەقىل نەدىن كېلىدۇ ؟ جەزمەن زېرىكمەي ـ تېرىكمەي ئۆگىنىش-تىن كېلىدۇ . مانا شۇ ئۆگىنىشكە ھېرىس بولماسلىق بىزنى ئەقىلسىز قىلىپ قويۇۋاتىدۇ ، ئەقىلسىزلىق بولسا بىزنى خۇددى باشقىلارنى دورايمەن دەپ ئۆزىنىڭ ئەسلىنى ئۇنتۇپ قالغان شاتۇ-تىغا ئايلاندۇرۇپ قويۇۋاتىدۇ .

مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى مىللەتنىڭ ئۆز تارىخىنى ، مەدەنىـ يىتىت ئەنئەنىسىنى ، شۇنداقلا ئادەم بولۇپ ياشاشتىكى قىممىتى ، بۇرچىنى بىلمەسلىك بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىدى . ھېيۇگو ئېيتقان-دەك ، نىقابىڭنى باشقىلار ئاچسا ، بۇ سېنىڭ مەغلۇبىيىتىڭ بولـ-دۇ ، ئۆزۈڭ ئاچساڭ غالىبىيىتىڭ بولىدۇ . ئەدىب كونىنى بۇ-زۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا يېڭىنى يارىتىدۇ . كونىنى بۇزۇپلا قويۇپ يېڭىنى ياراتمىسا ، ئۇ ھەقىقىي ئەدىب بولالمايدۇ . بىزدە ھازىر مۇشۇنداق ئەھۋاللار كۆرۈلۈۋاتاتتى . بەزى ئەدىبلەر مىللەت ۋۇ-جۇدىدىكى ناچار ئىللەتلەرنى قامچا ئاستىغا ئالماقچى بولاتتى ، بىراق پەقەت ئورتاقلىققا ئىگە بولمىغان ، يۈزەكى كۆرۈنۈشتىكى نەرسىلەرنى كۆرسىتىپ قويۇش بىلەنلا چەكلىنىپ ، مەنىۋىيەتتە-كى ناچارلىقلارنى — ماھىيەتلىك ئەيىبلىرىمىزنى ، ئۇلارنىڭ پەيدا بولۇشتىكى ئاساسلىرىنى — يىلتىزىنىڭ قەيەردىلىكىنى ، ئۇنى قانداق قىلغاندا سۈپۈرۈپ تاشلىغىلى بولىدىغانلىقى ، ئۇلار ئورنىغا نېمىنى تىكلىسە مۇۋاپىق بولىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ بېرەلمەيۋاتاتتى . بەزىلەر بولسا : «مەدەنىيەت ئەنئەنىسىدىكى يا-

راملىق ۋە يارامسىز نەرسىلەرنى ئايرىماي ، قارىقويۇقلا ئەنئەننى جارى قىلدۇرۇش كېرەك» دەپ توۋلاۋاتاتتى . «ئۆتكەننى ئەسلەپ ، ئۇنىڭ ئىچىدىن خۇشاللىق تېپىپ چىقىش ئىككى قېتىم ياشىغانغا باراۋەر» دېگەنىكەن گېرمانىيىلىك پەيلاسوپ ماشىل . ناۋادا ، ئۇنىڭغا قوشۇپ ، يېڭىچە خۇشاللىقنى يارىتىش ئۈچ قېتىم ياشىغانغا باراۋەر بولماسمۇ ؟ دۇرۇس ، ئەيىبنى كۆرسىتىشنىڭ ئۆزى بىر قەدەم ئالغا ئىلگىرىلىگەنلىك ، بۇمۇ بىر باتۇرلۇق . بىراق ئەدىب كۆرسىتىپ قويۇش بىلەنلا چەكلەنسە بولمايدۇ . ئۇ خۇددى دوختۇر بىمارنى تەكشۈرۈپ ، دىئاگنوز قويۇپ ، كېسەلنى ساقايتىش ئۈچۈن دورا يېزىپ بەرگەندەك ، ئەيىب ـ نۇقساننى تۈگىتىشنىڭ نەپ بېرىدىغان چارىسىنىمۇ كۆرسىتىشى كېرەك . پاتقاقتا كىرىپ كېتىۋاتقان ئادەمنى كۆرگەندە : «ئۇنىڭغا كىرىسەك خەتەرلىك ، ئۆلۈپ كېتىشىڭ مۇمكىن» دەپ توۋلاۋەرگەندىن كۆرە ، قول سۇنۇپ ، ئۇنى تارتىۋالغان ئەۋزەل . ئوت ئىچىدە قالغان ئادەمنى بىر ئامال قىلىپ قۇتقۇزۇپ چىقماي «نېمىشقا ئۇ يەرگە كىرگەن ؟ نېمىدەپ بۇرۇنراق يېنىپ چىقمىغان ؟» دەپ ئەيىبلەۋېرىشتىن ھېچقانداق پايدا يوق .

— بايانىن بېرى ياڭاق مېغىزىدەك گەپلەر بولدى ،— دېدى «دېھقان قوشاقچى» ،— شېئىر ئەڭ ئالدى بىلەن ئۆز ئوقۇرمەنلىرى بولغان خەلق ، مەنبەسى بولغان ئىجتىمائىي رېئاللىق ، يىلتىزى بولغان ماكان ۋە زاماندىن ئايرىلالمايدۇ . شۇنداق ئىكەن ، مېنىڭ نەزىرىمدىكى شېئىر ئاخىرىنى خەق ئويلاپ تېپىۋالىدىغان تېپىشماق ئەمەس . مەن بۇنىڭدىن كېيىنكى ئىجادىيەت مۇساپىمىدە مېنى ئۆز دىلكىشىمىز دەپ بىلىدىغان دېھقانلارنىڭ رايىغا ياققۇدەك ، كۆڭلى تېخىمۇ سۆيۈنگۈدەك ، ئارزۇ ـ ئارمانلىرى ئەكس ئەتكۈدەك ، ئۇلارنىڭ ۋۇجۇدىدا روھىي كۈچكە ئايلانغۇدەك بىرنەچچە ، ئون نەچچە شېئىرىي ئەسەر يازالسام ، شۇ بەختىم !

— بىز بىر چاغلاردا مۇشۇ باغدا مۇڭداشقان ، سىرداشقان ، تەلىم ئالغان زۇنۇن قادىرىدەك پىشۋالىرىمىزمۇ ھېچقانداق چاغدا ئەلنىڭ شادلىق ـ قايغۇسىنى ئۇنتۇمىغان ،— دېدى ئاق باش يازغۇچى ،— زۇنۇن قادىرى : «كىشىلەرگە روھىي ئازادلىك ، گۈزەل ھايات ۋە مەنىۋى بايلىق كېرەك ، روھنى بوغقۇچى ئىچ پۇشۇرىدىغان بۇرۇقتۇرمىلىق ، روھىي گادايلىق كېرەك ئەمەس » دېگەن .

— توغرا ، توغرا ،تېپىچان ئىلھىيوف مۇنداق دېگەندى ،— دېدى «دېھقان قوشاقچى» ۋە مۇنۇ رۇبائىيىنى ئوقۇدى :

ئەل نېمىگە سۆيۈنسە ، زوقلانسا ئۇنى ،
ئەل نېمىدىن يىرگەنسە ، ھومايسا ئاڭا .
ئالقىش تۇرماق راھەتتۇر ھەتتا ھاقارەت ،
بۇندىن ئارتۇق ئىپتىخار نە ھاجەت ساڭا .

— ئاشۇ قېتىمقى سۆھبەتتە ،— دېدى ئاقپىشماق شائىر ،— بىزنىڭ تالانتلىق يازغۇچىمىز زوردۇن سابىر مۇنداق دېگەندى : «تۇرمۇشنىڭ ئاۋۋال ماھىيىتىنى ئۆگىنىش لازىم . كىشىلەرنىڭ تىلىنى ، مىجەزىنى ، خۇلقىنى ئۆگىنىش لازىم . تىلى ئارقىلىق ئەزەر دائىرىسىنى ، ئەزەر دائىرىسى ئارقىلىق ھېسسىياتىنى ، ھېسسىياتى ئارقىلىق ئادىتىنى ، ئادىتى ئارقىلىق ئىدىيىسىنى ، ئىدىيىسى ئارقىلىق ئەقىدىسىنى ، ئەقىدىسى ئارقىلىق مۇددىئاسىنى ئۆگىنىش لازىم . »

— ھېۋۇگۇ ئېيتقاندەك ، ئازراقلا ئەقلى ـ ھوشى جايىدا ئادەم بەختلىك ۋە بەختسىز ئادەم دېگەن گەپنى ئاسانلىقچە تىلغا ئالمايدۇ ، ئەمەلىيەتتە بولسا ئادەملەر يورۇقلۇق ۋە قاراڭغۇلۇقتىكى ئادەم دەپ ئايرىلىدۇ ،— دېدىم مەن ،— يورۇقلۇقتىكى ئادەم ئەنئەنىۋى مەدەنىيەتتىكى ئەبەدىي ئۆچمەس نۇرلار ۋە ئەڭ يېڭى

مەرىپەت ، مەدەنىيەت بىلەن قەلب گۈلىستانىنى يورۇتقان كىشىلەردۇر ؛ قاراڭغۇلۇقتىكىلەر بولسا ، نادانلىق ، قاشقاقلىق ، خۇراپاتلىق ئىچىدە قالغانلار ؛ يېڭى مەرىپەت ، مەدەنىيەت نۇرى قەلب گۈلىستانىغا چۈشمىگەن كىشىلەردۇر . مۇنداقلارنى قاراڭغۇلۇقتىن يورۇقلۇققا ئاچقىچ ، تېخىمۇ پارلاق كەلگۈسىگە يېتەكلەش ئەدىبلەرنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان مۇقەددەس بۇرچىدۇر .

2

مەن ئايروپىلان بىلەن خوتەندىن ئۈرۈمچىگە يېتىپ كەلگىنىمدە ، چۈشتىن كېيىن سائەت تۆت بولۇپ قالغانىدى . ئۈرۈمچى كۆزۈمگە باشقىچە كۆرۈندى : بۇ يەرنى ھەيۋەتلىك بىنالار ، كوچىلارنى ئايىغى ئۈزۈلمەس خىلمۇخىل ماشىنىلار ، ۋاڭ ـ چۈڭلار قاپلىغان ؛ جەنۇبىي شىنجاڭ يېزىلىرى بولسا بۇك ـ باراقسان دەل ـ دەرەخلەر بىلەن ، گۈل ـ چېچەكلەر ، مېۋە ـ چېۋىلەرنىڭ خۇش ھىد ـ پۇراقلىرى بىلەن ئورالغان . ئاشۇ يېزىلاردا بىرمۇبىر بىكارچى ئادەم يوقتەك ، يوللاردا لاغايلاپ يۈرگەنلەرنى ئۇچراتقىلى بولمايدۇ . بۇ يەردە بولسا ھەممىلا ئادەم بىكارچىدەك ، ھەممىسى كوچىغا چىقىۋالغاندەك ، گويا ئالدىراش بىر ئىشلىرى ئۇچۇن يۇگۈرەۋاتقاندەك .

ئۆيگە كىرىپ تولىمۇ ئازادىلىك ھېس قىلدىم . تۇنۇگۈنلەتىن مۇقەددەسلەر كەلگەن بولسا كېرەك ، ئۆي پاك ـ پاكىز تازىلانغان ، دېرىزە تەكچىلىرىدىكى گۈللەرگە سۇ قۇيۇلغان ، ھەممە نەرسە جاي ـ جايىدا ، رەتلىك ئىدى . ئويلاپ باقسام ، ئانارگۈلۈم ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن ، بۇ ئۆي ئىچى بۇگۈنكىدەك رەتلىك بولۇپ باقمىغانىدى ، مەن ھەرقانچە يىغىشتۇرۇپ باققان بولساممۇ

ئانارگۈل بار چاغدىكىدەك ، بۈگۈنكىدەك مۇنداق گۈل - گۈلگە كەلمىگەنىدى . شۇندىلا «مەن يوق چاغلاردا ئانچە - مۇنچە كېلىپ گۈللەرگە سۇ قۇيۇپ قويارسىلەر» دەپ ، ئۆينىڭ بىر ئاچقۇچىنى ئەخمەتجانلارغا ئەمەس ، مۇقەددەسلەرگە بەرسەم توغرا قىلغانلىقىنى ھېس قىلدىم .

«ئۆز ئۆيۈمنىڭ خۇشلۇقى ، پۈت - قولۇمنىڭ بوشلۇقى» دېگەندەك ، دۇئانغا چۆكۈپ ، بېشىمنى ئارقىغا سېلىپ راھەتلىنىپ ئولتۇرۇپ خىيالغا چۆكتۈم . جەنۇبقا قىلغان يىگىرمە نەچچە كۈنلۈك سەپىرىمدە نۇرغۇن يېڭى نەرسىلەرنى كۆردۈم ، ئەدەبىياتچىلار ، ھەۋەسكارلار ، دوستلار ، دېھقانلار ، كادىرلار بىلەن پاراڭلاشتىم ، خىلمۇخىل گەپلەرنى ئاڭلىدىم . خوتەندىكى بىر ناھىيە ھاكىمىنىڭ : «قورسىقىمىزنىڭ توق ، كىيىمىمىزنىڭ پۈتۈن بولغانلىقى راست . ئەمما يانچۇقىمىزدا تېخى تۆت تەڭگىنىڭ تايىنى يوق . ئىسلاھات قەدىمىمىز كۆڭۈلدىكىدەك چوڭ بولالمىدى . ئىختىساسلىق خادىملارنىڭ كەملىكى ، ئىدىيىمىزنىڭ يەنىلا پىلانلىق ئىگىلىك ۋاقتىدىكى ئەندىزىلەردىن چىقىپ كېتەلمەسلىكى بىزگە چوڭ توسالغۇ بولۇۋاتىدۇ . پەن - تېخنىكا ئىگىلىمەي ، قارا كۆچكىلا تايىنىپ يېزىلىرىمىزنىڭ قىياپىتىنى ئۆزگەرتەلمىشىمىز ، ئىگىلىك قۇرۇلمىسىنى مۇۋاپىق تەڭشىيەلمىشىمىز ، دېھقانلارنى ھەقىقىي ھاللىق سەۋىيىگە يەتكۈزەلمىشىمىز قىيىن . لېكىن بىزدە ئىراده ، ئىشەنچ بار . يەنە تۆت - بەش يىللاردىن كېيىن كەلسەكلىز تېخىمۇ زور ئۆزگىرىشلەرنى كۆرىسىز . بىز سىلەردەك يازغۇچىلارنى ھەرقانداق ۋاقىتتا قارشى ئالىمىز» دېگەن سۆزى قۇلاق تۈۋىمده جاراڭلىغاندەك بولدى . بۇ ھەق ، سەمىمىي سۆز ئىدى . بازار ئىگىلىكىنىڭ بەرپا قىلىنىۋاتقىنىغا شۇنچە يىللار بولغان بولسىمۇ ، نېمە ئۈچۈن يېزىلىرىمىز پىلانلىق ئىگىلىك ۋاقتىدىكى تونۇش ۋە رامكىلاردىن قۇتۇلالمايدۇ ؟ بۇنىڭدىكى ئاساسلىق سەۋەب ، تۆۋەندىكى ئاساسلىق باشقۇرغۇچىلارنىڭ

بازار ئىگىلىكىنى چۇشەنمىگەنلىكى . نېمە ئۈچۈن بىزنىڭ بەزى يېزا باشلىقلىرىمىز ، ھاكىملىرىمىز ئەنە ئاۋۇ ھاكىمدەك راست گەپنى قىلمايدۇ ؟ ئاشۇ ھاكىمدەك ئاغزىدا ئەمەس ، چىن كۆڭلى بىلەن قەتئىي ئىرادىگە كەلمەيدۇ ؟ گەپ شۇ يەردىكى ، ئۇلار «چاتاق چىقىپ» ، مەنسەپ تاجىنىڭ ، ئەمەلىيەتتە ئۆزىگە كېلىدىغان مەنپەئەتنىڭ قولدىن كېتىشىدىن ئەنسىرەيدۇ . مەن گۇلنارنىڭ مەكتىپى ئالدىدا — ئېرىق بويىدا كۆرۈشكەن ھېلىقى خىزىر دەك بوۋاي توغرا ئېيتىدۇ : ھۆكۈمەت ئادىل ، سىياسەت ئادىل . پەقەت شۇ تۆۋەندىكى بەزى كاتتىلار ئۆز سەنىمىگە داپ چالىدۇ . ھېلىقى پادىچى يىگىتنىڭ دېگەنلىرىمۇ راست : «بىلىمسىزلىك ، قاششاقلىق بىز ئۈچۈن قەپەس . بىراق بىزدە ئادەملەر ئۇنىڭغا ئامراق . ئۇلار باشقىلار ئۆزلىرى ئۈچۈن تەييارلاپ بەرگەن قەپەس ، تاقاقنىڭ قۇلۇپى چېقىلىپ ، ئىشكى ئېچىۋېتىلگەن تەقدىردىمۇ ، ئۇنىڭدىن ئايرىلىشنى خالىمايدۇ . قەپەس ۋە تاقاقتىن قۇتۇلغانلىرىمۇ قايتىدىن ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن ئۇنىڭغا بەندە بولۇشنى خالايدۇ .» دېمەك ، نۆۋەتتە ئەدەبىيات مانا شۇ چوڭ ئىككى مەسىلىگە — دېھقانلار ۋە ئەخلاق مەسىلىسىگە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈشى كېرەك ئىدى .

مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئەخمەتجانغا تېلېفون قىلدىم :

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ، ئەخمەتجان !

— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام ! ئۇمىدجان ئاكاممۇسىز ؟ قاچان كەلدىڭىز ؟

— بىرەر سائەتچە بولدى .

— خەۋەر بەرگەن بولسىڭىز ، ئالدىڭىزغا چىقماسمىدۇق ؟

— رەھمەت ، سىلەرنى ئاۋارە قىلماي دېدىم .

— بۇنى قانداقمۇ ئاۋارىچىلىك دېگىلى بولسۇن ؟ ! بىزمۇ سېغىنىپ ، قاچان كېلەركىن دەپ تۇرغان تۇرساق .

— ئىشتىن چۇشكەندە باشقا ئورۇنلاشتۇرۇشىڭىز بارمۇ ؟

— يوق .
— تاماقنى بىللە يېسەكمىكىن دېۋېدىم .
— ئەلۋەتتە شۇنداق قىلىمىز ـ دە . تاماقنى نەدە يېسەك بولار ؟
— بىزنىڭ ئۆيگىلا كېلىڭ ، باشقا ئاغىنىلەرگىمۇ دەپ قويۇڭ ، جەنۇبنىڭ مېۋە ـ چېۋىلىرىدىن ئالغاچ كەلدىم . ئۇلارمۇ ئېغىز تەگسۇن .
— مۇقەددەسلەرگىمۇ دەپ قويايمۇ ؟
— ئىشلىرى بولسا ، خىجىل بولۇپ قالارمىكىن .
— ھەرقانداق ئىشى بولسا تاشلاپ قويۇپ كېلىدۇ . ئۇلارمۇ چوقۇم «ئەجەبمۇ كەلمىدىڭ يارىم ، يولۇڭغا بارغۇدەك بولدۇم . قولۇمغا قوش پىچاق ئېلىپ ، يۈرەكنى يارغۇدەك بولدۇم» دېگەندەك ھالغا يەتتىغۇ دەيمەن .
— مەيلى ئەمىسە ، خەۋەر بېرىپ قويۇڭ .
— سىز سەپەردىن يېڭىلا كەلدىڭىز ، تەييارلىق قىلىمەن دەپ ئاۋارە بولماي ئارام ئېلىڭ . لازىمەتلىكلەرنى ئۆزۈم تەييارلاپ بارىمەن .
ئەخمەتجان دېگەندەك سەل ھارغاندىم . يۈز ـ كۆزۈمنى يۇيۇۋېتىپ ، ياتاق ئۆيگە كىرىپ ، بىردەم ئۇخلاش ئۈچۈن ئۆزۈمنى كارىۋاتقا تاشلىدىم . راستىنى دېسەم ، يىگىرمە نەچچە كۈندىن بېرى قانغۇدەك ئۇخلىمىغانىدىم .
مەن يېتىپ ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئۇيقۇغا كەتتىم . زادى قانچىلىك ئۇخلىدىم ، بۇنى بىلمەيمەن . ئەمما مۇنداق چۈش كۆردۈم .
چۈشۈمدە ، گۈلنار بىلەن ئىككىمىز مەن گۈلنارنى يوقلاپ بارغاندا كۆرگەن دەريانىڭ بويىدا — يېشىل چىمەنلىك ئۈستىدە ئولتۇراتتۇق . دەريا غا ئۇلۇغ سۇ كەلگەن بولۇپ ، كۆۋەجەپ ـ دولقۇنلاپ ئاقاتتى . پات ـ پاتلا قارشى قىرغاقتىن قەيەرىنىڭدۇر گۈمۈرۈلۈپ چۈشكەن ئاۋازى ئاڭلىناتتى . دەريا تەرەپتىن ئۇرۇل ـ

غان لەرزان شامالدا چاچلىرىمىز ، يېشىل چۆپلەر لىۋەن يەلپۈنەتتى ، بىزدىن خېلى يىراقتا قوي - ئۆچكىلەر ئوتلاپ يۈرەتتى . بەزى - بەزىدە پېزەكلىكلەر ئارىسىدا تۈخۈم بېسىپ ياتقان ياۋا ئۆردەكلەرنىڭ غاقىلدىشى ، يۇلغۇن تۈۋىدىن ئۇچۇپ ، يۇقىرىغا ئۆرلەپ سايرىغان تورغاينىڭ ئاۋازى ئاڭلىناتتى .

گۈلنار قولىدىكى كاككۇكگۈلىنى تىنىمسىز پىرقىرىتاتتى . ئۇنىڭ چىرايى بۆلەكچىلا خۇشال ئىدى . ئۇنىڭ بىلىكى مېنىڭ بىلىكىمگە تېگىپ تۇراتتى .

— هايات خۇددى مۇشۇ دەريادا ئوخشايدىكەن ، تىنىمسىز ئاقىدىكەن ، — دېدى گۈلنار .

— شۇنداق ، بىراق ئۇنىڭ قاينامليرى بار ،ئۇ بەزىدە ئۆرلەيدۇ ، بەزىدە پەسلەيدۇ ، بەزىدە جىمجىت ئاقىدۇ ، بەزىدە شىددەت بىلەن ئۆركەشلەيدۇ ، بەزىدە چوڭقۇر قاينام هاسىل قىلىدۇ ، — دېدىم مەن ، — دەريا ئاستىدىكى خادا تاشلارغا ئۇرۇلغاندا چىرايلىق بۇزغۇن چاچرىتىدۇ . ئادەمنىڭ هاياتىمۇ مۇشكۈللەرگە يولۇقۇشى ئارقىلىق تېخىمۇ گۈزەل ، تېخىمۇ شېرىن بولىدۇ . هايات يولى دەريالارغا قارىغاندا تۈمەن مىڭ هەسسە ئۇزۇن . ئۇنىڭدا بىز كۆرۈپ يېتەلمەيدىغان نۇرغۇن ئاچاللار ، ئەگىملەر بار . خۇددى ماهىر شاهماتچى كۆزىتىش ئىقتىدارى ئەڭ يۇقىرى بولغاندىمۇ ، پەقەت كېيىنكى بىرنەچچە قەدەمنىلا بىلەلىگەندەك ، بىزمۇ هاياتلىق يولىدا نېمىلەرگە يولۇقۇشنى ئاز - تولا تەسەۋۋۇر قىلىپ باقساقمۇ ، هېچقانچە كۆپ نەرسىنى بىلىپ كېتەلمەيمىز .

— توغرا دېدىلە ، دۇنيادا چۈشەنمەك قىيىن نەرسە «هايات» ئىكەن . ئادەم هاياتلىق يولىدا تىمسىقلاپ ئالغا ئىلگىرىلىمەكتىن باشقا ئامال تاپالمايدىكەن . جاۋاب تېپىش ئىستىكىدە ئەتىكى هاياتى ئۇستىدە ئىزدەنگەنلەر خاتالاشمايدىكەن .

— ئىزدىنىش ، دەرۋەقە ، ياخشى ئىش ، بىراق ئىزدەنگەنلەرنىڭ خاتالاشمايدىغانلىقى ناتايىن ،— دېدىم مەن ،— پەقەت هېچ

ئىش قىلمىغان ئادەم خاتالاشمايدۇ (ئەلۋەتتە ، بۇمۇ نىسپىي) . ئادەم ئۆمرىنى بىكار ئۆتكۈزمەسلىك ، ئەل ئۈچۈن ئاز - تولا خىزمەت قىلىشتەك ئەڭ ياخشى نىيەت بىلەن ھەربىر قىلسىمۇ ، ئۇ يەنىلا بەزىبىر سەۋەنلىكلەرنى ئۆتكۈزىدۇ . كىشىلەر ئادەتتە : «تۈغۈلمىغانلار ۋە ئالەمدىن ئۆتكەنلەر خاتالاشمايدۇ» دەيدۇ . بۇ ئۇلارنىڭ ھەرىكەتلەنمەيدىغانلىقى ، ئىش قىلمايدىغانلىقىغا قارىتىلغان .

— ئۇنداقتا ئادەم ھەرىكەت قىلماسلىقى كېرەكمۇ ؟

— ھەرىكەت قىلىش ، توختاۋسىز ئىزدىنىش كېرەك . ئېقىن سۇ چىرىمەيدۇ ، ئىشىك ئۇلىگۈچىكى چىرىمايدۇ ئەمەسمۇ ؟ سەۋەنلىك ، ھەتتا خاتالىق ئۆتكۈزۈپ قويۇشتىن قورقۇپ ھەرىكەت قىلماسلىق يارىماسلارنىڭ ئىشى . ئادەم ياشىغانىكەن ، ئاز - تولا ھەرىكەت - ئىش قىلىپ ، ھاياتتا ئىز قالدۇرۇشى كېرەكقۇ ؟ بولمىسا ، ئۇنداق ھاياتنىڭ نېمە مەنىسى ، نېمە لەززىتى بولسۇن ؟ بىز ئۆمرىمىزنى نادانلىقىمىز تۈپەيلىدىن قىسقارتىۋېتىمىز . گىيوتى ئېيتقاندەك ، ئادەم ئۆزىنىڭ قىممىتىنى سۆيسە ، دۇنيا ئۈچۈن قىممەت يارىتىشى كېرەك . بۇ قىممەت توختاۋسىز ئىزدىنىش - ئىشلەش ئارقىلىق يارىتىلىدۇ .

— روسىيە يازغۇچىسى دوستويېۋسكىي : «ئادەم ئۆز ھاياتىدىكى ئۇششاق - چۈششەك بەختسىزلىكلەرگە چىداشلىق بېرىشى كېرەك . بەختسىزلىككە ئۇچراشنى خالىمىسا ، ياشىمىسىمۇ بولىدۇ» دەپتىكەن ،— دېدى گۇلنار ،— ئۇنداقتا بەختنى تاپالمىغان مەندەكلەر ئۆمۈرۈزايەت بەختسىز ياشاۋېرىمىزمۇ ؟

— بۇ سىز دەيدىغان گەپ ئەمەس ئىدى ، گۇلنار ،— دېدىم مەن ،— دوستويېۋسكىي يەنە : «ئادەم بەختسىزلىكنى تولا سۆزلەشكە تولىمۇ ئامراق . شۇ سەۋەبتىن ئۆز بەختىگە سەل قارايدۇ» دېگەن . لېكىن چۈشىنىشىمىز كېرەككى ، ئۆتكەن ئۆمۈر بىر چۈش ، ئۆتكۈزىدىغان ئۆمۈر بولسا ئۇمىد . توغرا ، سىز ئۆتكەن

ئۆمرىڭىزدە ئوڭۇشسىزلىقلارغا ئۇچرىغان ، لېكىن ئۇنى بەخت-سىزلىك دەپ كەتكىلىمۇ بولمايدۇ . ئەمەلىيەتتە سىز بەخت ئىچىدە ياشىغان . تۆرەلدىڭىز ، ئاتا ـ ئانىڭىزنىڭ مېھىر ـ شەپقىتىگە ئېرىشتىڭىز ، ئالىي مەكتەپكە قەدەر ئوقۇدىڭىز ، ئارزۇيىڭىزغا يېتىپ مۇئەللىم بولدىڭىز ، ياش ئەۋلادلارنى تەربىيىلەشتەك پۇر-سەتكە ئېرىشتىڭىز . سىز مۇشۇلارنىمۇ بەخت ئەمەس دەپ قارامسىز ؟

گۈلنار قىزاردى . بىر نەرسە دېمەكچى بولۇپ ئاغزىنى ئۆ-مەللىدىيۇ ، ئەمما گەپ قىلماي دەريا غا قارىدى .

— بۇ سۆزلىرىڭۇ راست ، ئۇمىدجان ئاكا ،— دېدى گۈلنار خىجىلدىن كېيىن ،— بىراق ، كىشىلەر مۇھەببەتكە ئېرىشىش— بەختكە ئېرىشكەنلىك ،دەيدىكەن . مەن شۇ مۇھەببەتكە ئېرىشەلمە-دىمغۇ ؟

— بۇ سۆزىڭىزدە قايسى مۇھەببەتنى كۆزدە تۇتىسىز ؟

— ئادەم ھاياتىنى بەختكە يار قىلىدىغان قىز ـ ئوغۇل ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەتنى دەيمەن .

— سىز ئۇنى ئىزدەپ كۆردىڭىزمۇ ؟

— .....

— سىز ئۇنى ئىزدىمىدىڭىز . ئىزدىمىسىڭىز ، تېپىش ئۇ-چۇن تىرىشمىسىڭىز ، ئۇنىڭغا قانداق ئېرىشىسىز ؟ مۇھەببەتمۇ ، بەختمۇ ئۆزى كېلىدىغان نەرسە ئەمەس ، زور ئەجىر قىلىش ئارقىلىق ئىزدەپ تاپىدىغان نەرسە . بەخت ھەربىر ئادەمنىڭ ئۆز قولىدا ، مۇھەببەت ھەربىر ئادەمنىڭ ئۆز قەلبىدە . ئۇنى يېتىلدۇ-رۇش ، پەرۋىش قىلىش ، ئىپادىلەش كېرەك . شۇندىلا ئۇ ھېس قىلغىلى ، كۆرگىلى بولىدىغان رېئال نەرسىگە ئايلىنىدۇ .

— مەن ياخشى كۆرسەمۇ ، قارشى تەرەپ مېنى ياخشى كۆرمىسىچۇ ؟

— ياخشى كۆرۈش دېگەن نېمە ؟ — دېدىم مەن ، —

چېرىنىشۇسكىنىڭ سۆزى بويىچە ئېيتقاندا : «ياخشى كۆرۈش ، يەنى مۇھەببەت ياخشى كۆرگەن كىشىنىڭ بەختىدىن خۇشاللىنىش ، ئۇنىڭ تېخىمۇ بەختلىك بولۇشى ئۈچۈن زۆرۈر بولغان ھەممە ئىشنى قىلىش ۋە بۇ ئارقىلىق ئۆزى خوشاللىققا ئېرىشىش دېمەكتۇر . » ھاياتلىقتىكى ئەڭ زور بەختسىزلىك ئارزۇ قىلىپ تۇرۇپمۇ يەنە ئۆز ئارزۇسىغا يېتەلمەسلىك . ئۆزى نامرات بولسىمۇ ، ئۆزىنىڭ سەممىي ئىرادىسىنى ئەملگە ئاشۇرۇش ئەركىنلىكىگە ئىگە ئادەملەر ئەڭ بەختلىك بولىدۇ . شېكسپېرنىڭ بۇ سۆزىنى خاتا دېمەيدىغانسىز ؟

— مەن شۇ ئەركىنلىككە ئىگە بولالمىدىم ـ دە .

— ئەركىنلىكىڭىزنىڭ بوغۇلغانلىقى راست . ئەمما سىز يەنىلا ئەركىن ئىدىڭىز . ئەركىنلىكىڭىزنىڭ بوغۇلغانلىقىنىلا كۆرۈپ ، خاپا بولسىڭىزمۇ دەۋېرەي ، بوشاڭلىق قىلدىڭىز ، ئەركىنلىكىڭىزنى بوغقان كۈچكە تەسلىم بولدىڭىز . ئەمەلىيەتتە ، تىز پۈكتۈرمەي ۋە تىز پۈكمەي تۇرۇپ ئۆزى ئېھتىياجلىق نەرسىنى قولغا كەلتۈرگەنلەر ئەڭ بەختلىك ، ئەڭ ئۇلۇغ بولىدۇ .

— نە قىلاي ، بىز قىز بالا دېگەن شۇنداق ئاجىز بەندە ئىكەنمىز ،— دېدى گۈلنار ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ .

— ياق ، گۈلنار ، بۇنى «قىزلارنىڭ ئاجىزلىقى» غا دۆڭگەپ قويماڭ . ھاياتتىمۇ ، مۇھەببەتتىمۇ ناھايىتى كۆپ قەيسەر قىزلار ئۆتكەن . بىز «پەرھات ـ شېرىن» ، «لەيلى ـ مەجنۇن» لارنى سۆزلەپ يۈرمەي ، يېقىنراقىنى سۆزلەيلى . نۇزۇگۇم ھاياتلىقتا ئەركىنلىكىنى بوغقانلارغا تىز پۈككەنمىدى ؟ سىز نۇرغۇن كىتابلارنى ئوقۇغان قىزغۇ ، «ئاننا كارېنىنا» ، «زامانىمىزنىڭ قەھرىمانى» ، «چالىقۇشى» لەردىكى ئاننا ، بىللا ، فەرىدەلەر مۇھەببەت ئەركىنلىكىنى بوغقۇچىلارغا تىز پۈككەنمۇ ؟

— مەن ئۆزۈمنى قانداقمۇ ئۇلار بىلەن تەڭلەشتۈرەي ؟

— ئاجىزلىق دېسە ، مانا مۇشۇنى دېيىش كېرەك . نېمىشقا

تەڭلەشتۇرگىلى بولمايدىكەن؟ سىزنىڭ ئۇلاردىن قانداق يېرىڭىز كەم؟ گۇزەللىكتە مەن سىزنى ئۇلاردىن نەچچە باراۋەر ئۈستۈن كۆرىمەن.

— بۇ سۆزلىرى راستمۇ؟

— مەن ئەزەلدىن يالغان سۆزلەشنى ئۆگەنمىگەنمەن.

— مەنمۇ راست گەپنى قىلسام،— دېدى گۈلنار قولىدىكى گۈلگە قارىغىنىچە بېشىنى ئېگىز كۆتۈرمەي،— مەن بۇنىڭدىن يەتتە - سەككىز يىللار ئىلگىرى، ئۆزلىرىگە كىتابلىرىنى ئوقۇش ئارقىلىق غايىبانە ئاشىق بولغانىدىم، ھەتتا خەتمۇ يازاي دېگەن نىيەتكە كەلگەن. لېكىن ئۇ چاغدا ئاياللىرى بارلىقىنى بىلىپ ھەمدە ئاشۇنداق شۆھرەتكە ئىگە بىر يازغۇچى مەندەك سەھرا قىزىنى يارىتامدۇ، دېگەن ئوي بىلەن خەتمۇ يازمىدىم. مۇھەببەتىم قەلبىمدە ھەرقانچە چوڭقان كۆتۈرسىمۇ، ئۇنى ئاشكارىلىمىدىم، ئۇنىڭ لاۋۇلدىشىغا يول قويمىدىم. سىلى بىلەن تۇنجى كۆرۈشكەندە، بۇ ئوت مېنىڭ ھەرقانداق سوغۇق سۇ چېچىشلىرىمغا قارىمايلا يالقۇنجاپ كەتتى. لېكىن شۇ تاسادىپىي كۆرۈشكەن قىسقا مۇددەت ئىچىدە بۇنى سىلىگە ئىپادىلىشىمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى. شۇنداقلا سىلى بىلەن بىر ئۆمۈر بىللە ئۆتۈش مۇمكىنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلالمىدىم. سىلىنى ئۇنتۇشقا، بۇ مۇھەببەت ئوتىنى ئۆچۈرۈۋېتىشكە تىرىشتىم. مېنىڭ شۇ چاغدا ئۇرۇمچىدىكى ئالىي مەكتەپلەرگە بارماي قەشقەردىلا ئالىي كۇرسىتا ئوقۇش قارارىغا كېلىشىمدىكى بىر سەۋەبمۇ مۇشۇ ئىدى. سىلى بىلەن كۆرۈشمەي، يىراق سەھرالاغا كېتەي، شۇنىڭ بىلەن «كۆزدىن يىراق، كۆڭۈلگە يىراق» دېگەندەك «سىلىنى ئۇنتۇتار» مەن، مۇھەببەت ئوتى ئۆچەر» دەپ ئويلىغانىدىم. ئەمما ئۇنداق بولمىدى. مەن سىلىنى ھەر دائىم ئەسلەپ تۇردۇم. بولۇپمۇ خورلۇققا ئەڭ ئېغىر ئۇچرىغان، كۈنۈم ئەڭ غەمكىن بولغان، تۇرمۇشتا رىيازەت تارتقان چاغدا، سىلىنى ئەڭ ئەسلەيدىغان بو-

لۇپ قالدىم . سىلىنى ئەسلىسەم ، خىيالەن سۆزلەشسەم ھەممە نەرسە ئۇنتۇلۇپ ، كۆڭلۇم ئوبدانلا كۆتۈرۈلۈپ قالاتتى . ئەسەرلە-رىنى ئوقۇسام ، ۋۇجۇدۇمغا ئۆزۈممۇ تەرىپلەپ بېرەلمەيدىغان بىر خىل غەيرەت قوشۇلاتتى ، كۆڭلۇمدە چەكسىز لەززەت تۇيغۇسى پەيدا بولاتتى . «ئەجەب ـ ھە ! ئۇمىدجاننى شۇنچە سۆيگەنكەنمە-نۇ ، نېمە ئۈچۈن ئۇنى ئۆز ۋاقتىدا ئاشكارىلىمىدىم ؟ نېمە ئۈچۈن ئۆزۈمنى بىھۇدە قىيناپ ، تارتىشقا تېگىشلىك بولمىغان ئازابلار-غا ، خورلۇقلارغا دۇچار قىلدىم ؟ ئۆز ۋاقتىدا مۇھەببەت كېمىمنى تەۋەككۇل دەريا سىغا سالغان بولسام ، يا قايناملا چۆكۈپ كېتەر ئىدىم ، يا سايرامدىن چىقار ئىدىم ، ھەممە ئىش ھەل بولماسمە-دى ؟— دەپ ئويلايتتىم مەن ،— شۇ نېكبدا بەلكىم بۇ خورلۇق ، ئازابلارنى تارتماس ئىدىم . ھازىرمۇ ۋە بۇرۇنمۇ پەن ئەھلى ۋە تېۋىپلار ‹خوتۇن بولغۇسى قىز ئۆزىگە ئەر بولغۇسى يېگىتتىن ئالتە ياش مىقدارىدا كىچىك بولۇشى لازىم › دەپ قارايدىكەن . بۇ ھال ئۇمىدجان بىلەن ماڭا دەل باب كېلىدىكەن . ھازىر قىزلار ئۆزىدىن ياش جەھەتتە چوڭلارغا ئامراق بولۇپ قالدى . ئۇلار مۇنداق ئەرلەرنى جىسمانىي ، روھىي جەھەتتە تەڭ يېتىلگەن ، تۇرمۇش تەجرىبىلىرىگە باي ، خوتۇننى قانداق تۇتۇش ، پەپىلەشنى بىلىدۇ ، دەپ قارايدىكەن . ئۆزى بىلەن تەڭتۇش يېگىتلەرنى بولسا پىشمىغان ھېسابلايدىكەن . شۇنداق بولسا كېرەك ، ياش تۇرۇپ ، ھەتتا توي قىلىپ تۇزۇك ئۆتمەيلا ئاجرىشىشلار شۇنىڭ دەللى بولسا كېرەك . ئاھ ، ئۇمىدجان ئاكا ، بۇ چاغقىچە قايتا ئۆيلىنىپ بولغانلا . سىلىگە تەگكەن قىز ئۆزىنى قانچىلىك بەختلىك چاغلايدىغاندۇر ؟ ئۇ سىلىنىڭ قەدىرلىرىگە يېتەرمۇ ؟ ناۋادا مەن سىلىگە ياتلىق بولغان بولسام ، بارلىق مېھىر ـ مۇھەببىتىم بىلەن سىلە-نى رازى قىلغان بولاتتىم . تىللىسىلىمۇ ، ئۇرسىلىمۇ بىر ئېغىز جاۋاب ياندۇرمايتتىم ، ئۇنى ماڭا قىلغان تەربىيە ، بەرگەن مۇكا-پات دەپ بىلەتتىم . ئەسەر يازغان قوللىرىغا قانماي ـ قانماي

سۆيەتتىم . سىلى ماڭىدىغان يوللارنى كىرپىكلىرىمنى سۆپۈرگە قىلىپ سۆپۈرۈپ ، مۇھەببىتىمنى سۇ قىلىپ ئۇنىڭغا چاچاتتىم . پۇتلىرىغا كىرگەن تىكەننى يۇرىكىمگە سانجىلغان خەنجەر دەپ بىلەتتىم··· »

— ھېلىھەم شۇنداق ئويلامسىز ؟

— ئويلىساممۇ نېمە پايدىسى ؟ مەن بىر دەپسەندە بولغان غۇنچە ، سولغان گۈل ، يۇرىكى ئېزىلگەن بەندە ، بۇ ھالدا كىممۇ مېنى جورلىققا لايىق كۆرىدۇ ؟

— ئاۋۋال سوئالىمغا جاۋاب بېرىڭ : ھېلىھەم شۇنداق ئويلامسىز ؟ مېنى ياخشى كۆرەمسىز ؟

— شۇنداق ئويلىمىسام ، ياخشى كۆرمىسەم بۇ گەپلەرنى دەپ يۈرەرمىدىم ؟— دېدى گۈلنار ۋىللىدە قىزىرىپ .

— مۇھىم نەرسە مۇشۇ ،— دېدىم مەن ئۆزۈممۇ سەزمىگەن ھالدا ھاياجانلىنىپ ،— قايسىدۇر بىر شائىر مۇنداق يازغانىكەن :

يوشۇرۇن كۆيۈش ، مەخپىي ئازاب ،
شۇنچە تاتلىق لەززىتى .
بارمىكىنتاڭ بۇنى بىلەر ،
مەندىن ئۆزگە بىر كىشى .

بەلكىم سىزمۇ شۇنداق ئويلىغاندۇرسىز . چۈنكى بالدۇر ئېچىلغان چېچەك جۇتقا ئۇچراپ توزۇغاندەك ، ئۇشتۇمتۇت كەلگەن قىيان تېز توختىغاندەك ، تېزدىن ئاشكارىلانغان مۇھەببەتمۇ سامان ئوتىدەك تېز ئۆچىدۇ ، «تاكى يوقالمىغىچە ئۆزىنى ئاشكارىلىمىغان مۇھەببەت ئەڭ پاك مۇھەببەتتۇر » دېگەن گەپمۇ بار . بىلەمسىز ، گۈلنار ، بۇلار توغرا گەپلەر . بىراق مەن ئۇلارنىمۇ نىسپىي دەپ قارايمەن . بىزدە «ئەتىكى قۇيرۇقتىن ، بۈگۈنكى ئۆپكە ئەلا » دېگەن گەپ بار . چۈنكى ، تۇنۇگۈن بولسا براكقا چىقىرىلغان

چەك ، ئەتە بولسا نامەلۇم چەك ، پەقەت بۇگۈنلا سىزنىڭ نەق پۇلىڭىز . مۇشۇ پۇلنى ياخشى تۇتمىسىڭىز ھەممە قولدىن كەتكەن بولىدۇ . ئادەم ھاياتىدىكى ھەربىر يىل ، ئاي ، كۈن ، سائەتلىك ۋاقىتنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدە ۋەزىپىسى بار . ۋاقىت دېگەن توختىماي ئۆچىدىغان قۇش ، كونىلار ئېيتقاندەك ، ئاتقان ئوق . ئۇنى قايتۇرۇۋالغىلى ، بىر ئىزدا توختىتىۋالغىلى بولمايدۇ . شۇڭا مۇھەببەتتىمۇ ۋاقىتنى ئىگىلەشنى بىلىش كېرەك . ۋاقىت ئىگىلەنمىسە ، يەنى يۇرەكتە بىخلانغان مۇھەببەتنى ئۆز ۋاقتىدا پەرۋىش قىلمىساق ، ئۇ نابۇت بولۇشى مۇمكىن . بۇنىڭ بىلەن ئۆزىڭىزنىمۇ ، سۆيگەن كىشىنىمۇ تېگىشلىك بولمىغان دەرد ـ ئازابقا قالدۇرۇشىڭىز مۇمكىن . ئەمەلىيەتتىمۇ شۇنداق بولدىغۇ ؟ بىرنەچچە يىل ئىچىدە بىھۇدە ئازاب تارتتىڭىزغۇ ؟ ناۋادا مەن مۇشۇ يىللار ئىچىدە قايتا ئۆي ـ ئوچاقلىق بولۇپ بولسام ، سىز ئۆمۇر بويى پۇشايماندا قالماسمىدىڭىز ؟

گۈلنار ماڭا ھەيرانلىق بىلەن قارىدى . ئۇنىڭ كۆزى ، چىرايى ئۇمىد ، شادلىق ، شۇنداقلا ئارىسالدىلىق جىلۋىلىنەتتى .

— ئەمدى پۇشايمان قىلمىسام بولامدۇ ؟— سورىدى گۈلنار .

— ئەلۋەتتە .

گۈلنارنىڭ كۆزلىرى چاقناپ كەتتى .

— سىلى مېنى ياخشى كۆرەملا ؟

— مەن بىر مىسكىن بۇلبۇل ، مىسكىن بۇلبۇل بىلەن سولغان گۈل قايتىدىن بەختىنى تاپسا بولمامدىكەن ؟

گۈلنار «ئاھ ، ئۇمىد» دېگىنىچە ئۆزىنى باغرىمغا تاشلاشقا تەييارلىنىۋېدى ، دەل شۇ چاغدا :

— پاھ ، گۈلنار ، ئۇمىدجان ئاكىنى ئىندەككە كەلتۈرۈپ بولۇپسەن ـ دە ! نېمانچە چاققانسەن ؟ !— دېگەن ئاۋاز ئاڭلاندى ، بىز چۆچۈپ كەتتۇق . شۇنداق قارىساق ئالدىمىزدا غەزەبلەنگەن مۇقەددەس تۇراتتى . ھەرئىككىمىز تېزلا ئورنىمىزدىن تۇردۇق .

گۈلنار :

— ئاھ ، مۇقەددەس ، قاچان كەلدىڭ ، جان دوستۇم ؟ — دېگىنىچە ، كەڭ قۇچاق ئېچىپ مۇقەددەس بىلەن كۆرۈشمەكچى بولدى . لېكىن مۇقەددەس :

— مېنىڭ سەندەك ۋىجدانسىز دوستۇم يوق ! سەن ئۇمىدجان ئاكىنى مەندىن تارتىۋالماقچىمۇ ؟— دېدى ـ دە ، گۈلنارنى غەزەب بىلەن ئىتتىرىۋەتتى . گۈلنار ئارقىچە دەلدۈگۈنۈپ ، دولقۇنلۇق دەريانىڭ يېقىلدى ـ دە ، قاينامغا غەرق بولدى .

— گۈلنار !...

مەن شۇنداق دەپ ۋارقىرىغىنىمچە ئويغىنىپ كەتتىم . كۆـ زۈمنى ئاچسام ، مۇقەددەس كۆزلىرى ياشقا تولغان ھالدا ئىشىككە يۆلىنىپ ماڭا قاراپ تۇراتتى .

3

ئەخمەتجان ئىشكتىن كىرىپلا قوللىرىدىكى نەرسە ـ كې ـ رەكلەرنى قويدى ـ دە ، مېنى قۇچاقلىدى ۋە :

— سالامەت كەپسىز ، ئاكا ، ئادەمنى تولىمۇ سېغىنىدۇردـ ـ ئىز . ماڭا بىر كۈن بىر يىلدەك تۇيۇلۇپ كەتتى ،— دېدى .

ئەخمەتجاننىڭ ئارقىسىدىن كىرگەن ئەسقەر مۇئەللىم ، ناخـ ـ شىچى ھېكىمجان ، قاسىم مۇدىر ، دېرىكتور مۇراتجانلارمۇ مەن بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى .

بىز كۆرۈشۈۋاتقاندا ، مۇقەددەس بىر خىل مەيۈس ھالدا ماڭا قاراپلا قالغانىدى .

— مۇقەددەس ، ئۇمىدجان ئاكىغا نېمانچە مۇڭلۇق قاراۋېرىدـ ـ سەن ؟— دېدى پەرىزات ،— يىگىرمە نەچچە كۈن كۆرمىگەچكە

ياتسىراۋاتامسەن ياكى كۆپرەك كۆرۈۋالاي دەۋاتامسەن ؟
مۇقەددەس بۇ گەپلەرنى ئاڭلىمىغاندەك يەنە جىممىدە قاراپ تۇراتتى .
— مۇقەددەس !
پەرىزات ئاۋازىنى كۆتۈرۈپرەك توۋلىدى . مۇقەددەس شۇندىلا چۆچۈپ پەرىزاتقا قارىدى :
— ھە !
— نېمە بولدۇڭ ؟ گېپىمنى ئاڭلىمىدىڭمۇ ؟
— ھە ، ماڭا گەپ قىلغانمىدىڭ ؟
— سەن مۇشۇ ئۆيدە بارمۇ - يوقمۇ ؟ ھەممە ئادەم شۇنچە خۇشال تۇرسا سەن نېمانچە مۇڭلىنىپ كەتتىڭ ؟ كۆزۈڭمۇ ياش يۇقىغۇ ؟ تاۋلىڭ يوقمۇ ؟
— ھە ،ھېچنېمە بولمىدىم ،— دېدى مۇقەددەس بېشىنى سىلكىۋېتىپ ،— سەل كۆڭلۈم بۇزۇلۇپ...
— نېمىگە كۆڭلۈڭ بۇزۇلاتتى ؟
— مانا ، ئۇمىدجان ئاكام مېنىڭ ئۇزۇن يىللىق قەدىناس دوستلىرىمنى كۆرۈپ كەلدى . مەن بولسام ئۇلارنى كۆرەلمىدىم .
— سارالڭ ،— دېدى پەرىزات ،— شۇنىڭغىمۇ مەيۈسلەنگەن بارمۇ ؟ ئۇمىدجان ئاكام كۆرۈشكەن بولسا ، سېنىڭ سالىمىڭنى يەتكۈزدى ، ئۇلارنىڭ سالىمىنى ئەكەلدى . سەنمۇ ئوقۇش تۈگەپ ، بىز ئىشنى باشلاپ بولغاندا بېرىپ كۆرۈشۈپ كەلسەڭ ياكى ئۇ-لارنىڭ بۇ يەرگە تەكلىپ بىلەن ئەكەلدۈرسەڭ بولمىدىغۇ ؟
— سەنمۇ بەلكىم مېنىڭ مۇشۇ تاپتىكى ھېسسىياتىمدا بول-ساڭ ، جەزمەن مەيۈسلەنگەن بولاتتىڭ ،— دېدى مۇقەددەس .
مېھمانخانىغا كىرىپ ئولتۇرۇپ بولغاندىن كېيىنمۇ مۇقەد-دەس بىر چەتتە جىمجىت ئولتۇردى . پات - پات ماڭا قاراپ قويىاتتى ، ئۇھسىنىاتتى . پەرىزات چاي دەملەپ كىرگەندىن كې-يىن :

— قېنى ، ئۇمىدجان ئاكا ، دەڭ ، بىز نېمە قىلايلى ؟— دەپ سورىدى .

— بۇگۈنچە سىلەرنىمۇ ئىشقا سالمايلى ، تۈزۈك ئارام ئالمىساڭلار ئەتىكى ئوقۇشقا تەسىر يېتىدۇ ،— دېدى ئەخمەتجان ،— بەزى لازىملىقلارنى— توخۇ كاۋېپى ، پاقلان گۆشى دېگەندەكلەرنى ، يەنە نان ، سامسا ئالغاچ كەلدىم . ئىشىك ئالدىدىكى ئاشخانىغا بىرنەچچە خىل قورۇما قورۇپ ئاچىقىپ بېرىشنى تاپىلاپ قويدۇم . ھەممەيلەن دەرقەمتە ئولتۇرۇپ ، غىزالانغاچ پاراڭلىشايلى . خېلى كۆنلەردىن بېرى پاراڭلىرالمىغىنىمىزمۇ يىغىلىپ قالدى .

— شۇنداق ،— دېدى ھېكمىجان ،— سىلى بولمىساڭلار بولمىغۇدەك جۇمۇ ، ئاداش . بىز خۇددى سەركىسى يوق پادىدەك چېچىلىپ كەتتۇق . تېلېفوندا كۆرۈشكەندىن باشقا ، جەم بولالمىدۇق .

— ئىيۇل كىرىپ قالغاچقا ، ئىشلىرىمىزمۇ بىرئاز ئالدىراش بولۇپ قالدى ،— دېدى مۇراتجان ،— بىزمۇ يېڭى بىر تەتقىقاتقا كىرىشكەنىدۇق ، ئاخىرىنى چىقىرالماي تىت - تىت بولۇۋاتىمىز .

— قانداق تەتقىقات ئىدى ؟— سورىدىم مەن .

— بۇ كارخانىنىڭ مەخپىيەتلىكى ،— دېدى مۇراتجان ،— ئەلۋەتتە ، بۇ يەردە يات ئادەم بولمىغاچقا ، سىلەرگە دەپ بەرسەم بولىدۇ . بىزنىڭ بەزى ياش كارخانچىلىرىمىز دادىللىق بىلەن ئىش كۆرۈپ ، «ئارمان» ، «ئامىنە» ، «ئانا زېمىن» دېگەندەك يېمەك - ئىچمەلىكلەرنى تەتقىق قىلىپ ئىشلەپ چىقىرىپ ، ياخشى ئونۇم ھاسىل قىلدى . ھەربىر كارخانىنىڭ ئۆزىگە خاس داڭلىق مەھسۇلاتى — ئۆز يېرىدە پۈت تىرەپ تۇرالايدىغان ، مەملىكەت ، خەلقئارادا چوڭ بازارغا يۈزلەنگەن مەھسۇلاتى بولمىسا ، ئۇ كارخانىنىڭ تەرەققىي قىلالىشى مۇمكىن ئەمەس . بىز ئومۇمىي ئەھۋالنى تەكشۈرۈپ كۆرسەك ، ھازىر بالىلاردا تاماق يېمەيدىغان ، بولۇپمۇ كۆكتات يېمەيدىغان ئەھۋال بىرقەدەر ئو-

مۇملاشقانىكەن . بۇنىڭ بىلەن بالىلاردا ئوزۇقلۇق ، ھەر خىل ۋىتامىنلار يېتىشمەي ، خۇددى يەل بېرىپ قويغاندەكلا ، بىر پۈۋ-لەپ قويسا يېقىلىپ كېتىدىغاندەك ھالەت شەكىللىنىپتۇ ، زېھنىي قۇۋۋىتىمۇ تۆۋەن ئىكەن . شۇڭا بىز بالىلارغا ھەم ئوزۇق بولىدى-غان ، ھەم ھەرخىل ۋىتامىنلارنى تولۇقلايدىغان بىرخىل يېمەك-لىك — پايدىلىق ، مول ۋىتامىنلىق كۆكتاتلارنى خام ئەشيا قىلغان يېمەكلىكنى تەتقىق قىلىۋاتىمىز .

— بۇ ھەقىقەتەن ياخشى تەتقىقات ئىكەن ،— دېدى قاسىم مۇدىر .

شۇ ئارىلىقتا ، ئەخمەتجان ئەكەلگەن نەرسىلەرنى شىرەگە تىزدى . مەنمۇ جەنۇبىي شىنجاڭدىن ئالغاچ كەلگەن ئۆرۈك ، شاپتۇل ، توغاچ... لارنى يۇيۇپ شىرەگە ئەكىلىپ تىزدىم . ئاشخانا مۇلازىملىرىمۇ بۇيرۇتۇلغان قورۇمىلارنى ئاچىقىپ بەردى . شىرە مول يېمەكلىكلەر بىلەن تولدى .

— قېنى دوستلار ، ھەممىڭلار ئىشتىن چۈشۈپ ئۇدۇللا بۇ يەرگە كەلدىڭلار ھەقاچان ، قورساقمۇ نەغمە چېلىشقا باشلىغاندۇر ، تارتىنماي ئېلىڭلار ، بەھۇزۇر بېقىڭلار ،— دېدىم مەن ساھىبخانلىق سۈپىتىمدە .

ھەممەيلەن شىرەگە قول ئۇزاتتۇق . مۇقەددەس يەنىلا جىم-مىدە ئولتۇراتتى . چايدىن ئانچە - مۇنچە ئوتلىغاننى ھېسابقا ئالمىغاندا ، شىرەگە قول ئۇزاتمىدى . بۇنىڭغا دىققەت قىلغان پەرىزات :

— مۇقەددەس ، ئۇنىڭ - بۇنىڭدىن ئالمامسەن ؟— دېدى .

— قورسىقىم ھېچ ئاچقاندەك ئەمەس .

— ئۇمىدجان ئاكىنى كۆرۈپ قورسىقىڭ توق بولۇپ قالدىمۇ ياكى باشقا بىرەرىگە تۇگۇنۇپ ، گېلىڭىدىن تاماق ئۆتمەيۋاتام-دۇ ؟— دېدى پەرىزات .

— چاقچاق قىلمىساڭچۇ كۆڭلۈمنىڭ ئارامى يوقىدا...

— كۆڭلۈڭ نېمىگە ئارامسىدا يوق بولۇپ قالدى؟
— كوچىلاپ سوراۋەرمىسەڭچۇ ، پەرىزات . ئۆزۈمچە شۇنداق بىر قىسما بولۇپ...
مەن گەپنى باشقا ياققا بۇراش مەقسىتىدە :
— پەرىزات ، ئوقۇشۇڭلار قانداقراق؟— دەپ سورىدىم .
— ناھايىتى كۆڭۈللۈك ،— دېدى پەرىزات ،— راست گەپنى قىلسام ، دەسلەپكى بىرنەچچە كۈن ئىچىدە — نەچچە يىلدىن بېرى تەييارغا ھەييار بولۇپ لاغايلاپ يۈرۈپ ئۆگىنىپ قالغاچقا ، يەتتە ـ سەككىز سائەتلەپ ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇش بىرئاز قىيىن-دەك بىلىندى . ھازىر كۆنۈپ كەتتۇق . ھازىر ھاياتنىڭ گۈزەللە-كىنى ، لەززىتىنى كۈندىن ـ كۈنگە چۈشىنىۋاتىمىز .
— دەرسلىرىڭلار جىددىيمۇ؟
— ئۇبدانلا جىددي . ھەم نەزەرىيە ئۆگىنىمىز ، ھەم ئەمە-لىي مەشغۇلات قىلىمىز .
— ئاخشاملىرىچۇ؟
— بىزنى يەنە كەچلىك بەزمىخانىلارغا قېچىۋاتامدىكىن دەپ ئەنسىرەۋاتامسىز؟ ئۇنداق ئىش يوق ، ئۇمىدجان ئاكا ، ئاخشاملە-رى ياتاقتا دەرس تەكرارلايمىز ، بىر ـ بىرىمىزنىڭ چاچلىرىنى چۈۋۈپ ، خىلمۇخىل پاسونلاردا ياساپ كۆرىمىز . ياتاقتىمۇ بەزى لازىمەتلىكلىرىمىز بار ، يۈز تېرىسىنى ئاسراش قاتارلىقلارنى مە-شىق قىلىمىز ،— دېدى پەرىزات .
— ھەي ، ئۇمىدجان ئاكا ، ساتىراشلىق ـ پەردازچىلىقنى پەقەت چاچ ياساش ، يۈز ـ كۆزنى پەردازلاش دەپلا قاراپ قال-ماڭ ،— دېدى ئەخمەتجان ،— چاچنى ياساشنىڭمۇ ئوغۇل ـ قىزلارنىڭ بولۇپ بىرەر ـ ئىككى يۈز خىلغا يېتىدىكەن . ئاياللار-غا پەرداز قىلىشمۇ توي بولىدىغان قىزنىڭ ، بالىسىنىڭ بۆشۈك تويى ـ ئات تويىنى قىلىدىغان چوكانىنىڭ ، بالىسىنىڭ خەتنە تويىنى قىلىدىغان جۈۋانىنىڭ دېگەندەك نۇرغۇن خىلغا ئايرىلىدە-

كەن ، يەنە تېخى پەردازنى ھەربىر ئايالنىڭ چىراي - تۇرقىغا ماسلاشتۇرۇپ قىلىدىغان گەپكەن .

— پاھ ، بۇ جەھەتتە ئوبدانلا بىلىمىڭىز بار ئىكەن جۇمۇ ، ئەخمەتجان ،— دېدى پەرىزات ،— بىزگە مۇئەللىم بولسىڭىز بولغۇدەك .

— ئۇنداقمۇ دەپ كەتمەڭ ، پەرىزات ،— دېدى ئەخمەتجان ،— ئەگەر راستىنلا ئۇنچىلىك ھۈنىرىم بولسا ، سىلەرنى ئۇ تەرىبىيىلەش مەركىزىگە ئەۋەتىپ نېمە قىلاتتۇق؟ ئۆزۈملا دەرس بېرەتتىم - دە ، سىلەردىن يىغقان ئوقۇش پۇلى بىلەن كاتتا بايغا ئايلىناتتىم .

— باي بولۇش نىيىتىڭىز بولسا ، پۇل دېگەن سىزدىن ئايلانسۇن ،— دېدى پەرىزات ،— ناۋادا ، مۇشۇ تاپتا مېنى قۇچاقلاپ بىرنى سۆيۈپ قويسىڭىز مىڭ يۈەن بېرىمەن .

— ۋاي يۈزى قېلىن ،— دېدى مۇقەددەس .

— سۆيسەم - سۆيدۈم ،— دېدى ئەخمەتجان ۋە ئورنىدىن تۇرۇپ پەرىزاتنىڭ ئالدىغا كەلدى .

— ۋىيەي ، ۋاي ئەسكى ،— دېدى پەرىزات قولى بىلەن يۈزىنى توسۇۋېلىپ ،— چاقچاق قىلىپ دەپ قويسام راستىنلا ئالدىمغا كېلىۋاتىدىيا .

— مەنمۇ ھەدەمدەك كۆرۈپ ، چاقچاق قىلىپ قويدۇم ،— دېدى ئەخمەتجان ئورنىغا ئولتۇرۇۋېتىپ .

بۇ ھالدىن ھەممىمىز كۈلۈشتۇق ، پەقەت مۇقەددەسلا كۈلمىدى . ئۇ بىرئازدىن كېيىن :

— پەرىزات ، ئەمدى بىز قايتايلى ، دەرسلەرنى تەكرارلىماق ، ئەتە ئەتىگەنده يەنە دەرسكە بارمىساق بولماس ،— دېدى .

بىز ئۇلارنى تۇتمىدۇق ، مەن مۇقەددەسكە گۈلنار ، گۈلناز - نىڭ سالام خېتى ۋە سوۋغاتلىرىنى ئاچقىپ بەردىم . ئۇ «رەھمەت» دېگەندىن باشقا گەپ قىلمىدى .

— يوقىلىپ كەتمەي ، كېلىپ تۇرارسىلەر ،— دېدىم مەن .
— ئەلۋەتتە كېلىمىز ،— دېدى پەرىزات .
مەن ئۇلارنى دەرۋازا ئالدىغىچە چىقىپ ئۇزىتىپ قويۇپ كىرگەندە :
— ئۇمىد ئاداش ، جەنۇبنىڭ ئەھۋالى قانداقكەن ؟— دەپ سورىدى ئەسقەر مۇئەللىم .
— قورساق توق ، كىيىم پۈتۈن بولۇش مەسىلىسى ئاساسەن ھەل بولغان ، بىراق يانچۇق تېخى تومپايماپتۇ ،— دېدىم مەن ،— پىلانلىق ئىگىلىك شارائىتىدا شەكىللەنگەن «بەشنى بىرلىككە كەلتۈرۈش» ئىدىيىسى يەنىلا ھۆكۈمران ئىكەن .
— ھازىرقىسى بازار ئىگىلىكى تۇرسا ، دېھقانلار «بەشنى بىرلىككە كەلتۈرۈش»تىن قۇتۇلالمىسا ، دېھقانچىلىق قۇرۇلمىسىنى تەڭشىيەلمىسە ، قانداق رونىق تاپالايدۇ ؟— دېدى ئەخمەتجان .
— ئاچقۇچ رەھبەرلىكتە . رەھبەرلەرنىڭ كاللىسى ئازاد ئەمەس ، ھېلىھەم ئۇلارغا بازار ئىگىلىكىگە تەۋە نۇرغۇن نەرسە كاپىتالىزمنىڭ نەرسىسى بولۇپ تۇيۇلىدۇ ،— دېدى ئەسقەر مۇئەللىم ،— «ئىدىيىدە ئازاد بولۇش ، ئەمەلىيەتنى ئاساس قىلىش» نىڭ تەكتلىنىۋاتقىنىغا ئۇزۇن يىل بولدى ، بىراق بەزى رەھبەرلىرىمىز پىلانلىق ئىگىلىككە بولغان ئەقىدىسىنىڭ چىڭلىقىدىنمۇ ياكى سوتسىيالىزم بىلەن كاپىتالىزمنىڭ پەرقىنى ئېنىق چۈشىنەلمىگەنلىكىدىنمۇ ، ئەيتاۋۇر ، ئەمەلىيەتتە بازار ئىگىلىكىنى قوبۇل قىلالمايۋاتىدۇ .
— ھەيرانمەن ، ھەممەيلەن سۆزلىگەندە «مەركەزنىڭ يوليورۇقىنى قەتئىي ، ئۇزۇل - كېسىل ئىجرا قىلىمىز» دەيدۇ . لېكىن ئەمەلىيەتتە نېمىشقا شۇنداق قىلمايدىغاندۇر ؟— دېدى مۇراتجان .
— بۇ تونۇش مەسىلىسى ،— دېدىم مەن ،— ئۇلار نەزەرىيە

جەھەتتىن قانداق قىلىش لازىملىقىنى چۈشىنىدۇ ، ئەمما كونكرېت مەسىلىگە كەلگەندە ، نەزەرىيىنى ئۇنىڭغا قانداق تەتبىقلاشنى بىلەلمەي قالىدۇ . راست گەپنى دېگەندە ، بەزىلەر خاتالىشىپ قېلىشتىن ئەنسىرەيدۇ ، شۇڭا كونا ئەندىزە بويىچە ئىشلەشنى لايىق كۆرىدۇ ، بۇنى «بىخەتەر چارە» دەپ قارايدۇ : ئاز ساندىكى بىر قىسىملار بولسا ئۆز مەنپەئىتىنى كۆزدە تۇتىدۇ ، يېزىلاردىكى بازار ئىگىلىكى پرىنسىپلىرى بويىچە ئىش كۆرسە ، ھوقۇقىنىڭ كىچىكلەپ كېتىپ ، ھوقۇقتىن تولۇق مەنپەئەتلىنەلمەي قېلىشىدىن ئەنسىرەيدۇ .

— ئوقۇ - ئوقۇتۇش ئەھۋالىچۇ ؟— سورىدى ئەسقەر مۇئەللىم .

— شەھەر بىلەن سېلىشتۇرغىلى بولمايدۇ ، خېلى زور تىرىشچانلىق كۆرسىتىلگەن بولسىمۇ شارائىت يەنىلا كۆڭۈلدىكىدەك ئەمەس . يېزا مەكتەپلىرىدە ئوقۇتقۇچى كەم ، ئالىي مەلۇماتلىقلار كەم . ئالىي مەكتەپلەرنى پۈتتۈرگەنلەر يېزىلارغا بېرىشنى خالىماي ، شەھەردىن ئورۇن تاپالماي بىكار يۈرىدىكەن . ئىقتىسادىنىڭ يېتىشمەسلىكى تۈپەيلى خېلى كۆپ ئوقۇغۇچى ئۆرلەپ ئوقۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولالمىغاچقا ، «ئوقۇغانلىنىڭ پايدىسى يوق» دېگەن قاراش باش كۆتۈرۈپ قالغان ،— دېدىم مەن .

— بۇ بولماپتۇ ،— دېدى ئەسقەر مۇئەللىم ،— جۇڭگودەك ئاساسىي ئاھالىسى دېھقان بولغان دۆلەتتە دېھقانلار مەسىلىسى ھەل قىلىنمىسا ، ئۇلارنىڭ مەدەنىيەت ساپاسى ئۆستۈرۈلمىسە ، بىزنىڭ قۇدرەتلىك ، باي ، مەدەنىيەتلىك ، سوتسىيالىستىك دۆلەت قۇرىمىز دېگىنىمىز چوڭ مەسىلە بولۇپ قالىدۇ .

— ئالىممىز فارابى پەزىلەتلىك شەھەر باشلىقى ھازىرلاشقا تېگىشلىك ئون ئىككى خىسلەت - پەزىلەت ھەققىدە سۆزلىگەندە : «ئۇ ھەقىقەتنى ، ئادىل ۋە ھەقىقەتنى ياقلايدىغان ئادەملەرنى سۆيىدىغان ، ساختا ۋە يالغانچىلاردىن نەپرەتلىنىدىغان بولۇشى

زۆرۆر . غۇرۇرلۇق ، ئار - نومۇسلۇق ئادەم بولۇشى ، پەسكەش-
لەردىن يۇكسەك ئورۇندا تۇرۇشى ، ئەسلىدىنلا بۇيۇك ھىممەت
ئىگىسى بولۇشى ، ئۇلۇغ ، ئالىي ئىشلارغا ئىنتىلىشى زۆرۈر...
ئۆز كىشىلىرى ، شۇنداقلا باشقىلارغىمۇ ئادىل بولۇپ ، ھەممىنى
ئادالەتكە ئۈندىگۈچى ، ناھەق جاپا چەككەنلەرگە مەدەت بەرگۈچى ،
ياخشىلىق ۋە ئۆزى سۆيگەن گۈزەللىكلەرنى ھەممىگە ئورتاق كۆر-
گۈچى بولۇشى زۆرۈر . ئۆزى ھەققانىيەت ئالدىدا جاھىللىق قىل-
ماي ئادىل ئىش تۇتۇش بىلەن بىللە ھەرقانداق ھەققانىيەتسىزلىك
ۋە پەسكەشلىك ئالدىدا مۇرەسسەسىز بولۇشى زۆرۈر» دېگەندە-
كەن ،— دېدى مۇراتجان ،— ئەگەر بىزنىڭ بەزى رەھبەرلىرىمىز
مۇشۇنداق پەزىلەتلەرنى يېتىلدۈرگەن بولسا ، ئىشلىرىمىز تولىمۇ
يۇرۇشكەن بولاتتى .

— پارتىيىمىزنىڭ «چىرىكلىككە قارشى تۇرۇپ ، پاكلىق
قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىش» نى تەكىتلىشىدىكى مەقسىتىمۇ مۇشۇ
يەردە ،— دېدى ئەسقەر مۇئەللىم ،— خۇسراۋ دېھلەۋى : «بىلىم-
سىزلىك زىندانىغا گىرىپتار بولغان ئادەمنىڭ يۈز كوزا تىللاسى
بولسىمۇ گادايدۇر» دېگەنىكەن . يۇسۇپ خاس ھاجىپمۇ مۇنداق
يازغان : «ئەقىلدۇر چىراغدەك قاراڭغۇ تۈنى ، بىلىم — ئۇ يو-
رۇقلۇق ، يورۇنتاي سېنى...» «ئەقىل كىمدە بولسا ، بۇلۇر ئۇ
ئېسىل ؛ بىلىم كىمدە بولسا ، بولۇر ئۇ خان ، بىل .» بىزنىڭ
باشلىقلىرىمىز مۇشۇلارنى چۈشەنگەن بولسا ناھايىتى ياخشى بولاتـ
تى - دە .

— قويۇڭلار ، بۇرادەرلەر ، بۇ بىز تالاش - تارتىش ئارقىلىق
ھەل قىلالايدىغان مەسىلە ئەمەس ،— دېدى ئەخمەتجان ،—
شۇنداقلا ، بۇلار ئولتۇرۇش - ھاراق سورۇنىدا دېيىلىدىغان گەپ-
لەرمۇ ئەمەس . بۇنى كاتتىلار ئۆزلىرى ھەل قىلار .

— لېكىن بىز پۇقرا ، ئەھۋاللار ھەققىدە پىكىر بايان قىلىش
ھوقۇقىغا ئىگە ،— دېدى ئەسقەر مۇئەللىم .

— لېكىن بايان قىلغان پىكىرنى كىم ئاڭلايدۇ ؟ بىز ئاڭلىغان بىلەن ھەل قىلالايمىزمۇ ؟

— بايان قىلىنغان پىكىرلەرنى ھامان ئاڭلايدىغانلار ، مۇڭا پىقلىرىنى ھەل قىلىدىغانلار چىقىدۇ . ئەڭ قورقۇنچلۇقى «ئاڭلايدىغان ئادەم يوق» دەپ پىكىر بايان قىلماسلىقتۇر .

— مەن بىر گەپ قىلاي ،— دېدى مۇراتجان ،— رېئاللىقتا خىلمۇخىل مەسىلىلەر مەۋجۇت ، بەزىلىرى ھەل بولدى ، بەزىلىرى ھەل بولۇۋاتىدۇ ، بەزىلىرىنى ھەل قىلىشنىڭ شارائىتى ھازىرلىنىۋاتىدۇ . شۇڭا بىز ھازىر بەزى كونكرېت مەسىلە ھەققىدە سۆزلەشسەك . مەسىلەن ، مۇقەددەسلەر ھازىر ئوقۇۋاتىدۇ ، ئۇلارنىڭ ئوقۇشىمۇ يەنە بىرەر ئايدا تامام بولىدۇ . ئۇلارنىڭ ئىشىنى زادى قانداق ئورۇنلاشتۇرۇش كېرەك ؟

— مانا بۇ نەق گەپ بولدى ،— دېدى ئەخمەتجان خۇشال بولغان ھالدا ،— بىز ئۇلارغا يارەم قولىمىزنى سۇنغانىكەنمىز ، يېرىم يولدا قولنى تارتىۋالماسلىقىمىز كېرەك .

— ئۇنداق بولسا ، ئۆزۈڭ دەپ باقە ، ئەخمەتجان ئۇكا ، سەن ئورۇن ئۇقۇشماقچى بولغانىدىڭ ، شۇ ئىش قانداق بولدى ؟— دەپ سورىدىم مەن .

— بۇنىڭدا چاتاق يوق ، ئورۇن ئىزدەشنىڭ ھاجىتى قالمىدى ،— دېدى ئەخمەتجان ،— شىركىتىمىزنىڭ يېنىدا ئىشچى — خىزمەتچىلەر ئاشخانىسى بار ئىدى . ھازىر ئىشچى — خىزمەتچىلەر ئاساسەن بۇ يەردە تاماق يېمەكچىكە ، ئاشخانا پالەچ ھالغا چۈشۈپ قالغان ، رەھبەرلىك بۇ ئورۇننى بىرەرىگە كۆتۈرە بېرىش ياكى ئىجارىگە بېرىشنى ماڭا تاپشۇردى . ئىشنىڭ مۇنداق ئوڭ كەلگىنىدىن ئۆزۈممۇ خۇشال . تاماق يەيدىغان ئورۇن قىرىق كۋادرات مېتىرچە كېلىدۇ ، ئىچكىرىسىدە تاماق قىلىدىغان ، ئامبار ئورنىدا ئىشلىتىدىغان ئىككى ئېغىز ئۆيى ، ئىككى تەرىپىدە تۆت چاقان — چاققان دۇكان ئۆيى بار . بىر دۇكاندا ئاممىۋى تېلېفونمۇ

بار . بۇ جاينىڭ ئورنى ياخشى ، چوڭ يولغا قارايدۇ ، قاتناش قولاي ، مېنىڭچە ، ئەڭ كۆڭۈلدىكىدەك ئورۇن .

— ئىجارە ھەققى قانچىلىك بولار ؟

— ھازىر ئېنىق بىر نەرسە دېيەلمەيمەن ، بىراق ئەڭ تۆۋەن باھادا ئېلىشقا ئىشەنچىم كامىل .

— بەلكىم باش دىرېكتورىڭىنىڭ گېلىنى مايىلاش لازىم بولار ؟— دېدى مۇراتجان .

— «ئېغىز يېسە ، يۇز ئۇيىلار» دېگەن گەپ بار ،— دېدى ئەخمەتجان ئويلانغان ھالدا ،— باش دىرېكتورىمىز خېلى قولى كەڭ ئادەم . مېنىڭچە «قىزىل بولاق» بەرمەي ، بىرەر قېتىم مېھمان قىلىپ قويساق كۇپايە .

— ئەمىسە بۇ ئىشىنى چىڭ تۇتقىن ، ئۇكام ،— دېدىم مەن ،— ئۇلار ئوقۇشنى تاماملاپ بولۇپلا ئىشقا كىرىشسۇن .

— ياندىكى دۇكانلىرىنى ھاراق ـ تاماكا ، گۇل ، پەرداز بۇيۇملىرى دۇكىنى ، بىرىنى يېشىل يېمەكلىكەر دۇكىنى قىلسا بولغۇدەك ،— دېدى مۇراتجان ،— يېمەكلىكلەر دۇكىنىنى مەن مال بىلەن تەمىنلەپ بېرىمەن .

— زاۋۇت باھاسىدا بېرىسىز جۇمۇ ،— دېدى ئەسقەر مۇئەللىم .

— دەسلەپكى ئايلاردا ئەڭ تۆۋەن تەننەرخ باھاسى بويىچە بېرىمەن تېخى .

— ئەمەلىي قوللاش دېگەن مانا شۇ ،— دېدىم مەن خۇشال بولۇپ ،— ئەگەر مۇشۇ پىلان بويىچە بولغاندا ئوندىن ئارتۇق ياشنى ئورۇنلاشتۇرغىلى بولغۇدەك .

— ئۇنىڭغا گەپ كەتمەس ،— دېدى ئەسقەر مۇئەللىم .

— مېنىڭ تەجرىبىلىرىمگە قارىغاندا ،— دېدى مۇراتجان سەل ئويلىنىۋېلىپ ،— ساتىراشلىق ـ پەردازچىلىققا سەككىز ، گۇل دۇكىنىغا ئۇچ ، يېمەكلىكلەر دۇكىنىغا ئىككى ، ھاراق ـ

تاماكا دۇكىنىغا بىر ، جەمئىي ئون تۆت ئادەم ئورۇنلاشتۇرۇشقا بولىدۇ . بىر دىرېكتور ، بىر بوغالتىر ـ كاسسىر ، بىر مال سېتىۋالغۇچى قويۇلسا ، ئون يەتتە ئادەم بولىدۇ .

— ئايرىم دىرېكتور قويۇش زۆرۈرمۇ ؟

— زۆرۈر . چۈنكى ئۇ چاققانراق بولسىمۇ بىر شىركەت بولىدۇ ـ دە ، نۇرغۇن ئالاقە ـ مۇناسىۋەتلەردە دىرېكتور بولمىسا بولمايدۇ . مۇئاۋىن دىرېكتورلۇقنى بىرەرى قوشۇمچە ئۆتىسە بولىدۇ .

— مۇنداق دەڭ ، بۇنىڭغىمۇ خېلى ھەشەم كېتىدىكەن ،— دېدىم مەن پېشانەمگە بىرنى ئۇرۇپ ،— بەلكىم زىننەتلەشمۇ زۆرۈردۇر ؟

— شۇنداق بولمايچۇ ،— دېدى ئەخمەتجان ،— ھازىر ئادەملەرنىڭ ئىستېمال نەزىرى ئۈستۈن ، قاپاق ئەمەس ، باراڭ پۇل .

— مۇنداق بولسۇن ،— دېدى مۇراتجان ،— بىزنىڭ بىر ئۆي زىننەتلەش گۈرۈپپىمىز بار . ئورۇن ئىجارىگە ئېلىنغاندىن كېيىن مەن ئاشۇلارنى ئەۋەتەي . ئۇلار ئۆيلەرنى كۆرۈپ ، ئۆلچەپ ، بېزەش لايىھىسىنى تۈزۈپ ، قانچىلىك ماتېرىيال كېتىدىغانلىقىنى ھېسابلاپ كۆرسۇن . ماتېرىيال تەييار بولسىلا ئاشۇلار بېزەپ ـ زىننەتلەپ بېرسۇن .

— ھەق ئالمايسىز جۇمۇ ؟— دېدى ئەخمەتجان دەررۇلا .

— تېخى مەن مەبلەغ يېتىشمىسە ياردەم قىلاي دەۋاتسام ، ئاشۇنچىلىك ئىشقا ھەق ئالارمەنمۇ ؟ شۇ ئالغان ھەق بىلەن باي بولۇپ ، ئالتۇندا ئىشىك تاقارمەنمۇ ؟— دېدى مۇراتجان .

— مۇھەممەت سىدىق رۇشدىنىڭ «تۈركچە تەزكىرىلەر» ناملىق كىتابىدا ھېكايەت قىلىنىشىچە ،— دېدى ئەسقەر مۇئەللىم ھاياجان بىلەن ،— بىر ئادەم بەشىرنىڭ قېشىغا كېلىپ ، «ئىككى مىڭ ئەشرەپىي پۇلۇم بار ، ھەممىسى ھالال ، ھەجگە بارايمىكىن دەيمەن ؟» دەپ مەسلىھەت سورىغىنىدا ، بەشىر : «تاماشا قىلغىلى

بارامسەن؟ ئەگەر خۇدا رازىلىقى ئۈچۈن بارماقچى بولساڭ ، ئۇ پۇل بىلەن بىرەر قەرزدارنىڭ قەرزىنى ئادا قىل ياكى بىرەر يېتىمگە بەرگىن . بولمىسا بىرەر ئاجىزەنىڭ دۇئاسىنى ئال . بىر كىشىنىڭ ھاجىتىدىن چىقىپ كۆڭلىگە راھەت يەتكۈزسەڭ ، ساڭا ئۇنىڭ ساۋابى يۈز ھەجدىن زىيادە بولۇر» دېگەنىكەن . مۇراتجان مانا شۇنداق ساۋاپ ئىش قىلماقچى بولۇۋاتىدۇ . بىزدىن مۇشۇنداق سېخىيلار خېلى كۆپ چىقتى ، پۇل تاپقاندا يۇرتداشلىرىنى ، ئەۋلادلىرىنى ئۇنتۇمىدى .

بۇگۈنكى سۆھبەت كۆڭلۈمنى بەكمۇ سۆيۈندۈردى .

4

مەن ژۇرنالنى ئەتە ئەتىگەندە زاۋۇتقا ئۆتكۈزىدىغان بولغاچقا ، ئەڭ ئاخىرقى ماقالىسىنى كۆرۈپ بولۇپ ، «كۈموش ئاستىنە» رېستورانىنىڭ ئايرىم خانىسىغا يېتىپ بارغىنىمدا سائەت كەچ يەتتە بولۇپ قالغانىدى . مەن ئىشىكتىن كىرىپلا :

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۈم ،— دېدىم ئوڭ قولۇمنى كۆكسۈمگە ئېلىپ ، ئېگىلىپ تەزىم قىلىپ ،— بۇ ئولتۇرۇشنى ئۆزۈم ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپ كېچىكىپ قالدىم ، بەك سەت ئىش بولدى ، ئەيىبكە بۇيرۇماسسىلەر .

ھەممەيلەن دۇرراڭدە ئورنىدىن تۇردى . ماڭا ناتونۇش ، ئوتتۇرا بويلۇق ، قاش - كۆزى جايىدا ، قەددى - قامىتى كېلىشكەن بىر يىگىت قول سۇزۇپ ئالدىمغا كەلدى ۋە :

— ئوھوي ، بۇ يازغۇچىمىز ئۇمىدجان ئاكا ئىكەنغۇ؟ ! بىر شەھەرده تۇرۇپ مۇشۇ چاغقىچە كۆرۈشۈشكە پۇرسەت بولمىدى . ئەخمەتجان نەچچە رەت بىر يازغۇچى ئاغىنەم بار دېسە تازا ئېرەن

قىلماپتىمەن . ئۇ «ئاغىنەم» دېگەچكە ، ئۆزى بىلەن تەڭتۇش بىرەرى بولسا كېرەك ، دەپ ئويلاپ ، «ئاغىنىڭىز كىم ؟» دەپمۇ سورىماپتىمەن ،— دېدى ۋە مەن بىلەن قەدىناسلاردەك قىزغىن كۆرۈشتى ،— مېنىڭمۇ ئۆزلىرى بىلەن شۇنداق كۆرۈشكۈم بار ئىدى . بىراق بىر تەرەپتىن ئىشلارنىڭ ئالدىراشلىقى ، يەنە بىر تەرەپتىن «كۈندۈزى ئىدارىدە ئىشلەيدۇ ، كەچقۇرۇنلىرى ئەسەر يازىدۇ ، كاشىلا قىلمايلى» دەپ ئالدىلىرىغا سالامغا بارالمىدىم . بۇگۈنكى بۇ كۆرۈشۈشتىن ناھايىتى خۇشالمەن .

— بۇ كىشى بىزنىڭ شىركەتنىڭ باش دىرېكتورى مىرئادىل ھەسەن بولىدۇ ،— دەپ تونۇشتۇردى ئەخمەتجان .

— كۆرۈشكىنىمدىن ، بۇگۈن يۈزۈمنى قىلىپ بۇ يەرگە كەلگىنىڭىزدىن مەنمۇ خۇشالمەن ،— دېدىم مەنمۇ قىزغىنلىق بىلەن ،— مەن سىزنى مۇنچۇالا ياش يىگىت دەپ ئويلىماپتىمەن . شۇنچە چوڭ شىركەتنى مۇۋەپپەقىيەتلىك باشقۇرۇۋاتقىنىڭىزغا قايىلمەن .

— رەھمەت ، بۇ يالغۇز مېنىڭ تۆھپەم ئەمەس . ئەخمەتجان دەك يارىملىق يارىدەمچىلىرىمىز بار ئەمەسمۇ ،— دېدى مىرئادىل ،— ئۇمىدجان ئاكا ، «ئاكا» دېسەم خاپا بولماسسىز ؟ مەنمۇ سىزنى مۇنداق ياش دەپ ئويلىمىغاچقا ، كۆڭلۈمدە «ئاكا» دەپ ئۆگىنىپ قاپتىمەن .

— قېنى ، ئولتۇرۇڭ ، ئولتۇرۇڭ .

— ئاۋۋال سىلى ئولتۇرسىلا .

ئىككىمىز ، شۇنداقلا ھەممىمىز تەڭ ئولتۇردۇق .

— «ئاكا» دېسە خاپا بولىدىغان ئىشمۇ بارمىكەن ؟ بۇ ھۆرمەتنىڭ ئىپادىسىغۇ ؟— دېدىم مەن .

— مەن ئۆزۈمدىن خېلىلا چوڭ ئىككى ـ ئۈچەيلەننى «ئاكا» دېگەنلىكىم ئۈچۈن ئوبدانلا دەشنام يېگىنىمەن ،— دېدى مىرئادىل ،— كۆنۈپ قالغان ئاغزىم ، سىلىنىمۇ كۆرۈپلا «ئاكا» دەپ

سالدىم .

— «ئاكا» دەۋېرىڭ ، ئىناق ئاكا ـ ئۇكا بولۇپ ئۆتەيلى ،— دېدىم مەن ،— ئادەتتىمىز بويىچە ، قوشكېزەك بالىلارنىڭ مۇ بىرنەچچە مىنۇت بۇرۇن تۇغۇلغىنى ئاكا ياكى ئاچا بولىدىغۇ . مەن سىزدىن ھېچبولمىغاندا تۆت ـ بەش ياش چوڭ .

— بىزنىڭ بەزى ئاز ـ تولا ھوقۇققا ئىگە كادىرلىرىمىزنى «ئاكا» دېمەك تەس ئىكەن ،— دېدى مىرئادىل ئۆكۈنگەندەك ،— ئۇلارنى نېمە دېيىشنى بىلمەي قالىدىكەن ئادەم . قارىسىڭىز ياشتا خېلىلا چوڭ ، «ئاكا» دېسىڭىز خاپا بولىدىكەن . «ئۇكا» دېگىلى تېخى بولمايدىكەن . «يولداش» دېيىش ئەپسىز ئىكەن .

— ئۇنداقلارنى ئەمىلى بىلەن قوشۇپ «كوجاڭ ، چۇجاڭ» دەۋېرىڭ ، شۇنىڭدا خۇشال بولىدۇ .

— شۇنداق دەۋەرگەچكە ، ئۇلارنىڭ ئۆيدىكىلەرلا ئەمەس ، ئۆزىمۇ ئىسمىنى ئۇنتۇپ قالىدىكەن .

— ئۆتكەندە شۇنداق چۇجاڭدىن بىرى قازا قىلغانىكەن ، ئايالى نېمىدەپ يىغلاشنى بىلمەي ، « ۋاي چۇجاڭ مۇرەببىم » دەپ يىغلاپتۇدەك .

سورۇندىكىلەر پاراققىدە كۇلۇشتى .

بۇگۈنكى ئولتۇرۇش «تۆمۈرنى قىزىقىدا سوقۇش» — مۇقەددەسلەر شىركەت قۇرۇش ئۇچۇن ئىجارىگە ئالىدىغان ئورۇن مەسىلىسىنى «يەڭ ئىچىدىرەك سۆزلىشىش» مەقسىتىدە ئۇيۇشتۇرۇلغانىدى . بۇ تاماق ـ قورۇمىلار يېيىلىپ ، ھەممىمىز ئورتاق ھالدا «ئادەم باشلىق ئات» — «XO»دىن ئىككى ـ ئۇچ رومكا ئىچكەندىن كېيىن :

— قانداق ، باش دىرېكتور ، تانسا ـ پانسا ئويناملىرى ؟— دېدى ئەخمەتجان .

— تاپىنىمىز تېخى قىزىمىدى ، ئۇنىڭ ئۇستىگە تانسا دېگەن بارلا نېمە ،— دېدى مىرئادىل ،— مۇنداق جەم بولمىقىمىز ئاسان

ئەمەس . سورۇنمىزدا مۆھتەرەم ناخشىچىمىز ھېكمجان ئاكىمۇ بار ئىكەن . بۈگۈن ھېكمجان ئاكا بىلەن كۆرۈشكىنىمدىنمۇ ئىنتايىن خۇشالمەن . مۇنداق پۇرسەت بىزگە كۆپ ئەمەس . ناۋادا ھېكمجان ئاكا خالىسا ، دۇتار بىلەن بىر ـ ئىككى ناخشا ئېيتىپ بەرگەن بولسا .

— بۇ گەپلىرى بىلەن مېنى خىجىل قىلدىڭ قويلا ، ئۇكام ،— دېدى ھېكمجان ،— ھەرقايسىلىرىدەك ئەزىز قېرىنداشلاردىن ناخشا ئايلانسۇن . بىز بىر ـ بىرىمىزنىڭ ھۆرمىتىنى ئۆزىمىز قىلمىساق ، بىر ـ بىرىمىزنىڭ لەۋزىنى ئاڭلىمىساق ، ھېچكىم بىزنىڭ ھۆرمىتىمىزنى قىلمايدۇ ، لەۋزىمىزنى ئاڭلىمايدۇ .

— رەھمەت ، ھېكمجان ئاكا ، رەھمەت !— دېدى مىرئادىل ۋە ئورنىدىن تۇرۇپ ھېكمجانغا سالام بەردى .

ھېكمجان دۇتارنى سازلاپ ، «ئانجانىم» دېگەن ناخشىنى باشلىدى :

ئانجانىم ، يۈزلەرنىڭ گۈزەل ،
ئاينىڭ ھەۋەسلەرى بار ئىدى .
ئانجانىم ، كۆزلەرنىڭ گۈزەل ،
كۈننىڭ نەپەسلەرى بار ئىدى...

«ئانا» نەقەدەر ئۇلۇغ نام ـ ھە ! ئۇ ئانىلارنىڭ ، ئالەمنىڭ ئانىسى . ئانا بولمىسا ئىنسانىيەت بولامدۇ ؟ ئالەم بولامدۇ ؟ «ئانا» دېگەن شۇ قەدەر سۆيۈملۈككى ، بىز جان يىلتىزىمىز بولغان ، كىندىك قېنىمىز تامغان يۇرتنىمۇ ، گۈزەل ۋەتەننىمۇ «ئانا» سۆزى بىلەن تەرىپلەپ پەخىرلىنىمىز . ئانىلار— باشلىرىغا كەلگەن بارلىق دەرد ـ ئەلەم ، جاپا ـ رىيازەتلەرگە بەرداشلىق بېرىپ قىلچە ۋايسىمايدۇ ، بىراق پەرزەنتىنىڭ پۇتىغا كىچىككىنە تىكەن

سانجىلسا ، «ۋاي بالام... »دەپ ، جىگەرلىرى پارە - پارە بولغان ھالدا قان - قان يىغلاپ ياش تۆكىدۇ . بالىسى ئۇچۇن ئاسماندىكى يۇلتۇزلارنىلا ئەمەس ، يۇرىكىنىمۇ ئۇزۇپ بېرىشكە تەييار تۇرىدۇ . ئاھ ، مۇشۇنداق ئانىلارنى ئادەم بىر ئۆمۈر بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرسە ، ئاشۇ كۆتۈرگىنىچە مەككە - مەدىنەمگە نەچچە ئون رەت ئاپىرىپ كەلسە !

ناخشا ئاخىرلاشتى ، ھەممىمىز قىزغىن چاۋاك چالدۇق .

— رەھمەت ، رەھمەت ،— دېدى مىرئادىل ناخشىلار ئاخىرلاشقاندا ،— مۇنداق ئېسىل ناخشىلارنى ئاڭلىمىغىلى خېلى ئۇزۇن بوپتىكەن ، يۇرىكىم سۇزۇك بۇلاق سۇيى ئىچكەندەك ياشارىدى . ھەي... ئادەم ئاشۇ قۇلاق - مېڭىنى يەيدىغان جاققۇر - جۇققۇر مۇزىكىلار ، چىرقىراق ، ئەمما لاۋزا ناخشىلاردىن جاق تويدىغۇ .

لازىر نۇرلىق پلاستىنكا قويغۇچتا ئۇسسۇل مۇزىكىسى قويۇلدى . مىرئادىل ئالدى بىلەن ئۇسسۇلغا چۇشتى . بۇ يىگىت ئۇسسۇلنى ئۇيغۇر يىگىتلىرىگە خاس مەردانىلىك بىلەن چىرايلىق ئويناىدىكەن . ئۇ ئارقىدىن ئىككى قىزنى ئۇسسۇلغا تارتىدۇ ، ئۇ قىزلار ئۇسسۇل ئويناىالمايمىز دەپ ئۆزرىخاھلىق قويدى ۋە «رەنا ئويناپ بەرسۇن ، ئۇ ئۇسسۇلغا ئۇستا» دېيىشتى . راست دېگەندەك ، رەنا ئۇسسۇلنى كەسپىي ئۇسسۇلچىلاردەك مۇكەممەل ، نەپىس ئويناىدىكەن ، ھەرىكەتلىرى سىلىق ، قىياپىتى نازاكەتلىك ئىكەن . رەنەنىڭ ئۇسسۇلىنى كۆرۈپ گۇلنارنى ئەسلەپ قالدىم . مۇقەددەسىنىڭ نېمە قىلغىنى ؟ ئۇ گۇلنارنى ئەجەبمۇ قوپاللىق بىلەن ئىتتىرىۋەتتىغۇ ؟ ئاشۇ بىچارە قىز مۇقەددەسىنىڭ ئالدىدا نېمە سەۋەنلىك ئۆتكۈزدى ؟ ئۇنىڭ : «مېنىڭ سەندەك ۋىجدانسىز دوستۇم يوق ! سەن ئۇمىدجان ئاكىنى تارتىۋالماقچىمۇ ؟ » دېگىنى نېمىسى ؟ كىم كىمنى كىمدىن تارتىۋالماقچى ؟ مەن تارتىۋېلىشقا بولىدىغان ئويۇنچۇق ياكى بىرەرىنىڭ قولىدىكى

ئالما ، شاكىلات ، گۈل... ئەمەسمۇ ؟ مۇقەددەسمۇ مېنى ئاكا ئۇرۇنداسىڭلىق مۇھەببىتى بىلەنلا ئەمەس ، قىزلىق مۇھەببىتى بىلەنمۇ ياخشى كۆرىدۇ ، شۇڭا ئۇ گۈلنارغا كۈندەشلىك قىلدى . مۇشۇ كۈندەشلىك ئۇلارنىڭ ئۆزۈن يىللىق دوستلۇقىنى ئاشۇنداق پاجىئەلىك ئاخىرلاشتۇرۇپ قويارمۇ ؟ مەن ئۇلارنىڭ دوستلۇقىنىڭ بۇزۇلۇشىنى پەيدا قىلغان گۇناھكار بولۇپ قالارمەنمۇ ؟ ھەي ... ئۇ بىر چۈشقۇ ! لېكىن...

رەنانىڭ ئۇسسۇلى ئاياغلاشقانىدى ، ھەممەيلەن قىزغىن چاۋاك چالدى .

— سىڭلىم رەنا ، قەيەردە ئىشلەيسىز ؟— دەپ سورىدى مىرئادىل .

— يېڭىلا ئۇنىۋېرسىتېتنى پۈتتۈرۈشۈم ، ھازىرچە بىرەر مۇۋاپىق خىزمەت ئورنى تېپىلمىدى ،— دېدى رەنا .

— ئەگەر خالىسىڭىز ، مۇۋاپىق خىزمەت ئورنى چىققۇچە بىزنىڭ شىركەتتە ئىشلەپ تۇرۇڭ ،— دېدى مىرئادىل ،— بىزنىڭ شىركىتىمىزدىمۇ بىر سەنئەت ئۆمىكى بار . بىزنىڭ ئاساسىي كەسپىمىز ساياھەتچىلىك بولغاچقا ، بىز ھەر يىلى كۈتۈۋالىدىغان ساياھەتچىلەر كۆپ . ئۇلارغا ئۇيغۇرلارنىڭ ناخشا ـ ئۇسسۇللىرىنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ھەر قېتىمدا سەنئەت ئۆمەكلىرىنى تەكلىپ قىلساق چىقىم ناھايىتى زور بولۇپ كېتىدىكەن . شۇڭا ئۆزىمىز سەنئەت ئۆمىكى تەشكىللىگەن . بۇ ئۆمەكنىڭ سەۋىيىسىمۇ خېلىلا يۇقىرى . ئۇلار ئارىسالدى بولۇپ قالغان قىش پەسلىدە مەملىكەتنىڭ ھەرقايسى جايلىرىغا بېرىپ ئويۇنمۇ قويىدۇ ، كىرىمى كۆڭۈلدىكىدەك . بىز پات ئارىدا ھېكمجان ئاكىدەك داڭلىق مۇزىكانت ، ناخشىچى ، ئۇسسۇلچىدىن بىرنەچچىنى تەكلىپ قىلىپ ، ئارتىسلىرىمىزنى تەربىيىلەپ ، ئۇلارنىڭ سەۋىيىسىنى ئۆستۈرمەكچىمىز .

— ھىممەتلىرىگە رەھمەت ، مىرئادىل ئاكا ،— دېدى رەنا .

نا ،— مەن ناھايىتى خۇشالمەن .

— ئۇنداقتا ئەتە ئەتىگەندىلا شىركەتكە بېرىپ ئەخمەتجاننى ئىزدەڭ ، ئۇ ھەممە رەسمىيەتنى بېجىرىپ بېرىدۇ ،— دېدى مىر-ئادىل ، ئاندىن باشقا قىزلاردىن سورىدى ،— سىلەرچۇ ، سىڭىللىرىم ؟ قارىسام غۇنچىدەك چىرايلىقسىلەر ، ئۇيغۇر قىزى تۇرۇپ ، ئۇسسۇل بىلمەيمىز دېگىنىڭلار قاملاشمىغان گەپ بولدى . باشقىلار بىزنى «تۇغۇلۇپلا ناخشا ئېيتالايدۇ ، ئۇسسۇل ئوينىيالايدۇ» دەپ ماختاۋاتقاندا ، بىز ئۆزىمىز ئۇسسۇل بىلمەيمىز دېسەك يارىشارمۇ ؟ ھەقىچان دېسكو ، تانسا ئوياشنى بىلەرسىلەر ؟

قىزلار قىزىرىپ يەرگە قاراشتى .

— بۇلار مېنىڭ ئوتتۇرا مەكتەپتىكى ساۋاقداشلىرىم ،— دېدى رەنا ،— ئالىي مەكتەپكە كىرەلمىگەچ ، بىر رەشلىيە ئىشلەش ، پەردىچىلىك كارخانىسىدا ئىشلەۋاتقان ، يېقىندا كارخانىنىڭ ئۇنۇمى ياخشى بولمىغاچقا ، ئىش ئورنىدىن قالدۇرۇپتۇ .

— ھەي··· مەن ئاشۇ بەزى ئادەملەرنىڭ كاللىسى تازا جايىدا ئەمەسمىكىن دەيمەن . مۇشۇنداق ياش ، بېجىرىم ، غۇنچىدەك چىرايلىق قىزلارنىمۇ ئىش ئورنىدىن قالدۇرغان بارمۇ ـ ھە ؟ ئۇلار ئىش ئورنىدىن قالدۇرغاندا ، مۇشۇنداق ياشلارنىڭ ئىستىقبالىنى نېمىشقا ئويلىمايدىغاندۇر ؟

مەن مىرئادىلنىڭ نېمە دېمەكچىلىكىنى چۈشەندىم . كارخانىنىڭ ئۇنۇمى ياخشى بولمىغانلىقى ، شتاتنىڭ ئېشىپ كەتكەنلىكى ياكى ماشىنىلىشىشنىڭ تېز بولۇشى تۈپەيلىدىن بىر قىسىم ئادەمنى قىسقارتىش نورمال ئەھۋال . بىراق قىسقارتقاندا باشقا تۇرلۇك ئامىللارنى ئويلاش — تەن سالامەتلىكنى ، ياش قۇرامى ، تۇرمۇشقا كاپالەتلىك قىلىش قاتارلىقلارنى ، بولۇپمۇ مۇشۇ سورۇندىكىدەك ياش ، چىرايلىق قىزلارنى قىسقارتىشنىڭ ئاقىۋىتىنىمۇ ئويلاش لازىم ئىدى .

— ئەگەر سىلەرمۇ خالىساڭلار ، ئەتە شىركەتكە بېرىڭلار ،

بىزنىڭمۇ ئاشۇنداقراق بىر كارخانىمىز بار ، ئۇلار ئاساسەن سايا-
ھەت خاتىرە بۇيۇملىرىنى ئىشلەپ چىقىرىدۇ ،— دېدى مىرئادىل .
قىزلارنىڭ چىرايىغا كۈلكە يۈگۈردى .
— قېنى ، بىرەر رومكىدىن قۇيە ، ئۇكا ئەخمەتجان ،— دېدى
مىرئادىل ،— بۇگۈنكىدەك ئېسىل ناخشا - مۇزىكا ئاڭلاپ ،
ئۇسسۇل كۆرۈپ ، كۆڭۈلدىكى گەپلەرنى قىلىشىپ ئولتۇرمىغىلى
خېلى ئۇزۇن بوپتىكەن . راستىنلا كۆڭلۈم سۆيۈنۈپ قالدى .
ئۆمەر ھەييام مۇنداق يازغانىكەن :

مەي ئىچسەڭ قەلبى نۇر دەنا بىرلە ئىچ !
ياكى سەن بىر گۈزەل رەنا بىرلە ئىچ !
كۆپ ئىچمە ، ئىچ ئۇنى بەزى - بەزىدە ،
مەخپىي ئىچ ، چىرايلىق ، ھايا بىرلە ئىچ !

بۇگۈنكى سورۇندا دەنامۇ ، رەنامۇ بولغاچقا ، بۇ شېئىردىكى ھېكە-
مەتنى ھەقىقىي چۈشەندىم . شۇڭا بىردىن كۆتۈرۈڭۈتەيلى .
— دەنالار «ئالىي ھىممەت بىلەن پاكىزە كۆڭۈل ، كىشىنى
يەتكۈزەر بەختى كامالغا» دېگەن . خۇش خۇلقلۇق ئادەملەرنىڭ
ئون بەلگىسىنىڭ بىرى موھتاجلارنى ھاجىتىدىن چىقىرىش ،—
دېدىم مەن ،— ھەقىقەتەن ئىنسان گۈزەللىكىنىڭ نېگىزى ئۇنىڭ-
دىكى پاك كۆڭۈل ۋە چىرايلىق خۇلقتۇر . چىرايلىق خۇلق بىلەن
ئىنسان ئىنساندۇر . بايىقى سۆزلىرىڭىز ۋە بۇ قىزلارغا قىلغان
ھىممىتىڭىزگە قاراپ ، گەرچە بۇگۈن تۇنجى رەت كۆرۈشۈپ
تۇرغان بولساقمۇ ، سىزنىڭ خەلققە كۆيۈمچان ، نىيىتى ھالال ،
كۆڭلى پاك يىگىتلىكىڭىزگە قول قويدۇم . ئەگەر سىزدەك ،
مۇراتجاندەك يىگىتلىرىمىز كۆپەيسە خەلق كۆڭلى تولۇق ئەمىن
تاپاتتى ، ئىنىم .
— رەھمەت ، ئۇمىدجان ئاكا ، بەك ئاشۇرۇۋەتتىلە ،— دېدى

مىرئادىل ،— مېنىڭ قىلغىنىم پەقەت قولۇمدىن كېلىدىغان ، شۇنداقلا قىلىشىمغا تېگىشلىك ئىش . بۇ قىزلار ئۆزۈمنىڭ سىڭلىسىغا ئوخشاش ، ئۆز قېرىندىشىغا كۆيۈنمىگەن ئادەمنى قانداقمۇ ئادەم دېگىلى بولسۇن ؟ !

— مانا بۇ ھەقىقىي ئەركەكنىڭ سۆزى ،— دېدى ھېكمجان ھاياجان بىلەن ،— رەھمدىللىك ۋە شەپقەت ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ياخشى پەزىلەتلىرىدىندۇر .

ئارىدا يەنە ناخشا ئېيتىش ، ئۇسسۇل ـ تانسا ئويناشلار بولدى . ھەممەيلەننىڭ كەيپى چاغ ئىدى . باشقا سورۇندىكىلەردەك ھاراقتا زورلاش بولمىدى . بىر چاغدا مىرئادىل :

— ئەخمەتجان ئۇكا ، سىز بىزنىڭ ھېلىقى ئاشخانىنى بىر يازغۇچى ئاغىنەم ئىجارىگە ئالماقچى دەۋاتاتتىڭىز ، ئۇمىدجان ئاكام بولمىسۇن يەنە ؟— دەپ سورىدى ئەخمەتجاندىن .

— شۇنداق ، دېرىكتور ، ئۇمىدجان ئاكا ئىجارىگە ئالماقچى .

— ئىنىم ، مۇشۇنداق يات ئادەم بولمىغان سورۇنلاردا مېنى ئاشۇ قۇلىقىمغا كالتەك ئاۋازىدەك ئاڭلىنىدىغان «دېرىكتور» دېگەن سۆز بىلەن ئاتىماي ، «ئاكا» دەۋېرىڭ . ئۇ ماڭا شان ـ شەرەپ ۋە ئۆمۈرلۈك نەرسە ئەمەس ، بىزنىڭ ئارىمىزدا ساقلىنىپ قالىدىغىنى قېرىنداشلىق مۇھەببەت ،— دېدى مىرئادىل ۋە ماڭا قارىدى ،— مۇنداق دەڭ ، ئۇمىدجان ئاكا ، سىزمۇ «دېڭىزغا چۈشۈپ باقاي» — سودا قىلاي دەپسىز ـ دە ؟ راست ، سىلەرگىمۇ جاپا . كۈندۈزى پۈتۈن ئەقلىڭلارنى ئىشقا سېلىپ خەلق ئۈچۈن ژۇرنال ئىشلەيسىلەر . دەم ئېلىش ۋاقتىڭلاردا ئەسەر يازىسىلەر . لېكىن ئالىدىغان ھەققىڭلار توخۇغا چېچىپ بەرگەن دانچىلىك ، ئەجرىڭلارنىڭ قىممىتى بولمايۋاتىدۇ . بۇ ئىشنى ياخشى ئويلاپ ـ سىز ، مەن قولۇمدىن كېلىدىغانلىكى يارەمگە تەييار .

— يوقسۇ ، يوقسۇ ، مېنىڭ سودا قىلىش نىيىتىم يوق ، سودا قىلىشمۇ مېنىڭ قولۇمدىن كەلمەيدۇ ،— دېدىم مەن خۇش

كۆلۈپ .

— ئۇنداقتا ئاشۇ يەرنى نېمە قىلماقچى بولۇۋاتىلا ؟

— بۇ يەردە گەپنى يوشۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق ، ئىنىم ،— دېدىم مەن سەل ئويلىنىۋېلىپ ،— مېنىڭمۇ مۇشۇ رەنالارغا ئوخشاش ئىش كۆتۈپ تۇرغان بىرنەچچە تونۇش قىزىم بار . راست گەپنى قىلىۋېرەي ، ھەتتا ئۇلارنىڭ بەزىلىرى تۇرمۇش يولىنى تاپالماي ، ھاياتلىق يولىدا ئېزىپمۇ قالغان . سىز بايا دېگەندەك ، ئۇلار بىزنىڭ قېرىنداشلىمىز ، ئۇلارنىڭ جاپاغا ، خورلۇققا قېلىشىغا قاراپ تۇرالمايمىز ، شۇڭا بىرنەچچە ئاغىنە مەسلىھەتلىشىپ : «ئۇلارغا ھالال ئەمگىكى بىلەن ياشايدىغان تۇرمۇش يولى تېپىپ بېرەيلى» دېيىشكەن . ئۇلار ھازىر ساتىراشلىق ـ پەردازچىلىق بويىچە مەخسۇس تەربىيىلىنىۋاتىدۇ . بىز ئاشۇ جايىنى ئۇلارغا دۇكان قىلىپ بەرمەكچىمىز . ناۋادا ، ئۇلارنىڭ ئوقۇشى پۈتكىچە دۇكانمۇ تەييار بولسا ، ناھايىتى ياخشى بولاتتى .

— ھە ، مۇنداق دېسىلە ، بۇ بىر ساخاۋەت ئىشى ئىكەن ،— دېدى مىرئادىل ،— ئۇ يەرنى بېرىشكە تامامەن قوشۇلىمەن . ئەخمەتجان ئۇكا ، سىز ئۇمىدجان ئاكىلارنى ئاۋارە قىلىپ يۈرمەي ، ئەتىلا مۇناسىۋەتلىك ھۇججەتلەرنى تەييارلاپ ، رەسمىيەتنى بېجىرىۋېتىڭ .

— ماقۇل ، مىرئادىل ئاكا .

— ئىنىم ، «ھېسابلىق دوست ئايرىلماس» دېگەندەك گەپ بار ،— دېدىم مەن ،— يەنە بىر تەرەپتىن ، ئۇ شىركەتكە تەۋە يەر ، ئۇنىڭغا شىركىتىڭىزدىن كۆز ـ قۇلاق بولۇپ تۇرىدىغانلارمۇ كۆپ . شۇڭا بىز بېشىڭىزغا سىكە تېرىپ قويساق بولماس . ئىجارىسىگە قانچە بەرسەك بولار ؟

— بۇ دېگەنلىرىمۇ دۇرۇس ، — دېدى مىرئادىل ، — ئەسلىدىغۇ بىكارغا بەرسەممۇ بولاتتى ، بوپتۇ ، بەزى پىتىنخورلارنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاش ئۈچۈن ئازراق ئىجارە ھەققى ئالساممۇ

ئالاي ،— ئۇ سەل توختاپ ، كۆڭلىدە بىر نەرسىلەرنى ھېسابلاپ كۆردى ،— مۇنداق بولسا قانداق : باج ، بازار باشقۇرۇش ھەققى ، سۇ ، توك پۇلى دېگەندەكلەرنى بىزنىڭ شىركەت ئۈستىگە ئالـسۇن . سىلەر يىللىق ئىجارە ھەققى ئۈچۈن تۆت تۈمەن بېرىشىسىلە ، بۇنى يىل ئاخىرىدا تۆلەشسىلە بولىدۇ .

— ناۋاتتەك گەپ بولدى ،— دېدى مۇراتجان .

— رەھمەت ، ئىنىم ،— دېدىم مەن .

— ئاخىرىدا ئولتۇرۇشىمىزنىڭ كۆڭۈللۈك بولغانلىقى ، سالامەتلىكىمىز ، دوستلۇقىمىز ئۈچۈن بىر كۆتۈرەيلى !— دېدى مىرئادىل .

— شۇنداقلا غۇنچىلاردەك قىزلىرىمىزنىڭ — كەلگۈسىدىكى ئۇلۇغ ئانىلارنىڭ بەختى ئۈچۈن ، خوشە !— دېدىم مەن .

رومكىلارنىڭ بىر ـ بىرىگە ئۇرۇلغاندىكى نازۇك ئاۋازى كۆڭۈللەرنى لىۋەن باھار شامىلىدەك يايراتىۋەتتى .

5

— ئۈمىدجان ئاكا ، مېنى كەچۈرەرلىمۇ ؟

مۇقەددەسنىڭ بۇ باش ـ ئاخىرى يوق سۆزىدىن گاڭگىراپ قالدىم .

— بۇ نېمە گەپ ، مۇقەددەس ؟ سىزنى نېمە سەۋەنلىكىڭىز ئۈچۈن كەچۈرۈشىم كېرەك ؟

— مەنمۇ ھېچ چۈشەنمىدىم ، ئۈمىدجان ئاكا ، ئۆتكەندە سىلى بىلەن كۆرۈشكەندىن باشلاپ تۆت ـ بەش كۈنگىچە خۇددى دورا يەۋالغان بېلىقتەك خارامۇشلا يۈردىغۇ بۇ مۇقەددەس ،— دېدى پەرىزات ،— «ئۇھ··· »لا دەيدۇ ، «ھەي··· »لا دەيدۇ ، يا تـۇزۇك

تاماق يېمەيدۇ ، يا تۇزۇك ئۇخلىمايدۇ ، «نېمە بولدۇڭ ؟» دېسەم زۇۋان سۇرمەيدۇ . بىرەر ھەپتىدىن كېيىن بىرئاز ياخشى-لاندى . مانا ئەمدى بولسا ئەسلىي ھالىتىگە قايتتى .

— مەن سىزگە بىر ھېكايە سۆزلەپ بېرەي ،— دېدىم مەن مۇقەددەسكە ،— ئەبۇلبەرەكات قادىرىينىڭ رىۋايەت قىلىشچە ، خەلىپە مەئمۇننىڭ ھادىس ئېسىل بىر ياقۇتى بار ئىكەن . كۈنلەر-نىڭ بىرىدە ، خەلىپە مەئمۇن زەرگەرنى چاقىرتىپ ، ئۇنىڭغا يا-قۇتنى بېرىپ ئۇزۇك تەييارلاشنى بۇيرۇپتۇ . ئەتىسى دەل شۇ ۋاقىتدا ، ئۇزۇك ئۇنىڭ ئېسىگە كېلىپ زەرگەرنى چاقىرتىپتۇ . زەگەر ئىشىكتىن خۇددى تىنىمسىز شامالدا قالغان تېرەك يوپۇر-مىقىدەك تىترەپ كىرىپ كەپتۇ . خەلىپە ئۇنىڭدىن نېمە ئىش بولغانلىقىنى سورىغانىكەن ، زەرگەر يەنىلا تىترىگەن ھالدا : «ئۇ-زۇكنى تەييارلاپ ، ئۇنىڭغا كۆز ئورنىتىۋاتقانىدىم ، ياقۇت قولۇم-دىن چۈشۈپ كېتىپ ، سەندەلگە تەگدى ۋە تۆت پارچە بولۇپ كەتتى» دەپتۇ . كەمدىن كەم ھۆكۈمدارلاردىلا بولىدىغان مۇنداق يوغان ۋە تېپىلغۇسىز ياقۇتنىڭ تۆت پارچە بولۇپ كېتىشى خەلىپە مەئمۇننى قايغۇغا سالماپتۇ ۋە دەرغەزەپكە كەلتۈرمەپتۇ . ئۇ زەر-گەرگە قاراپ : «مەيلى ، قايغۇرما ، بېرىپ ئۇنىڭدا تۆت ئۇزۇك ياسا» دەپتۇ . كۆردىڭىزمۇ ، سىڭلىم ، ئەپۇچانلىق ، كەڭ قورساق-لىق ئىنسانىدىكى گۈزەل پەزىلەتلەرنىڭ بىرى . مەن مەئمۇن ئە-مەس ، مەندە سىز سۈندۇرۇۋەتكەن ياقۇتمۇ يوق ، سىزنىڭ كۆڭ-لۈمنى ئاغرىتقان بېرىڭىزمۇ يوق ، شۇنداق ھالدا مەندىن نېمە ئۈچۈن كەچۈرۈم سورايسىز ؟

— ھەرقانداق گۇناھ قىلغان بولسام ، كەچۈرەملا ؟

— كەچۈرىمەن ، كەچۈردۈم .

— بىز قايتا كۆرۈشكەندىن بېرى ، ماڭا ، پەرىزاتقا ۋە بىز بىلەن بىللە بولۇۋاتقان سىڭىللارغا ئۆزىمىزنىڭ بىر قورساقتىن بولغان ئاكىمىزدىن زىيادە غەمخورلۇق قىلىپ ، سەممىي باشپا-

ناھ بولدىلا . بىز ئۇچۇن — بىزنىڭ ھالال ئەمگەك بىلەن ياشايدىغان ، قەدىر - قىممىتىنى ساقلايدىغان غۇرۇرلۇق ئادەم بولۇشىمىز ئۇچۇن جان كۆيدۈرۈپ پايپەتەك بولدىلا . لېكىن مەن سىلىگە قارا كۆڭۈللۈك قىلدىم ،— دېدى مۇقەددەس ئۆكۈنگەن ھالدا .

— نېمە دەۋاتىسەن ، مۇقەددەس ؟ قارا كۆڭۈللۈك قىلدىم ؟ ئۇ قانداق قارا كۆڭۈللۈك ؟— دېدى پەرىزات ھەيرانلىق بىلەن ،— ئۇمىدجان ئاكىنىڭ يامان گېپىنى قىلدىڭمۇ ؟ يېزىپ قويغان بىرەر ئەسىرىنى گېزىت - ژۇرنالغا ئۆز نامىڭدا بېرىۋالىدىڭمۇ ؟ ياكى...

— ياق ، ياق ، پەرىزات ،— دېدى مۇقەددەس كەسكىن تۇرىدە ،— ئۇنداق قىلمىدىم ياكى ئۇمىدجان ئاكىنىڭ ، سەن خىيالىڭغا كەلتۈرۈۋاتقاندەك ، پۇل ، بىرەر قىممەتلىك نەرسىسىنى ئېلىۋالمىدىم .

— ئۇمىدجان ئاكىغا بىرەر قېزىدىن كەلگەن خەتنى ياكى ئۇمىدجان ئاكىنىڭ خاتىرىسىنى ۋاخىتسىز كۆرۈۋالدىڭمۇ ؟— دەپ سورىدى پەرىزات .

— ئۇنداق قىلغىنىمۇ يوق ،— دېدى مۇقەددەس ،— مەن پەقەت قارا كۆڭۈللۈك قىلدىم ، بۇ ماددىي نەرسىلەرگە ئەمەس ، روھقا تەئەللۇق .

— بىز يۇقىرىدا تىلغا ئالغان ئەبۇلبەرەكات قادىرىي «ئىنسانىيلىقى بولمىغان ئىنساندا مۇلايىملىق ، ئەپۇچانلىقمۇ بولمايدۇ» دەپ كېلىپ ،— دېدىم مەن ،— ئۇنىڭ مۇنداق ئۇچ ئالامىتى بولىدۇ دېگەنىكەن : «بىرىنچىسى ، بىركىم ساڭا قاپىقىنى سالسا ياكى ئاچچىق سۆزلەرنى ئېيتسا ، سەن ئۇنىڭغا شېرىن سۆزلەرنى ئېيتىسەن ، ئەگەر ئۇ ئۆزىنىڭ يامان خۇيى بىلەن خاپا قىلسا ، ئۇنى خۇشال قىلىشقا تىرىشسەن ؛ ئىككىنچىسى ، غەزىپىڭ ئوت ئېلىپ كۆككە ئۆرلەپ كەتسىمۇ ، ئۆزۈڭنى توتۇۋېلىپ جىم ئولتۇرىسەن ؛ ئۈچىنچىسى ، بىرەركىم يارىماس قىلمىشى ئۈچۇن

غەزەپكە لايىق بولسىمۇ غەزىپىڭنى ئىچىڭگە يۇتۇپ ، ئۆزۈڭنى بېسىۋالسەن . » مەنغۇ بۇ ئالامەتلەر مەندە ھازىرلانغان دېيەلمەيـ مەن . لېكىن ئۆز سەۋەنلىكىنى تونۇغان ھەرقانداق ئادەمنى ، ھەتتا ماڭا چوڭ دۈشمەنلىك قىلغان ئادەمنىمۇ كەچۈرەلەيمەن . سىز قارا كۆڭۈللۈك قىلدىم ، ئۇ «روھقا تەئەللۇق» دېدىڭىز . مەن بۇنى ھېس قىلمىدىم . توغرا ، مەن جەنۇبتىن قايتىپ كەلگەن كۈنى سىز تۇتۇلۇپ قالدىڭىز . ئوچۇق چىراي ئاچمىدىڭىز ، بۇـ گۈنگە قەدەر ئون كۈن ئۆتكەن بولسىمۇ ، بۇ ئۆيگە دەسسەپ باقمىدىڭىز ، تېلېفون بەرمىدىڭىز ، بىر نۆۋەت چاقىرغۇ قىلسام جاۋاب قايتۇرمىدىڭىز . مەن «مەندىن رەنجىپ قالغان بولسا كېـ رەك ياكى قىز بالا دېگەننىڭ بەزىدە ئۆزىگە تەئەللۇق ، باشقىلارغا بىلدۈرۈشنى خالىمايدىغان كۆڭۈلسىزلىكلىرى بولۇپ قالىدۇ» دەپ ئويلاپ سۈرۈشتە قىلمىدىم . بۇنىڭ سەۋەبىنى سىز پەرىزاتقـ مۇ دېمەپسىز . مەندىن رەنجىگەن بولسىڭىز ، سەۋەنلىكىم ئۈچۈن ناماقۇل .

— ياق ، ئۇنداق ئەمەس ، ئۇمىدجان ئاكا ،— دېدى مۇقەدـ دەس ،— سىلىدىن رەنجىشكە ھەددىمۇ ؟ مەن سىلىنىڭ ئالدىلـ ىردا خام سۈت ئەمگەن بەندە بولغانلىقىم ئۈچۈن ، بولمىغۇر خىيالغا بېرىلگەنلىكىمدىن خىجىلمەن .

— مۇقەددەس ، ئوماق سۆزلىم ، مەن ئادەملەرنىڭ ، ئەلۋەتـ تە ، بۇ يەردە كۆزدە تۇتۇۋاتقىنىم بىر سىزلا ئەمەس ، «خام سۈت ئەمگەن بەندە» دېگەن سۆزنى ئۆزىنىڭ سەۋەنلىك ، ھەتتا خاتالىق ئۆتكۈزۈشىدىكى بىر سەۋەب قىلىۋېلىشىغا زادىلا قوشۇلمايـ مەن ،— دېدىم مەن ،— بۇ ئەمەلىيەتتە گۈناھنى بىزگە ئاق سۈتىنى بەرگەن مېھرىبان ئانىغا ئىتتىرىپ قويغانلىق . بىزنىڭ سەۋەنلىك ، گۈناھلىرىمىزغا سۈت بېرىپ چوڭ قىلغانلىقى ئۈچۈن ئانا سەۋەبچىمۇ ؟ ئۇنىڭ ئۇستىگە ئاننىڭ ئاتەشتەك باغرىدىن چىققان سۈتىنى كىممۇ «خام» دېيەلەيدۇ ؟ ئەگەر شۇنداق بولسا ،

راسا پىشۇرۇلۇپ ، شېكەر قوشۇلغان كالا سۈتى ئىچىپ چوڭ بولغانلار سەۋەنلىك ، گۈناھ ئۆتكۈزمىسە بولاتتىغۇ ؟ !

— ئاغزىڭىزغا ناۋات ، ئۇمىدجان ئاكا ،— دېدى پەرزات ،— مەنمۇ خېلى ئۇزۇندىن مۇشۇ مەسىلىنى ئويلاپ كېلىۋاتاتتىم . «خام سۈت ئەمگەن» دېگەن سۆزنى بىز پات - پاتلا ئاڭلاپ تۇرىمىز ، ئۆزىمۇ تىلغا ئالىمىز . بۇ سۆز ھازىر ناخشىلىرىمىزغىمۇ قېتىلدى . راست ، ھەممىمىز «باغرىڭ ئاتەش ، مېھرىڭ يالقۇن» دەپ مەدھىيىلەيدىغان ئانىنىڭ باغرىدىن چىققان سۈت قانداقمۇ «خام» بولسۇن ؟ ئۇ خام بولغان تەقدىردىمۇ ، نېمە ئۈچۈن بىزنىڭ گۈناھ ئۆتكۈزۈشىمىزدىكى سەۋەبچى بولۇپ قالىدۇ ؟ ئۇنى بىزگە ئانىمىز بەرگەنلىكى ئۈچۈنمۇ ؟ ئۇ ھالدا دۇنيادىكى ھەممە گۈناھلارغا ئانا سەۋەبچىمۇ ؟ بۇنداق دېيىش — تۇزكورلۇق !

— كەچۈرۈڭلار ، كەچۈرۈڭلار ، ھەممە ئادەم دەيدىغان بۇ ئادەت سۆزىنى مەنمۇ ئويلىمايلا دەپ ساپتىمەن ، سىلەر دېگەندەك ئويلىماپتىمەن ،— دېدى مۇقەددەس .

— سىزدە ئەيىب يوق ، سىڭلىم ،— دېدىم مەن ،— «خام سۈت ئەمگەن بەندە» دېگەن بۇ سۆز رەسمىي سەۋەنلىك ئۆتكۈزگەن ، ئەمما سەۋەبىنى ئېتىراپ قىلىشنى خالىمايدىغان تۇلكە ئادەملەرنىڭ سۆزى . ئۇلار بۇ ئارقىلىق گۈناھ سەۋەبىنى ئانىغا دۆڭگەپ قويۇپ ، ئۆزلىرىنىڭ ئەپۇغا ئېرىشىشىنى كۈتىدۇ . چۈنكى ھەرقانداق ئادەم ئانىنىڭ سەۋەنلىكىنى مەغپىرەت قىلىدۇ ئەمەسمۇ ؟ لېكىن ئۇلار مۇشۇ قىلىقى ئارقىلىق ئاق سۈت بەرگەن ئانىنى قارىلاپ ، چوڭ گۈناھ پاتقىقىغا پاتقانلىقىنى چۈشەنمەيدۇ .

— ئاتىلار «دوست بىلەن سۆھبەت قۇرماق گۈللەر ئارىسىدا سەير قىلماق ۋە گۈزەللەر نەغمىسىگە قۇلاق سالماقتىن ياخشىدۇر» دېگەنىكەن ،— دېدى مۇقەددەس ،— مەن بۇگۈن ئىنتايىن خۇشال . بىرىنچىدىن ، ئۇمىدجان ئاكا مېنى كەچۈردى ؛ ئىككىنچى

چىدىن ، دانالارنىڭ ھېكمەتلىرىدەك لەزىز سۆزلەرنى ئاڭلىدىم . كۆڭلۈمدىكى قارا تۇمانلار تارقىلىپ كەتتى .

— كۆڭلۈڭدە قانداق قارا تۇمان بار ئىدى ؟— دەپ سورىدى پەرىزات .

— ئۇنى دېمەيمەن ، دېيىشتىن ئۇيىلمەن ، كېيىنچە بىلىپ قالارسىلەر ،— دېدى مۇقەددەس ،— مەن ھاياتلىق قايناملىدا بىر رەت ۋەيران بولغانمەن . تۇرمۇش يولۇم داغدام ئېچىلىش ئالدىدا تۇرىدۇ ، ئەمما ھازىر بىردىنبىر ئويلايدىغىنىم مۇھەببەت يولى . مەندەك دەپسەندە بولغان گۇلگە يەنە بىر پاك كۆڭۈل ئادەم كۆز تاشلارمۇ ؟ ماڭا ئۆمۈرلۈك جورا بولىدىغان ئادەم چىقارمۇ ؟

— بۇنىڭغا نېمىدەپ كۆڭلۈڭنى بۇزۇپ ئاۋارە بولۇپ يۈرىسەن ، مۇقەددەس ؟— دېدى پەرىزات ،— مۇنداق سوئالنى قويۇشقا ئەسلىي مەن ئەڭ لايىق . سەن مەن تارتقان خورلۇقلارنىڭ ئوندىن بىرىنى كۆرمىگەنسەن ، مەن قىلغان ئەسكىلىكلەرنىڭ مىڭدىن بىرىنى قىلمىغانسەن . سەن تېخى ، ئەمدىلا پورەك بولغان غۇنچە ، ساڭا تۇمەن بولبۇلنىڭ كۆزى چۈشىدۇ .

— توغرا دېدىڭىز ، پەرىزات ،— دېدىم مەن ،— بۇ ئالەمدىكى ئادەملەرنىڭ ھەممىسى بىغەرەز ئەمەس ، يەنىلا ئاق كۆڭۈل . ھايات ، ھايات قانۇنىيەتلىرىنى چۈشىنىدىغان ، ئەپۇچان ، مەسىلىلەرنى توغرا تونۇيدىغانلار كۆپ . بىز ئەۋلىيا ئەمەسمىز ، سەۋەنلىك ئۆتكۈزمەيدىغان كىم بار ؟ سەۋەنلىك ئۆتكۈزگەن ئادەم ئۇنى تونۇغاندىن كېيىن ، يەنە ئۆزىنى ئەيىبلەۋەرسە بولمايدۇ . بولمىسا چۈشكۈنلىشىپ ، يەنە بۇرۇنقى پاتقاق يولغا مېڭىپ قالىدۇ .

— لېكىن ، ئەمدى مېنىڭ يەنە بىرەر ئادەمنى سۆيەلىشىم ۋە باشقا ئادەمنىڭ مېنى سۆيۈشىمۇ مۇمكىن ئەمەس ،— دېدى مۇقەددەس .

— نېمە ئۈچۈن مۇمكىن ئەمەس ؟ — دېدىم مەن ، — سىڭلىم ، سىز مۇنداق چۈشكۈنلۈكنى نەدىن يۇقتۇرۇۋاتىسىز ؟

سىز باشقا ھەرقانداق ئادەمگە ئوخشاش ئەركىنلىككە ، سۆيۈش ۋە سۆيۈلۈش ھوقۇقىغا ئىگە . بۇيۇك روس شائىرى پۇشكىن يازغىنىدەك : «ياشلىق دېگەن قۇشتىنمۇ ئەركىن ، مۇھەببەتنى توساللىماس ھېچكىم . » شۇنداقلا ئېلىمىزنىڭ مەشھۇر شائىرى ۋېن جىي يازغىنىدەك : «سۆيگۈگە قارا كۈچ بولالماس ھاكىم ، مۇھەببەت ئالدىدا مەغلۇپتۇر زورلۇق . » ئادەم تۆرەلگەنكەن ، ياشاش ، ھاياتنىڭ پەيزىنى سۈرۈش ھوقۇقىغا ئىگە بولىدۇ . ھالبۇكى ، مۇھەببەتكە ئېرىشىش — ھاياتتىكى ئەڭ زور بەخت . سۆيۈلۈش ئۈچۈن سۆيۈش كېرەك . چۈنكى سۆيگۈچى سۆيۈلگۈچىدىن مۇقەددەس بولىدۇ ، چۈنكى تەڭرى سۆيۈلگۈچى بىلەن ئەمەس ، سۆيگۈچى بىلەن بىللە بولىدۇ . مۇھەببەت ، خۇددى فرانسىيە يازغۇچىسى ستېندال ئېيتقاندەك تۆت خىل بولىدۇ : قىزغىن مۇھەببەت ، قىزىقارلىق مۇھەببەت ، جىسمانىي مۇھەببەت ، ئابرۇي ئۈچۈنلا باغلانغان مۇھەببەت . قېنى ، سىڭلىم ، سىزگە بۇلاردىن قايسىسىرى كېرەك ؟ بۇلار ئىچىدە قىزغىن مۇھەببەتلا ھەقىقىي ۋە ئەبەدىيلىك مۇھەببەت .

— مەن سۆيگەن ھەم سۆيۈلگەن ، بىراق ئاقىۋىتى نېمە بولدى ؟— دېدى مۇقەددەس ،— مەن سىلى قايتا ئۇچراتقان چاغدىكى ھالغا قالدىم . بەلكىم شۇ چاغدىكى مۇھەببىتىم قىزىقارلىق بولۇپ ، جىسمانىي مۇھەببەت بىلەن ئاخىرلاشقان بولسا كېرەك . سىلى بىلەن قايتا كۆرۈشكەندىن كېيىن ، قەلبىمدە قايتىدىن ئۇمىد شامى ياندى . بۇ يېڭى ھايات شامى ، شادلىق شامى ، مۇھەببەت شامى ئىدى . ھازىر بۇلار ئىچىدىن مۇھەببەت شامى يەنە ئۆچتى . بايا «مۇنداق چۈشكۈنلۈكنى نەدىن يۇقتۇرۇۋاتىسىز ؟ » دېدىلە ، بۇ چۈشكۈنلۈك ئەمەس ،— مۇقەددەس بىر تاتلىق كۈلىدى ،— مەن پەقەت سىلىگە كۆڭلۈمگە كەلگەن گەپنىلا دېدىم . مەن ياشايمەن ، ياشىغاندىمۇ مەردانە ، شاد ـ خۇرام ، بەختىيار ياشايمەن . سىلىدەك ، پەرىزاتتەك جان كۆيەر ئاكا ـ ھەدىلىرىم تۇرسا مەن نېمىدىن مۇڭلىناتتىم ؟ ! مەن ھازىر شۇنى تولۇق چۈشەندىمكى ، خۇددى جېك لوندۇن ئېيتقاندەك ، بەخت ھامان

ئادەم بىلەن بىللە ئىكەن ، ئادەم ئۇنى بىلىپ ـ بىلمەي ياشايدىكەن ، سەن بەختتىن مەقسەتلىك ھالدا ھۇزۇرلىناي دېگەندە ، ئۇ ئۆزىنى كۆرسەتمەيدىكەن .

— توغرا ،— دېدىم مەن ،— بەخت ھامان ئۆز قولىغىزدا . سىز ياشىغان ، ياشىيالىغان ئىكەنسىز ، شۇنىڭ ئۈزى بەخت . ئۇنىڭغا بەربىر مۇھەببەت بەختىمۇ قوشۇلىدۇ . دۇنيادا ئۆزى نامرات بولسىمۇ ، سەمىمىي ئىرادىسىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئەركىنلىكىگە ئىگە ئادەملەر ئەڭ بەختلىك بولىدۇ .

ھېۋگو توغرا ئېيتىدۇ : ئادەم ماددىي شارائىتتا مەۋجۇت بولىدۇ ، غايە تىكلىگەندىلا ياشىيالايدۇ . سىز مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇش بىلەن ياشاشنىڭ پەرقىنى چۈشىنەمسىز ؟ ھايۋان مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ ، ئىنسان بولسا ياشايدۇ . ئىنسان ياشاش ئۈچۈن جەسۇر ، زېرەك ، بىلىملىك ، ئىقتىدارلىق بولۇشى كېرەك . بولمىسا ، ھاياتنىڭ ئاجايىباتلىرىنى بىلەلمەي ، ئۇنىڭ سىرىنى يېشەلمەي ، ياشاش يولىنى تاپالماي قالىدۇ . بەزىدە سېنىڭ ھاياتىڭدىكى يوقالغان بىر ئەرزىمەس نەرسە ھەممە ـ ھەممىگە ئايلىنىشى ، بەزىدە بولسا ، ئاشۇ ھەممە بىر ئەرزىمەس نەرسىگە ئايلىنىشى مۇمكىن . بىز ھاياتنى بىر گۈل قاچىسىغا ئوخشاتساق ، ئۇنىڭدىكى ئادەم ئوڭايلىقچە سەزگىلى بولمايدىغان يېرىقتىن ھەممە نەرسە ئاستا ـ ئاستا سىزىپ ئېقىپ توگەپ كېتىشى مۇمكىن . بىز ئۆتكۈر كۆز ۋە ئەقىل بىلەن سۈۋاپ ـ سۈۋاركىلاپ ماڭمىساق ، بىزنىڭ ياشاش يولىدا يېقىلغىنىمىز يېقىلغان . ئادەم گويا بىر دەرەخ ، ئۇنىڭغا كۈننىڭ ئىللىق نۇرىمۇ چۈشىدۇ ، يامغۇر ، شەبنەملەرنىڭ مېھرىمۇ يېتىدۇ ، شۇنداقلا بوران ـ چاپقۇنلار سوققىمۇ بېرىدۇ . لېكىن ئۇ ھامان مېۋە بېرىدۇ . تاگور ئېيتقاندەك ، مېۋە بېرىش ئېسىل ئىش ، ناۋادا مېۋە بېرەلمەي ، چىرايلىق چېچەك ، گۈللىرى بىلەن گۈزەللىك ئاتا قىلىشىمۇ ئوبدان ئىش . بولمىغاندا يوپۇرماق بولۇشمۇ كۆپايە . چۈنكى يوپۇرماقمۇ كەمتەرلىك بىلەن ، جان پىدالىق بىلەن مېۋە ، گۈلنى ھىمايە قىلىپ سايە تاشلاپ تۇرىدۇ .

6

كەچكى شەپەق ئاسمانىنى قىزىللىقتا پۈركىگەن .
مەن ئىشتىن قايتىپ كېلىشىمگە ياش دەرۋازىۋەن «سىلىگە خەت كەپتىكەن» دەپ بىر كونۋېرتنى تەڭلىدى . گەرچە كونۋېرتقا ئىسىم يېزىلمىغان بولسىمۇ ، بىرلا قاراپ خەتنىڭ گۈلنارىدىن كەلگەنلىكىنى بىلدىم . قورۇغا كىرىپ سېرىنگۈل تۇۋىگە ئورنىتىلغان ئورۇندۇقتا ئولتۇردۇم ـ دە ، كونۋېرتنى ئاچتىم :

ئەسسالامۇ ئەلەيكۈم ، ئۇمىدجان ئاكا !
ئامان ـ ئېسەن تۇرۇۋاتامىلا ؟ خىزمەت ، ئىجادىيەتلىرى ئۇتۇقلۇق كېتىۋاتامدۇر ؟
مەنغۇ سىلىگە ھەر دەم ـ ھەر دەقىقە ئاللادىن ئامان ـ ئېسەنلىك تىلەپ تۇردۇم . بىراق سىلى ئۇنتۇپ قاللىمۇ ، ئۇرۇمچىگە كېتىۋېلىپلا بىرەر پارچە خەتمۇ يازمىدىلا ئادەمنى شۇنچە ئەنسىرىتىپ...
جېبىران خېلىل جېبىران : «سەن ئۆزۈڭ بىلەن بىللە كۈلگەن ئادەمنى ئۇنتۇپ كېتىشىڭ مۇمكىن ؛ ئەمما ئۆزۈڭ بىلەن بىللە يىغلىغان ئادەمنى ئەبەدىي ئۇنتۇمايسەن» دېگەندەكەن . سىلى مېنىڭ يۈرەك دەردلىرىمنى ئەڭ چۈشەنگەن ، ئۇنىڭ ئۈچۈن ياش تۆككەن ، ماڭا ئەڭ زور روھىي تەسەللى بەرگەن ئادەم . شۇڭا مەن سىلىنى ئەبەدىي ئۇنتۇيالمايمەن ، ئۇنتۇمايمەن . سىلى مېنىڭ يۈرىكىمدە ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان ياشاپ كەلدىلە ۋە مەڭگۈ نۇرانە چاقناپ تۇرغان چولپاندەك ياشايلا .
ئۇمىدجان ئاكا ، بۇرۇن ئېپادىلىمىگەن ، ئېپادىلىگەندىمۇ تولۇق ئېپادىلىمىگەن بولسام ، ئەمدى ئېنىق دەي :

مەن سىلىنى چىن كۆڭلۈمدىن ياخشى كۆرىمەن — سۆيىمەن . سىلىگە ئۆمۈرۈايەت سادىق جورا بولۇشنى خالايمەن .

سىلى مېنىڭ يۈرەك ـ قەلبىمگە سىڭىپ كىرگەندە ، مەن تېخى مۇھەببەت كۆزلىرى يۇمۇق سەبىي قىز ئىدىم . سىلى ئۆزلىرىنىڭ سۆيگۈ ـ مۇھەببەت توغرىسىدىكى ساددا ، ئەمما يالقۇنلۇق ئەسەرلىرى بىلەن مېنىڭ ئادەم ئاياغ باسمىغان ، كەتمەن ئىزى چۈشمىگەن بوزغا ئوخشاش قەلبىمگە مۇھەببەت ئۇرۇقلىرىنى تەرگەندە ، مەن : «قىز ـ يىگىتلەر مۇشۇ ئەسەرلەردىكىدەك مۇھەببەتلىك ، سەمىمىي ، سادىق ، ۋاپادار بولسا ـ هە ! » دەپ ئويلىغانىدىم . شۇ قىزىقىش ، زوقلىنىش تۈپەيلى ، ئۇ ئەسەرلەرنى قايتا ـ قايتا ئوقۇغان ، ئۆزلىرىنى كۆرۈشكە تەلپۈنگەن — تەشنا بولغانىدىم . بۇ تەشنالىق ئاخىر سىلىنى سۆيۈش دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلدى . مەن پەقەت كىتابلاردىكى سۈرەتلىرىنى سۆيۈپ ، سىلىگە غايىبانە ئاشىق بولدۇم . لېكىن بۇ بىر ئەمەلگە ئاشمايدىغان ئەخمىقانە ئىشتەك تۇيۇلۇپ ، بۇ سىرىمنى ھېچ كىشىگە ، ھەتتا ئەڭ يېقىن دوستلىرىم بولغان گۈلناز بىلەن مۇقەددەسكىمۇ ئېيتمىدىم . بىراق مۇقەددەس ناھايىتى سەزگۈر ئىدى ، ئۇ مېنىڭ سىلىگە ئاشىق ئىكەنلىكىمنى سېزىپ قالدى . ئەمما بۇ توغرىسىدا ماڭا پەقەت گەپ قىلمىدى . ئەگەر شۇ چاغلاردا ، كىمدە كىم مەندىن بۇ ھەقتە سوئال سوراپ قالسا ، مەن جەزمەن «ياق ، ئۇنداق ئىش يوق ! » دەپ جاۋاب بەرگەن بولاتتىم . چۈنكى ، مەن «ھەئە ، شۇنداق » دەپ جاۋاب بەرسەم ، ئۇلار مېنىڭ ئۇستۇمدىن كۈلگەن بولاتتى ، «بۇ قىزنىڭ كاللىسىنىڭ ۋېنتىلىرى كەممۇ ، قانداق ؟ ئاسماندىكى غازنىڭ شورپىسىغا نان چىلىماقچى بولۇۋاتامدۇ ، قانداق ؟ يىقىلىپ چۈشسە كۆكۈم ـ تالقان بولۇپ كېتىشىنى پەملەمەي ، بەك ئېگىز شاخقا ئېسىلىۋاتامدۇ ، قانداق ؟··· » دەپ

مەسخىرە قىلىشى مۇمكىن ئىدى . بىزنىڭ تۇنجى ئۇچرىشىشىمىز گويا ژال ـ ژۇل قىلىپلا ئۆچكەن چاقماقتەك بولسىمۇ ، ئەمما ئۇ چاقماق مېنىڭ قەلبىمدە ئۆچمەس نۇر ـ ئەبەدىيلىك خاتىرە قالدۇردى . ئاھ... شۇ كۈنكى روھىي ھالىتىمنى سۈرەتلەشكە لايىق سۆز تاپالمايمەن ، ناۋادا مەن بىر كاتتا سۆز ئۇستىسى— شائىر بولغىنىمدا ، بەلكى ئاز ـ تولا سۈرەتلەپ بېرەلىگەن بولار ئىدىم . گويا يۈرىكىمگە بىر پارچە چوغ چۈشكەندەك ، يۈرىكىم كاۋاپتەك پىژىلداپ كۆيۈگەندەك ؛ گويا نازۇك قىل چوغ ئۇستىگە چۈشكەندەك— مەن تولغىنىپ ، ئەقىل ـ ھوشۇمنى يوقاتقانىدىم ؛ كۆز ئالدىمدا نۇرانە مايماك پەيدا بولغاندەك ، ئۇ مېنىڭ مۇھەببەتلىك ھايات يولۇمغا نۇر چاچقاندەك ؛ تومۇرلىرىمدا ئۆركەش ياساپ ، قىزىن ـ قىزىنغا پاتماي ئېقىۋاتقان مۇھەببەت قانلىرى ئاخىر لەۋلىرىمگە يېغىلغاندەك . مەن «بىر سۆيۈۋېلىپ ئۆلۈپ كەتسەممۇ ئارمانسىز كېتەرئىدىم» دەپ ئويلىغانىدىم ، لېكىن «ھايالىق كىشى— باھالىق كىشى» دېگەن ھېكمەت يادىمغا كېلىۋېلىپ ھەم قىزلىق نومۇس كۈچى تۇپەيلى ئۆزۈمنى تۇتۇۋالغانىدىم . بولمىسا ، شۇ چاغدىلا ئۆزۈمنى باغرىلىرىغا ئاتقان بولار ئىدىم...

«مۇھەببەت دۇنياداۋا بىردىنبىر ئەركىن ئىستەك ، قەلب ئوچىقىداۋا تاۋلىنىپ چىققان جەۋھەر ،— دەيدۇ جېبران خەلىل جېبران ئۆزىنىڭ ‹سۇنغان قانات› ناملىق پىۋەسىتىدا ،— ئىنسانىيەت قانۇنلىرى بىلەن ئەنئەنىلەر ، تەبىئەتنىڭ تۈرلۈك ـ تۈمەن ئەقىدىلىرى ئۇنى بويسۇندۇرالمايدۇ .» مەن بۇنىڭ ھەقىقەت ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ تۇرسامۇ ، ئەينى چاغدا قەلبىم ئىستىكىگە قارشى ھەرىكەت قىلىپ ، يەنىلا مۇھەببىتىمنى ئاشكارىلىمىدىم . بەلكىم كېيىنكى كۈنلەردە تۇرمۇش ۋە مۇھەببەتتە تارتقان خورلۇق ، ئازابلى-

ېرىم مېنىڭ ئەنە شۇ سەۋەنلىكىمگە بېرىلگەن جازا بولسا كېرەك . چۈنكى مەن دۇنيادىكى بىردىنبىر ئەركىن بولىدىغان مۇھەببەتنى بوغقانىدىم ، ئۇنىڭ بوي تارتىپ چېچەكلىشىنى ، مېۋىلىشىنى توسۇغانىدىم . ئەنە شۇ خورلۇق ۋە ئازاب تارتقان كۈنلىرىمدە : « بەلكىم ئۆز ۋاقتىدا مۇھەببەتمنى ئاشكارىلىغان بولسام ، ئۇنى ئۇمىدجان ئاكا قوبۇل قىلغان بولسا ، بىز خۇدا قوشقان قوشماقلاردەك ، بىر - بىرىگە ھۆسن قوشىدىغان ئالتۇن ئۈزۈك ۋە ياقۇت كۆزدەك ئەبەدىي ئايرىلماي خۇشال - خۇرام ياشار ئىدۇق » دەپ كۆپ ئويلاندىم . شۇنداقلا جېبرانىڭ سۆزىنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە تېخىمۇ ئىشەندىم .

ئۇمىدجان ئاكا ، مۇھەببەتنى ھەقىقەتەن ھەرقانداق كۈچ توسۇيالمايدىكەن ، ئۇنى يوقىتىۋېتەلمەيدىكەن . خۇددى سىلى بىر ھېكايىلىرىدە يازغاندەك ، مۇھەببەتتە يۇقىرى - تۆۋەنلىك بولمايدىكەن ، ئۇ ئەمەلگىمۇ ، پۇل - بايلىققىمۇ ، نامرات - گادايلىققىمۇ قارىمايدىكەن ، يىراق - يېقىنلىقنىمۇ سۈرۈشتە قىلمايدىكەن . مەن سىلىنى بىرلا رەت كۆرگەن بولساممۇ ، سىلى مەندىن بەك يىراقتا تۇرسىلىمۇ ، مەن سىلىنى بارغانچە بەك سېغىنىدىغان ، ئەسلەيدىغان ، خىيالەن سۆزلىشىدىغان بولدۇم . ھەتتا سىلىنىڭ ھېكايىلىرىدىكى ۋاپادار يىگىت - قىزنى «سىلى ۋە مەن» دەپ قاراپ ، ئۇلارنىڭ ئىسىملىرى ئورنىغا ئۆزىمىزنىڭ ئىسىملىرىنى ئالماشتۇرۇپ ، ئىككىمىز سۆزلىشىۋاتقاندەك ھالەتتە ئوقۇيدىغان بولدۇم . بۇنىڭدىن كۆڭلۈم شۇنچە سۆيۈنەتتى ، خورلانغان ، ئازابلانغان يۈرىكىم بەخت جۇلابىغا قانىتتى - دە ، ئۆزۈمنى يەڭگىل ، خۇش چاغ سېزەتتىم . مېنىڭ ئاشۇ چاغلاردا مۇشەققەت ، بېشىمغا چۈشكەن خورلۇقلارنى ، ھەتتا ئۆلۈپلا ھەممىدىن بىر يولى قۇتۇلۇشتەك خىيالنى يېڭىشىمگە سىلى

غايىبانە مەدەت بەرگەنىدىلە . مېنىڭ جېنىم سىلىگە تەئەل-
لۇق ، ئۇنى قاچان خالىسىلا ، سىلىگە تارتۇق قىلىشقا تەي-
يارمەن . جېبرانىنىڭ سۆزى ھەق ئىكەن : ئېچىنىشلىق تەق-
دىر زەخمىلەنگەن يۈرەكلەرنى يېقىنلاشتۇرىدىكەن ، ئۇلارنى
ھەرقانداق شادىيانىلىقلار بىر - بىرىدىن ئايرىۋېتەلمەي-
دىكەن ، قايغۇ يېپلىرى شادلىق ياشلىرىدىن پۈختا ئىكەن ،
ياش بىلەن يۇيۇلغان مۇھەببەت ساپ ، گۈزەل ۋە مەڭگۈلۈك
بولىدىكەن .

تۇنۇگۈن مۇقەددەستىن خەت كەلدى ، بەلكىم مۇشۇ
خەت كەلمىگەن بولسا ، مەن تاكى سىلىدىن خەت كەلگەنگە
قەدەر ياكى خەت كەلمىسە ، بۇ پانىي ئالەمدىن باقىي ئالەمگە
سەپەر قىلغىنىمغا قەدەر سىلىگە خەت يازمىغان بولار ئىدىم .
مۇقەددەس خېتىدە ھازىرقى ئەھۋاللىرىنى تەپسىلىي يازغان-
دىن كېيىن مۇنداق يېزىپتۇ :

«گۈلنار ، سۆيۈملۈك دوستۇم ، مەن سېنى قۇتلۇقلاي-
مەن . سەن ئاخىر ئۆز ئارزۇيۇڭغا يەتكەندەك قىلىسەن .
سەن بۇرۇن ئۇمىدجان ئاكىنى غايىبانە سۆيەتتىڭ ، مانا
ئەمدى ئۇمىدجان ئاكا ساڭا ئاشىق . مەن ئەلۋەتتە بۇ نۆۋەت
ئۇمىدجان ئاكا بىلەن كۆرۈشكىنىڭدە نېمىلەرنى دېيىشكە-
نىڭلارنى ، سېنىڭ ئۆز مۇھەببىتىڭنى ئاشكارىلىغان - ئاش-
كارىلىمىغانلىقىڭنى ، ئۇمىدجان ئاكىنىڭ نېمىدەپ جاۋاب
بەرگەنلىكىنى بىلمەيمەن . لېكىن ئۇ قايتىپ كەلگەن كۈنى
كۆرۈشكىلى بارغىنىمدا كۆرگەن - ئاڭلىغىنىم ئۇنىڭ ساڭا
ئاشىق ئىكەنلىكىگە تولۇق دەلىل بولالايدۇ . مەن پەرىزات
بىلەن بىللە كۆرۈشكىلى بارغاندا ، ئۇمىدجان ئاكا ياتاق
ئۆيىدە ئۇخلاۋاتقانىكەن . مەن يېنىغا كىرسەم ئۇ تۇيمىدى .
ئۇخلاش ئالدىدا كىتاب ئوقۇغان بولسا كېرەك ، ياستۇقىدا

بىر كىتاب ئوچۇق پېتى تۇرۇپتۇ . مەن پۇتۇمنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ بېرىپ كىتابنى قولۇمغا ئالدىم . ئۇ جېبرانىنىڭ «سۇنغان قانات» ناملىق پوۋېستى بار كىتاب ئىكەن . شۇنداق قارىسام ، ئۇ سەلىمەنىڭ گۇزەللىكى تەسۋىرلەنگەن قۇرلاردىكى «سەلىمە» دېگەن ئىسىمنى قېرىنداش بىلەن «گۇلنار» غا ئۆزگەرتىپ قويۇپتۇ . ئۇ قۇرلار مانا مۇنداق : «گۇلنارنىڭ قىزىلگۇلدەك چىرايى كىشىلەرنىڭ گۇزەللىكىنى باھالاش ئۆلچىمىگە چۈشمەيدۇ . ئۇنىڭ چىرايىدىكى ئالا-ھىدىلىك تولىراق چۈشكە ، خىيالىي مەنزىرىلەرگە ئوخشىغان ، مۇقەددەس ئوي - پىكىرلەرنىڭ پاكلىقىنى دوراپ ، ئۇنى ھەرقانداق چىراي بىلەن سېلىشتۇرۇش ۋە ئۇنىڭدىكى گۇزەللىككە بىرنېمە دەپ نام قويۇش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس . رەسسامنىڭ قەلىمىمۇ ئۇنى ئەينەن سۇرەتلەشكە ئامالسىز ، ھەيكەلتىراشمۇ ئۇنىڭ ھەيكىلىنى مەرمەر تاشتىن ياساشقا چارىسىز . گۇلنارنىڭ گۇزەللىكى چاچلىرىدا ئەمەس ، بەلكى ئۇنىڭ چاچلىرىنى سۆيۈپ تۇرغان مۇقەددەس نۇردا ؛ ئۇنىڭ گۇزەللىكى چاقناپ تۇرغان كۆزىدە ئەمەس ، بەلكى كۆزلىرىدە يېنىپ تۇرغان بىر جۈپ ئوتتا ؛ ئۇنىڭ گۇزەللىكى ئەتىرگۈلنىڭ بەرگىلىرىدەك نېپىز لەۋلىرىدە ئەمەس ، بەلكى شۇ لەۋلەرنىڭ ئارىسىدىن چىقىدىغان شېرىن - شەربەت سۆزلىرىدە ؛ ئۇنىڭ گۇزەللىكى پىل چىشىغا ئوخشايدىغان ئاپئاق بويىندا ئەمەس ، بەلكى بويىنىنىڭ ئالدىغا سەل - پەل ئېگىشكەن قىياپىتىدە ؛ گۇلنارنىڭ گۇزەللىكى تەن تۇزۇلۇشىنىڭ كامالەتكە يەتكەن زىبالىقىدا ئەمەس ، بەلكى يۈكسەك مەنىۋى روھنىڭ چوغدىن كۆتۈرۈلگەن ۋە شۇ چوغنىڭ كۆز يەتمەس زېمىن بىلەن پايانى يوق ئاسمان بوشلۇقى ئوتتۇرىسىدا قىزىرىپ كۆيۈۋاتقان سۇزۇك يالقۇنىدا . » ، مەن بۇ قۇرلارنى ئوقۇغاندا ، سۆيۈملۈك دوستۇم ، ئۆپكەم ئۆرۈل-

دى ، كۆز چاناقلىرىمغا لىققىدە ياش تولدى ، پۈتۈن ئالەم تەتۈر چۆرگىلەۋاتقاندەك تۇيۇلدى ، يۈرىكىمگە تولىمۇ گال پىچاق سانجىلغاندەك بولدى . نېمە ئۈچۈن دەمسەن ؟ مەن سېنى ئالدىيالمايمەن ، دوستۇم ، راست گەپنى قىلاي ، مەنمۇ ئۇمىدجان ئاكىنى ياخشى كۆرەتتىم ، بۇرۇن ھۆرمەت يۈزدىسىدىن سىڭىللىق مۇھەببىتى بىلەن ياخشى كۆرگەن بولسام ، ھازىر — قايتا كۆرۈشۈپ ، ئارىلىشىپ يۈرۈۋاتقاندىن بۇيان قىزلىق مۇھەببىتىم بىلەن كۆيگەنىدىم . كۆيگەن قىز ئۈچۈن ئاشۇ كۆيگەن يىگىتنىڭ باشقا بىر قىزنى ئاشۇنداق مۇھەببەت بىلەن ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلىشتىن ئارتۇق ئازاب بولامدۇ ؟ مەن قوقاسقا دەسسىۋالغاندەك بىر ئازاب ئىچىدە چىقىپ كېتەي دەپ ئىشىك تۈۋىگە بېرىشىمغا ، ئۇمىدجان ئاكا چۈش كۆرگەن ۋە چۈشىدە سەن بىلەن سۆزلەشكەن بولسا كېرەك ، ‹گۈلنار ! › دەپ توۋلىغىنىچە ئويغىنىپ كەتتى . مەن ئارقامغا بۇرۇلۇپ ، ياشقا تولغان كۆزلىرىم بىلەن ئۇنىڭغا قاراپلا قالدىم…

ئاھ… گۈلنار ، مەن مۇھەببەتتە بىر رەت زەربىگە ئۇچرىغان ۋە شۇ تۈپەيلى ھاياتلىق يولىدا گاڭگىراپ ، ئۆزىنى بەربات قىلىشقا تاسلا قالغانىدىم . بۇ قېتىمقى زەربە راستىنلا بەك ئېغىر كەلدى ، تارتقان ئازابىمنى ساڭا تىل بىلەن ئىپادىلەپ بېرەلمەيمەن ، ئۇنداق كۈن ھەرقانداق ئىنسان بالىسىنىڭ بېشىغا چۈشمىسۇن .

لېكىن مەن كۆپ ئويلاندىم ، گۈلنار . ئاخىر شۇنى چۈشەندىمكى ، مېنىڭ ئۇمىدجان ئاكىنى سۆيۈش ھوقۇقۇم بولغىنى بىلەن ، ئۇنى ‹مېنى سۆيۈڭ › دەپ زورلاش ھوقۇقۇم يوق . كىمنى سۆيۈش ئۇمىدجان ئاكىنىڭ ئۆز ئەركىنلىكى . ئۇمىدجان ئاكا ۋە ئۇنىڭ دوستلىرى ماڭا ، پەرىزاتقا شۇنداق كۆپ ياخشىلىقلارنى قىلىۋاتىدۇ ، بىزنىڭ ئۆتمۈشىنى

مىزنى كەچۈرۈپ ، ئۆزى بىلەن تەڭ كۆرۈپ ئىززەتلەۋاتىدۇ ، بىزنىڭ ھاياتلىق قايناملىقىدىكى خەتەردىن قۇتۇلۇپ ، ھالال ۋە بەختلىك ياشىشىمىز ئۈچۈن جان كۆيدۈرۈپ تىرىشىۋاتىدۇ . ئۇمىدجان ئاكىنىڭ بىزدىن قەرزى بارمىدى ؟ ياق ! بىز ئۇنىڭ ئۈرۈق - تۇغقىنى ، ئاچا - سىڭلىسىمىدۇق ؟ ياق ! شۇنداق ھالدا ئۇ بىزگە نېمە ئۈچۈن كۆيۈنۈۋاتىدۇ ؟ ۋىجدان بۇرچىنى ئاقلاش ئۈچۈن . بىلىمەن ، گۈلنار ، بۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ زور بەدەل تۆلەۋاتىدۇ . بىز ئۇنىڭغا قەرزدار ، بۇ قەرزنى ئۆمۈر بويى تۆلەپ بولالمىمىز مۇمكىن ئەمەس . شۇنداق ئەھۋالدا مېنىڭ ئۇنىڭدىن رەنجىشكە نېمە ھەققىم بار ؟ راست ، گۈلنار ، مەن شۇ تاپتا سەن ئۈچۈن خۇشال . سەن ئۇمىدجان ئاكىنىڭ مۇھەببىتىگە نائىل بولدىڭ ، بۇ سەن ئۈچۈن زور خۇشاللىق ئەمەسمۇ ؟ سېنىڭ دوستۇڭ بولغان مەن ئۈچۈنمۇ زور خۇشاللىق ئەمەسمۇ ؟ سەن دوستۇم بولغانلىقىڭ ئۈچۈن شۇنداق دەۋاتقىنىم يوق ، ئۇمىدجان ئاكىنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشكەن ھەرقانداق قىز بەختلىك . ئۇمىدجان ئاكا ھەقىقەتەن سۆيۈشكە ئەرزىيدىغان ئادەم . ئۇنىڭغا سەن ، مەنلا ئەمەس ، يەنە نۇرغۇن قىز ئاشىق . ئەمما ئۇ شۇنچە قىزلار ئارىسىدىن سېنى تاللىغانىكەن ، سەن ئۆزۈڭنى بەختلىك سانىساڭ بولىدۇ··· »

گەپ مانا شۇنداق ، ئۇمىدجان ئاكا ، مەن مۇقەددەسىنىڭ بۇ خېتىدىن خۇشال بولدۇم ھەم ئازابلاندىم . سىلى بىللە بولغان كۈنلەردە شۇنچە كۆپ ئۇرۇنۇشلىرىمغا ئېنىق ئىپادە بىلدۇرمىگەن ، پەقەت ئازراقلا ئۇمىدلەندۈرگەنىدىلە . ئەگەر مۇقەددەسىنىڭ يازغانلىرى راست بولسا ، مەن ئۆزۈمنى چەكسىز بەختىيار ھېسابلايمەن . لېكىن مۇقەددەسكە ئىچىم ئاغرىپ قالدى . مەن شۇ بىچارىگە ئۆۋال قىلىپ قويدۇممۇ ، قانداق ؟ ئەگەر بۇ نۆۋەت بىز كۆرۈشمىگەن بولساق ، سىلى

ئۇنى سۆيۈپ قالارمىدىلە؟ يەنە بىر تەرەپتىن ئالغاندا ، مۇ-
قەددەس ئىيتقاندەك ، مۇھەببەت ئەركىن نەرسە ، كىمنى
سۆيۈش ھەر كىشىنىڭ ئۆز ھوقۇقى . مۇھەببەت خەير -
ساخاۋەتمۇ ئەمەس ، نورمال مېھرىبانلىقمۇ ئەمەس ، بەلكى
تامامەن ھېچ كىشىگە ئۆتۈنۈپ بېرىشكە بولمايدىغان خۇسۇ-
سىي نەرسە . مۇھەببەت ئۆز ئىختىيارلىق ئاساسىدا تىرە-
شىپ - تىرمىشىپ پەرۋىشلەپ قولغا كەلتۈرىدىغان نەرسە .
مۇقەددەس «ئەگەر ئۇمىدجان ئاكا سەندىن باشقا قىزنى سۆيە-
گەن بولسا ، مەن ئۇنداق قىز بىلەن رىقابەتلىشەتتىم» دەپ-
تۇ . مەن بۇ سۆزگە قوشۇلمەن ، مۇھەببەتتە ئەنە شۇنداق
رىقابەتلىشىش روھى بولۇشى كېرەك .

ئۇمىدجان ئاكا ، مۇقەددەسنىڭ خېتىدىن قارىغاندا ،
جېبرانىڭ مەن ياخشى كۆرىدىغان پوۋېستى «سۇنغان قا-
نات»نى سىلىمۇ ياخشى كۆرىدىغان ئوخشايلا . بۇنىڭدا مۇ-
داق سۆز بار : «گۇزەللىك— تىلىنىڭ ياردىمى بىلەن لەۋ-
لەرنىڭ ئوتتۇرىسىدىن چىقىدىغان تاۋۇشقا ، سۆز بوغۇملىرى-
غا موھتاج بولمىغان ئەرشكە مەنسۇپ بىر خىل ئۆلمەس
تىل . گۇزەللىك پەقەت بىزنىڭ روھىي دۇنيايىمىزلا چۈشە-
نىدىغان سىر ، روھىي دۇنيا ئۇنىڭ بىلەن سۆيىدۇ ، ئۇنىڭ
تەسىرى بىلەن قۇدرەت تاپىدۇ . گۇزەللىك— سېزىم ياكى
كۆز بىلەن بايقىغىلى بولمايدىغان يوشۇرۇن ئېقىم ، كۆرگۈ-
چى بىلەن كۆرۈنگۈچىنىڭ جىسمىدا دولقۇنلىنىپ تۇرىدىغان
دولقۇن چېچەكلىرى . ھەقىقىي گۇزەللىك يۈرەكنىڭ ئەڭ
مۇقەددەس جايىدىن ئۇرغۇپ ، خۇددى مېۋىلەرنىڭ ھاياتىي
كۈچى ئۇنىڭ شاخلىرىدىكى چېچەكلەرگە رەڭ بېرىپ ، ئۇنى
ئېچىلدۇرغانغا ئوخشاش ، ئادەمنىڭ سىرتقى قىياپىتىنى
نۇرلاندۇرىدۇ . ھەقىقىي گۇزەللىك قىز بىلەن يىگىتتە قىسقا
دەقىقىدە چۈشىنىش ھاسىل قىلىپ ، يەنە شۇنداق قىسقا

دەقىقە ئىچىدە ئۇلاردا ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان بىر خىل ھېسسىيات پەيدا قىلىدۇ . روھىي جەھەتتىكى مۇنداق ئۆز-گىرىشنى بىز مۇھەببەت دەپ ئاتايمىز .» ئۇمىدجان ئاكا ، مۇھەببەت ئەنە شۇنداق ئەڭ يۇكسەك گۈزەللىك ئىكەن ، بىزنىڭ ئۇنىڭغا ھەرقانداق باھانە ـ سەۋەب بىلەن داغ چۈشۈ-رۈشكە ھەققىمىز يوق . مېنىڭمۇ ، مۇقەددەسىنىڭمۇ ، باشقا ھەرقانداق قىزنىڭمۇ سىلىنى سۆيۈش ھوقۇقى بار ، كىمنى سۆيۈشمۇ سىلىنىڭ ئۆز ئەركىنلىكلىرى . مۇقەددەسقۇ توغرا چۈشىنىپ ، بۇ رىقابەت سورۇنىدىن ئۆزىنى چەتكە ئالغانلى-قىنى بىلدۈرۈپتۇ . ئۇنىڭ مۇنداق ياخشى كۆڭلىگە رەھمەت . بىراق يالغۇز قولدىن چاۋاك چىقمايدۇ ، بىز سۆيگەن بىلەن سىلى سۆيمىسىلە بىكار . يەنە بىر تەرەپتىن ، مۇھەببەتتە ماڭمۇ ھېسداشلىق ، خەير ـ ساخاۋەت كېرەك ئەمەس . مۇبادا سىلى مۇقەددەسنى ياكى باشقا بىر قىزنى سۆيسىلىمۇ مەيلى ، مەن ئۇخشاشلا خۇشال . مۇھەببەتنىڭ ھەقىقىيلىقى سۆيگۈچىنىڭ قانداقتۇر بىر نەرسىگە ئېرىشىشىدە ئەمەس ، بەلكى سۆيۈلگۈچىنىڭ خۇشاللىقى ، بەختىنى كۆزلىشىدە ئى-پادىلىنىدۇ . مەن سىلىنى سۆيگەنلىكىم ئۈچۈن بەختلىك-مەن . بۇ سىلىنىڭ سۆيۈشلىرى بىلەن تېخىمۇ تاكامۇللىشى-دۇ ، لېكىن سۆيمەسلىكلىرى بىلەن بۇزۇلۇپ كەتمەيدۇ . سىلى سۆيمىگەندە ، بەلكىم تۇرمۇش ئېھتىياجى تۈپەيلىدىن مەن بىرەر ئەركەك بىلەن توي قىلارمەن ، لېكىن ئۇ جىس-مىمغا ئېرىشكىنى بىلەن يۈرىكىمگە — مۇھەببىتىمگە ئېرى-شەلمەيدۇ . مېنىڭ مۇھەببىتىم پەقەت سىلىگە تەئەللۇق . ئۆمۈر بويى بويتاق ئۆتۈشكىمۇ رازىمەنكى ، ئۇنى باشقا بىر-گە بېرەلمەيمەن .

خەيرخوش !

سىلىگە ئامانلىق تىلەپ : گۈلنار .

مۇقەددەسنىڭ مىسكىنلىكىنىڭ سىرى ئەمدى تولۇق ئاشكا-
رىلانغانىدى . بۇنى مەن پەملىگەنلىكىم ئۈچۈن ئارتۇقچە سۆرۈش-
تۇرۇپ كەتمىگەن ، ئۇنىڭ ھامان توغرا چۈشىنەلەيدىغانلىقىغا
ئىشەنگەنلىكىم ئۈچۈن بەك پەرۋا قىلىپ كەتمىگەنىدىم . مانا شۇ
تاپتا مېنىڭ تەپەككۇر قۇشلىرىم پەرۋاز قىلىشقا باشلىدى : جېب-
راۋان : «شەرقنىڭ دىنىي ئۆلىمالىرى ئۆزلىرى ئېرىشكەن
شان ـ شۆھرەت بىلەن ھوقۇقتا ھەرگىز قانائەت قىلمايدۇ . ئۇلار
يەنە ئۆز پەرزەنتلىرىنىمۇ بار ئىمكانىيىتى بىلەن يۆلەپ تۇرغۇ-
زۇپ ، خەلقنى قۇل قىلىدىغان ۋە ئۇلارنىڭ قېنىنى شورايدىغان
تەييار تاپلارغا ئايلاندۇرۇشنى ئارزۇ قىلىدۇ... ئۇلارنىڭ شۆھرە-
تى خۇددى يۇقۇملۇق كېسەلدەك ، ئۇلار تېخى بۇ دۇنيادىن خوش-
لاشماي تۇرۇپلا بىر تۇغقان ـ قېرىنداشلىرى ۋە پەرزەنتلىرىگە
يۇقىدۇ . شۇنىڭ بىلەن كاتولىك دىنىنىڭ ئېپىسكوپلىرى ، ئىس-
لام دىنىنىڭ ئاخۇنلىرى ، براخما دىنىنىڭ روھانىيلىرى كىتلارغا
ئوخشاش ، سانسىز چىشلىرى ئارقىلىق ئۆز قۇربانلىرىنىڭ قېنى-
نى شورايدۇ ، تېنىنى چاينىپ پۈركۈيدۇ » دېگەنىدى . گەرچە بۇ
سۆزنىڭ دېيىلگىنىگە ئۇزۇن يىللار بولغان ، ئۇنىڭدا كۆزدە تۇ-
تۇلغان دەۋران كەلمەسكە كەتكەن بولسىمۇ ، ئەمما ئۇنىڭ ساقىنا-
دىلىرى تۇگەپ كەتمىگەن ، دىنىي خۇراپاتلىق ، بەزى يارامسىز
ئەنئەنىلەر خەلقنىڭ قانات ـ قۇيرۇقىنى يەنىلا بوغۇشلاپ تۇرغان ،
ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ ، ئۆزگىلەرنىڭ ناچار قىلىقلىرىنى دوراش ،
پۇلنى ھەممىدىن ئەلا بىلىش تۇپەيلىدىن ئەخلاقىي بۇزۇلۇش
يامراۋاتقان شارائىتتا چوڭ بولغان گۇلنارەك قىزنىڭ مۇھەببەت
ھەققىدىكى قاراشلىرى ، مۇقەددەسنىڭ مەردانىلىكى ئادەمنىڭ
زوقىنى قوزغىمامدۇ ؟ مانا شۇ سۆيۈملۈك قىزلار ئالدىدا « ئۇيغۇر
قىزلىرى مۇھەببەتنى چۈشەنمەيدۇ ، پۇل ئۈچۈن ئاشنىدارچىلىق
قىلىشتىن باشقىنى بىلمەيدۇ » دەپ دەۋا قىلىدىغان نەسىردىن
ئەپەندىنىڭ يۈكلۈق ئېشىكچىلىك ئەقلى يوق كىشىلەر نېمە دەپ-

دىكىن ؟ ھە ، ئۇلار دوزاخنىڭ ئوتىنىمۇ قورقماي يۇتىۋېتەلەيدى. غان ئېغىزلىرىنى ئاچالماي قالىدۇ . مۇھەببەت ۋە مۇھەببەت قەدىرىنى پەقەت سۆيگۈ ئوتى بىلەن يانغان كىشىلەرلا چۈشىنەلەيدۇ . سۆيگۈ ئىستىكى بولمىغان ، قەلبى مۇز ، مۇھەببەتنى پەقەت جىنسىي تەلەپنىلا قاندۇرۇش دەپ قارايدىغانلار مۇھەببەت ۋە مۇھەببەت قەدىرىنى ، گۈلنار ، مۇقەددەستەك ئۇيغۇر قىزلىرىنىڭ قەلبىنى قانداقمۇ چۈشىنەلىسۇن ؟ ! ئەقلىگە نەپسى مىنگەن كىشىلەر ئۈچۈن مۇھەببەت تېز پەيدا بولۇپ ، تېز يوقىلىدىغان ، ھەم بار ، ھەم يوق بىر ھەۋەس ، ئەمما چىن ئىنسان ئۈچۈن مۇھەببەت ۋىجدانغا تالىق ئۆلمەس يۈرەك جەۋھىرىدۇر .

7

ئوقۇغۇچىلىق چاغلىرىمىزدا «كۆرۈشەرمىز كۈندە بىر» دەپ ناخشا ئېيتىدىغان سېنتەبىر يېتىپ كەلگەندى . ئۇرۇمچىنىڭ ھاۋاسى خېلىلا سالقىنلاپ قالغان ، ئەتىگەن - كەچقۇرۇنلىرى چاپان كىيمىسە ، سوغۇق ئادەمنىڭ بەدىنىنى ئوبدانلا قورۇيتتى . كوچا - كويلارنىڭ ئەپچىل جايلىرىغا قوغۇن - تاۋۇزلارنى دۆۋە-لىۋالغانلار ، ھارۋا - غالتەكلەرگە ئانار ، ئالما ، ئۈزۈم ، نەشپۈت قاچىلىۋالغانلار ئۆز مالىلىرىنى داڭلاپ ، بويۇن تومۇرلىرىنى كۆپۈ-تۈرۈپ توۋلىشاتتى . ئاكاتسىيىلەرنىڭ كۆزدە بالدۇرلا سارغىيى-دىغان يوپۇرماقلىرى ئىزغىرىن شامالدا ئۇيان - بۇيان ئۇچۇشاتتى . لېكىن كوچا گۈلزارلىقلىرىغا تېرىلغان ، دوقمۇش - دوق-مۇشلارغا ئالاھىدە تىزىلغان كۆز گۈللىرى كۈندىن - كۈنگە سۇباتلىشىۋاتقان بۇ شەھەرگە باھار تۇسى بېرىپ تۇراتتى . بىر - بىرىگە يانداشقان ھەيۋەتلىك بىنالار گويا كۆك يۈزىدىكى

كۆز بۇلۇتلىرىنى يىراق قوغلىۋەتمەكچى بولۇۋاتقاندەك ، كۆككە بېشىنى مەغرۇر تىرەپ تۇرۇشاتتى . بىنالارغا ، يوللارغا ، يول بويىدىكى رېشاتكىلارغا تارتىلغان خىلمۇخىل رەختلەرگە يېزىلغان خەتلەر يېڭىلا ئاياغلاشقان «ئۇرۇمچى سودا يەرمەنكىسى»نىڭ غەلىبىسىنى نامايان قىلىپ تۇراتتى .

مەن ئىشخانامدا ژۇرنالنىڭ يېڭى سانى ئۈچۈن تەييارلانغان ئەسەرلەرنى كۆرۈۋاتاتتىم ، بىردىنلا تېلېفون جىرىڭلىدى .

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۈم !

— ۋەئەلەيكۈم ئەسسالام ! ئۈمىدجان ئاكىمۇ ؟

— شۇنداق ، مەن ئۈمىدجان .

— مەن مۇراتجان ، ھېلىقى ئۆيلەرنى بېزەشنى بىزنىڭ بالىلار تاماملىغانىكەن . ئىشتىن چۈشكەندە بېرىپ كۆرۈپ باقامسىز ؟

— سىلەرنىڭ بالىلار بەك چاققانغۇ ؟ بولىدۇ ، كۆرۈپ باقاي . سىزمۇ بارامسىز ؟

— كەچتە مېنىڭ ئېچكىرىدىن سودا ئىشى بىلەن كەلگەنلەرنى كۈتۈۋالىدىغان بىر ئىشىم بار ئىدى . شۇڭا بارالماسمەن . سىز كۆرۈپ ، كۆڭۈلدىكىدەك بولماي قالغان يەرلىرى بولسا ، بىزنىڭ ئاشۇ بالىلارغا دەۋەرسىڭىز بولىدۇ .

— ماقۇل ئەمىسە ، سىزگە رەھمەت !

بايا ئەسەرلەرنى كۆرۈۋېتىپ ، ئەسەرلەرنىڭ بەدئىيلىكىنىڭ بىرقەدەر تۆۋەنلىكىدىن غەش بولغان كۆڭلۈم بىردىن ۋاللىدە ئېچىلىپ كەتتى . مەن دەرھاللا مۇقەددەسكە چاقىرغۇ قىلدىم . ئۇ چارەك سائەتلەردىن كېيىن جاۋاب قايتۇردى :

— دەرس ۋاقتى بولغاچقا دەرھال جاۋاب قىلالمىدىم ، خاپا بولمىسىلا ،— دېدى مۇقەددەس .

— بۇگۈن خاپا بولىدىغان ئەمەس ، خۇشال بولىدىغان كۈن ،— دېدىم مەن .

— ۋاي ، ئەجەب ياخشى ئىشقۇ ،— دېدى مۇقەددەس ،— يېڭى ئەسەرلىرى پۈتتىمۇ يا ؟

— ھېلى كەلگەندە بىلىسىلەر ،— دېدىم مەن ،— دەرستىن چۈشۈپ ، پەرىزاتنى ۋە بىللە ئوقۇۋاتقان سىڭىللارنى ئېلىپ ، دەل سائەت ئالتە يېرىمدا «ئامەت» بىناسىنىڭ ئالدىغا كېلىڭلار .

— ماقۇل ،— دېدى مۇقەددەس ،— بىزنى مېھمان قىلامىلا ؟

— مېھمانمۇ قىلىمەن ، ئۇنىڭدىن چوڭراق خۇشلۇقمۇ بار . مەن كېلىپ زىننەتلەنگەن ئۆيلەرنى بىر قۇر كۆرۈپ ئىشىك ئالدىغا چىقىشىمغا مۇقەددەسلەرمۇ كەلدى .

— سىلەر ئاۋۋال بۇ ئۆيلەرنى كۆرۈپ بېقىڭلار ، بېزىلىشى قانداقراقكەن ؟ كۆڭلۈڭلەرگە يارامدۇ ، يوق ؟ ئۆزگەرتىشكە تېگىشلىك يەرلىرى بارمۇ ، يوق ؟ ئىنچىكە كۆزىتىڭلار ،— دېدىم مەن .

قىزلار چۈرقىرىشىپ ئۆيگە كىرىپ كەتتى . مەنمۇ بىر تال تاماكامنى چېكىپ بولۇپ ، ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن ئۆيگە كىردىم .

— پاھ ، بۇ ئۆيلەر قالتىس چىرايلىق بېزىلىپتۇ !— دېدى پەرىزات ،— ئۇمىدجان ئاكا ، بۇ ئۆيلەرنى بىزگە كۆرسىتىپ نېمە قىلماقچىسىز ؟

— بۇ يەردە بىر شىركەت قۇراي دەيمەن ، قانداق ، سىلەرچە بولامدىكەن ؟— دېدىم مەن .

— ھازىرغۇ شىركەت دېگەن كۆپ بولۇپ كەتتى . سۈرۈشتۈرسەك بىرەر ئېغىز ئىشخانىسىمۇ يوق ، ئادىمىنىڭ تېخىمۇ تايىنى يوق ، دىرېكتورىمۇ ، خىزمەتچىسىمۇ شۇ بىر ـ ئىككى ئادەم ،— دېدى مۇقەددەس ،— شۇنىڭغا قارىغاندا ، بۇ خېلىلا ئىسمى ـ جىسمىغا لايىق شىركەت بولغۇدەك .

— بېزىلىشتە سىلەرگە ياقمىغان يەرلىرى بارەكمۇ ؟

— ھازىرچە بىز ھېس قىلالمىدۇق ،— دېدى پەرىزات .

— ۋېنىسىسى يوقكەن ،— دېدى بىر قىز .

— كېيىنچە ھەممىسى بولىدۇ ،— دېدىم مەن ،— ئەمدى بۇ ئۆيلەرگە كېرەكلىك نەرسىلەرنى ئېلىش كېرەك .

— ئۇمىدجان ئاكا ،— دېدى مۇراتجاننىڭ شىركىتىدىن بۇ ئۆيلەرنى بېزەشكە كەلگەن يىگىتلەردىن بىرى ،— مەن بۇگۈنكى گېزىتنى كۆرسەم ، ئۇرۇمچى سودا يەرمەنكىسىگە قاتناشتۇرۇلۇپ ، ئېشىپ قالغان بارلىق مالالارنىڭ يەنە بىرنەچچە كۈن ئەلىك پىرسەنتلىك باھادا سېتىلىدىغانلىقى ئېلان قىلىنىپتۇ . بۇ ياخشى پۇرسەت ئىكەن . ئەتە ـ ئۆگۈن ئىچىدە ئاشۇ مالالاردىن بۇ ئۆيلەرگە كېرەكلىك ماتېرىياللار ۋە مالالار سېتىۋېلىنسا ئوبدان بولارمىكىن .

— بۇنى ياخشى دېدىڭىز ، ئىنىم ،— دېدىم مەن ،— بىز جەزمەن شۇنداق قىلىشقا تىرىشىمىز .

— ئۇمىدجان ئاكا ، بۇ شىركەتنى قۇرۇپ ، مۇشۇ دۇكانلارغا مال سالسىڭىز چوقۇم پاي بولغۇدەكسىز ،— دېدى پەرىزات .

— بىزنىمۇ بۇ دۇكانلارغا مال سانقۇچىلىققا قوبۇل قىلالىمۇ ؟— دېدى قىزلارنىڭ بىرى .

— بىز مۇنداق چىرايلىق بېزەلگەن دۇكانلاردا ئىشلەشكە لايىقمۇ ؟— دېدى قىزلارنىڭ يەنە بىرى .

— سىز ئۆزىڭىزنى لايىق ئەمەس دەپ قارامسىز ؟— دېدىم مەن .

— ئادەم بۇ دۇكانلارنىڭ بېزىلىشىگە قاراپلا ئەيمىنىدىكەن . ئادەتتىكى سودا سارايلىرىغا كىرسەكمۇ ، ئۇ يەردىكى مال سانقۇچىلارنىڭ ئەپتىدىن ئادەم قورقىدۇ ،— دېدى ھېلىقى قىز .

— سىزنىڭ ئۇلاردىن كەم يېرىڭىز بارمۇ ؟

— كەم يېرىمغۇ يوق ، بىراق…

— مېنىڭ بىراق ـ پىراق دېگەندەك گەپلەر بىلەن خۇشۇم يوق ،— دېدىم مەن ،— ھەربىر ئادەم ئۆزىنى باشقىلاردىن ئۈستۈن كۆرمىگەن تەقدىردىمۇ ، ئۆزىنى ئۇلاردىن پەس چاغلىماسلىقى

كېرەك . ھەربىر ئادەم ئۆزىنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى ئالدى بىلەن ئۆزى قەدىرلىشى ، غۇرۇرىنى ساقلىشى ، باشقا ھەرقانداق ئادەم قىلالىغان ئىشنى «مەنمۇ قىلالايمەن» دېگەن ئىشەنچتە بولۇشى كېرەك .

— چېچىلمىسىلا ، ئۇمىدجان ئاكا ، نادان قىز ئەمەسمۇ ، ئويلىماي دەپ سالدى بولغاي ،— دېدى مۇقەددەس .

— چېچىلىۋاتقىنىم يوق ،— دېدىم مەن ،— ئەمما بەزىدە ئادەم سەل چېچىلمىسىمۇ بولمىغۇدەك . ھەممىگلار پۇقرالىق يېشىغا تولغان ئادەملەر ، قاچانغىچە «نادان» دېگەن قالپاق ئاستىدا سەگدەكۈبرىسىلەر ؟ ئۇ ئىرادە يوقلۇقىنىڭ ، بوشاڭلىقىنىڭ بەلگىسى ، يارىمايدىغان ئىللەت . خەقنىڭ بالىلىرى تۇغۇلغاندىن باشلاپلا مۇستەقىل پىكىر قىلىش ، مۇستەقىل ياشاشقا ئۆگىنىدۇ ، ئاز ـ تولا ئەقلىگە تولغىچىلا چوڭ ـ چوڭ ئىشلارنى قىلىپ ، سەككىز ـ ئون ياشلاردىلا خېلى چوڭ شىركەتلەرنىڭ دىرېكتورى بولۇپ ، مىليونېرلارغا ئايلىنىدۇ . بىزنىڭ بالىلىرىمىز چۇ ؟ ئۆي ـ ئوچاقلىق بولغاندىن كېيىنمۇ يەنە ئاتا ـ ئانىغا تايىنىۋالىدۇ . مۇشۇ نېمىدىن ؟ «كىچىك ئەمەسمۇ» ، «نادان ئەمەسمۇ» دېگەندەك ئۆزىنى ئۆزى پەس چاغلايدىغان ، گوللايدىغان ئىللەتنىڭ كاساپىتى .

— توغرا ، بولۇپمۇ بىز قىزلاردا ئۆزىمىزنى ئاجىز چاغلاپ ، يۆلىنىۋېلىش ئىدىيىسى ئېغىر ،— دېدى پەرىزات ،— «يېرىم دۇنيا» ئىكەنلىكىمىزنى ، ئەرلەر قىلالايدىغان ئىشنى ئۆزىمىزنىڭ مۇ قىلالايدىغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالغان . ھەرقانداق مۇۋەپپەقىيەت قازانغان ئەرنىڭ يېنىدا جەزمەن بىر كۆچلۈك يارەمچى ئايالنىڭ بارلىقى ئېسىمىزگە كەلمەيدۇ .

— يۇرۇڭلار ئاشخانىغا ،— دېدىم مەن ،— بەلكىم قورسىقىڭلارمۇ پاقىنى دوراۋاتقاندۇر ؟

مەن ھەممىنىڭ ئالدىدا ماڭدىم ، قىزلار ماڭا ئەگەشتى .

مۇقەددەس تېزرەك مېڭىپ كېلىپ ماڭا يانداشتى ۋە بوشراق ئاۋازدا :

— ئۇمىدجان ئاكا ، مۇشۇ چاغقىچە كۆرمەپتىكەنمەن ، ئاچ-چىقلىرىمۇ خېلى بار ئىكەن جۇمۇ ،— دېدى ۋە كۈلدى ،— كىشىلەر «ئەركەك دېگەننىڭ ئاچچىقىمۇ ، تاتلىقىمۇ بولسا» دەيدىغان . بۈگۈن ئەركەككە ، يەنە كېلىپ بىر ئەركەك خوجايىنغا ئوخشىدىلا .

— ئاچچىقلانمىسام ئەركەككە ئوخشىمامدىكەنمەن ؟— دېدىم مەنمۇ كۈلۈپ .

— ئۇنداق دېمەكچى ئەمەسمەن ، بىراق ، شۇنچە ۋاقىتتىن بۇيان ئاچچىقلانغانلىرىنى كۆرمىگەچكە ، ئۇمىدجان ئاكام ئاچچىقلىنىشنى بىلمىسە كېرەك ، دەپ ئويلاپتىكەنمەن .

— بايىقى سۆزۈم ئاچچىقلىنىشمۇ ؟

— ئۇنىغۇ ئاچچىقلىنىش دېگىلى بولماس .

— راست گەپنى قىلسام ، مەنمۇ ئاچچىقلىنىشنى بىلمەن . بولۇپمۇ ئادەملەر بىرەر ئىش ئۈستىدە « كۆمسەم پىشارمۇ ، ياقسام پىشارمۇ » دەپ لايغەزەللىك قىلسا ، ئۆزىنى ئۆزى ياراتماي تۆۋەن چاغلىسا ئاچچىقىم بەك كېلىدۇ ،— دېدىم مەن ،— بىراق ئاچ-چىقلىنىش بىلەن مەسىلىنى ھەل قىلغىلى بولامدۇ ؟ بوۋىلار : «يولۋاسنى يەڭگەن باتۇر ئەمەس ، ئاچچىقنى يەڭگەن باتۇر» دەيگەن . ئادەم ئاچچىقلانغان ئەھۋالدا ، ئۆز خۇدىنى بىلەلمەي قالسا ، ئاغزىدىن قوپال سۆزلەر چىقىپ كېتىشى مۇمكىن . «تىلنىڭ ئۆتكۈر ئۇچى ئۇزۇن نەيزە ئۆتمەيدىغان يەرگىمۇ ئۆتىدۇ ۋە نەيزە تەسىر قىلالمايدىغان تەسىرنى قىلىدۇ ،— دەيدۇ زەمەخشەرى ،— سۆز بىلەن بىرەر كىشىنىڭ نومۇس ۋە شەرىپىگە تېگىپ يۈزىنى چۈشۈرمەك ئۈنىڭ قېنىنى تۆككەندىنمۇ يامان .» شۇڭا مەن ئاچ-چىقلانمايمەن .

بىز ھەشەم قىلمايلا غىزالاندۇق . تاماق يەپ بولۇپ ، چاي-

خورلۇققا كىرىشكەندە :

— ئەمدى سىلەر بىلەن مەسلىھەتلىشىدىغان بىرقانچە ئىش بار ،— دېدىم مەن ،— بايا سىلەر بېزەلگەن ئۆيلەرنى كۆردۈڭلار ، ئەمدى ، بىرىنچىدىن ، بۇ دۆكانلارغا لازىمەتلىكلەرنى سېتىۋېلىش كېرەك ؛ ئىككىنچىدىن ، بۇ بىر شىركەت بولىدۇ ، شىركەتكە نام قويۇش كېرەك . بۇ شىركەت مېنىڭ ياكى باشقا ئادەمنىڭ ئەمەس ، دەل سىلەرنىڭ .

— نېمە ؟ نېمە ؟— ئالدىراپ سورىدى مۇقەددەس .

— بۇ شىركەت سىلەرنىڭ . جەمئىي يەتتە ئېغىز ئۆي . ئوتتۇرىدىكى چوڭ ئۆي ساتىراشلىق ـ پەردازچىلىق دۆكىنى ، ئوڭ تەرەپتىكى ئىككى ئۆي تۇرلۇك مالىلار ، ئاساسەن هاراق ، تاماكا ، پەرداز بۇيۇملىرى دۆكىنى بولىدۇ . هاراق ، تاماكا دۆكىنىغا ئاممىۋى تېلېفونمۇ ئورنىتىلىدۇ ، سول تەرەپتىكى ئىككى ئۆينىڭ بىرى گۈل دۆكىنى ، بىرى يېمەكلىكلەر دۆكىنى بولىدۇ . ئارقىدىكى ئىككى ئۆينىڭ بىرىنى ئىشخانا ،بىرىنى ئىسكىلات قىلىساڭلار بولىدۇ . بىز ئاغىنە ـ بۇرادەرلەر مەسلىھەت ئارقىلىق ئورۇننى هازىرقى هالەتكە كەلتۈردۇق . هېلىھەم قاراپ تۇرمايمىز ، شۇنداقتىمۇ ئاساسىي گەپ ئەمدى ئۆزۈڭلارغا باغلىق .

هەممەيلەن جىمىپ كەتتى . بايا ماڭا «بىز مۇنداق چىرايلىق دۆكانلاردا ئىشلەشكە لايىقمۇ ؟» دېگەن قىز خىرتىلداپ يىغلاشقا باشلىدى .

— رەهمەت ، ئۇمىدجان ئاكا !— دېدى پەرىزات تىترەك ئاۋازدا .

— رەهمەت ، رەهمەت !— دېدى مۇقەددەسمۇ كۆزلىرىدىكى ياشنى سۈرتۈپ تۇرۇپ .

— ماڭا ئالدىراپ رەهمەتمۇ دېمەڭلار هەم يىغلىماڭلار ،— دېدىم مەن كۈلۈپ ،— ئەتە ـ ئۆگۈن شىركەتنى ياخشى باشقۇرال-

ماي ، زىيان تارتىپ ، مېنى تىللايدىغان ، ھەقىقىي يىغلايدىغان ئىش بولۇپ قالمىسلا مەن خۇشال . يۇقىرىقىلار پەقەت بىزنىڭ مەسلىھەت پىكرىمىز . لايىق بولمىسا ، سىلەر لايىق تاپقان ، بىر-لىككە كەلگەن پىكىر بويىچە ئىش كۆرسەڭلار بولىدۇ .

قىزلار بىر - بىرىگە قاراشتى . ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدە ھەيران-لىقمۇ ، خۇشاللىقمۇ ، ئەنسىرەشمۇ بار ئىدى .

— باشلىق كىم بولىدۇ ؟— سورىدى پەرىزات .

— كىمنىڭ باشلىق بولۇشىنى ئۆزۈڭلار مەسلىھەتلىشىپ بەلگىلەيسىلەر . شىركەتكە نامىنىمۇ ئۆزۈڭلار قويۇسىلەر . شىر-كەت باشقۇرۇۋاتقانلارنىڭ پىكرىچە ، بۇ ھازىرچە چوڭ شىركەت بولمىغاچقا ، بىر باش دىرېكتور ، بىر مۇئاۋىن دىرېكتور بولسا يېتەرلىك ئىكەن . ھەربىر تۈر بويىچە مەسئۇللار تەيىنلەنسە بول-غۇدەك ،— دېدىم مەن .

— باشلىقنى ، ھە ، دىرېكتورنى ئۆزىمىز سايلايمىزمۇ ؟— دەپ سورىدى بىر قىز .

— ئەلۋەتتە ،— دېدىم مەن .

— مۇشۇ ئولتۇرغانلاردىن سايلايمىزمۇ ؟— دەپ سورىدى يەنە بىر ئوماققىنە قىز .

مەن كۈلۈۋەتتىم .

— ئۇنداق سورىماڭ ، سىڭلىم ،— دېدى مۇقەددەس ،— ئۇمىدجان ئاكامنىڭ يەنە ئاچچىقى تۇتۇپ قالمىسۇن .

سوئال سورىغان ھېلىقى قىز تىلىنى چىقىرىپ كۈلۈپ ، تۇگۈلۈۋالدى . مەن مۇقەددەسكە قارىدىم .ئۇ «بولدى ، ئاچچىقلا-مىسلا» دېگەندەك ، ماڭا كۈلۈپ قاراپ تۇراتتى .

— ئوقۇشۇڭلار قاچان تامام بولىدۇ ؟— دەپ سورىدىم مەن .

— يەنە ئۈچ كۈندە ،— دەپ جاۋاب بەردى مۇقەددەس .

بايا تىن بېرى جىممىدە بولۇپ كەتكەن پەرىزات ئېغىز ئاچ-تى :

— ئۇمىدجان ئاكا ، مەن بايانتىن بېرى ناھايىتى كۆپ ، ناھايىتى جىق نەرسىلەرنى ئويلىدىم ، ئۆزۈمنىڭ ئۆتمۈشىنى ، ھازىرنى ۋە كەلگۈسىنىمۇ ئويلىدىم .مۇشۇ يەردە ئولتۇرغان ئو-ماق سىڭىللىرىمنىڭ بەخت ـ ئىستىقبالىنىمۇ ئويلىدىم . مېنى شۇ تاپتا راستىنلا يىغا تۇتۇۋاتىدۇ . سىزنى قۇچاقلاپ ، بوينىڭىز-غا ئېسىلىپ ، بولسا پېشانىڭىزگە ، يۈزىڭىزگە سۆيۈپ تۇرۇپ بىر يىغلىۋالاي دېگەنىدىم ، بىراق بۇ ئاممىۋى سورۇن بولۇپ قالدى ، ئىلاجىم يوق . توغرا ، بايا سىز «ئەتە ـ ئۆگۈن شىركەتنى ياخشى باشقۇرالماي ، زىيان تارتىپ ، مېنى تىللايدىغان ، ھەقىقىي يىغلاي-دىغان ئىش بولۇپ قالمىسىلا مەن خۇشال» دېدىڭىز . بۇنىڭ يۈرەك سۆزىڭىز ئىكەنلىكىگە ئىشىنىمەن . شۇنداقتىمۇ ، مەن سىزگە مۇشۇ ئولتۇرغان — ئاتا ـ ئانىلىرىدىن ئايرىلىپ ، تۇر-مۇش يولى تاپالماي كوچىلاردا سەرسان بولغان ، كىچىككىنە تۇ-رۇپ ھاياتنىڭ تۇزۇك خوۋلۇقىنى كۆرمەي خورلۇققا ئۇچرىغان ، ئەمدى بەخت گۈلى پورەكلەپ ئېچىلىش ئالدىدا تۇرغان سىڭىلل-ىرىمغا ۋەكالىتەن رەھمەت ئېيتماي تۇرالمايمەن . بەلكىم بىر قورساقتىن چىققان ئاكىمىز بولسىمۇ ، بىزگە مۇنچىۋالا كۆيۈڭ-مەستى . ئاللا سىزگە مەدەت قىلغاي ، ئاللا سىزنى ئۆز پاناھىدا ساقلىغاي !

قىزلار بىردىنلا چاۋاك چېلىۋەتتى . باشقا شىرەلەردە تاماق يەۋاتقان خېرىدارلار بىز تەرەپكە ھەيرانلىق بىلەن قاراشتى .

— بۇ رەھمەت ماڭا ئەمەس ، مېنىڭ ئاشۇ ئاق كۆڭۈل دوستلىرىمغا ھەمدە سىلەرنىڭ ئۆزۈڭلارغا تەئەللۇق ،— دېدىم مەن ، — ئۆزۈڭلار مۇشۇنداق قىلىشنى خالىمىغان ، مېنىڭ دوستلىرىم ياردەم قولىنى سوزمىغان بولسا ، مەن ئۆزۈم مۇنداق ئىشنى قىلالمايتتىم . مەن پەقەت ۋىجدانىي بۇرچۇمنى ئادا قىلىش-قا تىرىشتىم ، خالاس .

— نەۋائىي ھەزرەت : «ئالىيجاناب كىشىلەرنىڭ مال ـ دۇن-

ياسى ساخاۋەتتۇر . ساخاۋەتسىز ئادەم يېغىنسىز بۇلۇنقا ، پۇرىقى يوق ئەنبەرگە ئوخشايدۇ . ئادەم بىر تەن بولسا ، ساخاۋەت ئۇنىڭ جېنىدۇر » دېگەن بولسا ،— دېدى مۇقەددەس ،— خۇسراۋ دېھلەۋى : «ئەگەر كىمنىڭ ساخاۋىتى يۇقىرى بولسا ، ئەسكى كىيىم بىلەنمۇ ئىززىتى يۇقىرىدۇر » دېگەنكەن . ئادەملەر قولىنىڭ قىسقىلىقى تۇپەيلىدىن باشقىلارغا ماددىي جەھەتتىن ياخشىلىق قىلالمىسىمۇ ، ئۇمىدجان ئاكىدەك ۋىجدانىي بۇرچىنى تونۇپ ، باشقىلارغا يامانلىق قىلمىسىلا ، ئالەم تېخىمۇ نۇرلانغان بولاتتى .

— بولدى ، قىزلار ، ئەمدى قايتايلى ،— دېدىم مەن ،— سىلەر قايتىپ ، شىركەت نامىنى ئويلىشىڭلار ۋە ماڭا خەۋەر بېرىڭلار .

بىز ئاشخانىدىن چىقىپ خوشلاشتۇق . مەن قىزلارنىڭ ئارقىسىدىن بىرەدەم قاراپ تۇردۇم . ئۇلار كەلگەن ۋاقتىدىكىگە قارىغاندا بۆلەكچە روھلۇق ئىدى .

8

بۇگۈن بۇرۇنقى سۆزىمىز بويىچە «شېكەردەك شەنبە» ئىدى .

ھاۋا ئوچۇق . سۇزۇك ئاسماندىكى چاقناپ تۇرغان كۈز قۇياشى تەبىئەت ئانىغا ئىللىق نۇر چېچىپ ، گويا بوۋاق ئانىسىغا تويماي قاراۋاتقاندەك ، كىرپىك قاقماي ، كۈلۈمسىرەپ قارايتتى . قاياقتىندۇر پەيدا بولغان كەپتەرلەر ئەركىن پەرۋاز قىلاتتى ، موللاقچىسى بولسا ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتىپ قويماقچى بولغان سېركچىدەك ئۇزۇلدۇرمەي موللاق ئاتاتتى . يىراقتىكى بوغدا چوققىسى ئۆز پەرزەنتلىرىگە بەخت ـ سائادەت ، تەۋپىق تىلەپ

جاينامان ئۇستىدە ئولتۇرغان ئاق رومالليق ئاندەك كۆرۈنەتتى .
«مۇقەددەس ئاچا - سىڭىللار مۇلازىمەت شىركىتى»نىڭ قۇرۇلۇش ۋە تىجارەت باشلاش مۇراسىمى داغدۇغىلىق ئۆتكۈزۈلدى . ئادەمنىڭ كۆزىگە ئالاھىدە تاشلىنىدىغان ، نەپىس سەنئەتلىك ئىشلىنىپ ، شىركەت نامى ئالتۇن ھەلدە يېزىلغان ۋىۋىسكا ئادەم قەلبىدە ئىپتىخارلىق تۇيغۇسى قوزغىتاتتى . شىركەت ۋە دۇكان ئۆيلىرىنىڭ ئۇستىگە قادالغان ، ئۆگزىدىن يول بويىدىكى دەرەخلەرگە تارتىلغان ئىنچىكە سىملارغا ئېسىلغان خىلمۇخىل رەڭلىك بايراق ۋە بايراقچىلار لەرزان لەپىلدەيتتى . ناغرا ، سۇناي ئاۋازى شادلىق ئەلچىسىدەك ئۆتكەن - كەچكەنلەرنى جەلپ قىلىپ ياڭراتتى . سورۇننى مىرئادىل باشلاپ كەلگەن سەنئەتچىلەر تېخىمۇ قىزىتىۋەتتى . ئۇلار كۆچىلىككە ناخشا ئېيتىپ ، ئۇسسۇل ئويناپ بەردى . رەنا «ئاتۇش» پەدىسىگە ئۇسسۇل ئوينىغاندا ، ئۇنىڭ نازۇك ، نەپىس ئۇسسۇل ھەرىكەتلىرى ھەممەيلەننى قايىل قىلدى ، سورۇن ئەھلى ئۇزاققىچە قىزغىن ئالقىش ياڭراتتى .
مۇراسىمدىن كېيىن ھەقسىز مۇلازىمەت قىلىش ، مالىلارنى «پايدىنى ئۆتۈنۈپ بېرىپ» سېتىش پائالىيىتى ئۇيۇشتۇرۇلدى ، ئوغۇل - قىزلارنىڭ چاچلىرى ھەقسىز ياسىلىپ قويۇلدى . مۇراتجاللارنىڭ شىركىتى ئىشلەپ ، بۇ يەردە تۇنجى رەت بازارغا سېلىنغان ، كۆكتات جەۋھەرلىرىدىن ئىشلەنگەن «باھار» نامىلىق تالقان يېمەكلىكىنىڭ بازىرى ئالاھىدە ئىتتىك بولدى .
مۇلازىم قىزلارنىڭ ھەممىسى ئوخشاش ياسانغانىدى : خانىئەتلەستىن كۆكرەك پۇرمە كۆڭلەك ، چىمەندوپپا ، قارا ئاياغ كىيگەنىدى . ئۇلارنىڭ چىرايىدا باھار ئاپتېپىدەك ئىللىقلىق ، كۈلكە - تەبەسسۇم جىلۋىلىنەتتى .
مۇراسىمدا ، باش دىرېكتور پەرىزاتنىڭ سۆزى ئالاھىدە تەسىرلىك بولدى .ئۇ : «بۇ شىركەت مۇشۇ يەردە ئىشلەۋاتقان بارلىق ئاچا - سىڭىللارنىڭ شىركىتى ، شۇنداقلا مۇشۇ سورۇنغا

كەلگەن ۋە كېلەلمىگەن بارلىق قېرىنداشلارنىڭ شېرىكىتى . مەن بىزنى قوللىغان ، ئىززەتلىگەن ، مەندەك بىر قىزنى مۇشۇنداق سۆز قىلىش مۇنبىرىگە چىقارغان بارلىق ئاق كۆڭۈل ، ساخاۋەت ئىگىلىرىگە چەكسىز تەشەككۈر بىلدۈرىمەن ،ئايالالارنىڭ چېچى ئۇزۇن ، ئەقلى قىسقا ، ئۇلار پەقەت ئوچاقنىڭ قۇلى ، دېگەندەك گەپلەرنى جەھەننەمگە ئەۋەتىلىك ئۇزىتىۋېتىشقا ھەسسە قوشۇش ئۈچۈن تىرىشىمەن . ئەڭ ياخشى مۇلازىمەت ئارقىلىق خېرىدارلارنى تولۇق رازى قىلىپ ، ئۇيغۇر قىزلىرىنىڭ يارىملىق ئوبرازىنى تىكلەشكە ۋەدە بېرىمەن» دېگەندە ، پۈتۈن سورۇن ئەھلى گۈلدۇراس ئالقىش ياڭراتتى .

بۇگۈنكى مۇراسىمدا ، مۇراسىمدىن كېيىن زىياپەت بېرىش-تەك ئادەت بۇزۇپ تاشلاندى . پەقەت خاتىرە ۋە تەشۋىقات بولۇش ئۈچۈن مۇشۇ دۇكانلاردا سېتىلىۋاتقان مالالاردىن ئەر - ئايالغا قاراپ مۇڭاپىق سوۋغات بېرىلدى .

بىز بىرنەچچىمىز — مىرئادىل ، مۇراتجان ، ئەخمەتجان ، ئەسقەر مۇئەللىم ، قاسىم مۇدىر ۋە مەن بىر چەتكىرەك قويۇلغان ئورۇندۇقلاردا پاراڭلىشىپ ئولتۇراتتۇق .

— ھايات مۇشۇنداق نەرسە ،— دېدى مۇراتجان ،— سەن يۆلىسىمۇ قويماي يېتىۋالساڭ ، ئۇ مانا ئەمىسە دەپ ، ئۇستۇڭگە چىقىپ ئولتۇرۇۋالىدۇ ؛ ئورنۇڭدىن دەس تۇرۇپ ، مەردانە ھەرىكەت قىلساڭ ، ئۇ سېنىڭ ئالدىڭدا ساھىبجامال قىزدەك خۇشخۇيلۇق بىلەن كۈلۈپ ، ناخشا ئېيتىدۇ ، ئۇسسۇل ئوينايدۇ ، چېكەڭگە گۈل قىستىدۇ ، پېشانەڭگە سۆيىدۇ .

— بىزنىڭ ئادەملىرىمىز ئۇزۇن يىل ھۆكۈم سۈرگەن فېئودالىلىق ئىدىيە ۋە تۈزۈمنىڭ تەسىرىدە تەقدىرگە ئىشىنىپ ، شۇكرى - قانائەتكە كۆنۈپ قالغان ،— دېدى ئەسقەر مۇئەللىم ،— شۇڭا ئىككى نان تاپسا ، ئۇنى ئۇچ - تۆت قىلىشنىڭ كويىدا بولماي ، بىرىنى يەپ ، بىرىنى داپ قىلىپ چېلىپ تۇگىر-

تىۋېتىدۇ ، ئۆز تەقدىرىنىڭ خوجايىنى ئۆزى ئىكەنلىكىنى چۈ-
شەنمەيدۇ ، بۇ بىر پاجىئە .

— توغرا ،— دېدى مىرئادىل ،— مەن ساياھەتچىلىك شىر-
كىتى قۇرۇشقا تۇتۇش قىلغاندا ، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىم ، دوست-
بۇرادەرلىرىمنىڭ كۆپىنچىسى «بارغا قانائەت قىلىپ سىڭگەن
نېنىڭنى يە . ئۆزۈڭنى بىھۇدە ئۇيرىتىپ نېمە قىلىسەن ؟ ئىشىڭ
ئەپلەشمەي قالسا ، بىكارغىلا بېشىڭغا سىكە چېچىۋالسەن ، ھەتتا
ئۇنىڭدىنمۇ يامانراق ئاقىۋەتكە قېلىشىڭمۇ مۇمكىن··· » دېگەنە-
دى . بۇ قارىماققا ياخشى مەسلىھەت . لېكىن ، ئادەم يا-خشى
ئويلانسا ، ئۇ ئادەمنى روھىي قۇللۇققا باشلايدىغان مەسلىھەت .
ھەممە ئادەم بارغا شۇكرى - قانائەت قىلىپ ، « بەرسەڭ يەيمەن ،
ئۇرساڭ ئۆلىمەن » دەپ ئولتۇرسا ، بۇ جەمئىيەت قانداقمۇ راۋاج
تاپىدۇ ؟

— شۇنداق ،— دېدى ئەخمەتجان ،— لۇشۇن ئەپەندى ئېيتە-
قاندەك ، ئەسلىدە يول يوق ئىدى ، ئادەملەر ماڭغاچقىلا يول پەيدا
بولغان . ماقال - تەمسىللىرىمىزدە ئېيتىلغاندەك «ئالۋاستى بوش
كەلگەننى باسىدۇ . » «قورققاننى ئەجەل قوغلايدۇ . » ئىت ھەيۋە
بىلەن قاۋاپ كەلسە ، قاچساڭ ، ئۇ سېنى قوغلايدۇ ، تالايدۇ ،
مەردانىلىك بىلەن تۇرساڭ ياكى بىر نەرسە ئالغان بولۇپ يەرگە
ئېڭىشسەڭ ، ئۇ دەرھال قاچىدۇ ، يا بولمىسا قاۋاپ - قاۋاپ ،
ئاخىر كېتىدۇ . دېمەك ، ھەرقانداق ئىش ئادەمنىڭ ئۆزىگە باغ-
لىق .

— «بەخت ئۆز قولۇڭدا» دېگەن سۆزنى پەيغەمبەرلەردىن
تارتىپ دانالارغىچە ھەممىسى كۆپ تەكرارلىغان . ئاتىلىرە-
مىز : «بەخت ھېيلە بىلەن تېپىلماس . بەختىيار بولماقنى ئىس-
تەيسەنۇ ، كېچە - كۈندۈز ياتساڭ ، بەخت ئۆزى كېلەرمۇ ؟ غەۋ-
ۋاسلاردىن ئولگە ئال ، كۆردۈڭكى ، ئولار مەقسەتكە يەتمەك ۋە
مەرۋايىت تاپماق ئۈچۈن ئۆزىنى دېڭىز تېگىگە تاشلايدۇ » دېگەن ،

— دېدى ئەسقەر مۇئەللىم ،— شۇنداق قىلىش ـ قىلماسلىق ھەربىر ئادەمنىڭ ئۆز قەدىر ـ قىممىتىنى چۈشىنىشىگە باغلىق . ئۆز قەدرىنى بىلمىگەنلەر ئەڭ بەختسىزلەردۇر ، ئۇنداقلارنى باشقا ھەرقانداق ئادەم قەدىرلىمەيدۇ ، بەلكى ئايىغى ئاستىدىكى خەستەك كۆرىدۇ . مانا بۇگۈن مۇشۇ يەردە شىركەت قۇرۇپ داغدۇغا قىلىۋاتقان قىزلارنى مىسالغا ئالايلى ، ئۇلار ئۆز قەدرىنى چۈشەنمىگەن چاغلاردا چۈشكۈنلەشكەن ، باشقىلارنىڭ كۆڭۈل ئېچىشىدىكى قوزۇچىقىغا ئايلانغانىدى ، ئۇلارنى ھېچكىم كۆزىگە ئىلمىغانىدى ، ئۇلارنىڭ گۈزەل ھۆسن ـ چىرايى پەقەت باشقىلارغا ئەرمەك بولۇشتىكى ، ئۆزلىرىنىڭ قورسىقىنى ئاز ـ تولا تويغۇزۇشىدىكى دەسمايە ئىدى ، خالاس . ئۇلار ئۆز قەدرىنى چۈشىنىشكە باشلىغاندا ، ھەممىمىز ئۇلارنى قوللىدۇق ، ئۇلارغا ياردەم قولىمىزنى سۇندۇق . مانا ئەمدىلىكتە ئۆز بەختىنى تېپىش ، ئۆز تەقدىرىنىڭ خوجايىنى بولۇشقا ئاتلىنىۋاتىدى ، ھەممىمىز ئۇلارغا ھۆرمەت نەزىرىمىزدە قارىدۇق .

دوستلارنىڭ پىكىرلىرى مېنىڭ تەپەككۇر قۇشۇمغا قانات بەردى . خۇددى تاگور ئېيتقاندەك ، ھاياتلىق يولىدا ، ھەممىلا ئادەم ئوخشاشلا بىر سورۇندا بولمايدۇ ، بەزىلەر باغدا ، بەزىلەر تاغ باغرىدا ، بەزىلەر دەريا ـ دېڭىزلار بويىدا ، بەزىلەر كەڭ دالىدا تۇرغان بولىدۇ . بىراق ئۇلار قەيەردىلا بولسۇن ، ھەرگىزمۇ جىم تۇرمايدۇ ، بەلكى ئالغا قاراپ ناھايىتى يىراقتىكى نا مەۋجۇتلۇقنى تېپىش ئۈچۈن ماڭغان بولىدۇ . ئادەمنىڭ يەپ ـ ئىچىشى ياشاش ئۈچۈن . ئەمما ياشاشتىكى مەقسەت يەپ ـ ئىچىش ئۈچۈن بولماي-دۇ . ياشاشتىن مەقسەت ئەل ئۈچۈن ئىشلەپ ، ھاياتلىق سەپىرىدە تارىخ ئۈچۈن ، ئەۋلادلار ئۈچۈن ، ھېچبولمىغاندا بىرەر تۇپ دەرەخ ، بىرەر تۇپ گۈل قالدۇرۇش ئۈچۈندۇر . ئادەم پايدا ـ زىيانىنى ئۇنتۇش ھالىتىگە يەتكەندىلا ، ئەمەلىيەتتە ، ھەممىگە ئېرىشكەن بولىدۇ . بۇ دەل ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ، ھاياتلىقنىڭ

قەدىر ـ قىممىتىنى چۈشىنىپ يەتكەن ۋاقتىدۇر .ئۆزىنىڭ قىمـ
مىتىنى ياراتماقچى بولغان ئادەم ، ئالدى بىلەن خۇددى «ئىززەت
قىلساڭ ھۆرمەت تاپارسەن» دېگەندەك ، ئالەم ئۈچۈن قىممەت
يارىتىشى كېرەك . چۈنكى غىڭشىپ ، كالتەك تەگسە جىم
تۇرىدىغان ، چۈجە ئالدىدا بۇركۈتكە ئايلىنىپ ، يولۋاس ، قاپلان
ئالدىدا تۈلكىدەك بويۇن قىسىپ سۇكۈتتە تۇرىدىغانلارنىڭ مۇنداق
قىممەت يارىتىشى مۇمكىن ئەمەس . چۈنكى ياشاشنىڭ ئەڭ ئا-
خىرقى ھېسابتىكى قىممىتى ، خۇددى ئارستوتېل ئېيتقاندەك :
«مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشتا ئەمەس ، ئويغىنىش ۋە پىكىر قىلىش
ئىقتىدارىدا .» مۇشۇنداقلار ئۆزىنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى چۈشەنـ
گەن ، ئۇنى ساقلاش ، تېخىمۇ نۇرلاندۇرۇش ئۈچۈن تىرىشىۋاتقان
بولىدۇ . مەن يەتتە يىلنىڭ ئالدىدا ئۇچراتقان مۇقەددەس ، گۈل-
نار ، گۈلنازلار ياشلىق گۈلىستانىغا يېڭىلا ئاياغ باسقان ناتۇان
قىزلار ئىدى . ئەنە شۇ چاغلاردا ئۇلار تۇرمۇش ، مۇرەككەپ
ئىجتىمائىي ھايات ، چۈشەنمەك قىيىن مۇھەببەت ئالدىدا تېخى
گۆدەك ئىدى ، شېرىن خىياللار قوينىدا ياشايتتى ، ھاياتلىقنىڭ
يۈكسىكى ئارزۇ ـ ئىستەكلەر ئارىسىدىكى قايغۇ ـ ئازاب ، يىراق-
تىكى ئالەمنىڭ يېتىپ بارغىلى بولمايدىغان ماكان ئىكەنلىكىنى ،
چەكسىز جەلپكارلىقنىڭ چەكسىز ئازابلارغا ئۆمۈرلۈك ھەمراھ
ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى . شۇڭا ھايات دەرياسىنىڭ قايناملىرىدا
خەۋپ ـ خەتەرلەرگە ئوڭايلا باش ئەگگەن ، جەسۇرانە ئېلىشىشقا
جۈرئەت قىلالماي ، ئۆزىنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى تامامەن نابۇت
قىلىشقا ئازلا قالغاندى . مۇقەددەس نېمە ئۈچۈن ئۇنىۋېرسىتېتنى
پۈتتۈرۈشكە ئازلا قالغاندا مەكتەپتىن چىقىۋالدى ؟ گۈلناز نېمە
ئۈچۈن ئالىي مەكتەپكە بارالماي «ھاجى خېنىم» بولۇپ قالدى ؟
گۈلنار نېمە ئۈچۈن پىتنە ـ پاساتلارغا بەرداشلىق بېرەلمەي ئۆزى
سۆيمىگەن بىر ئادەمگە ياتلىق بولۇپ شۇنچە كۆپ جىسمانىي ۋە
روھىي ئازاب تارتتى ؟ چۈنكى ئۇلار ئەينى چاغلاردا «مەن كىم ؟

نېمە ئۇچۇن تۆرەلدىم؟ نېمە ئۇچۇن ياشايمەن؟ قانداق ياشىشىم كېرەك؟» دېگەنلەرنى چوڭقۇر ئويلىمىغان، ئۆزىنىڭ قەدىر - قىممىتىنى چۈشىنىپ يېتەلمىگەنىدى. «يېڭى تۇغۇلغان موزاي يولۇاستىن قورقماپتۇ» دېگەندەك، ھايات، مۇھەببەتكە يېڭىلا ئېچىلغان كۆزى بىلەن قاراپ، ئۇنىڭ گۈزەللىكىنىلا كۆرۈپ، جاپا - ئازابلىرىنى كۆرەلمىگەنىدى. ئۇلار قارىغۇ نادانلىق ئەگەر ۋاقتىدىن بۇرۇن ئويغانغان ھېسسىياتنى ئۆزىگە يۆلەنچۈك قىلىۋالسا، مۇنداق نادانلىقنىڭ جەبرىان ئېيتقاندەك «تېگى كۆرۈنمەس چوڭقۇر ھاڭدىنمۇ دەھشەتلىك، ئۇلۇمدىنمۇ بەتتەر ئېچىنىشلىق بولىدۇ» غانلىقىنى تونۇپ يەتمىگەنىدى. شۇڭا ئۇلارنى تۇرمۇش ئازابلىرى قورقۇتۇپ، مۇھەببەتنىڭ تاتلىق سۆزلىرى مەستخۇش قىلىپ، «شەيتان پۇل» ئالدىيالىغانىدى. ئۇلارنىڭ كۆزى ھەقىقەت مەشئىلىنىڭ نۇرى چۈشۈشى بىلەن ئېچىلىپ، ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ قەدىر - قىممىتىنى چۈشىنىشكە باشلىۋېدى، ئۆتكەنكى ھاياتنىڭ تولىمۇ مەززىسىز ئۆتكەنلىكى بىلىنىدى، ئۇلار تېخى بەربات بولۇپ كەتمىگەن ياشلىق باھارىنى ئۇرغۇتۇپ، ھاياتقا باشقىچە نەزەردە قارىدى، بەختنىڭ ئۆز قولىدا ئىكەنلىكىنى، ئۇنى يوقىتىپ قويۇشمۇ، چىڭ تۇتۇپ نۇرلاندۇرۇشمۇ ئۆزىگە باغلىق ئىكەنلىكىنى چۈشەندى. ساپال - ئالتۇن تەخسىگە ئېلىپ قويۇلسىمۇ بەربىر ساپال، ئۇ نۇر قوبۇل قىلىش ۋە نۇرنى قايتۇرۇش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە بولمىغاچقا، ئالتۇننىڭ شولىسىدا بولسىمۇ نۇرلانمايدۇ، ھەرقانچە سۈرتكەن بىلەنمۇ پارقىرىمايدۇ. ئالتۇن چاڭ - توزان ئارىسىدا قالغان تەقدىردىمۇ سۈرتكەن ھامان پارقىرايدۇ. مۇقەددەس، گۈلنار، گۈلنازلار مانا شۇنداق چاڭ-توزان قونۇپ قالغان ئالتۇن ئىدى، ئۇلار سۈرتىلىش بىلەنلا پارقىراشقا باشلىدى. ئالدىنقى كۈنى مۇقەددەس ماڭا گۈلنازدىن خەت كەلگەنلىكىنى، خېتىدە كومپيۇتېر ئۆگىنىۋاتقانلىقىنى، ئۆزلۇكىدىن ئۆگىنىپ تولۇق كۇرس بويىچە ئىمتىھان بېرىدىغان-

لارنىڭ دەرسلىكلىرىنى كۆرۈۋاتقانلىقىنى يازغانلىقىنى ئېيتقاندى . بۇ «هاجى خېنىم» نىڭمۇ قەلبى ئويغانغان ، ئۆز قەدىر - قىممىتىنى چۈشىنىشكە باشلىغانىدى...

— ئۇمىدجان ئاكا ،— دېدى ئالدىمغا يۈگۈرۈپ دېگۈدەك كەلگەن مۇقەددەس ،— سىلىنى پەرىزات ، هە ياق ، باش دىرېكتور چاقىرىۋاتىدۇ .

مۇقەددەس بۇگۈن چاچلىرىنى يەلكىسىگە چۈشكۈدەك هالەتتە ئۇششاق دولقۇنسىمانراق بۇدۇر قىلغان بولۇپ ، چىمەندوپپا كىيگەن ، يۈزىگە بىلىنەر - بىلىنمەس پەرداز قىلىپ ، لەۋلىرىگە قىزىل ئەتىرگۈل رەڭلىك لەۋسۈرۈخىتا ئازراق رەڭ بەرگەن ، ئاپئاق پاڭچۇ كويىتا ، قارا يوپكا كىيگەن بولۇپ ، مەيدىسىگە قىزىلگۈل تاقىغانىدى . كىيىملەر بەستىگە خويمۇ ياراشقان ، ئۇ باشقا هەرقانداق كۇنلەردىكىدىن باشقىچىلا چىرايلىقلىشىپ كەتكەن .

— بۇگۈن قالتىسقۇ سىز ، خۇددى پەرىشتىنىڭ ئۆزى ،— دېدىم مەن . ئۇ مېنىڭ چاقچاق قىلىۋاتقانلىقىمنى چۈشەندى بولغاي :

— هەقىقىي پەرىشتە بولۇپ كەتسەمۇ سىلىگە نېمە پايدا ؟— دېدى كۈلۈپ .

— هېچبولمىغاندا مېنىڭ سىڭلىم نېمىدېگەن گۈزەل دەپ پەخىرلىنىۋالارمەن ،— دېدىم مەن .

— سىلى گۈلنارىدىن پەخىرلەنسىلە كۇپايە ، هەممىدىن پەخىرلىنىۋەرسىلە بولمايدۇ ، بولمىسا گۈلنارغا چېقىپ خەت يازىمەن جۇمۇ ،— دېدى مۇقەددەس ،— بىراق ، بۇنداق دېسەم خاپا بولمىسىلا ، ئۇمىدجان ئاكا ، مەنمۇ چاقچاق قىلىپ قويدۇم . راست گەپنى دېسەم ، ئادەم چىن كۆڭلىدىن شادلانسا ، چىرايىمۇ چىرايلىقلىشىدىغان ئوخشايدۇ . بۇگۈن قىزلارغا قارىسام ، هەممىسى قىزىلگۈلدەكلا چىرايلىق كۆرۈنۈۋاتىدۇ . ئەمما ئىككى -

ئۇچ ئاينىڭ ئالدىدا ھەرقانچە پەرداز قىلىشسىمۇ كۆزۈمگە ھەر كۈندىكىگە ئوخشاشسىلا ، ھەتتا بەزىدە ئالۇاستىدەكمۇ كۆرۈنۈپ قالاتتى .

بۇ راست گەپ ، ئىچكى گۈزەللىك ئادەمنىڭ چىرايىغا تەپ-مەي قالمايدۇ .

— ئۇمىدجان ئاكا ، قېنى ئولتۇرۇڭ ،— دېدى مەن مۇقەد-دەس بىلەن ئىشخانىغا كىرىپ كەلگەندە ئورنىدىن تۇرغان پەرىزات دۇئاننى كۆرسىتىپ ،— مۇراسىم ناھايىتى ياخشى ئۆتتى ، مۇنا-سىۋەتلىك ئورۇنلارنىڭ رەھبەرلىرىمۇ كەلدى ، نۇرغۇن ئورۇن تەبرىك سوۋغىسىمۇ ئەۋەتتى . مەن مۇنداق داغدۇغا بولار دەپ ئويلىمىغانىدىم . مۇشۇ تاپتا پۈتۈن ۋۇجۇدۇمدىن يېغا ۋە رەھمەت ئۇرغۇپ تۇرىدۇ . مەن بۇگۈنكىدەك كۈنۈمنىڭ بولۇشىنى ئۆگۈمدا ئەمەس ، چۈشۈمدىمۇ خىيالىمغا كەلتۈرمىگەنىدىم . بەلكىم ئۆتۈ-مۈشتىكى شاھلىق تەختىگە ئولتۇرغانلارمۇ مەندەك خۇش بولمە-غان ، شادلانمىغان بولغىيتى . بۇگۈن بېشىم كۆككە تاقاشقاندەك بولدى . مېنىڭچە مۇقەددەسمۇ ، باشقا قىزلارمۇ شۇنداق ھېسسە-ياتتا . بۇ سىزنىڭ ۋە ئاشۇ مىرئادىل ، مۇراتجان ، ئەخمەتجان قاتارلىق دوستلىرىڭىزنىڭ تۆھپىسى . بولسا سىزلەرنى بېشىمىز-غا ئېلىپ كۆتۈرسەك بولاتتى . بۇ مۇمكىن ئەمەس . شۇڭا كەچتە بىرنەچچە شىرەلىك بولسىمۇ تاماق تەييارلاپ ، سىزلەرگە رەھمە-تىمىزنى بىلدۈرەيلى دېگەن ئويىدىمەن . سىزچە قانداقراق قىلساق بولار ؟

— ئۇنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق ، سىڭلىم ،— دېدىم مەن ،— ياخشىلىق قىلغۇچىلار قانداقتۇر بىر پايدا ـ مەنپەئەت كۆزلەپ ياخشىلىق قىلمايدۇ . پايدا ـ مەنپەئەت كۆزلەپ قىلىنغان ياخشە-لىق ، ئەملىيەتتە ياخشىلىق ئەمەس ، خۇشامەتچىلىك بولىدۇ . بۇنى ئاشۇ ئاكا ، دوستلىرىڭىز چۈشىنىدۇ .

— بىراق ، كۆڭلىمىز زادىلا ئۇنىمايۋاتىدۇ .

— كۆڭلىڭىزنى چۈشىنىشكە بولىدۇ ، مەن كۆڭلۈڭلەرنى ئۇلارغا يەتكۈزىمەن ،— دېدىم مەن ،— بۇگۈن مەنمۇ ، ئاشۇ ئاكا ، دوستلىرىڭىزمۇ خۇشال . چۈنكى ئۇلار سىلەرنىڭ مۇشۇنداق خۇشال بولۇشۇڭلاردا ئۆزلىرىنىڭمۇ ئاز - تولا ئەجرى بارلىقىدىن خۇشال بولىدۇ . مۇشۇنداق خۇشاللىق ئالدىدا ، ئۇلارغا ھېچقانداق رەھمەت كېرەك بولمايدۇ . سىز شۇنى ئۇنتۇماڭكى ، ئىسكەندەر زۇلقەرنەين مۇنداق دېگەنىكەن : «كىشى ئۆزىنىڭ ئالىي ھىممىتى بىلەن ئەزىزدۇر . مەرد شۇنداق كىشىكى ، قىلماق بولغان ئىشنى داۋراڭ سالماي تۇرۇپ بېجىرىدۇ . » لوقمان ھەكىمۇ ئۆز ئوغلىغا : «ئۆتكۈزگەن خاتالىقلىرىڭنى ئۆمرۇڭنىڭ ئاخىرغىچە ئەستىن چىقارما ! ئەمما قىلغان ياخشىلىقلىرىڭنى كۆز ئالدىڭدىن نېرى قىل ! » دېگەنىكەن .

— ئۇغۇ شۇنداق ، لېكىن…

— سىز يەنە قاچانغىچە «لېكىن… » دەرسىز ؟ بۇگۈندىن ئېتىبارەن سىز بىر شىركەتنىڭ باش دىرېكتورى . نۇرغۇن ئىشتا دادىل ، كەسكىن بولماي ، «لېكىن… » دەپ تۇرسىڭىز قول ئاستىڭىزدىكىلەرنىڭ ، باشقىلارنىڭ ئالدىدا ئىناۋىتىڭىز بولمايدۇ . ئىناۋەت بولمىسا ، ئىشلىرىڭىز يۇرۇشمەيدۇ ،— دېدىم مەن ،— ئىشنى بۇگۈن باشلىدىڭىز ، ئەگەر شۇنداق قىلىش نىيىتىڭىز بولسا ، بۇگۈن ئەمەس ، كېلەر يىل دەل مۇشۇ كۈندە قىلىڭ .

مۇقەددەس مېنىڭ سۆزۈمدىكى مەقسەتنى چۈشەندى بولغاي :

— باش دىرېكتور ، ئۆمىدجان ئاكا دېگەندەك قىلايلى ،— دېدى .

پەرىزات كۈلۈپ كەتتى .

— مۇقەددەس ، سەن مېنى مەسخىرە قىلىۋاتامسەن ؟ ئەمدى مېنى «پەرىزات» ، «ھەدە» دېمەمسەن ؟

— بۇلارنى ئىشتىن چۈشۈپ ، ئىككىڭلار يالغۇز قېلىپ

مۇڭداشقاندا دېسە بولىدۇ ،— دېدىم مەن ،— خىزمەت ئۇستىدە ، ئاممىۋى سورۇنلاردا ھازىرقىدەك ئاتىسا ياخشى . مۇشۇنداق قىلغاندا ، سىزدە مەسئۇلىيەت تۇيغۇسى كۈچىيىدۇ ھەم نوپۇز تىكلىنىدۇ . يېتەكچى بولغان ئادەمنىڭ مۇئەييەن نوپۇزى بولمىسىمۇ بولمايدۇ . بۇرۇن «پۇلى بارنىڭ گېپى ئوڭ ، پۇلى يوقنىڭ گېپى توڭ» دېيىلەتتى . بۇ سۆزمۇ ، «نامى يوللۇق بولمىسا ، گېپى يوللۇق بولماس» دېگەن سۆزمۇ تامامەن خاتا ئەمەس . بۇنىڭدا مۇئەييەن نوپۇز بولۇشنىڭ زۆرۈرلۈكى قەيت قىلىنغان .

— ماقۇل ئەمىسە ، سىز دېگەندەك بولسۇن ،— دېدى پەرىزات .

بىز بىرلىكتە سىرتقا چىقتۇق . ھەممە دۇكانلارنىڭ سودىسى يەنىلا قىزىق ئىدى . قىزلار خېرىدارلارغا ئىللىق مۇئامىلە قىلاتتى ، ھەرىكىتى چەبدەس ئىدى . ئۇلارنىڭ چېھرىسىدە ئىپتىخارلىق جىلۋىلىنەتتى ، كۆزلىرى بۆلەكچىلا نۇرلانغانىدى .

شۇنداق ، ئاشۇ قىزلار بۇگۈنكى كۈننىڭ قولغا ئاسان كەلمىگەنلىكىنى بىلىدۇ . ئۇلار مۇشۇ ئالەمگە كەلگەندە ئاتا ـ ئانىلىرىنىڭ ، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىنىڭ ، جەمئىيەتتىكى ئىنسانلارنىڭ مېھىر ـ مۇھەببىتىگە ئېرىشىشنى ، خۇشال ـ خۇرام ياشاشنى ئارزۇ قىلغان ؛ ياخشى ئوقۇپ ، مول بىلىم ئىگىلەپ ، ئانا يۇرتى ئۈچۈن خاسىيەتلىك ئىشلارنى قىلىپ بېرەلەيدىغان يارامليق ئادەملەردىن بولۇشقا تىرىشىپ كۆرگەن ؛ ھالال مېھنەتلىرى بىلەن ئەركىن ، بەختىيار ياشاش ھەلەكچىلىكىدە تىرىشىپمۇ كۆرگەن . بىراق باھار جۇدۇنلىرى ئۇلارنى ئۇشۇك تەگكەن غۇنچىغا ئايلاندۇرۇپ قويغان . ئۇلار خۇددى تۇنجى رەت لاچىنىنىڭ زەربىسىگە ئۇچرىغان قۇش يا ئۇچۇشنى ، يا دائىملا دەل ـ دەرەخلەر ئارىسىدا مۆكۈنۈپ يۇرۇشنى بىلەلمەي قالغان چاغدىكىگە ئوخشاش ، ھايات يولىدا تەمتىرەپ قالغان ، كەڭ دەريا قاينىمىدا تۇنجى رەت قولۇدقى ۋەيران بولغان قولۇاقچىدەك ، دەماللىققا يەنە قولۇاق ياساپ

دەريا غا چۈشۈش ياكى بىراقلا قولۇاقچىلىقتىن قول ئۈزۈشنى بىلەلمىگەن ؛ هاياتلىق سەپىرىنىڭ ئاچال يولىغا كەلگەندە خىلمۇ خىل ئېزىنتقۇلارنىڭ ئېزىقتۇرۇشى بىلەن «بارسا كەلمەس يول» غا بىرنەچچە قەدەم بېسىپ سالغان . ئۇلار ئاتا ـ ئانىلىرىدىن ، مېھىر ـ شەپقەتتىن ئايرىلىپ قالغان ئاشۇ كۈنلەردە بوينىنى غېرىپ ئۇرىقنىڭ بوينىدەك قىسمىغانمىدى ؟ كىشىلەرنىڭ كۆز-لىرىگە ئىلتىجا بىلەن تەلمۈرۈپ باقمىغانمىدى ؟ ئۇچ ۋاخلىق تامىقىغا تۇشلۇق بولسىمۇ پۇل تېپىش مەقسىتىدە « ئۇچكە هەم-راھ » بولۇشقا قەدەم تاشلىغانلىرىدا ، هاياسىز قوللار بەدىنىنىڭ بىر يەرلىرىگە تەگكەندە ، هاراق تەسىرىدىن خۇمارلاشقان كۆزلەر ئۆزلىرىگە هاياسىزلىق بىلەن ئاچ بۆرىدەك قادالغاندا ، گۈپۈلدەپ بەتبۇي كېلىدىغان لەۋلەر مەڭزلىرىگە تەگكەندە ، بۇ خورلۇق ئۇچۇن ئىچىدە يۇم ـ يۇم يىغلىمىغانمىدى ؟ ئۆزلىرىنىڭ بەخت-سىزلىكىدىن ئاللاغا نالە قىلمىغانمىدى ؟... مانا ئەمدىلىكتە ئۇ كۈنلەر كەلمەسكە كەتكەنىدى ، ئۇلارغا بەخت پەرىسى ، ئىستىقبال دىلبىرى كەڭ قۇچاق ئاچقانىدى ، ئۆزلىرىنىڭ ئەركىنلىكى ، بەختىنى ئۆز قولىغا ئالغانىدى . ئۇلار ئۆزىنى قىلىۋاتقان ئىشنىڭ خوجايىنى هېسابلايتتى . بۇنداق كىشىلەرنىڭ شادلانماسلىقى ، كۈلمەسلىكى ، چىرايلىقلاشماسلىقى مۇمكىنمۇ ؟...

مىرئادىل ، مۇراتجان قاتارلىقلار بىزنىڭ قېشىمىزغا كەل-دى .

— مۇراسىمنىمۇ ئوبدان ئۆتكۈزۈۋالدۇق . ئىش خەيرلىك باشلاندى ، ئاخىرىمۇ خەيرلىك بولغاي . كەچمۇ بولۇپ قاپتۇ ، ئۇمىدجان ئاكا ، ئەمدى قايتامدۇق ؟— دېدى مىرئادىل .

— هەرقايسىڭىزلەرگە كۆپتىن كۆپ رەهمەت !— دېدى پەرد-نزات .

— بىزگە مۇنداق قۇرۇق رەهمەت دېمەڭ ،— دېدى مۇرات-جان ،— ئىشلارنى ياخشى باشقۇرۇپ ياراتقان نەتىجىڭىزلا بىز

ئۇچۇن بىلدۇرگەن ئەڭ ياخشى رەھمىتىڭىز بولىدۇ .

— مەن ... ،— مۇقەددەس گېپىنىڭ ئاخىرىنى قىلالمىدى . ئۇنىڭ ئۆپكىسى ئۆرۈلگەن ، كۆزلىرىگە لىققىدە ياش تولغانىدى .

— خەير خوش !

— خەير خوش !

پەرىزات ۋە مۇقەددەس «مۇقەددەس ئاچا ـ سىڭىللار مۇلازىمەت شىركىتى» نىڭ ئالدىدا كۆزى ياشقا تولغان ، ئەمما كۈلۈمسىرىگەن هالدا قول پۇلاڭلىتىپ قالدى . ئۇلارنىڭ بېشى ئۈستىدە بىر توپ كەپتەر پەرۋاز قىلاتتى . تاغقا باش قويغان قۇياش بۇ گۈزەل قىزلاردىن مېهرىنى ئۈزەلمەيۋاتقاندەك ، زوقلىنىپ قاراپ تۇراتتى...

خاتىمە

«ئادەمنىڭ ئۆزىنىڭ قوشۇمچە ئىندىۋىدۇئاللىقى بىلەن ئىچ-كى جەھەتتە— سىرلىق تۇرده ، ئەخلاقىي جەھەتتە قوشۇلۇشى ئۇلارنىڭ ئۆزئارا بۆلۈنۈشى ۋە ئايرىلىپ تۇرۇشى ئۇستىدىنمۇ ، شۇنداقلا ماددىي دۇنياغا بولغان ئورتاق بېقىندىلىقى ئۇستىدىنمۇ غەلىبە قىلالمايدۇ . ئەڭ ئاخىرقى غەلىبە يەنىلا ئەخلاقىي ھەرىكەت-كە ئەمەس ، ئورگانىك دۇنيانىڭ قارشى تۇرغىلى بولمايدىغان ھايات - ماماتلىق قانۇنىيەتلىرىگە مەنسۇپ بولىدۇ . ھالبۇكى ، ئەبەدىيلىك غايىدە چىڭ تۇرغان كىشىلەر ھايۋانىي يارىماسلىق بىلەن ئەمەس ، بەلكى ئادەمنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتى بىلەن بىر-لىكتە ئۆلىدۇ··· »

روسىيىنىڭ XIX ئەسىردىكى دىنىي پەيلاسوپى ۋە شائىرى ۋ . س .سولوۋيوفنىڭ «مۇھەببەتنىڭ ئەھمىيىتى» دېگەن كىتابىدىكى بۇ سۆزلەر بىزگە غەلىتىرەك تۇيۇلىدۇ . لېكىن شۇ بىر نەرسە ئېنىقكى ، «ئادەم ئۆز ئىززەت - ئابرۇيىنىڭ ئۆلۈشى بىلەن بىر-لىكتە ئۆلىدۇ» دېگەن بۇ قاراش ئادەمنى مەنمۇن قىلىدۇ . ئىز-زەت - ھۆرمەتنى ئادەم ئۆزىنىڭ ياخشى ئەدەپ - ئەخلاقى ئارقا-لىق يارىتىدۇ ، ئادەمدىكى ياخشى ئەدەپ - ئەخلاق— ئۇ ئۆزىنى ۋە ئۆزىنىڭ قەدىر - قىممىتىنى تونۇپ يەتكەن ھەمدە ئۇنى ئەمەلىي نامايان قىلىشقا ئۆتكەندىن كېيىن پەيدا بولىدۇ . بىر پەيلا-سوپ «پادىشاھ بىلەن سىزنىڭ ئوتتۇرىڭىزدىكى پەرق نېمە ؟» دېگەن سوئالغا : «پادىشاھ ئۆز ھېس - تۇيغۇسىنىڭ قۇلىدۇر .

مەن بولسام ھېس ـ تۇيغۇلىرىمنىڭ پادىشاھىمەن» دەپ جاۋاب بەرگەنىكەن . شەك ـ شۇبھىسىزكى ، ئۆز ھېس ـ تۇيغۇلىرىغا ، تولۇق ئىپتقاندا ، ئۆزىگە خوجايىن بولالىغان ئادەم ئۆزىنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى چۈشەنگەن ئەركىن ئادەمدۇر . بۇ ئالەمگە تۆرەلگەن ئادەم ئۆچۈن ئەركىنلىك ھەممىدىن ئۇلۇغ ، ھەممىدىن قىممەتلىكتۇر . ئادەم قۇل بولماسلىقى — باشقا ئىنسانغىمۇ ، پايدا ـ مەنپەئەتكىمۇ ، پۇل ـ بايلىققىمۇ ، شان ـ شۆھرەتكىمۇ ، سۆيگۈ ـ مۇھەببەتكىمۇ قۇل بولماسلىقى كېرەك . شۇنداقلا ئۇ قەدىر ـ قىممەتكە ئىگە ئادەم بولالايدۇ ، قولىدىكى بەخت جامىنى تارتقۇزۇپ قويمايدۇ ، بېشىدىكى تەلەي ـ ئامەت قۇشىنىمۇ ئۇر ـ كۇتۇۋەتمەيدۇ...

شۇنداق ئەمەسمۇ ؟ مۇقەددەس ، پەرىزات ۋە ئۇلارنىڭ سىكىل ـ لىرى ئۆز ئەركىنلىكىنى قولىغا ئېلىپ ، باشقىلارنىڭ كۆزىگە ، قولىغا تەلمۈرۈپ قاراشتىن قۇتۇلۇپ ھالال ئىشلەشكە كىرىشۈپ ـ دى ، ئۇلارنىڭ شىركىتى بىر يىلدىن بۇيان ئوبدانلا رونىق تاپتى ، ئەل ئارىسىدا ئىناۋەت ـ ئىشەنچ تاپتى . ھازىر بۇ چوڭ شەھەردە «مۇقەددەس ئاچا ـ سىكىللار مۇلازىمەت شىركىتى» دېسە ، ھەممە ئادەم باشمالتىقىنى چىقىرىدىغان بولدى . گۇلنارمۇ ھېس ـ تۇيغۇلىرىنىڭ خوجايىنىغا ئايلىنىپ ، ئۆز خىزمىتىگە يېڭىچە جاسا ـ رەت بىلەن كىرىشۈپدى ، بۇ يىل ئاپتونوم رايون بويىچە «مۇنەۋۋەر ئوقۇتقۇچى» بولۇپ باھالىنىپ ، شەرەپ سەھنىسىدىن ئورۇن ئالدى . ھازىر ئۇ ماشىرىپ ئىستىتۇتىدا ئىككى يىللىق بىلىم ئاشۇرۇشقا قاتنىشۋاتىدۇ . گۇلنازچۇ ؟ ئۇ يېقىنقى خېتىدە مۇنـ ـداق يازغانىدى : «ئاھ ، ئۇمىدجان ئاكا ! ئادەم ئۆزىنى بارلىق بويۇنتۇرۇق ، ئىسكەنجىلەردىن قۇتۇلدۇرغاندا ، شۇنداق چېچەن ـ زىرەك ، چاققان ، ئەركىن ـ ئازادە بولۇپ قالىدىكەن . بۇرۇن مەنزەر ئۆينىڭ دېرىزىسىدىن شەھەر ئاسمىنىدا پەرۋاز قىلىۋاتقان كەپتەرلەرگە قاراپ زوقلىناتتىم ، خۇرسىناتتىم . ھازىر ئۆزۈمنى

ئاشۇ كەپتەرلەردىنمۇ بەكرەك ئەركىن ھېس قىلىمەن . بىر يىل-
دىن بۇيان ئالىي مەكتەپلەرنىڭ ئۆزلۈكىدىن ئۆگەنگۈچىلەر ئۇ-
چۇن تەييارلىغان دەرسلىكلىرىنى ئوقۇپ سەۋىيەم ئوبدانلا ئۆسۈپ
قالدى . بۇ يىل ئىككى پەندىن ئېلىنغان ئىمتىھاندىن ئەلا نەتىجە
بىلەن ئۆتۈپتىمەن . كومپيۇتېرنىمۇ خېلىلا مۇكەممەل ئۆگىنىۋال-
دىم . يېقىندا ئۇرۇمچىگە بېرىپ بىرنەچچە كومپيۇتېر ئېلىپ ،
كومپيۇتېر ئۆگىنىش كۇرسى ئاچاي دەپ ئويلاۋاتىمەن . يەنە بىر
خۇش خەۋەرمۇ بار : بىرنەچچە كۇنگە قالماي شېئىرلار توپلامىم
نەشردىن چىقىدۇ ، ئۇرۇمچىگە بارغاندا سىلىگە جەزمەن ئالغاچ
بارىمەن··· » مانا بۇ ئۆز قەدىر ـ قىممىتىنى چۈشەنگەن ئادەمنىڭ
يۇرەك ساداسى ئەمەسمۇ ؟

مەن يېزىقچىلىق ئۇستىلىمدىكى كىچىككىنە تىكلىمە رامكا-
غا ئېلىنغان سۇرەتكە قاريدىم ، بۇ مەن سەككىز يىل ئىلگىرى
قەشقەردىكى باغچىدا گۇلنار ، مۇقەددەس ، گۇلناز بىلەن بىللە
چۈشكەن سۇرەت ئىدى : ئۇلارنىڭ چېھرىدىن ئۇمىد ـ ئارزۇ ،
گۈزەللىك ، گۈزەللىك نۇرى تۆكۈلۈپ تۇراتتى ، ئوخشاش چىمەن-
دوپپا ، ئوخشاش ئۇششاق ئۆرۈلگەن چاچلار ، ئوخشاش ئەتلەس
كۆڭلەك . مانا شۇ سەككىز يىل جەريانىدا ، ئۇلار ھايات قاينامل-
ىرىدا نېمىلەرنى كۆرمىدى ـ ھە ؟ ! ھەممىدىن ئاساسلىقى ، مۇ-
قەددەس بىر مەزگىل تەنتەك ھېس ـ تۇيغۇنىڭ قۇلى بولدى ؛
گۇلناز ئاسانلىقچە قارشى تۇرۇپ بولمايدىغان ئەنئەنىۋى ئادەتلەر-
نىڭ قۇلى بولدى ؛ گۇلنار نادانلىق ، قاششاقلىقنىڭ ۋە ئۇ پەيدا
قىلغان تۇنقىلى بولمايدىغان ، كۆزگە كۆرۈنمەيدىغان ، ئەمما كۇ-
چى خېلىلا چوڭ روھىي بېسىمنىڭ قۇلى بولدى . بۇلاردىن ئۇلار-
نىڭ روھىدا ئۆچمەس ئىزلار— كۇنلەر ئۆتكەنسېرى خۇرسىنىش
بىلەن ئەسكە ئالىدىغان خاتىرىلەر قالدى . بۇلار ئۇلار ئۈچۇن بىر
ئەينەك ، خالاس . ئەمدى ئۇلار مۇشۇ ئەينەككە پات ـ پات قاراپ
تۇرسا ، قايتا ئۆز قەدىر ـ قىممىتىنى يوقىتىپ قويمايدۇ .

تېلېفون جىرىڭلىدى . مەن تۇرۇپكىنى قولۇمغا ئېلىپ :
— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم !— دېدىم .
— ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام !— بۇ مۇقەددەسنىڭ ئاۋازى ئىدى ،— كەچتە بىرەر ئىشلىرى بارمۇ ؟
— يوق .
— بىز كەچتە سىلىنىڭ ئۆيلىرىگە بارايلى دېگەن ، مەسلەھەتلىشىدىغان ئىش بار ئىدى . يەنە سىلىگە خۇش خەۋەرمۇ بار .
— قانداق خۇش خەۋەر ؟
— ھازىرچە دېمەيمەن ، كەچتە بىلىلا ،— دېدى مۇقەددەس . تېلېفوندا كۇلكە ئاۋازى ئاڭلاندى ،— بۇ كۇلكىنى تونۇلىدىمۇ ؟
كۇلكە ئىككى قىزنىڭ كۇلكىسى ئىدى . بىرى جەزمەن گۇلنار ، ئەمما يەنە بىرى مۇقەددەس ئەمەس ، ھە ، توغرا ، توغرا ، بۇلارنىڭ بىرى گۇلناز .
— گۇلناز كەپتۇ ـ دە ؟— دېدىم مەن .
— ئەقىللىرىگە بارىكاللا !— دېدى مۇقەددەس ،— توغرا ، گۇلناز كەلدى .
— ئىشىكىم سىلەرگە ھەرقاچان ئوچۇق .
كەچ سائەت ئالتىدە قىزلار كەلدى . مانا مېنىڭ ئالدىمدا مەن سەككىز يىلنىڭ ئالدىدا كۆرگەن ئۇچ قىز . ئەمما ئۇلارنىڭ بەتىنكىسىدىن باشقا كىيىملىرى ئوخشاش ئەمەس : مۇقەددەس چېچىنى يەلكىسىگىرەك چۇشۇپ تۇرىدىغان ھالدا كەستۇرۇپ ، چوڭ دولقۇنسىمان بۇدۇر قىلغان ، ئاق كوپتا ، قارا رەڭ سارجىدىن كاستۇم ، يوپكا كىيگەن ؛ گۇلنارنىڭ چاچلىرى تۇم ـ تۇم ئىككى تال قىلىپ ئۆرۈلگەن ، بېشىدا چىمەندوپپا ، ئۇچىسىدا كۆكرەك پۇرمە ئەتلەس كۆڭلەك ۋە زىغىر رەڭ سارجا كاستۇم ؛ گۇلنازنىڭ بولسا چېچى بانتىلانغان ، سۇس يېشىل ھىلھىلە ياغلىق چەككەن ، ئۇچىسىدا ئۇزۇن ئانار گۇللۇك دۇخاۋا كۆڭلەك ۋە ئەت رەڭ سارجا كاستۇم . بۇلار ھازىر ئوخشاش زامانداش ياشاۋاتـ

سىمۇ ، پەزىلەت ، ئارزۇ - ئارمانلىرى ، ئادەمىيلىك قەدىر - قىممەتنى چۈشىنىشى ئاساسەن ئوخشىشىپ كەتسىمۇ ، ئەمما كۆ- رۈنۈشىدىن سەككىز يىلدىن بۇرۇنقى گۆزەكلىك ، ساددىلىق يو- قالغان ، خېلى كۆپ ئىسسىق - سوغۇقلارنى باشتىن كەچۈرۈپ ، ھايات قاينىمىدا ئوبدانلا تاۋلانغان ، يۈرىكىدىكى ئويغىنىش سادا- سىغا ھەردەم ئاۋاز قوشۇپ تۇرىدىغان ، ئۆزى تەئەللۇق ئالەمگە ۋەكىللىك قىلالايدىغان قىزلار ئىدى .

— پەرىزاتنىڭ ئازراق ئىشى چىقىپ قالدى . ئۇمىدجان ئاكىنى ساقلىتىۋەرمەڭلار ، سىلەر بېرىپ تۇرۇڭلار ، مەن ئار- قاڭلاردىنلا بارىمەن ، دېدى ،— دېدى مۇقەددەس .

مەن ئۇلارنى مېھمانخانىغا باشلاپ ، دۇئانغا تەكلىپ قىلدىم . دۇئا ۋە سالام - سەھەتتىن كېيىن ، چاي دەملەشكە تەمشىلىۋې- دىم ، مۇقەددەس :

— قويە ، گۈلنار ، ئۇمىدجان ئاكىنى ئاۋارە قىلماي ، چاينى سەن دەملە ،— دېدى . گۈلنار ئوشۇقچە گەپ قىلماي ، قىزارغان پېتى ئاشخانىغا چىقىپ كەتتى .

— قىزىقسەنغۇ ، مۇقەددەس ،— دېدى گۈلناز ،— ئادەمنى ئىزا تارتقۇزۇپ ، گەپنى ئاشكارا قىلماي ، سەل يوشۇرۇپراق ، سىلىقراق دېمەمسەن ؟

— ھېچقىسى يوق - ھە ، ئۇمىدجان ئاكا ، ئۇ بەربىر مۇشۇ ئۆينىڭ خوجايىنىغۇ ،— دېدى مۇقەددەس ،— ئەگەر ئۇمىدجان ئاكا گۈلنارنى ئەمەس ، مېنى تاللىغان بولسا ، مەن ئۇنداق تىرنە- قىمنى تاتىلاپ ئولتۇرماي ، ئىش دېگەننى چېپىپ يۈرۈپ قىلاۋە- تتىم .

— ئۇنداق بولسا ئۆتۈندىم ، ئۇمىدجان ئاكا بېشىڭدىن ئايلاۋ- سۇن ،— دېدى چەينەك - پىيالىلەرنى پەتنۇسقا سېلىپ كۆتۈرۈپ كىرگەن گۈلنار .

— ئۇمىدجان ئاكا ئۆتۈنۈپ بېرىدىغان ئالما ، نەشپۈت ئە-

مەس ، پۇتۇنسۇرۇك بىر ئادەم ،— دېدى مۇقەددەس ،— ئۇنىڭ ئۇستىگە سېنىڭ دېگىنىڭ ئەمەس ، ئۇمىدجان ئاكىنىڭ ئۆزى دېسە ھېساب .

— بولدى ، مۇقەددەس ، شەپشەكلىك قىلما ، يۈزۈڭمۇ چەمەدەك قېلىن بولۇپ قاپتۇ ،— دېدى گۈلناز .

شۇ ئەسنادا ئۆيگە ھېكمجان بىلەن پەرىزات كىرىپ كەلدى ، بايىقى گەپ ئۇزۇلۇپ قالدى . ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىنلا ئەخمەتجان بىلەن رەنامۇ كىرىپ كەلدى .

— ئوھوي ، بۇگۈن بىر قاينايدىكەنمىز ـ دە ،— دېدى پەرىزات چاۋاك چېلىپ ،— ئىشك ئالدىدا ھېكمجان ئاكا بىلەن ئۇچراشقاندىلا شۇنداق ئويلىۋېدىم ، مانا ئەمدى داڭلىق ئۇسسۇلچىمۇ كېلىپ قالدى .

— ئەلۋەتتە قاينايمىز ، بۇگۈن قاينىمىساق ، قانداق كۈندە قاينايمىز ؟— دېدىم مەن .

— بىرىنچىدىن ، يىراقتىن ئەزىز دوستىمىز كەلدى ، ئىككىنچىدىن ، ئىككىنچىدىن··· ،— مۇقەددەس سەل ئويلىنىۋالدى ،— ئىككىنچىدىن ، بۇگۈن ئۇمىدجان ئاكا بىلەن گۈلنارغا چاي ئىچۈرىمىز .

— ۋاي شەيتان ، ۋاي ئوماق شەيتان ، دەل كۆڭۈلدىكى گەپنى قىلدىڭ ،— دېدى پەرىزات .

— ئالدىرىماڭ ، پەرىزات ھەدە ،— دېدى ئەخمەتجان ،— چاينى مۇنداق ئاددىيلا ئىچۈرسەك بولماس ؟

— ھېچقىسى يوق ، بۇ كىچىك چاي ، بىسسىمىللاسى ، چوڭ چاي دېگەننى كاتتا رېستوراندا ، ئۇمىدجان ئاكا بىلەن گۈلنارنىڭ لايىقىدا قىلىمىز ،— دېدى پەرىزات .

ھەممەيلەن خۇشال ئىدى . گەرچە بۇ چاقچاق بولسىمۇ ، گۈلنار شەلپەردەك قىزىرىپ ، چېچىنى ئويناپ ، ئىشىك تۆۋىدە يەرگە قاراپ تۇراتتى . گۈلناز بىر خىل ھەيرانلىق ئىلكىدە ، بىر

ماڭا ، بىر گۈلنارغا ، بىرده باشقىلارغا قارايتتى . ئۇ شۇ تاپتا بۇلار نېمىدېگەن شوخ ، بىراق سەل تاپتىن چىقىپ كېتىۋاتامدۇ ، قانداق ؟ دەپ ئويلاۋاتامدىكىن ياكى ئىسىت ، نەچچە يىلنى بۇرۇقـ تۇرمىلىق ئىچىده ئۆتكۈزۈۋېتىپتىمەن ، هاياتنىڭ شېرىنلىكى مۇشۇنداق كۆڭۈل ئازادلىكىده ئىكەن ، دەپ ئويلاۋاتامدىكىن ؟

بۇرۇنقى چاغلاردىكىدەك ، دوستلار يېمەكلىكلەرنى ئالغاچ كەلگەنىدى . قىزلار قولمۇ قول بىرده‌مدىلا تەرخەمەك ، پەمىدۇر ، كۆك مۇچلاردا ئىككى ـ ئۈچ خىل سوغۇق سەيمۇ تەييارلىدى . مەن قازانغا سېلىپ قويغان گۆشمۇ پىشىپ قالغانىدى . قىزلار ئۇنىڭغا سەۋزە ، پىيازلارنى سېلىپ ، هايال بولمايلا تەييار قىلـ دى .

قورساق ئەستەرلەنگەندىن كېيىن ، ئوغۇللارغا «ئىلى شاـ هى» دىن ، قىزلارغا خوتەننىڭ «ئانار خانىشى» دىن قۇيۇلدى . مەن رومكىنى قولغا ئېلىپ :

— ئالدى بىلەن يىراقتىن كەلگەن سىڭلىمىز گۈلنارنىڭ هۆرمىتى ئۈچۈن ، هەممىمىزنىڭ سالامەتلىكى ، دوستلۇقىمىزـ نىڭ ئەبەدىيلىكى ئۈچۈن كۆتۈرۈشنى تەكلىپ قىلىمەن ، قېنى ، خوشه !— دېدىم .

رومكىلار بىر ـ بىرىگه جىرىڭلاپ سوقۇلدى . گۈلنار چاي پىيالىسىنى سوقۇشتۇردى .

مېنىڭ ئوڭ يېنىمدا گۈلناز ، سول يېنىمدا گۈلنار ئولتۇـ راتتى . ئىچىشىش بولۇۋاتقان ، هەممەيلەن ياندىكىلەر بىلەن پاـ راڭغا چۈشكەنده ، گۈلناز ئاستا شۇڭىلىدى :

— ئۇمىدجان ئاكا ، جېبىران «مۇهەببەتنى ئۇزۇن ۋاقىت بىللە يۈرۈشتىن ۋە ئېغىزنى ئېغىزغا يېقىشتىنلا پەيدا بولىدۇ ، دەپ ئويلايدىغانلار نەقەدەر نادان ئادەملەر ـ هه ! هەقىقىي چىن مۇهەببەت روهىي جەهەتتىكى ئۇچرىشىشتىن كېيىلدۇ» دەپ توغرا ئېيتقانىكەن .

— قانداق دەيسىز ؟

— ئەمەلىيەت شۇ ئەمەسمۇ ؟— دېدى گۈلناز ،— سىلى گۈلنار بىلەن تۇنجى كۆرۈشكەندە پەقەت يېرىم سائەتچە بىللە بولغان . ئىككىنچى رەت كۆرۈشكەندە ئۈچ كۈنچە بىللە بوللا . شۇنىڭدىمۇ ئايرىم ئولتۇرۇپ تۇزۇك مۇڭداشقۇدەك ، يۈرەك سۆزلىرىڭلارنى ئالماشتۇرغۇدەك پۇرسەت بولمىدى . بىراق ئىككىڭلارنىڭ مۇھەببىتىگە مۇشۇ زامانىكى قايسىبىر قىز - يىگىتنىڭ مۇھەببىتى تەڭ كېلەلىسۇن ؟

— مۇھەببەت تەنگە ئەمەس ، يۈرەككە - روھقا تەئەللۇق ،— دېدىم مەن ،— روھ تولىمۇ ئەركىن نەرسە ، دۇنيادا ئۇنىڭدەك سۈرئىتى تېز ، ئۆتكۈر ، قەيسەر نەرسە يوق . ئۇ كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچە بولغان ئارىلىقتا بارلىق توسالغۇلارنى بۆسۈپ ئۆتۈپ ، پۈتۈن ئالەمنى ئايلىنىپ چىقالايدۇ ، ئادەملەرنىڭ كۆڭلىگە كىرىپ ، ئۇ يەردىكى سىرلار بىلەن ئۇچرىشالايدۇ ، ناھايىتى تېزلا يۈرىكى ئوخشاش سوقمىدىغان قىز - يىگىتلەرنى سۆيگۈ مۇنبىرىگە باشلاپ چىقالايدۇ .

— مەن جېبرائىلنىڭ يۈرىكى مەزگىلگە قاراپ ئۆزگەرمەيدۇ ، پەسلىگە قاراپ ئالماشمايدۇ··· » دېگەن سۆزنىمۇ ئىشەندىم ،— دېدى گۈلناز ،— گۈلنار سىلىگە غايىبانە ئاشىق بولغانۇ ، ئۇنى بىزدەك سىرداش دوستلىرىغىمۇ بىلدۈرمىگەن ؛ ئارىدىن شۇنچە يىللار ئۆتكەن ، ئۇ نۇرغۇن دەرد - ئەلەملەرنى تارتقان ، هاياتلىق يولىدا ئوڭۇشسىزلىقلارغا يولۇققان بولسىمۇ ، سىلىگە بولغان مۇھەببىتىنى ئۆزگەرتمىگەن . مەن بۇ دوستۇم بىلەن پەخىرلىنىمەن .

— هەممىلا ئايالنىڭ ، شۇنداقلا هەممىلا ئەرنىڭ يۈرىكىنىڭ جېبىران دېگەندەك بولۇپ كېتىشى ناتايىن ، بولۇپمۇ بىزنىڭ هازىرقىدەك پۇل ۋە هوقۇق ئۆزىنى بەك چوڭ چاغلايدىغان شارائىتتا ،— دېدىم مەن ،— «مۇھەببەتنى كېچىسى كېلىپ ، تاڭ سەھ-

ھەردە يىراققا كېتىدىغان مېھمان قاتاردا كۆرىدىغان» ، تاڭدا ئېچىلىپ ، كەچقۇرۇندا سولىشىدىغان گۈل دەپ چۈشىنىدىغانلار- نىڭ يۈرىكى بولسا ، كۈندە نەچچە رەت ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ .

شۇ چاغ پەرىزات :

— ئۇمىدجان ئاكا ، بىر گەپ بار ئىدى . ھازىر دەۋالاي ، ھېلى مەست بولۇپ قالسام ئۇنتۇپ كەتمەي يەنە ،— دېدى پەرىزات ۋە كۈلۈپ كەتتى ،— ئۆتكەن يىلى شىركەت قۇرۇلغاندا بىزنى قوللىغان ئاغىنە - بۇرادەرلەرنى مېھمان قىلايلى دېسەك ، سىز «كېلەر يىلى بولسۇن» دېگەنىدىڭىز . بىر يىلمۇ ئۆتتى . بىزنىڭ ساپ پايدىمىزمۇ كۆڭۈلدىكىدەك بولدى . ئەتە يا ئۆگۈن ھەممىمىز بىر يىغىلىپ ، شىركەتنىڭ بىر يىللىقىنى خاتىرىلىگەچ رەھمىتى- مىزنى بىلدۈرسەك بولارمۇ ؟

— قانچىلىك پۇل ئاجراتماقچى بولۇۋاتىسىلەر ؟

— ئىككى تۈمەنچە ،— دېدى پەرىزات ،— يەنە ھەممىمىز مەسلىھەتلىشىپ ، سىزگە بىر كومپيۇتېر ئېلىپ بېرەيلى دېدۇق . سىز شىركەت قۇرۇشقا خېلى كۆپ پۇل خەجلىدىڭىز ، بىزنىڭ كۆڭلىمىزدىمۇ سان بار . سىز يېزىقچىلىق قىلىدىغان ئادەم ، خەتنى قول بىلەن يېزىپمۇ كۆپ جاپا تارتىسىز .

مەن پەرىزاتنىڭ سۆزىگە جاۋاب بەرمەي ، گۈلنازدىن سورى- دىم :

— گۈلناز ، سىز كومپيۇتېر سېتىۋالغىلى كەلدىڭىزغۇ دەيى- مەن ؟

— شۇنداق .

— پۇلىڭىز نەچچە كومپيۇتېر سېتىۋېلىشقا يېتىدۇ ؟

— بۇ يەردىكى باھانى ئانچە ئۇقمايمەن ، پەرىزىمچە پۇلۇم ئۇچ - تۆت كومپيۇتېر سېتىۋېلىشقا يېتەرمىكىن .

— مۇنداق بولسۇن ،— دېدىم مەن پەرىزات بىلەن مۇقەد- دەسكە قاراپ ،— زىياپەتكە ئىشلىتىدىغان پۇلىنىڭ بىر قىسمىنى

ماڭا ئېلىپ بەرمەكچى بولغان كومپيۇتېرنىڭ پۇلىغا قوشۇپ ، گۇلنازغا ئىككى كومپيۇتېر ئېلىپ بەرسەڭلار قانداق ؟ گۇلناز كومپيۇتېر ئۆگىنىش كۇرسى ئاچماقچى ، بىز پۇلنى مۇشۇنداق جايغا ئىشلەتسەك ياخشى ئەمەسمۇ ؟ ئەگەر پۇلىڭىز يەنە بىرئاز بولسا ، نامرات رايونلاردىكى بىرەر مەكتەپكە ئاز - تولا ياردەم قىلىڭ . ياش ئەۋلادلار بىزنىڭ ئۈمىدىمىز ، جۇمۇ !

ھەممەيلەن بىر - بىرىگە قاراشتى . ئالدى بىلەن ھېكمەجان ، ئەخمەتجان ، ئاندىن ھەممەيلەن چاۋاك چالدى .

— بىر قېتىملىق بىر شىركەتنىڭ زىيانپەتنىڭ پۇلى بىلەن كەم دېگەندىمۇ يېزىدىكى ئىككى نامرات ئوقۇغۇچىنىڭ بىر يىللىق ئوقۇش خىراجىتىنى ھەل قىلغىلى بولىدۇ ،— دېدى ھېكمەجان ،— بەلكىم ئاشۇ ئىككى بالا ياخشى تەربىيىلەنسە ، كەلگۈسىدە ياراملىق كەشپىياتچى بولۇپ قېلىشى مۇمكىن . لېكىن بىز بىر شىركەتنىڭ ، نەچچە مىڭ يۈەنلىك تاماقنى يەۋېتىپ ، ئەتىسى قوپساق بىرەر يېرىمىزمۇ ئۆزگىرىپ قالمايدۇ . بىرەر ناخشا ئىجاد قىلىۋېتىشىمىزمۇ ناتايىن .

ئۆيدە يەنە بىر رەت قىزغىن چاۋاك ياڭرىدى .

— بىزنىڭ شىركەتنىڭ بىر يىللىقىنى خاتىرىلىگىنىمىز مۇشۇ بولۇپ قالسۇن ،— دېدىم مەن بىر رومكا ھاراقنى قولغا ئېلىپ ،— تېخىمۇ زور رونەقلىق سىلەرگە يار بولسۇن ! خوشە !

— خوشە !

— لېكىن ، شۇ نەرسە ئېسىڭلاردا بولسۇنكى ، بىر يىللىق تەجرىبە - ساۋاقلارنى يەكۈنلەڭلار ، ياخشىلارنى مۇكاپاتلاڭلار ، مەغرۇرلانماڭلار ، رايونىمىزدا توققۇز مىليوندىن ئارتۇق دېھقان بار ، نامراتلار بار . ئىمكانىيەتلا بولسا ، شۇلارغا قولۇڭلار ئوچۇق بولسۇن !

ھېكمجان دۇتارنى سازلاپ ناخشا باشلىدى . رەنا بىلەن گۇلنار ئۇسسۇلغا چۈشتى . ھەممەيلەن مۇزىكا ئوداڭغا كەلتۈرۈپ

چاۋاك چالدۇق .

سەپەردە قەھرىمان كارۋان ،
توسالمايدۇ داۋان ، توپان .
قەلبداش بىز ، ئۈيۈلتاش بىز ،
چېچەكلەيدۇ گۈزەل ئارمان .
تاپار بەختىنى ھۆرلۈككە ،
قەدىر ـ قىممەتكە يار ئىنسان...

1999 ـ يىل ئۆكتەبىردە تاماملاندى ،
2001 ـ يىل ئىيۇلدا قايتا ئىشلەندى .

图书在版编目(CIP)数据

在人生旋涡中/马合木提江·斯拉木著.
—乌鲁木齐:新疆青少年出版社，2001.12
ISBN978—7—5371—4006—5

Ⅰ.在… Ⅱ.马… Ⅲ.长篇小说—中国—当代—维吾尔语（中国少数民族语言） Ⅳ.I247.5

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2001)第 074920 号

责任编辑：**尼加提·穆合里斯**
责任校对：**阿布列孜·阿巴斯**
　　迪力亚尔·吐尔逊
封面设计：**阿里甫·夏**

在人生旋涡中(维吾尔文)

(长篇小说)

马合木提江·斯拉木　著

新疆青少年出版社出版
(乌鲁木齐市胜利路二巷 1 号 邮编：830049)
新疆新华书店发行
新疆翼百丰印务有限公司印刷
850×1168 毫米　32 开本　11.125 印张
2001 年 12 月第 1 版　2008 年 2 月第 3 次印刷

ISBN978—7—5371—4006—5　定价：18.00 元
如有印刷装订问题请直接同出版社调换